

LIETUVOS ELEKTRIFIKAVIMO ISTORIJA

II tomas

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Viktoras Merkys

Stasys Bilys

Alfonsas Kraujelis

SUDARYTOJAI

????????????????

LIETUVOS ELEKTRIFIKAVIMO ISTORIJA

II tomas

Energetikos objektų statytojų klubo užsakymu
išleido leidykla „Trys žvaigždutės“

2013

MIELI SKAITYTOJAI,

prasmingų darbų atminties šviesa yra pati ryškiausia žmogiškųjų vertybių skalėje. Prisimenant visa tai, kas paveldėta, nuveikta, kas padaryta, atmintyje išlieka ir tas į praeitį ne-numaldomai tolstantis laikmetis ir to laikmečio problematika, o svarbiausia – tų žmonių, tuomet dirbusių, sprendusių, kūrusių tai, ką šiandien turime, kuo šiandien visi naudojames, darbai.

Nuo pirmosios elektrinės Lietuvoje iki Ignalinos atominės elektrinės pastatymo – nu-eitas ilgas kelias. Ir labai svarbu, kad energetikos veteranai, dalyvavę energetikos vystymo procese, yra deramai paminėti šioje knygoje.

Lietuvos energetikai, vystydami energetinę ūkį, visuomet išsiskyrė savo kūrybiškumu ir išradingumu. Tas jų atsidavimas buvo ypač svarbus po Antrojo pasaulinio karo, kai reikėjo daug ką atstatyti, rūpintis naujais energetiniais pajėgumais, statyti naujas tiekimo linijas.

Tai, kad Lietuvos pramonė, žemės ūkis įgavo galimybes plėstis, augti, buvo ir didelis energetikų nuopelnas. O tai, kad elektros šviesa pasiekė net ir tolimiausius miestelius ir kaimus, kėlė žmonių kultūrinį lygį, kūrė palankias sąlygas gamybai.

Didelės pagarbos nusipelno Lietuvos energetikai, sukūrę šiuolaikinę energetinę sistemą. Tik pačių nuoširdžiausių pagarbos žodžių verti ir šios knygos sumanytojai, sudarytojai, rėmėjai bei leidėjai. Tai, kad šios knygos puslapiuose išliks šimtai žmonių gyvų prisiminimų, liks neužmiršti tų žmonių vardai ir veidai, bus jų įprasminimas bei mūsų padėka jiems visiems.

Tai lyg ir savotiškas priminimas būsimoms kartoms, kad daug ką galima pasiekti tikrai turint žinių, užsibrėžtų tikslų ir atsiduodant prasmingam darbui.

Iš visos širdies linkiu visiems Lietuvos energetikos veteranams geros sveikatos, dvasinės stiprybės. Jie tikrai nusipelnė mūsų visų pagarbos.

Olgos Posaškovos nuotr. (LRS)

*Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas
Vydas Gedvilas*

LEIDĖJO ŽODIS

Lietuvos elektrifikavimo istorija apima ilgą laiko tarpą, jos ištakos prasideda kartu su nuo pat pirmosios elektros lemputės šviesa Rietave Oginskio rūmuose 19.... m. balandžio 17 d., šią balandžio dieną Lietuvos energetikai švenčia kaip savo profesinę šventę – Energetiko dieną.

Tikrosios, lemiančios šių dienų elektros ūkio mastą, Lietuvos elektrifikavimo istorijos pradžią galima fiksuoti su Antrojo pasaulinio karo pabaiga, kai prasidėjo sugriautų elektrinių atstatytas, naujų elektros tiekimo linijų statybos spartūs darbai.

19..... m., įgyvendinus seną energetikų svajonę užtvenkti Nemuną ir paleidus Kauno HES'ą, tuo metu jis patenkino visus elektros vartotojų poreikius.

Tačiau sparčiai augant naujiems elektros vartotojams, netrukus prireikė ir naujų elektrinių pajėgumų. Buvo pradėta statyti Lietuvos VRE, kuriai pradėjus dirbti projektinių galingumų imtasi užbaigti trečiąją elektrifikavimo etapą ir elektros tiekimo linijos nusitęsi iki pat tolimiausiu miestelių ir vienkienių.

Darbai vyko visą laiką ir, sakykim, maždaug nuo 1960 m. iki 1990 metų šalyje buvo pagaminta ir sunaudota saviems poreikiams 3 mln. gelžbetoninių atramų – po vieną kiekvienam Lietuvos gyventojui. Tai, kad per paskutinius 20 metų Lietuvos energetikams nebuvo rūpesčių statant tokio masto elektros tiekimo linijų, yra energetikos veteranų nuopelnas.

Jų darbų įprasminimui, jų pagerbimui ir skirta ši Lietuvos elektrifikavimo istorijos antroji knyga. Joje užfiksuoti energetikų veteranų atsiminimai – gyva ne tik elektrifikavimo, bet ir visos Lietuvos istorija. Skaitydami šią knygą, šiandieninės ir ateities kartos pajus tų laikų dvasią, to laikmečio problematiką, ir žmonių norą bei gebėjimą dirbti profesionaliai, energingai, dirbti savo kraštui, Lietuvos žmonėms.

Knygos sudarytojai nuoširdžiai dėkoja

.....
Šios knygos sukūrimą savo nuoširdžių darbų daugiausia lėmė

.....
Kiekvienos elektros lemputės šviesoje pulsuoja 50 Hz dažnis, panašiu dažniu plaka ir žmogaus širdis. Tu žmonių, kurios mes prisiminame, prisiminsime ir linkėsime jiems ilgai šviesti mums savo darbų, savo kilnių norų šviesa.

Vladas Paškevičius

**LIETUVOS
ELEKTROS ENERGETIKOS
ASOCIACIJA**

1992–1997 m. laikotarpiu vyko viso energetikos ūkio restruktūrizacija, kūrėsi privačios statybos-montavimo įmonės, šilumos sektorius buvo atskirtas nuo elektros. Naujai pradėjusios veiklą įmonės turėjo persiorientuoti prie rinkos sąlygų. Tapo akivaizdi būtinybė energetikos įmonėms susiburti į jas vienijančią asocijuotą struktūrą.

Elektros energetikos asociacijos įkūrimo iniciatoriumi tapo Rimvydas Rukšėnas, buvęs akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ generalinis direktorius ir turėjęs 30 metų patirtį energetikos sistemoje, pradėjęs karjerą nuo darbininko ir išaugęs iki profesionalaus vadovo. Jis puikiai suprato ne tik eilinio darbininko lūkesčius, bet ir žinojo įmonių poreikius. Asociacija buvo įregistruota Vilniaus m. savivaldybėje 1998 m. birželio 5 d. Ją įsteigė 5 energetinės įmonės ir 5 energetikos statybos organizacijos: AB „Kauno energija“, AB „Klaipėdos energija“, UAB „Ekoelektra“, UAB „Stella Vitae“, UAB „Stella Vitae ir partneriai“, AB „Elga“, UAB „Termesta“, AB „Klaipėdos energetika“, UAB „Vilniaus energetinė statyba“ ir UAB „Lietemas“.

2000 m. prie Asociacijos prisijungė Energetikos statybos organizacijų asociacija ir stambiausia Lietuvos energetinė įmonė AB „Lietuvos energija“. 2004 m. gruodžio 1 d. asociacijoje buvo 42 juridiniai nariai su 12,1 tūkst. dirbančiųjų. Mūsų pavyzdžiu pasekė ir latviai, įkurdami Latvijos elektros energetikos asociaciją, jungiančią elektros energetikos ir energetikos statybos įmones.

Pirmaisiais Asociacijos veiklos metais, aktualiausi buvo užsakovų atsiskaitymų rangovinėms organizacijoms klausimai, kuriuos sėkmingai sprendė Asociacijos prezidentas Rimvydas Rukšėnas.

1999 m. Asociacija užmezgė ryšius su Europos elektros energetikos sąjunga

EURELECTRIC, o 2003 m. tapo šios sąjungos tikrąja nare. Tai lobistinė organizacija, vienijanti 33 tikrųjų Europos šalių narių, 10 asocijuotų Europos šalių bei 7 Viduržemio jūros šalis.

Lietuvos elektros energetikos asociacija buvo viena iš 2001 m. liepos 5 d. įkurtos Lietuvos energetikų sąjungos (LES) steigėjų. Nuo 2004 m. ši sąjunga pavadinta Pasaulio energetikos tarybos Lietuvos komitetu ir atstovauja Lietuvai Pasaulio Energetikos Taryboje (*World Energy Council* – WEC), kuri vienija apie 100 pasaulio šalių, gaminančių 92 proc. pasaulio elektros energijos. Lietuvoje komitetas jungia ir atstovauja pagrindiniams energetikos sektoriams: elektros, šilumos gamybos ir tiekimo, branduolinės energetikos, naftos gamybos, atsinaujinančių energijos išteklių ir kitiems.

2002 m. Asociacija pasirašė bendradarbiavimo susitarimą su Latvijos ir Estijos energetikos asociacijomis.

2003 m. Asociacija kartu su kitais dalininkais įkūrė Lietuvos energetikos muziejų ir rūpinasi jo išlaikymu.

R. Rukšėno iniciatyva ir pastangomis 2003 m. įteisinta energetikų profesinė šventė – Lietuvos energetikų diena, švenčiama kasmet balandžio 17 d., t. y. tą dieną, kai 1892 m. Rietave, Oginskio dvare, pradėjo veikti pirmoji elektrinė Lietuvoje.

Asociacijos prezidentui Rimvydui Rukšėnui nebuvo lemta įgyvendinti visų savo sumanymų – sunki liga jį išplėšė iš mūsų tarpo 2007 m. liepos 12 d.

Nuo Asociacijos įkūrimo ilgus metus joje dirbo Rimgaudas Rastenis, Vytautė Matkevičiūtė, vėliau prisijungė Gintaras Adžgauskas, kuris 2007–2008 m. buvo Asociacijos prezidentas.

2008 m. Asociacijos prezidentu išrenkamas Vladas Paškevičius, turintis per 30 metų vadovaujančio darbo patirtį Vilniaus elektros tinkluose ir AB „Lietuvos energija“.

Asociacija toliau plėtėsi narių skaičiumi bei funkcijų apimtimi. Dabar Asociacija jungia 52 elektros gamybos ir prekybos, energetikos įrangos gamybos, energetikos objektų statybos, projektavimo įmones bei mokslo organizacijas. Asociacija yra aktyvus valstybės institucijų, susijusių su elektros energetika, socialinis partneris, nuolat teikiantis pasiūlymus teisės aktams ir dalyvaujantis juos svarstant.

Asociacijos tikslai:

- siekti, kad elektros energetikos sektorius saugiai ir efektyviai aprūpintų elektros energija vartotojus;
- sudaryti elektros energetikos sektoriuje veikiantiems subjektams geresnes sąlygas ekonominiam-techniniam ir verslo funkcionavimui;
- atstovauti Asociacijos narių teises, ginti jų teisėtus interesus valstybinėse, visuomeninėse ir tarptautinėse organizacijose;

- skatinti atsinaujinančių energetikos šaltinių bei pažangių technologijų plėtrą;
- siekti, kad elektros energetika taptų didžiausią pasitikėjimą turinčia ūkio šaka.

Asociacijos veikla:

- dalyvauja įgyvendinant strateginius ES ir Lietuvos tikslus, analizuoja energetikos srities ir kitus teisės aktus ir juos platina savo nariams;
- bendradarbiauja su valstybinėmis institucijomis (Seimo komitetais, Energetikos ministerija, Aplinkos ministerija, Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija, Valstybine energetikos inspekcija), stebi įstatymų, norminių dokumentų rengimo ar keitimo eigą ir teikia pastabas bei pasiūlymus šių dokumentų projektams;
- dirba su Asociacijos nariais: teikia naujausią informaciją apie elektros energetiką, organizuoja rangovinių ir projektavimo organizacijų susitikimus su užsakovais, organizuoja rengiamų įstatymų ir norminių dokumentų projektų svarstymą su Asociacijos nariais, sprendžia energetikos darbuotojų mokymo ir atestavimo klausimus, organizuoja seminarus, informuoja Asociacijos narius apie Lietuvoje ir užsienyje rengiamas konferencijas jiems aktualiais klausimais, dalyvauja, kaip partneris, teikiant paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti;
- bendradarbiauja su giminingomis Lietuvos ir užsienio asociacijomis ir dalyvauja bendruose projektuose;
- viešina Asociacijos narių veiklą žiniasklaidoje, pristato Asociacijos pranešimus konferencijose ir seminaruose, Asociacijos internetinėje svetainėje talpina informaciją apie energetikos naujienas, Asociacijos ir jos narių veiklą.

Asociacijoje veikia trys komitetai:

- **Statybos ir darbuotojų saugos komitetas**, kurio veiklos tikslas – energetikos statybos sektoriaus įmonių veiklos efektyvumo didinimas, darbų kokybės ir darbuotojų saugos gerinimas.
- **Teisės komitetas** teikia pastabas ir pasiūlymus rengiamiems ir keičiamiems elektros energetikos sektorių veiklą reglamentuojančių teisės aktų projektams, rengia įsigaliojusių teisės aktų komentarus, konsultuoja Asociacijos narius.
- **Technikos ir mokslo komitetas** apima Asociacijos įmonių techninio lygio ugdymą, naujų mokslo ir technologinių pasiekimų skleidimą.

Asociacijos nariai turi galimybę kelti ir spręsti klausimus, išskylančius tarp narių bei su kitomis įmonėmis ir organizacijomis, gauti naujausią informaciją apie energetiką, teisinius aktus, teikti pastabas, pasiūlymus, pasinaudoti ES struktūrinių fondų skiriamomis lėšomis.

Asociacija glaudžiai bendradarbiauja su Latvijos elektros energetikų ir energetikos statytojų asociacija, Estijos elektros įmonių asociacija ir kartu dalyvauja ES finansuojamuose regioniniuose projektuose.

Asociacija 2008 m. paminėjo savo veiklos 10-metį.

Saulius Kutas

LIETUVOS ELEKTRIFIKAVIMAS IR BRANDUOLINĖ ENERGETIKA

Apie Lietuvos energetikos praeitį yra išleista nemažai knygų, paskelbta publikacijų periodiniuose, proginiuose ir kitokiuose leidiniuose arba elektroninėse laikmenose, vis tik dar daug faktų, juos kūrusių žmonių lieka neįvardinti, ne visiškai atskleistos aplinkybės ir sąlygos, kuriomis jie tuomet veikė. Manau, svarbu fiksuoti požiūrį į buvusių kartų, mano ir mano kartos darbus, jų rezultatus šiandieninio žmogaus akimis.

2006 metais leidyklos „Sidabrinis trimitas“ išleistoje knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ susisteminta energetinės statybos organizacijų veikla, aprašyti jų pastatyti objektai, statybos eigos peripetijos ir, svarbiausia, statybose dalyvavę žmonės. Knygos pavadinimas visiškai atitinka tai, kas joje rašoma. Suprantama, kad elektrifikavimas – elektros tiekimo linijų ir pastočių statyba ir montavimas – yra dominuojanti tema.

Energetika yra ištisinis kompleksas, pradedant pirminių energijos šaltinių gavyba, transformavimu bei perdavimu ir baigiant jų suvartojimu, gaminant galutinį produktą, arba tenkinant vartotojiškus poreikius. Taigi, norint elektrifikuoti šalį, reikia turėti tiek elektros, kiek jos reikia vartotojams bet kuriuo paros momentu. Lietuva Sovietų Sąjungoje buvo išskirtinė tarp kitų respublikų ir energetikos sistemų, nes respublikos energetikos valdymo įstaigos rūpinosi ne tik visų ūkio šakų, įskaitant žemės ir komunalinį ūkį, elektrifikavimu ir centralizuotu šilumos tiekimu, bet ir statė stambias elektrines, elektros tinklus, rajonines katilines, pramoninius statinius ir net gyvenamuosius namus.

Knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ Pranas Noreika, buvęs Lietuvos elektrinės generalinis direktorius, rašo: „Kas buvo Justinas Nekrašas – eksploatacijos ar statybų vadovas? Be abejonės, jis suprato, kad pirmą kartą yra statyba, ir

daugiausia dėmesio skyrė jai. Iš savo patyrimo galiu patvirtinti: kas ilgus metus darbuojasi šioje srityje, tampa statybininku“.

Beprasmiška ginčytis, kas pirmesnis – kiaušinis ar višta. Prisimenu, kad mano požiūriu Justinas Nekrašas buvo puikus, reiklus ir racionalus pastatytų objektų eksploatacijos organizatorius. Šie pastebėjimai dar kartą patvirtina, jog energetika yra ne tik energijos išteklių „malūnas“, bet sudėtingas įvairių procesų ir juose dalyvaujančių organizacijų bei žmonių valdymo kompleksas, kurio misija patikimai ir vartotojui priimtinomis sąlygomis tiekti energetinius išteklius – elektrą ir šilumą.

Dauguma autorių, susipažinusių su energetikos raida Lietuvoje per pastaruosius 120 metų, pažymi, kad dar 1930–1940 metais energetikos profesionalai-pionieriai suprato ir bandė įgyvendinti pagrindinius energetikos strateginio planavimo principus: sprendimai turi būti priimami pakankamai ilgai perspektyvai, turi būti naudojami galimai įvairesnių rūšių pirminiai ištekliai, energetikoje neišvengiamai veikia natūralios monopolijos, energija turi būti tiekiamą vartotojams priimtinomis kainomis.

Nuo 1958 metų dirbdamas energetikos srityje įsitikinau, kad šie principai yra gyvybiškai svarbūs. Negrįždamas į pokario metus, kada praktiškai visos elektrinės buvo sugriautos ir elektra netgi pramonės įmonėms ir ligoninėms, jau nekalbant apie gyventojus, buvo tiekiamą ne ištisą parą ir tik pagal griežtus limitus. Prisimenu, kad 1959 metais pradėjus veikti Kauno hidroelektrinei, gyvenimas tiesiogine šio žodžio prasme pasidarė šviesesnis. To meto Lietuvos energetikos vadovai suprato elektrinių statybos svarbą, jiems pavyko įrodyti tai respublikos vadovams ir, jiems padedant, gauti lėšų naujų elektrinių Lietuvoje statybai. Lietuvos energetikos sistema buvo plėtojama kaip sistema visiškai aprūpinanti elektra visus savo vartotojus ir galinti eksportuoti elektros energiją į kitų respublikų sistemas. Tokią sistemą mes turėjome iki Ignalinos atominės elektrinės sustabdymo.

Šiomis dienomis dažnai kyla diskusijos – gal neverta gaminti elektros energiją Lietuvoje, gal geriau ir pigiau ją nusipirkti Europos elektros rinkoje? Manau, kad šis kelias nepriimtinas. Visų pirma energetikos sistema be elektros energijos gamybos pajėgumų negali būti laikoma visaverte, kadangi nevykdo vienos svarbiausių energetikos komplekso funkcijų. Be to, elektrinėse naudojamos pažangiausios technologijos, sukuriamos darbo vietos aukštos kvalifikacijos specialistams.

Naivoka tvirtinti, kad viską išspręs rinka. Taip, rinka turi tam tikrų mechanizmų žaboti „neatsakingų monopolistų“ norus. Tačiau būti pilnateisiu rinkos dalyviu ir gerai joje jaustis, jai daryti įtaką gali tik tas jos dalyvis, kuris turi ką parduoti. Lietuvai, atsisakiusiai elektros energijos verslo (kalbu apie bazinės elektros energijos gamybą), Europos elektros rinkoje tektų smulkaus pirkėjo, neturinčio jokios

įtakos elektros kainoms, vaidmuo. Prisiminkime nesenus laikus, kai dar veikė Ignalinos AE. Prireikus nusipirkti elektros Rusijoje, sulygstamos kainos būdavo šiek tiek mažesnės už Lietuvoje gaminamos elektros energijos kainas. Padėtis iš esmės pasikeitė, kai praradome galimybę eksportuoti Lietuvoje, Ignalinos AE, pagamintą energiją.

Pirminiai energijos ištekliai ir elektros energija bus vartojami visada, todėl juos turėsime pirkti užsienyje, blogindami ir taip jau neigiamą užsienio prekybos balansą. Žinoma, Lietuva nėra trykštanti pirminės energijos ištekliais, kaip Rusija, kad galėtume energetikos sąskaita tikėtis žymiai papildyti valstybės biudžetą, tačiau atsisakyti turėtų pajamų už parduodamą elektros energiją ir prarasti rinką tikrai nėra protinga. Ką parduosime, kad užpildytume atsiradusią skylę?

Dar vienas argumentas. Nuolat kalbama apie energetinę nepriklausomybę, kurios nėra ir negali būti. Tačiau apsirūpinimo energija saugumas, elektros energijos tiekimo patikimumas yra labai svarbūs faktoriai, įtakojantys valstybės saugumą. Vienas svarbiausių reikalavimų, užtikrinant patikimą elektros energijos tiekimą, yra elektros tinklų integravimas į Vakarų Europos elektros tinklų sistemas ir bazinės elektros energijos gamybos pajėgumų buvimas šalyje, o tai yra stambios elektrinės. Lietuvoje, kuri neturi vietinio iškastinio kuro išteklių priimtinausia yra atominė elektrinė.

Norėčiau priminti, kad eilę metų Lietuvos elektros energijos gamybos balanse branduolinė energija sudarė apie 90 procentų visos elektros energijos. Pagal šį rodiklį Lietuva buvo pirmoji pasaulyje.

Polemizuodamas su žmonėmis, kurie nepritaria branduolinės energijos naudojimui elektros gamybai (tarp jų yra ir energetikos specialistų profesionalų), paminėsiu keletą svarbių argumentų atominių elektrinių naudai.

Atominėje elektrinėje gaminamos elektros energijos savikainoje kuro dedamoji yra apie 10 procentų, tuo tarpu šiluminėse, deginančiose iškastinių kūrų, tai siekia 50–60 procentų. Atominėse elektrinėse kuro kainos pasikeitimai daug mažiau įtakoja elektros energijos pardavimo vartotojams kainą, todėl sudaro palankesnes sąlygas jiems planuoti ir plėtoti verslą. Pastarieji dešimtmečiai labai akivaizdžiai pademonstravo, kaip aukštyn šuoliuoja dujų ir naftos kainos. Be to, branduolinio kuro, matuojant jį tūrio ar svorio vienetais, atominė elektrinė suvartoja šimtus kartų mažiau, todėl atominėse elektrinėse kuro transportavimo išlaidos yra nežymios, elektrinėse galima sukaupti daug didesnes kuro atsargas. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, branduolinis kuras vertinamas kaip vietinis kuras. Tai vienas energetinio saugumo užtikrinimo būdų.

Branduolinė energetika – tai mokslinių tyrimų laukas, suteikiantis Lietuvos mokslininkams sąlygas atlikti fundamentaliuosius mokslinius tyrimus ir mokslo

taikomuosius darbus bemaž visose mokslo šakose. Nenustebkite, bet čia yra ką veikti net psichologams ar kalbos mokslų specialistams.

Dažnas nepritariantis branduolinei energetikai, daugiausia sąžiningai, bet ne retai ir savanaudiškai, naudojami branduolinės saugos ir radiacinio pavojaus fobija bei „Černobylio šmėkla“.

Taip, atominė elektrinė yra potencialiai pavojingas objektas, todėl jam keliami papildomi griežti reikalavimai. Saugos principus nustato tarptautinės organizacijos, šalyje sukurama nacionalinė branduolinės saugos priežiūros sistema. Bet koks neįprastas įvykis, nekalbant apie avarijas, visose atominėse elektrinėse ištiriamas, išvados skelbiamos, numatomos priemonės panašiems įvykiams išvengti kitose elektrinėse. Sutrikimų ir avarijų prevencijos sistema branduolinėje energetikoje yra bene geriausiai organizuota ir efektyviai veikianti pasauliniu mastu.

Kaip bebūtų skaudu, tačiau, apibendrinus pasaulio statistiką, pasirodė, kad gaminant 20 milijardų kWh elektros energijos per metus (tiek jos pagaminome Lietuvoje 2003 metais) akmens anglies kuro cikle žūva 3500 žmonių per metus, o branduolinio kuro cikle – 1 žmogus. Atominėje elektrinėje susidarančių atliekų (jos yra labai pavojingos) tūris, lyginant su atliekomis, susikaupiančiomis iškastinio kuro elektrinėje, yra tiesiog nepastebimas. Neturėtume šių faktų laikyti „neatremiamais argumentais“ branduolinės energetikos naudai, bet, priešingai, vertinti kaip supratimą, kiek pavojinga žmonėms minima veikla ir, kad, besąlygiškai laikantis saugos reikalavimų, galima ir ekonomiškai tikslinga pripažinti bei remti branduolinę energiją, kaip svarbią pirminių energijos išteklių dalį. Atominės elektrinės beveik neišskiria šiltnamio dujų. Tikiu, kad branduolinė energija taps žaliaja.

Atominės elektrinės Lietuvoje idėja, kuriai nebuvo lemta tapti tikrove, jau sklandė dar prieš galimos anglimis kūrenamos elektrinės prie Vievio projektinius vertinimus.

Sovietmečiu visi svarbiausi sprendimai, jau nekalbant apie atominę elektrinę, buvo priimami ne Lietuvoje, tačiau nenorėčiau sutikti, kad juos parengiant, priimant, o vėliau įgyvendinant nedalyvavo Lietuvos mokslo veikėjai ir kiti specialistai.

Visų pirma, Lietuvos mokslininkų branduolio fizikos, šilumos mainų fundamentalūs tyrimai buvo žinomi ir taikomi projektuojant Sovietų Sąjungos atominių elektrinių įrangą bei technologijas. Daug buvo ginčų dėl atominės elektrinės vietos ir galios parinkimo – čia buvo girdimi hidrologų, aplinkosaugininkų, geologų, ekonomistų balsai. Jie lėmė, kad kai kurie Lietuvai nepriimtini siūlymai ir projektai buvo atmesti. Lietuva jau buvo žinoma kaip respublika, sugebanti laiku ir kokybiškai statyti pramoninius kompleksus.

Žmonės, tuo laiku aktyviai dirbę energetikos srityje, savyje turėjo spręsti dilemą: energetikos (kartu visos Lietuvos) techninė pažanga ir mūsų krašto, kaip nedidelės valstybės, aplinkos ir identiteto išsaugojimas.

Aš visą laiką maniau ir dabar manau, kad šalies industrializacija yra būtina visuomenės ir šalies pažangai, kad naujos technologijos ir žmonių išsilavinimas yra būtina sąlyga darbo našumo augimui ir gyvenimo lygio, jo kokybės gerinimui. Kiekviena nauja pastotė, elektros tiekimo linija ar elektrinė atrodė labai svarbios. Lietuvos žmonės elektrifikuotojų darbo rezultatus vertino. Tie, kurie dar neturėjo elektros ar centralizuoto šilumos tiekimo, nekantriai laukė arba įvairiais būdais stengėsi spartinti veiksmus. Mane, kaip ir daugelį mano mokslo draugų ir bendradarbių, buvo užvaldžiusi energetikos objektų plėtros manija.

Viename pasitarime dėl energetikos aplinkosauginių problemų pirmą kartą išgirdau dalykišką, argumentuotą, korektišką ir konstruktyvią diskusiją. Pagrindiniai diskusijos dalyviai buvo energetikas inžinierius Juozas Linkaitis ir Viktoras Bergas, aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas. Iš Juozo Linkaičio kalbos ir komentarų supratau, kad diskutuoti ir laimėti galima tik būnant įsitikinus savo teisumu ir

TATENA generalinio direktoriaus vizitas Ignalinos atominėje elektrinėje. Iš dešinės į kairę: IAE generalinis direktorius V. Ševaldinas, TATENA generalinis direktorius E. Baradėjus, TATENA generalinio direktoriaus pavaduotojas Z. Domaracki, LR nuolatinis atstovas prie TATENA ambasadorius Š. Adomavičius, VATESI viršininkas S. Kutas

suprantant pašnekovo ar oponento argumentus. Tikrai nuoširdžiai diskutuoti ir pasiekti abiejų pusių siekiamą ir priimtina rezultatą galima tik jei oponentai yra lygiaverčiai. Nors man, auklėtam ir mokytam, kad centras sprendžia ir žino viską, tokia diskusija buvo nelaukta, iš pirmo žvilgsnio nereikalinga – ką čia diskutuoti, jei elektrinės reikia. Supratau, kad žodis „reikia“ nieko dar nereiškia, jei nežinai, kodėl reikia ir kas po to.

Atominei elektrinei vieta buvo renkama nagrinėjant 4 ar 5 aikšteles, nebuvo vieningos nuomonės netgi dėl to, ar verta rasti aikštelę Lietuvoje.

Knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ Ignalinos AE problemos nenauginamos, nėra informacijos apie jos statytojus. Manau, ir antroje dalyje šie klausimai nebus nušviečiami taip kaip, sakysime, kaimo arba rajono centro elektrifikavimo peripetijos. Matyt, to ir nereikia.

Ignalinos AE problemos, įskaitant „mūšius“ pagrindžiant reikalingumą, priimant projektinius technologinius sprendimus, elektrinę perimant Lietuvos jurisdikcijon, aprašytos daugelyje leidinių: „Ignalinos jėgainės godojimas“ (Jerónimo Laucias leidykla „Trys žvaigždutės“, 2007 m.), sudarytojas Leonas Ašmantas; „Visaginas 1972–2002“ (monografija, išleista Visagino savivaldybės lėšomis, 2003 m.), autorius Algirdas Kavaliauskas; „Ignalinos AE 25 metai“ (Visagino poligrafija, 2008 m.), redakcinė kolegija ir kiti.

Pagrindiniai Ignalinos AE istorijos įvykiai:

- 1971 m. rugsėjis – SSKP Centro Komiteto ir SSRS Ministrų Tarybos nutarimas dėl Drūkšių atominės elektrinės statybos;
- 1978 m. kovas – pradėta kasti AE pirmosios eilės pagrindimo korpuso pamatų duobė;
- 1983 m. spalio – įjungtas pirmojo bloko pirmasis pagrindinis cirkuliacinis siurblys. Pradėti pagrindiniai paleidimo derinimo darbai;
- 1983 m. lapkritis – pirmojo reaktoriaus fizikinis paleidimas;
- 1983 m. gruodžio 31 d. – pirmasis blokas su antruoju turbogeneratoriumi prijungtas prie energetinės sistemos tinklų;
- 1985 m. gegužė – pirmasis blokas pasiekė 1500 MW galią;
- 1987 m. sausis – antrojo reaktoriaus fizikinis paleidimas;
- 1987 m. rugpjūčio 18 d. – antrasis blokas prijungtas prie energetikos sistemos tinklų;
- 1988 m. sausis – antrasis blokas pasiekė 1400 MW galią;
- 1991 m. rugpjūtis – pirmojo ir antrojo reaktorių šiluminė galia apribota iki 4200 MW;
- 2004 m. gruodis – sustabdytas pirmasis blokas;
- 2009 m. gruodis – sustabdytas antrasis blokas.

Ignalinos atominė elektrinė per visą savo darbo laiką pagamino daugiau kaip 300 milijardų kWh elektros energijos. (Lietuva 2010 metais suvartojo 10,3 milijardo kWh).

Tai sausi, statistiniai skaičiai, tačiau jie liudija, kad branduolinė energija ir Ignalinos atominė elektrinė suvaidino tikrai žymų vaidmenį Lietuvos energetikos istorijoje.

Pirmą kartą išsamiau su Ignalinos AE projektu susipažinau, kada Sovietų Sąjungos Energetikos ir elektrifikacijos ministerijos pavedimu teko vadovauti jos paskirtai komisijai, atlikusiai Ignalinos AE elektros dalies ekspertizę. Stebuklų neradome, inžineriniai sprendimai ir naudojama technika atitiko to meto Sovietų Sąjungos techninį lygį.

Mano supratimu, atominė elektrinė reiškia energetikos techninę pažangą.

Tačiau Ignalinos AE stebino dirbtiniu uždaru ir paslaptingo skraiste, kurią Lietuvos nepriklausomybės metais pavyko praskleisti ir parodyti Vakarams, kad RBMK reaktoriai nėra jau tokie baisūs. Sovietiniais metais bendrauti su Ignalinos AE personalu, susipažinti su ten sumontuotais įrengimais, įgyvendinamomis „trūkumų pašalinimo priemonėmis“ net Vyriausiosios gamybinės energetikos valdybos specialistams buvo pakankamai sudėtinga. Blokai ir agregatai būdavo pradedami eksploatuoti neatlikus daugybės projekte numatytų darbų, todėl juos neišvengiamai reikėjo atlikti vėliau. Taip pasitaikydavo ir Lietuvos energetikos sistemoje.

Pamenu, kad situacija labai lėtai keitėsi net iki 1991 metų rugpjūčio pučo žlugimo.

Iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Ignalinos AE išliko uždara, tik rusiškai kalbanti, nenorinti įsileisti Lietuvoje parengtų specialistų. Kauno politechnikos institute (dabar technologijos universitetas) įsteigus branduolinės energetikos specialybę, jos absolventai buvo labai jau nedraugiškai sutinkami ir tik nedidelė jų dalis įsitvirtino, o specialybę, kaip neturinčią paklausos, teko panaikinti. Nepriklausomybės metais šios srities specialistų rengimas buvo atnaujintas, tačiau sprendimas pirma laiko nutraukti Ignalinos AE eksploataciją, šią specialybę vėl padarė nepopuliarią tarp jaunimo. Na, buvo lietuvis direktoriaus pavaduotojas socialiniams reikalams. Buvo siūloma paskirti elektros cecho viršininku gabų, aukštos kvalifikacijos, patyrusį inžinierių iš Lietuvos energetikos sistemos, tačiau netgi aukščiausiųjų sovietinių institucijų parama nedavė rezultatų – minėtas specialistas taip ir netapo Ignalinos AE elektros cecho viršininku.

Užsienio specialistai, susipažinę su elektrinės veikla, įrengimų eksploatacija, pažymėdavo, kad elektrinės darbuotojai puikiai parengti, gerai išmano ir tinkamai eksploatuoja elektrinę, tačiau pastebėdavo saugos kultūros stoką, vis dar pasitinkančius sovietinio mąstymo ir mentaliteto požymius, slopinančius darbuotojų

iniciatyvą, iškreipiančius asmeninės atsakomybės sampratą ir savo vietos bei vaidmens supratimą bendrame saugos kultūros ir kokybės garantavimo fone.

Atkūrus nepriklausomybę svarbiausia buvo užtikrinti saugų Ignalinos AE darbą. Vienas svarbiausių Energetikos ministerijos ir Ignalinos AE sprendimų buvo padaryti Ignalinos AE atvira visiems, norintiems susipažinti su šio tipo branduoline technika ir siekiantiems pagerinti jos saugą. Šį procesą pakankamai finansavo donoriai per Branduolinės saugos sąskaitą Europos rekonstrukcijos ir plėtros banke. Reikia pažymėti, kad pirmojo ir antrojo blokų saugos gerinimo priemonės buvo įgyvendinamos iki pat jų eksploatacijos nutraukimo.

1999 metais atlikus saugos analizę ir jos ekspertizę, dalyvaujant daugelio valstybių žinomiems branduolinės energetikos specialistams, buvo pripažinta, kad nėra priežasčių, dėl kurių reiktų nedelsiant sustabdyti pirmąjį bloką arba rengti jį sustabdymui, nors dar daug branduolinės saugos priemonių reikia įgyvendinti. Didžiojo septyneto susitikimas 1992 metais Miunchene buvo pasmerkęs visus RBMK reaktorius.

Svarbu prisiminti, kad šis darbas sudarė prielaidas Lietuvoje įgyvendinti vakarietišką branduolinės energetikos objektų licenzijavimo tvarką. 1999 m. liepos 29 d. buvo išduota licenzija eksploatuoti Ignalinos AE pirmąjį bloką. Vėliau licenzija buvo išduota ir antrajam blokui. Tai buvo pirmieji RBMK tipo reaktoriai, kurių sauga taip išsamiai išnagrinėta ir įvertinta. Blokai buvo licenzijuoti, taikant tarptautiniu mastu pripažįstamus normatyvus ir metodikas. Gaila, kad Ignalinos AE istorija baigėsi anksčiau laiko – 2009 metais – dėl to, kad mes labai norėjome tapti Europos Sąjungos nariais, o Europos Komisijos pareigūnams didžiojo septyneto 1992 m. Miuncheno sprendimas buvo tabu. Politiniai sprendimai visada kainuoja brangiai. Visiškai aišku, kad atominė elektrinė, gamindama elektros energiją, turi sukaupti lėšas tam, kad būtų galima sutvarkyti įrenginius ir vietą po to, kai elektrinė taps nebereikalinga. Tačiau, jei atsisakoma elektrinės paslaugų, kada elektrinė dar gali sėkmingai dirbti ir nespėjo sukaupti minėtų lėšų, kažkas kitas turės finansuoti jos eksploatavimo nutraukimo darbus. Europos Komisija, pradžioje pakankamai finansavusi pasirengimo ir eksploatavimo nutraukimo darbus ir deklaravusi ilgalaikį bei adekvatų finansavimą ateityje, pastebėjo, kad 2013–2020 metų perspektyvai neturi pakankamai pinigų. Apmaudu, bet politikų arba jų sprendimų kaitos ciklas daug trumpesnis už branduolinio kuro ciklą energetikoje.

Rašydamas apie branduolinę energetiką negaliu nepaliesi labai jautraus klausimo – Visagino gyventojų ir Ignalinos AE darbuotojų reakcija į Lietuvos 1988–1990 metų atgimimo įvykius.

Iki nacionalinio atgimimo Visagino gyventojai, kurių dauguma buvo žmonės, atvykę iš įvairių SSRS vietų, neturėjo išsamaus teisingo supratimo nei apie vietos

gyventojų politines nuostatas, nei apie Lietuvą apskritai, nes sovietmečiu buvo teikiama vienašališka informacija. Aktyviausioji „Sredmašo vaikų“ dalis net negalėjo pamanyti, kad kas nors gali būti kitaip negu taip, kaip juos auklėjo Maskva.

Į Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą Sniečkuje reaguota kitą dieną surengtu mitingu, nepritariančiu nepriklausomybei. 1990 m. kovo 15 d. darbo kolektyvų taryba priėmė nutarimą, kuriuo reikalavo paskelbti Ignalinos AE teritorijoje pilietinį nepaklusnumą.

Toks pareiškimas praėjus tik kelioms dienoms po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo kai kam kėlė didžiulį pasipiktinimą, kai kam džiaugsmą, tačiau, manau, vėliau ir patys jo autoriai suprato, kad jau ir taip nebūdami integruoti į Lietuvos gyvenimą tokiu atsakingu momentu ir matydami, kad Lietuvos visuomenė vieninai siekia nepriklausomybės, supriešino save su visuomene ir tokiu būdu paskatino jos veiksmus prieš Ignalinos AE. Manau, kad ir daina „Sėk, sesute, žalią liną, kad nesprogtų Ignalina“ reiškia ne Lietuvos nusistatymą prieš atominę energetiką, bet prieš nelojalius Lietuvai Ignalinos AE darbuotojus, prieš sovietinę sistemą.

1991 m. sausio 8 d. Ignalinos AE darbo kolektyvų konferencija priėmė rezoliuciją, reikalaujančią atsistatydinti Lietuvos vyriausybę ir grasinančią streiku.

Visagine veikiančio demokratų klubo nariai kreipėsi į Ignalinos AE darbuotojus, ragindami juos būti santūrius ir nestreikuoti. 1991 m. sausio 16 d. per Kauno televizijos stotį buvo perduotas keliasdešimties drąsių, Lietuvos valstybei lojalių atominės elektrinės darbuotojų pareiškimas visai Lietuvai, jog jie stengsis dirbti taip, kad atominė elektrinė būtų saugi. Pareiškimas tuoj po Sausio 13-osios įvykių buvo labai svarbus. Nors elektrinėje dirbo daugiau kaip 90 procentų ne lietuvių, elektrinėje buvo priimti sprendimai nepaklusti Lietuvos įstatymams, siūloma elektrinę atskirti nuo Lietuvos energetikos sistemos, netiekti elektros Lietuvai, pareiškimas parodė, kad elektrinėje yra ir kitokių, palankiai Lietuvai mėstančių žmonių.

Savo ištikimybę Sredmašo sistemai Ignalinos AE direktorius Anatolijus Chromčenko pademonstravo ir rugpjūčio pučo metu, dalyvaudamas miesto tarybos posėdyje, remiančiame pučistus. Žlugus pučui, Anatolijus Chromčenko, Vyriausybės nutarimu buvo atleistas iš pareigų. Tuo metu Energetikos ministras Leonas Ašmantas buvo išvykęs į užsienį, todėl, siekdamas užtikrinti atsakomybės už branduolinę saugą tęstinumą, laikinuoju direktoriumi savo įsakymu paskyriau elektrinės vyriausiąjį inžinierių Genadijų Negrivodą.

Negaliu nepabrėžti pozityvaus vaidmens, kurį suvaidino Ignalinos AE, SSRS paskelbtus Lietuvai ekonominę blokadą.

Jau 1991 m. rugpjūčio 26 d. į Vilnių atskrido du SSRS Atominės energetikos ir pramonės ministro pavaduotojai. Vilniuje buvo pasirašytas minėtos SSRS

ministerijos ir Lietuvos Respublikos Energetikos ministerijos protokolas, kuriuo pripažįstama, kad Ignalinos AE yra Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje ir valstybės nuosavybėje.

1991 m. spalio 18 d. Vyriausybės nutarimu įsteigiama Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija. Vėliau Krašto apsaugos ministerijos padalinys perėmė Ignalinos AE fizinę apsaugą.

Nedaug lengvesni buvo ir tolimesni Ignalinos AE ir Visagino integravimo į nepriklausomos Lietuvos struktūras techninių, finansinių ir socialinių eksploataavimo problemų sprendimai.

Daug žmonių, įskaitant ir politikus, nerimavo ar negali kažkuris „Sredmašo vaikas“ surengti diversiją. Mitingo, vykusio prie Respublikinės bibliotekos, skirto rugpjūčio pučo žlugimui metu, valstybės vadovai to klausė ir manęs. Aš atsakiau, kad įvykdyti diversiją, galinčią sukelti branduolinę avariją techniškai sunku, be to nematau, kad specialistas sutrumpės branduolio energiją ir privertęs ją dirbti žmogui, ryžtųsi tokiai beprotybei.

Žinoma, „kirminas“ – ar tikrai saugu, ar ne per daug rizikuojame – kirba. Tačiau atsakingai sprendami visą branduolinės saugos, plačiąja žodžio prasme, problemų ratą, esame tikri, kad branduolinė energetika yra priimtina visuomenei.

Noriu pabrėžti, kad pirmojo nepriklausomos Lietuvos energetikos ministro Leono Ašmanto vaidmuo „užkariaujant“ Ignalinos AE, gerinant jos saugą, patraukiant personalą, įtvirtinant ten dirbusių žmonių pozityvų požiūrį į Lietuvą, kaip nepriklausomą valstybę, yra išskirtinis. Viktoro Ševaldino atrinkimo ir jo paskyrimo Ignalinos AE generaliniu direktoriumi procedūra yra klasikinis pavyzdys, kaip turi elgtis aukšti pareigūnai, vadovaudami specifinėms, sudėtingoms ir potencialiai pavojingoms įmonėms. Baisu, kaip buvo elgiama skiriant naujuosius IAE vadovus, o nepraejus nė dviems metams generalinis direktorius vėl buvo keičiamas. Nesvarbu, kad elektrinė negamina elektros energijos, branduolinės saugos požiūriu ji dar ilgai bus potencialiai pavojinga.

Atominės elektrinės turėjimas mūsų valstybę, atkūrusią nepriklausomybę ir grįžtančią į pasaulinę areną, darė pastebimesnę ir atsakingesnę. Grįžome į tarptautines organizacijas, kuriose 50 metų negalėjome dalyvauti, nes buvome okupuoti, stojome į naujas, kurios mums kaip valstybei, naudojančiai branduolinę energiją, buvo būtinos.

Man daug metų teko bendradarbiauti su TATENA, Vyriausybės įgaliotam pasirašyti Tarptautinę branduolinės saugos konvenciją, TATENA įstatų pakeitimus, bendradarbiavimo branduolinės energetikos srityje susitarimą su Lenkija. Dirbdamas VATESI viršininku, pasirašiau tarpinstitucines sutartis su JAV ir Švedijos atitinkamų institucijų vadovais.

Anzelmas Bačauskas

LIETUVOS ELEKTROS ENERGETIKA IR KTU ELEKTROS SISTEMŲ KATEDRA

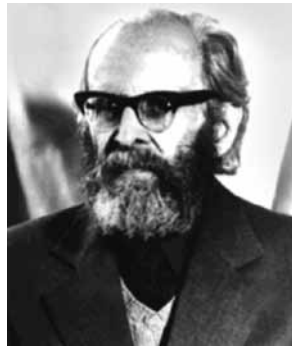
1890 m. Kretingoje elektra iš pirmosios hidroelektrinės apšvietė Tiškevičių rezidenciją. 1892 m. Rietave pradėjo veikti pirmoji šiluminė elektrinė, kuri apšvietė ne tik Oginskių dvaro rūmus, bet ir bažnyčią, ūkinius pastatus, turtingų miestelėnų namus. Tai Lietuvos elektros energetikos pradžia.

Elektros energetikos inžinieriai pradėti rengti tik 1922 m. Kaune įkurto Lietuvos universiteto Technikos fakultete, kurio Elektrotechnikos katedros vedėju buvo Sankt Peterburgo universiteto absolventas Kauno elektros tinklų vadovas inž. Jeronimas Šliogeris. Visi Elektrotechnikos katedros dėstytojai buvo inžinieriai praktikai, universitete jie ėjo antraeiles pareigas. Aleksandras Putrimas, Vienos aukštosios technikos mokyklos absolventas, Siemens koncerno Lietuvos atstovybės vadovas, skaitė elektros mašinų kursą, Artūras Langė, Sankt Peterburgo universiteto absolventas, Kauno elektros įmonės direktorius skaitė elektros stočių ir tinklų kursą.

Kaip savo prisiminimuose rašė Leonas Kaulakis (1903–1987), jis augdamas arti Rietavo, dar vaikas pamatė elektrinį apšvietimą. Tai jam padarė tokį įspūdį, kad tuojau ryžosi tapti elektromechaniku. 1922 m. L. Kaulakis įstojo į Lietuvos universiteto Technikos fakultetą, kur labai domėjosi disciplinomis, susijusiomis su energetika, ypač elektrotechnikomis. Profesorius Jeronimas Šliogeris (1871–1936) atkreipė dėmesį į jaunąjį studentą ir 1926 metų pradžioje pakvietė į Elektrotechnikos katedrą dirbti laborantu. Visi katedros dėstytojai buvo antraeilininkai, baigę užsienio universitetus, labai užimti savo pagrindiniu darbu, todėl jaunajam L. Kaulakiui teko tvarkyti visus katedros reikalus. 1928 m. L. Kaulakis, baigęs universitetą, buvo pasiūstas pusei metų į Ciuricho aukštąją technikos mokyklą ir pusei metų į Paryžiaus aukštąją elektrotechnikos mokyklą susipažinti su mo-

1936 m.

1980 m.

Leonas Kaulakis (1903–1987)

kymo organizavimu ir laboratorijomis. 1929 m. jis grįžta į Kauną ir paskiriamas elektrotechnikos katedros asistentu, pradeda dėstyti elektros matavimų, o vėliau dar elektros stočių ir tinklų disciplinas. Taip L. Kaulakis tampa pirmuoju profesionaliu elektrotechnikos disciplinų dėstytoju Universitete. 1940 m. L. Kaulakiui suteikimas docento vardas ir jis paskiriamas iš Elektrotechnikos katedros atskirtos naujos Elektros jėgainių ir tinklų katedros vedėju. 1941 m. katedros pavadinimas pakeistas į Elektros stočių ir tinklų, 1956 m. – į Elektros stočių, o 1962 m. – į Elektros sistemų. Iki 1974 m. katedrai vadovavo L. Kaulakis. Jo veikla padėjo pagrindus Elektros sistemų katedros tradicijoms.

L. Kaulakis aktyviai dalyvavo 1936 m. sukurto Energijos komiteto veikloje. Komiteto Elektros komisija, kuriai pradžioje vadovavo Pranas Drąsutis (1906–1959), Kauno universiteto absolventas, vėliau L. Kaulakis, surinko ir susistemino visą medžiagą apie elektrines, ją išanalizavo ir sudarė išsamią viso Lietuvos elektros ūkio apžvalgą. Ją remiantis buvo bandyta nubrėžti Lietuvos elektrifikavimo planą, numatant atskirų miestų ir vietovių elektros poreikius iki 1960 m. Toliau šiam darbui vadovavo L. Kaulakis, kuris aktyviai bendradarbiaujant Juozui Linkaičiui (1910–1967) numatė konkrečius Lietuvos elektrifikavimo plano metmenis dešimtmečiui. L. Kaulakis su inž. Antanu Gruodžiu (1905–1978) parengė Rėkyvos elektrinės projektą, o A. Gruodis prižiūrėjo visą šios elektrinės statybą. Elektrinė pradėjo veikti 1940 m. gruodį.

Verta pažymėti, kad didžiąją dalį Rėkyvos elektrinės projekto brėžinių nubraižė Mečys Bortkevičius (1915–1992), dar besimokydamas Kauno aukštesniojoje technikos mokykloje. Ją baigęs M. Bortkevičius 1941–1944 metais dirbo Lietuvos energijos valdyboje techniku. 1944 m. rugpjūtį, sugrįžus sovietams, įsteigus Vyriausiąją energijos valdybą, jos pirmuoju viršininku buvo paskirtas M. Bortkevičius, bet juo tebuvo viena mėnesį. 1944–1950 m. M. Bortkevičius studijavo Kauno universitete, kurį baigęs, nuo 1951 m. iki 1992 m. dirbo dėstytoju katedroje.

Pirmaisiais pokario metais svarbus darbas buvo sudaryti perspektyvinius energetikos plėtros penkmečio planus. Čia nemažai pasidarbavo L. Kaulakis ir katedroje dirbęs J. Linkaitis, Energijos valdybos Kauno energijos rajono vyriausiasis inžinierius, vėliau – Petrašiūnų elektrinės vyriausias inžinierius. Nuo 1957 m. J. Linkaitis buvo Mokslinio technikos komiteto, vėliau Mokslinių darbų koordinavimo komiteto energetikos skyriaus vadovas ir dirbo pedagoginį darbą Kauno politechnikos institute. L. Kaulakis, vadovaudamas katedrai, 1948–1953 m. buvo ir Lietuvos Mokslų akademijos Technikos instituto (Lietuvos energetikos instituto pirmtako) energetikos sektoriaus vadovas. Todėl Lietuvos elektrifikavimo planai, nors ir rengiami pagal Sovietų Sąjungos nuostatas, L. Kaulakio, J. Linkaičio ir kitų Kauno universiteto absolventų pastangomis atspindėjo ir Energijos komiteto idėjas. Kai 1954 m. Sovietų Sąjungoje buvo paleista pirmoji atominė elektrinė, L. Kaulakis ir J. Linkaitis aktyviai dalyvavo svarstant atominės elektrinės statybos Lietuvoje galimybes ir jos vietą Lietuvoje.

Katedros dėstytojai dalyvavo rengiant ir Lietuvos žemės ūkio elektrifikavimo planus. Prie Elektros sistemų katedros buvo suburta gabesnių studentų grupė žemės ūkio elektrifikavimo projektams rengti. Tai grupei vadovavo 1959 m. katedroje pradėjęs dirbti vyresniojo dėstytoju Jonas Daugėla, jau turintis tokių darbų patirtį. J. Daugėlai vadovaujant buvo parengti Jonavos ir Jurbarko rajonų ūkių elektrifikavimo projektai, kurie buvo įgyvendinti. 1961 m. L. Kaulakis kartu su savo mokiniais parengė ir išleido knygą „Žemės ūkio elektrifikavimas“.

Lietuvos miestuose ir kaimuose sparčiai buvo statomos nedidelės galios dyzelinės elektrinės ir hidroelektrinės. Akivaizdu, kad taip vystomas elektros ūkis negalėjo užtikrinti patikimo apsirūpinimo elektra. Todėl reikėjo kurti energetikos sistemą, sujungiant elektrines elektros tinklais.

Elektrines jungiant lygiagrečiam darbui, svarbu įsitikinti tokio jų darbo stabilumu. Tokių tyrimų ėmėsi katedros vyr. dėstytojas Algirdas Augustaitis (1921–1990) su studentais. 1956 m. jis, Vyriausios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos (VGEEV) užsakymu, atliko Lietuvos energetikos sistemos dinaminio stabilumo tyrimus – pirmąjį ūkiskaitinį mokslinį tiriamąjį darbą katedroje ir vieną pirmųjų Kauno politechnikos institute. Tai buvo ypač svarbu prieš sujungiant 110 kV elektros linija Petrašiūnai–Panevėžys–Rėkyva bendram darbui Petrašiūnų ir Rėkyvos elektrines. 1956 m. lapkritį tos elektrinės buvo sujungtos – tai Lietuvos energetikos sistemos kūrimo pradžia.

Energetikos sistemos veiksmingam darbui užtikrinti nuolat reikia atlikti sudėtingus skaičiavimus, o tuo laiku kompiuterių dar nebuvo. Todėl L. Kaulakio iniciatyva 1958 m. katedros darbuotojai pradėjo naujus mokslinius tyrimus elektros sistemų modeliavimo srityje. Elektros sistemų katedroje buvo sukurti nuolatinės srovės elektros sistemų analizatoriai, kurie turėjo daug pranašumų

lyginant su iki tol naudojamais taip vadinamais „skaičiavimo stalais“. Pirmąjį tokį analizatorių VGEEV užsakymu katedra pagamino 1961 m. Tuose analizatoriuose pirmą kartą buvo panaudoti elektroniniai elementai ir skaitmeninė rezultatų nuskaitymo sistema, sukurta A. Nargėlo. Tokie analizatoriai buvo pagaminti ne tik Lietuvos organizacijoms, bet ir Maskvos energetikos institutui, Magnitogorsko kalnų metalurgijos institutui, Jaroslavlės elektros tinklams ir kt. Iš viso elektros sistemų katedroje buvo pagaminta 12 analizatorių.

Nuolatinės srovės elektros sistemų analizatorius – tai savotiškas skaičiavimo įtaisas algebrinių lygčių sistemų sprendimui. Jei lygtys tiesinės, sprendimas gaunamas iš karto, jei netiesinės – reikia iteruoti. Tokie analizatoriai gali būti naudojami ne tik elektriniams, bet ir hidrauliniais bei panašiams skaičiavimams. Vieną tokį analizatorių katedra pagamino Vilniaus miestų projektavimo instituto užsakymu ir juo sėkmingai naudojosi projektuotojai.

Katedroje buvo kuriami ne tik analizatoriai, bet ir nuolatinės srovės modelių pagrindu buvo kuriama elektros sistemų režimų modeliavimo, naudojant idealius

*Nuolatinės srovės elektros sistemų analizatorius ir jo kūrėjai
(L. Kaulakis, M. Bartkevičius, A. Nargėlas, A. Augustaitis, 1967 m.)*

elektros grandinių elementus, teorija. Iš šios srities mokslų daktaro disertacijas apgynė katedros darbuotojai A. Nargėlas (1967) ir V. Ažubalis (1978).

Katedros nuopelnai kuriant nuolatinės srovės elektros sistemų modelius buvo plačiai pripažinti, eksponuojami SSSR liaudies ūkio pasiekimų parodoje, gavo medalius, o L. Kaulakis, A. Augustaitis, M. Bortkevičius ir A. Nargėlas 1964 m. buvo apdovanoti SSSR geriausio mokslinio techninio darbo G. Kržižanovskio konkurso premija. 1967 m. jiems buvo suteikta Respublikinė premija.

Atsiradus kompiuteriams, pradžioje vadintais skaitmeninėmis skaičiavimo mašinomis (SSM), elektros sistemų modelių reikšmė greitai sumažėjo, tačiau jie ilgą laiką buvo vertinga studentų mokymo priemonė, padedanti geriau suprasti elektros grandinių savybes ir elektros sistemų režimų skaičiavimo metodų esmę. 1977 m. SSSR aukštojo ir specialiojo vidurio mokslo ministerijos nutarimu buvo numatyta Kauno politechnikos instituto (KPI) elektros sistemų katedros sukurti tipo modeliais aprūpinti visų SSSR aukštųjų mokyklų elektros energetikos laboratorijas ir organizuoti šių modelių serijinę gamybą. Modelių tobulinimo darbas buvo pavestas KPI ir Maskvos energetikos instituto elektros sistemų katedroms.

Verta paminėti, kad Kaune 1991 m. pavasarį, jau Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, įvyko iš anksto suplanuota tradicinė mokslinė konferencija „Elektros energetikos sistemų modeliavimas“, į kurią atvyko daugelis SSSR šios srities vedančiųjų mokslininkų, tarp kurių buvo daug netikinčių Lietuvos nepriklausomybės realumu. Tačiau Lietuva tapo Europos Sąjungos nare, o SSSR sugriuvo. Todėl ir planas aprūpinti elektros sistemų katedras modeliais nebuvo įgyvendintas, tačiau Maskvos energetikos instituto (dabar universiteto) Elektros sistemų katedros mokomojoje laboratorijoje tie modeliai dar buvo naudojami ir dvidešimt pirmame amžiuje.

Antroje dvidešimto amžiaus pusėje elektros vartojimas visur sparčiai augo. Nuo elektros vis labiau priklausė žmonių veiklos sėkmė, ypač nuo elektros tinklų įtampos kokybės. Įtampos kokybės problemos pasidarė aktualios ir Lietuvoje. Todėl 1963 m. VGEEV pageidavimu Elektros sistemų katedroje, vadovaujant L. Kaulakiui, buvo pradėti nagrinėti įtampos kokybės klausimai. Katedroje buvo parengta įtampos kokybės kontrolės metodika, panaudojant SSM, įtampos reguliavimo sistema. Iš šios srities, vadovaujant L. Kaulakiui, buvo apgintos 4 disertacijos (Č. Teišerskas, A. Navickas, A. Bačauskas, E. Nevardauskas).

Lietuvoje atsirado daugiau didelių, elektrai imlių gamyklų. Joms reikėjo kito profilio elektros inžinierių. Todėl ir Elektros katedros kolektyvas pasipildė iš gamybos atėjusiais patyrusiais specialistais Algirdu Puodžiukynu (1924–1997), Petru Grėbliku, Kazimieru Danilevičiumi, o nuo 1965 m., be rengiamų elektros sistemų specialybės, katedroje pradėdami rengti ir elektros tiekimo pramonės įmonėms ir miestams specialybės inžinieriai.

Atsiradusioms Lietuvoje stambioms pramonės įmonėms, tokioms kaip Jonavos azotinių trąšų gamykla „Azotas“, Kėdainių chemijos gamykla, Mažeikių naftos perdirbimo gamykla, reikėjo ne tik specialistų, bet ir pagalbos sprendžiant iškilusias elektros tiekimo patikimumo ir veiksmingumo problemas. Jonavos „Azotas“ buvo Maskvos pavaldumo gamykla ir didžiausias elektros vartotojas Lietuvoje – per metus suvartodavo per 10 proc. visos šalies elektros, tačiau dėl nepakankamai apgalvotos elektros tiekimo schemos trikdžiai 110 kV elektros tinkluose gamyklos elektros tiekimą sutrikdydavo ir atnešdavo didelę žalą. Tai paskatino gamyklos vadovus kreiptis į Elektros sistemų katedrą padėti spręsti iškilusias problemas. 1972 m. „Azotas“ sudaro pirmą ūkiskaitinę tiriamojo darbo sutartį su Elektros sistemų katedra, vadovaujama prof. L. Kaulakio, elektros variklių savilaidos sąlygoms tirti, trumpųjų jungimų srovių skirstomuose tinkluose su daug galingų elektros variklių apskaičiuoti. Darbe aktyviai dalyvavo P. Grėbikas, taip pat A. Bačauskas, E. Nevardauskas, V. Kazlauskas ir kt. Tuo darbu pradėtas bendradarbiavimas su gamykla tęsėsi ir Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, nes „Azotas“ (dabar „Achema“) plėtėsi, keitėsi naudojamos technologijos.

Su panašios elektros tiekimo problemomis susidurta ir Kėdainių chemijos gamykloje (dabar „Lifosa“), Mažeikių naftos perdirbimo gamykloje, Šiaulių „Nuklone“. Katedros kolektyvas vykdė ir jų užsakytus tiriamuosius darbus. Su Mažeikių naftos perdirbimo gamykla, dabar „Orlen Lietuva“, bendradarbiavimas tęsėsi ir 2010 m.

Septintajame dešimtmetyje pradėjus veikti Lietuvos elektrinei ir plečiantis 330 kV elektros tinklui Lietuvos energetikos sistemoje pradėjo kilti jungtųjų režimų problemos. Jų sprendimui aktyviai paieškos darbų ėmėsi Leningrado politechnikos institute baigęs aspirantūrą ir apgynęs disertaciją L. Markevičius. Jam vadovaujant buvo sukurtos programos SSM „Minsk-22“ atsistatantioms įtampoms tyrinėti ir pasiūlytos priemonės jungtųjų darbo sąlygoms palengvinti. Rekurentinių filtrų pagrindu buvo sudaryti daugiakanalių elektros linijų elektromagnetinių pereinamųjų procesų skaičiavimo algoritmai. Į šį darbą įsijungė K. Gerulaitis, A. Morkvėnas, vėliau – V. Miškinis, kuris 1984 m. ta tematika apgynė disertaciją Baltarusijos politechnikos institute.

Daugėjant 110–330 kV elektros linijų VGEEV vis dažniau kilo problemų nustatyti gedimų vietas jose. Nuo 1968 m. VGEEV užsakymu katedroje pradėti darbai tiriant metodus ir priemones gedimo vietoms nustatyti 110–330 kV oro linijose. Buvo sukurti originalūs skaitmeniniai avarinių elektros linijų parametrų fiksavimo prietaisai, kurie buvo pripažinti išradimais ir apdovanoti SSSR liaudies ūkio pasiekimų parodos medaliais. Disertacijas, vadovaujant A. Nargėlai, iš šios

srities apgynė R. Deksnys (1975) ir VGEEV laboratorijos viršininkas L. Baranauskas (1979).

Katedros bendradarbiavimas su VGEEV toliau tęsėsi, padedant jos tarnyboms geriau panaudoti skaičiavimo techniką siekiant elektros sistemos didesnio ekonomiško ir patikimumo. VGEEV užsakymu buvo parengta metodika ir sukurta programa SSM „Minsk-32“ gamybiniais skaičiavimams skirstomųjų tinklų racionalios eksploatacinės schemos parinkimui. Ši programa buvo sėkmingai naudojama, kuriant ir pradedant eksploatuoti Lietuvos energetikos sistemos AVS (automatizuota valdymo sistema). 1978 m. buvo parengta skirstomųjų tinklų relinių apsaugų skaičiavimo programa.

1980 m. pradėjus veikti galingai (4000 MW) Leningrado (dabar – Sosnovy Bor) atominiai elektrinei, per Lietuvos elektros tinklus žymiai padidėjo tranzitiniai galios srautai, kurie turėjo įtakos nuostoliams Lietuvos elektros tinkluose. Kartu kėlė rūpestį ir vainikinio išlydžio (koronos) nuostoliai 330 kV elektros tinkluose. Toms problemoms VGEEV tarnyboms spręsti talkininkavo irgi Elektros sistemų katedra. Kartu su VGEEV dispečeriais katedros darbuotojai atliko daugelio 330 kV elektros linijų tuščios eigos bandymus ir skaičiavimus vainikinių išlydžių nuostoliams įvertinti. O Lietuvos energetikos sistemos informaciniame centre pradėjus naudoti naujos kartos SSM EC-1010, katedroje buvo sukurta programa 330 kV elektros tinklo nuostoliams skaičiuoti, analizuoti ir minimizuoti realaus laiko režime. Darbą vykdė A. Bačauskas, V. Kazlauskas, E. Nevardauskas. Tai buvo viena pirmųjų tokio tipo programų Sovietų Sąjungos energetikos sistemoje. Katedroje taip pat buvo sukurta elektros linijų gedimo vietos apskaičiavimo programa (R. Deksnys), o A. Nargėlo vadovaujama grupė 1984–1988 m. sukūrė dialogizuotą programų kompleksą skirstomųjų tinklų relinių apsaugų veikos automatizuotai analizei atlikti ir skaitmeninių relinių apsaugų veikimo principams tirti (A. Andriušis ir A. Lipinaitis). Katedroje L. Markevičiaus vadovaujamų darbuotojų vykdomi elektros tinklų elektromagnetinių procesų skaičiavimo metodai susilaukė pripažinimo Sovietų Sąjungoje. Tai patvirtino 1985 m. KPI įvykęs sąjunginis seminaras „Aukštos įtampos elektros tinklų elektromagnetinių pereinamųjų procesų ir elektrostatinių laukų skaičiavimo metodai“.

Nuo 1975 metų mokslo darbuose katedra pradeda glaudžiai bendradarbiauti su Baltstogės politechnikos instituto (Lenkija) Elektros energetikos katedra kuriant ir tiriant elektros tinklų optimalaus sudarymo ir eksploatacijos metodus. 1978 m. Lenkijoje paskelbta monografija „Kai kurios žemės ūkio elektrifikavimo problemos“, kurią parašė T. Beldovskis ir J. Nebžidovskis (Baltstogės PI) bei P. Grėbikas ir A. Nargėlas (KPI). Lenkai pasidarė dažni KPI konferencijų dalyviai. Čia verta paminėti 1980 m. rudenį Varšuvoje vykusią tarptautinę kon-

ferenciją, į kurią SSSR planavo pasiųsti apie 30 dalyvių, tarp jų ir 4 KPI elektros sistemų katedros mokslininkus. Deja, 1980 m. Lenkijoje prasidėjęs „Solidarnos“ išgąsdino Maskvą ir į Varšuvą buvo leista vykti tik ne rusams. Todėl Varšuvos konferencijoje iš SSSR dalyvavo 5 lietuviai ir 1 estas, tačiau į Varšuvą turėjo važiuoti traukiniu per Maskvą. Katedros atstovus lenkai šiltai priėmė, surengė jiems išvyką į Krokuvą.

Nuo 1988 m. glaudesni pasidarė katedros ryšiai su Rygos ir Talino politechnikos institutų Elektros sistemų katedromis. 1988 m. balandį Maskvoje vyko tradicinis Sovietų Sąjungos elektros sistemų katedrų vedėjų seminaras. Baltijos šalyse, ypač Estijoje, jau aktyviai veikė Liaudies frontai. To seminario metu susitikus Kauno, Rygos ir Talino Elektros sistemų katedrų vedėjams buvo sutarta kasmet organizuoti paeiliui katedrų atstovų susitikimus Kaune, Taline ir Rygoje. Kartu ten, pasiūlius prof. Mati Valdmai, buvo sutarta parodyti iniciatyvą padaryti konkretų atsiskyrimo nuo Maskvos žingsnį – Baltijos šalyse įvesti skirtingą nei Maskvos laiko zoną. Tuo metu Sovietų Sąjungos europinėje dalyje jau buvo galių deficitas. Naujos laiko zonos įvedimas galėjo deficitą sumažinti. Todėl buvo palankios sąlygos Lietuvos, Latvijos ir Estijos VGEEV siūlyti Maskvai tik persukant laikrodžius galių deficitą sumažinti. Toks baltijiečių pasiūlymas Maskvai tiko, ir nuo 1989 m. pavasario Lietuvos, Latvijos ir Estijos laikrodžiai rodo nebe Maskvos laiką.

1988 m. Kauno, Rygos ir Talino Elektros sistemų katedrų vedėjai buvo įtraukti į Baltijos energetikos tarybą, kurios veikla buvo skirta stiprinti Baltijos energetikų, gamybininkų ir mokslininkų bendradarbiavimą naujomis sąlygomis.

1990 m. su Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimu atėjo reikšmingos permainos, kurioms jau buvo ruošiasi. Baltijos energetikos taryba, 1991 m. spalio 1–2 d. posėdžiavusi Piarnu, paskelbė buvusios SSSR Šiaurės vakarų jungtinės energetikos sistemų vadovams apie Baltijos energetikos sistemos sukūrimą ir ūkinį atsiskyrimą nuo Šiaurės vakarų jungtinės sistemos. Baltijos, kaip ir Lietuvos, elektros energetikams, greitai reikėjo parengti nacionalinius energijos ūkio norminius dokumentus: Energetikos įstatymą, Elektros tinklų kodeksus, taisykles. Jau 1990 m. A. Bačauskas buvo įtrauktas į darbo grupę Energetikos įstatymui rengti. Katedros darbuotojai R. Deksnys, P. Grėbikas, K. Danilevičius, A. Nargėlas, A. Morkvėnas aktyviai dalyvavo rengiant Elektros įrenginių įrengimo taisykles ir kitus dokumentus. Tiems darbams reikšmingą paramą suteikė užsienio lietuvių D. Barčiaus iš Vokietijos, K. Klybo ir R. Valaičio iš JAV parūpinta literatūra.

1992 m. kovą katedroje lankėsi žinomas Danijos aplinkosaugininkas energetikas prof. Nielsas Mejeris, nes Danija teikė visokeriopą paramą Nepriklausomybę atkuriančiai Lietuvai, kartu ir energetikai. Katedros darbuotojai įsijungia į

tarptautinius projektus. 1993–1994 m. buvo atliktas bendras Danijos ir Lietuvos projektas „Elektros poreikių valdymas ir energijos taupymas (vykdytojai – *Danish Power Consult*, Lietuvos energetikos institutas, Elektros tinklų projektavimo institutas ir KTU Elektros sistemų katedra). Katedros darbuotojai pateikė du pavyzdinius energijos taupymo projektus „Lituanikos“ ir „Atramos“ gamykloms (A. Nargėlas, V. Ažubalis, A. Degutis). Tęsiant šiuos darbus buvo atlikti Lietuvos energetikos sistemos elektros vartotojų apkrovos grafikų tyrimai (1994–1997 m., A. Nargėlas, V. Ažubalis).

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę tapo aktualu rengti nacionalinius standartus ir norminius dokumentus. Į šiuos darbus aktyviai įsijungė R. Deksnys ir P. Grėbikas bei K. Danilevičius, o vėliau – ir A. Nargėlas. Sumažėjus Lietuvos energetikos sistemos apkrovai, tapo svarbu valdyti, reguliuoti, kompensuoti bei įkainoti reaktyviąją galią ir energiją. Šį uždavinį, vadovaujant R. Deksnui, ėmė spręsti P. Grėbikas, V. Ažubalis ir K. Juočiūnas. Buvo atnaujinti ir elektros linijų gedimo vietos nustatymo tyrimai. R. Deksnys tyrė elektros sistemų avarinio režimo parametrų atkūrimo galimybes, tobulino skaičiavimo algoritmus ir programą.

1995–1997 m. modernizuota Aukštųjų įtampų laboratorija, kurioje vykdomi įvairūs izoliacijos būklės parametrų matavimai bei kontroliniai bandymai. Bendradarbiaujant KTU Elektros sistemų katedrai ir „Kauno energetikos remonto“ įmonės specialistams nuo 1995 m. pradėti dalinių išlydžių intensyvumo matavimai 110–330 kV įrenginių izoliacijoje. Elektros sistemų katedroje jau daug metų tiriami viršįtampiai bei kuriami skaitmeniniai metodai jiems apskaičiuoti ir analizuoti. Šioje srityje ypač daug darbų atliekama pastaruoju metu. Keičiantis izoliacijos kontrolės strategijai šie tyrimai labai aktualūs, nes pradedama naudoti daug pagal IEC standartą pagamintų įrenginių bei apsaugos priemonių. Doc. L. Markevičiui vadovaujant sukurtas kompleksas algoritmų ir programų viršįtampiams elektros sistemoje tirti, procesams modeliuoti ir atpažinti bei izoliacijos būklei kontroliuoti. Šiomis temomis apgintos trys (A. Morkvėnas, S. Gudžius, V. Sučila) mokslų daktaro disertacijos.

Energetikos sistemose svarbūs valdymo, centralizuotos kontrolės ir apskaitos automatizavimo telekomunikaciniai ryšiai. Katedroje dirbama šia tema ir yra sukurti bei sistemoje eksperimentais patikrinti specialūs modema informacijai perduoti 0,4 kV elektros linijomis. Pasiiekti net milijono bitų per sekundę siuntos greičiai.

Nuo 1995 metų svarbi problema – Lietuvos energetikos sistemos dažnio ir aktyviųjų galių reguliavimo procesai, įsijungiant į Vakarų Europos energetikos sistemas. Šia tematika A. Nargėlas padarė pranešimus tarptautinėse konferencijose užsienyje (Švedijoje 1995 m., Norvegijoje 1999 m., Vokietijoje 2000 m.). Spręs-

dami šias problemas katedros darbuotojai glaudžiai bendradarbiavo su Lietuvos energetikos institutu, parengė bendras ataskaitas, išspausdino bendrų straipsnių. A. Nargėlas ir V. Ažubalis kaip ekspertai dalyvavo tarptautinėje PHARE projekte, kurioje buvo sprendžiami teoriniai ir techniniai klausimai, susiję su Vakarų Europos ir Rytų Europos energetikos sistemų sujungimu. A. Navickas ir V. Ažubalis atliko Ignalinos AE saugaus darbo prognozavimo bei atitinkamų priemonių parinkimo tyrimus.

Viena iš naujausių mokslinių problemų, sprendžiamų Elektros sistemų katedroje, yra elektros sistemų veikos režimų, kokybės ir patikimumo prognozavimas. 1995 m., vadovaujant doc. A. Navickui, trumpalaikiai apkrovų prognozei pradėta taikyti dirbtinių neuroninių tinklų teorija. 1999 m. šia tema apginta mokslų daktaro disertacija (G. Svinkūnas). Nagrinėjamas elektros energijos poreikių prognozavimas ekonometriniais metodais.

1995 m. Elektros mašinų katedrą sujungus su Elektros sistemų katedra, sudaroma Elektromechaninių keitiklių mokslo grupė (prof. S. Gečys, prof. P. Kostrauskas, prof. V. Katkevičius, doc. R. Mukulys, doc. A. Janickis, doc. L. Andriušienė, vyr. asist. G. Rinkevičius, dokt. A. Kalvaitis). Ši grupė tiria elektromechaniniuose keitikliuose bei transformatoriuose vykstančius elektromagnetinius procesus, kuria ir tobulina jų parametrų ir išėjimo charakteristikų nustatymo metodus, sprendžia elektromechaninių keitiklių kokybės kontrolės ir diagnostikos problemas. Vadovaujant prof. P. Kostrauskui 2000 m. A. Kalvaitis apgynė mokslų daktaro disertaciją. Prof. P. Kostrauskas 1995 m. išleido monografiją „Vienfaziai ryškiapoliai asinchroniniai varikliai“, 1996 m. – vadovėlį studentams „Asinchroninės elektros mašinos“.

Lietuva atkūrusi Nepriklausomybę grįžta į tarptautines organizacijas. 1992 m. Madride ji atkuria savo narystę Pasaulio energetikos taryboje, sukuriama Lietuvos nacionalinis komitetas, kurio nariu tampa katedros vedėjas A. Bačauskas. 1995 m. A. Bačauskas, kaip Nacionalinio komiteto narys, dalyvauja 16-ajame Pasaulio energetikos kongrese Tokijuje. Kartu su kongresu vyko ir Pasaulio energetikos jaunimo simpoziumas, kuriame dalyvavo du katedros studentai (L. Škėma ir R. Urniežius), laimėję respublikinį konkursą. 1996 m. A. Bačauskas yra įtraukiamas dalyviu į USEA-USAID Global Partnership programą, kuri tęsėsi iki 2001 m.

Katedros tarptautiniai ryšiai plečiasi. Nuo 1996 m. katedros atstovai pradeda dalyvauti tradiciniuose Skandinavijos šalių elektros energetikos profesorių susitikimuose, kuriuose aptariamos specialistų elektros energetikai rengimo problemos. Tokie susitikimai vyksta pakaitomis Skandinavijos ir Baltijos universitetuose, o 2010 m. susitikimas vyko Kaune.

Nuo 1998 m. KTU Elektros sistemų katedra tampa tarptautinės konferencijos „Electromagnetic Disturbances“ organizatorė, o L. Markevičius – konferencijos organizacinio komiteto narys. Konferencijos rengiamos kartu su Baltstogės ir Vilniaus Gedimino technikos universitetais ir kasmet paeiliui vyksta Kaune, Vilniuje ir Baltstogėje, o dalyvių geografija labai plati: nuo Japonijos iki Venesuelos ir nuo Suomijos iki Nigerijos.

2001 m. Skandinavijos šalių CIGRE (Tarptautinė didelių elektros sistemų taryba) regioninė taryba pakviečia Baltijos šalis prisijungti prie jų veiklos. CIGRE Norvegijos nacionalinis komitetas pasiūlo už Lietuvą mokėti iki 2005 m. kolektyvinio CIGRE nario KTU Elektros sistemos katedros kasmetinį mokestį. Taip katedra tampa CIGRE kolektyviniu nariu, dalyvauja kasmetiniuose Nordic Regional Council of CIGRE susitikimuose ir nuo 2003 m. moka nario mokestį.

2004 m. Lietuva tampa Europos Sąjungos nare, pasižadėdama iki 2005 m. sustabdyti pirmą Ignalinos AE reaktorių, o iki 2010 m. – antrąjį. Tai didelis iššūkis ne tik Lietuvos, bet ir Baltijos šalių energetikai. Naujos atominės elektrinės statybos problemos tampa Elektros sistemos katedros studijų, vykdomų kartu su Šilumos ir atomo energetikos katedra, Lietuvos energetikos institutu tikslai. Jose aktyviai dalyvauja R. Deksnys, V. Ažubalis, A. Nargėlas, A. Jonaitis, D. Slušnys, A. Morkvėnas, M. Ažubalis.

Naujas problemas Lietuvos elektros energetikai kelia vis didesnis atsinaujinančių energijos išteklių elektrinių atsiradimas elektros tinkluose, jų prijungimas ir sunkiai nuspėjama elektros gamyba. 2009 m. katedra kartu su Lietuvos energetikos instituto specialistais baigė Vėjo elektrinių plėtros Lietuvoje galimybių analizės studiją. Pagrindiniai jos vykdytojai buvo R. Deksnys, V. Ažubalis, M. Ažubalis, A. Jonaitis.

Nuo savo veiklos pradžios 1940 m. Elektros sistemų katedroje atlikta daug reikšmingų darbų šalies energetikai, tačiau reikšmingiausias katedros veiklos rezultatas yra per 5500 išleistų specialistų ir tamprūs ryšiai su jais.

Ilgą laiką Elektros sistemų katedroje buvo rengiami vienos – elektros sistemų (elektros stotys, tinklai ir sistemos) – specialybės inžinieriai elektros energetikai. Nuo 1965 m. buvo pradėti rengti dar vienos specialybės – elektros tiekimas pramonės įmonėms, miestams ir žemės ūkiui – inžinieriai. Nuo 1960 m. pradėtos organizuoti neakivaizdinės studijos, o nuo 1967 m. – vakarinės studijos.

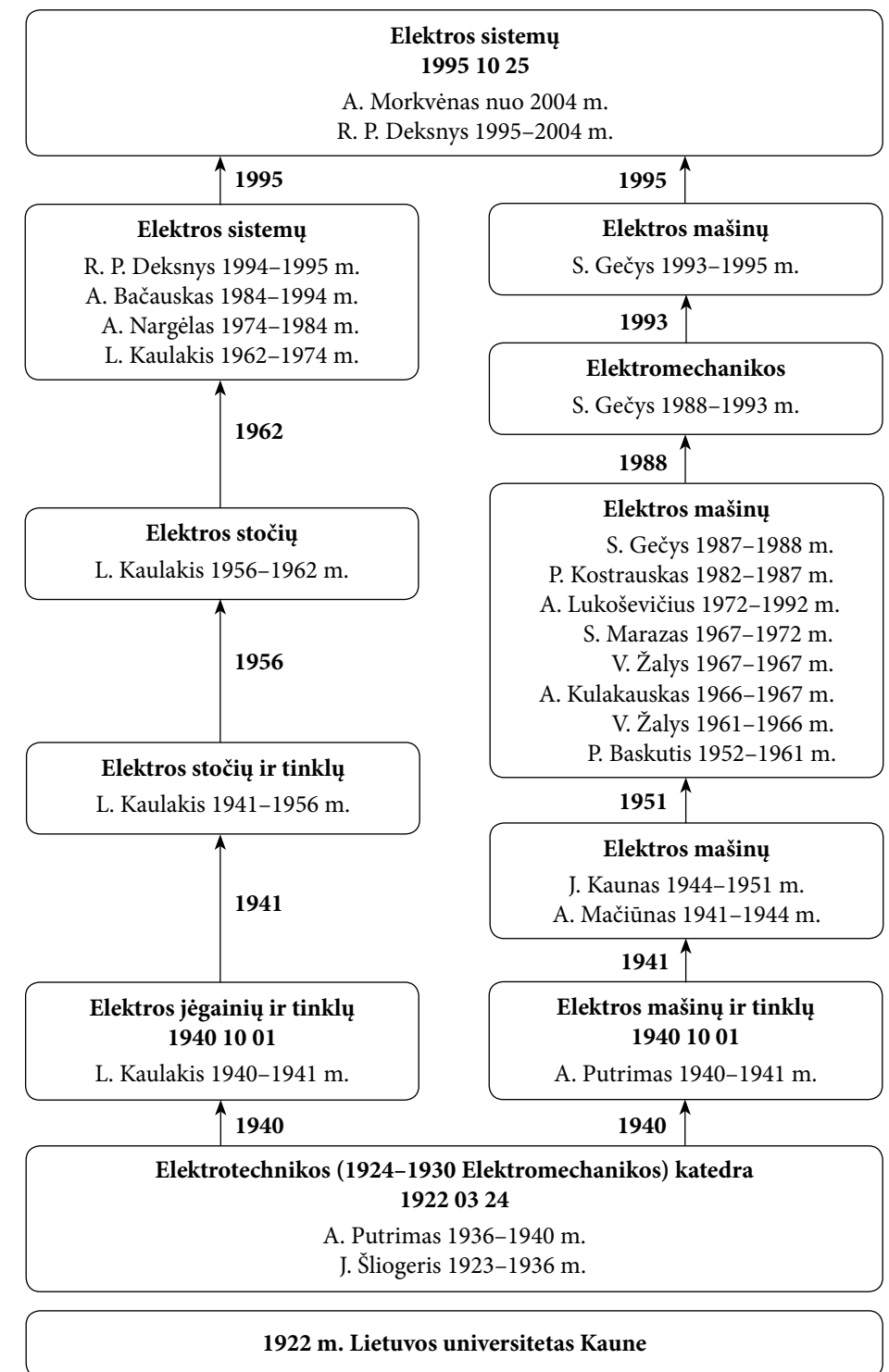
Iki 1994 metų buvo rengiami tik diplomuoti inžinieriai. Nuo 1994 m. be diplomuotų inžinierių pradėti rengti bakalaurai ir magistrai. Diplomuočių inžinierių studijų trukmė 5 metai, bakalauro – 4 metai. Norint tapti magistru reikia būti baigus bakalauro studijas arba diplomuoto inžinieriaus studijas ir dar studijuoti

dvejus metus ar pusantrų metų. Iki 1995 m. (iki sujungimo su Elektros mašinų katedra) Elektros sistemų katedra parengė ir išleido per 2700 inžinierių, iš jų 2179 inžinieriai per 1971–1994 metus. Nuo 1994 m. katedra išleidžia elektros energetikos inžinerijos (nuo 1998 m. elektros energetikos technologijos) ir elektros inžinerijos bakalaurus, elektros energetikos (nuo 1997 m. – elektros energetikos inžinerijos), elektros mašinų ir aparatų specialybių diplomuotus inžinierius (iki 2003 m.) bei elektros energetikos inžinerijos ir elektromechanikos magistrus. Kasmet nuo 1994 m. Elektros sistemų katedros išleidžiamų specialistų skaičius kinta nuo mažiausio 1995 metais – 77 iki didžiausio 2009 m. – 157.

Katedros darbuotojai 2010 m. Pirmoje eilėje sėdi: doc. dr. E. V. Nevardauskas, prof. dr. L. A. Markevičius, doc. dr. A. Bačauskas, prof. dr. A. Nargėlas, prof. dr. A. Morkvėnas, prof. dr. R. P. Deksnys, prof. dr. A. S. Navickas, prof. habil. dr. S. Gečys, doc. dr. V. Ažubalis, prof. habil. dr. V. Miškinis

Katedros absolventų veikla, jų kasdienis darbas įvairiuose elektros energetikos baruose dažnai nepastebimas, bet jie užtikrina, kad Lietuvoje netrūktų elektros, kad namuose būtų šviesu ir jauku. Tai svarbiausias ne tik jų, bet kartu ir Elektros sistemų katedros veiklos įvertinimas.

KTU elektros sistemų katedros raida

PERMAINOS NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS ELEKTROS ENERGETIKOJE

Laikas bėga kaip vanduo, metai keičia metus... Negalime į tą pačią upę įbristi du kartus, prabėgę metai nesikartoja, bet neturime pamiršti lietuvių gaivintojų 1883 m. pradėto leisti laikraščio „Aušra“ obalsiu pasirinkto romėnų posakio: „*Homines historiarum ignori semper sunt pueri*“. Lietuviškai, J. Marcinkevičiaus žodžiais, tai skambėtų: „Žmonės, nežinantys istorijos, visada lieka vaikais“. Manau, savo istoriją žinoti ne tik pareiga, bet gali būti ir nauda, – mokydamasis iš istorijos gali neužlipti antrą kartą ant to paties grėblio.

Istoriją rašo istorikai, tačiau ne tik istorikų, bet ir žmonių, dalyvavusių praeities įvykiuose ar buvusių arti jų, prisiminimai gali būti ne mažiau vertingi ateities kartoms... ir istorikams. Todėl čia pateikiu gana sausokus savo prisiminimus bei supratimą apie vykusias permainas atkurtos Nepriklausomos Lietuvos elektros energetikoje, kuriose šiek tiek teko dalyvauti, kai ką stebėti gana iš arti.

Jau tarpukario Lietuvos šviesuomenės didžioji dalis suprato, kad šalies pažanga neįmanoma be platesnio elektros vartojimo. Todėl Energijos komitetas, subūręs aktyviausius inžinerinės visuomenės narius, 1938 m. parengė Lietuvos elektrifikavimo iki 1950 m. planą, apskaičiavo Lietuvos elektros poreikius iki 1960 m., reikalingą elektrinių galią, pamečiui išvardijo energetikos statybos objektus. Deja, 1940 m. okupacija ir prasidėjęs karas sukludė to plano įgyvendinimą.

Sovietmečiu Lietuvos elektros energetika buvo vystoma pagal Sovietų Sąjungos nuostatus, ne Lietuvos, o didelio buvusios Sovietų Sąjungos Šiaurės–Vakarų regiono reikmėms. Tuos planus vykdė ir Energijos komiteto dvasioje išugdyti Lietuvos specialistai bei jų mokiniai. Jie rado kelius, kaip pasiekti, kad Lietuvos elektros energetika netaptų ūkio pažangos stabdžiu. Todėl Lietuva, atkurdamą Nepriklausomybę, paveldėjo gana išvystytą energijos ūkį.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI

Vienas iš pirmų reikšmingų įvykių Nepriklausomos Lietuvos energetikai buvo Energetikos ministerijos įkūrimas 1990 m. Pirmuoju energetikos ministru buvo paskirtas žinomas mokslininkas Leonas Ašmantas. Energetikos ministerijos žinion perėjo visas Lietuvos elektros ūkis. Jau 1990 m. pabaigoje Energetikos ministro sudaryta darbo grupė su konsultantų iš Danijos ir JAV pagalba parengė Energetikos įstatymo projektą. Įstatymu buvo nustatyti ekonominiai, teisiniai ir socialiniai energijos gamintojų, tiekėjų ir vartotojų santykiai, energetikos, kaip

ūkio šakos, plėtojimo ir funkcionavimo pagrindai, tuo sudarant sąlygas energetikos įmonių ir organizacijų veiklai. Politikai įstatymo projektą gerokai pakeitė ir Seimas priėmė tik 1995 m. lapkritį.

1990 m. pradžioje didžioji elektros ūkio dalis (be Ignalinos AE) priklausė Lietuvos energetikos ir elektrifikacijos gamybiniam susivienijimui, pervadintam gamybiniu susivienijimu „Lietuvos energetika“. Jo generaliniu direktoriumi buvo paskirtas Anicetas Mikužis. Į susivienijimo struktūrą įėjo:

- 5 elektrinės (Lietuvos VRE, dvi Vilniaus TE, dvi Kauno TE, Mažeikių TE, Kauno HE);
- 7 elektros tinklų įmonės;
- 6 šilumos tinklai;
- Energetikos priežiūros įmonė;
- Pagrindinis kursinio mokymo kombinatas;
- Mokslinis gydymo profilaktikos susivienijimas „Energetikas“;
- Energetikos statybos trestas su 6 mechanizuotomis kolonomis, 4 statybos valdybomis, 2 gamyklomis ir 2 autotransporto įmonėmis.

1991 m. gamybinis susivienijimas „Lietuvos energetika“ buvo pertvarkytas į valstybės įmonę „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“, kuri tada turėjo 18176 darbuotojus. Tuoj po pučo, 1991 m. rugpjūčio 27 dieną, Energetikos ministras L. Ašmantas pasirašė dokumentą, kad Ignalinos AE yra Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje – Ignalinos AE tapo Lietuvos Respublikos valstybinė nuosavybė.

Nuo 1964 m., kai 330 kV elektros linija iš Lietuvos elektrinės per Vilnių pasiekė Molodečną, Lietuvos energetikos sistema buvo sujungta su Baltarusijos ir tapo sudėtine buvusios Sovietų Sąjungos Šiaurės–Vakarų jungtinės energetikos sistemos dalimi. Šiaurės–Vakarų jungtinė energetikos sistema buvo ištįsusi nuo Baltarusijos iki Kolos pusiasalio ir nuo Baltijos jūros iki Komijos. Ją valdė Jungtinė dispečerinė valdyba, esanti Rygoje.

Lietuvai, Latvijai ir Estijai atkūrus Nepriklausomybę, Baltijos šalių energetikos sistemos buvo pavaldžios SSSR Šiaurės–Vakarų jungtinės energetikos sistemai. Jau griūnant Sovietų Sąjungai, 1991 m. spalio 1 d., Lietuvos, Latvijos ir Estijos respublikų energetikai, dar 1988 m. įkurtos Baltijos energetikos tarybos posėdyje Piarnu nutarė sukurti Baltijos jungtinę energetikos sistemą, kurią sudarytų Estijos valstybės įmonė „*Eesti Energia*“, Latvijos valstybės įmonė „*Latvenergo*“ ir „*Lietuvos valstybinė energetikos sistema*“. Spalio 2 d. ten pat Piarnu įvyko Šiaurės–Vakarų jungtinės energetikos sistemos tarybos posėdis, kuriame buvo svarstomas Baltijos šalių energetikos sistemų pasitraukimas iš Šiaurės–Vakarų jungtinės energetikos sistemos ūkinio pavaldumo, pasiliekan tik bendrame operatyviniame darbe. Šiame istoriniame posėdyje visų Šiaurės–Vakarų energetikos sistemų vadovai po

vieną pakildavo į salės pakylą ir, jau suprasdami realią situaciją, pasakydavo tik kelis sakinius ar tik vieną žodį – „sutinku“. Už Lietuvą tai ištare Anicetas Mikužis.

1991 m. spalio 23 d. Maskva nusprendė Rusijos Federacijos Šiaurės–Vakarų jungtinę dispečerinę valdybą perkelti į Sankt-Peterburgą, o Rygai liko tik Baltijos energetikos sistemos.

1991 m. lapkričio 13 d. Latvijos ministrų taryba pritarė Baltijos jungtinės energetikos sistemos sudarymui ir jos dispečerinio centro įkūrimui Rygoje. 1992 m. sausio 7 d. Baltijos valstybių Vyriausybių įgalioti atstovai L. Ašmantas (Lietuvos), A. Millers (Latvijos) ir A. Hamburg (Estijos) pasirašė susitarimą dėl Baltijos valstybių energetikos sistemų lygiagretaus darbo principų ir Baltijos energetikos sistemų dispečerinio centro (DC Baltija) įkūrimo Rygoje. 1992 m. vasario 6–7 d. Baltijos šalių energetikos sistemų atstovų susirinkimas įsteigė DC Baltija ir pasirašė daugiašalę sutartį su DC Baltija dėl Baltijos energetikos sistemų lygiagretaus darbo. Tais pačiais 1992 m. DC Baltija pasirašė sutartį su Rusijos Vieningos energetikos sistemos Centrine dispečerine valdyba (*CDU JES Rossii*) dėl Baltijos ir Rusijos energetikos sistemų lygiagretaus darbo.

Iki 1999 m. DC Baltija ne tik koordinavo energetikos sistemų lygiagretų darbą, bet ir atstovavo Baltijos jungtinę energetikos sistemą santykiuose su Rusijos ir Baltarusijos energetikos sistemomis. Baltijos valstybėms pareiškus ketinimą įsijungti į Europos Sąjungą, tokia kaimyninių energetikos sistemų santykių forma netiko. Todėl, pirmiausia *Eesti Energia* iniciatyva, 1997 m. buvo pradėta rengti Europos Sąjungos nuostatas atitinkantis naujas daugiašalis susitarimas. Po sudėtingų derybų su Rusija 1999 m. gegužės 29 d. Vilniuje *Eesti Energia*, *Latvenergo*, *Belenergo* ir *RAO JES Rossii* vadovai pasirašė daugiašalį susitarimą dėl energetikos sistemų lygiagretaus darbo, prie kurio 2001 m. prisijungė ir AB „Lietuvos energija“. Šiuo susitarimu buvo padėtas pagrindas pagal Europos Sąjungos principus pereiti prie lygiateisių santykių tarp penkių valstybių energetikos bendrovių. Tai buvo pagrindas ir NVS energetikos sistemos pavadinimą pakeisti į NVS ir Baltijos šalių energetikos sistemą.

GRĮŽIMAS Į LAISVŲ ŠALIŲ ENERGETIKŲ BENDRIJĄ

Žlugus Sovietų Sąjungai Vakarų valstybės ir energetikų organizacijos pradėjo aktyviai teikti paramą nepriklausomybę atkūrusių šalių organizacijoms. Viena pirmųjų tokių organizacijų buvo UNIPED – Tarptautinė elektros gamintojų ir skirstytojų sąjunga (prancūziškai: *Union Internationale des Producteurs et Distributeurs d'énergie électrique* – angliškai: *International Union of Producers and Distributors of Electrical Energy*). Lietuva UNIPED nare buvo nuo 1929 m. „Lietuvos valstybinės energetikos sistema“ generalinis direktorius A. Mikužis laišku kreipėsi su prašymu atstatyti Lietuvos narystę UNIPED. 1992 m. rugsėjo 29 d. UNIPED

komiteto posėdyje Sevilijoje (Ispanija) Lietuvos narystė buvo vienbalsiai atkurta ir šalis atleista tų metų nario mokesčio (50 tūkstančių FRF), o Vladas Paškevičius buvo patvirtintas Lietuvos atstovu Vadovaujančiame komitete. (Latvijos narystė UNIPED buvo atkurta 1994 m., o Estijos – 1995 m.). Nuo tada Lietuvos elektros energetikos specialistai pradėjo vėl dalyvauti UNIPED renginiuose, sėmėsi patirties elektros ūkį tvarkyti pagal vakarietiškus standartus.

1999 m. UNIPED susijungė su Elektros energetikos Europos grupuote (*the European Grouping of the Electricity Supply Industry*) EURELECTRIC ir tapo EURELECTRIC (*the Union of the Electricity Industry*) – Elektros energetikos Sąjunga, kuri nuo 1999 m. gruodžio atstovauja bendrus elektros energetikos interesus Europoje bei kitus savo padalinius ir asociacijas pasaulyje.

Restruktūrizavus energetikos kompanijas elektros rinkų sukūrimui, 2002 m. buvo nuspręsta, kad EURELECTRIC nariais gali būti ir savo šalį atstovauti ne energetikos kompanijos, bet šalių elektros energetikos asociacijos. Iki 2003 m. Lietuvą EURELECTRIC atstovavo AB „Lietuvos energija“. 2003 m. Rimvydo Rukšėno iniciatyva susikūrė Nacionalinė elektros energetikos asociacija, kuri toliau atstovauja Lietuvą EURELECTRIC.

1992 m. rudenį Madride vyko Pasaulio energetikos 15-tasis kongresas. Jį kas treji metai rengia Pasaulio energetikos taryba (PET), kurios nare Lietuva buvo nuo 1936 m. Lietuvos energetikos ministras L. Ašmantas, savo pavaduotojo (vyriausiojo specialisto) Sauliaus Kuto paragintas dalyvauti PET Kongrese Madride, ėmėsi veiksmų atstatyti Lietuvos teises šioje nevyriausybiniėje ir nepolitiniėje organizacijoje. 1992 m. gegužės 5 d. buvo sudarytas PET Lietuvos nacionalinis komitetas: pirmininku išrinktas ministras L. Ašmantas, nariais – K. Kriščiūnas (KTU rektorius), S. Kutas, V. Paškevičius, A. Stumbras, V. Ševaldinas, Br. Vainora, J. Vilemas. Šis komitetas kreipėsi į PET, prašydamas atstatyti Lietuvos narystę. Prieš pat penkioliktąjį Pasaulio energetikos kongresą Madride įvykusi PET vykdomoji asamblėja priėmė Lietuvą visateise PET nare. Asamblėjoje ir kongrese dalyvavo du Lietuvos atstovai – L. Ašmantas ir S. Kutas. Madrido kongrese, kurio devizas buvo „Energetika ir gyvenimas“, Lietuva neliko nepastebėta – L. Ašmantą ir S. Kutą kvietė į susitikimus, priėmimus, rašė spauda. 1992 m. PET leidžiamas biuletenis paminėjo Lietuvoje vykusias energetikų konferencijas, išspausdino nuotrauką ir rašinį apie Lietuvos pirmosios elektrinės Rietave šimtmečio minėjimą.

Lietuvos narystė PET sudarė sąlygas JAV energetikos asociacijai (USEA) į savo Pasaulinę energetikos įmonių partnerystės su Rytų Europa 1995–1998 metų programą įtraukti ir Lietuvą, o „Lietuvos energija“ partnere buvo priskirta „Alabama Power“ kompanija, kurios būstinė yra Birmingame (Alabamos valstija). Programą finansavo JAV pramonės plėtros fondas (USAID), o ta programa finansavo Lie-

tuvos energetikų keliones į JAV ir sudarė sąlygas susipažinti su JAV energetikos kompanijų veikla, jų reguliavimu. Amerikiečiai taip pat ne kartą lankėsi Lietuvoje.

PIRMOSIOS PERMAINOS

Prasidėjus Nepriklausomos Lietuvos ūkio privatizavimui, tai palietė ir elektros energetiką. 1995 m. „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ buvo pertvarkyta į akcinę bendrovę „Lietuvos energija“. Jos pagrindiniu akcininku tapo Lietuvos valstybė, kuriai priklausė 90,8 proc. akcijų. Kiti akcininkai, jų dauguma buvo bendrovės darbuotojai, valdė 9,2 proc. akcijų. 1995 m. gruodžio 4 d. įregistruota AB „Lietuvos energija“ vienijo:

- 6 elektrinės (Lietuvos elektrinė, Vilniaus elektrinė, Kauno elektrinė, Mažeikių elektrinė, Kauno hidroelektrinė, Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė);
- 7 elektros tiekėjus (Vilniaus elektros tinklai, Kauno elektros tinklai, Klaipėdos elektros tinklai, Šiaulių elektros tinklai, Panevėžio elektros tinklai, Alytaus elektros tinklai, Utenos elektros tinklai);
- 6 šilumos tiekėjus (Vilniaus šilumos tinklai, Kauno šilumos tinklai, Klaipėdos šilumos tinklai, Šiaulių šilumos tinklai, Panevėžio šilumos tinklai, Alytaus šilumos tinklai);
- 13 remonto, statybos, transporto ir kitų paslaugų filialų (Kauno „Energetikos remontas“, „Vilniaus diskas“, Gelžbetonių atramų gamykla, Energetikų mokymo centras, Energetikos autoūkis, Geoterma, TENA, Sveikatos centras „Energetikas“, Darbininkų aprūpinimo valdyba, Šiaulių energetikos statyba, Kruonio HAE statybos valdyba, Mechanizacijos valdyba, Elektros tinklų statyba).

AB „Lietuvos energija“ įstatinis kapitalas buvo 2008,8 mln. Lt, darbuotojų skaičius 1995 m. pabaigoje buvo 21065, iš kurių 18162 – pagrindinės veiklos personalas. Bendrovės generaliniu direktoriumi buvo paskirtas Vladas Sirutis, kuris nuo 1992 m. buvo VĮ „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ direktorių valdybos pirmininkas. Valdybos nariai buvo Vladas Paškevičius (pirmasis generalinio direktoriaus pavaduotojas), Rimvydas Rukšėnas (generalinio direktoriaus pavaduotojas), Anicetas Mikužis (generalinio direktoriaus pavaduotojas ekonomikai), Algimantas Nemira (generalinio direktoriaus pavaduotojas ir elektros gamybos direktorius), Alfredas Jasinevičius (generalinio direktoriaus pavaduotojas – šilumos tiekimo direktorius), Jaunius Simonavičius (vyriausiasis finansininkas), Vytautas Rainys (Nacionalinio tinklo direktoriaus pavaduotojas), Kazys Kaikaris (generalinio direktoriaus padėjėjas). 1995 m. gruodį V. Sirutį pakeitė Rimvydas Rukšėnas.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę prasidėjo šalies ekonomikos restruktūrizacija. Dėl SSSR griūties praradus ankstesnes rinkas nustojo veikti nemažai stam-

bių pramonės įmonių. Iki tarptautinio lygio pašoko iš Rusijos perkamų gamtinių dujų ir naftos kainos. To pasekmė – žymiai sumažėjo elektros vartojimas – nuo 12,7 TWh 1991 m. iki 6,8 TWh 1995 m. Sumažėjo ir elektros eksportas – nuo 12,75 TWh 1991 m. iki nulio 1994 m., nes Rusija nusprendė, kad jai nepriimtina elektrą pirkti iš kaimynų – pati gali pasigaminti, kiek reikia. Baltarusijai elektros trūko, tačiau ji neturėjo kuo atsiskaityti. Lietuvoje irgi nemažai elektros, o ypač šilumos, vartotojų negalėdavo laiku atsiskaityti su AB „Lietuvos energija“ už suvartotą energiją. To priežastis buvo ne tik ekonomikos nuosmukis, bet ir elektros ir šilumos kainos, kurios dar buvo nustatomos planinės ekonomikos principais – jos tebebuvo socialinės politikos instrumentas.

Energijos kainos neatitiko sąnaudų, dalį šilumos kainos gyventojams subsidijavo valstybės biudžetas. Todėl svarbiausių Lietuvos elektros energetikos įmonių AB „Lietuvos energija“ ir VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ finansinė būklė buvo sunki, nes valstybės biudžetas nebuvo turtingas.

AB „Lietuvos energija“ buvo viena didžiausių bendrovių Lietuvoje, jai didžiausias problemas kėlė jos šilumos ūkis, nes žymiai sumažėjo pramonės šilumos poreikiai. Iš kitos pusės, Lietuvos politikams nepatiko didelė AB „Lietuvos energija“. Taigi politikų ir energetikų nuomonės nesiskyrė dėl AB „Lietuvos energija“ restruktūrizacijos tikslingumo. Tam padėjo ir aukščiau minėtas 1995 m. lapkričio mėnesį priimtas Energetikos įstatymas.

1996 m. išrinkus naują Seimą, verslininkų-politikų ar politikų-verslininkų sprendimu buvo panaikinta Energetikos ministerija. Jos funkcijas nuo 1997 m. gegužės 1 d. perėmė naujai įsteigta Ūkio ministerija. Remiantis Energetikos įstatymu 1997 m. vasario mėn. Prezidento dekretu buvo paskirta nepriklausoma valstybinė institucija – Valstybinė energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolės komisija, (vėliau pervadinta į Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją – VKEKK), kuri turi rengti energijos kainų skaičiavimo metodikas, tikrinti energetikos įmonių pateiktus kainų skaičiavimus bei teikti Vyriausybei savo išvadas. Komisija, Seimui pakeitus Energetikos įstatymą, nuo 1997 m. liepos buvo įgaliota derinti energijos tiekėjų kainas, o jei nepavyksta suderinti, vienašališkai nustatyti kainas ir jų galiojimo laiką. Tai buvo svarbu pradedant energetikos restruktūrizaciją. 1997 m. balandžio 8 d. Seimas priėmė įstatymą dėl AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo bei šilumos ūkio ir jo valdymo perdavimo savivaldybėms. 1997 m. birželį VKEKK patvirtino naujas elektros ir šilumos kainas, kurios beveik atspindėjo tikrąsias sąnaudas. Tai buvo svarbu elektros ūkio restruktūrizacijai. 1997 m. liepos 1 d. nuo AB „Lietuvos energija“ buvo atskirti 6 šilumos tinklai bei Vilniaus ir Kauno termofikacinės elektrinės ir perduoti atitinkamoms savivaldybėms. Be to, nuo AB „Lietuvos energija“ buvo atskirti arba likviduoti

paslaugų ir statybos filialai: Sveikatos centras „Energetikas“ – nuo birželio 27 d., Mechanizacijos valdyba – nuo birželio 1 d., Darbininkų aprūpinimo valdyba – nuo birželio 1 d., Energetikos autoūkis – nuo rugsėjo 26 d.

1997 m. pabaigoje AB „Lietuvos energija“ pagrindinei akcininkei Lietuvos valstybei priklausė 86,5 proc. akcijų, kitiems akcininkams – 13,5 proc. akcijų. Bendrovės įstatinis kapitalas buvo 1836 mln. Lt, darbuotojų skaičius – 11480. Bendrovei priklausė filialai:

- 4 elektrinės (Lietuvos elektrinė, Mažeikių elektrinė, Kauno hidroelektrinė, Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė);
- 7 elektros tinklai (Vilniaus ET, Kauno ET, Klaipėdos ET, Šiaulių ET, Panevėžio ET, Alytaus ET, Utenos ET);
- 9 statybos ir paslaugų filialai (Kauno „Energetikos remontas“, Kaliningrado „Energetikos remontas“, „Vilniaus diskas“, Gelžbetonių atramų gamykla, Energetikų mokymo centras, TENA, Šiaulių energetikos statyba, Kruonio HAE statybos valdyba, Elektros tinklų statyba).

Su bendrove buvo asocijuotos ir kitos įmonės:

- UAB „Ekoelektra“;
- Rygos „Energetikos remontas“;
- UAB „Šilumos ūkio servisas“;
- UAB „Geoterma“;
- Baltijos DC (bendra įmonė).

Bendrovės akcininkų susirinkimas išrinko, Vyriausybei pasiūlius, trijų valdininkų bendrovės valdybą (pirmininkas J. Kazlauskas – Ūkio ministerijos Energetikos vystymo departamento direktorius, nariai: A. Kregždė – Valstybės konsultantas energetikos klausimams, ir E. Strodonskas – Ūkio ministerijos Įmonių valdymo departamento direktorius). Bendrovės generaliniu direktoriumi buvo patvirtintas Rimvydas Rukšėnas, buvęs generalinis direktorius ir valdybos pirmininkas. Akcininkų susirinkimo patvirtintuose naujuose bendrovės įstatuose bendrovės valdybai, kuri normalios ekonomikos šalių specialistų akimis būtų stebėtojų taryba, pavestos ir vakarietiškos direktorių valdybos funkcijos, t. y. ne tik prižiūrėti bendrovės veiklą, bet ir spręsti ūkinius klausimus. Kai kuriais klausimais valdybos nariai turėjo priimti sprendimus ne pagal savo supratimą, bet pagal ministro raštišką nurodymą. Be to, valdybos nariai dirbo visuomeniniais pagrindais.

1997 m. pradžioje buvo paskelbta 1996 m. gruodį Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos priimta direktyva dėl elektros vidaus rinkos bendrųjų taisyklių (96/92/EC). Vadinamoji Elektros Direktyva nustatė gaires Europos Sąjungos valstybių elektros ūkių pertvarkai. Iš jų turbūt svarbiausios:

- aiškiai atskirti elektros gamybos išlaidas nuo elektros perdavimo išlaidų ir nuo paskirstymo išlaidų, – užtikrinti išlaidų skaidrumą;

- sudaryti vidinės ir išorinės elektros rinkoms sąlygas, palaipsniui pereinant prie didmeninės ir mažmeninės elektros prekybos;
- sudaryti sąlygas trečiai šaliai naudotis elektros tinklais;
- sudaryti palankias sąlygas atsirasti konkurencijai, kaip universaliam pažangos varikliui.

Taigi elektros energetikos pertvarka vyko daugelyje šalių. Vakarų ir Centrinės Europos šalių patirtis, tarptautinių institucijų, kaip Pasaulio Bankas, Pasaulio Energetikos Taryba, pasaulinio garso energetikos konsultacinės kompanijos rekomendavo tokius elektros energetikos reformos etapus:

1. Restruktūrizacija, t. y. vertikaliai integruotose elektros energetikos bendrovėse aiškiai atskirti pagrindinės veiklos elektros gamybos, elektros perdavimo, elektros skirstymo ir tiekimo sąnaudas, tam sukuriant atitinkamus verslo vienetų ar filialus.

2. Komercializacija, t. y. įgyvendinti komercinius santykius tarp restruktūrizuotos vertikalios integruotos energetikos bendrovės padalinių.

3. Korporatizacija, t. y. vertikalios integruotos energetikos bendrovės padalinių, kuriuose jau įgyvendinti komerciniai santykiai, pagrindu sukurti juridinius padalinius – dukterines ar savarankiškas bendroves.

4. Privatizacija. Ji naudinga ir tikslinga tik tada, kai žinomas privatizuojamos bendrovės finansinis pajėgumas.

AB „Lietuvos energija“, būdama svarbiausia Lietuvos tik elektros ūkio bendrovė, tų sąlygų netenkino. Netenkino tai ir bendrovės vadovybės bei politikų. Ūkio ministro raginimu bendrovės specialistų, ir vieno, ir su konsultantų pagalba, buvo parengta per dešimt AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo projektų, tačiau jie Ūkio ministerijos netenkino, nes požiūriai į bendrovės pertvarką skyrėsi. Vieni ir kiti norėjo veiksmingesnės bendrovės, bet politikai-verslininkai bei verslininkai-politikai, išmokę kapitalizmo iš tarybinių vadovėlių, pertvarkant bendrovę norėjo greito jos parengimo privatizavimui. Tokie nesutarimai bei permainos Respublikos Vyriausybėje vedė prie dažnos bendrovės vadovybės kaitos, – bendrovėje buvo permainų, bet reforma nevyko. Per 1998–2001 metus bendrovės generaliniais direktoriais spėjo, be R. Rukšėno, pabūti dar 5 (A. Bačauskas, V. Jurgaitis, B. Cienas, A. Keserauskas, D. Mikalajūnas). Keitėsi ir bendrovės valdyba.

1999 m. pavasarį valdyba buvo papildyta dviem nariais, kurių vieną pasiūlė Vyriausybė, o vieną – individualūs akcininkai (bendrovės tuometį generalinį direktorių V. Jurgaitį). Pagaliau valdybos nariu tapo bendrovės generalinis direktorius, o vėliau dar ir Švedijos valstybinės bendrovės Vattenfall atstovas (G. Lundberg), nes iš 13,5 proc. ne valstybei priklausančių akcijų, Švedijos valstybinė bendrovė Vattenfall AB iš bendrovės individualių akcininkų jau buvo nupirkusi 5 proc. akcijų. (Vėliau Vattenfall AB akcijų dalis padidėjo iki 10,61 proc.).

1999 m. pasikeitus Vyriausybei, valdyba nepasikeitė, bet pasikeitė valdybos narių pagrindinės pareigos. Bendrovės valdyba pasidarė gana originali – ją sudarė trys bedarbiai (A. Kregždė, E. Strodonskas, V. Jurgaitis), vienas valdininkas (J. Kazlauskas) ir vienas švedas. (Vėliau du bedarbiai tapo tarnautojais). Nežiūrint tokių valdymo keistenybių ir bendrovės finansinių sunkumų, elektra Lietuvoje buvo tiekama patikimai.

Užsieniečio atsiradimas valdyboje atnešė vakarietišką supratimą apie bendrovės valdymą, todėl jau 2000 m. bendrovės valdymas buvo pakeistas, pasidarė panašesnis į vakarietišką. Atsirado panaši į vakarietišką bendrovės stebėtojų taryba, o naujoji bendrovės valdyba padidėjo. Jos pirmininku tapo Lietuvos energetikos instituto direktorius prof. J. Vilemas, o nariais G. Bartkus (advokatas, advokatų kontoros „Lideika, Petrauskas ir partneriai“ steigėjas ir partneris), M. Kramer (Vattenfall AB finansų skyriaus direktorius), R. Skyrienė (ekonomistė, neetatine valstybės konsultantė išdo klausimais, Suomijos banko „MeritalNordbanken“ Vilniaus skyriaus generalinio direktoriaus pavaduotoja) ir A. Strumskas („Scandinavian Baltic Development Ltd.“ investicijų direktorius).

ANTROJI REORGANIZACIJA

Po ilgų diskusijų 2000 m. gegužės 18 d. Seimas priėmė AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymą, kuriuo buvo nustatyta bendrovės reorganizavimo būdas ir tvarka. Vyriausybė išrinko tarptautinę patirtį turintį konsorciumą, vadovaujamą „CIBC World Markets“, parengti AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo ir privatizavimo projektą.

Verta pažymėti, kad CIBC pradinėje projekto ataskaitoje, remiantis tarptautine patirtimi, buvo teigiama, kad Lietuva yra per maža, kad jos skirstomieji tinklai būtų išskaidyti į kelias bendroves, galinčias būti veiksmingomis. Vėliau, turbūt paveikus suinteresuotiems asmenims, galutinėje projekto ataskaitoje ta patirtis buvo pamiršta ir jau buvo siūloma, kad tikslinga Lietuvos skirstomuosius tinklus išskaidyti į dvi bendroves, taip sudarant sąlygas jų veiklų palyginimui.

2000 m. liepos 20 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymą, kuris atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės reikalavimus, nustatė elektros gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo reguliavimo pagrindus, elektros paslaugų teikėjų ir vartotojų santykius bei sąlygas konkurencijai plėtoti elektros energetikoje. Vadovaujantis AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo nuostatomis bendrovėje buvo pradėtas antrasis reorganizavimo etapas – atskirti nepagrindinės veiklos filialai ir padaliniai bei įsteigtos tokios dukterinės įmonės:

- UAB „Elektros tinklų statyba“;
- UAB „Gelžbetoninių atramų gamykla“;

- UAB Kauno „Energetikos remontas“;
- UAB „Šiaulių energetikos statyba“;
- UAB „Kruonio HAE statybos valdyba“;
- UAB „Elektrėnų komunalinis ūkis“;
- UAB Viešbutis „Elektra“;
- Regioniniai perdavimo tinklo skyriai (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Utenos);
- Rytų (Vilniaus, Panevėžio, Alytaus, Utenos elektros tinklai) ir Vakarų (Kauno, Klaipėdos, Šiaulių elektros tinklai) skirstomųjų tinklų direkcijos.

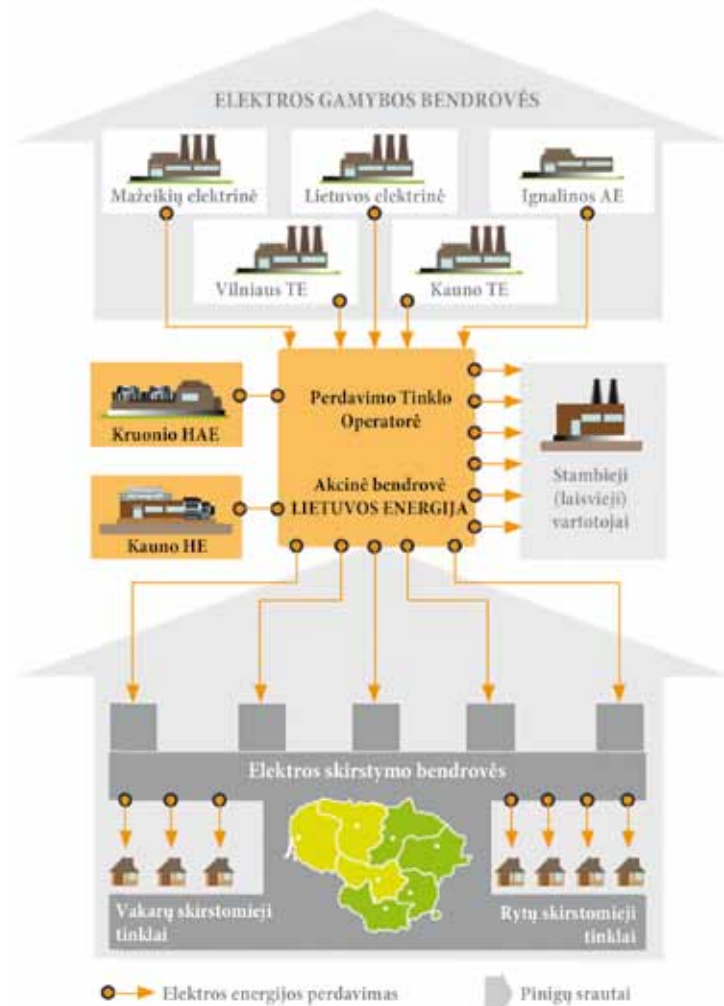
Kartu buvo likviduotas nepagrindinės veiklos filialas TENA, įsteigta nevalstybinė švietimo įstaiga Energetikų mokymo centras.

Esminės AB „Lietuvos energija“ permainos įvyko 2001 m. pavasarį Vattenfall AB savo 10,61 proc. bendrovės akcijų perleido E.ON Energie AG, bendrovės valdyboje Vattenfall AB finansų skyriaus direktorių M. Kramerį pakeitė E.ON Energie AG atstovas H. Schierenbeck. 2001 m. spalio 29 d. Vyriausybė pritarė AB „Lietuvos energija“ reorganizavimo projektui, o lapkričio 5 d. visuotinis akcininkų susirinkimas jį patvirtino. 2001 m. gruodžio 31 d. Ūkio ministerijoje buvo įregistruotos reorganizavimo metu sukurtos naujos bendrovės:

- AB „Lietuvos elektrinė“;
- AB „Mažeikių elektrinė“;
- AB „Rytų skirstomieji tinklai“;
- AB „Vakarų skirstomieji tinklai“.

Buvo patvirtinta ir nauja AB „Lietuvos energija“ įstatų redakcija. Nuo 2002 m. sausio 1 d. AB „Lietuvos energija“ tęsė savo veiklą tik kaip elektros perdavimo sistemos operatorius ir elektros rinkos administratorius. Naujoje AB „Lietuvos energija“ (su Kruonio ir Kauno hidroelektrinėmis) liko 1179 darbuotojai iš 8562, buvusių 2001 m. prieš reorganizavimą. 2002 m. Lietuvos elektros energetikos struktūra ir elektros bei pinigų srautai joje parodyta 1 pav.

Nauja Lietuvos elektros ūkio struktūra nuo 2002 m. pradžios jau atitiko sąlygas, būtinas veikti elektros rinkai, nes elektros gamybos, elektros perdavimo ir elektros skirstymo įmonės jau buvo atskiros savarankiškos bendrovės. Tokia elektros ūkio struktūra padarė skaidresnes elektros ūkio sąnaudas, apsprendžiančias elektros kainų komponentus. Į tokią struktūrą buvo orientuotas Europos Direktyvos įgyvendinimas. Kartu formaliai buvo sudarytos sąlygos konkurencinei elektros rinkai Lietuvoje. Faktiškai buvo sąlygos, bet ne konkurencija. Visą elektrą paklausai patenkinti pigiausiai gamino Ignalinos AE. Kitos elektrinės gamino tiek energijos, kiek reikėjo energetikos sistemos patikimam veikimui užtikrinti. Bet svarbu – atsirado galimybė įgauti elektros rinkos patirtį, kuri vėliau pravertė.

1 pav. Lietuvos elektros energetikos ūkio struktūra, elektros ir pinigų srautai 2002 m.

Iš kitos pusės, toks elektros ūkio pertvarkymas, išskaidant didelę energetikos kompaniją į penkias, kurių finansinės galimybės nedidelės, padidino jų veiklos riziką, bet tai politikams nekėlė susirūpinimo.

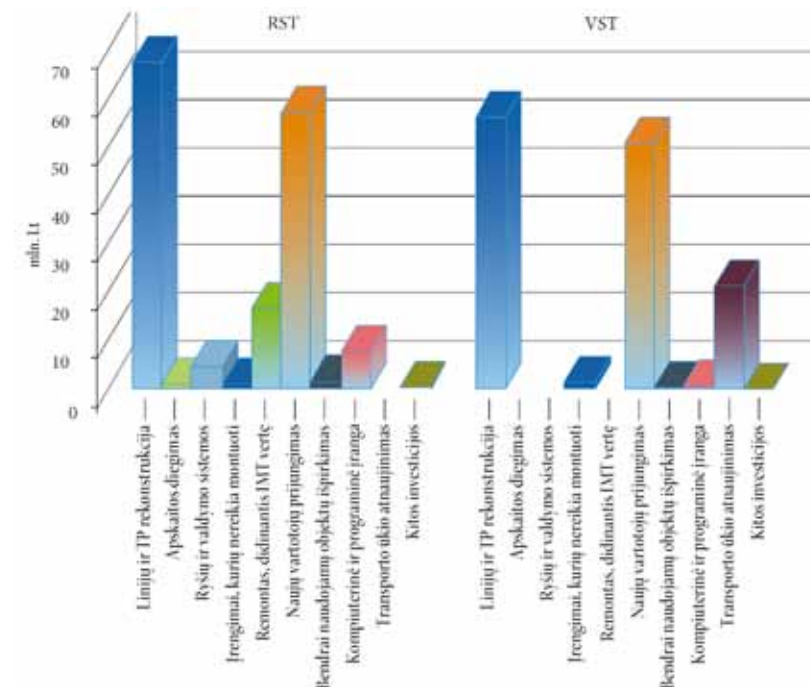
SKIRSTOMŲJŲ TINKLŲ PRIVATIZACIJOS EKSPERIMENTAS

2003 m. Vyriausybė nusprendė parduoti visas jai priklausančias elektros skirstomųjų tinklų akcijas, skelbdama viešą pardavimo konkursą. Iki metų pabaigos 77 proc. valstybei priklausančių AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ akcijų buvo parduota už gerokai didesnę nei pradinė kaina (359 mln. Lt) UAB „NDX

Energija“, kurią įkūrė MAXIMA grupės savininkai 2003 m. balandį. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ pretendavo nupirkti „Eesti Energia“, bet Vyriausybė konkursą nutraukė, suabejojusi privatizacijos tikslingumu, kai Lietuvos valstybinė bendrovė parduodama Estijos valstybinei bendrovei.

Paprastai laikoma, kad privačios bendrovės yra veiksmingesnės, bet vyriausybės energetikos bendroves privatizuodamos tikisi kažko kito. Pirmiausia, sumažėja jų bendrovių valdymo rūpesčiai vyriausybėms. Na, ir pasipildo valstybės biudžetas.

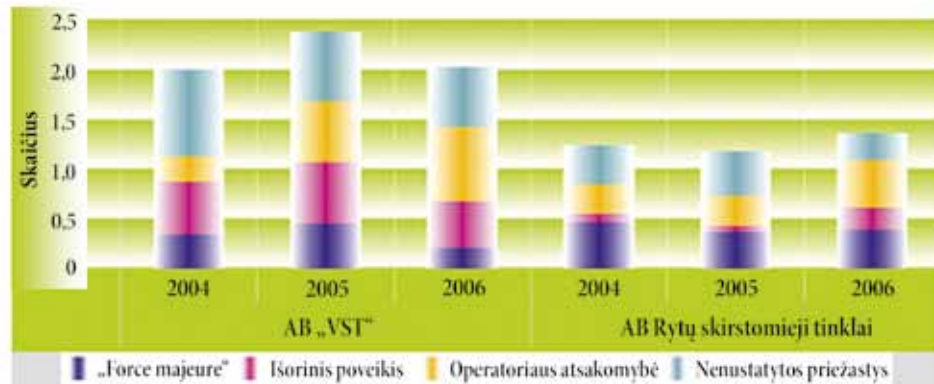
Privatizavus „Vakarų skirstomuosius tinklus“, biudžetas pasipildė, tačiau vice-ministro tvirtinimu ūkio ministerijai rūpesčių padaugėjo. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ pasivadino AB „VST“, jos metinis pelnas pasidarė didesnis nei AB „Rytų skirstomieji tinklai“, nes naujieji AB „VST“ savininkai nusprendė sumažinti investicijas, remontus. Tai smarkiai sutrikdė energetikos objektų statybos ir montavimo bendrovių veiklą. 2 pav. pateiktas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (VKEKK) skirstomųjų tinklų investicijų 2005 m. palyginimas.

2 pav. Skirstomųjų tinklų investicijos 2005 m.

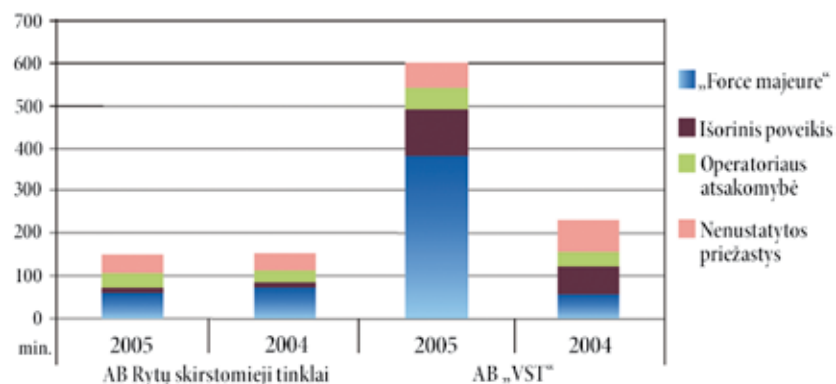
AB „VST“ ekonominei rodikliai pagerėjo, veiklos pobūdis pasikeitė. Daugiau dėmesio pradėta skirti viešiesiems ryšiams, lobistinei veiklai, įvesta lankstesnė elektros tarifų sistema vartotojams, atsirado daugiau veiksmingų priemonių kovoti su elektros, laidų ir transformatorinės alyvos vagimis. Tuo galima džiaugtis, bet

elektros tiekimo kokybė vartotojams Vakarų skirstomuosiuose tinkluose pasidarė prastesnė nei Rytų skirstomuosiuose tinkluose ir pagal elektros tiekimo nutraukimų dažnį, ir pagal nutraukimo trukmę. 3 pav. pateiktas VKEKK vidutinių neplanuotų ilgų elektros tiekimo nutraukimų skaičių vienam vartotojui 2003–2006 m. palyginimas.

3 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų elektros tiekimo nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI)

Vidutinė neplanuotų ilgų elektros tiekimo nutraukimų trukmių vienam vartotojui 2004–2005 m. palyginimas pateiktas 4 pav. To turbūt pagrindinės priežastys gali būti dvi: sumažėjusios investicijos į elektros tinklų atnaujinimą ir ilgametę patirtį turinčių inžinierių pakeitimas vadybininkais, kuriems reikėjo laiko suprasti, kad elektros laidais teka ne tik pinigai, bet ir elektra.

4 pav. Neplanuotų ilgų elektros tiekimo nutraukimo vidutinė trukmė vienam vartotojui (SAIDI) 2004–2005 m.

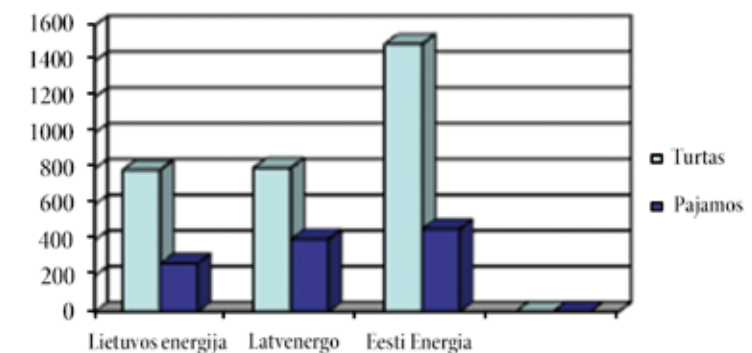
IGNALINOS AE UŽDARYMAS IR LEO LT

Viena iš sąlygų Lietuvai tapti Europos Sąjungos nare buvo ankstyvas Ignalinos AE uždarymas. Mūsų politikai su tuo sutiko, nes jų supratimu elektrinę vis tiek kada nors reikės uždaryti, todėl geriau yra pasinaudoti Europos Sąjungos pagalba.

2004 m. Lietuva tapo Europos Sąjungos nare, o tų metų gruodžio 31 d. buvo sustabdytas pirmasis Ignalinos AE reaktorius. Antrasis reaktorius turėjo būti sustabdytas iki 2010 m.

2005 m. vasarą Ignalinos AE antrasis reaktorius buvo išjungtas remontui – Lietuva ir Baltijos šalys sėkmingai apsirūpino elektra be atominės elektrinės daugiau kaip mėnesį. Atrodė, kad be atominės elektrinės galima verstis. Deja, Rusijai apribojus dujų tiekimą Baltarusijai, iliuzijos apie sėkmingą apsirūpinimą be atominės elektrinės išsisklaidė ne tik Estijoje bei Latvijoje, bet ir Lietuvoje. 2005 m. Lietuvos Seimas priėmė rezoliuciją dėl atominės energetikos tęstinumo, o 2006 m. vasario 27 d. Lietuvos, Latvijos ir Estijos Vyriausybių vadovai pasirašė Memorandumą ir Komunikatą, palaikantį Lietuvos iniciatyvą dėl naujos atominės elektrinės statybos, ir įpareigojo Baltijos energetikos kompanijas Lietuvos energiją, Latvenergo ir Eesti Energia dalyvauti atominės elektrinės projekto pasirengime ir statyboje. 2006 m. rudenį Lietuvos energija, Latvenergo ir Eesti Energia su užsienio konsultantais iš Dresdner Kleinwort, Freshfields Bruckhaus Deringer ir Colenko baigė naujos atominės galimybių studiją ir ją pristatė visuomenei spalio 25 d. Svarbiausia studijos išvada – naujos atominės elektrinės statyba yra ekonomiškai, finansiškai ir techniškai tikslinga, o Baltijos kompanijos – Lietuvos energija, Latvenergo ir Eesti Energia – kartu finansiškai pajėgios finansuoti jos statybą.

Nors Lietuva yra didžiausia iš Baltijos valstybių ir pagal plotą, ir pagal gyventojų skaičių, ir pagal elektros suvartojimą, tačiau AB „Lietuvos energija“, po modernios reorganizacijos ir restruktūrizacijos, turtas buvo mažiausias ir mažiausios metinės pajamos (5 pav.).

5 pav. Baltijos energetikos kompanijų turtas ir metinės pajamos 2005 m. (mln. eurų)

Latvijoje ir Estijoje energetikos restruktūrizacija vyko kitaip nei Lietuvoje. Latvijos koncernui „Latvenergo“ priklausė ne tik beveik visas Latvijos elektros ūkis, bet ir dalis šilumos ūkio, ir latviai neketino jo privatizuoti. Estijos „Eesti Energia“ grupei priklausė beveik visas Estijos elektros ūkis (be poros privatizuotų skirstomųjų tinklų rajonų) bei skalūnų kasyklos. Akivaizdu, nors atominė elektrinė ir bus statoma Lietuvoje, naujos atominės elektrinės statybos projekte AB „Lietuvos energija“, esančiai tik perdavimo sistemos operatoriumi, keblu būtų dalyvauti lygiomis dalimis su „Latvenergo“ ir „Eesti Energia“.

Realus gyvenimas parodė, kad Lietuvos elektros ūkio reforma, įvykdyta pagal Europos Sąjungos elektros rinkos direktyvas, sudarė sąlygas elektros rinkai, tačiau nebeliko kam statyti naujas elektrines. Pasirodo, kad „kas gerai buliui ne visada tinka zabuliui“.

Pirmas siūlymas Lietuvoje turėti lygiavertį partnerį *Latvenergo* bei *Eesti Energia* – apjungti AB „Lietuvos energija“ ir AB „Rytų skirstomieji tinklai“, kurių pagrindinė akcininkė buvo valstybė. Prie tokio projekto panoro prisijungti ir prekybininkų valdoma AB „VST“. Taip atsirado nemažai triukšmo sukėlęs LEO LT projektas sukurti nacionalinę elektros energetikos bendrovę. 2007 m. gruodį, po Vyriausybės derybų su Vilniaus prekybos grupei priklausančia privačia UAB „NDX Energija“, LEO LT projektas buvo pristatytas Seimui ir visuomenei.

Vyriausybei paskelbus naujosios atominės elektrinės projekto modelį, kilo daug diskusijų. Žiniasklaida projektą praminė Trigalviu slibinu. 2008 m. vasario 1 d. Seimas priėmė naują Atominės elektrinės įstatymą, pagal kurį LEO LT turėtų tapti atominės elektrinės statybos nacionaliniu investuotoju su didelėmis turtinėmis teisėmis.

2008 m. gegužę buvo įsteigta akcinė bendrovė LEO LT (Lietuvos Elektros Organizacija), kurioje 61,7 proc. akcijų priklausė valstybei, o 38,3 proc. privačiai UAB „NDX Energija“. „LEO LT“ valdybos pirmininku ir bendrovės vadovu patvirtintas „Lietuvos energijos“ vadovas Rymantas Juozaitis, stebėtojų tarybos pirmininku – Julius Niedvaras, buvęs Vilniaus banko prezidentas. Valdybos nariais patvirtinti – „NDX energijos“ pasiūlyti Eglė Daunienė bei Ramūnas Bičiulaitis, ir valstybės pusės pasiūlyti premjero patarėjas Saulius Spėčius bei „Lietuvos energijos“ energetikos plėtros departamento vadovas Dalius Šulga.

2008 m. liepos 8 d. neeiliniame AB „Lietuvos energijos“ akcininkų susirinkime buvo išrinkta nauja bendrovės valdyba. Jos pirmininku ir bendrovės generaliniu direktoriumi tapo Darius Masionis, prieš tai ėjęs Balterma AB generalinio direktoriaus ir valdybos nario, AB „Lietuvos draudimas“ finansų direktoriaus ir valdybos nario, o kiek anksčiau – UAB „Bitė GSM“ generalinio direktoriaus ir valdybos pirmininko pareigas. Valdybos nariais išrinkti: Rimantas Šukys, prieš tai

ėjęs „Lietuvos energijos“ finansų direktoriaus pareigas ir Petras Povilas Škiudas, prieš tai ėjęs „Lietuvos energijos“ tinklo direktoriaus pareigas.

2008 m. rugpjūčio 28 d. įsteigta UAB „Visagino atominė elektrinė“ (VAE) vykdyti naujos Visagino atominės elektrinės statybos projekto parengiamuosius darbus. VAE pagrindą sudarė AB „Lietuvos energija“ Branduolinės energetikos departamentas, įkurtas 2006 m. pabaigoje. Nauja planuota elektros energetikos struktūra parodyta 6 pav.

Prasidėjusios diskusijos dėl naujo atominės energetikos įstatymo peraugo į visuomenės nepasitenkinimą, prasideda visuomenės protestai, nes bendrovės LEO LT įstatuose svarbiausiu prioritetu skelbiamas pelno siekimas, o pareiga statyti atominę elektrinę neapibrėžta.

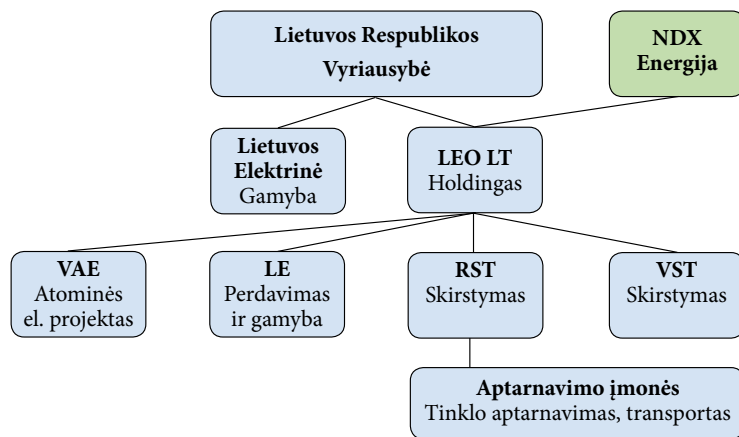
2008 m. spalio 24 d. R. Juozaitis atsistatydina iš LEO LT valdybos pirmininko pareigų. Naujuoju bendrovės vadovu paskiriamas G. Mažeika, turintis Vilniaus universiteto ekonomisto ir Kauno TU vadybos ir verslo administravimo magistro diplomus, prieš tai kelis mėnesius pabuvęs AB „Rytų skirstomieji tinklai“ generaliniu direktoriumi. Nacionalinės elektros energetikos bendrovės LEO LT stebėtojų taryba išrinko naują bendrovės valdybą. Jos nariais tapo Gintautas Mažeika, advokatų kontoros „Sutkienė, Pilkauskas ir partneriai“ Bankų ir finansų praktikos grupės vadovas, advokatas Vilius Bernatonis, BENCO vadovas Darius Montvila, RST valdybos narys, tinklo direktorius Valdas Bancevičius bei iki šiol „Leo LT“ valdybos nario ir finansų direktoriaus pareigas ėjęs Ramūnas Bičiulaitis.

2008 m. gruodžio 4 d. įvykusiame neeiliniame AB „Lietuvos energija“ akcininkų susirinkime buvo pritarta sąlygų, pagal kurias nuo AB „Lietuvos energija“ būtų teisiškai ir funkciškai atskirtos Kauno hidroelektrinė ir Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė, rengimui ir išrinkta nauja AB „Lietuvos energija“ valdyba. Jos nariais tapo: Darius Masionis – AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius, Aldona Jakutienė, prieš tai ėjusi LEO LT, AB finansų vadovės pareigas, Vidmantas Grušas, prieš tai dirbęs LEO LT, AB technologijų vadovu ir Mindaugas Jablonskis – AB „Lietuvos energija“ Teisės ir reguliavimo departamento direktorius. Valdybos pirmininku išrinktas Darius Masionis.

2008 m. rudenį išrinktas naujas Seimas nusprendė, reformavus Ūkio ministeriją, atkurti Energetikos ministeriją. 2009 m. sausio 12 d. įstatymu nuo sausio 27 d. Energetikos ministerija buvo atkurta, energetikos ministru buvo paskirtas Arvydas Sekmokas, Vilniaus universiteto ekonominės informatikos specialybės inžinierius-ekonomistas.

Visuomenės ir politikų akcijos prieš LEO LT toliau tęsėsi. 2009 m. kovą, po 5 mėnesių darbo, atsistatydina LEO LT vadovas G. Mažeika. 2009 metų balandžio 9 d. įvyko LEO LT stebėtojų tarybos posėdis, kuriame išrinkta nauja Bendrovės val-

dyba: Valdas Bancevičius, Ramūnas Bičiulaitis, Rokas Masiulis, Rimantas Vaitkus ir Šarūnas Vasiliauskas. Bendrovės valdybos posėdyje nutarta valdybos pirmininku bei vyriausiuoju vykdomuoju pareigūnu išrinkti AB „Rytų skirstomieji tinklai“ generalinį direktorių Rimantą Vaitkų. R. Vaitkus 1979 m. baigė Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą, 1983–1986 m. studijavo Vilniaus universiteto aspirantūroje ir apgynė fizikos-matematikos mokslų kandidato disertaciją. 1989–1991 m. stažavosi Tokai (Japonija) universitete. Nuo 2008 m. gruodžio – AB „Rytų skirstomieji tinklai“ valdybos pirmininkas ir generalinis direktorius. Nauja planuojama Lietuvos elektros energetikos struktūra parodyta 6 pav.

6 pav. Lietuvos elektros energetikos struktūra su LEO LT

Bet 2009 m. rugsėjo 4 d. Seimas pagaliau nusprendė LEO LT bendrovę likviduoti. Gruodžio 4 d. Energetikos ministras ir LEO LT akcininkė „NDX energija“ pasirašė sutartį dėl LEO LT bendrovės naikinimo. Buvo sutarta „NDX energija“ išmokėti 680 mln. litų kompensaciją ir VST akcijos grįžo valstybei. Gruodžio 31 d., vykdamas Lietuvos įsipareigojimus ES, buvo sustabdytas IAE antrasis reaktorius – IAE iš didžiausio elektros gamintojo virto dideliu elektros vartotoju.

EUROPOS SĄJUNGOS TREČIASIS ENERGETIKOS PAKETAS

2009 m. balandžio 22 d. Europos Parlamentas patvirtino Europos Sąjungos trečiąjį energetikos paketą – elektros bei dujų direktyvas, reglamentus dėl elektros tinklų ir dujotiekių bei reglamentą dėl energetikos agentūros įsteigimo. Energetikos paketo pagrindas – tiekimo ir gamybos atskyrimas nuo tinklų eksploatavimo. Jo įgyvendinimas Lietuvoje skatino toliau tęsti elektros ūkio pertvarką. Tuo tikslu 2009 m. birželio 23 d. įvykusiame neeiliniame AB „Lietuvos energija“ akcininkų susirinkime buvo atšaukta ankstesnė ir išrinkta naujoji bendrovės valdyba. Val-

dybos nariais išrinkti: iki šiol AB „Lietuvos energija“ valdybos narės ir generalinio direktoriaus pavaduotojos finansų reikalams pareigas ėjusi Aldona Jakutienė, LEO LT valdybos narys, technologijų direktorius Valdas Bancevičius ir LEO LT valdybos narys, strateginių projektų direktorius Šarūnas Vasiliauskas ir Aloyzas Koryzna, prieš tai buvęs verslo konsultantu įmonių verslo procesų analizės, plėtros naujose rinkose, įmonių elektroninių paslaugų kūrimo srityse, dar anksčiau – ėjęs UAB „Ashburn International“ generalinio direktoriaus pareigas. AB „Lietuvos energija“ valdybos pirmininku ir bendrovės generaliniu direktoriumi tapo Aloyzas Koryzna. Naujojo AB „Lietuvos energija“ vadovo svarbiausias uždavinys – pertvarkyti bendrovę pagal Trečiojo energetikos paketo nuostatas.

Vykdamas 2009 m. liepos 13 d. patvirtintą Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, 2009 m. spalio 22 d. AB „Lietuvos energija“ įsteigė antrinę elektros energijos perdavimo sistemos operatoriaus bendrovę LITGRID UAB. A. Koryzna buvo išrinktas į naujosios bendrovės valdybą. Jos nariais taip pat tapo Alfonsas Morkvėnas, Kauno technologijos universiteto Elektros ir valdymo inžinerijos fakulteto Elektros sistemų katedros vedėjas ir Arvydas Darulis, Energetikos ministerijos strateginių projektų skyriaus vedėjas. Bendrovės vadovu buvo paskirtas Vidmantas Grušas, ėjęs AB „Lietuvos energija“ Perdavimo tinklo departamento direktoriaus pareigas. 2009 m. gruodžio 11 d., LITGRID UAB įsteigė dukterinę bendrovę BALTPOL UAB, kuri vykdys elektros energijos rinkos operatoriaus veiklą.

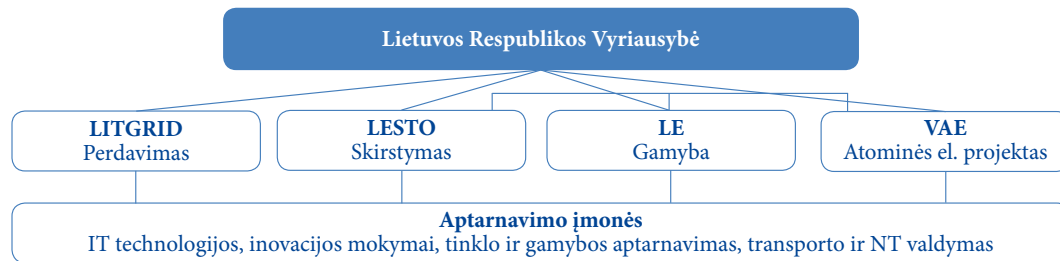
Įgyvendinant elektros energetikos sektoriaus pertvarkymo planą buvo nuspręsta AB „Lietuvos energijos“ pagrindu formuoti elektros energijos gamybos bloką, kurį sudarytų ne tik Kauno HE ir Kruonio HAE, bet ir Lietuvos elektrinė, o pagalbinės funkcijas perkelti į aptarnavimo įmones. Todėl AB „Lietuvos energijos“ centrinės administracijos ir vadovybės būstinė Vilniaus centre nuo 2010 m. rugsėjo 13 d. darbą pradėjo AB „Lietuvos elektrinė“ patalpose Elektrėnuose. Čia pradėjo dirbti 60 „Lietuvos energijos“ darbuotojų.

2011 m. vasario 11 d. įvykusiame posėdyje AB „Lietuvos energija“ valdyba, A. Koryznos prašymu, kaip įvykdžiusį jam keltus uždavinius, atšaukė jį iš generalinio direktoriaus ir valdybos nario pareigų. Naujuoju AB „Lietuvos energija“ generaliniu direktoriumi paskirtas Dalius Misiūnas. Technologijos mokslų daktaras D. Misiūnas yra baigęs elektros inžinerijos studijas Kauno Technologijos universitete ir Švedijos Lundo universitete. Iki šio paskyrimo D. Misiūnas dirbo AB „LESTO“ Strategijos ir vystymo tarnybos direktoriumi.

2011 m. rugpjūčio 1 d. oficialiai veiklą pradėjo naujoji bendrovė „Lietuvos energija“ AB, sujungus anksčiau veikusias AB „Lietuvos energija“ ir AB „Lietuvos elektrinė“. Šių dviejų bendrovių jungimas užbaigė gamybos bloko formavimo

procesą. Naujoji bendrovė galutinai perėmė visą sujungiamų įmonių turtą, teises ir pareigas. Joje dirbo 501 darbuotojas. Tai vienas paskutiniųjų žingsnių elektros energetikos pertvarkoje, nes likvidavus LEO LT 2010 m. pabaigoje buvo sujungtos skirstomųjų tinklų bendrovės AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir AB VST ir 2010 m. gruodžio 27 d. Registrų centre įregistruota jų teisių ir prievolių perėmėja AB LESTO. 2011 m. sausio 1 d. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir AB VST baigė savo veiklą kaip juridiniai asmenys, o AB LESTO perėmė abiejų bendrovių turtą, teises ir pareigas, taip pat visą ilgalaikį ir trumpalaikį turtą, ilgalaikius ir trumpalaikius finansinius ir kitus įsipareigojimus, gautinas ir mokėtinas sumas pagal jų sudarytas sutartis ar kitais pagrindais kylančias prievoles.

Nauja Lietuvos elektros energetikos struktūra parodyta 7 pav. Pagalbinėms funkcijoms elektros ūkyje vykdyti buvo suformuota 21 aptarnavimo įmonė. Naujos atominės projekto realizavimui AB „Lietuvos energija“ ir AB LESTO apjungia UAB „Visagino atominė elektrinė“, kuri yra jų pagrindinė akcininkė.

7 pav. Lietuvos elektros energetikos struktūra po pertvarkos 2011 m.

Taip pagal Europos Sąjungos III energetikos paketo reikalavimus elektros energetikos sektorius buvo padalintas į elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir sektoriaus įmonių aptarnavimo blokus. Panaši elektros energetikos struktūra yra ir kitose Europos Sąjungos šalyse, nes ji sudaro sąlygas Europos bendrai laisvai elektros rinkai kurtis, bet nebeliko tokios ūkinės organizacijos kaip elektros energetikos sistema, nes ji išdalinta tarp savarankiškų bendrovių (kompanijų). Europos elektros energetikos sistemų veiklai, elektros perdavimo tinklų plėtrai ir sąlygų elektros rinkai veikti koordinavimui 2008 m. buvo įkurta ENTSO-E (Europos perdavimo sistemų operatorių organizacija, angliškai: *European Network of Transmission System Operators for Electricity*), kuri nuo 2009 m. perėmė visų buvusių Europos Sąjungos šalių ir su jomis elektros tinklais sujungtų perdavimo sistemų operatorių asociacijų funkcijas. ENTSO-E apjungia 41 perdavimo sistemų operatorių iš 34 valstybių (Lietuvą joje atstovauja AB LITGRID). Tai svarbiausias pokytis elektros energetikoje – elektros ūkis tapo decentralizuotas ir apsirūpinimo elektra problemas turi spręsti konkurencija elektros rinkoje.

Zigmas Griškėnas

ALYTAUS ELEKTROS TINKLAI

Pietų Lietuvos elektrifikavimo istorija skaičiuojama nuo XX a. pradžios. 1900 m. vokiečių specialistai Kybartų miestelyje įrengė gatvių apšvietimą. Yra žinoma, kad 1911 metais Marijampolės kino teatruose projekciniais aparatams ir salėms apšviesti naudota elektra. Kino teatrų priestatuose įrengti žibaliniai varikliai suko nuolatinės srovės generatorius.

1912 m. pirmoji elektros lemputė sužibo Druskininkuose. Mineralinių vandenių akcinė bendrovė turėjo nedidelę privačią elektrinę, kuri tiekė elektros energiją gydykloms ir bendrovės žemėje esantiems namams. 1913 m. ši bendrovė pradėjo rengti miesto apšvietimo tinklą. Apie 1920 metus Druskininkuose, ant Ratnyčėlės upelio (dabartinės Veisiejų g.) buvo pastatytas malūnas, kuriame sumontuota vandens turbina. Dienos metu ši turbina suko malūno ir lentpjūvės įrenginius, o vakare ir naktį suko generatorių. Elektros energija buvo naudojama gydykloms ir kai kuriems namams apšviesti.

Trečio dešimtmečio pradžioje Leipalingyje pradėjo veikti elektrinė, kurios generatorius suko dyzelis ir lokomobilis. Žinoma, kad 1923 m. Seirijuose taip pat buvo elektrinė.

Alytuje pirmoji elektrinė pradėjo veikti 1916 m. 1939 metais Butrimonių malūnas turėjo 15 kW galios dyzelinę elektrinę ir Simno malūnas – 9 kW galios dyzelinę elektrinę.

1920 m. Kalvarijoje, Marijampolėje, Pilviškiuose irgi jau veikė elektrinės. 1930 m. Marijampolės apskrityje veikė apie 20 mažų elektrinių. 1931 m. buvo pastatytas Marijampolės cukraus fabrikas, jame buvo įrengti du 220 V įtampos, 750 kW galios turboagregatai. Elektrinė tiekė elektros energiją ne tik fabrikui, bet ir Marijampolės miestui.

Alytaus elektros tinklų elektromonteris
P. Sinkevičius darbo metu, 1964 m.

Prieškarinėje Pietų Lietuvoje energetinis ūkis buvo labai mažas. Alytaus, Varėnos, Vilkaviškio, Marijampolės, Lazdijų rajonuose veikė trys hidroelektrinės, kurių galiumas siekė iki 300 kVA, keletas dyzelinių elektrinių. 1935 metais buvo 14 km aukštos įtampos ir 125 km žemos įtampos elektros perdavimo linijų. Kabelinių linijų buvo vos apie 2 km. Metinis elektros energijos suvartojimas sudarė 13 mln. kWh. Vienam gyventojui teko 12 kWh elektros energijos per metus. Dėl didelio elektros energijos brangumo tuo metu elektros šviesą naudojo tik stambiausi miestų fabrikai.

Štai ką pasakojo dar 1937 metais Alytaus dyzelinėje elektrinėje elektromonteriu pradėjęs dirbti Petras Sinkevičius:

Smetonos laikais „Ūkmašinos“

savininkas Cvilingas kartu su Šulmanu, Ežerskiu ir Lapidusu pastatė nedidelę elektros stotį, kurioje dirbo 7 darbininkai. Jie Prižiūrėjo tris vokiškus dyzelius, patys ir elektros perdavimo linijas tiesė. Tais laikais apskrityje tebuvo 43 km žemos įtampos ir 7 km aukštos įtampos elektros perdavimo linijų. Dauguma Alytaus gatvelių skendėjo tamsoje, kadangi daugelis apie elektrą galėjo tik svajoti, nes kilovatvalandė kainavo maždaug 1 litą. Daugiausia elektros sunaudojo „Ūkmašinos“ gamyklėlė, malūnas, lentpjūvė. Kaimo vietovėse skaidrią elektros lemputės šviesą atstojo balana ir žibalinės spingsulės.

Tokia pati padėtis buvo ir kitoje apskrityje – Marijampolėje. Čia aukštos įtampos elektros perdavimo linijų tebuvo vos 25 km, žemos įtampos – 41 km. Vienam gyventojui per metus teko 11 kWh elektros energijos.

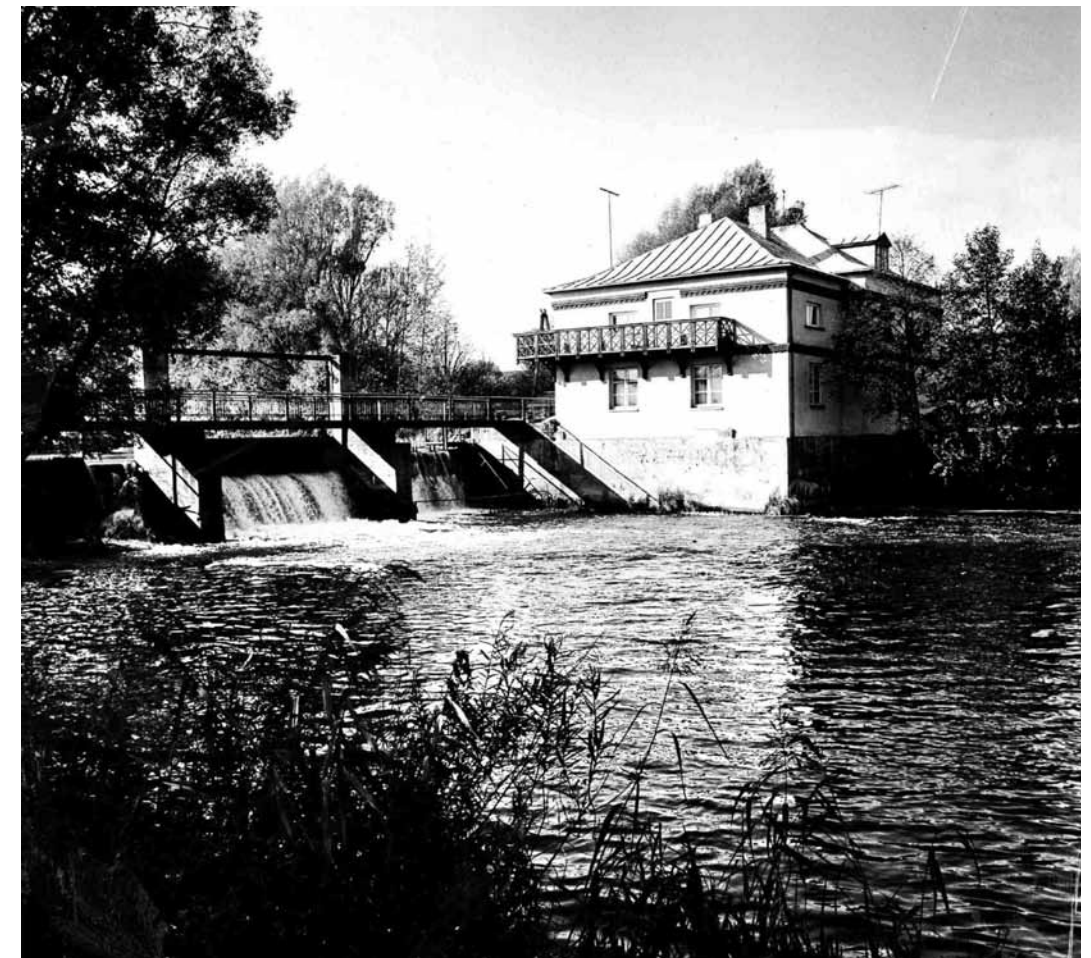
Kituose miestuose padėtis buvo dar blogesnė.

Spartesnis energetinio ūkio vystymasis prasidėjo pokario metais. 1946 m. buvo atstatyta ir paleista eksploatuoti Kapsuko HE, 1955 m. – Baltosios Ančios HE, 1956 m. paleistas pirmas agregatas Kapčiamiesčio HE, o po metų – antras agregatas. 1957 m. buvo pradėtos eksploatuoti Antanavo ir Varėnos HE. Visuose

miestuose ir stambiose gyvenvietėse buvo pastatyti galingi dyzeliai. Elektros lemputės tada sužibo beveik visų miestų gyventojų butuose.

Jono Kučinsko (pirmojo Marijampolės elektros tinklų rajono viršininko) prisiminimai apie Marijampolės elektrinių atstatymą (užrašyti 1985 m.):

1946 m. lapkričio mėn. 1 d. atvykau iš Kauno ir pradėjau dirbti Marijampolės tarprajoninėse elektromechaninėse dirbtuvėse vyriausiu inžinieriumi. Šių dirbtuvių viršininku buvo Kostas Kriščiūnas, su Marijampolės elektrinėmis turėjęs reikalus jau prieškariniais laikais. Tarprajoninių elektromechaninių dirbtuvių funkcijos buvo teikti techninę pagalbą ir statyti bei montuoti komunalines elektrines savo zonoje, į kurią įėjo Marijampolė, Kalvarija, Vilkaviškis, Kudirkos Naumiestis, Šakiai, Simnas, Lazdijai, Alytus ir net Varėna. Daugiausia darbai tuo metu buvo atliekami Marijampolės, Kalvarijos, Kudirkos Naumiesčio elektrinėse.

Kalvarijos HE, 1985 m.

Visos apskričių (rajoninių) miestų elektrinės tuo metu priklausė vietiniams apskričių komunalinių ūkių skyriams. Komunalinio ūkio elektrinėms vadovavo vyriausioji kuro ir energijos valdyba, kurios viršininkas tuo metu buvo Žilevičius, vėliau Vagilis.

Pradėjęs dirbti, pirmiausiai susipažinau su Marijampolės elektrinėmis ir jų atstatymu nuo vokiečių okupacijos pabaigos.

1944 m. rugpjūčio mėn. visos Marijampolės miesto elektrinės buvo susprogdintos. Liko neišsprogdinta tik Puskelnių hidroelektrinė, nes jos užtvanka buvo išplauta.

1944 m. rugsėjo mėn. buvo imtasi atstatyti Puskelnių hidroelektrinės užtvanką, pasitelkiant miesto gyventojus, kuriems buvo pažadėta pirmoje eilėje prijungti elektrą. Taip buvo dirbama 1944 m. rugsėjo ir spalio mėn. Puskelnių HE buvo paleista, Marijampolės miestas gavo šiek tiek daugiau elektros energijos. Puskelnių HE buvo išlikusi čekoslovakiska „Storek“ firmos turbina su 150 kVA 380/220 V įtampos elektros generatoriumi. Turbina išvystydavo apie 100–110 kW galią.

Puskelnių HE vandens turbina išdirbo be didesnių gedimų iki jos demontavimo 1976 m. Tada ji perkelta į „Šešupės“ kolūkio elektrinę ant Dovinės upės.

Šešupės HE, 230 kW, veikia nuo 1955 m.

1945–1946 m. buvo imtasi atstatyti Marijampolės HE turbiną. Iš jos buvo likęs tik darbo ratas ir kreipračio mentės, kreipračio viršutinis dangtis, reduktorius ir 6 kV įtampos generatorius.

Inžinieriaus K. Kriščiūno ir jo vadovaujamų darbininkų (P. Augulio, A. Malavicko, P. Dambrausko, P. Klepecko, J. Vasiliausko ir kt.) milžiniškų pastangų dėka hidroturbina buvo atstatyta. Pirmiausia buvo pastatytas laikinas medinis pastatas, panaudojant nugriautos kontoros barako dalį. Vėliau iš miesto ir elektrinės griuvėsių surinktų plytų buvo pastatytas mūrinis hidroelektrinės pastatas. Marijampolės HE buvo paleista 1946-01-31, vėliau apie 1946 m. spalio mėn. gautas 150 kVA 380/220 V elektros generatorius, kuris buvo sumontuotas vietoje buvusio. Taip Marijampolės HE buvo atstatyta ir daug kartų remontuota išdirbo iki 1974 m. pavasario, kada vandens turbina dėl reduktoriaus susidėvėjimo buvo sustabdyta ir demontuota.

Nuo 1946 m. pradžios elektrinės buvo perduotos Marijampolės apskrities komunalinio ūkio skyriui. Marijampolės rajono energijos valdyba pertvarkyta į Marijampolės tarprajonines elektromechanines dirbtuves, kurios rangos pagrindais turėjo remontuoti, rekonstruoti ir statyti komunalines elektrines. Joms vadovavo inžinierius K. Kriščiūnas, kuris daugiausia užsiėmė elektrinių technine priežiūra.

Kapsuko HE, 120 kW, veikusi 1942–1976 m.

Abiejų įstaigų (elektrinių ir elektromechaninių dirbtuvių) kontoros buvo tame pačiame jau minėtame barake, gretimuose kambariuose.

1947 m. Marijampolės miestui elektros energiją tiekė dvi hidroelektrinės po vidutiniškai 100 kW galios. Dyzelinis agregatas 30 kW dėl mažos galios praktiškos reikšmės beveik neturėjo. Esant vandens trūkumui Šešupėje (vasaros ar žiemos laiku) arba pavasario potvynio metu elektros energija Marijampolės miestui nebuvo tiekama visą parą arba net ir kelias dienas. Toks miesto aprūpinimas elektros energija buvo nepatenkinamas.

Dėl to prie Marijampolės HE buvo perkeltas 30 kW dyzelagregatas. 1949 m. Marijampolės HE patalpose buvo sumontuotas agregatas iš variklio D-6, tanko greičių dėžės ir 150 kVA 380/220 V įtampos elektros generatoriaus. Vėliau buvo sumontuotas antras toks variklis. Tokiu būdu, vakare ir ryte buvo paleidžiami dyzeliniai agregatai ir taip kompensuojamas energijos trūkumas.

Elektros energijos pareikalavimas Marijampolėje augo (didėjo gyventojų skaičius, atsirado pramonė), o elektrinės galia nedidėjo. Greitai dyzeliniai agregatai galėjo dirbti tik trumpą laiką – piko valandomis. Hidroelektrinės dėl savo mažos galios neaprūpino vartotojų elektros energija, be to, hidroelektrinės elektros energiją tiekdamo ne visą parą dėl vandens trūkumo.

Pramonės įmonės statėsi savo elektrines, savo rezervinę elektrinę turėjo net bažnyčia. Pagal Komunalinio ūkio ministerijos planą 1951 m. pradėta statyti dujų generatorinė elektrinė, Geležinkelio gatvėje, netoli cukraus fabriko. Atrodo, kad dujų generatorinė elektrinė pastatyta ir paleista 1953 m. vasario mėn. Tai buvo mažos galios elektrinė, kurioje buvo pastatyti trys dujiniai vidaus degimo varikliai su 60 kVA elektros generatoriais. Dujos buvo gaminamos dujų generatoriuose iš durpių. Šiai elektrinei aptarnauti reikėjo, palyginti, daug darbininkų, gautas iš durpyno durpes reikėjo sijoti rankomis. Aptarnaujantis personalas buvo mažai kvalifikuotas, agregatai tarpusavyje dirbo nesinchroniškai ir nepatikimai. 1954 m. lapkritį prie Marijampolės HE pradėtas statyti atskirai amerikietiškas dyzelinis agregatas „Fulton“. Šis agregatas jau buvo dirbęs Vilniuje vienoje gamykloje. Šis agregatas pradėtas eksploatuoti 1955 m. spalio mėn. Paleidus šį dyzelinį agregatą, kuris išvystydavo 400 kW galią, jau Kapsuko (Marijampolė pavadinta Kapsuku nuo 1955-05-01) elektrinių galia išaugo beveik 3 kartus. Dujų generatorinė elektrinė tapo nereikšminga. Paskutinį kartą dujų generatoriai buvo užkurti 1957 m. lapkričio mėn., nuo to laiko dujų generatorinė elektrinė likviduota ir vėliau pastatas perduotas naujai įsteigta Kapsuko autonormalių gamyklai.

1957 m. rugsėjo mėn. elektrinės buvo perduotos LTSR Liaudies ūkio Tarybos Energetikos valdybai ir sukurtas Kauno elektros tinklų ir elektros stočių Kapsuko skyrius.

Povilo Mikalajūno (buvusio Alytaus elektros tinklų darbuotojo) prisiminimai apie Antanavo HE statybą:

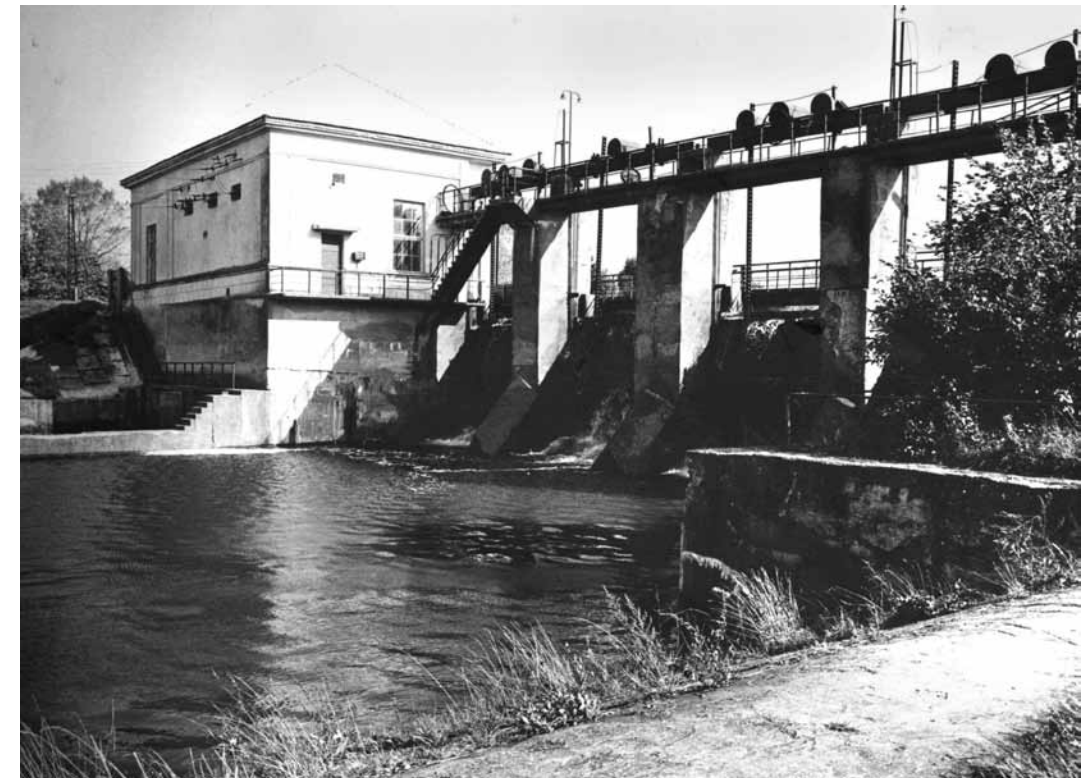
Elektrifikacijos paspartinimui kolūkiuose ir kaimuose buvo suprojektuota hidroelektrinė dešiniajame Šešupės krante, Kazlų Rūdos rajone, Gavaltuvos kaime (pagal tuometinį administracinį paskirstymą), gavusi pavadinimą Antanavo HE.

Hidroelektrinės projektavimo darbus atliko žemės ūkio projektavimo instituto Vilniaus filialas. Hidroelektrinės instaliuota galia – 400 kW. Pagal projektą hidroelektrinė turėjo aukštą automatizacijos laipsnį, t. y. turbinų valdymas, apkrovimo reguliavimas, sinchronizavimas, stabdymas esant normaliam režimui ir avariniais atvejais buvo atliekamas automatiškai.

Elektrinės statybos klausimams spręsti buvo sudaryta tarpkolūkinė statybos taryba. Į tarybą įėjo aštuonių statybą finansavusių kolūkių pirmininkai ir dviejų rajonų: Kapsuko ir Kazlų Rūdos vykdomųjų komitetų pirmininkai.

Antanavo HE statyba prasidėjo 1954 m. balandžio mėnesį ir buvo baigta 1957 m. rugsėjo mėnesį. Darbams vadovavo darbų vykdytojas J. Milkevičius.

Vartotojams elektros energija buvo pradėta tiekti 10 kV elektros tiekimo linijomis 1957 m. kovo mėn. linijos buvo sumontuotos ant medinių neparuoštų spygliuočių

Antanavo HE, 400 kW, veikia nuo 1957 m.

medienos atramų su vietiniu rankiniu natrio florido impregnavimu. Elektros energija iš Antanavo HE buvo tiekama 10 kolūkių ir dviems įmonėms – Kazlų Rūdos MTS ir Antanavo spirito gamyklai. 10 kV linijų ilgis iš pradžių buvo 85 km.

Tarpkolūkinė taryba turėjo didelių sunkumų su medžiagų gavimu eksploatuojant tinklus. Ypač trūko medžiagų linijų eksploatacijai. Dėl blogo medienos paruošimo atramos nuo vėjo lūždavo pirmaisiais eksploatacijos metais. 1962 m. Antanavo HE su visais tinklais buvo priimta į Kauno elektros tinklų sudėtį. Tais pačiais metais buvo sudarytas Kazlų Rūdos elektros tinklų skyrius su centru Antanavo HE. Kazlų Rūdos skyrius apėmė Kazlų Rūdos miestą, Pilviškius su 120 kW galios hidroelektrine ir 19 kolūkių Kazlų Rūdos, Kapsuko (dabar Marijampolės) ir Vilkaviškio rajonuose.

Pokario metais elektros energiją Lazdijų miestui tiekė Katkiškių kaime esanti 25 kW galios hidroelektrinė. Lazdijų mieste tuo metu buvo viena 30 kVA galios transformatorinė pastotė.

1955 m. Lazdijų mieste buvo sumontuota dyzelinė elektrinė, kurioje veikė trys po 80 kW galios generatoriai. Vėliau buvo prijungtas dar vienas 160 kVA generatorius.

1955 m. lapkričio 23 d. pastatyta ir įjungta Baltosios Ančios HE, kuri tuo metu tiekė elektros energiją Druskininkų miestui, buvusiems „Nemunėlio“ ir „Kovo 8-osios“ kolūkiams.

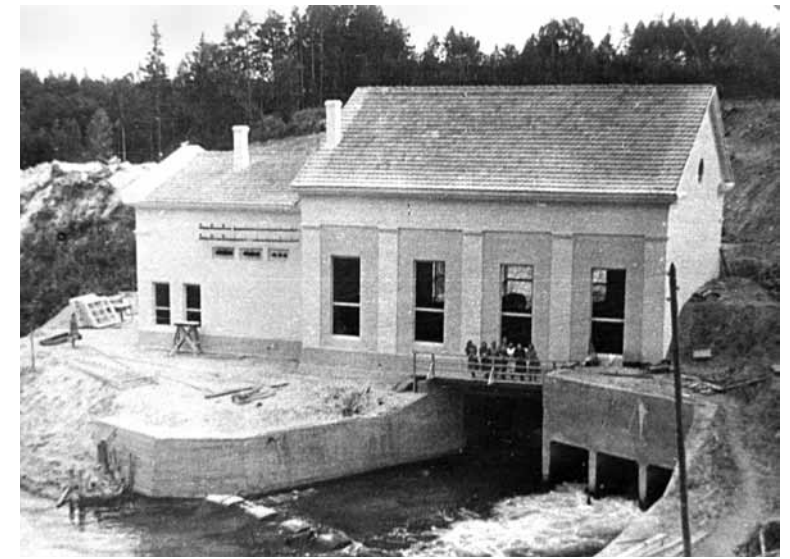

Baltosios Ančios HE statyba, 1955 m.

Baltosios Ančios hidroelektrinėje veikė du 300 kW galios generatoriai. Nuo 1955 m. gruodžio 30 d. elektrinė buvo eksploatuojama Vilniaus elektros tinklų įmonės Druskininkų skyriaus iki 1958 m. vasario 12 d., kuomet įvyko avarija ir buvo išgriauta žemės užtvanka 80 m ilgio ruože. Po avarijos rekonstrukcijos darbai baigti 1959 metais.

1956 m. buvo pastatyta Kapčiamiesčio HE. Pirmas generatorius įjungtas 1956 m., o antras – 1957 m. Elektrinės maksimali darbo galia – 140 kW. Kapčiamiesčio HE tiekė elektros energiją Kapčiamiesčio ir Veisiejų miesteliams.

Pokario metais Druskininkuose buvo rekonstruota elektrinė ant Ratnyčėlės upelio. Buvo pastatytas lokomobilis, ant ra vandens turbina. Viena vandens turbina buvo horizontali, 35 kW galios, kita vertikali, 84 kW galios. Lokomobilis buvo kūrenamas malkomis. Vėliau elektrinėje sumontuotas tanko varikliai. Pirmuoju elektrinės direktoriumi dirbo karininkas Kašnikovas, vėliau Lopochinas ir Kazimieras Garbštas. Elektrinėje dirbo du elektrikai ir aštuoni mechanikai (šaltkalviai, mašinistai). Elektrinė dirbo iki 1955 m., t. y. iki Baltosios Ančios HE įjungimo. Kai 1958–1959 m. Baltosios Ančios HE užtvanka buvo išgriauta, Druskininkų elektrinė vėl atnaujino darbą.

Baltosios Ančios HE, 1955 m.

Druskininkų ETS elektromonteris J. Šatikauskas 0,4 kV OL atramoje jaučiasi puikiai, 1966 m.

1957 metais įkūrus Druskininkų elektros tinklų skyrių (ETS) jo viršininku (pradžioje vyr. inžinieriumi) buvo paskirtas Kazimieras Garbštas. Druskininkų ETS aptarnavo Kapčiamiesčio, Leipalingio, Seirijų, Merkinės zonas.

Ypač spartus elektros energetinio ūkio vystymosi etapas prasidėjo 1958–1961 metais. 1958 m. prie Valstybinės energetinės sistemos buvo prijungtas Kapšukas (dabar Marijampolė), 1959 m. – Vilkaviškis, Kalvarija, 1961 m. – Lazdijai, 1962 m. – Varėna. Prasidėjo kaimo elektrifikavimo etapas.

Štai kaip ši laikotarpį prisimena Antanas Diškevičius, dirbęs Alytaus elektros tinkluose 1961–2001 metais:

Gimiau 1937 metais Balbieriškio miestelyje, pasiturinčių ūkininkų šeimoje. 1951 metais šeima buvo ištremta į Tomsko sritį. Nors buvau dar paauglys, teko dirbti įvairius darbus. Visą laiką svajojau mokytis, bet tam reikėjo gauti iškvietimą ir leidimą išvažiuoti. Išvažiuoti mokytis pavyko tik 1956 metais. Metus mokiausi miškų elektrotechnikos mokykloje, vėliau miškų technikume. Du metus pasimokęs pakeičiau specialybę, tapau techniku elektromechaniku. Įsidarbinau elektromonteriu, baigiau vakarinę vidurinę mokyklą ir gavau rekomendaciją mokytis politechnikos institute, bet tuo nepasinaudojau ir 1961 metais turėdamas techniko elektromechanikos diplomą išvažiavau į Lietuvą.

Tuo metu Lietuvoje labai reikėjo elektrikų-energetikų, vyko žemės ūkio elektrifikavimas. Grįžusių iš tremties neregistruodavo mieste, todėl mieste buvo labai sunku susirasti darbą.

Pavyko įsidarbinti Kauno elektros tinklų Kapsuko skyriuje, vyresniuoju elektromonteriu. Kadangi elektromonteris negalėjo būti atsakingas asmuo, tai netrukus mane paskyrė inžinieriumi. Pirmasis skyriaus viršininkas ir mokytojas buvo šviesios atminties Jonas Kučinskas, kuris rūpinosi personalu ir buvo žmogus iš didžiosios raidės. Tuometinė partinė valdžia nemėgo Jono Kučinsko, ieškojo būdų jį atleisti, tad kliūdavo ir pavaldiniams.

Suvalkijos laukais tiesėme elektros linijas. Didelio elektrikų pasirinkimo nebuvo, atlyginimai buvo nedideli, tad dirbo daugiau patriotai. Aš gaudavau 85 rub. per mėnesį. Nuo 1962 metų statydami 10 kV elektros linijas pradėjome naudoti gelžbetonines atramas. Atramų izoliatoriai būdavo prastos kokybės, montuojami ant trumpų smailių, todėl linijose būdavo labai daug gedimų. Kolūkių vadovų žinios apie elektrą buvo menkos, tekdavo aiškinti apie kintamos ir nuolatinės srovės skirtumus, privalumus ir trūkumus. Kartą vienas kolūkio vadovas įrodinėjo ir priekaištavo, kad kolūkiams būtina reikia nuolatinės srovės elektros energijos, nes kintama srovė nutrūksta, kada reikia melžti karves ar dirbti darbus mechaninėse dirbtuvėse.

Baigus kurio nors kolūkio elektrifikavimą, būdavo didelė šventė ne tik kolūkiečiams, bet ir mums, prie to prisidėjusiems. 1962 metais buvau pasiųstas į Kauno poli-

technikos institutą, į skyrių viršininkų pasitobulinimo kursus. Kapsuko skyriuje išdirbau iki 1964 metų, po to buvau perkeltas į Alytų. Buvau paskirtas Alytaus elektros tinklų centrinės dispečerinės tarnybos režimų grupės inžinieriumi ir gavau 140 rub. per mėnesį atlyginimą. Dispečerinėje tarnyboje išdirbau iki 2001 metų.

Alytaus elektros tinklų Režimų grupės dispečeriai
K. Jasionis (kairėje) ir A. Diškevičius, 1967 m.

Algimanto Naujoko, dirbusio Alytaus elektros tinkluose 1965–2009 m., prisiminimai:

1959 m. baigiau Veiverių vidurinę mokyklą ir norėjau toliau mokytis Kauno politechnikos institute. Tarp kitų stojimo dokumentų reikėjo pristatyti rajono komjaunimo komiteto rekomendaciją. Komjaunuoliu nebuvau, tėvai buvo ištremti, todėl rekomendacijos negavau. Sesers vyras dirbo inžinieriumi Antalieptės hidroelektrinės statyboje. Jis patarė metus laiko padirbėti elektromonteriu. Taip ir padariau, tų pačių metų liepos mėnesį įsidarbinau elektromonteriu Anykščių mechanizuotoje kolonoje, kuri vykdė kolūkių elektrifikavimo darbus.

Tuo laikotarpiu vyko intensyvi žemės ūkio elektrifikacija. Statėme 0,4–10 kV orines elektros linijas, transformatorines, montavome vidaus elektros instaliaciją. Tuo metu Lietuvoje pradėjo gaminti gelžbetonines atramas. Darbo pradžioje teko statyti 10 kV oro liniją Antalieptė–Dusetos. Liniją tiesėme 13 metrų ilgio gelžbetoninėmis atramomis. Brigada turėjo traktorių „Staliniec“. Tuo metu duobėms gręžti ir atramoms statyti technikos neturėjome, duobes kasėme rankomis. Duobių gylis buvo 2 metrai. Kad tvirčiau duobėje laikytųsi atrama ir mažiau reikėtų kasti, duobes kasėme pailgas, laiptuotas. Gale duobės įstatydavome lentą, traktoriumi privilkdavome prie lentos atramą, prie atramos pririšdavome trosą, kurį permesdavome per pakeltas medines „žirkles“. Traktorius tempdavo trosą ir atrama atsistodavo į jai skirtą duobę. Mano darbas buvo kasti duobes, kelti ir prilaikyti „žirkles“, užkasti duobes ir sutankinti gruntą. Kadangi brigadoje buvau jauniausias, tad reikėdavo lipti į atramas atkabinti trosą. Atramos buvo laiptuotos, tad lipant į atramą specialių „nagių“ nereikėjo.

Instaliacijai naudodavome varinius guma ir medvilne izoliuotus susuktus lai-

dus, kuriuos tvirtindavome ant porcelianinių izoliatoriukų – „rolikų“. Gyvenome pas vietinius gyventojus, tuose kaimuose, kur dirbome. Už maistą ir nakvynę susimokėdavome tam, pas kurį gyvenom. Uždirbdavau apie 100 rublių, tuo metu tai buvo neblogi pinigai.

Metus padirbėjęs Anykščių mechanizuotoje kolonoje, gavau kolonos viršininko Teodoro Bitino rekomendaciją ir įstojau į Kauno politechnikos institutą mokytis elektrifikacijos specialybės.

1964 metais tapau inžinieriumi, gavau paskyrimą į Alytaus elektros tinklus. 1965 metų sausio mėnesį pradėjau dirbti meistru Marijampolės elektros tinklų skyriuje. Skyriaus viršininku tada dirbo patyręs inžinierius Jonas Kučinskas. Po trijų mėnesių buvau paskirtas Vilkaviškio elektros tinklų skyriaus viršininku. Inžinerinio personalo sudėtyje be manęs dar dirbo patyręs meistras Viktoras Linartas, kuris po kelių metų žuvo autokatastrofoje. Viso skyriuje tuo metu dirbo apie 30 žmonių.

Kolūkiai jau buvo elektrifikuoti, žemos įtampos elektros linijos priklausė kolūkiams. Mes prižiūrėjome tik 10 kV elektros linijas ir transformatorines. Dispečerinių tarnybų nebuvo, budinčiuoju Vilkaviškio transformatorių pastotėje nuolat dirbo vienas elektromonteris, kuris registravo gedimus ir prižiūrėjo pastotę. Vilkaviškio rajone tuo metu buvo viena 110/10 kV transformatorinė pastotė.

Elektros linijos buvo ilgos – 50 ir daugiau kilometrų, linijų laidai buvo ploni (A-25, A-35, PS tipo), protarpiai tarp atramų ilgi, izoliatoriai maži ir neatsparūs viršūnėms, įžemėjimo srovės didelės, todėl gedimų buvo daug.

Planinių darbų beveik nedarbome, vien tik taisėme gedimus, įrenginėjome naujas linijas ir keitėme supuvusias medines atramas. Labai trūko brigadinių automašinių, kitos technikos,

Vilkaviškio 110/35/10 kV rajoninė pastotė, 1963 m.

apsauginių priemonių. Paukščių perskridimo metu per dieną būdavo 10 ir daugiau laidų trūkių ir izoliatorių pramušimų.

Tik pradėjęs dirbti įstojau į medžiotojų būrelį. Ties Gražiškiais rudenį medžiojome kiškius. Matau, nukritęs ir dega aukš-

tos įtampos laidas. Pagal taisykles turėjau imtis priemonių apsaugoti žmones ir pranešti budinčiajam. Gyventojų aplink nebuvo, artimiausias telefonas už kelių kilometrų, skyriklio arti nėra. Ką daryti? Atsilikti nuo medžiotojų taip pat nesinori. Priėjau prie atramos ir šoviau į laidą. Pats tuo nelabai tikėdamas pataikiau, laidą nukirtau ir pavojų likvidavau. Vėliau priėjęs gyventoją ir radęs telefoną, pranešiau budinčiajam.

1959 metais Alytuje I buvo viena 100 kVA galios pastotė, o kitoje Nemuno pusėje, Alytuje II – keturios pastotės, turinčios po vieną 180 kVA galios transformatorių. Tikrai Alytaus dyzelinėje elektrinėje (DE) buvo pastotė su dviem 320 kVA galios transformatoriais. Alytaus dyzelinėje elektrinėje (DE) dirbo penki dyzeliai. Elektrinės galia buvo 1 MW, aukštos įtampos linijos buvo 6 kV įtampos, atramos medinės.

Alytaus elektros tinklų skyrius buvo įsikūręs Alytaus DE patalpose (Vilniaus g. 45). Alytaus elektros tinklų skyrius turėjo automašiną GAZ-51, kuri kasdien iš Kauno vežė statinėse tepalą dyzeliams. 1959 m. kovo mėn. Alytaus elektros tinklų skyriuje pradėjo dirbti meistras Vytautas Merkevičius, kuris gyveno elektros tink-

Buvusi Alytaus dyzelinė elektrinė (DE) ir pirmoji Alytaus elektros tinklų rajono gamybinė bazė, 1961 m.

lų patalpose ir vykdė būdinčiojo pareigas. Tuo metu jokie eksploataciniai darbai nebuvo vykdomi, o tik šalinami gedimai.

1959 metais pradėjo veikti naujoji Druskininkų dyzelinė elektrinė (DE) 1128 kW galingumo. Joje buvo sumontuota keturi generatoriai: 450, 350, 320, 320 kVA galingumo. Naujoji Druskininkų DE dirbo iki 1962 metų. 1969 m. ji užkonservuota. Šioje elektrinėje dirbo mašinistai: Vincas Ščebeda, Juozas Kalpokas, Petras Kurlavičius, elektromonteris Stasys Ufnalevskis.

1960 metais į Alytų iš Prienų buvo nutiesta 110 kV linija, per kurią buvo tiekiama 10 kV įtampos elektros energija. Alytaus miesto įmonės turėjo savas elektrines. Ūkiams, esantiems kitoje Nemuno pusėje (I Alytus), elektros energija buvo tiekiama 10 kV linijomis iš Jundeliškių hidroelektrinės. Tais metais Alytaus dyzelinė elektrinė buvo sustabdyta.

Pastačius Vidzgirio pastotę (1960 m.) pirmiausia 10 kV linijos buvo statomos į Simną ir Seirijus. Į Daugus 10 kV įtampa buvo perduota per 35 kV liniją iš Vidzgirio pastotės. Į Simną taip pat 10 kV įtampa pirmiausia buvo perduodama per 35 kV liniją iš Šeštokų.

1962 m. lapkričio 23 d. Vyriausios Energetikos ir elektrifikacijos valdybos įsakymu nuo 1962 metų gruodžio mėn. 1 d. Vilniaus elektros tinklų Druskininkų ir Eišiškių skyrių, Kauno elektros tinklų Alytaus, Kazlų Rūdos, Vilkaviškio ir Kapsuko skyrių bazės pagrindu įkurta įmonė – „Alytaus elektros tinklai“.

Alytaus elektros tinklai įsikūrė Alytaus elektros tinklų rajono pastate, Vilniaus gatvėje. Visa administracija įsikūrė 20 m² patalpoje.

Pirmasis Alytaus elektros tinklų administracinis pastatas, 1963 m.

Patalpų dirbtuvėms nebuvo. Dirbtuvės buvo įrengtos vėliau, likvidavus sustabdytą Alytaus dyzelinę elektrinę. Alytaus elektros tinklų direktoriumi buvo paskirtas Klaipėdos VRE vyriausias inžinierius Pr. Matukonis, o vyr. inžinieriumi iš Kauno elektros tinklų atvyko dirbti S. Andrieušis.

Alytaus dispečerinė tarnyba pradėta kurti 1963 metų kovo mėnesį. Ši dispečerinė tarnyba atliko ir įmonės, ir skyriaus dispečerinės tarnybos funkcijas. Dispečerinės tarnybos viršininku buvo paskirtas Antanas Matonis, kuris buvo baigęs Kauno politechnikos institutą. Tuo metu tarnyboje dirbo elektromonteriai: Z. Palionis, V. Šreiberis, A. Urmanavičius, A. Krušnauskas. Specialųjų vidurinių išsilavinimą turėjo tik Z. Palionis ir A. Krušnauskas. Pastarasis buvo baigęs ryšių technikumą. Pradžioje dispečerinės tarnybos elektromonteriai budėjo prie ryšių komutatoriaus, vykdėdavo linijų apžiūras, važiuodavo į pastotes susipažinti su įrengimais ir schemomis. Tuo metu Alytaus mieste buvo 10 TP, KTP, 35 kV pastotė RP-2 (Šilas) ir 110 kV pastotė RP-1 (Vidzgiris).

1963 metų gegužės mėnesį pradėta budėti dviem pamainomis: nuo 8.00 iki 24.00 val. ir suteikta teisė pakeisti žemos įtampos saugiklius. 1963 metų birželio mėnesį įvestas budėjimas trimis pamainomis, bet kadangi budintiems nebuvo suteiktos operatyvinių perjungimų teisės, tai antrą ir trečią pamainą reikėjo saugoti elektros tinklų gamybinės bazės teritorijoje esančias vertybes.

Dauguma 0,4 kV linijų, esančių žemės ūkyje, buvo ūkių balanse ir gedimus savarankiškai šalindavo ūkių elektrikai. Tų pačių metų liepos mėnesį dispečerinė tarnyba jau turėjo automašiną ir išvažiuojančią brigadą, kurioje buvo du elektromonteriai.

1963 metais pradėti eksploatuoti aukšto dažnumo ryšiai Kapsukas–Alytus, Vilkaviškis–Alytus, Kaunas–Alytus ir prijungti prie sumontuoto Alytaus elektros tinklų komutatoriaus.

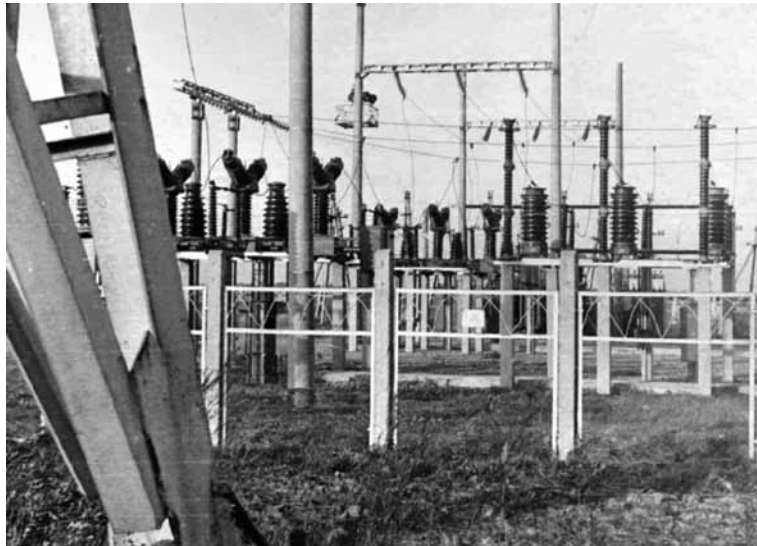
1964 m. pradėjus eksploatuoti 110 kV elektros tiekimo liniją Leipalingis–Gardinas, Šiaurės–Vakarų sistema buvo sujungta lygiagrečiai dirbti su Baltarusijos energetine sistema. Toks ryšys užtikrino patikimą Alytaus elektros tinklų darbą.

Buvo sustabdytos ir likviduotos neekonomiškos Lazdijų, Kapčiamiesčio, Daugų, Kapsuko ir Varėnos dyzelinės elektrinės. Tais metais pradėta eksploatuoti Leipalingio 110/35/10 kV rajoninė pastotė su 6,3 MVA galios transformatoriumi, Vydenių ir Merkinės 35/10 kV rajoninės pastotės, pradėti eksploatuoti tiesioginiai aukšto dažnumo ryšiai, 110 kV elektros perdavimo linijos Alytus–Leipalingis ir Gardinas–Alytus, sutvarkyta aparatūra ryšiui 35 kV elektros perdavimo linijose Alytus–Daugai, Varėna, Eišiškės.

Jeigu 1963 metais Alytaus elektros tinkluose dirbo 277 žmonės, iš kurių buvo 30 inžinierių bei techninių darbuotojų, tai 1964 metų pabaigoje dirbo 333 darbuotojai, iš kurių 46 inžinieriai bei techniniai darbuotojai.

1964 metais nupirkus ir pertvarkius gyvenamą namą, į naujas patalpas perėjo didelė dalis administracijos darbuotojų. Susidarė normalesnės darbo sąlygos visų tarnybų darbui, buvo pastatytas monterinis punktas Miško gatvėje – 24 butų gyvenamasis namas. Beveik visi dirbantieji tuo metu buvo aprūpinti butais.

1965 m. buvo sumontuotas antras 10 MVA galios transformatorius Kapsuko RP-1, sumontuo-

Kybartų 110/10 kV rajoninė pastotė – vartai į Kaliningrado sritį, 1965 m.

tas antras 3,2 MVA galios transformatorius Druskininkų RP, pradėtos eksploatuoti naujos Kybartų ir Gražiškių rajoninės pastotės.

Visos kolūkių elektrinės buvo rezerve ir nedarbo, išskyrus Kapsuko (dabar Marijampolės) rajono „Šešupės“ kolūkio HE.

Alytaus elektros tinklai turėjo 44 automašinas, 15 traktorių, iš jų dvi gręžimo mašinas.

Tuo metu jau veikė 7 aukšto dažnumo kanalai, kuriais buvo palaikomas operatyvinis ryšys su septyniais Alytaus elektros tinklų skyriais ir Kauno, Gardino tinklais bei Vilniaus elektros energetikos valdyba. Vidiniai ryšiai buvo visiškai automatizuoti.

Alytaus elektros tinklai. Mechanizuotas atramų pakrovimas, 1965 m.

1966 m. buvo įrengtas centralizuotas gatvių apšvietimas Alytaus mieste, įrengtas radijo ryšys su Vilkaviškio elektros tinklų skyriumi, aukšto dažnumo ryšys su Kazlų Rūdos elektros tinklų skyriumi, automatizuotas ryšys su Vilniumi, Kapsuku (dabar Marijampolė). Atlikta 110/35/10 kV Vilkaviškio rajoninės pastotės ir 35/10 kV Šeštokų rajoninės pastotės relinių apsaugų ir automatikos komplektų antrinių grandinių rekonstrukcija. Pradėti eksploatuoti priešpriešinio įtampos reguliavimo automatikų komplektai dviem 10 MVA galingumo transformatoriams Vilkaviškio rajoninėje pastotėje ir Kapsuko rajoninėje pastotėje.

1966 m. rugsėjo 1 dieną Druskininkų elektros tinklų skyriaus viršininku paskiriamas Bronislovas Žėkas.

1966 metais Alytaus elektros tinkluose savo jėgomis apmokyta 360 darbininkų pagal 36–40 val. programą. Nuolat veikiančiuose kursuose apmokyta 73 darbininkai ir 10 inžinerinių-techninių darbuotojų.

Metų pabaigoje Alytaus elektros tinkluose jau dirbo 502 žmonės, iš jų – 69 techniniai darbuotojai.

1967 m. Alytaus elektros tinklų įmonės administracija persikėlė į mūrinį namą, esantį kitoje Vilniaus gatvės pusėje.

Alytaus dispečerinei tarnybai atiteko dar vienas kambarys buvusios dyzelinės elektrinės pastate. Šiame kambaryje dirbo viršininkas ir režimų inžinierius. Dispečeriai buvo įsikūrę buvusios dyzelinės elektrinės pastato bokštelyje.

Tais metais pradėta eksploatuoti 35 kV elektros perdavimo linija Lazdijai–

Alytaus elektros tinklų administracijos patalpos, 1964 m.

Alytaus elektros tinklų vyr. elektromonterio B. Asajavičiaus brigada montuoja laidus, 1968 m.

Alytus, pramonės rajonas. Šioje vietoje ruošiamasi statyti naują Alytaus elektros tinklų bazę, 1968 m.

Veisiejai, atlikta Lazdijų 35/10 kV rajoninės pastotės rekonstrukcija, sumontuoti linijiniai jungtuvai į Šeštokus ir Veisiejus.

Metų pabaigoje buvo pradėtos eksploatuoti Igliaukos 110/10 kV RP ir Veisiejų 35/10 kV RP.

1967 m. pastačius Lazdijų elektros tinklų rajono gamybinę bazę, buvo sukurta Lazdijų rajono dispečerinė tarnyba ir įvestas aktyvus budėjimas ištisą parą.

Pirmieji dispečerinės tarnybos budintieji buvo: Pranas Janulevičius, Vytas Lukoševičius, Aleksandras Sokolovas. Jiems vadovavo Vidmantas Raulinavičius.

1968 m. pabaigoje pradėta naujos Alytaus elektros tinklų bazės statyba pramoniniame rajone.

1969 m. Alytaus elektros tinklams pradėjo vadovauti Rudolfas Klajumas. Pradėta eksploatuoti daug naujų objektų, tarp jų 110 kV elektros perdavimo linijos Rūdiškės–Varėna, Varėna–Merkinė, 35 kV elektros perdavimo linija Varėna–Matuizai, Varėnos 110/35/10 kV pastotė, Merkinės 110/10 kV pastotė, Matuizų 35/10 kV pastotė. Metų pabaigoje įmonėje dirbo 541 darbuotojas.

VMTAT viršininkas S. Ignatavičius (kairėje) ir elektromonteris P. Rusinas darbo metu, 1969 m.

Alytaus elektros tinklų elektromonteris V. Rėklys, 1969 m.

1970 m. pradėta eksploatuoti Kapsuko 110/10 kV įtampos pastotė su 16000 kVA galios transformatoriumi, Plokštės 35/10 kV pastotė su 6300 kVA galios transformatoriumi. Lazdijų 35/10 kV pastotėje sumontuotas antras 1800 kVA galios transformatorius. Pastatyta 35 kV elektros perdavimo linija Pilviškiai–Plokštės pastotė.

1971 m. iš žemės ūkio vartotojų į elektros tinklų balansą priimtos visos žemos įtampos oro linijos. Pradėtas eksploatuoti Pilviškių pastotės antrasis 4000 kVA galios transformatorius, pastatyta antra 110 kV elektros perdavimo linija Prienai–Alytus.

1971 metais Alytaus elektros tinklų įmonė kartu su dispečerine tarnyba persikėlė į naują gamybinę bazę Pramonės gatvėje.

Alytaus elektros tinklų inžinierius A. Šopys, 1970 m.

Naujai pastatyta Alytaus ET centrinė gamybinė bazė, 1971 m.

1972 m. Alytaus elektros tinklų jėgomis naujoje gamybinėje bazėje buvo sumontuotas centrinis ryšių mazgas ir perkelta aukšto dažnio ryšių, telemechanikos, radijo ryšių bei ATS aparatūra Vidzgirio pastotėje.

1972 metais lapkričio mėn. įkūrus Alytaus elektros tinklų rajono dispečerinę tarnybą, operatyvinės brigados dispečeris vykdė rajono dispečerio funkcijas tik vakarinės – naktinės pamainos metu. Dienos metu budėjo rajono dispečerinės tarnybos budintieji V. Remeika ir A. Akranglis. Pirmuoju Alytaus rajono dispečerinės tarnybos vadovu buvo paskirtas Antanas Diškevičius.

Tais pačiais metais pradėta eksploatuoti nauja Varėnos elektros tinklų rajono gamybinė bazė.

Metų pabaigoje įmonėje dirbo 612 žmonių. Iš jų 488 darbininkai, 103 inžinieriai ir technikai ir 21 tarnautojas.

1973 m. pradėtos montuoti 10 kV galinės kabelinės movos su kabelinės alyvos papildymu.

Siekiant pagerinti darbuotojų mokymo kokybę, Alytaus elektros tinklų centrinėje bazėje įrengtas techninis kabinetas ir mokymų klasė.

Įsigyta stacionari kino aparatūra ir kilnojamas kino aparatas.

1973 metais rajoninių pastočių galia padidėjo 51,5 MVA. Sumontuotos ir pradėtos eksploatuoti naujos pastotės: K. Naumiesčio 110/10 kV pastotė su 6,3 MVA galios transformatoriumi, Butrimonių 35/10 pastotė su 3,2 MVA transformatoriumi.

Pradėta eksploatuoti 254 km 0,4 kV oro linijų, 80 km 10 kV oro linijų, 16 km 35 kV oro linijų, 15 km 110 kV oro linijų bei 28 km 0,4 kV ir 10 kV kabelinių linijų.

1974 m. nemažai dėmesio buvo skiriama mechanizacijos lygio kėlimui. Centrinėje Alytaus elektros tinklų bazėje įdiegtas tiltinis kranas, lengvųjų automobilių iki

Lazdijų elektros tinklų rajono brigada varžybų metu, 1973 m.

2500 kg svorio hidrokeltuvas. Taip pat buvo įdiegtas mechanizmas atramų tiesinimui, mechanizmas trasų valymui, skridiniai laido keitimui tarpinėse ir kampinėse atramose. Reguluojant jungtuvus ir jų pavaras pradėtos naudoti technologinės kortelės. 1974 metais rajoninių pastočių galia padidėjo 21,7 MVA, pradėta statyti 330 kV pastotė.

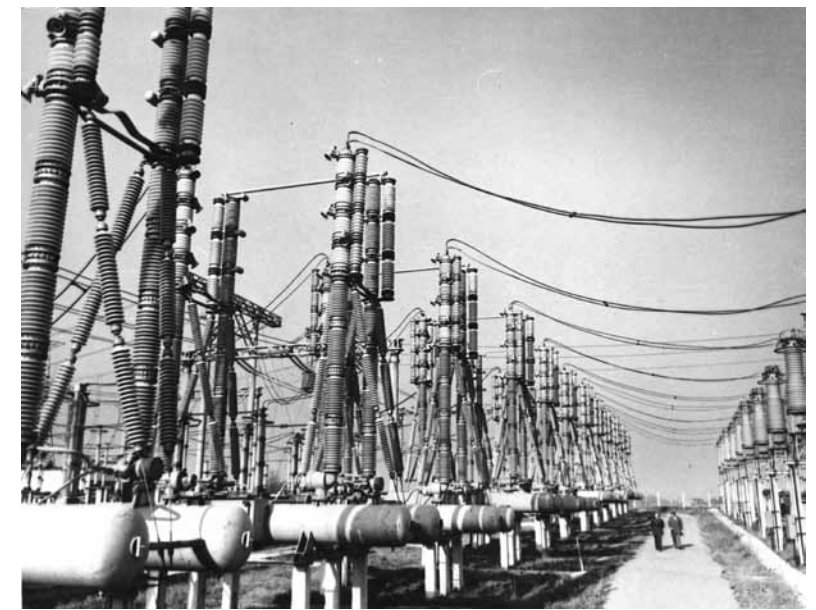
Dirbančiųjų buitinių sąlygų pagerinimui pastatytas 419 vietų bendrabutis Alytaus mieste. Pradėtas statyti 80 butų gyvenamasis namas.

Metų pabaigoje įmonėje dirbo 619 žmonių. Iš jų: 472 darbininkai, 123 inžinieriniai ir techniniai darbuotojai ir 24 tarnautojai.

Reikšmingiausias **1975 m.** įvykis Alytaus elektros tinkluose – buvo pradėta eksploatuoti Alytaus 330 kV pastotė su 125 MVA galios autotransformatoriumi ir 330 kV elektros tiekimo linija Elektrėnai–Alytus.

Prieš pajungiant Alytaus 330/110/10 kV pastotę. Iš kairės: R. Skritulskas, A. Krocas, A. Matonis, N. Rudzikienė, J. Mankevičius, A. Jakaitis, 1975 m.

Alytaus 330/110/10 kV pastotė, 1975 m.

Lazdijų rajono dispečerinės tarnybos vadovas J. Paciukonis (kaireje) ir dispečeris E. Vaikšnoras, 1985 m.

1975 m. Lazdijų rajono dispečerinės tarnybos vadovu buvo paskirtas Jonas Paciukonis. Lazdijų rajono dispečeriais tuo metu dirbo: A. Žibūda, V. Blaževičius, J. Dzemysda, E. Melnickis, B. Šukys, Z. Gurevičienė, J. Jarmalavičius, J. Pujanauskas, A. Jurčiukonis.

1976 m. pradėta eksploatuoti 330 kV elektros

tiekimui linija Alytus–Gardinas, 110 kV elektros tiekimui linija Kapsukas–Kazlų Rūda ir Kazlų Rūdos 110/35/10 kV pastotė, 35 kV elektros tiekimui linija Varėna–Marcinkonys ir Marcinkonių 35/10 kV pastotė.

Tais metais Centrinėje dispečerinėje tarnyboje sumontuotas dispečerinis pultas, įrengtos naujos telefono stotys Kapsuko elektros tinklų skyriuje (dabar Marijampolės), Varėnos elektros tinklų skyriuje ir Kazlų Rūdos elektros tinklų skyriuje.

Toliau buvo gerinamos dirbančiųjų buitinės sąlygos. 1977 m. pradėtas eksploatuoti Varėnos monterinis punktas, apgyvendintas 80 butų namas Alytuje.

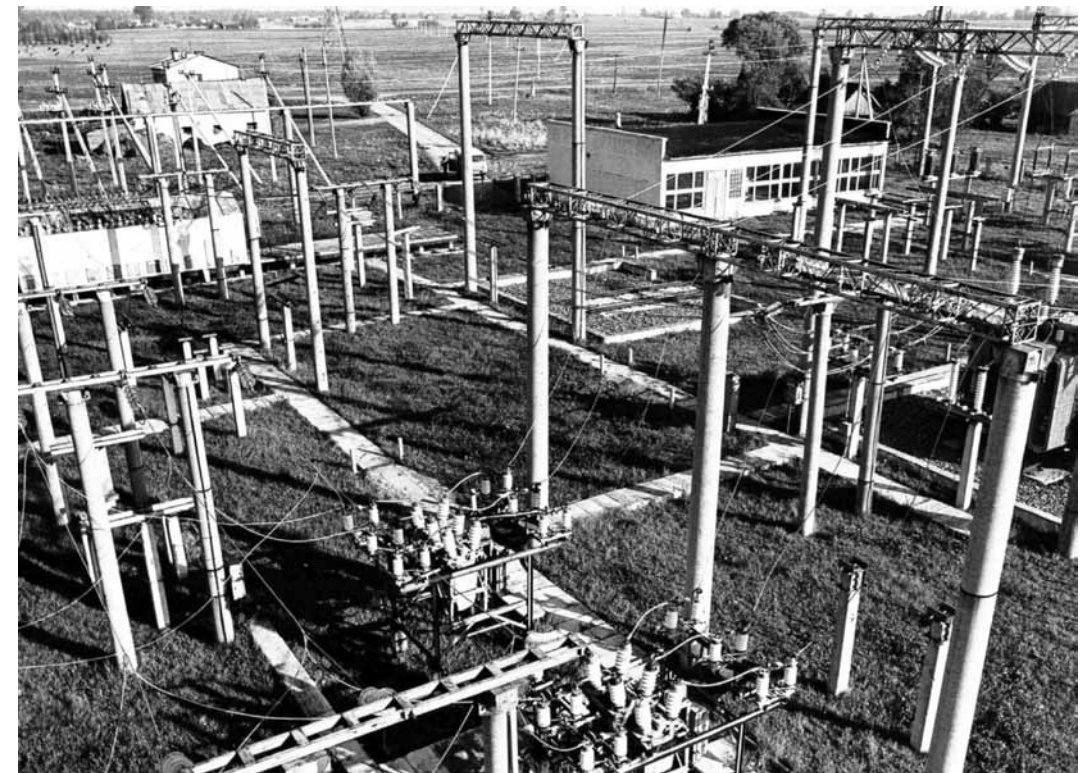
1978 m. pastatyta ir pradėta eksploatuoti Bakšių 110/10 kV pastotė, Patilčių 35/10 kV pastotė. Rekonstruota 200 km 0,4 kV elektros tiekimui linijų, kompleksiskai suremontuota 620 km 10 kV elektros tiekimui linijų ir 950 km 0,4 kV elektros tiekimui linijų. Gerinant dirbančiųjų buitines gyvenimo sąlygas, pradėtas eksploatuoti monterinis punktas Kapsuko (dabar Marijampolė) mieste.

Alytaus elektros tinklų centrinėje bazėje įrengtas ATS punktas. Didinant aukšto dažnumo ryšių kanalų automatizacijos lygį, imta eksploatuoti automatinė telefono stotis, įrengta telekontrolė Leipalingio 110/35 kV pastotėje.

1979 m. pradėta eksploatuoti Šeštokų 110/10 kV pastotė.

Rajoninių pastočių meistrų varžybų nugalėtojai. Ant pirmos vietos pakylas – V. Blažauskas, 1978 m.

Šeštokų 110/35/10 kV pastotė, 1985 m.

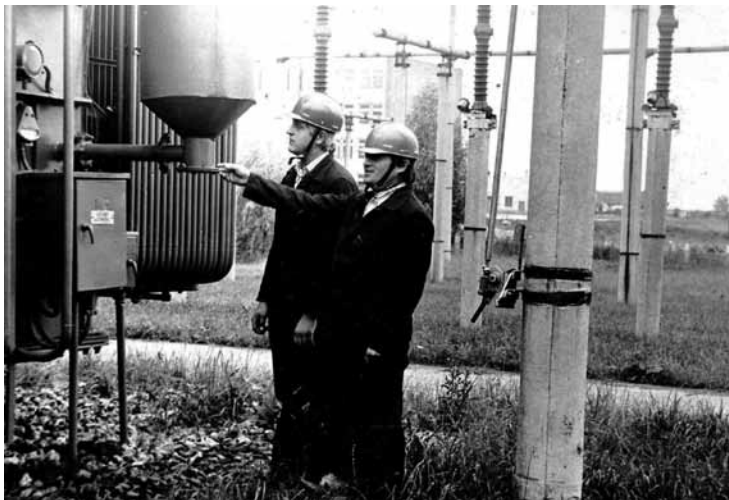

Alytaus elektros tinklų komanda Leningrade Šiaurės vakarų ES meistrų bei elektromonterių varžybose iškovojo II vietą. Centre – A. Naujokas, 1979 m.

energetinės sistemos meistrų bei elektromonterių varžybose Leningrade. Komandos nariai iškovojo II vietą.

Pradėta eksploatuoti nauja Kapsuko elektros tinklų rajono gamybinė bazė. Rajono dispečerinė tarnyba buvo aprūpinta reikiamomis patalpomis, mnemoschema, dispečeriniu stalu.

1980 m. pradėtos eksploatuoti Griškonių 110/35/10 kV pastotė, Ilgų 35/10 kV pastotė. Tuo metu 88,5 procentai 0,4 kV elektros linijų atramų buvo gelžbetoninės, visi linijiniai skyrikliai buvo su įžeminimo peiliais.

Alytaus elektros tinklų Linijų ir pastočių tarnybos elektromonteriai G. Savickas ir V. Dunderis, 1980 m.

Tais metais visuose Alytaus elektros tinklų rajonuose sudarytos 0,4 kV ir 10 kV kompleksinio remonto brigados. Komplektinių transformatorinių pastočių remontą atliko specializuotos brigados.

1979 metų rudenį Alytaus elektros tinklų komanda atstovavo Lietuvos energetinę sistemą Šiaurės Vakarų

Tais metais įrengtas Šeštokų 110/35/10 kV bei Merkinės 110/10 kV pastočių televaldymas.

1980 metais panaikinamas Kazlų Rūdos elektros tinklų skyrius, prijungiant jį prie Kapsuko elektros tinklų rajono (dabar Marijampolės). Druskininkų elektros tinklų skyriui suteikiamas rajono vardas.

1981 m. pradėta eksploatuoti Buktos 110/10 kV pastotė su 6,3 MVA galios transformatoriumi, 110 kV oro linija Šeštokai–Kapsukas. Pakeisti galios transformatoriai Vilkaviškio, Vidzgirio, Šilo ir Gražiškių rajoninėse pastotėse.

Didinant elektros energijos tiekimo patikimumą žemės ūkio vartotojams, kompleksškai buvo suremontuota 700 km 10 kV ir 1010 km 0,4 kV elektros linijų, pakeista 8500 izoliatorių 10 kV linijose. Tik 8% 0,4 kV elektros tiekimo linijų atramų buvo medinės.

Tais metais rekonstruota Baltosios Ančios hidroelektrinės turbina.

Marijampolės elektros tinklų rajone. Atstatymo darbai po 1981 m. uragano

Mokomoji priešgaisrinė treniruotė, 1981 m.

Koncertuoja Alytaus elektros tinklų saviveiklininkai: iš dešinės: A. Ludavičius, A. Kizalavičius, V. Blažauskas, V. Čiuplys, V. Nedvaraitis, V. Stasionis, 1981 m.

1982 m. pradėta eksploatuoti Vištyčio ir Sasnavos 35/10 kV rajoninės pastotės. Veisiejų 35/10 kV pastotėje sumontuotas antras galios transformatorius. Įmonės jėgomis pakeisti galios transformatoriai Daugų ir Šilo 35/10 kV rajoninėse pastotėse.

Tais metais Vilkaviškio elektros tinklų rajono darbuotojai perkelti į naują gamybinę bazę.

Sumontuotas televaldymas Bakšių ir Kudirkos Naumiesčio 110/10 kV pastotėse. Žemės ūkio paskirstymo tinkluose pradėta montuoti 150 kW galios kondensatorių baterijos. 10 kV elektros tiekimo linijų kontaktų pagerinimui linijose pradėti montuoti pleištiniai gnybtai.

Rajoninėse pastotėse toliau buvo diegiamas įrengimų apšildymo automatinis valdymas. Įrengtas operatyvinių pasitarimų ryšys su elektros tinklų rajonais, rekonstruotas aukšto dažnio kanalas Alytus–Varėna.

Metų pabaigoje įmonėje dirbo 646 darbuotojai, iš jų 158 ITR, 27 tarnautojai ir 481 darbininkas.

1983 m. pradėta eksploatuoti Druskininkų 110/10 kV pastotė ir Sangrūdų 35/10 kV pastotė.

Bendras eksploatuojamų linijų ilgis išaugo iki 14800 km. Išsikėlus gyventojams į gyvenvietes, jau keletą metų mažėjo 0,4 kV įtampos elektros tiekimo linijų. Dar

buvo likę 303 km 0,4 kV įtampos elektros tiekimo linijų, sumontuotų ant medinių atramų, kas sudaro 3,5% bendro žemos įtampos linijų ilgio.

Įdiegtas 10 kV narvelių bandymo paaukštinta įtampa automatinis įtaisas, sumontuotas atramų tiesinimo mechanizmas, universali gręžimo mašina traktoriaus. Ši universali mašina pakeitė eilę mechanizmų, naudojamų oro linijų remontui. Tai buvo pirmas tokio tipo mechanizmas respublikoje.

Iš kairės: A. Šiugžda, R. Klajumas, V. Merkevičius, V. Šreiberis, 1983 m.

Komplektinės transformatorinės pastotės keitimas Alytaus elektros tinklų rajone, 1986 m.

1985 m. pradėta eksploatuoti Gudžių 35/10 kV rajoninė pastotė su 4 MVA galios transformatoriumi. Įmonės novatorių jėgomis atlikta Kapčiamiesčio HE turbinos gaudyklos rekonstrukcija.

*Alytaus elektros tinklų centrinės dispečerinės tarnybos kolektyvas.
Iš kairės: A. Grigutis, V. Čereškevičius, V. Kasparavičius, J. Ribačiauskas, A. Šopys,
J. Raveikis, T. Narvičienė, S. Bagdonavičius, J. Mankevičius, M. Jakubauskas, 1985 m.*

*Alytaus rajono dispečerinės tarnybos dispečeriai.
Iš kairės: V. Česynas, J. Smolskis, A. Diškevičius, V. Dainauskas, 1985 m.*

*Marijampolės rajono dispečerinės tarnybos personalas. Iš kairės: V. Iškauskas, G. Gričena,
A. Mockevičius, A. Žukauskas, V. Palukaitis, A. Grabauskas, V. Matijošaitis, 1985 m.*

Druskininkų rajono dispečerinės tarnybos personalas, 1985 m.

*Marijampolės dispečerinės tarnybos operatyviniai perjungimai prie Kapsų RP.
Iš kairės: R. Babeckas, A. Kiškis, 1985 m.*

*Druskininkų rajono dispečerinės tarnybos dispečeriai prie Druskininkų 35/10 kV pastotės.
Iš kairės: J. Karaliūnas, B. Toluba, V. Mikelionis, 1985 m.*

1986 m. buvo pradėta eksploatuoti visa eilė naujų pastorių: Kybartų 110/10 kV pastotė, Kudirkos Naumiesčio 110/10 kV pastotė ir Gudžių 35/10 kV pastotės antroji eilė, Panočių 35/10 kV pastotė, naujoje vietoje sumontuota Vydenių 35/10 kV pastotė. Telemechanizuotos Panočių, Vydenių, Butrimonių, Simno, Kybartų rajoninės pastotės.

Daug neužmirštamų akimirkų visiems paliko liepos mėn. praėję įmonės kultūros dienos Alytaus mieste. Aktyviais kultūros dienų dalyviais buvo visų elektros tinklų rajonų atstovai.

*Alytaus elektros tinklų Relinės tarnybos specialistai.
Iš kairės: M. Navikas, Br. Balionis, L. Strolis, 1986 m.*

Alytaus elektros tinklų kultūros dienos, centre – A. Naujokas, 1984 m.

Pasikeitė eilė vadovaujančių darbuotojų. Išėjus į pensiją P. Mikalajūnui, direktoriaus pavaduotoju paskirtas V. Blažauskas, Varėnos elektros tinklų rajono viršininku paskirtas R. Berškys. Pasikeitė vietomis Kapsuko (dabar Marijampolė) ir Vilkaviškio rajonų viršininkai. Kapsuko elektros tinklų rajono kolektyvui pradeda vadovauti R. Milišauskas, o Vilkaviškio elektros tinklų rajonui – A. Valinčius.

Metų pabaigoje įmonėje dirbo 640 darbuotojų, iš jų 143 – inžinerinis ir techninis personalas.

Dėl izoliacijos senėjimo **1987 m.** išėjo iš rikiuotės 330 kV pastotės galios transformatoriaus.

Tais pačiais metais buvo pasikeitimų tarp vadovaujančių darbuotojų. Įrengimų remonto cecho viršininku buvo išrinktas Justinas Raveikis, aukštos įtampos tarnybos viršininku – Romualdas Kajokas. Statybos remonto skyriui pradėjo vadovauti R. Stankevičius. Viršininkų rinkimas darbo kolektyvuose įmonėje vyko pirmą kartą.

1988 m. pradėta eksploatuoti nauja Lazdijų 110/10 kV pastotė, atlikta Kazlų Rūdos 110/35/10 kV pastotės rekonstrukcija. Iš Vilkaviškio konservų fabriko priimta į Alytaus elektros tinklų balansą Giedrių 35/10 kV pastotė. Druskininkų 35/10 kV pastotė demontuota pertvarkius tinklą.

Kontaktinių sujungimų defektų nustatymui aukštos įtampos tarnyboje buvo įdiegtas pirometras. Telemechanizuota Pilviškių 35/10 kV pastotė, įrengtas Varėnos elektros tinklų rajono 110/35 kV pastočių įrengimų apšildymo televaldymas.

Alytaus elektros tinklų administracijoje įvestas naujas etatas – direktoriaus pavaduotojas ekonomikai, paskirta buvusi planavimo ekonomikos skyriaus viršininke Regina Bučionienė. Planavimo skyriaus viršininke paskirta Daiva Pavilonienė.

Metų pabaigoje įmonėje dirbo 588 darbuotojai.

1989 m. buvo rekonstruotos Buktos ir Gižų 110/10 kV pastotės, pradėtas eksploatuoti Vidzgirio pastotės centrinis paskirstymo punktas.

Įmonėje įvyko direktoriaus ir padalinių vadovų rinkimai. Įmonės direktoriumi išrinktas iki tol buvęs direktoriaus pavaduotoju Vitas Blažauskas, o direktoriaus pavaduotoju paskirtas Justinas Saveikis, anksčiau dirbęs įrengimų remonto cecho viršininku. Įrengimų remonto cechui (IRC) pradėjo vadovauti Justinas Valatka, o relinės apsaugos tarnybai (RAT) – Danielius Krisiulevičius, anksčiau dirbęs tos pačios tarnybos meistru. Vyriausiuoju buhalteriu išrinktas A. Butkevičius.

Nuo 1990 m. sausio 1 d. prie Alytaus elektros tinklų prijungtas Energetikos priežiūros Alytaus skyrius.

1990 m. kovo 11-ąją Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, netrukus Rusija paskelbė Lietuvai ekonominę blokadą, nutraukė naftos ir kitų žaliavų tiekimą. Tai sutrukdė normalų įmonės darbą. Teko pristabdyti dalį statybos ir eksploata-

cinių darbų. Kolektyvo pastangų dėka, vis dėlto pavyko atlikti pagrindinius eksploatacinius ir didesnę dalį kapitalinio remonto darbų: suremontuota 602 km 10 kV įtampos ir 1051 km 0,4 kV įtampos oro linijų, pastatyta ir suremontuota 121 uždara ir 322 komplektinės transformatorinės pastotės.

Tais metais įmonę ištiko skaudžios netektys: vasario 10 d. autoįvykyje žuvo Varėnos elek-

tros tinklų rajono meistras Alfonsas Pigaga, kovo mėn. mirė centrinės dispečerinės tarnybos (CDT) elektromonteris Algimantas Jasionis, gegužės mėn. mirė buvęs ilgametis profsąjungos komiteto pirmininkas Vytautas Stasionis, birželio mėn. – įmonės veteranas elektromonteris Stasys Milonas ir rugsėjo 20 d. vykdydamas tarnybines pareigas, nuo širdies infarkto, staiga mirė ilgametis įmonės vyriausiasis inžinierius Rimgaudas Skritulskas.

Naujuoju Alytaus elektros tinklų vyriausiuoju inžinieriumi lapkričio mėn. 21 d. paskirtas Algimantas Šopys, anksčiau dirbęs centrinės dispečerinės tarnybos viršininku. Centrinei dispečerinei tarnybai pradėjo vadovauti Juozas Mankevičius, iki tol dirbęs dispečeriu.

Gruodžio mėnesį ekonomikos skyrius sujungtas su centrine buhalterija. Vyriausiąja buhalterė paskirta Jadvyga Jakubauskienė, anksčiau dirbusi vyriausiojo buhalterio pavaduotoja.

Pagaliau po kelerių metų statybos, **1991 m.**, baigta statyti, suderinta ir pradėta eksploatuoti Tarpučių 110/10 kV pastotė.

Sulėtėjo kompleksinio remonto tempai. Per metus suremontuota: 769 km 10 kV ir 1195 km 0,4 kV oro linijų.

Alytaus rajono savivaldybės meras Algirdas Vrubliauskas pasveikino 60-ojo jubiliejaus proga AB „Lesto“ Alytaus regiono tinklo valdymo departamento direktorių Vitą Blažauską (kairėje), 2012 m. kovas

Pastatyta: 1149 vnt. 10 kV ir 1584 vnt. 0,4 kV atramų. Pakeisti laidai 30,5 km ilgio 10 kV linijose ir sunaudota keitimui 109 km ilgio laidų 0,4 kV linijose. Suremontuota 166 vnt. uždaro tipo transformatorinių pastočių ir 371 vnt. komplektinių transformatorinių pastočių.

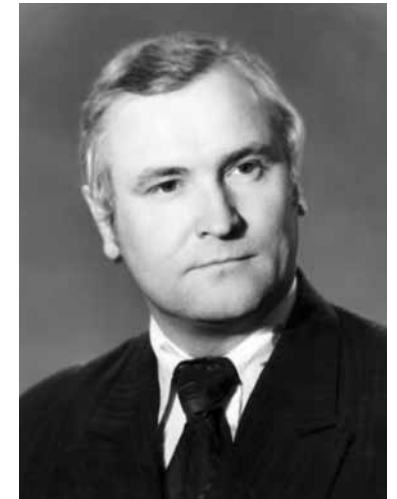
Balandį Druskininkų elektros tinklų rajonui pradėjo vadovauti Vytautas Butkauskas.

50-ies metų jubiliejų birželį atšventė gamybinės techninės tarnybos viršininkas Algimantas Naujokas ir vyriausioji buhalterė Jadvyga Jakubauskienė, o buvusiam įmonės direktoriui Rudolfui Klajumui sukako 60 metų.

1991 m. Alytaus elektros tinkluose dirbo 646 darbuotojai, kurių vidutinis mėnesio atlyginimas buvo 1214 rub.

Boleslovas Paškevičius

KAUNO ELEKTROS TINKLAI

Devynioliktojo amžiaus pabaigoje elektra Lietuvoje jau nebebuvo naujiena. Ją naudojo pavienės įmonės, pvz. nuo 1898 m. „Brolių Tilmansų ir Co“ įmonė Kaune, degė elektros šviestuvai Rietavo dvare. Tačiau Kaune vis dar buvo vaikščiojama purvinomis, menkai žibalinių lempų apšviestomis gatvėmis. Padėčiai pagerinti Kaune, Donelaičio gatvėje, 1900 m. sausio 2 dieną pradėjo veikti 350 kW galios pirmoji Centrinė nuolatinės srovės elektrinė, skirta viešajam elektros energijos naudojimui.

Nuo elektrinės buvo nutiesta 14 radialinių linijų, kurių bendras ilgis buvo apie 12 km. Tai buvo trijų laidų nuolatinės srovės 110–220 V įtampos elektros tinklai. Gatvių apšvietimo žibalinius šviestuvus pakeitė Voltos lanko šviestuvai. Pirmasis jų buvo įžiebtas generalgubernatoriaus rezidencijos (dabar prezidentūros) kieme. Centrinės elektrinės direktoriaus E. Penžo 1900 m. sausio 24 d. įsakymu miesto elektros tinklų linijos buvo suskirstytos į dvi aptarnavimo zonas. Jas prižiūrėti buvo paskirti aštuoni elektromonteriai, iš jų keturi lietuvių, po du rusų ir žydų tautybės darbuotojus. Šią datą galima laikyti Kauno miesto elektros tinklų įkūrimo diena.

Elektros tinklai plėtėsi ir po kurio laiko elektrą galėjo gauti ir priemiesčio gyventojai.

Po Pirmojo pasaulinio karo, Kaunui tapus laikinąja Lietuvos sostine, įsteigta Lietuvos–Belgijos akcinė bendrovė, pavadinta „Kauno miestui apšviesti“. Bendrovės direktoriumi paskirtas Artūras Langė, elektros tinklų ir abonentų skyriaus vedėju – profesorius Jeronimas Šliogeris. Vėliau elektros tinklai buvo atstatomi, rekonstruojami į kintamąją elektros srovę. Nuo šio laiko visi Kauno elektros energijos tiekimo reikalai daugiausia susiję su pastatais, esančiais adresu Kęstučio g. Nr. 36 (anksčiau Nr. 22). Čia buvo pastatyti pirmieji statiniai, įskaitant ir

„žaliajį“ medinį namą, o 1924 m., Kauno burmistro leidimu, kieme pastatytas mūrinis dviejų aukštų namas iš betoninių blokelių, ilgus metus tarnavęs kaip elektros tinklų gamybinė bazė. Vietoje jų prie gatvės 1961 m. pastatytas penkių aukštų administracinis pastatas, o kieme – 1992 m. baigtas statyti septynių aukštų dispečerinės tarnybos pastatas.

Prieš II pasaulinį karą elektros tinklams vadovavo inžinierius Stasys Radzevičius, dirbo 72 darbuotojai. Darbas bendrovėje buvo atsakingas ir gerai apmokamas. Pirmasis 6 kV varinis elektros kabelis Kaune paklotas 1925 m. iš Centrinės elektrinės į buvusius VDU rūmus Donelaičio g. ir veikiantis iki šiol, bet jau 10 kV įtampos. 1930 m. lapkričio mėn. pradėjo veikti Petrašiūnų šiluminė elektrinė, o iš jos nutiesta pirmoji 15 kV elektros perdavimo linija.

Kai kurie prieškario metu dirbę žmonės dar ilgai elektros tinkluose dirbo ir po karo, tai: Lionginas Daraškevičius, Stasys Jakšaitis, Vladimiras Muchinas ir kiti.

1944-08-03 įsteigtas „Kauno energijos rajonas“, direktoriumi paskirtas E. Dorošukas, vyriausiuoju inžinieriumi – J. Linkaitis. Tai buvo sunkus atstatomasis laikotarpis, kai reikėjo skubiai įvesti elektros energijos generavimo šaltinius ir atstatyti sugriautus elektros tinklus.

Jau 1944 m. rudenį pavyksta atstatyti iš po griuvėsių Centro skirstymo punktą ir Kauno Centrinėje dyzelinėje elektrinėje įjungti vieną 500 kW galios dyzelį. Nutiesta 6 kV linija iš Petrašiūnų elektrinės teritorijoje įrengto energetinio traukinio į miesto centrą. Suremontuotos 6 kV linijos iš Petrašiūnų į Prienus, Birštoną, Raudondvarį, Kulautuvą, 15 kV linija į Jonavą.

1945 m. 1000 kW energetinis traukinys buvo įrengtas Aleksote, „Maisto“ fabriko teritorijoje, ir nutiesta 6 kV elektros linija į miestą. Vyko susprogdintos Petrašiūnų elektrinės atstatymo darbai.

1957-07-04 Liaudies ūkio tarybos potvarkiu patvirtinta Respublikos Energetikos ūkio valdybos struktūra, kurios sudėtine dalimi tapo ir penkios Elektros tinklų ir elektrinių rajonų įmonės – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio. Šios įmonės apėmė visą respublikos teritoriją. Kiekvienų Elektros tinklų ir elektrinių rajono įmonės teritorija buvo padalinta į keletą skyrių. Skyrius apėmė vieną–tris administracinius respublikos rajonus ir eksploatavo buvusias toje teritorijoje Energetikos ūkio valdybai priklausančias dyzelines elektrines, hidroelektrines, magistralinius ir skirstymo tinklus.

„Kauno elektros tinklų ir elektrinių rajoną“ sudarė:

1. Kauno miesto skyrius;
2. Kauno aukštos įtampos skyrius;
3. Kauno skyrius (Kauno rajonas, Vilkija, Jonava, Kaišiadorys, Babtai, Ežerėlis);

4. Kėdainių skyrius (Kėdainiai, Dotnuva, Ariogala);
5. Ukmergės skyrius (Ukmergė, Širvintos);
6. Alytaus skyrius (Alytus, Karsakiškis, Daugai, Veisiejai, Merkinė);
7. Prienių skyrius (Prienui, Birštonas, Garliava, Veiveriai, Butrimonys, Jieznas);
8. Marijampolės (Kapsuko) skyrius (Marijampolė (Kapsukas), Kalvarija, Simnas, Lazdijai, Kazlų Rūda);
9. Vilkaviškio skyrius (Vilkaviškis, Kybartai, Virbalis, Kudirkos Naumiestis, Pilviškiai, Šakiai).

1958-10-27 Liaudies ūkio tarybos potvarkiu Elektros tinklų ir elektrinių rajonai įvardinti Elektros tinklų įmonėmis.

Įsteigus 1963 m. „Alytaus elektros tinklus“, 1964 m. „Utenos elektros tinklus“, dalis teritorinių elektros tinklų skyrių buvo perduoti naujai įsteigtoms įmonėms. Paskutinis elektros tinklų teritorinis perskirstymas įvyko 1968-01-01, kai „Klaipėdos elektros tinklai“ Jurbarko skyrių perdavė Kauno elektros tinklams, o Kauno elektros tinklai – Ariogalos skyrių „Šiaulių elektros tinklams“. Šis terito-

Sveikinant Vilniaus ET direktorių Z. Ružinską 50-mečio proga.

Iš dešinės: Utenos ET direktorius Jurgis Dumbrava, Kauno ET direktorius Boleslovas Paškevičius, Klaipėdos ET direktorius Vytautas Girdvainis, Vilniaus ET direktorius Zenonas Ružinskas, Šiaulių ET direktorius Vladas Buinevičius, Panevėžio ET direktorius Leonas Mikalajūnas, įmonės „Vilniaus diskas“ direktorius Jonas Tička

rinis elektros tinklų pasiskirstymas išsilaikė ilgiau negu trisdešimt metų, iki pat XXI amžiaus pradžios.

Kauno elektros tinklams priklausė Kauno miesto, Kauno, Jonavos, Prienų, Šakių, Kaišiadorių ir Jurbarko administraciniai rajonai.

Elektros tinklų įmonės priskirtose teritorijose aptarnavo mažos galios elektros ir 0,4–330 kV įtampos elektros linijas ir transformatorines pastotes bei vykdė naujų linijų ir transformatorinių pastočių projektavimo ir statybos darbų užsakovo funkcijas.

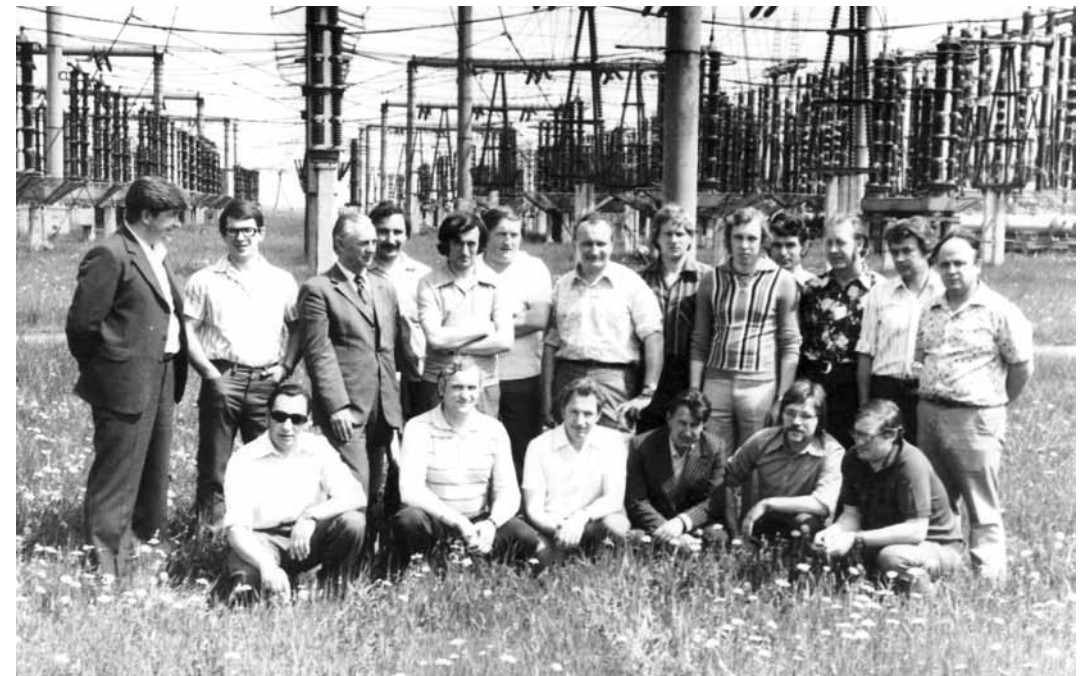
Visų įtampų elektros linijos buvo nutiestos, transformatorinės pastotės pastatytos pagal projektus. Elektrifikuojant kolūkius ir tarybinius ūkius, projektuojant jų elektros tinklus, projektuotojai, neturėdami patirties, padarė eilę trūkumų, kuriuos vėliau Elektros tinklams teko šalinti eksploatacine tvarka. Pavyzdžiui: buvo suprojektuoti 10 kV linijose tarpstiebiai po 120–140 m, todėl esant vėjui laidai susiplakdavo, elektros tiekimas nutrūkdavo. Tam išvengti į tarpus tarp atramų teko statyti papildomas atramas. Izoliatoriai buvo suprojektuoti nepakankamo elektrinio atsparumo, dėl to dažnai, juos įtampai sužalojus, sutrikdavo elektros tiekimas vartotojams. Visus izoliatorius 10 kV linijose teko pakeisti į didesnio elektrinio atsparumo 20 kV izoliatorius ir panašiai.

Pagrindinis elektros linijų ir transformatorinių pastočių projektuotojas buvo visasąjunginio projektavimo instituto „Energosetprojekt“ Lietuvos padalinys, įsikūręs Kaune, Kęstučio g. 36, po vienu stogu su Kauno elektros tinklais.

Baigus statybos-montavimo organizacijų darbuotojams įvairių įtampų linijų ir pastočių statybos, montavimo ir įrengimų derinimo darbus, įrengimus priėmė eksploatuoti, įjungė įtampai ir tiekė elektros energiją atitinkamų Elektros tinklų personalas. Kauno elektros tinklams ilgiausiai vadovavo direktorius Jonas Randaikičius, nuo 1957 iki 1985 metų. Tai buvo didelių statybų ir spartaus viso ūkio elektrifikavimo laikotarpis. 1985–1989 metų laikotarpiu įmonei vadovavo direktorius Algimantas Špėlis, o 1989–2000 metais – Boleslovas Paškevičius. Vyriausiais inžinieriais dirbo 1957–1964 metais Eugenijus Sipavičius, 1964–2000 metais Baltramiejus Oniūnas.

Nuo 1990-01-01 visoms Elektros tinklų įmonėms perduoti „Energetikos priežiūros“ atitinkami tarprajoniniai skyriai, kartu elektros tinklų įmonėms pavedant vykdyti elektros realizacijos (prekybos) ir elektros energetikos priežiūros funkcijas.

1990 m. kovo 11 d., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Lietuvos energetinė sistema, iki šiol buvusi pavaldi SSRS Energetikos ir elektrifikacijos ministerijai, perėjo į Lietuvos valstybės pavaldumą. Energetikoje pradėta steigti savarankiškas valstybines įmones, viena iš jų buvo ir „Kauno elektros tinklai“. Visos elektros

Pažymint CDT 15-metį. Tarp buvusių ir esamų tarnybos darbuotojų trečias iš kairės stovi pirmasis Kauno ET vyr. inžinierius E. Sipavičius

Kauno ET direktorius A. Špėlis (iš kairės) įteikia Padėkos raštą B. Paškevičiui

tinklų įmonės buvo priskirtos Energetikos ministerijos reguliavimo sferai, veikiančios Lietuvos energetikos sistemoje, privalančios laikytis bendro darbo režimo ir paklusti bendram operatyviniam dispečeriniam valdymui bei centralizuotam elektros energijos tarifų reguliavimui.

Įsteigus valstybinę įmonę, pagal Įstatuose nustatytą tvarką buvo suformuotas įmonės valdymo organas – direktorių valdyba. Direktorių valdybos pirmininku buvo Boleslovas Paškevičius, nariais: Baltramiejus Oniūnas – vyriausias inžinierius, Leonas Barutis – direktoriaus pavaduotojas komercijai, Vytautas Ignatavičius – direktoriaus pavaduotojas ūkiui ir statybai, Stasė Juknaitė – Darbo ir socialinių reikalų skyriaus viršininkė, Gražina Valnickienė – vyriausioji finansininkė.

1993 m. LR Energetikos ministerijos įsakymu Elektros tinklų įmonės reorganizuotos į valstybinės įmonės „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ filialus.

Elektros tinklų filialai vykdė steigėjo – VĮ „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ patikėtas funkcijas ir steigėjo suteiktų įgaliojimų ribose turėjo komercinį, finansinį, organizacinį ir teisinį savarankškumą.

Kauno ET direktorių valdyba, iš kairės: B. Oniūnas, B. Paškevičius, V. Ignatavičius, G. Baublys, G. Valnickienė

1997 m. įmonės Darbo veteranų vakaronės metu pagerbti naujieji darbo veteranai, išdirbę įmonėje 20 ir daugiau metų. Iš kairės, pirmoje eilėje: Algimantas Domijonaitis, Algimantas Leščinskas, Danutė Karaliūnaitė, Vitalija Lydienė, Elena Matijošaitienė, Genovaitė Stašaitienė, Jonas Morkūnas. Antroje eilėje: (be darbo veteranų juostų) direktoriaus padėjėjas personalui Antanas Jančiauskas ir Boleslovas Paškevičius. Trečioje eilėje: Jonas Pranukevičius, Romas Rimavičius, Gintautas Baublys, Justinas Petrauskas, Romas Vitkauskas, Klemensas Karalius, Jonas Pliskauskas. Ketvirtoje eilėje: Jonas Kiguolis, Gintautas Vaičekauskas, Sigitas Baužys, Algimantas Giedraitis, Solitas Dabulevičius

1995 m. VĮ „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ reorganizuota į specifinės paskirties akcinę bendrovę „Lietuvos energija“. AB „Lietuvos energija“ filialai, tarp jų ir Kauno elektros tinklai, nebebuvo juridiniai asmenys ir naudojo bendrovės, kaip juridinio asmens, vardą, veikė pagal bendrovės įstatus ir jos valdybos suteiktus įgaliojimus. Filialo komercinei-ūkinei veiklai vadovavo ir ją tvarkė administracija. Filialo administraciją sudarė: direktorius, administracijos vadovas – B. Paškevičius; vyriausiasis inžinierius, pirmasis pavaduotojas – B. Oniūnas; direktoriaus pavaduotojas komercijai – L. Barutis, nuo 1998-01-01 – Audrius Bulovas; direktoriaus pavaduotojas ūkiui ir statybai – V. Ignatavičius; vyriausioji finansininkė – G. Valnickienė; vyriausiojo inžinieriaus pavaduotojas – Gintautas Baublys.

Pagrindiniai elektros tinklų duomenys (1999 m.)

Aptarnaujamos zonos plotas (kv. km)	8031
Gyventojų skaičius zonoje	755000
Patiekta elektros energijos vartotojams (mln. kWh)	1748,2
Iš jų:	mln. kWh %
pramonei ir jai prilygintiems vartotojams	458,6 26,23
žemės ūkio gamybai	65,0 3,72
prekybos įmonėms	60,8 3,48
buičiai	377,3 21,58
kitiems vartotojams	243,3 13,92
tiesioginiams vartotojams	279,4 15,98
sąnaudos tinkluose	251,0 14,36
KET savi poreikiai	12,8 0,73
Elektros perdavimo linijų ilgis (km):	
330 kV oro linijų	405
35–110 kV oro linijų	1052
0,4–10 kV oro linijų	14046
0,4–35 kV kabelinių linijų	3090
Transformatorinių pastočių:	
330/110/10 kV	3
35–110/10 kV	64
6–10/0,4 kV	4658
Elektros energijos vartotojų skaičius	259315
Elektros energijos apskaitų skaičius	263708
Personalo skaičius	1153
Iš jų darbo veteranų, dirbančių įmonėje per 20 m.	277

KAUNO MIESTO SKYRIUS

1944 m. įsteigus „Kauno energijos rajoną“, sudėtine dalimi tapo „Kauno m. elektros tinklų skyrius“, kuriam vadovauti buvo paskirtas Kazimieras Natkevičius, vyresnysis inžinierius – Stasys Bagdonavičius, dirbo 42 darbuotojai.

1955 m. Kauno miesto skyriaus viršininku paskirtas Jonas Randakevičius. Tuo metu skyriuje buvo šie padaliniai: Kabelių tinklų (kartu su pastotėmis ir oro linijomis) – viršininkas S. Bagdonavičius; Aukštos įtampos – viršininkas K. Natkevičius; Dispečerinės tarnybos – viršininkas Mykolas Butkevičius.

1957 m. Kauno elektros tinklų ir elektrinių rajono struktūroje Kauno m. skyriui vadovauti buvo paskirtas S. Bagdonavičius. 1963 m. Kauno m. skyrius reor-

ganizuotas į du skyrius: Kauno m. kabelinių tinklų – viršininkas S. Bagdonavičius ir Kauno m. oro linijų – viršininkas Baltramiejus Oniūnas. 1964 m. B. Oniūną paskyrus Kauno elektros tinklų vyriausiuoju inžinieriumi, oro linijų skyriaus viršininku paskirtas Algimantas Špėlis. 1971 m. šie du skyriai vėl sujungti į vieną Kauno m. elektros tinklų skyrių, viršininkas A. Špėlis.

Nuo 1985 m. A. Špėlį paskyrus Kauno elektros tinklų direktoriumi, Kauno m. skyriui vadovavo Algirdas Sabaitis.

1997 m. Kauno m. elektros tinklų skyrius sujungtas su Kauno m. elektros realizavimo skyriumi ir skyriuje įsteigti du poskyriai: Kauno m. elektros apskaitų poskyris, viršininku paskirtas Leonidas Sobeščiukas ir Kauno m. elektros tiekimo poskyris – viršininku paskirtas Gintaras Vilda.

Svarbus vaidmuo, tiekiant elektros energiją, priklausė Miesto dispečerinei tarnybai (MDT). Pokario laikotarpiu ji glaudėsi buvusiuose Pieno centro rūmuose Laisvės alėjoje (dabar VDU), dviaukščiame mūriniame pastate Kęstučio g. 36, 1963 m. perkelta į administracinį pastatą, o 1993 m. – į erdvas septynaukščio patalpas. 1963 m. M. Butkevičių paskyrus naujai įkurtos Kauno 330 kV pastotėje RDT (rajono dispečerinė tarnyba) viršininku, MDT viršininku buvo paskirtas Algimantas Liatukas, vadovavęs jai iki 1983 m. Nuo 1984 m. MDT vadovavo V. Juška.

Kauno pastotės 330 kV skirstykla, sprogus 330 kV srovės transformatoriui, 1976 m.

Kauno m. skyrius aptarnavo: oro linijų – 643 km, kabelių linijų – 1992 km, transformatorinių pastočių – 971, elektros vartotojų skaičius – 142154, elektros apskaitų skaičius – 144314.

KAUNO RAJONO SKYRIUS

Rajonas buvo sudarytas 1950 m. iš buvusių kelių priemiestinių rajonų su 45 apylinkėmis. Kauno rajono plotas yra 1521 kv. km., gyventojų skaičius per 90 tūkstančių.

Kauno rajono skyrius, kaip atskiras Kauno elektros tinklų padalinys, įsteigtas 1957 m. Aptarnavimo zona buvo Kauno rajonas, Jonava, Vilkiša, Kaišiadorys, Kulautuva, Babtai, Ežerėlis. Skyrius buvo pavadintas Apylinkių skyriumi. Sunkūs buvo pirmieji metai eksploatuojant morališkai pasenusius ir techniškai netvaringus elektros tinklus ir transformatorines pastotes.

1957–1960 m. skyriuje tebuvo dvi 35/6 kV rajoną maitinančios transformatorinės – Sitkūnų ir Ežerėlio su keturiomis iš jų nutiestomis 6 kV linijomis. Skyriuje

B. Paškevičius (kairėje) ir J. Dumbrava ant 35 kV transformatorinės pastotės Alabamoje, JAV

dirbo viena išvažiuojanti oro linijų remonto brigada, kiek vėliau suformuota ir 6 kV transformatorinių pastočių remonto brigada.

Iki 1963 m. beveik visos oro linijų atramos buvo medinės, todėl pagrindinis darbas ir buvo medinių atramų keitimas ar pakojų statymas. Pradėjus Lietuvoje gaminti gelžbetonines atramas, visos jėgos skirtos 0,4 kV ir 10 kV oro linijų medinių atramų keitimui į gelžbetonines atramas.

1965 m. pradėjo dirbti skyriaus dispečerinė tarnyba, pradžioje budėjimas buvo tik darbo laiku, o nuo 1972 m. jau ir visą parą.

1965 m. visas 6 kV elektros tinklas pervestas į 10 kV įtampą.

1966–1990 m. laikotarpiu skyrius labai išsiplėtė – prisijungė daug naujų vartotojų su dideliu pareikalaujamu galingumu: Neveronių šiltnamių kombinatas, Pagynės paukštininkystės ūkis, Pajiesio ir Rokų elektrokinės katilinės, Karmėlavos oro uostas ir kiti.

Skyriui vadovavo: 1957–1968 m. – Vytautas Karpavičius, 1968–1986 m. – Vytautas Ignatavičius, 1986–1990 m. – Egidijus Slabšys, nuo 1990 m. – Vytautas Alinkevičius. Skyriuje dirbo 85 darbuotojai.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 2724 km, kabelinių linijų – 164 km, transformatorinių pastočių – 957, elektros vartotojų skaičius – 28152, elektros apskaitų skaičius – 28817.

ŠAKIŲ SKYRIUS

Elektrifikavimas prasidėjo Kudirkos Naumiestyje – 1938 m. Girša ir Volfas Frenkeliai pradėjo statyti ant Šešupės upės hidroelektrinę, kuri pradėjo veikti 1939 m. Veikė dvi turbinos su 150 kW galingumo generatoriais. Gamino apie milijoną kWh elektros energijos per metus. 1939 m. Šakių mieste buvo įrengtas 30 AJ lokomobilis, kuris aprūpino elektros energija vietinius gyventojus. 1939 m. Gelgaudiškio vaikų prieglaudoje veikė 3,7 kW galios dyzelinis generatorius. Šie trys energetiniai šaltiniai ir sudarė visą Šakių rajono prieškarinę energetiką.

Po karo, 1946 m., Šakių mieste sumontuotas ir paleistas 30 AJ dyzelinis generatorius. Elektrinės galia 1951 m. padidinta iki 60 AJ. Elektrinę aptarnavo 6 žmonės: elektrinės vedėjas, du elektromonteriai, mašinistas, sąskaitininkas ir sargas. Elektrinė priklausė Šakių komunaliniam ūkiui.

1951 m. Šakiuose buvo 360 elektros energijos vartotojų, tarifas – 2,1 rub/kWh. Elektrinė dirbo tik vakarais ir gamino apie 80000 kWh elektros energijos per metus.

1957 m. liepos 1d. Šakių elektrinė perduota „Kauno elektros tinklų ir elektrinių rajonui“. 1958 m. įsteigtas Šakių elektros tinklų skyrius, viršininku paskirtas

Algirdas Baltrukonis. Skyriuje tuo metu dirbo 10 darbuotojų, skyriaus transportas tebuvo vienintelis motociklas.

1958 m. įjungta įtampon ir pradėta eksploatuoti Daugeliškių kaime Šakių 35/10 kV transformatorinė su 1800 kVA galios transformatoriumi, nutiesta pirmoji 10 kV linija, sumontuota pirmoji 10/04 kV transformatorinė Šakių miesto centre. 1965 m. įkurta dispečerinė tarnyba. 1968 m. skyrius persikėlė į naują gamybinę bazę. Tuo metu skyriuje dirbo 50 darbuotojų, skyriui vadovavo Viktoras Rimkus. 1977 m. skyriaus viršininku paskirtas Arvydas Rudzakis. Skyriuje dirbo 72 darbuotojai.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 3100 km, kabelinių linijų – 84 km, transformatorių pastočių – 626, elektros vartotojų skaičius – 16537, elektros apskaitų skaičius – 16570.

JURBARKO SKYRIUS

Baigiantis XIX amžiui, Jurbarko elektros dar nebuvo, tačiau vakarais miestiečiai ir aplinkinių kaimų gyventojai rinkdavosi prie Nemuno pasižiūrėti atplaukusių garlaivių, apšviestų elektra. Jų deniai buvo iliuminuoti elektros lempučių girliandomis. Jurbarko–Kauno ruože plaukiojo 20 garlaivių.

1903 metų vasarą kunigaikščio Vasilčikovo malūne (ant Mituvos upės) sumontuojama 15 kW galios, 110 V įtampos dinamo mašina. Nutiesiama 110 V įtampos linija į kunigaikščio rūmus, cerkvę, kontorą ir dvaro tarnautojų gyvenamą namą. Tai buvo pirmoji elektrinė ir pirmoji elektros perdavimo linija Jurbarko.

1915 m., Pirmojo pasaulinio karo mūšio metu, malūnas sudegė.

1916 m. vokiečiai buvusios muitinės sandėlyje įrengė durpių presavimo įmonę, o joje – 75 AJ lokomobilį ir 50 kW galios dinamo mašiną. Elektros tiekimo linijas statė prancūzų belaisviai, o darbams vadovavo vokiečių meistrai iš Tilžės. Ši elektrinė veikė iki 1920 m.

1920 m. Feinbergo malūne įrengiama 100 kW galios 220 V dinamo mašina. 1929 m. viena kWh apšvietimo reikalams kainavo 1,5 Lt. Varikliams elektra buvo pigesnė – 0,8 Lt. Tik 1935 m. elektros kaina apšvietimui sumažėjo iki 1,15 Lt. 1937 m. elektra pradėdama tiekti visą parą. 1940 m. liepos 7 d. Feinbergo malūne elektrinėje kilo gaisras (spėjama, kad dėl gresiančio nacionalizavimo pavojaus), kurio metu stipriai apdegė pati elektrinė ir sudegė daug pastatų Jurbarko miesto centre. 1940 m. rudenį elektrinė (jau nacionalizuota) vėl pradėjo veikti.

1943 m. vasarą Smalininkuose per Nemuną paklojamas 15 kV kabelis ir pradėdama tiekti elektra Smalininkams iš Rytų Prūsijos. Rudenį buvo pradėta statyti 15 kV oro linija į Jurbarką, tačiau ji nebuvo baigta.

1948 m. Jurbarko dyzelinė elektrinė buvo visai nugyventa ir sustabdyta. Buvo pastatyta 6 kV oro linija iš Kalnėnų laivų remonto dirbtuvių elektrinės ir dvi po 100 kVA transformatorinės. Jurbarko elektrinė buvo sutvarkyta ir pradėjo dirbti 1951 m., 1949 m. jos direktoriumi paskyrus Joną Kontautą.

1960 m. per Nemuną paklojus 10 kV povandeninį kabelį Kiduliai–Jurbarkas, Šakių ETS meistui J. Balčyčiui Kiduliuose įjungus įtampą į kabelį, Jurbarko ETS meistriui A. Živatkauskui ir elektromonteriiui A. Smetoniui atlikus operatyvinius perjungimus, Jurbarkas prijungtas prie energetikos sistemos.

Skyriui vadovavo Jonas Kontautas iki 1970 m., 1971–1984 m. – Augustinas Živatkauskas, 1984–1995 m. – Adomas Smetonius, nuo 1995 m. – Adolfas Atgalainis. Skyriuje dirbo 81 darbuotojas.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 2686 km, kabelinių linijų – 168 km, transformatorių pastočių – 644, elektros vartotojų skaičius – 16251, elektros apskaitų skaičius – 16337.

KAIŠIADORIŲ SKYRIUS

Rajono elektrifikavimo pradžia laikytina 1955 m., pastačius Pastrėvos (240 kW), 1957 m. – Bublių (360 kW) hidroelektrines. Statant šias elektrines darbuose dalyvavo ir Kauno politechnikos instituto studentai. Nuo šių elektrinių ir tarp jų buvo nutiestos 10 kV elektros perdavimo linijos ant medinių atramų, plieniniais laidais supaprastinta, taip vadinama DLŽ (du laidai – atramose, vietoj trečio laido tarnavo žemė) schema. Elektros energijos tiekimas tokiomis linijomis buvo nepatikimas ir turėjo eilę trūkumų.

Nuo 1960 m. hidroelektrinės, 10 ir 0,4 kV elektros tinklai perduoti Kauno elektros tinklams, įsteigtas Žiežmarių elektros tinklų skyrius. Skyriaus kontora įsikūrė Žiežmarių miestelyje, iš piliečio Piliponio išnuomotame viename kambaryje, o įrankius ir medžiagas laikė pas elektromonterį mašinistą S. Brazauską. 1961 m. Tryliškių kaime pastatyta Žiežmarių 110/10 kV transformatorinė pastotė su 5,6 MVA galios transformatoriumi. Pirmiausia nutiestos dvi 10 kV linijos ant gelžbetoninių atramų – viena į Mūro Strėvininkų invalidų namus, antroji – į Kaišiadorių miestą. 1963 m. baigti elektrifikuoti kolūkių centrai ir gyvenvietės, tačiau elektros tinklų apkrova maža – maksimumo metu tesiekė 600–700 kW. Kaišiadorių mieste buvo dvi pastotės, gyveno apie 2000 gyventojų.

1970 m. Kaišiadoryse pradėti statyti paukštynai, gyvenamieji namai. 1972 m. pradėta eksploatuoti Kaišiadorių 110/10 kV transformatorinė pastotė. 1977 m. Kaišiadoryse pastatyta nauja gamybinė bazė, į kurią ir persikėlė elektros tinklų skyrius. Prieš tai skyrius bazavosi prie Žiežmarių 110/10 kV transformatorinės pastotės.

1996 m. skyriuje įrengtas pirmas kompiuteris, kurio dėka elektros energijos realizavimo grupės darbas įgavo kokybinį pokytį.

Skyriui vadovavo: 1960–1962 m. J. Gliožeris, 1962 – S. Matulaitis, 1962–1989 m. – Antanas Jūrelis, nuo 1989 m. – Gintautas Vaičekauskas. Skyriuje dirbo 68 darbuotojai.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 2450 km, kabelinių linijų – 180 km, transformatorinių pastočių – 530, vartotojų skaičius – 15906, elektros apskaitų skaičius – 15972.

JONAVOS SKYRIUS

Jonavos miesto elektrifikacija prasidėjo 1930 m., kai belgai pastatė uždaro tipo dviejų aukštų transformatorinę ir nutiesė 15 kV oro liniją Jonava–Kaunas.

Pokario metais Jonavos miestui elektra buvo tiekama iš lentpjūvės generatoriaus, priklausiusio Komunaliniam ūkiui, vėliau – iš Baldų kombinato.

1958 m. mieste atstatyta transformatorinė su 180 kVA transformatoriumi ir nutiesta 10 kV linija ant gelžbetoninių atramų iš Karmėlavos. Tuo metu Jonavos miesto elektros tinklus aptarnavo Kauno apylinkių skyrius.

1961 m., nutiesus 110 kV liniją Kaunas–Ukmergė ir pastačius Jonavos 110/10 kV transformatorinę pastotę, elektros energiją pradėta tiekti iš šios TP.

1962 m. įsteigtas Jonavos elektros tinklų skyrius, viršininku paskirtas Eduardas Snarskas. 1962–1963 m. nutiestos 10 kV linijos, elektrifikuoti visi rajonų ūkiai, prasidėjo „Azoto“ gamyklos statyba.

1974 m. pradėtas naudoti naujas administracinis pastatas ir gamybinė bazė. Skyriui vadovavo: 1997 m. – Audrius Bulovas, nuo 1998 m. – Vitas Grinevičius.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 1261 km, kabelinių linijų – 253 km, transformatorinių pastočių – 416, elektros vartotojų skaičius – 22045, elektros apskaitų skaičius – 22251.

PRIENŲ SKYRIUS

Po karo Prienai skendėjo tamsoje. Pirmasis Prienų elektrifikavimu pradėjo rūpintis Cezaras Pšemeneckis, su Prienų malūno direktoriumi Juozu Sirovu nutarė tiekti miestui elektros energiją iš malūno. Malūno generatoriaus galia buvo 30 kW, todėl visų Prienų miesto gyventojų aprūpinti elektra nepajėgė. Elektros energija buvo tiekama pirmiausia tiems butams, kuriuose gyveno mokiniai, nes Elektros tinklų vedėjas C. Pšemeneckis buvo Prienų gimnazijos matematikos mokytojas. Elektros energija buvo naudojama labai taupiai. Butas per mėnesį sunaudodavo 3–6 kWh elektros energijos.

Iš Kauno elektros energija pradėta tiekti 1948 m., atstačius 6 kV liniją Samapolė–Prienai. 1952 m. Prienuose veikė penkios transformatorinės pastotės. Tuo metu elektros tinklai buvo pavaldūs rajono Vykdomajam komitetui, 1954 m. perduoti Komunalinio ūkio žinion. Elektros tinkluose dirbo C. Pšemeneckis, buhalterė Ona Matulevičienė, elektromonteriai V. Rasimavičius, V. Banys ir kiti.

1957 m. Kauno elektros tinklų ir elektrinių rajonui perėmus Prienų elektros tinklų skyrių, prie jo prijungta Grikapėdžio elektrinė su ją aptarnaujančiu personalu.

1962 m. skyriaus viršininku paskirtas Antanas Sabaliauskas. Skyrius persikėlė iš tuometės Balbieriškio g. į Komunarų (dabar J. Basanavičiaus) gatvę. 1967 m. baigta statyti ir pradėta eksploatuoti gamybinė bazė. Nuo 1974 m. Prienų skyriui vadovavo Vytautas Mikučiauskas, skyriuje dirbo 74 darbuotojai.

Skyrius aptarnavo: oro linijų – 2893 km, kabelinių linijų – 143 km, transformatorinių pastočių – 646, elektros vartotojų skaičius – 16849, elektros apskaitų skaičius – 17097.

PASTOČIŲ TARNYBA

1948 m. sudarytas Kauno elektros tinklų išvystymo projektas, kuriame numatyta 35 kV Kauno m. elektros žiedo linijų ir transformatorinių pastočių statyba bei galimybė įsijungti į respublikos energetinę sistemą per 110 kV linijas.

1952–1957 m. sumontuotos 35/6 kV TP Sitkūnuose, Eiguliuose, Palemone, Ežerėlyje, panaudojant kilnojamą transformatorinę pastotę. Pastačius stacionarias transformatorines pastotes, kilnojamą perkeltos į Vičiūnus, Aleksotą, Vilijampolę.

1955 m. kovo 30 d. Kauno energijos rajone įsteigtas Aukštos įtampos poskyris, viršininku paskirtas Kazimieras Natkevičius. 1957–1960 m. pastatytos pirmosios 110/35/6 kV transformatorinės pastotės Kėdainiuose, Šakiuose, Vilkaviškyje. Statant 35–110 kV transformatorines pastotes, šalia jų buvo statomi dviejų–keturių butų gyvenamieji namai, vadinami monteriniai punktai, pastotę aptarnaujančiam, namuose būdinčiam personalui gyventi. Monteriniai punktai buvo aprūpinami laidiniu telefono ryšiu ryšiui su elektros tinklo dispečeriniu punktu palaikyti. Vėliau, susiformavus rajonų elektros tinklo dispečerinėms tarnyboms su operatyvinių-išvažiuojančių brigadų personalu, aprūpintu automobiliais su įmontuotomis radijo stotimis, monteriniai punktai nebebuvo statomi ir, diegiant elektros pastočių telesignalizaciją ir televaldymą, elektros pastočių budintis namuose personalas tapo nebereikalingas.

1963 m. sumontuotos ir įjungtos įtampūn Kauno, 1969 m. – Jonavos, 1986 m. – Jurbarko 330/110/10 kV transformatorinės pastotės.

Didėjant pastočių skaičiui, perdavimo linijų ilgiui, 1967 m. sausio 1 d. Aukštos įtampos skyrius reorganizuotas į du padalinius: Oro linijų tarnybą – viršininkas Vladas Jarutis ir Pastočių tarnybą – viršininkas K. Natkevičius. Pastočių tarnybai vadovavo 1973–1986 m. Algirdas Milevičius, nuo 1987 m. – Sigitas Baužys.

Pastočių aptarnavimui teritoriniu principu suformuotos 4 pastočių grupės: Jonavos – viršininkas Alfonsas Morkūnas; Jurbarko – viršininkas Gediminas Štrimaitis; Kauno – viršininkas Algirdas Kasinskas; Kauno 110/10 kV – viršininkas Vaidotas Kručius. Be minėtųjų tarnybos vadovaujantys darbuotojai: Romualdas Liuta, Vytautas Šleževičius, Rimvydas Ambrazevičius, Zigmas Jacevičius, Eduardas Baužys, Linas Žiukas, Jonas Bacevičius, Rimantas Kruopis. Tarnyboje dirbo 80 darbuotojų.

Buvęs Pastočių tarnybos viršininkas Sigitas Baužys pasakoja: „1963 metais, prieš įjungiant darbo įtampą, buvo atliekami pastatytos Kauno 330 kV pastotės elektros įrenginių paleidimo-derinimo darbai. 330 kV orinių jungtuvų derinimo darbus atliko Leningrado atominės elektrinės specialistai su sava atsivežta įranga. 1972 metais atliekant pastatytos Jonavos 330 kV pastotės elektros įrenginių paleidimo-derinimo darbus, 330 kV orinių jungtuvų derinimo darbus vėl atliko Leningrado AE specialistai, tačiau jų atsivežta įranga derinimui buvo morališkai

Elektros izoliacijos plovimas 330 kV Jonavos transformatorinėje pastotėje nuo Jonavos trąšų gamyklos nusėdusių izoliacijai pavojingų teršalų

Kauno elektros tinklų Pastočių tarnybos darbuotojai prie pirmo respublikoje sumontuoto „Pawels“ kompanijos gamybos 330 kV 125 MVA autotransformatoriaus, 2000 m.

Iš kairės, pirmoje eilėje: Vaidas Samuila, Žilvinas Baužys, Giedrius Gudeliauskas, Linas Žiukas, Laimutis Gudeliauskas, Jonas Bacevičius. Antroje eilėje: Jonas Survila, Zigmas Jacevičius, Adolfas Litvinskas, Alfonsas Morkūnas, Algirdas Kasinskas, Sigitas Baužys, Marė Misiūnienė, Gediminas Štrimaitis, Vaidotas Kručius, Romualdas Liuta, Vytautas Šleževičius, Juozas Misiūnas, Aloyzas Gedvilas. Trečioje eilėje: Romualdas Grigas, Mindaugas Alavočius, Romualdas Kazakevičius, Gediminas Audėjaitis, Petras Urbonas, Vytautas Pukevičius, Justinas Gudeliauskas, Rimantas Kruopis, Antanas Gruodis, Juozas Macijauskas, Varfolomiejus Gerasimovas, Vytautas Gudeliauskas, Antanas Sabatauskas, Eduardas Baužys. Ketvirtoje eilėje: Dalius Atgalainis, Ričardas Dimaitis, Vytautas Starkevičius, Armandas Čiurinskas, Vidas Balandis, Rimvydas Ambrazevičius, Robertas Štrimaitis, Gintas Gumbis, Vytautas Šidlauskas, Vitas Sinkevičius, Dainius Strumyla, Gintaras Krievinis, Stasys Rudokas, Edikas Mikučiauskas, Virginijus Dulskas, Raimondas Ignatavičius, Jonas Algis Venckūnas, Vytas Vaitiekūnas, Jonas Lukševičius

pasenusi. Oscilografuojant jungtuvo darbą kiekviena jo fazė vienam parametrui nustatyti buvo dalijama į tris dalis, nes negalėjo nufilmuoti visko iškart. Nuotraukos buvo ryškinamos ir montuojamos iš trijų dalių, vaizdas buvo sudėtingas, keblus. Mūsų specialistai Z. Jacevičius, E. Baužys jau buvo baigę kvalifikacijos kėlimo kursus Maskvoje, Leningrade, Sverdlovске ir turėjo kompetenciją minėtiems darbams atlikti. Todėl, derinant prieš darbo įtampos įjungimą Jurbarko 330 kV

elektros pastotėje naujus 330 kV orinius jungtuvus, jų surinkimą, derinimo darbus atliko Pastočių tarnybos specialistai E. Baužys, A. Venskūnas, R. Kazakevičius, A. Gedvilas, V. Pukevičius, aktyviai dalyvaujant Z. Jacevičiui. Derinimo darbams reikalinga įranga savalaikiai buvo įsigyta. Mūsų specialistai buvo aukštos kvalifikacijos, užtikrino patikimą elektros energijos perdavimą, buvo atsidavę darbui ir savo profesijai.“

Prisimena bendrapavardis Eduardas Baužys: „1967 metais grįžau iš sovietų armijos. Nors turėjau ir kitų pasiūlymų, nuėjau dirbti į Elektros tinklus Pastočių tarnyboje inžinieriumi. (Prieš kariuomenę buvau baigęs mokslą Kauno politechnikume. Pagal to meto mokslo programą mokėmės vakarais, dieną dirbau Elektros tinkluose, atliekant brigadoje įvairius pagalbinius darbus.) 330 kV aptarnaujamų elektros įrengimų konstrukcija, veikimo principai man dar buvo nežinomi. Aš supratau, jei šių įrengimų savo rankomis nepačiupinėsiu, neardysiu, tai daug ko ir nesužinosiu. Ir koks tada bus mano autoritetas vadovauti brigadai? Taip porą metų dirbau kaip elektrikas su brigada, remontuodamas, ardydamas, rinkdamas, derindamas jungtuvus, skyriklius ir pan., kol supratau – esu tikrai pasiruošęs vadovauti brigadai.“

LINIJŲ TARNYBA

1923 m. Kaune elektros energija pradėta perduoti „aukštąja“ 6 kV įtampa. 1923–1925 m. nutiesta 20 km 6 kV mišrių orinių, kabelinių linijų, jungiančių Kauno dyzelinę elektrinę su Panemune, Šančiais, Aleksotu, Vilijampole. 1930 m. pereita prie 15 kV įtampos, nutiesta oro linija iš Petrašiūnų į Jonavą. Po karo, 1951–1953 m. nutiestos 35 kV įtampos oro linijos iš Petrašiūnų į Eigulius, Aleksotą, Sitkūnus, Ežerėlį. 1956 m. įjungta pirmoji Lietuvoje 110 kV elektros linija Petrašiūnai–Panevėžys–Rėkyva, o 1963 m. įjungta įtampon jau 330 kV linija Lietuvos elektrinė–Kaunas–Šiauliai.

Augant elektros energijos suvartojimui, buvo suprojektuotos ir rekonstruotos 35 kV elektros perdavimo linijos ir transformatorinės pastotės į 110 kV linijas ir pastotes, sudarant elektros energijos tiekimo patikimumui užtikrinti 110 kV linijų žiedą apie Kauną.

Iki 1967 m. aukštos įtampos oro linijas aptarnavo 25–30 darbuotojų grupė, buvusi Aukštos įtampos skyriaus struktūroje, darbams vadovavo meistrai Stasys Vrubliauskas ir Viktoras Matveičikas. 1967 m. įsteigus Oro linijų tarnybą, viršininku paskirtas Vladas Jarutis, tarnybai vadovavo iki 1992 m., nuo 1992 m. vadovavo Edvardas Macijauskas, nuo 1999 m. Rimas Žebrauskas. Tarnybos pagrindinė darbo funkcija – esamų oro linijų priežiūra, jų ilgaamžiškumo ir patikimo darbo užtikrinimas. Tarnyboje dirbo 16 darbuotojų: Vaclovas Milčius, Marija Tutinienė, Bronius Genys, Vaclovas Gabrilavičius ir kiti.

RELINĖS APSAUGOS IR ELEKTROAUTOMATIKOS TARNYBA

1925 m. vadovaujant profesoriui Jeronimui Šliogeriui, sudarytas Kauno elektrifikavimo planas, pagal kurį iš Centrinės elektrinės Donelaičio g. paklotas pirmasis 6 kV kabelis į universiteto TP2. Centrinės elektrinės 6 kV skirstykloje, stovėjusioje dabartinėje Vienybės aikštėje, buvo sumontuotas alyvinis jungtuvas su pirminėmis relinės apsaugos relėmis. 1925 m. ir laikytini pirmųjų relių atsiradimo Lietuvoje metais.

Elektros laboratorija kartu su elektros tinklų remonto personalu 1925 m. įsikūrė naujai pastatytose dirbtuvėse Kęstučio g. 22 (dabar – Kęstučio g. 36). Laboratorijos steigėjas buvo Stasys Jakšaitis. 1952 m. Elektros laboratorijos viršininke paskirta Tatjana Lepioškina, 1954 m. viršininku tapo Kauno politechnikos instituto auklėtinis Vaclovas Kančas, dirbęs iki 1979 m. 1971 m. Elektros laboratorija reorganizuota ir įsteigtos dvi tarnybos: IAAT – Izoliacijos ir apsaugos nuo antįtampių tarnyba ir VRAAT – Vietinė relinės apsaugos, automatikos ir matavimų tarnyba.

1979 m. VRAAT viršininku paskirtas Jonas Davidavičius, o nuo 1987 m. tarnybai vadovavo Šarūnas Randakevičius. Tarnyboje dirbo 34 darbuotojai, dauguma atsidavę darbui, aukštos kvalifikacijos specialistai: Aloyzas Siparis, Vida Ramoškienė, Algimantas Mankus, D. Banionis, Danguolė Valienė.

IZOLIACIJOS IR APSAUGOS NUO ANTĮTAMPIŲ TARNYBA

Įsteigta 1971 m., tarnyboje dirbo 13 darbuotojų. Nuo įsteigimo tarnybai vadovavo Aloyzas Inčiūra. Pagrindinės tarnybos funkcijos buvo gedimų kabelinėse linijose paieška ir pažeidimo vietų nustatymas, pastočių elektros įrenginių izoliacijos būvio matavimai, apsauga nuo viršįtampių.

CENTRINĖ DISPEČERINĖ TARNYBA

1963 m., baigiant statyti Kauno 330 kV TP ir plečiantis elektros tinklams, įsteigta Kauno m. dispečerinės tarnybos pagrindu pirmoji Lietuvoje Rajoninė dispečerinė tarnyba (RDT). RDT viršininku paskirtas Mykolas Butkevičius. M. Butkevičius buvo jau patyręs energetikas, su aukštuoju išsilavinimu, prieš tai dirbęs miesto dispečerinės tarnybos viršininku. Daug dėjo pastangų ir skyrė dėmesio jaunų darbuotojų kvalifikacijai kelti, bevariniam elektroenergetikos darbui užtikrinti. Vėliau RDT pervadinta į Centrinę dispečerinę tarnybą (CDT). CDT organizavo ir operatyviai vadovavo miesto ir elektros tinklų rajonų dispečerinių tarnybų darbui bei vykdė Kauno ir Jonavos 330 kV elektros pastočių operatyvinį aptarnavimą ir elektros įrenginių darbo priežiūrą.

*Sveikinant Centrinės dispečerinės tarnybos dispečerį Antaną Abromaitį 50-mečio proga.
Iš kairės sėdi: Jonas Andreikėnas, Kauno ET direktorius Jonas Randakevičius,
jubiliatas, Kauno ET profsąjungos pirmininkė Stasė Juknaitė, Boleslovas Paškevičius.
Stovi: P. Šedys, K. Rėbžda, V. Pilkauskaitis, S. Dirsė, R. Kazakevičius, A. Puidokas,
V. Nagys, A. Venckūnas, J. Gedvilas, K. Alšauskas, V. Ignatavičius, A. Kasinskas,
E. Baužys, Z. Jacevičius*

Jurbarko 330 kV elektros pastotės, o apie 1990 metus ir Kauno bei Jonavos 330 kV pastočių operatyvinį aptarnavimą buvo pavesta vykdyti Pastočių tarnybai, perduodant iš CDT sudėties atitinkamą personalą.

Tarnybai vadovavo: 1968–1986 m. B. Paškevičius; nuo 1986 m. – Klemen-sas Alšauskas. Budinčiais dispečeriais dirbo: Kazimieras Degutis (vėliau Šiaulių CDT viršininkas), Remigijus Kuras, Kazys Rėbžda, Rolandas Pladas, Marius Mi-levičius, Antanas Abromaitis ir kiti.

ĮRENGIMŲ REMONTO CECHAS

Įsteigus Kauno elektros tinklus, vienu iš padalinių buvo Transformatorių alyvos ūkis (TAŪ), kuriam vadovavo vyr. meistras Leonas Starkus. 1967 m. TAŪ pavadintas Mechaninėmis transformatorių remonto dirbtuvėmis (MTRD), vir-šininku paskirtas Bronius Buinevičius.

1968 m. MTRD persikėlė į naują gamybinę bazę Chemijos pr., kur pastatytas ir pradėjo veikti medinių atramų žievinimo-impregnavimo baras, kuris veikė iki 1979 m.

Dirbtuvėms vadovavo: Vytautas Karpavičius, Antanas Klišaitis, Vytautas La-banauskas. 1973 m. statybos remonto brigadą prijungus prie MTRD, įsteigtas Įrengimų remonto cechasis (IRC), viršininku paskirtas Romualdas Liuta. Nuo 1983 m. cecho viršininku dirbo Antanas Krasauskas.

Cechas vykdė galios transformatorių, 110–0,4 kV transformatorių įvadų, transformatorių pavarų ir perjungiklių remontą, transformatorinės alyvos valymo ir įvairius kitus darbus. Cecho padaliniais buvo valgykla-kavinė bei sveikatingumo kompleksas. Cechu dirbo 44 darbuotojai: Andrius Jančiukas, Ramutis Zabelinas, Alvydas Palčinskas, Sidona Pakalnienė ir kiti.

RYŠIŲ IR TELEINFORMATIKOS TARNYBA

Tarnyba įsteigta 1962 m. Ji atlieka elektroenergetinių objektų, skyrių ir tarnybų ryšių, teleautomatikos, kompiuterinės technikos įdiegimo ir priežiūros funkcijas. Tarnybai vadovavo: Algirdas Milevičius, Pranas Zaronskis, Gintautas Baublys, nuo 1996 m. – Vytautas Jonaitis. Tarnyboje dirbo 44 darbuotojai. Tai – Jonas Čepu-kas, Juozas Palskis, Vaidas Nargėlas, Gintaris Janavičius, Edmundas Daminaitis, Giedrius Leimonas ir kiti.

JONAVOS MAGISTRALINIŲ RYŠIŲ SKYRIUS

1967 m. Šiaurės vakarų energetinėje sistemoje pradėtas tiesti kabelinis ma-gistralinių ryšių tinklas (KMRT), jungiantis į šią energetinę sistemą įeinančias Rusijos, Baltarusijos, Latvijos ir Lietuvos energetines įmones.

Pirmieji magistraliniai ryšio kabeliai pakloti tarp Kauno ir Jonavos, toliau buvo klojami Elektrėnų, Šeduvos ir Dubingių kryptimis. 1975 m. įsteigta atskira Jonavos kabelinių magistralinių ryšių tarnyba, viršininku paskirtas Rimantas Ged-vilas. Tarnyboje dirbo 20 darbuotojų. Tai – Algirdas Čipkus, Justinas Grėbliauskas, Virgilijus Viršila, Zita Kozlovienė ir kiti.

TECHNINIS SKYRIUS

Užtikrina, kad elektros įrengimai būtų rekonstruoti, suremontuoti, dirbtų be sutrikimų, atnaujinti ir pastatyti nauji. Pirmuoju Techninio skyriaus viršininku buvo Juozas Ankudavičius (vėliau Vilniaus ET direktorius), 1960–1967 m. – Vin-cas Bliūdžius, 1967–1987 m. – Serafimas Andrieušis, nuo 1987 m. – Zigmas Stulgys.

Techniniame skyriuje dirbo žmonės, vėliau tapę aukštos kvalifikacijos specialistais, vadovais. Tai: Baltramiejus Oniūnas, Viktoras Rimkus, Pranas Zaronskis, Jonas Čiūdaras, Liubomiras Pacevičius, Bronius Buinevičius ir kiti.

SAUGOS DARBE TARNYBA

Iki 1977 m. įrenginių techninės eksploatacijos, saugos darbe, priešgaisrinio saugumo kontrolę vykdė Gamybinio techninio skyriaus darbuotojai: Serafinas Andriušis (vėliau Alytaus ET vyriausiasis inžinierius), Baltramiejus Oniūnas, Stasys Michelevičius, Jonas Petraitis, Vytautas Liškauskas. 1977 m. įsteigta Patikimumo ir saugumo technikos tarnyba, viršininku paskirtas Liubomiras Pacevičius. 1991 m. tarnyba reorganizuota į Elektros inspekciją, kuri, be įmonės saugos darbe ir įrengimų techninės eksploatacijos bei priešgaisrinio saugumo kontrolės funkcijų, turėjo atlikti ir Kauno zonos elektros energijos vartotojų įrenginių techninės būklės kontrolę. Tuo tikslu iš Elektros realizavimo ir energetikos priežiūros tarnybos į Elektros inspekciją pervesta 11 darbuotojų. Prie Energetikos ministerijos įsteigus Energetikos valstybinę inspekciją, elektros vartotojų įrengimų techninės būklės kontrolę pradėjo vykdyti jos Kauno skyrius. 1995 m. Elektros inspekcija reorganizuota į Saugos darbe tarnybą, papildžius ją darbo medicinos gydytoju ir stomatologijos kabineto personalu. Tarnybos vadovas – Liubomiras Pacevičius. Tarnyboje dirbo 7 darbuotojai: Albinas Danilevičius, Zigmas Kviestys, Vilija Gedminienė ir kiti.

ELEKTROS APSKAITOS IR REALIZAVIMO TARNYBA

1948 m. įsteigta savarankiška Energijos realizavimo įmonė, kurią sudarė Vilniaus ir Kauno skyriai. Kauno skyriaus viršininku paskirtas Eugenijus Dorošukas, 1968 m. – Algis Pilipaitis, 1990 m. – Gediminas Čiburas. Skyriaus darbo funkcijos buvo: elektros ir šilumos energijos prietaisų įrengimas, eksploatacija ir remontas, elektros ir šiluminės energijos realizavimas bei vartotojų įrenginių priežiūra.

1969 m. Energijos realizavimo įmonės Kauno skyrius reorganizuotas į įmonės Energetikos priežiūros Kauno tarprajoninį skyrių. 1990 m. Kauno tarprajoninis skyrius prijungtas prie Kauno elektros tinklų. Skyriaus padaliniai: Inspekcija – vadovas Algirdas Jokubauskas; Abonentinė grupė – vadovė Marija Gerulaitienė; Skaitiklių grupė – vadovas Edmundas Gruodis.

1992 m. Kauno tarprajoninis skyrius reorganizuotas į Elektros realizavimo tarnybą, viršininku paskirtas Gediminas Čiburas, o teritoriniuose skyriuose dirbantis personalas perduotas Elektros tinklų skyrių žinion.

1996 m. Elektros realizavimo tarnyba reorganizuota į tris padalinius: Elektros apskaitos ir realizavimo tarnybą – viršininkė Marija Gerulaitienė; Kauno miesto elektros realizavimo skyrių – viršininkas Leonidas Sobesčiukas ir Elektros realizavimo priežiūros grupę – vadovas Gediminas Čiburas.

Elektros realizavimo priežiūros grupė vykdė vartotojų skundų, pretenzijų nagrinėjimą, apskaitos prietaisų teisingo parinkimo, prijungimo, plombavimo kontrolę ir pan. Dirbo 3 darbuotojai.

Elektros apskaitos ir realizavimo tarnyba vykdė tiekiamos, naudojamos savoms reikmėms ir realizuojamos elektros energijos apskaitą, sudarė Kauno ET energetinės zonos perdavimo ir skirstomojo tinklo elektros energijos balansą, vadovavo ir kontroliavo skyrių elektros realizavimo grupių darbą, vykdė techninę politiką elektros energijos apskaitos ir realizavimo srityse. Tarnyboje dirbo 50 darbuotojų.

FINANSŲ IR BUHALTERINĖS APSKAITOS SKYRIUS

Atliko numatytų darbų finansavimą, gamybos išlaidų apskaitą, darbo užmokesčio apskaičiavimą ir kt. 1957–1982 m. skyriui vadovavo Zinaida Nazarova, 1982–1988 m. – Irena Vaičekauskienė, nuo 1988 m. – Gražina Valnickienė. Skyriuje dirbo 18 darbuotojų, o kartu su skyrių, kurie vykdė elektros realizavimo funkcijas, buhalterėmis – 26 darbuotojos. Vyriausiosios finansininkės pavaduotojos Rimutė Šlamienė kuravo finansų klausimus, Danuta Valkovskaja – buhalterinės apskaitos.

MATERIALINIO APRŪPINIMO SKYRIUS

Aprūpino skyrius ir tarnybas reikiamais įrengimais, medžiagomis, kuru ir kt. Visi įmonei, o Lietuvos mastu energetikos sistemos įmonių darbui, reikalingi materialiniai resursai buvo iš anksto užsakomi centralizuotai Sovietų sąjungos mastu. Ką nors gauti be išankstinio užsakymo buvo sunku. 1957–1985 m. skyriaus viršininku dirbo Mikas Klusas, nuo 1985 m. skyriui vadovavo Gediminas Nomeika. Skyriuje dirbo 14 darbuotojų: Birutė Meilienė, Jonas Žukas, Nelė Murauskienė ir kt.

TRANSPORTO IR MECHANIZACIJOS TARNYBA

Elektros tinklų, išsidėsčiusių gan didelėje teritorijoje, aptarnavimas, remontas, elektros energijos apskaitos prietaisų keitimas ir pan. reikalavo gan daug ne tik

darbuotojų, bet ir įvairaus transporto ir mechanizmų. Taip 1998 m. įvairių automobilių, traktorių ir statybinių mechanizmų įmonėje su teritoriniais padaliniais buvo 265 vnt. Visą techniką remontuoti reikėjo savo jėgomis. Autoserviso įmonės dar tik kūrėsi.

Tarnyba buvo įsteigta 1963 m. Tarnybai vadovavo: Vladas Vitkus, Vytautas Karpavičius, Mykolas Baliuckas, Sigitas Alesius, nuo 1986 m. – Vytautas Jokimas. 1968 m. tarnyba iš Kęstučio gatvės persikėlė į naujai pastatytą garažą Chemijos prospekte. Tarnyboje dirbo 57 darbuotojai.

PERSONALO SKYRIUS

Įsteigus įmonę, įvedus kadrų inspektoriaus etatą, juo dirbo Grigorius Korušėnkovas. 1965–1971 m. darbui su kadrais vadovavo Vytautas Stankevičius, 1971–1972 m. – Genovaitė Damaševičienė, 1972–1997 m. – Antanas Jančiauskas.

1997 m., reorganizavus Darbo ir socialinių reikalų skyrių įsteigtas Personalo skyrius. Skyriuje dirbo: Antanas Jančiauskas, Stasė Juknaitė, Liucija Jurgelevičienė, Žydrė Grabauskienė.

RAŠTINĖ

Raštinė įsteigta 1997 m. Teikė piliečiams reikiamą informaciją, gautos korespondencijos registravimą bei atidavimą pagal paskirtį, siunčiamos korespondencijos įforminimą, išsiuntimą, tekstų spausdinimą ir dauginimą, komandiruočių išrašymą, registravimą ir pan. Raštinei vadovavo Jolanta Urbelienė, dirbo Stasė Požerienė, Regina Koreivienė, Rūtelė Andriejūnienė.

Antanas Šakalys

KLAIPĖDOS ELEKTROS TINKLAI

KLAIPĖDOS ZONOS ELEKTRIFIKAVIMAS IKI 1957 METŲ

Lietuvos elektros ūkio istorijoje pirmą ir garbingiausią vietą užima Rietavas. Kunigaikštis Oginskis, didis visokios pažangos kūrėjas, sužinojęs apie Belgijos staliaus Grammo išradimą ir jo realizavimą, pirmasis sumanė šį išradimą panaudoti ir įkūrė Rietavo dvare pirmąją Lietuvoje elektrinę. Jis nesitenkino vien savo dvaro komfortu, elektros linija buvo nutiesta ir į miestelį. Taip šis mokslo ir technikos išradimas pasiekė ir Rietavo gyventojų trobas ir lūšnas. Tai buvo 1892 m. Kunigaikščio Oginskio elektros įrengimai išsilaikė iki pat Pirmojo pasaulinio karo, kurio metu Grammo mašina buvo apgadinta.

Pažangūs Rietavo didikai Irenijus Oginskis, o vėliau jo sūnus Bogdanas Oginskis savo dvaruose vystė ne tik žemės ūkį, bet ir vietinę pramonę. Rietave veikė metalo liejykla, žemės ūkio padargų fabrikas, lentpjūvė, malūnas, plytinė, kalkinė. Dvare buvo didžiulis žirgynas ir nemaža oranžerija. 1859 m. čia įsteigta agronomijos mokykla, kurioje mokytojavo liaudies švietėjas, lietuviškojo kalendoriaus leidėjas L. Ivinskis. 1882 m. iš Rietavo per Plungę į Kretingą nutiesta pirmoji Lietuvoje telefono linija.

Kokį įspūdį to meto žmonėms darė elektra, po 80 metų papasakojo buvęs kunigaikščio Oginskio tarnas, Rietavo gyventojas Juozas Kalnikas: „Kuomet iš elektrinės tiesė laidus į dvaro rūmus, žmonės stebėjosi: kaip gi čia būsią, kad ugnis kūrenasi viename laidų gale, o šviesa šviečia kitame – dvaro rūmuose. Kai vyrai pamatė šviečiančią elektros lemputę, vieni bandė ją užpūsti, antri – pypkes nuo jų prisidegti, tretieji – bijojo prisiartinti. O kai elektra sužibo bažnyčioje, žmonės į Rietavą važiuodavo jos pasižiūrėti iš visų Žemaitijos kampų.“

PLUNGĖS MIESTO ELEKTRIFIKACIJA

Nors Plungė yra visai netoli Rietavo, tačiau miesto elektrifikacija prasidėjo žymiai vėliau. 1924 m. įsisteigė Sragio akcinė bendrovė, kuri tais pačiais metais nupirko dyzelį Stonaičių kaimo elektrinei ir nutiesė 10 km ilgio 3 kV ETL (elektros tiekimo liniją) į Plungę. Po dvejų metų ten pat, Stonaičiuose, buvo pastatyta hidroelektrinė su dviem turbinom ir 75 kW generatoriumi.

1935 m. žydų tautybės verslininkas Zaksas, Plungės mieste pastatė hidroelektrinę su 23 kW generatoriumi.

1940 m. miesto savivaldybės lėšomis pradėtas statyti elektrinės pastatas. Jame pirmiausia buvo sumontuotas 75 AJ dyzelgeneratorius „Deutz“. Vėliau jis buvo pakeistas į 300 AJ dyzelgeneratorių.

1956-02-03 Plungės elektros stoties direktoriumi buvo paskirtas Juozas Rudevičius.

1949 m. Plungėje buvo įkurta savarankiška tarprajoninė elektromontavimo kontora. Ji montavo elektros įrengimus ir juos remontavo. Taip pat remontavo ir pastatus. Kontoros įkūrėjas buvo inž. Augustinas Baltrušaitis. 1957-09-23 Plungės tarprajoninė elektromontavimo kontora buvo reorganizuota į Klaipėdos statybos-remonto cechą.

ELEKTRIFIKACIJOS PRADŽIA TELŠIŲ RAJONE

Netoli Telšių, prie Biržuvėnų, ant Virvytės upės, vietoje buvusio vandens malūno, turtingi dvarininkai Gurskiai 1904 m. pastatė mūrinį 3 aukštų pastatą, kuriame įrengė kartono fabriką. Užtvenkus Virvytės upę, po pastatu buvo sumontuotos 3 vandens turbino: dvi po 80 AJ ir viena 18 AJ. Turbinos ir 12 kW nuolatinės srovės 220 V generatorius buvo atvežti iš Rygos. 18 AJ turbina transmisijų ir diržo pagalba suko generatorių ir gamino elektrą. Tai buvo pirmoji elektrinė Telšių rajone. Elektros srovė buvo naudojama dvaro rūmų apšvietimui ir kartono fabrikui. Vėliau pradėjo apšviesti dvaro arklides bei aptarnaujančio personalo patalpas.

1917 m. elektra jau buvo įvesta ir į kumetynus. Oro linijoms naudojo karo metais vokiečių naudotus lauko telefono kabelius.

1934 m. buvo pastatytas antrasis 15 kW generatorius. Generatoriai galėjo dirbti lygiagrečiai. Elektros energija pradėta naudoti kūlimui, grūdų valymui, tekinimui ir kt. darbams.

1942 m. vokiečiai vieną generatorių demontavo ir išsivežė, o antrasis dėl perkrovimo 1945 m. sudegė. Tais pat metais buvo pastatytas kintamos srovės 35 kW 220 V generatorius, elektra jau buvo naudojama ne tik butų apšvietimui, bet ir jėgos reikalam.

1955 m. vietoje medinės užtvankos pastatoma gelžbetoninė su dvejomis pralaidomis. Pagal projektą buvo numatyta pakeisti turbinas, generatorius, pastatyti 10 kV oro linijas, transformatorines pastotes. Užtvanką rekonstravo, linijas ir pastotes pastatė, bet turbinų nepakeitė, todėl vietoje jų buvo sumontuotas 75 AJ dyzelgeneratorius.

Iki 1945 m. už elektros energiją vartotojai nieko nemokėjo. Vėliau mokestis buvo imamas priklausomai nuo lempučių skaičiaus. Elektros energija buvo tiekiamą ištisą parą, tik kartais, kai trūkdavo vandens, tiekimas būdavo nutraukiamas nuo 23 valandos iki ryto. 1965 m. elektrinė buvo demontuota.

Žemaitijos sotinė Telšiai, elektros šviesą išvydo kur kas vėliau, nei Biržuvėnai. 1932 m. turtuolis Aleksandravičius, Telšiuose pastatė dyzelinę elektrinę. Miesto savivaldybė 1936 m. pastatė naują dyzelinę elektrinę su 120 kW generatoriumi ir „Deutz“ markės dyzeliu. Vėliau buvo sumontuotas dyzelinio tanko variklis su 240 kW generatoriumi. Elektrinė aprūpindavo miesto gyventojus ir įstaigas elektra, kuri daugiausia buvo naudojama apšvietimui. Stambesnės įmonės turėjo savo elektrines, kurių buvo apie dešimt.

Po karo miesto dyzelinė elektrinė perėjo Lietuvos komunalinio ūkio valdybos žinion. Jos direktoriumi tada buvo S. Vaškys. Mieste buvo apie 6 km 0,4 kV oro linijų ant medinių neimpregnuotų atramų su variniais laidais ir 1,2 km 10 kV oro linija su plieniniais laidais ir dvi pastotės: paaukštinančioji ir pažeminančioji.

TAURAGĖS ZONOS ELEKTRIFIKACIJA

Nepriklausomos Lietuvos laikais ir karo metais, Tauragės miestui elektros energija buvo tiekiamą iš hidroelektrinės, kurios galingumas buvo 140 kW ir mėsos kombinato „Maistas“ dyzelinės elektrinės, kurios galingumas 350 kW. Smulkios įmonės turėjo savas dyzelines. Hidroelektrinė apšvietė Jūros gatvę ir ligoninę. Likusią miesto dalį apšvietė „Maisto“ elektrinė. Pas gyventojus apskaitos prietaisų nebuvo. Sunaudojimas buvo apskaičiuojamas pagal instaliuotą galingumą. Karo metais abi elektrinės buvo sugadintos.

1950 m. buvo nutiesta 15 kV ETL Sovetskai–Tauragė–Skaudvilė. Tada Tauragėje buvo apie 15 km 0,4 kV ETL, o Skaudvilėje – apie 3 km 0,4 kV ETL. Tauragės mieste veikė 4 transformatorinės 15/0,4 kV pastotės su bendru 600 kVA transformatorių galingumu, Skaudvilėje – viena transformatorinė pastotė (TP) su 100 kVA transformatoriumi. Šio galingumo visiškai užteko aprūpinti Tauragės ir Skaudvilės miestų vartotojus elektros energija.

1944 m. išvadavus Tauragę nuo vokiečių, elektrinės vedėju buvo paskirtas Adomas Vitkauskas. 1944-10-28 buvo įkurta Tauragės rajono Energijos valdyba,

kuriai vadovavo valdytojas – vyr. inžinierius Stanislovas Šimanskis, vėliau ilgai dirbęs Lietuvos energetikos saugumo technikos tarnybos viršininku. Ši valdyba buvo pavaldi Energijos valdybai prie LTSR Liaudies komisarų tarybos (LKT). Tauragės rajono energijos valdybai priklausė Tauragės, Jurbarko, Eržvilko, Šilalės, Švėkšnos, Skaudvilės ir Žemaičių Naumiesčio elektrinės. 1946 m. Tauragės rajono energijos valdyba buvo panaikinta ir visos elektrinės perėjo Komunalinio ūkio ministerijos žinion.

Po karo abi Tauragės elektrinės buvo atstatytos. Tauragės elektrinėje dirbo 17 žmonių. Jie remontavo linijas, vedė energetinę priežiūrą, rinko pinigus už sunaudotą elektros energiją. Elektrinė neturėjo jokio transporto, mechanizmų, vyravo rankų darbas. Įvairiems darbams buvo samdomi vežikai su arkliais, bei padieniai darbininkai duobių atramoms kasti. Jei duobės jau buvo iškastos, tai šeši vyrai per dieną pastatydavo 15 atramų. Atramas miške ruošdavo patys. Nužievindavo ir impregnuodavo vietoje: ištepavo antiseptiku, sukraudavo į rietuves ir, kaip galima sandariau, uždengdavo toliumi. Laidus linijoje montuodavo aliumininius, nors kartais būdavo ir varinių.

Skaudvilės elektros ūkis po karo buvo gana skurdus. Elektros energiją gamino pramkombinato lokomobilis su 0,4 kV 60 kW generatoriumi. Mieste buvo apie 0,4 km 0,4 kV linijų.

1948 m. Skaudvilėje įkurta MTS, kur buvo pastatytas 100 kW dyzelinis agregatas. Apie 1950 m. dyzelis sudegė ir miestas liko be šviesos. 1950 m. į Skaudvilę buvo nutiesta 15 kV įtampas ETL Tauragė–Skaudvilė.

Šilalės mieste 1924–1925 m. dvasininkas Rašinskas pastatė dyzelinę elektrinę su 25 AJ dyzeliu ir 25 kW kintamos srovės generatoriumi. Elektros energija buvo tiekama Šilalės miesto gyventojams bei prekybos taškams. Abonentams 1 kWh kainavo 1,1 lito. Po metų dyzelis sugedo ir elektros tiekimas nutrūko. Vėliau Rašinskas pardavė visus elektros tinklus ir generatorių Rubinovo malūno savininkei Petrauskaitei. Įrengimai buvo sumontuoti malūne, o į Šilalę nutiesta 4 km ilgio 6 kV ETL. Elektros energija miestui buvo tiekama iki 1945 m. 1945 m. pagal valsčiaus vykdomojo komiteto sprendimą dyzelgeneratorius buvo pervežtas į Šilalę ir vėl pradėta tiekti elektros energija.

Pagėgių miestelio elektrifikavimas prasidėjo 1945 m. Buvęs elektromonteris Aleksandras Sokolovas prisimena:

1945 m. gruodžio mėnesį miesto malūno patalpose mes pastatėm trofėjinį 60 kW generatorių, sukamą malūno 75 AJ dyzelinio variklio. Sužadintojo prie generatoriaus nebuvo, todėl mums teko perdirtbti seną vagono generatorių, kuris visai neblogai dirbo. Tada mums pradėjo rūpėti, kaip atnaujinti elektros perdavimo linijas, nes 1,5 km ilgio senoji linija elektrinė-miestas buvo plieniniais PS-25 laidais

ir būdavo nemaži elektros energijos nuostoliai. Bet kitokių laidų niekur negavome ir aš pasiūliau statyti transformatorius. Mes juos statėme rizikuodami, nes geros transformatorinės alyvos nei kontrolinių prietaisų neturėjome. Net megometro neturėjome. Pastatėme du 15 kV transformatorius po 25 kVA.

1948–1949 m. elektros energijos paklausa pradėjo augti ir generuojamo galingumo nebeužteko. Pradėjome ieškoti požeminių kabelių, kurių išėjimus buvome pastebėję Pagėgių miestelio pakraštyje. Vieną atsekėme iki Nemuno. Pasidarė aišku, kad kabelis eina į Sovetską. Tada aš su komunalinio skyriaus viršininku Borisenko nuvažiavom į Sovetsko aukštos įtampos pastotę. Ten mums paaiškino kad yra trys nežinomi 15 kV kabeliai, nes nesupranta užrašų. Pažiūrėjęs į vieną aš vokiškai perskaičiau: „Rezervinis kabelis „Pagėgiai“ Dėmesio! Jungti pagal atskirą parėdymą.“ Pasidarė aišku, kad tai ir yra mūsų kabelis. Jis buvo paklotas apie 1937 m. Daug padėjo miesto valdžia, o ir patys žmonės su entuziazmu ėjo mums į talką. 1949 m. rudenį kabelio trasa buvo visiškai surasta, bet pasirodė, kad 46 vietose kabelis yra pažeistas. Iki 1950 m. kabelis buvo atstatytas ir įjungtas. Nuo tos dienos prasidėjo naujas periodas rajono elektrifikacijoje. Netrukus prie mūsų prisijungė Tauragė. Nutiesus 15 kV EPL Pagėgiai–Tauragė, prasidėjo netoli esančių ūkių elektrifikavimas. Nutiesus 15 kV EPL Pagėgiai–Stoniškiai–Katyčiai, dirbti pasidarė žymiai lengviau. Bet vandenyje gulintis kabelis darė savo. Dažnai pramušdavo jungiamąsias movas. Kabelis buvo atskirai švinuotomis gyslomis.

JURBARKO RAJONO ELEKTRIFIKACIJA

Jurbarko dyzelinė elektrinė buvo pastatyta prezidento A. Smetonos valdymo metais. Elektrinėje dirbo 125 AJ „Mann“ tipo dyzelis su 150 kW generatoriumi ir 55 AJ „Junkers“ tipo dyzelis su 50 kW generatoriumi. Elektrinė priklausė savininkui Fenbergui. 1940 m. Jurbarko kilo gaisras, kurio metu sudegė didelė dalis miesto, o kartu ir elektrinė, bet įrengimai išliko sveiki ir neužilgo vėl pradėjo dirbti.

Elektros tinklai per karą buvo visiškai sunaikinti ir reikėjo viską statyti iš naujo. Vokiečių okupacijos metais elektrinės vedėju dirbo Antanaitis, o po karo – Vincas Paulaitis, kuris ir atstatė elektros tinklą. Tačiau jis dirbo neilgai. Po jo keitėsi daug vadovų ir kai 1949 m. iš elektrinės direktoriaus Josif Usik ūkį perėmė Jonas Kontautas, dyzelgeneratoriai elektros jau nebegamino. Jam teko įdėti daug jėgų ir energijos, kol viskas buvo sutvarkyta ir elektrinė vėl atgijo. J. Kontautas ėmėsi ir Smalininkų elektrinės, nes ji jau senokai stovėjo neveikianti. 1951 m. Smalininkų elektrinė pradėjo dirbti. Buvo paleisti 45 AJ „Kristup“ tipo ir 30 AJ „Deutz“ tipo dyzeliai su nuolatinės srovės generatoriais.

1955 m. Jurbarko buvo 35 km 0,4 kV EPL, 1,7 km 6 kV EPL ir dvi pastotės.

Eržvilke po II pasaulinio karo veikė dyzelinė elektrinė, kuri tiekė elektrą iki 1950 m. Vėliau, dėl mums nežinomų priežasčių, iki 1955 m. Eržvilke elektros nebuvo. 1954 m. buvo pastatyta Šaltuonos HES, kurioje dirbo du po 50 kW generatoriai. Šaltuonoje tada buvo pastatyta 18,7 km 10 kV EPL, dešimt 10/0,4 kV pastorių ir 62 km 0,4 kV EPL. Prie Šaltuonos tinklų buvo prijungtas ir Eržvilka, kuriame buvo 5,5 km 0,4 kV EPL.

ŠILUTĖS APYLINKIŲ ELEKTRIFIKACIJA

Švėkšnos gamybinio punkto meistras Justinas Merliūnas pasakoja:

1921 m. sausio mėn. dienraštis „Lietuva“ išspausdino žinutę: *Švėkšnos miestely, Tauragės apskr. įvedama elektros šviesa. Įtaiso mašina taip pat vilnų verpimo mašina.* „Kaip prisimena seni žmonės, klebono J. Macijausko rūpesčiu buvo elektrifikuota tik bažnyčia ir klebonija.

Švėkšnos miestelio gyventojams elektros energija imta tiekti tik 1930 m. rudenį, kuomet vokiečiai Šlitteris Švėkšnoje pastatė nedidelę elektrinę. Laikraštis „Mūsų rytojus“ (Nr. 50, p. 6) ta proga rašė: „Švėkšnoje buvo laukta elektros šviesos įvedimo. Lapkričio pabaigoje pagaliau sulaukta. Vietos gyventojai labai džiaugiasi, kad nebereikės daugiau patamsėmis graibytis ir šlapiam rudeniui atėjus, purve maudytis.“ Generatorių suko dyzelis šalia dviaukščio malūno. Elektra buvo tiekiama vakarais iki vidurnakčio, o žiemą – ir rytais. Elektros įvedimą Švėkšnoje lydėjo vagystė – iš bažnyčios buvo pavogta keliolika elektros lempučių. Apie tai rašė „Mūsų laikraštis“ 1931 m. (Nr. 1, p. 8).

Kilovatvalandė elektros Švėkšnoje 1936 m. kainavo 1,4 Lt. Kaip rašė „Mūsų rytojus“ (1936 m. Nr. 76, p. 6), trečdalis švėkšniškių dėl brangumo elektra nesinaudojo, o 1937 m. laikraštyje „Žemaičių prieteliuje“ (Nr. 12, p. 7) vėl pasirodė kritinė žinutė: „Miestelyje yra viena privati elektros stotis. Jos mašinos yra apgedusios ir dažnai miestelėnams pridaro įvairių nemalonumų: nusilpsta elektros srovė, o kai kada elektra visai užgęsta. Visi žmonės norėtų naujos elektros stoties.“

1941 m. elektrinės savininkas Šlitteris repatrijo į Vokietiją. Karo metais ėmė trūkti degalų ir elektrinė nebegalėjo veikti. Nelengva buvo gauti ir žibalo. Gimnazijos vadovybė organizavo moksleiviams dvi pamokų ruošimo klases, naudojant primusines lempas.

Padėtis negreit pagerėjo ir po karo. Buvo mėginta atvesti liniją iš Vilkėnų malūno, kur vandens turbina suko generatorių ir tiekė elektrą dvare įsikūrusiems vaikų namams. Tačiau laidai buvo plieniniai, trūko transformatorių, todėl buvo dideli

energijos nuostoliai. Tik 1946 m. atsirado degalų ir vėl ėmė veikti elektrinė prie Švėkšnos malūno.

Rusnėje iki II pasaulinio karo veikė privati elektrinė, kurioje buvo du dyzeliai ir keturi generatoriai. Elektrinė energiją tiekė Rusnei, daliai Šilutės miesto ir linija ėjo į Karaliaučiaus pusę. 1941 m. į Rusnę buvo atvesta 15 kV įtampos ETL iš Karaliaučiaus krašto, o dyzelinės elektrinės patalpose pastatyta žeminanti transformatorinė. Už elektrą mokėdavo pagal sunaudotą kiekį pagal elektroskaitiklių parodymus.

Šilutėje iki II pasaulinio karo pabaigos gatvių apšvietimui ir butų šildymui buvo naudojamos dujos. 1945 m. buvo rastas senasis elektrinės dyzelis „Deutz“, kurio atskiros dalys buvo išslapstytos. Vokiečiai belaisviai dyzelį sutvarkė ir elektrinė vėl pradėjo veikti.

1945 m. Šilutės elektrinėje, kuri priklausė komunaliniam ūkiui, pradėjo dirbti Stanislovas Čeledinas. Tada elektrinėje dirbo 12 žmonių. Transporto priemonių neturėjo. Kur nebuvo apskaitos gyventojai už elektrą mokėjo nuo lempučių skaičiaus, o kur buvo skaitikliai – 40 kapeikų už kWh.

1948 m. į Šilutę buvo atvesta 15 kV EPL iš Klaipėdos, 1952 m. S. Čeledinas buvo paskirtas laikinai eiti Šilutės elektrinės direktoriaus pareigas.

Skuode 1862 m. buvo pastatyta cerkvė, kuri buvo ten dislokuotų kareivių maldos namai. 1955 m. per karą sugriautos cerkvės pastatas buvo atstatytas ir jame įrengta elektrinė. Pirmieji dyzelistai: Leonas Dirksstys, Aloyzas Švenčionas, Viktoras Vičiulis.

1957 m. įsteigtas Plungės ETS skyrius, į kurį buvo įjungtas ir Skuodas, meistras dirbo Antanas Liaudanskas.

Stanislovas Čeledinas (iš kairės)
ir Bronislovas Šnepeta

ELEKTRIFIKACIJA PALANGOJE

Dar prieš II pasaulinį karą Palangoje, Basanavičiaus gatvėje, veikė dyzelinė elektrinė. Gamino nuolatinės srovės 110 V elektros energiją.

Apie 1947 m. buvo nutiesta 15 kV EPL iš Klaipėdos ir pastatyta 15/0,4 kV pastotė. Laidai buvo variniai. Lietuvoje po karo buvo didelis elektros medžiagų bei įrenginių stygius, visa tai buvo atvežama iš Kaliningrado srities.

1955 m. baigęs Kauno politechnikos institutą, į Palangą atvyksta Stasys Laiškonis, kuris paskiriamas dirbti Palangos miesto komunalinio ūkio elektrinės direktoriumi.

Kretingos mieste elektrinė buvo pastatyta apie 1914 m. Ji priklausė savininkui M. Anulikui. 1940 m. elektrinė buvo nacionalizuota ir jos vadovu tapo buvęs elektromonteris Žiobakas, kuris 1941 m. žuvo. Elektrinės vadovu buvo paskirtas A. Baltrušaitis, vėliau perėjęs dirbti į Energetikos valdybą Vilniuje.

1943 m. pastatytas antrasis, galingesnis 80 kW firmos „Krossler“ motorgeneratorius. Elektros tinklai buvo nutiesti tik pagrindinėse gatvėse ir sudarė apie 4 km. Apie 1947 m. buvo nutiesta 15 kV linija iš Klaipėdos, elektrinėje – 100 kVA transformatorius, dyzeliai demontuoti. Naujųjų 1956 m. išvakarėse dėl perkrovimo transformatorius sudegė, pakeisti nebuvo kuo. Pagelbėjo Kretingos klebonas, paskolinęs pinigų, už kuriuos Kaliningrade buvo nupirkta 300 kVA transformatorius. Prasidėjo spartus gyventojų namų ir butų elektrifikavimas.

Nuo šimtmečio pradžios Kretingoje veikė ir pranciškonų vienuolyno 30 kW, bei grafo Tiškevičiaus 30 kW galios hidroelektrinės.

ELEKTRIFIKACIJA KLAIPĖDOJE

XIX amžiaus pabaigoje pramonės koncentravimas bei centralizavimas neaplenkė ir Klaipėdos. Pramonės įmonės jungėsi į bendroves, plėtėsi jų gamyba, gausėjo darbuotojų. Augo ir pats miestas. Tuo metu nutariama čia įrengti tramvajų. Pirmąją liniją numatyta tiesti nuo geležinkelio stoties iki Smeltės rajono. Šios pagrindinės tramvajaus linijos viduryje, Pauliaus gatvėje (Pilies–Minijos gatvių sankryža) 1900 m. buvo pastatyta Klaipėdos centrinė elektrinė. Ji tiekė elektros energiją tramvajaus tinklui ir miesto apšvietimui. Generatorinė įtampa buvo 550 V, srovė – nuolatinė. Elektrinėje dirbo 28 žmonės. Elektrinė pajėgė patenkinti visus miesto elektros energijos poreikius iki pat antrojo dešimtmečio pabaigos. Elektrinis tramvajus veikė iki 1932 m.

Trečiojo dešimtmečio viduryje senosios elektrinės gaminamos energijos pradėjo nebepakakti, nes 1923 m. Klaipėdą prijungus prie Lietuvos, ėmė spar-

čiai augti pramonė. Miesto savivaldybė pradėjo statyti naują šiluminę elektrinę. 1929 m. 4500 kW galios elektrinė pradėjo veikti. 1940 m. jos galingumas pasiekė 9,5 tūkst. kW.

Mieste buvo įrengta 12 transformatorinių pastočių. Pirmoji iš jų pradėta naudoti 1928 m., tiekiant elektros energiją iš celiuliozės fabriko elektrinės. Kiekvienoje pastotėje buvo vienas ar du 100–200 kVA galios transformatoriai. Transformatorinių pastočių pastatai buvo dviejų tipų, architektūrą ir apdailą derinant prie aplinkos. Su elektrinės statyba buvo tiesiamas ir aukštos įtampos tinklas. Visas 16 km ilgio 6 kV skirstomasis tinklas buvo kabelinis. Trys 6 kV kabeliai ėjo per Danės upę į pietinę miesto dalį, o vienas 700 m ilgio (3×10 kv. mm) kabelis – per Kuršių marias į Smiltynę. Beveik visas 0,4 kV tinklas buvo oro linijų. Atramos mieste buvo metalinės, o užmiestyje – impregnuoto medžio. Ketvirtajame dešimtmetyje iš elektrinės buvo nutiestos 15 kV ETL į Palangą, Kretingą, Priekulę ir Šilutę.

1937 m. vienam Klaipėdos krašto gyventojui teko 237 kWh suvartotos elektros energijos, o vienam Lietuvos gyventojui – tik 25 kWh. 1 kWh apšvietimui kainavo 0,8 Lt, elektros varikliams – 0,35 Lt. Klaipėdos krašto pramonės elektrinių galia 1937 m. sudarė 54% visos Lietuvos (be Vilniaus krašto) galios.

Karo metu vokiečiai elektrinės galią padidino iki 19,5 tūkst. kW. Ruošdamiesi pasitraukti iš Klaipėdos, dalį įrengimų demontavo ir išvežė, likusius paruošė susprogdinti. Tačiau sunaikino tik abu kaminus, kurie griūdami apgadino katilinę ir turbinų salės stogą.

Skubiai atstatyti elektrinę buvo neįmanoma, todėl pirmiausia buvo sutvarkytas ir paleistas pašto dyzelinis agregatas, o vėliau dabartinės „Laivytės“ teritorijoje surastas 400 AJ dyzelis su garo mašina. Elektra Klaipėdoje po karo išsižiebė 1945 m. kovo 23 dieną.

Demontuotus elektrinės įrengimus surado prie Kaliningrado Paizės (dabar – Svetloje) elektrinėje, juos atvežė ir sumontavo buvusioje vietoje. 1945 m. spalio 8 d. buvo užkurtas pirmasis katilas. Elektrinė ir toliau buvo atstatoma ir 1952 m. pasiekė visą 19,5 tūkst. kW galingumą.

Po karo Vilniuje buvo įkurta Elektros tinklų valdyba. Visuose didžiuosiuose miestuose buvo įkurti jos skyriai. Klaipėdoje elektros tinklų skyriaus viršininku buvo Lev Aleksandrovič Brilauskas.

Iki 1957 m. energetikos reikalais Lietuvoje rūpinosi trys organizacijos: Energetikos ūkio valdyba, Komunalinio ūkio ministerija ir Žemės ūkio ministerija. Energetikos ūkio valdybai priklausė šiluminės elektrinės ir didžiųjų miestų elektros tinklai. Komunalinio ūkio ministerija rūpinosi rajonų centrų dyzelinėmis elektrinėmis ir vietiniais elektros tinklais. Žemės ūkio ministerijai priklausė mažos hidroelektrinės su prie jų esančiais 10 kV ir 0,4 kV tinklais.

KLAIPĖDOS ELEKTROS TINKLŲ ĮMONĖS ĮKŪRIMAS

*Jonas Kniukšta, pirmasis
Klaipėdos ETER direktorius,
ėjęs šias pareigas 16 m.*

Lietuvos TSR LŪT 1957-07-04 Potvarkiu Nr. 50 patvirtino LTSR LŪT Energetikos ūkio valdybos struktūros schemą. 1957 07 31 įsakymu Nr. 252 įkuriamas Klaipėdos elektros tinklų ir elektrinių rajonas (ETER), direktoriumi paskiriamas Jonas Kniukšta (iki tol dirbęs Klaipėdos elektromontavimo valdybos Nr. 7 viršininku).

Klaipėdos ETER buvo priskirtas Klaipėdos miestas ir 16 administracinių rajonų: Gargždai, Jurbarkas, Kretinga, Pagėgiai, Plungė, Priekulė, Salantai, Seda, Skaudvilė, Skuodas, Šilalė, Šilutė, Tauragė, Telšiai, Varniai bei Rietavas.

Buvusio Klaipėdos elektros tinklų skyriaus bei Komunalinio ūkio ir Žemės ūkio ministerijų žinioje buvusių elektrinių ir elektros tinklų bazėje buvo organizuoti šie padaliniai:

1. Klaipėdos miesto aukštos įtampos skyrius. Jo viršininku paskirtas Lev Aleksandrovič Brilauskas.
2. Klaipėdos priemiestinis skyrius su Palangos, Kretingos, Gargždų, Priekulės, Šilutės ir Rusnės gamybiniais punktais. Viršininku paskirtas Stasys Laiškonis.
3. Plungės skyrius su Plungės, Rietavo, Salantų ir Skuodo gamybiniais punktais. Viršininku paskirtas Juozas Rudzevičius.

*Kostas Riekumas,
pirmasis Klaipėdos ETER
vyr. inžinierius*

4. Telšių skyrius su Telšių, Varnių ir Sedos gamybiniais punktais. Laikinais vykdančiu viršininko pareigas paskirtas Stasys Vaškys, o vėliau viršininku paskirtas Teodoras Keinys.

5. Tauragės skyriaus viršininku paskirtas Adomas Vitkauskas. Skyriui priskirti Tauragės, Pagėgių, Skaudvilės ir Šilalės gamybiniai punktai.

6. Jurbarko skyrius su Jurbarko ir Smalininkų gamybiniais punktais. Viršininku paskirtas Jonas Kontautas.

LTSR LŪT Energetikos ūkio valdybos 1957-10-21 įsakymu Klaipėdos ETER vyriausiuoju inžinieriumi paskiriamas Kostas Riekumas.

Klaipėdos miesto skyriui priklausė miesto 6 kV

ir 0,4 kV tinklai bei trys 15 kV linijos: „Klaipėda–Kretinga su atšaka į Palangą“, „Klaipėda–Gargždai“ ir „Klaipėda–Šilutė“.

Klaipėdos priemiestinio skyriaus centras buvo Palanga. Elektros energija buvo aprūpinama iš Klaipėdos.

Plungės skyriaus zonoje veikė septynios elektrinės: Plungės DES ir HES, Stonaičių HES, Rietavo bei Skuodo DES, o taip pat Salantų DES ir HES.

Telšių skyriaus zonoje veikė: Telšiuose – DES ir 10 kV ETL su paaugštinančia ir pažeminančia pastotėmis, Varniuose – DES, o netoli Sedos – Renavos HES su gerokai išvystytu dvilaidžiu 10 kV tinklu (sistema „du laidai–žemė“).

Tauragės zonos miestai: Pagėgiai, Tauragė ir Skaudvilė gavo elektrą iš Sovetsko per 15 kV EPL. Be to, Tauragėje veikė HES, o Šilalėje – DES.

Jurbarko skyriui priklausančiuose Jurbarko ir Smalininkuose veikė DES, o netoli Eržvilko – Šaltuonos HES.

1958-04-09 LTSR LŪT potvarkiu Nr. 347 Plungės elektromontavimo kontoros bazėje buvo įkurtas Plungės statybos-remonto cechasis, kurio pagrindinis uždavinys buvo montuoti ir remontuoti dyzelinius agregatus bei pastatus. Cechui vadovavo Borisas Dobrovolskas. Meistru dirbo Algimantas Valiūnas.

1958-06-25 Energetikos ūkio valdybos įsakymu buvęs Klaipėdos elektrinės budintis inžinierius Antanas Šakalys paskiriamas Klaipėdos ETER gamybos-technikos skyriaus (GTS) viršininku. GTS buvo lyg kadru kalvė. Per jį perėjo nemažai darbuotojų, vėliau tapusių įvairaus rango vadovais. Pavyzdžiui, 1958 m. čia atėjo dirbti jaunas specialistas Petras Šimkevičius, vėliau tapęs Klaipėdos miesto sky-

Mažeikių NP įrenginys KT-1 prasilenkia su 110 kV linija

riaus viršininku; iš Kretingos MTS atėjo Steponas Milvydas, vėliau tapo Klaipėdos SKMK viršininku.

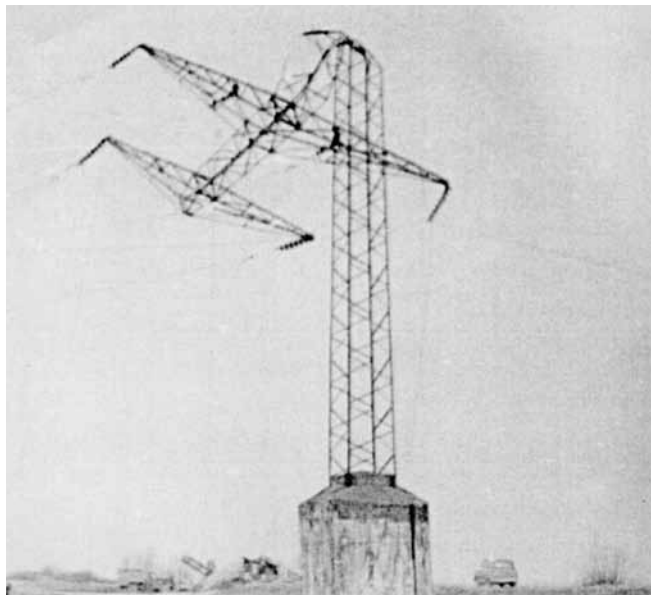
1959 m. į GTS atėjo jaunas specialistas Romualdas Gylys, kuris buvo paskirtas inspektoriumi, o Aukštos įtampos skyriaus viršininkui V. Kalkauskui žuvus – aukštos įtampos skyriaus viršininku, vėliau – vyr. inžinieriaus pavaduotoju.

1959 m. GTS inž. V. Ženevičius suprojektavo, o Plungės SRC nutiesė 12,6 km 10 kV EPL medinėmis atramomis su gelžbetonio pakojomis „Salantai–Kartena“, kuri sujungė lygiagrečiam darbui Salantų elektrines su Kartenos linų fabriko elektrine. Ukmergės elektromontavimo kontora pagal GTS sudarytą projektą pastatė 10 kV EPL Jurbarkas–Smalininkai, kuri įgalino likviduoti visai susidėvėjusią Smalininkų DES.

1960 m. vasarą pavyko gauti 200 m povandeninio šarvuoto kabelio, kurio paklojimui per Nemuną vadovavo GTS viršininkas A. Šakalys. Kabelis buvo paklotas paprasčiausiomis priemonėmis (valtis, virvė, kastuvai) ir Jurbarkas buvo prijungtas prie energetikos sistemos.

1958 m. Klaipėdos ETR buvo perduota Plungės tarpkolūkinės organizacijos pradėta statyti Goningos HE. Statyba buvo užbaigta ir 800 kW galingumo Goningos HE paleista 1960 m.

1958 m. buvo pradėta tiesti pirmoji 110 kV ETL atkarpa Klaipėda–Šilutė. Linijos atramos buvo medinės su gelžbetonio pakojomis. Tiesimui vadovavo

1960 m. į 110 kV EPL Šilutė–Pagėgiai įkliuvo karinis sraigtasparnis, kuris nutraukė laidus ir sulaužė metalinę atramą

Albinas Baronas. Kadangi Klaipėdoje 110 kV pastotė dar nebuvo pastatyta, naujoji linija buvo panaudota perduoti į Šilutę 15 kV įtampą, tuo žymiai pagerinant įtampą Šilutėje ir sumažinant tinklo nuostolius.

1959 m. Klaipėdos ETER elektros tinklai dirbo dar atskirai nuo energetikos sistemos. Visoje zonoje veikė atskirai dirbančios 143 mažo galingumo elektrinės, kurios tiekė elektros energiją pramonės ir žemės ūkio vartotojams. Bendras elektrinių galingumas sudarė 4307 kW.

TOLESNIS ELEKTRIFIKAVIMO IR ĮMONĖS VYSTYMASIS

1960 m. prasideda ištisinis elektrifikavimas. Ypač intensyviai elektrifikuojamas žemės ūkis. Pastačius ir įjungus įtampon Klaipėdos 110/35/10 kV pastotę (Centrinė) ir 110 kV ETL Šilutė–Sovetskai–Nemanas. Tokiu būdu Klaipėdos elektros tinklai sujungiami su Lietuvos ir Kaliningrado energetinėmis sistemomis.

Nutiesiamos ir į eksploataciją įvedamos 35 kV ETL Klaipėda–Gargždai ir Tauragė–Šilalė. Čia sumontuojamos dvi 35/10 kV TP dviem transformatoriais po 1800 kVA galios. Demontuota 18 smulkių DES.

1961 m. nutiesta 159 km ilgio ETL Šiauliai–Klaipėda, Telšių 110/35/10 kV, Plungės 110/10 kV transformatorinės pastotės. Klaipėdos 110/35/10 kV pastotėje sumontuotas antras 15000 kVA transformatorius. Metų gale dirbo trys DES ir dvi HES, o 18 smulkių neekonomiškų kaimo elektrinių likviduota.

1962 m. direktoriaus pavaduotoju paskiriamas Stanislovas Čeledinas. Metų pabaigoje Klaipėdos zonos elektros tinklai, išskyrus Skuodą, yra prijungti prie energetinės sistemos. Į įmonės balansą priimamos Nidos ir Juodkrantės DES.

1963 m. elektrifikuojama 15 tarybinių ūkių ir 58 kolūkiai, o 48 vietinės dyzelinės likviduojamos. Prie energetinės sistemos prijungiami Skuodo ir Smiltynės elektros tinklai.

1964 m. užbaigiamas visų kolūkių ir tarybinių ūkių elektrifikavimo 1-asis etapas. Klaipėdos ET zonoje elektrifikuotas paskutinis – Kretingos rajono Lenino vardo kolūkis.

Kovo mėnesį įkuriamas Skuodo elektros tinklų skyrius, viršininku paskiriamas ten dirbęs meistras Antanas Liaudanskas. Kelis mėnesius viršininku dirbo V. Jermakas.

Reorganizuojamas Plungės ETR. Jam priklausęs Salantų gamybinis punktas prijungiamas prie Palangos skyriaus. Sukuriamas Aukštos įtampos skyrius, kurio viršininku paskiriamas Vidmantas Kalkauskas. Įkuriamas Pagėgių ET skyrius, viršininku paskiriant Vladą Verbėjų.

1965 m. įmonėje veikė trys HES ir devynios DES. Agregatų galingumas sudarė 4205 kW.

209 km 15 kV ETL pervedama darbui į 10 kV įtampą, sumontuojamas ir įjungiamas įtampon Jurbarko 110/10 kV, Gargždų 35/10 kV, Kaltinėnų, Rupeikių 35/10 kV pastotės, 35 kV ETL Šilalė–Kaltinėnai. Metų pradžioje buvo dešimt ET skyrių, papildomai įkuriamas Šilalės skyrius. Skuodo ETS viršininku paskiriamas Vladas Gedžius.

1966 m. demontuojamos Varnių, Rietavo, Plungės, Jurbarko ir Juodkrantės DES. Nutiesiamos ir įjungiamos eksploatuoti 110 kV ETL Jurbarkas–Raseiniai ir Telšiai–Šiauliai.

Teodoras Keinys, Telšių ETR viršininkas, 1980 m. jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio inžinieriaus garbės vardas

Ryšių tarnyba perorganizuojama į dispečerinių-technologinių priemonių valdymo tarnybą, viršininke paskiriama Pajauta Trakienė.

1967 m. į balansą priimama Sukončių HES. Įkuriami keturi elektros tinklų rajonai (ETR): Kretingos ETR, viršininkas S. Laiškonis; Plungės ETR, viršininkas J. Rudzevičius; Šilutės ETR, viršininkas A. Gylys; Telšių ETR, viršininkas T. Keinys. Kapitalinės statybos skyriaus viršininku paskirtas K. Kesylis.

1969 m. nutiesiama 35 kV EPL Tauragė–Laukesa ir sumontuojama Priekulės 110/10 kV pastotė. Įkuriama Centrinė dispečerių tarnyba, jos viršininku paskiriamas Modestas Auglys. Sukuriamas statybos-remonto cechasis, viršininku paskiriamas Valerijus Ambrazas.

1970 m. sumontuojamos ir į eksploataciją įvedamos 110/10 kV pastotės Usėnuose ir Plungėje

„Oda“. Pagėgių ET skyriaus viršininku paskiriamas Jonas Pudžiūvis.

1971 m. pradėta eksploatuoti nutiesta 330 kV ETL Sovetskai–Klaipėda ir sumontuota 330/110 kV pastotė „Klaipėda“, 110 kV ETL Klaipėda–Palanga, Klaipėda–Gargždai, Gargždai–Kretinga, 35 kV ETL Laukesa–Smalininkai. Padidėjus darbo apimtims įkuriamas Palangos ET skyrius, viršininku paskiriamas S. Laiškonis.

Jonas Valiukonis, antrasis KT vyr. inžinierius

1973 m. sumontuotos ir pradėtos eksploatuoti Mosėdžio 35/10 kV, Endriejavo 110/10 kV pastotės, 35 kV ETL Pagėgiai–Vilkiškiai ir Salantai–Mosėdis.

1973 metų pabaigoje, gruodžio 28 dieną, iš pareigų atleidžiamas direktorius Jonas Kniukšta, vadovavęs įmonei 16 metų. Tuo pačiu įsakymu Klaipėdos ET direktoriumi paskiriamas buvęs GTT viršininkas Antanas Šakalys.

1974 m. nutiestos ir pradėtos eksploatuoti 35 kV ETL Telšiai–Alšėnai ir Šilalė–Kvėdarna. Šie metai įmonei buvo labai sudėtingi, permainingi ir nelaimingi. Iš pareigų atleidžiamas įmonės vyr. inžinierius Kostas Riekumas, į šias pareigas paskiriamas buvęs Šiaulių ET direktoriaus pavaduotojas Jonas Valiukonis.

Birželio 26 d. nuo širdies ligos miršta direktoriaus pavaduotojas S. Čeledinas. Tai buvo labai protingas vadovas, geras specialistas, aukštos vidinės kultūros žmogus. Direktoriaus pavaduotoju paskiriamas Romualdas Vytautas Zbormirskas.

1975 m. nutiestos ir pradėtos eksploatuoti 35 kV EPL Telšiai–Luokė, Alsėdžiai–Plateliai, Skuodas–Mosėdis, 110 kV Kartenos pastotė ir Alsėdžių, Platelių, Luokės bei Žarėnų 35 kV ETL.

Plungės ETR viršininku paskiriamas Algimantas Valiūnas, Gargždų ETS viršininku – Ignas Daugintis. ET rajonuose ir tarnybose įvedamos viršininkų pavaduotojų pareigybės, etatai. Intensyviai vykdomas personalo mokymas ir dirbant, ir atsitraukus nuo gamybos.

1976 m. pastatyta Sendvario 110/10 kV pastotė, antroji 110 kV ETL Centrinė–Uostas, rekonstruotos 110/10 kV pastotės Taika ir Gedminai, nutiesta 330 kV ETL Klaipėda–Liepoja. Auga elektros energijos poreikis, keliama griežtesni reikalavimai elektros energijos tiekimo patikimumui. 1977 m. įmoneje pirmą kartą organizuotos sąjunginės reikšmės profesinės varžybos. Klaipėdą atstovavo Telšių ETR komanda. Gana užtikrintai visus varžybų etapus perėjo Telšių ETR dispečeris Jonas Šiuškus. Jis ir tapo nugalėtoju.

Įsteigiama Paskirstymo elektros tinklų tarnyba, viršininku paskiriamas Danielius Savickas. Į direktoriaus pavaduotojo pareigas paskiriamas Kazimieras Kesylis. 1978 m. žemės ūkio gamybos elektrifikavimas pasiekė tokį lygį, kai reikėjo garantuoti kokybišką ir patikimą elektros energijos tiekimą. Šiems uždaviniams spręsti įkuriama Paskirstymo tinklų automatizacijos laboratorija (PETAL). Viršininku paskiriamas Juras Bernotavičius. Sumontuota ir įjungiamas darbai Skuodo 110/35/10 kV pastotė.

1979 m. didelis dėmesys skiriamas elektros tinklų rajonų kompleksiniam remontui, skirstomųjų tinklų valdymo automatizavimui.

1980 m. sumontuota ir į eksploataciją įvedama Barstyčių 35/10 kV pastotė. Daug lėšų, jėgų ir laiko skiriama televaldymo įrengimui. Montuoja-

Antanas Girtavičius, trečiasis Klaipėdos ET vyr. inžinierius

Kazimieras Kesylis, Klaipėdos ET direktoriaus pavaduotojas

mi ir skirstyklose įrengiami sekcionavimo narveliai. Įmonėje atliekamas mokslinis darbas. PETAL pagaminta televaldymo aparatūra įdiegiama 10 kV linijoje Šilutė–Kintai. Telšių ETR viršininkui T. Keiniui suteikiamas Lietuvos nusipelnusio inžinieriaus garbės vardas.

1981 m. pavasarį, Nemunui išėjus iš krantų, ledonešio neatlaikė gelžbetonio atramos ir visa 35 kV ETL Šilutė–Rusnė buvo išversta. Į Rusnę buvo nutiesta laikina linija, kurios atramoms panaudoti šalikelėje augantys medžiai, o Rusnėje buvo pastatyta kilnojamoji DES.

Visasąjunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje už naujos technikos sukūrimą bronzos medaliais buvo apdovanoti vyr. inžinierius J. Valiukonis, inžinierius Vitas Krasnickas ir PETAL viršininkas Antanas Rimutis Šedvydis.

Tais pačiais metais sumontuotos ir pradėtos eksploatuoti Šventosios ir Lenkimų 110/10 kV, Tverų ir Laukesos 35/10 kV pastotės, atlikta Tauragės 110/35/10 kV pastotės rekonstrukcija.

1983 m. sumontuotos ir pradėtos eksploatuoti Tauralaukio ir Taurų, išplėsta Priekulės 110/10 kV ir Skaudvilės 35/10 kV pastotės.

1984 m. nugriauta sena ir pastatyta nauja Varnių 35/10 kV pastotė. Respublikinėse relinės apsaugos ir elektroautomatikos įrengimų remonto elektromonterių varžybose relininkai Edmundas Kostkevičius ir Gintautas Kuodis tapo nugalėtojais.

Laikina linija į Rusnę, 1981 m.

Statoma 110 kV ETL „Klaipėda–Juodkrantė“, 1985 m.

1985 m. tiesiama 110 kV ETL Klaipėda–Juodkrantė. Perėjimas per marias buvo atliktas unikaliomis 80 m aukščio atramomis. Sumontuota ir pradėta eksploatuoti Eigirdžių 110/10 kV pastotė.

Visasąjunginėje LŪP parodoje bronzos medaliais už naujos technikos sukūrimą apdovanojami Leonas Ralickas ir A. Andrijauskas. Jų pristatytas darbas – „Srovės matavimo replės dirbti po 10 kV įtampa“. E. Oželis ir A. Valiūnas bronzos medaliais apdovanoti už darbą „Vakuuminių jungtuvų įjungėjų blokas ir elektroninis sekundometras“.

1986 m. sumontuotos ir į eksploataciją įvestos Juknaičių 110/10 kV, Kaltinėnų 35/10 kV pastotės, 35 kV ETL Kretinga–Baubliai.

Vėliavą įteikia VGEEV viršininko pavaduotojas Jonas Volskis, priima Klaipėdos ET direktorius Antanas Šakalys

Klaipėdos ET vadovai. Iš kairės: direktorius A. Šakalys, direktoriaus pavaduotojas K. Kesylis, vyr. inžinieriaus pavaduotojas R. Gylis ir vyr. inžinierius J. Valiukonis. Viduryje – sekretorė Irena Norkienė, 1980 m.

1987 m. energetikų gyvenime pradėjo „pūsti nauji vėjai“. Šalyje prasidėjusi pertvarka vertė galvoti ir dirbti naujoviškai. Įmonė pradėjo dirbti naujomis ūkininkavimo sąlygomis, bet dar nebuvo aiškios valdymo sferų ribos tarp VGEEV ir įmonės.

1988 m. buvo tautinio atgimimo metai Lietuvoje. Atsisakoma socialistinio lenktyniavimo, ieškoma naujų darbo metodų. Pradeda kurtis sąjūdžio grupės.

Lietuvos energetikos sistema pereina į ūkiskaitą ir finansavimąsi. Įmonė gauna struktūrinio vieneto statusą su anksčiau turėtomis teisėmis. Renkami visų rangų vadovai, pradedant direktoriais ir baigiant brigadininkais. Įvedama nauja forma vadovų darbui kontroliuoti – Darbo kolektyvo taryba.

Rekonstruotos Palangos ir Usėnų 110/10 kV pastotės, pradėtos eksploatuoti Baublių 35/10 kV bei Juodkrantės 110/10 kV pastotės.

1989 m. įmonė jau metus dirba ūkiskaitos sąlygomis, bet, tebeveikiant komandiniais metodais, iš esmės niekas nepasikeitė. Dirbantieji žymiai drąsiau ima reikšti savo nuomonę.

Pirmą kartą įmonės istorijoje profsąjungos pirmininkas buvo renkamas iš šešių kandidatų. Pirmininku buvo išrinktas Vytautas Girdvainis.

Skuodo ETR sumontuota pradėta eksploatuoti Grūšlaukio 110/10 kV pastotė. Įkuriama projektavimo grupė, turinti projektuoti 10-0,4 kV oro ir kabelinių linijų rekonstrukciją bei naujų linijų statybą.

1990 m. kovo 11 d., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, keitėsi ir energetikos valdymo struktūra. Įkuriama Lietuvos Energetikos ministerija.

Prie Klaipėdos elektros tinklų įmonės prijungiamas Elektros energijos realizavimo ir priežiūros įmonės Klaipėdos skyrius, vadovaujamas N. Zelmano.

Darbų apimtys ir elektros energijos poreikis gerokai sumažėja, Tarybų Sąjungai paskelbus Lietuvai ekonominę blokadą. Kapitalinis remontas nebeplanuojamas, sutrinka medžiagų tiekimas. Visur tvyro netikrumo jausmas. Darbai įmonėje vykdomi iš sukauptų resursų, naudojamos ir anksčiau demontuotos medžiagos. Buvo atliekami tik patys būtinausi darbai.

1991 m. direktorius A. Šakalys, aštuoniolika metų vadovavęs įmonei, lapkričio mėnesį išeina į pensiją, direktoriaus pareigas perduodamas V. Girdvainiui. Klaipėdos miesto ETR viršininku paskiriamas RAAMT inžinierius Juozas Vaitukaitis.

1995-12-04 VĮ „Lietuvos valstybinė energetikos sistema“ reorganizuota į specifinės paskirties akcinę bendrovę „Lietuvos energija“. AB „Lietuvos energija“

Atsisveikinimas su direktoriumi Antanu Šakaliu (kairėje)

filialai, tarp jų ir Klaipėdos elektros tinklai nebebuvo juridiniai asmenys ir naudojami bendrovės „Lietuvos energija“, kaip juridinio asmens, vardu, veikė pagal bendrovės įstatus ir jos valdybos suteiktus įgaliojimus. Filialo komercinei-ūkinei veiklai vadovavo ir ją tvarkė administracija. Administracijos vadovas – direktorius Vytautas Girdvainis.

2000-ieji – AB „Lietuvos energijos“ pertvarkos metai. Lapkričio mėn. 6 d. įsteigti perdavimo tinklo regioniniai skyriai. Sukuriamos dvi – Rytų ir Vakarų el. skirstomojo tinklo įmonės (pavaldžios Ūkio ministerijai), kurios aptarnauja 35 kV, 10 kV ir 0,4 kV elektros tinklus. Klaipėdos elektros tinklų įmonė tampa AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ filialu. Filialo vadovu skiriamas Vytautas Girdvainis. 2003 m. gruodžio mėn. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ privatizuojami.

Gražvydas Jonas Gudynas

PANEVĖŽIO ELEKTROS TINKLAI

1892 m. šv. Velykų dieną balandžio 17-ąją Rietave buvo įžiebtos pirmosios Lietuvoje elektros lemputės. Nuo tos dienos jau penktoji energetikų karta rūpinasi elektros energetikos vystymu, jos tiekimu visoms gyvenimo sritims.

Artėjant Lietuvos elektrifikavimo 120-mečio jubiliejui Lietuvos energetikos veteranai puoselėja viltį išleisti Lietuvos elektrifikavimo istorijos antrąjį tomą. Pirmasis energetikos objektų statytojų klubo pastangomis išvydo šviesą 2006-aisiais.

Šiame puikiai išleistame veikale redakcinė kolegija: Simonas Šimkūnas (pirmininkas), Algirdas Patkauka (1927–2007), Stasys Bilys, Viktoras Merkys, Vytautas Paznanskis ir kiti Lietuvos elektrifikavimo raidą pateikė per Energetikos statytojų prizmę, įamžino energetikos padalinius –Energetikos statybos tresto valdybas, jų raidą ir jose dirbusius žmones, statytus respublikos energetikos objektus.

Lygia greta jau pastatytų energetikos objektų eksploatavimu, jų priežiūra, rūpinosi ir didelis būrys energetikų, susibūrusių elektrinėse ir elektros tinklų įmonėse.

Panevėžio elektros tinklai (pradžioje Panevėžio elektros tinklų ir elektrinių rajonas) viena iš 5-kių tuometėje Energetikos ūkio valdyboje prie Lietuvos liaudies ūkio tarybos eksploatacinių įmonių, įsteigtų elektros tinklų skyrių bazėse Lietuvos didžiuosiuose miestuose. Įmonė įkurta 1957 m. rugpjūčio 1 d.

Įmonė įsikūrė menkaverčiuose pastatuose, buvusiam privačiame saldainių fabrike, pačiame Panevėžio miesto centre, Respublikos gatvėje. Toje pat iš visų pusių suspaustoje teritorijoje bazavosi ir Panevėžio elektros tinklų skyrius su savo skurdžia technika, oro ir kabelių linijas eksploatuojančiomis brigadomis, būdinčiaisiais elektromonteriais.

Panevėžio elektros tinklų įmonei elektros tinklų ir įrengimų eksploatavimui buvo priskirta teritorija Šiaurės Rytų Lietuvoje. Teritorijoje, pagal tuometinį admi-

nistracinę paskirstymą buvo net 14 administracinių rajonų: Panevėžio, Ramygalos, Šeduvos, Pasvalio, Joniškėlio, Biržų, Vabalninko, Anykščių, Troškūnų, Kavarsko, Rokiškio, Obelių, Pandėlio ir Kupiškio.

Panevėžio elektros tinklų rajono priklausomybei be Panevėžio elektros tinklų skyriaus personalo buvo perduoti ir Komunalinio ūkio bei Vietinio ūkio žinybos

*Bronius Zapalskis
(1927–1999),
pirmasis direktorius*

*Juozas Puodžiūnas
(1916–1990), pirmasis
vyriausiasis inžinierius*

žmonės, dirbę rajoninių miestelių elektrinėse, o taip pat 13 žmonių iš buvusios „Selelektro“ sistemos, vykdančios kolūkiuose elektrifikacijos darbus.

Iš komunalininkų buvo priimta 8 dyzelinės elektrinės ir 2 hidroelektrinės.

Priimtų iš įvairių žinybų elektrinių ir žemosios įtampos tinklų pagrindu buvo įsteigti 4 elektros tinklų skyriai: Panevėžio, Anykščių, Pasvalio ir Rokiškio.

Įmonės balanse tuo metu buvo 504 km visų įtampų (0,4–110 kV) elektros oro tiekimo linijų, 12 km 6 kV kabelių linijų, pažeminančios 110/6 kV ir dvi 35/6 kV transformatorių pastotės, kurių galios transformatorių suminė galia neviršijo 8000 kVA, 31 10-6/0,4 kV transformatorinė bendros 4500 kVA galios.

Kone visi elektrinių dyzeliniai varikliai buvo užsienio firmų gamybos, susidėvėję, po keletą kartų kapitaliai remontuoti.

Naudingas visos zonos elektros energijos pagaminimas vartotojams 1957 m. sudarė 15 mln. kWh.

Įkūrus Elektros tinklų įmonę jos pirmaisiais vadovais – įmonės steigėjais – tapo: direktorius – inžinierius elektrikas Kauno politechnikos instituto 1951 m. absolventas Bronius Zapalskis (1927–1999), vyriausiasis inžinierius – Kauno aukštesniosios technikos mokyklos (Kauno politechnikumo) auklėtinis, inžinierius elektrikas Juozas Puodžiūnas (1916–1990), vyriausiasis buhalteris Vladas Krikštūnas, (1910–1997), buv. Panevėžio miesto savivaldybės elektrinės darbuotojas.

Pirmasis gamybinio techninio skyriaus viršininkas – inžinierius elektrikas Kauno politechni-

kos instituto 1956 m. laidos absolventas Vincetas Navickas (1930–1994). Pirmuoju dispečerinės tarnybos viršininku paskirtas technikas elektrikas Kauno Politechnikumo auklėtinis Kazys Bartulis, elektrotechninės laboratorijos viršininku – Kauno politechnikos instituto elektrotechnikos fakulteto 1958 m. laidos absolventas Gražvydas Jonas Gudynas. Pirmuoju transformatorių remonto cecho (Alyvos ūkio ir transformatorių remonto dirbtuvių) vadovu paskirtas Kauno politechnikumo auklėtinis Vytautas Kuzminskas, vėliau baigęs Kauno politechnikos instituto Panevėžio vakarinį fakultetą ir įgijęs inžinieriaus elektromechaniko specialybę.

Panevėžio elektros tinklų skyriaus viršininku paskirtas ankstyvesnis skyriaus vadovas Kauno aukštesniosios technikos mokyklos auklėtinis Henrikas Blinstrubas (1910–1990). Anykščių elektros tinklų skyriui vadovauti paskirtas KPI absolventas inžinierius elektromechanikas Vytautas Gaidelis (1930–1996). Pasvalio ETS viršininku paskirtas KPI 1955 m. absolventas Petras Kairys (1929–2002). Rokiškio ETS viršininku dirbo praktikas, buvęs ilgametis Rokiškio elektrinės direktorius Antanas Vipas (1907–1994).

Panevėžyje darbuotojų branduolį sudarė buvusios Panevėžio elektrinės, dirbusios 1923–1944 m. laikotarpiu (karo metu vokiečių aviacijos antskrydžio metu sunaikinta), darbuotojai.

Elektros energijos tiekimas Panevėžio elektros tinklų zonos vartotojams buvo sudėtingas. Tik Panevėžio miestas 1956 m. buvo prijungtas prie Lietuvos energetikos sistemos tinklų per pirmąją sistemine 110 kilovoltų elektros tiekimo liniją Petrašiūnai–Rėkyva (pradžioje 30 kV įtampa). Rezervavimui buvo palikta 30 kilovoltų linija Rėkyva–Panevėžys. Prie šios linijos per 30/6 kV pastotę prijungta Šeduva.

Biržų miestas gaudavo elektros energiją iš Latvijos per 20 kV elektros tiekimo liniją Skaistkalnė–Biržai, o miesto elektrinė dirbo tik maksimalių apkrovų metu.

Kitų administracinių rajonų centrams elektros energija buvo tiekama iš vietinių dyzelinių elektrinių. Kaip išimtis Joniškėlis buvo maitinamas iš Pasvalio elektrinės per 10 kV liniją. Iš Anykščių, dirbant ir dyzelinei, ir hidroelektrinėms, turint galios rezervą, per 6 kV oro linijas elektros energija buvo tiekama Troškūnams ir Kavarskui.

*Petras Kairys (1929–2001),
ilgametis Pasvalio
ir Biržų ETR viršininkas*

Visų komunalinių elektrinių variklių ir hidroturbinų suminė galia vos viršijo 5000 AG, o elektros generatorių galia sudarė 4240 kVA.

Pokario metų elektros tinklai Panevėžyje buvo likę iš Panevėžio miesto savivaldybės elektrinės, gyvavusios per 20 metų (1923–1944) ir tiekusios elektros energiją miesto pramonės, prekybos įmonėms bei gyventojams. Per savo gyvavimo laikotarpį elektrinė pagamino per 20 mln. kWh elektros energijos ir buvo stabiliausiai dirbanti iš savivaldybėms priklausiusių elektrinių tuometinėje Lietuvoje.

Įamžinant elektrinės ir joje dirbusiųjų atminimą, minint Panevėžio elektros tinklų įkūrimo 25-ąsias metines, 1982 m. ant išlikusio elektrinės pastato iškilmingai atidengta atminimo lenta su užrašu: „Šiame pastate 1923–1944 m. veikė Panevėžio miesto savivaldybės elektrinė, fašistinių okupantų sunaikinta 1944 m.“ (autorius – panevėžietis skulptorius Alfridas Pajuodis).

Išsamesnės žinios apie buvusią Panevėžio miesto savivaldybės elektrinę ir joje dirbusius žmones pateiktos knygoje „Panevėžio miesto elektrinei – 80“ (Homo liber, Vilnius, 2004). Knygos autoriai: istorikė-muziejininkė Joana Viga Čiplytė ir inžinierius elektrikas Gražvydas Jonas Gudynas.

Reikia paminėti, jog ilgus metus, faktiškai per visą elektrinės darbo laikotarpį, jai vadovavo Panevėžio miesto burmistro pavaduotojas ir Panevėžio miesto savivaldybės tarybos narys, vienas seniausių Lietuvos savivaldybininkų Vladas Kličmanas (1883–1951). Jo asmenybei įamžinti prie namo Panevėžyje, Ramygalos gatvėje, kuriame tarpukariu gyveno Vladas Kličmanas su šeima, atidengta atminimo lenta.

*Tadas Mongirdas
(1908–1992), ilgametis Kėdainių ET viršininkas, Kauno VDU absolventas, 1975 m.*

1964 m. sukūrus Lietuvoje dar dvi elektros tinklų įmones – Utenoje ir Alytuje, pakito ir Panevėžio elektros tinklų aptarnaujama zona. Utenos elektros tinklams buvo perduotas Anykščių elektros tinklų skyrius, o iš Kauno elektros tinklų priimtas Kėdainių elektros tinklų skyrius. Skyriui vadovavo dipl. inžinierius, Vytauto Didžiojo universiteto absolventas Tadas Mongirdas (1908–1992), baigęs Technikos fakulteto elektrotechnikos skyrių.

Tuo persikirstymu buvo galutinai suformuota Panevėžio elektros tinklų aptarnaujama teritorija.

Tais pačiais 1964 metais buvo baigtas Lietuvos kaimo elektrifikavimo pirmasis etapas: prie Lietuvos energetikos sistemos buvo prijungtas

paskutinis – Biržų rajono J. Biliūno vardo kolūkis. Ta proga ūkyje buvo surengtos iškilmės, kuriose dalyvavo tuometiniai aukščiausieji respublikos ir energetikos sistemos vadovai. Uždegtas simbolinis „Laimės žiburys“, pastatytas paminklinis akmuo su įrašu, liudijančiu atmintinę datą.

1959 m. pabaigoje prie energetikos sistemos per 35 kV liniją iš Panevėžio buvo prijungtas Pasvalys.

1960 m. vasarą atiduotas naudoti stambus energetinis objektas – 110/35/6 kV pastotė „Panevėžys“ (dabar TP „Ekranas“) su 10 kV galios transformatoriumi, dviem šynų sistemomis 110 kV pusėje, 110 kV ir 35 kV oriniais jungtuvais (beje vienteliais sistemoje). Jungtuvų valdymui bei relinės apsaugos, automatikos ir valdymo grandinių darbui buvo įrengtos akumuliatorinė ir suspausto oro kompresorinė. Pastotėje įrengtas pirmasis Lietuvos energetikos sistemoje valdymo pultas su įrengimų valdymu ir signalizacija, sumontuota pulto stale. Pastotės 6 kV skirstykloje sumontuoti komplektiniai skirstomieji įrengimai su ištraukiamais vežimėliais. Šios pastotės šiuolaikiški ir sudėtingi įrengimai davė daug naudos apmokant aptarnaujančių pastotę personalą.

Didėjant apkrovoms, pastačius „Lietkabelio“, kombinuotų pašarų ir kitas gamyklas miesto Šiaurės–rytų pramonės rajone, 1961 m. pastatyta 110/10 kV pastotė RP-3 (dabar TP „Stiklas“) su 10 MVA galios transformatoriumi.

Lamokėliai, Biržų r., simbolinis „Laimės žiburys“, pastatytas toje vietoje, kur 1964-12-19 vyko iškilmės Lietuvos kaimo elektrifikavimo I etapo užbaigimo proga

1962 m. buvo įkurtas Šeduvos elektros tinklų skyrius, vėliau (1967 m.) perduotas Šiaulių elektros tinklų Radviliškio skyriui.

1962 m. birželio mėn. prie energetikos sistemos tinklų per kilnojamąją 35/10 kV TP „Škoda“ prijungiamas Kupiškis.

1962 m. pabaigoje į naujai pastatytą bazę iš laikinų pastatų Respublikos gatvėje persikėlė mechaninės dirbtuvės, transformatorių alyvos ir tepalų sandėliai. Pastatytas 7 vietų autogaražas su remontiniu boksui.

1963 m. rudenį atiduotas naudoti dviaukštis laboratorijos-kontoros pastatas, kuriame įsikūrė įmonės administracija.

Tais pačiais metais įkurtas Biržų elektros tinklų skyrius.

1964 m. vieni pirmųjų Lietuvos energetikos sistemoje Panevėžio elektros tinklai pervedami darbui 10 kV įtampa, tuo pačiu atsisakant tarpinių 35 ir 6 kV įtampų. Tuo pagrindu buvo formuojamas žiedinis 110 kV tinklas ir Panevėžio miesto kabelių magistralinis tinklas.

Pradėtos statyti periferinių elektros tinklų rajonų gamybinės bazės. Rokiškyje pastatyta pirmoji Lietuvos energetikos sistemoje moderni ir erdvi gamybinė bazė. Svarbus etapas Panevėžio energetinio mazgo tinklų vystyme buvo 330 kV įtamos atsiradimas.

*Lietuvos energetikos sistemos ET vyriausieji inžinieriai prie įėjimo į parodą, 1967 m.
Iš kairės: Česlovas Lenickas (VET), Gražvydas Gudynas, Stasys Gylis (PET),
Apolinaras Klupšas (ŠET)*

1968 m. atiduodama eksploatuoti 330/110/10 kV TP „Panevėžys“ 110 kV skirstykla. Kartu Panevėžio elektros tinklų rajono dispečerinės tarnybos pagrindu sudaromos Centrinė dispečerinė tarnyba (CDT) ir miesto dispečerinė tarnyba (MDT).

1969 m. atiduodama eksploatuoti 330 kV elektros tiekimo linija Jonava–Panevėžys–Pliavinės HE. Kartu Panevėžio energetinis mazgas gauna patikimą maitinimą.

1970 m. TP „Panevėžys“ įjungiamas pirmasis 125 MVA galios autotransformatorius, 1972 m. – antrasis tokios pat galios. Transformatorių pastotė pasiekė projektinę galią.

Augant Panevėžio miesto apkrovoms, pietinėje miesto dalyje pastatyta 110 kV TP „Velnys“ – ketvirtoji Panevėžio miesto 110 kV energetinio žiedo pastotė.

*Aleksandras Vanagas (1930–2012),
vienas iš pirmųjų Panevėžio ET
skyriaus (po to Panevėžio ET CDT)
dispečeris*

*Panevėžio ET vadovaujantys darbuotojai. Iš kairės: S. Zutkis, J. Kazlauskas, A. Kulionis,
direktorius B. Zapalskis, V. Merkys ir V. Žala, 1977 m.*

Po apledėjimo, apie 1970 m.

1981 m. pradžioje įjungtas 16 MVA galios transformatorius 110/10 kV TP „Savitiškis“, kartu baigtas Panevėžio m. 110 kV energetinio žiedo formavimas.

1997 m. minint įmonės įkūrimo 40-metį, Panevėžio TP teritorijoje pasodinta keturiasdešimties ąžuoliukų giraitė, atidengtas stogastulpis Panevėžio XX amžiaus energetikų kartoms.

Panevėžio miesto elektrifikavimo raida, kaip jau paminėta, susijusi su Panevėžio miesto savivaldybės elektrine, dirbusia tarpukario – 1923–1944 m. – laikotarpiu.

Pasibaigus karui, Panevėžio elektrinės darbuotojų ir esamo tinklo pagrindu įkuriamas Panevėžio elektros tinklų skyrius, pavaldus „Lietenergo“ Šiaulių energorajonui.

1956 m. vasarą sukurtas savarankiškas Panevėžio elektros tinklų skyrius, priklausęs „Lietenergo“ Elektros tinklų valdybai. Pirmuoju skyriaus viršininku tapo Henrikas Blinstrubas (1910–1990).

Pirmoji elektrinė Kėdainiuose buvo paleista 1922 m. Ją pastatė ir įrengė Kėdainių miesto malūno savininkai. Elektrinėje dirbo 40 AG garo mašina (lokomobilis), sukantis nuolatinės elektros srovės generatorių. Vėliau garo mašina buvo pakeista 110 AG vidaus degimo varikliu, su galingesniu nuolatinės srovės generatoriumi.

1934 m. elektrinę perėmė miesto savivaldybė. 1937 m. elektrinė iš pagrindų rekonstruota: sumontuoti du anglų firmos „Ruston Horby“ vidaus degimo varikliai,

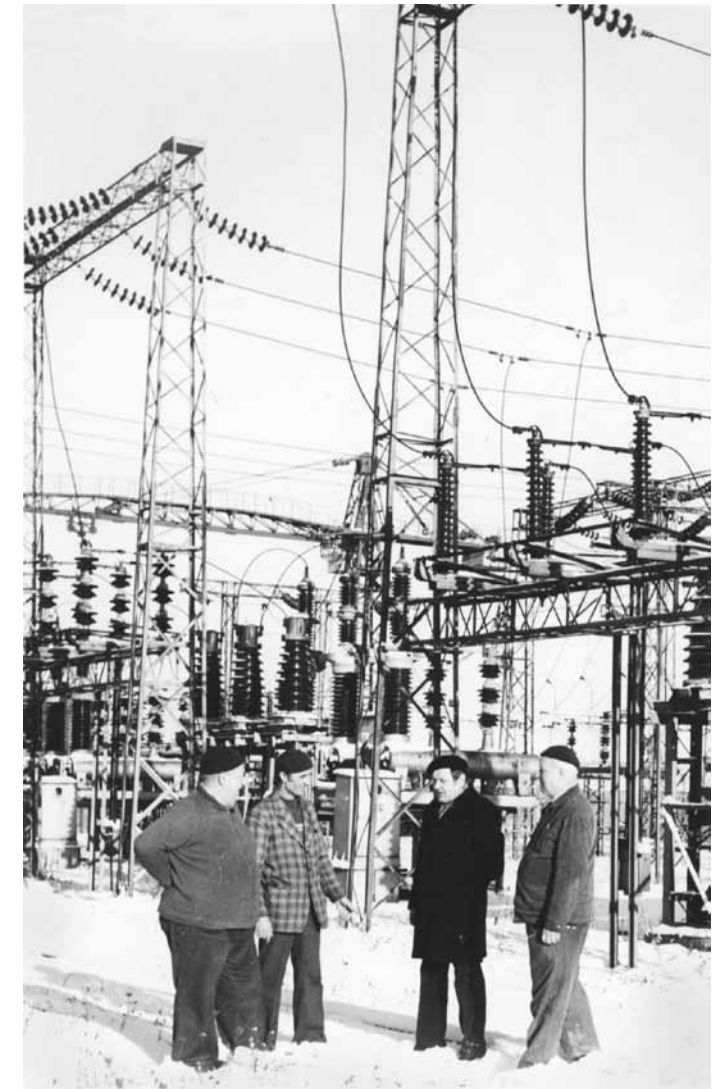
kūrenami malkomis 180 ir 103 AG, bei du nauji kintamosios srovės (380/220 V) 140 ir 95 kW galios elektros generatoriai. Tais pačiais metais pradėtas vystyti aukštosios – 6 kilovoltų – įtampos tinklas. Prie elektrinės sumontuotas aukštinantis 0,4/6 kV 300 kVA galios transformatorius, mieste pastatytos 3 žeminančios transformatorinės, iš elektrinės prijungtos 6 kV 3×16 kv. mm skerspjūvio kabeliais.

1938 m. elektrinė pagamino 379 tūkst. kWh, kurių kaina buvo aukšta – 1,1 lito už kilovatvalandę.

Praėjusiojo amžiaus viduryje be miesto elektrinės veikė dar keletas elektrinių smulkių įmonių poreikiams tenkinti. Tai elektrinė Puco šaltkalvių dirbtuvėje, Juodkiškių bei Vilainių vandens malūnuose. Nedidelės galios (20 AG) dyzelinis variklis su 16 kW generatorių Krakėse.

1944 m. besitraukiant vokiečių armijai, elektrinė, kaip, beje, ir ko ne visi viešieji pastatai mieste, buvo užminuota ir susprogdinta. 1946 m. iš sudegusios Panevėžio elektrinės atgabentas 500 kW galios vidaus degimo variklis „Polar“. Gautas Leningrado gamyklos „Elektrosila“ elektros generatorius. Kiek vėliau elektrinėje sumontuotas dar vienas vidaus degimo variklis su 600 kW generatoriumi iš vokiečių karo laivo.

1951 m. ant Nevėžio upės pradėta statyti ir

Energetikos veteranai (iš kairės): Jonas Šilinskas, Petras Frankas, Gražvydas Gudynas ir Jonas Stankevičius „Ekran“ transformatorinėje pastotėje (RP-2) 1980 m. lapkričio mėn.

1953 m. paleista Kruostos tarpkolūkinė hidroelektrinė. Joje sumontuotos 3 hidroturbinos po 100 kW galios ir 3 generatoriai po 120 kVA. Prie hidroelektrinės buvo įrengta aukštinanti 0,4/10 kV pastotė su 300 kVA galios transformatoriumi. Vartotojus maitino trys aukštos įtampos linijos, dirbusios dviem laidais (sistema: „du laidai – žemė“). Prie šios sistemos buvo prijungti aplinkiniai kolūkiai: „Pakelta velėna“, „Žiburyš“, „Švyturys“, „Lenino keliu“, „Montviliškis“ bei Dotnuvos miestelis ir Dotnuvos akademija.

Elektros energijos tiekimas vartotojams iš Krustos hidroelektrinės buvo nepatikimas. Elektrinė dirbo priklausomai nuo upės nuotekio režimo: po kelias valandas iš ryto ir vakare. Pavasario potvynio metu elektrinė iš viso nedirbo, nes tuomet susilygindavo viršutinio ir apatinio bjefų horizontai.

1957 m. pradžioje, nutiesus pirmąją Lietuvoje 110 kV liniją Petrašiūnų elektrinė–Panevėžys–Rėkyvos elektrinė šalia esamo Kėdainių monterinio punkto pastatyta 110/10 kV pastotė, kuri prijungta prie linijos 1957 m. rugpjūčio mėnesį. Kėdainiai tampa pirmuoju Lietuvoje rajono centru, prijungtu prie Lietuvos energetikos sistemos tinklų.

Išsamios žinios apie Kėdainių elektrifikavimą pateiktos inžinieriaus Stasio Bylio knygoje „Hidroelektrinių mirazai Lietuvoje 1909–2009“ (Trys žvaigždutės, 2010).

Pastačius Kėdainiuose chemijos gamyklą, elektros energijos poreikius diktavo šis pramonės gigantas. Kėdainių 110/35/10 kV pastotė ne kartą buvo plečiama, rekonstruojama. Naujo pramonės rajono aprūpinimui elektros energija pastatyta 110/6 kV pastotė. Kėdainiai tampa svarbiu energetiniu mazgu.

Pirmoji elektrinė Biržuose paleista 1910 m. garo malūne Bažnyčios gatvėje. 1914 m. pastatyta dar viena mažos galios (9,5 kW) elektrinė Dirvonų (dabar Vytauto) gatvėje. Nuolatinės srovės generatorių suko nafta varomas variklis.

Pirmoji viešoji elektrinė pradėjo dirbti lentpjūvėje prie Agluonos upės Dvaro (dabar S. Neries) gatvėje. Ši elektrinė veikdavo tik vakarais ir rytais tamsiuoju paros metu. Nuolatinės srovės generatorių suko 40 AG lokomobilis. 1925 m. šioje elektrinėje pastatytas aukšto slėgio 70 AG dyzelinis variklis ir naujas elektros generatorius. Šioje elektrinėje pagaminta elektra buvo labai brangi, ja naudojosi visi, kas norėjo. Net elektros linijos buvo nutiesiamos iki vartotojo. Elektrinė veikė iki 1936 m. vasario 2 d.

1935 m. Biržų miesto valdyba Biržų piliakalnio papėdėje Birutės alėjoje pradėjo statyti nuosavą miesto elektrinę, kurią paleido 1936 m. vasario 2 d. Elektrinėje buvo sumontuoti du dyzeliniai švedų firmos „Polar atlass“ agregatai: 150 AG su generatoriumi 120 kVA ir 80 AG su generatoriumi 60 kVA. Pirmasis elektrinės vedėjas – Pranas Mackevičius. Elektrinę aptarnavo 4 mašinistai, elektros tinklą –

5 elektromonteriai. Vyr. mašinistas buvo Jurgis Trečiokas, vyr. elektromonteris L. Šileika.

Elektrinė dirbo visą parą. Pažymėtina, kad elektrinę ir tinklą aptarnaujantis personalas per metus veltui gaudavo 120 kWh elektros energijos, tik viršijus limitą tekdamo mokėti savikaina po 40 cnt/kWh.

Karo metu, naudojant dyzelinį kurą, sumaišytą su benzinu, dyzeliniai varikliai susidėvėjo, atsarginių dalių, užsakytų Švedijoje, negauta, tad teko skubiai statyti 20 kilovoltų liniją iki Skaistkalnės Latvijoje. Talkinant miesto gyventojams ši linija geležies laidais, 20 kv. mm skerspjūvio, buvo pastatyta ir 1942 m. kovo mėn. gauta įtampa iš Latvijos per 400 kVA (mieste) ir 180 kVA („Siūlo“ fabrike) pažeminančius 20/0,4 kV transformatorius.

Vokiečiai traukdamiesi sudegino elektrinę, sugriovė liniją, panaudodami atramų medį bunkerio statybai, tad miestas liko be elektros.

Po karo didelių pastangų dėka 1944 m. lapkričio mėn. elektrinės agregatai buvo dalinai atstatyti. Nors elektra miestui buvo dalinai tiekiama iš „Siūlo“ fabriko elektrinės, miestas jautė elektros badą iki tol, kol 1960 m. 35 kV įtampa nebuvo prijungtas prie energetikos sistemos tinklų.

Elektros energija apšvietimui Rokiškio mieste buvo pradėta naudoti 1922 metais, kada Rokiškio dvare buvo pastatytas lokomobilis, kuris suko nuolatinės srovės elektros generatorių. Elektros srovė buvo tiekiama tik dvaro rūmams apšviesti.

1925 m. Rokiškio malūne privatūs asmenys Furmanskis ir Gyvovskis pastatė 75 AG lokomobilį, kurio sukamas generatorius tiekė nuolatinę elektros srovę ir daliai miesto vartotojų.

1927 m. privačių asmenų iniciatyva buvo pastatytas naujas elektrinės pastatas ir sumontuoti trijų cilindrų 150 AG dyzelinis variklis „Deutch“ su vokiečių firmos AEG kintamosios srovės 380/220 V įtampos elektros generatoriumi. Elektros energija buvo tiekiama tik daliai miesto gyventojų, sugebėjusių mokėti, nes elektros kainos buvo aukštos ir siekė 1 litą 35 centus už kWh. Be to, elektra Rokiškiui buvo tiekiama tik vakarais.

1929 m. elektrinę iš privatininkų perėmė miesto savivaldybė, kurios iniciatyva elektrinėje buvo sumontuotas antrasis agregatas: 75 AG dyzelinis variklis ir trifazis kintamosios srovės 380/220 V 60 kW galios generatorius.

1935 m. Rokiškio miesto elektrinės įrengta elektrinė galia buvo 246 kW, maksimali apkrova siekė 101 kW. Elektros energijos pagaminta 179,2 tūkst. kWh. Elektra naudojosi dauguma miesto gyventojų.

Karo metu, trūkstant dyzelinio kuro, iš Panevėžio buvo atgabentas ir sumontuotas dujų generatorius (kūrenamas malkomis), ČTZ variklis su 60 kW galios

AEG firmos generatoriumi. Elektros energija buvo limituojama, be pertrūkio buvo tiekiama tik ligoninei ir ryšiams.

Karo veiksmų metu elektrinė buvo padegta, tačiau didesnių nuostolių išvengta.

Tarpukario laikotarpiu Rokiškio krašte dirbo keletas mažų elektrinių, priklausiusių įvairioms žinyboms. Pandėlio malūne 1923–1936 m. laikotarpiu veikė 24 kW galios nuolatinės srovės generatorius, kuris tiekė elektrą miestelio gyventojams. Tik nuo 1936-ųjų miesteliui atnaujintas elektros energijos tiekimas iš pieninės, kurioje dirbo garo variklis 16 AG ir dyzelinis variklis 53 AG. Bendra elektros generatorių galia buvo 46 kW, maksimali apkrova 1939 m. siekė 12,7 kW. Juodupės audimo fabrike prieškarui 85 AG lokomobilis, kūrenamas malkomis, suko elektros generatorių. Čia dirbo ir 80 AG vandens turbina.

Nuo 1925 m. Rokiškio ir Obelių geležinkelio stotyse pradėjo veikti Lietuvos susisiekimo ministerijai priklausiusios vietinės reikšmės elektrinės, kurios tiekė elektrą ir aplinkiniams gyventojams. Šių elektrinių galia buvo menka: Rokiškio 12 AG dyzelinis variklis suko 6,6 kW galios generatorių, Obeliuose – 30 AG dyzelinis variklis suko 22 kW elektros generatorių.

Salų žemės ūkio mokykloje dyzelinės elektrinės, priklausiusios žemės ūkio ministerijai, 15 AG dyzelis suko 8 kW generatorių. Po karo Rokiškio miesto elektrinė buvo ne kartą remontuota, didinama jos galia. 1948 m. Rokiškio elektrinėje sumontuojamas dyzelinis variklis „FIAT“ su 320 kVA galios generatoriumi. Elektra miesto gyventojams pradeda tiekti ištisą parą. Didėjant elektros poreikiams elektrinėje sumontuojamas dyzelinis agregatas „Manheim“, 1400 AG, su generatoriumi 700 kW. Turinti tokią galią elektrinė net prijungus Rokiškį prie energetikos sistemos tinklų buvo užkonservuota ir palikta darbui kaip rezervinė ekstremaliems atvejams.

Pirmoji elektrinė Pasvalyje paleista 1927 m. Elektrinę ir Pasvalio m. elektros tinklą įrengė Vitartų apylinkės dvarininkas Chodakauskas. Elektrinė buvo įrengta Pasvalyje ant Lėvens upės kranto menkaverčiame pastate Pumpėnų gatvėje. Pirmosios elektrinės galia buvo nedidelė: dvitaktis dyzelinis variklis su 30 kVA nuolatinės srovės generatoriumi.

1929 m. elektrinė buvo parduota miesto prekybininkui Feldmanui, kuris perkėlė elektrinės įrengimus į vertingesnį pastatą Svalios gatvėje, ant Svalios upelio kranto. Jėgainė buvo rekonstruota, pastatant naują keturtaktį variklį, „Karting“ firmos. Tais metais elektra naudojosi tik 400 vartotojų, pagaminta 13680 kWh, kadangi elektros kaina buvo labai aukšta – siekė net 1,6 lito už kilovatvalandę. Tik vartotojams primygtinai reikalaujant elektrinės savininkas sumažino kainą iki 1 lito.

1940 m. elektrinė perėjo valstybės žinion. 1941 m. elektrinės galia padidėjo iki 80 kVA.

Sumontavus antrąjį kintamosios srovės generatorių pusei miesto gyventojų buvo tiekiama nuolatinė, kitai pusei – kintama elektros srovė.

1946 m. esami varikliai buvo demontuoti ir sumontuoti iš Biržų elektrinės gautas variklis „Polar Atlas“ 70 AG su 55 kVA galios elektros generatoriumi. Iš Lietuvos energijos valdybos gautas U-14 dyzelinis 150 AG variklis su 100 kVA generatoriumi. Kartu miestas maitinamas kintamąja srove.

Išėjus iš rikiuotės varikliui U-14, 1947 m. iš Kaliningrado srities gautas variklis „Deutch“, 150 AG su 100 kVA generatoriumi.

Padidėjus elektrinės galiai atsirado galimybė iš elektrinės per 10 kV liniją tiekti elektrą Joniškėliui.

1957 m. elektrinės galia jau siekė 560 kVA.

1959 m., pastačius 35 kV liniją iš Panevėžio, Pasvalys buvo prijungtas prie energetikos sistemos tinklų.

Elektros atsiradimas Kupiškyje siejasi su Pirmojo pasaulinio karo metais. Vokiečiai 1915 m. į Kupiškį atgabeno malkomis kūrenamą lokomobilį „Hemrich Lanz Mannheim“ 26 AG ir AEG firmos nuolatinės srovės generatorių. Lokomobiliui aušinti reikėjo nemažai vandens, todėl okupantai atėmė iš Kupiškio žydų bendruomenės apie 1890-uosius metus pastatytą žydų pirtį su „mikva“ – baseinu ritualiniams reikalams. Ši vieta išliko iki šių dienų. Ten buvo įrengta elektrinė, kuri pradėjo dirbti 1916 m. rudenį. 1918 m. pabaigoje, išvijus vokiečius, elektros įranga liko, tačiau elektrinė darbo neatnaujino.

1919 m. rugsėjo 12 d. Lietuvos žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos įgaliotinis Panevėžiui ir Rokiškiui Vaclovas Vojtevičius sudarė sutartį su Kupiškio vartotojų bendrove, kuriai išnuomojo elektrinę dvejiems metams. Metinis nuomos mokestis buvo nustatytas 3000 auksinų. Elektrinės galia buvo 12,5 kW. Miestelyje tuo metu apšvietimui buvo naudojamos 67 lemputės po 25 vatus, 89 lemputės po 32 vatus ir tik 4 lemputės po 40 vatų. Visa elektrinės įranga buvo įvertinta 26730 auksinų. Mokestis už sunaudotą elektros energiją buvo imamas nuo lempučių skaičiaus. Už mažiausios galios lemputę kupiškėnai iki vasario 1 d. mokėjo po 30 auksinų mėnesiui, o nuo vasario 1 d. – 20 auksinų. Elektrinę aptarnaudavo keturi nuolatiniai darbininkai ir du samdomi. Elektrinės eksploatacija kainavo brangiai, tad nuo 1920 metų gegužės 1 d. elektrinė nustojo veikti, vartotojų bendrovė atsisakė sutarties. Vietiniai vertėivos siekė perimti elektrinę į savo rankas. 1921 m. rugsėjo 12 d. paskelbus varžytines elektrinei išnuomoti jas laimėjo už metinę 3500 auksinų sumą Chonelis Šmidtas, su kuriuo ir buvo sudaryta sutartis trejų metų laikotarpiui. Tuometinėje Kauno gatvėje Smitas turėjo malūną, į kurį

perkėlė visus elektrinės įrengimus. 1922 m. pabaigoje Ch. Šmitas kreipėsi į Finansų, prekybos ir pramonės ministeriją, prašydamas pratęsti nuomos sutartį iki šešerių metų kartu įsipareigodamas geležies laidus pakeisti variniais ir pastatyti 50 naujų stulpų. Buvo atliktas ir naujas elektrinės perkainavimas, pereinant nuo auksinų prie litų: elektrinės vertė įkainota 17328,5 litų (buvo 125121 auksinų). Nuomos mokestis valstybei nustatytas 350 litų metams.

1924 m. vykusias varžytines (iki 1930 m.) vėl laimėjo Ch. Šmidtas, pasiūlęs 225 litų metinę nuomą. 1925 m. būdamas senyvo amžiaus Šmidtas perleido nuomos sutartį savo sūnui Joachimui. Joachimas Šmidtas buvo įžvalgus verslininkas, nes turėjo įsigijęs galingą 52 AG motorą. Nuo 1931 metų visa Kupiškio elektrinė jau buvo jo nuosavybė.

Miestelio elektros tinklas buvo labai netvarkingas, kėlė pavojų aplinkiniams. Elektrinės savininkas atsisakė tinklą tvarkyti, tačiau vis didino elektrinės pajėgumus. 1937 m. elektrinė jau turėjo vieną 100 ir du po 50 AG dyzelinius variklius. Metinė elektros energijos gamyba išaugo iki 25 000 kWh. 1940 m. N. Šmidto elektrinė ir malūnas buvo nacionalizuoti. Karo metu Šmidtų šeima tapo holokausto aukomis.

Vokiečių okupacijos metais Kupiškio elektrinės ir malūno direktoriumi tapo garsus kupiškėnas, generolas Jonas Černius, buvęs Lietuvos kariuomenės štabo viršininkas, o 1939 m. pusmetį ėjęs ministro pirmininko pareigas.

Karo metu kapitališkai neremontuojami elektrinės įrengimai susidėvėjo, tad elektros šviesą kupiškėnai gaudavo tik vakarais. Susidėvėjusius dyzelinius agregatus pakeitė lokomobiliai. 1962 m. Kupiškis buvo prijungtas prie energetikos sistemos tinklų, iš pradžių per laikiną kilnojamą 35/6 kV pastotę „Škoda“, vėliau – per 110/10 kV pastotę.

Vladas Buinevičius

ŠIAULIŲ ELEKTROS TINKLAI

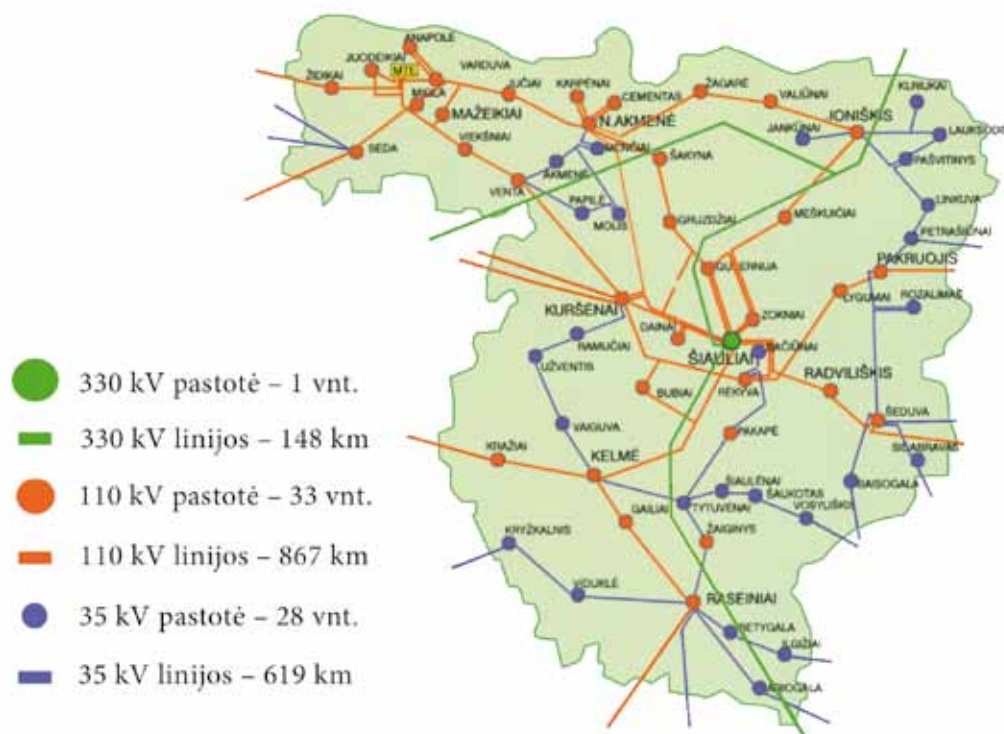
ELEKTROS ENERGIJA

Nors elektra žemėje buvo išrasta seniai, bet jos panaudojimas, kaip mes suprantame dabar, yra gana nesenas. Lietuva, kuri elektros energiją naudoja daugiau nei šimtas metų, nedaug atsiliko nuo kitų Europos valstybių. Galima sakyti, kad elektros energija yra jauna ūkio šaka. Pirmiausia reikėjo sukurti mašinas, kurios gamtoje esančią energiją paverstų į elektrą. Tokias mašinas vadiname generatoriais. Pagamintos elektros energijos, kaip prekės, nemokame sandėliuoti, išskyrus mažus jos kiekius (akumuliatoriuose), o reikia tuoj pat sunaudoti. Atsiranda būtinybė ją transportuoti į kitą vietą, kur yra elektros energijos vartotojas. Tam tikslui statomos elektros energijos perdavimo linijos, kurios yra orinės ir kabelinės. Elektros energija nuo gamintojo iki vartotojo nueina ilgą ir sudėtingą kelią. Pradžioje ji transformuojama į aukštesnę įtampą ir siunčiama į perdavimo tinklą, toliau transformuojama į žemesnę įtampą ir siunčiama į paskirstymo tinklą, o iš čia pasiima vartotojas. Paprastai, šiam darbui atlikti, tarnauja elektros tinklų įmonės. Elektros energijos perdavimo technologijai įgyvendinti reikalinga daug specialių įrenginių ir tai darbų šakai paruoštų žmonių. Žmonėms, ypatingai tiems, kurie tiesiogiai dirba su specialiais įrenginiais, reikalingos specialios žinios, atsargumas, atidumas, sąžiningumas, pareigingumas ir drausmingumas. Elektra nemėgsta išsiblaškiusių, apsileidusių ir netvarkingų. Elektros tinklų įmonėse dirba įvairių specialybių žmonės, tai elektromonteriai aptarnaujantys žemos įtampos (0,4–10) kV orines ir kabelines

linijas, aukštos įtampos (35–330) kV linijas – elektromonteriai aukštalipiai, elektrošaltkalviai, aptarnaujantys elektros pastočių įrenginius, relinės apsaugos darbininkai ir inžinieriai, izoliacijos kontrolės darbininkai ir inžinieriai, apskaitos prietaisų technikai ir inžinieriai, o taip pat ir specialaus transporto žmonės, bei operatyvinio darbo specialistai. Sparčiausiai elektrifikacijos darbai Lietuvoje buvo vykdomi nuo 1959 m. iki 1995 m. Šį laikotarpį reikėtų vadinti – Lietuvos elektrifikacija.

Dabartinė Šiaulių elektros tinklų įmonės teritorija sudaro apie vienuolika tūkstančių kvadratinį kilometrą, o joje gyvena apie pusę milijono gyventojų. Ji apima Šiaulių, Mažeikių, Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Kelmės, Radviliškio ir Raseinių rajonus. Tam, kad būtų tenkinami šioje teritorijoje gyvenančių žmonių ir įmonių elektros energijos poreikiai, reikėjo nutiesti elektros perdavimo linijų: 330 kV – 217 km, 110 kV – 856 km ir 35 kV – 612 km, o pastočių 330 kV – 1 vnt., 110 kV – 29 vnt., 35 kV – 26 vnt., skirstomajame elektros tinkle 10 kV orinių ir kabelinių linijų – 8094 km, 0,4 kV – 10375 km, o 10/0,4 kV pastočių – 4916 vnt.

1997 metais Šiaulių elektros tinkluose dirbo 1043 žmonės, abonentų skaičius – 194574 vnt.

Šiaulių elektros tinklų 330, 110, 35 kV linijos ir pastotės

Šiaulių elektros tinklų teritorija

ŽINGSNIAI Į LAISVĘJIMĄ IR NEPRIKLAUSOMYBĘ

1985 m. Tarybų Sąjungoje M. Gorbačiovas pradėjo įgyvendinti pertvarkos ir viešumo politiką. Lietuvoje ši politika išsivystė į sąjūdį už laisvę ir nepriklausomybę, kuriame aktyviai dalyvavo įmonės darbuotojai. Esminiai pokyčiai politikoje ir ekonomikoje – pagrindinis šio dešimtmečio bruožas.

1986 m. įmonės direktoriumi paskirtas V. Buinevičius, direktoriaus pavaduotoju – S. Tolišius. Įmonė pradėjo dirbti naujomis darbo apmokėjimo sąlygomis, buvo patvirtinta nauja įmonės struktūra, pertarifikuoti darbai, nustatytos kategorijos, tarifiniai atlygiai ir pareigybinės algos. Įsteigtas juridinio konsultanto etatas, kapitalinės statybos skyrius ir paskirstymo tarnyba įjungtos į gamybinio-techninio skyriaus sudėtį. Ūkinio aptarnavimo grupė sujungta su remonto statybos baru.

1988 m. Šiaulių elektros tinkluose įsikūrė Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio grupė, o kitais metais vasario 16 dienos minėjimui buvo surengta vakaronė, nepriklausomos Lietuvos leidinių ir atributikos paroda. 1989 m. gamybinio susivienijimo „Lietuvos energetika“ įsakymu Šiaulių tarprajoninis energetikos priežiūros skyrius perduodamas Šiaulių elektros tinklų įmonei, kitais metais įsteigtas direktoriaus pavaduotojo ekonomikai ir realizacijai etatas. Į šias pareigas, konkurso

tvarka, paskirtas Romas Gričius. Lietuva tampa nepriklausoma valstybe, įkuriama Lietuvos energetikos ministerija, ministru paskiriamas Leonas Ašmantas, o 1990 metų lapkričio 15 d. Šiaulių miesto savivaldybė įregistruoja valstybinę įmonę „Šiaulių elektros tinklai“. Elektros tinklų įmonės kolektyvas tampa pavaldus Lietuvos valstybei. Tobulinama savarankiškos valstybinės įmonės valdymo struktūra, sudaroma direktorių valdyba: pirmininkas – direktorius V. Buinevičius; nariai technikos direktorius M. Laurinavičius, ekonomikos direktorius R. Gričius, ūkio direktorius S. Tolišius.

Visi ūkiniai, administracijai, finansiniai klausimai sprendžiami bendrai, dalyvaujant Lietuvos energetikos ministerijai. Laikas buvo sudėtingas, byranti Sovietų sąjunga nenorėjo išleisti Baltijos šalių iš savo imperijos, organizavo įvairias blokadą, išpuolius prieš laisvės trokštančius žmones.

Energetikos ministerija, buvusias mūsų bendrame gamybiniame susivienijime šilumos tinklų įmones perdavė savivaldybių žinion. Šiuo energetikos ministerijos patvarkymu liko nepatenkinti šilumos tinklų vadovai, nes jie buvo atstumti nuo bendro finansinio katilo. Elektros tinklų įmonės, su kuriomis energetikos ministras, palaikė glaudžius gamybinius ryšius, einamuosius klausimus sprendavo gamybiniuose susirinkimuose Kaune.

Šiaulių elektros tinklų direktorių valdyba

Buvęs gamybinis susivienijimas „Lietuvos energija“, praradęs visas pavaldžias įmones, buvo nepatenkintas ir visais būdais ieškojo kelių, kaip susigrąžinti savo prarastą valdžią. Elektros tinklų įmonėms nieko netrūko, išskyrus Centrinę dispečerinę tarnybą, kuri priklausė Lietuvos energetinei sistemai. Tas trijų metų laikotarpis prabėgo greitai, pasikeitė Lietuvos vyriausybė, energetinė sistema pasivadino „Lietuvos energija“, įregistruota Vilniaus miesto savivaldybėje, grąžino visas Lietuvos elektros tinklų įmones į savo bendrovę, o Šiaulių elektros tinklai tapo akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ filialu.

XIX a. pabaigoje didesnieji Europos miestai jau naudojo apšvietimui elektros energiją.

Į Šiaulius elektros energija, kaip rašoma laikraščio „Darbininko balsas“ šeštajame numeryje, atkeliavo į Frenkelio odos fabriką 1902 metais, kur tuomet dirbo per 300 darbininkų ir buvo įrengtos mašinos, gaminančios elektrą apšvietimui.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, 1919 metais, odų fabriko savininkui atgaivinus darbą, savų reikalų tenkinimui sumontuoti „Lankošyr“ tipo katilai ir „Garlich“ tipo garo mašina, kuri virvinės pavaros pagalba suko 60 kW nuolatinės srovės 110 V įtampos generatorių. 1921 metais šiame fabrike elektros gamybai jau turėjo antrą 150 kW generatorių. Tais pačiais metais Kaune įsisteigė Amerikos Lietuvių Prekybos akcinė bendrovė, turinti filialą Šiauliuose. Filialo būstinė įsikūrė prie šv. Petro ir Povilo bažnyčios. 1922 metais Bačiūnuose, dvarininko Karpio valdose, prasidėjo naujos elektrinės statyba ir gegužės mėnesį, vokiečiams padedant, buvo paleistas 300 AJ galingumo stacionarinis lokomobilis, kuris suko 335 kVA, 6,3 kV įtampos trifazinį generatorių. Elektrinė naudojo durpes, gaunamas iš tai pačiai bendrovei priklausančio Pitmiškio durpyno. Iš Bačiūnų elektrinės išėjo trys 6 kV orinės elektros perdavimo linijos: viena į Pitmiškio durpyną (apie 2 km), į Šiaulius (apie 8 km) ir į Radviliškį (apie 20 km). **Tai buvo pirmieji Šiaulių elektros tinklai.**

1924 metais vadovaujant inžinieriams Narkevičiui ir Narutavičiui, su vokiečių specialistų pagalba, buvo sumontuotas vienas „Buttner“ firmos 15 atmosferų garo katilas ir vienas „Bron Boveri“ firmos 940 kVA galingumo trifazinis kintamos srovės turbogeneratorius, o 1929 metais elektrinė praturtėjo dar vienu „Babkok-Wilkoks“ firmos 15 atmosferų garo katilu ir vienu „Simens-Schurckart-Werke“ firmos 1250 kVA galingumo kintamos srovės turbogeneratoriumi.

Bendras elektrinės galingumas siekė 2525 kVA ir to pakako Šiaulių miestui ir Radviliškiui iki 1939 metų.

1932 metais Bačiūnų elektrinę nupirko Šiaulių miesto savivaldybė, o 1939 metais buvo pradėta Rėkyvos elektrinės statyba. 1940 metais buvo sumontuoti trys garo katilai, du turbogeneratoriai. 1941 metais buvo įvesta 30 kV perdavimo linija

Albinas Petrauskas

į Šiaulius ir per Radviliškį į Panevėžį bei atsirado naujos pastotės Šiauliuose, Radviliškyje ir Panevėžyje. Šiauliuose du transformatoriai po 800 kVA. Radviliškyje du transformatoriai po 320 kVA ir Panevėžyje du transformatoriai po 640 kVA, o taip pat buvo numatyta pastatyti 30 kV liniją į Kuršėnus, bet įvykių eiga nukrypo kita linkme.

Per karą nesunaikintos išliko elektrinės Bačiūnuose ir Rėkyvoje, o taip pat ir pastotės Šiauliuose, Radviliškyje ir Panevėžyje. Esamas 30 kV ir 0,4 kV linijas reikėjo atstatinėti pasibaigus karui.

1954 metais buvo pastatyta 33 kV ETL Rėkyva–Šiauliai ir 35/10 kV pastotė Šiauliuose.

Augant tinklams augo ir juos aptarnaujančių žmonių skaičius bei jų kvalifikacija.

1957 metais liepos 14 dieną LTSP MT nutarimu Nr. 276 buvo įkurta Liaudies Ūkio Tarybos Energetinio Ūkio valdyba, o ši vietoj buvusio „Lietenergo“ įkūrė Šiaulių elektros tinklų ir elektros stočių rajoną, kuris turėjo eksploatuoti aukštos ir žemos įtampos elektros tinklus, dyzelines, hidro stotis, rajonines pastotes ir transformatorinius punktus, esančius Šiaulių, Kuršėnų, Joniškio, Pakruojo, Žagarės, Mažeikių, Raseinių, Užvenčio, Kelmės, Akmenės ir Tytuvėnų rajonuose. Direktoriumi buvo paskirtas Albinas Petrauskas.

1949 metais rugpjūčio 9 dieną Šiaulių energorajono direktoriaus Bairikovo įsakymu Šiaulių elektros tinklų rajono viršininku buvo paskirtas pirmas atsijęs inžinierius Pranas Šimkus.

Nuo 1944 metų visą savo gyvenimą surišo su Šiaulių elektros tinklais: A. Jurėla, I. Tamašauskas, V. Šešelgis, J. Navickas, A. Kostkus, L. Sitnikas, A. Kmielauskas, K. Kadaravičius, M. Pinigis, S. Jazdauskas, E. Bronikauskas, A. Domarkas, J. Gailiūnas, S. Jarockis, A. Bekeris, V. Straževičius, K. Žindulis.

Nuo 1950 metų Šiaulių zonoje pradeda atsirasti stambesni elektros vartotojai – tai Akmenės cemento gamykla, Daugėlių statybinių medžiagų kombinatas, taip pat augo ir Šiaulių miesto pramonės įmonės. Tam tikslui reikėjo auginti Šiaulių zonos elektros tinklą.

1952 metais buvo pastatyta 35 kV linija Rėkyva–Akmenė, Šiaulių 30/6 kV pastotės galingumas padidintas iki 320 kVA. 1954 metais įvesta 35/6 kV Pakapės pastotė ir linija Rėkyva–Pakapė bei pastatyti 2 transformatoriai po 1000 kVA. Daugėliai maitinasi iš 35 kV linijos atšakos Rėkyva–Akmenė. 1958 m. įvesta

eksploatacijon 110 kV EPL Rėkyva–Naujoji Akmenė per Kuršėnus, 35 kV ETL Šiauliai–Joniškis–Linkuva, Pakapė–Tytuvėnai ir sumontuota 35/10 kV pastotė Joniškioje, Linkuvoje, Tytuvėnuose. 1959 metais įvedama eksploatacijon 35 kV linija Akmenė–Mažeikiai, 35/10 kV pastotė Mažeikiuose.

1956 metais įvedama eksploatacijon 110 kV ETL Petrašiūnai–Rėkyva. Taip Šiaulių Elektros tinklai įsijungia į Lietuvos energetinę sistemą ir buvusio elektros energijos trūkumo nebesijautė. Atsirado galimybė energijos vartotojams prisijungti prie valstybinio elektros tinklo, o elektros tinklams atsikratyti neekonomiškų mažų elektrinių. Iki 1948 metų Šiaulių miesto įmonėms buvo ribojamas energijos suvartojimas.

Iki 1965 metų medinės atramos buvo nužievinamos rankiniu būdu, o nuo 1970 metų jau mechanizuotai ir impregnuojamos autoklave.

1961 metais iš Akmenės cemento gamyklos į Šiaulių elektros tinklus direktoriumi buvo paskirtas tos gamyklos vyriausiasis energetikas Jonas Volskis. Tai buvo išsilavinęs žmogus, turintis energetiko, gyvenimo patirties, sumanus ir energingas vadovas.

Tai laikotarpis, kada Šiaulių elektros tinklai turėjo apibrėžtą geografinę vietą miesto plane ir suprojektuotą pirmą 330 kV pastotę, o įmonės teritorijoje stovėjo trys aptriušę pastatukai ir veikianti 35/6 kV pastotė. Parėmus Lietuvos vadovybei pradėti statyti administraciniai pastatai bei 330 kV pastotė, kuri buvo pirmoji Lietuvoje.

Per šešis Jono Volskio vadovavimo metus Šiaulių elektros tinklų teritorijoje vartotojų maksimalus apkrovimas išaugo nuo 14000 kW iki 28000 kW.

1962 metais pastatyta 330/110/10 kV pastotė su 120000 kVA galingumo transformatoriumi. Per 330 kV naują įtampos liniją Šiauliai susijungė su Šiaurės vakarų energetine sistema.

Visi zonos rajonai buvo prijungti prie Lietuvos energetinės sistemos, vyko žemės ūkio elektrifikacijos darbai. Augo išsilavinusių vadovų skaičius.

Per tą penkmetį sparčiai vystėsi skirstomieji ir perdavimo tinklai, augo įmonės techninis apginklavimas, kasmet gaudavome naujų automašinų, traktorių, ryšių technikos, gerėjo darbininkų darbo ir buities sąlygos.

Jono Volskio kredo buvo toks: „Valstybinė

Jonas Volskis

Enrikas Brasiūnas (Sapožnikovas)

valdžia skirta Dievo, o Jums ir mums reikia būti drausmingiems ir paklusniems (geriems)“. Su tokiomis nuostatomis 1967 metais jis išvyko į Vilnių padėti valdyti Lietuvos energetiką.

1967 metais Šiaulių elektros tinklams vadovauti paskiriamas naujas direktorius, buvęs Rėkyvos VRE direktorius Enrikas Brasiūnas (Sapožnikovas).

35 kV elektros tinklas, kuriuo tiekama energija zonos rajonų centrams, persikraudavo ir reikalavo didesnio pralaidumo. Prasidėjo laikotarpis reikalaujantis 110 kV tinklo. 1966 metais eksploatacijon įvedama 110/35/10 kV pastotė Raseiniuose ir 110 kV linija Raseiniai–Jurbarkas, 110 kV linijos Šiauliai–Kursėnai II, Kursėnai–Telšiai. 1967 metais perėmus iš Panevėžio ET Šeduvos skyrių, Šiaulių elektros tinklams perduodama 110 kV linija Šeduva–Panevėžys, o Šeduvos 110/32/10 kV pastotėje keičiamas transformatorius į 10000 kVA. Įvedamos naujos 110 kV linijos Seda–Mažeikiai, Gubernija–Meškuičiai–Joniškis, 1968–1969 metais 110 kV linijoje iš Šiaulių įjungiamą įtampa į Kelmę ir toliau į Kražius. Kursėnų pastotėje montuojamas antras 10000 kVA transformatorius. Joniškio 110/35/10 kV pastotėje įvedamas antras 16000 kVA transformatorius. Statomos ir rekonstruojamos 35 kV elektros perdavimo linijos ir pastotės. Augo įmonės transportas – 1970 metais Šiaulių elektros tinklai turėjo 107 automašinas ir 31 traktorių.

Plėtėsi Akmenės cemento gamykla, augo elektros poreikis ir 1971 metais buvo pastatyta nauja 110/35/10 kVA pastotė, iš kurios per 110 kV linijas maitinosi dvi gamyklos 110 kV pastotės. Augo elektros poreikis žemės ūkyje, todėl buvo statomos naujos 35/10 kV pastotės ir 35 kV linijos.

Buvo tobulinamas esamo tinklo operatyvinis valdymas, diegiamos naujos technologijos. 1972 metais atliktas radijo ryšio automatizavimas Šiaulių, Radviliškio, Joniškio ir Kelmės rajonuose. RAAMT tarnyba buvo įkurta 1968 metais, o 1972 metais įmonėje jau buvo 24 distancinės apsaugos ir kelios aukšto dažnio apsaugos. Tarnybai vadovavo inžinierius A. Šimas.

Daug dėmesio skiriama darbui linijose tobulinti, gaminamos naujos darbo priemonės, mechanizmai. Pagaminta įmonėje, savo jėgomis: priekaba atramų išvežimui į trasą, priekaba atramų išvežiojimui trasoje, hidraulinis prietaisas atramų lyginimui (prie traktoriaus MTZ-50), prietaisas elektrodų kalimui, priemonė

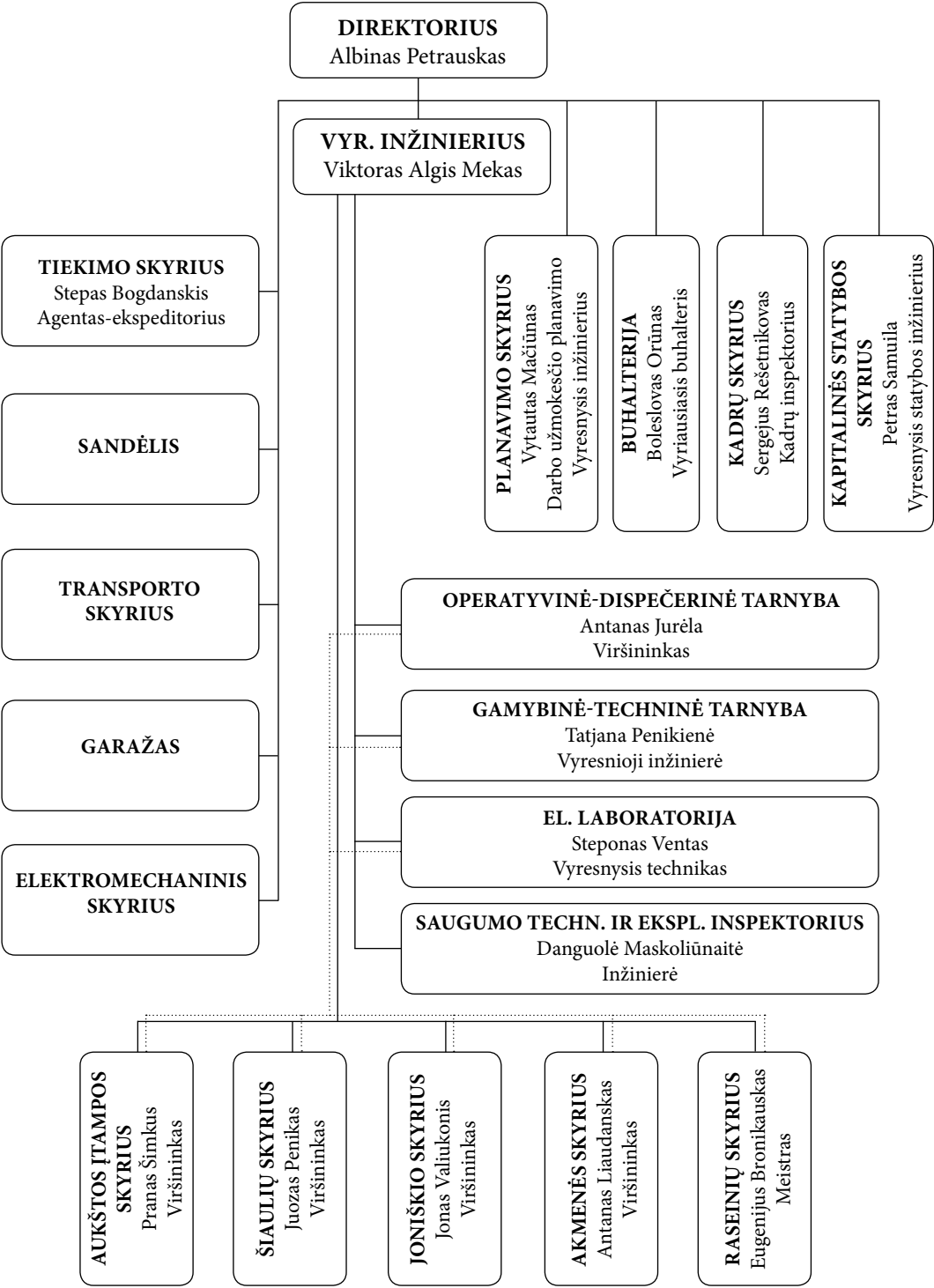
izoliatorių patogiam pervežimui ir išnešiojimui trasoje, staklės prie traktoriaus MTZ-50 laidų suvyniojimui, priekaba laidų barabanų išvyniojimui ir kiti įtaisai. Sovietinė valdžia darbui elektros perdavimo ir paskirstymo tinkluose mechanizmų nekūrė ir reikiamo dėmesio tam neskyrė, todėl elektros tinklų dirbantieji buvo priversti savo jėgomis šią problemą spręsti. Geresnes darbo ir gamybos sąlygas lipdėme patys. Taip elektros tinklai tapo natūralaus ūkio vienetu. Įmonėje buvo sava transporto tarnyba su sava benzino kolonėle, specializuota paskirstymo tinklų remonto brigada, statybos remonto baras, su mūrininkų-tinkuotojų brigada, stalių dirbtuvėmis, lentpjūve ir naujų įrengimų gamybos brigada. Buvo ieškoma kompetentingų žmonių, turinčių inžinerinę statybininko kvalifikaciją. Taip įmonėje atsirado inžinieriai statybininkai A. Jurevičius L. Bikmanienė.

Dirbome, sportavome, šventėme, dainavome, liūdėjome, vaikus auginome, o tai reiškė – daug suspėti ir nenutrūkstamai tiekti elektros energiją Šiaulių žmonėms. Visa tai užfiksavo istorinės kronikos rinkėjai: inžinierė Janina Vareikienė ir centrinės dispečerinės tarnybos viršininkas Kazimieras Degutis. Jų dėka Šiaulių elektros tinklų istorijos I, II ir III dalies knygose tiksliai aprašoma, kas per tuos paskutinius 70 metų vyko mūsų teritorijoje. Šiose knygose surašytas visas mūsų darbuotojų kūrybinis, administracinis, ekonominis, novatorinis ir sportinis gyvenimas. Į bendrą Lietuvos elektrifikavimo istorijos knygą mes įdėsime tik dalį įmonės istorijos.

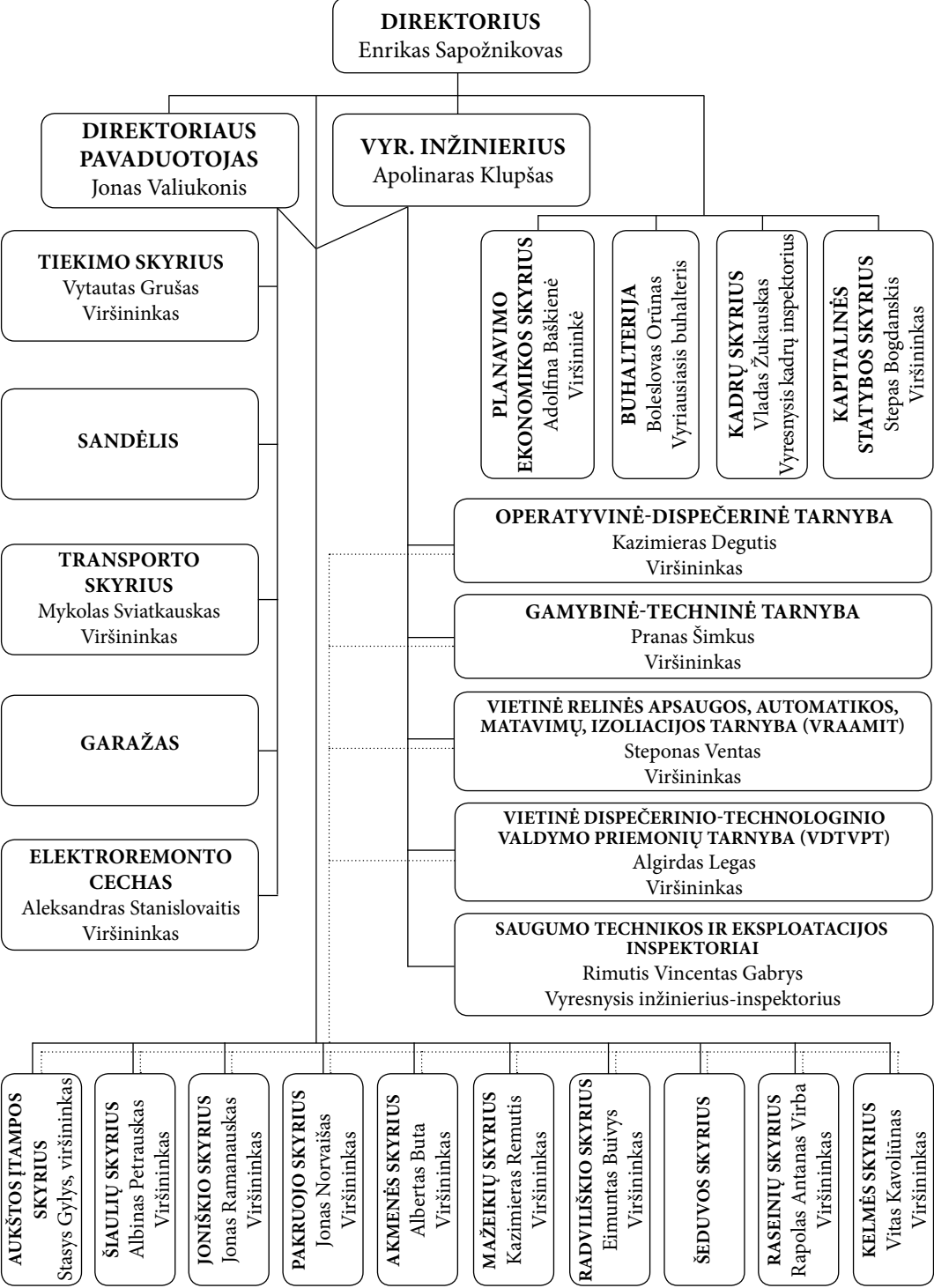

Šiaulių elektros tinklų administracinis pastatas

Šiaulių elektros tinklų ir elektrinių rajono struktūra 1957 m.

Šiaulių elektros tinklų įmonės struktūra 1967 m.

Šiaulių elektros tinklų centrinių padalinių vadovaujantieji darbuotojai 1957–1997 metai

Direktorius	1957–1961 m. 1961–1967 m. 1967–1986 m. 1986 m.	Albinas Petrauskas Jonas Volskis Enrikas Sapožnikovas Vladas Buinevičius
Vyriausiasis inžinierius	1957–1961 m. 1961–1970 m. 1970–1991 m.	Algis Viktoras Mekas Apolinaras Klupšas Mykolas Laurinavičius
Technikos direktorius	1991 m.	Mykolas Laurinavičius
Direktoriaus pavaduotojas	1965–1974 m. 1974–1986 m. 1986–1991 m.	Jonas Valiukonis Vladas Buinevičius Stanislovas Tolišius
Ūkio direktorius	1991 m.	Stanislovas Tolišius
Vyriausiojo inžinieriaus pavaduotojas	1977–1990 m.	Romas Gricius
Direktoriaus pavaduotojas ekonomikai	1990–1991 m.	Romas Gricius
Ekonomikos direktorius	1991 m.	Romas Gricius
Vyriausiasis buhalteris	1957–1972 m. 1972–1981 m. 1981 m.	Boleslovas Orūnas Vladas Sereika Elena Šaparauskienė
Planavimo-ekonomikos skyrius	1957–1967 m. 1967–1969 m. 1969–1973 m. 1973 m.	Vytautas Mačiūnas, vyr. ekonomistas Adolfina Stefa Baškienė, viršininkė Elena Šaparauskienė, viršininkė Michalina Vanda Mikalauskienė, viršininkė
Gamybinis techninis skyrius	1958–1961 m. 1962–1970 m. 1970–1987 m. 1987–1989 m. 1989 m.	Apolinaras Klupšas, viršininkas Pranas Šimkus, viršininkas Apolinaras Klupšas, viršininkas Romas Gricius, vyr. inžinieriaus pavaduotojas – GTS viršininkas Feliksas Andruškevičius, viršininkas

NUO MEDINIŲ SKAITYTUVŲ IKI PENTIUM PRO (KOMPIUTERIZAVIMAS)

Ilgus dešimtmečius pagrindinė skaičiavimo technika įmonėje buvo mediniai skaitytuvai. Vėliau greta jų pradėti naudoti mechaniniai aritmometrai „Feliks“. Po to juos palaipsniui pakeitė elektroniniai kalkuliatoriai. Pradėta diegti programuojamus kompiuterius.

1986 metų rugpjūčio 1 dieną priimtam jaunam inžinieriui elektrikui S. Tautvydui buvo pavesta organizuoti įmonės kompiuterizavimą.

Pirmasis kompiuteris buvo įsigytas 1986 metų pabaigoje. Tai buvo „Nuklono“ gamybos buitinis mikrokompiuteris BKOOIO, turintis 16 kilobaitų aktyvią atmintį. Jo kuklūs techniniai parametrai neleido gauti rimtų rezultatų. Vėliau tokio tipo mikrokompiuteris buvo panaudotas centrinėje dispečerinėje tarnyboje gedimo vietos 110 kV tinkle skaičiavimui bei telematavimų informacijos nuskaitymui ir išvedimui į ekraną.

Tuo metu Vilniuje VGEEV kompiuterių centre veikė dvi elektroninės skaičiavimo mašinos ESM ES-1010 ir dvi ESM ES-1045. Iš Šiaulių elektros tinklų į jas patekdavo telemetrinė informacija bei kiekvieną mėnesį teletaipų pagalba buvo siunčiami duomenys apie įmonės pagrindinius fondus ir kitas materialines vertybes. Informacijos apdorojimo procesas buvo gana sudėtingas: informaciją apie materialines vertybes reikėdavo surašyti į specialias formas, po to suskaičiuoti kontrolines sumas. Operatorės perforuodavo specialias popierines juostas, jas leisdavo per teletaipo aparatus ir pagaliau duomenys patekdavo į Vilnių. Ten juos įkeldavo į ESM ir analizuodavo. Skaičiavimo rezultatai būdavo atspausdinami ant popieriaus rulonų ir paštu siunčiami į Šiaulių elektros tinklus.

1987 metais gautas pažangesnės technologijos kompiuteris-terminalas TAP-34, kuris sudarė galimybę ryšio linijomis prisijungti prie VGEEV kompiuterių centro ESM EC-1045 ir naudoti ten esančias programas. Šiuo metodu buvo pradėtas optimalių elektros tinklo nutraukimo vietų skaičiavimas.

Po to paruoštos nedidelės elektros tinklo trumpų jungimų srovių skaičiavimo, informacijos apie darbuotojų stažą ir atostogų trukmę apdorojimo, įmonės pagrindinių fondų grupavimo programos kompiuteriui TAP-34.

Ir tik gavus pirmąjį IBM-PC suderinamą personalinį kompiuterį TAP-MX buvo pradėtos kurti pirmos didelių duomenų kiekių apdorojimo programos. Įmonės medžiagų apskaitos programa buvo sukurta panaudojant duomenų bazių valdymo kalbą „dBaseIII“.

Po to buvo įsisavintos programavimo kalbos „dBaseIV“, „FoxPro“ ir sukurtos

programos kompiuteriams: „Elektros energijos apskaita pramonės sektoriuje“, „Gedimų apskaita ir analizė 10 kV tinkle“, „Personalo apskaita–kadrai“.

1991 vasario 1 d. Šiaulių elektros tinkluose įkuriamas kompiuterizavimo skyrius. Kuriamos kompiuterių programos „Elektros energijos apskaita visuomeniniame ir žemės ūkio sektoriuose“, „Pagrindinių priemonių apskaita“, „Darbo užmokesčio skaičiavimas“.

Įsitikinus, kad įmonės programuotojų sukurtos programos yra lankstesnės ir patogesnės naudoti, atsisakoma VGEEV kompiuterių centro paslaugų pagrindinių fondų ir medžiagų apskaitai. Sustabdžius perforuotų duomenų perdavimą į Vilnių, su perforavimo aparatais dirbusias operatores pakeičia inžinieriai-programuotojai.

1993 metais įsigijami AT-386 grupės kompiuteriai, turintys 4 megabaitų operatyviąją atmintį.

Elektros energijos apskaitai pradėjus naudoti elektroninius daugiatarfius elektros skaitiklius LMZF, jų parametravimui ir duomenų nuskaitymui pritaikomi portatyviniai mikrokompiuteriukai „Primon“. Vėliau jų vietą užima galingesni portatyviniai kompiuteriai „Notebook“.

1993 metų pabaigoje įsigijamas pirmas įmonėje kompiuteris-serveris ICL FZ486/66, kuriam skirta tapti būsimo lokalaus kompiuterių tinklo širdimi.

1994 metai tapo lokalaus kompiuterių tinklo diegimo pradžia. Administraciniame pastate esantys kompiuteriai pradedami jungti į lokalų „Novell Netware“ kompiuterių tinklą, panaudojant koaksialinį kabelį ir tinklo plokštes „Ethernet“.

Kompiuteriai pradedami naudoti rajonų elektros tinklų skyriuose elektros energijos realizavimo apskaitai buities ir kituose sektoriuose. Duomenų apsiėitimui tarp kompiuterių Šiauliuose ir rajonuose naudojami modemai ir programinė įranga „pcAnywhere“. Ji leidžia atlikti kompiuterių konfigūravimą ir programų gedimų šalinimą bei sugadintų duomenų bazių atstatymą per atstumą.

Programuotojai kuria kompiuterių programas programavimo kalba „FoxPro 2.6“. Rezultatų atspausdinimui pradedami naudoti rašaliniai ir lazeriniai spausdintuvai. Duomenų kaupimui įdiegiama pažangi technologija – duomenų įrašymas į magnetooptinius diskus.

1995 metais įdiegiama kompiuterių programa „Sąmatinės dokumentacijos ir sąnaudų žiniaraščių sudarymas ir apdorojimas“. Įmonės juristas padeda naudoti kompiuterizuotą teisinių aktų paieškos sistemą „Litlex“. Kompiuteriuose instaliuojama nauja operacinė sistema „Windows 95“.

CDT įdiegiama laiko tempe teleinformacijos surinkimo ir atvaizdavimo programa.

Kompiuterizavimo skyriaus darbuotojai, 1997-07-01.

Iš kairės I eilėje: V. Cvirka, S. Tautvydas, A. Semionov; II eilėje: R. Norkuvienė, K. Mikalauskas, R. Laučienė, R. Poška, R. Nemeikšis, V. Priščeponok

Su UAB Omnitel pasirašoma sutartis dėl interneto naudojimo ir atsiveria galimybės prieiti prie milžiniškų pasaulio kompiuteriuose sukauptos informacijos kiekių.

1996 metais optiniu kabeliu sujungiami administracinis, Šiaulių ETS, LT, CDT pastatai. Tai sudaro galimybę įmonės teritorijoje esančioms tarnyboms naudotis administracinio pastato kompiuterių serverių duomenimis.

Skaitmeninių technologijų principu veikia „Erikson“ firmos įmonės automatinė telefonų stotis, kai kurie telemechanikos įrenginiai perdavimo ir skirstomuosiuose tinkluose.

SĄJŪDIS

Dauguma įmonės darbuotojų darbu ir veikla pritarė 1988 m. prasidėjusiam Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžiui. Spalio mėnesį įvykęs pirmas įmonės sąjūdiečių susirinkimas išrinko komitetą: F. Andriuškevičių, A. Mikalauską, D. Stungytę, E. Buivį, A. Naginską, V. Povilauską, V. Dambrauską ir V. Zemiką. Komiteto seniū-

*Iš kairės sėdi: A. Mikalauskas, D. Stungytė, E. Buivys;
stovi: A. Naginskas, V. Dambrauskas, V. Zemikas, V. Povelauskas, F. Andruskevičius*

nu išrinktas A. Mikalauskas, o E. Buivys buvo išrinktas į miesto Sąjūdžio tarybą. E. Buivys ir Kelmės ETR viršininkas V. Šikšnys dalyvavo 1988 m. spalio 22–23 d. Vilniuje įvykusiame Lietuvos Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime.

1989 m. vasario 16 d. paminėjimui buvo surenkta tautinė vakaronė, nepriklausomos Lietuvos leidinių ir atributikos paroda. Rugpjūčio 23 d. „Baltijos kelyje“ dalyvavo 220 įmonės darbuotojų ir jų šeimos narių.

Po 1990 m. kovo 11 d., Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo akto paskelbimo, kai TSRS valdžia visa savo galia ėmė spausti Lietuvą, buvo surinkti 273 darbuotojų parašai už Lietuvos nepriklausomybę ir išsiųsti TSRS prezidentui M. Gorbačioviui.

Sunkiausiomis Lietuvai 1991 m. sausio mėnesio dienomis įmonės darbuotojai dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės gynime. Sausio 11–12 dienomis prie Aukščiausios Tarybos rūmų Vilniuje budėjo 24, o sausio 20–21 d. d. – 8 įmonės darbuotojai. Po diversijos vienoje Vilniaus miesto 110 kV pastotėje, įmonės darbuotojai po darbo saugojo mazgines 110 kV pastotes.

Sąjūdžio grupė organizavo lėšų rinkimą Nepriklausomybės atkūrimui. P. Višinskio paminklo statybai surinkta 433 rb., Rainių paminklo statybai – 496 rb., 1990 m. gegužės mėn. blokados fondui (kartu su įmonės indėliu) – 16243 rb. 1991 m. vasario mėn. Lietuvos Nepriklausomybės fondui surinkta 4292 rb.

ELEKTROS TINKLŲ MODERNIZAVIMAS

1998 m. elektros energijos ir galios poreikis išliko 1992 m. lygio. Visų įtampų elektros linijos ir skirstomieji įrenginiai turi nemažą pralaidumo rezervą. Elektros įrenginiai, laikui bėgant, techniškai dėvėsi ir sensta. Reikalavimai elektros energijos kokybei ir patikimumui didėja. Todėl reikalingos investicijos pasenusių įrengimų keitimui naujais ir elektros tiekimo schemų modernizavimui. Buvo pastatytos Pastočių tarnybos administracinis pastatas ir rekonstruota Raseinių ET skyriaus gamybinė bazė.

110 kV tinkluose silpna ir nepatikima grandis yra 110 kV transformatorių prijungimas per 110 kV skirtuvus, avariniam jų atjungimui panaudojant trumpikį. Šių įrenginių nepatikimumas kartais sudaro situacijas, kai avariniais atvejais 110 kV transformatoriai lieka neapsaugoti nuo trumpų jungimų. Tobulinant 110 kV pastočių schemas, skirtuvai ir trumpikliai buvo pakeisti jungtuvais Zoknių, Ventos ir Viekšnių 110 kV pastočių transformatoriams.

Vykdamas Raseinių 110 kV pastotės rekonstrukciją, pastatyta nauja uždara 10 kV skirstykla su ABB firmos vakuuminiais jungtuvais ir uždara 35 kV skirstykla. Raseinių 110 kV pastotės ir kitų rajono pastočių dispečeriniam valdymui sumontuoti ABB firmos „Mikro SCADA“ įrengimai. Radviliškio rajone energijos tiekimo patikimumą vartotojams padidino 110 kV sekcijinio jungtuvo įrengimas Šeduvos 110 kV pastotėje ir 110 kV nekondicinio MG-110 tipo jungtuvo pakeitimas Radviliškio 110 kV pastotėje.

Skirstomųjų 10 ir 0,4 kV elektros tinklų modernizavimas prasidėjo dar 1993 m. 0,4 kV oro linijose pradėtas naudoti oro kabelis (izoliuoti laidai OKL). Didesnės apimtys darbai rekonstruojant 0,4 kV oro linijas į OKL pradėti 1997 metais Žagarės mieste, ir užbaigti 2001 m. Rekonstruojant Žagarės m. 0,4 kV tinklą panaudoti nauji su plastmasine izoliacija požeminiai kabeliai ir naujo tipo kabelių spintos.

Pagal naują tipinį projektą Šiaulių skyriuje 1997 m. sumontuota pirmoji stulpinė transformatorinė. Daugiau naudojami žemos įtampos požeminiai kabeliai su plastmasine izoliacija, atsišakojimo movos, naujo tipo kabelių spintos su patikima danga nuo korozijos, kirtiklių-saugiklių blokais ir apskaitos prietaisų skydeliais. Pirmosios atsišakojimo movos sumontuotos Kuršėnų ETS, o 2001 metais Mažeikių rajono Laižuvos miestelyje 0,4 kV oro linijų tinklas rekonstruotas į požeminius kabelius su plastmasine izoliacija, atsišakojimo movomis ir kabelių spintomis su apskaitos skydeliais.

2000 metais pradėta naudoti 10 kV kabelius su sausa (plastmasine) izoliacija ir viengyslius kabelius. Pagal naujus EĮ taisyklių reikalavimus, panaudojant tokius kabelius, pertvarkomi oro linijų perėjimai per geležinkelius. Požeminių 10 ir 0,4 kV kabelių montavimui ir remontui pradėti naudoti movų montavimo me-

330 kV skirstomieji įrenginiai po rekonstrukcijos

džiagų komplektai iš termo susitraukiančių medžiagų. Elektros oro linijų statybai ir remontui naudojamos cinkuoto metalo konstrukcijos. Skirstomuose punktuose montuojami narveliai su vakuuminiais jungtuvais ir mikroprocesoriniais valdymo įrenginiais. Elektros vartotojų laikinam maitinimui linijų remonto metu naudojamos mobilios elektros stotelės.

Pradedant 1997 metais, kada kompiuterizavimo skyrius persikėlė į naujas patalpas, pastatyti galingi kompiuteriai (serveriai), aptarnaujantys visus Šiaulių elektros tinklų kompiuterius. Visuose elektros tinklų skyriuose baigti įrengti kompiuteriniai tinklai, valdomi centrinių kompiuterių.

Diegiamos taikomosios programos, skirtos komercinei klientų apskaitai, įmonės finansų valdymui, buities vartotojų apskaitai ir kitos. Įdiegiamos mūsų programuotojų sukurtos programos – techninių sąlygų, transporto, plombų, griežtos atsakomybės blankų ir kitos, skirtos įmonės turto ir medžiagų apskaitai.

ŠIAULIŲ 330/110/10 KV PASTOTĖS REKONSTRUKCIJA

1961 m. baigta statyti ir gruodžio mėn. įjungta 110 kV įtampa 330 kV EL „Jelgava–Šiauliai“ (L-305). 1962 m. kovo mėn. įjungta 330 kV įtampa ir pirmasis 120 MVA galios autotransformatorius. 1963 m. sumontuota 330 kV skirstykla

pagal tipinę „tiltelio“ schemą. 1965 m. sumontuotas ir įjungtas antrasis 120 MVA autotransformatorius. Didėjant Lietuvos VRE galiai, dideli elektros energijos kiekiai (iki 550 MW) buvo perduodami per Šiaulių pastotę į Šiaurės Vakarų energetinę sistemą. Jos darbo stabilumui, įtampos Šiaulių energetiniame mazge ir reaktyvinės galios srautų reguliavimui Šiaulių pastotėje suprojektuota du po 50 MVA galios sinchroninius kompensatorius. 1966 m. pabaigoje baigtas montuoti ir įjungtas 50 MVA galios sinchroninis kompensatorius. Neišsprendus aušinimui reikalingo vandenilio tiekimo, SK-1 galėjo dirbti tik 24,5 MVA galia, o jo suvartojama aktyvinė galia 1,5 karto didesnė negu aušinant vandeniliu. Todėl antrojo SK statybos buvo atsisakyta.

1966–1967 m. vyko 110 kV skirstyklos išplėtimas. Ryšium su tuo buvo pastatytas dviejų aukštų valdymo pulto priestatas, kurio pirmajame aukšte sumontuota aukšto dažnio ryšių kanalų aparatūra, o antrame aukšte – centrinis dispečerinis punktas ir telemechanikos įrenginiai.

1974 m. AT-1 MVA buvo pakeistas į 200 MVA galios transformatorių, o 1980-09-30 įjungtas 200 MVA AT-2. Kartu su AT-2 keitimu buvo pastatytas dviejų aukštų valdymo pulto priestatas, kurio pirmame aukšte sumontuota nauja 500 numerių kvazielektroninė telefonų stotis, antrame aukšte įrengtas centrinis dispečerinis punktas su modernesniu dispečeriniu skydu ir pultu.

Centrinis dispečerinis punktas persikėlė į naujas patalpas ir pradėjo veikti 1989-02-23.

Elektros įrenginiai skaičiuojami 25–30 m. eksploatacijai. Pirmosios respublikoje 330 kV skirstyklos įrenginiams 1992 m. sukako 30 m. Pradėjo daugėti izoliatorių skilimo ir lūžimo atvejų. 1993 m. sausio 14 d. stipraus vėjo neišlaikė ir nulūžo įtampos transformatoriaus skyriklio izoliatorių kolonėlė. Kiekvieną pavasarį po žiemos sezono atsirasdavo ir daugiau defektinių izoliatorių. Įrenginių patikimumas neleistinai sumažėjo, darėsi nesaugu juos aptarnauti. AB „Lietuvos energija“ 1994 m. nusprendė atnaujinti 330 kV skirstyklos įrenginius. Su ABB firma buvo pasirašytas kontraktas 330 kV įrenginių gamybai. ABB firmos gamykloje Švedijoje 1994 m. gegužės 30 – birželio 3 d. mokėsi montuoti ir aptarnauti šios firmos gaminamus įrenginius Pastočių tarnybos viršininkas V. Dambrauskas ir elektrikas A. Naginskas.

Suprojektuota patikimesnė 330 kV skirstyklos „keturkampio“ schema. Numatyta demontuoti visus 330 kV įrenginius, jų pamatus ir šynuotę, toje pačioje vietoje sumontuoti naujus pamatus ir įrenginius. Visus darbus reikėjo atlikti nenutraukiant elektros energijos tiekimo.

1995 m. AB „Lietuvos energija“ skyrė lėšas pastotės rekonstrukcijai. Elektros tinklų statybos įmonės darbų vykdytojas Pranas Kemeklis pradėjo paruošia-

muosius statybos darbus. Metų pradžioje firma ABB pateikė keturis HPT tipo eledujomis (sieros heksafluoridu) užpildytus jungtuvus. Vieno jungtuvo kaina – 527,5 tūkst. Lt.

Pirmasis įrenginys 1995-06-15 išjungtas demontavimui ir naujo eledujinio jungtuvo montavimui, buvo „tiltelio“ orinis jungtuvas TL-300. Demontavimo ir naujo jungtuvo montavimo darbai vyko iki liepos mėn. 27 d. Buvo sumontuota ir suderinta EJ valdymo variklių prijungimo spinta ir kabeliai. RAA, valdymo įrenginiai valdymo pulte ir kabeliai iš valdymo pulto į EJ liko seni. 1995-07-27 17.05 val. buvo įjungtas pirmasis ABB firmos pagamintas įrenginys – EJ TL-300.

1995-07-26 16.00 val. išjungta AT-2 ir jo 330 kV orinis jungtuvas AT-302. Šis jungtuvas išmontuotas, vietoj jo sumontuotas, suderintas ir su sena antrine komutacija įjungtas EJ AT-302 1995-08-25 16.00 val. Nuo 1995-08-29 iki 1995-09-25 buvo montuojamas eledujinis jungtuvas 330 kV skyriklių jungtyje (J-300).

„Keturkampio“ schemos suformavimui reikėjo sumontuoti naują 330 kV narvelį EL „Jelgava–Šiauliai“ prisijungimui. Šio narvelio metaliniai portalai buvo pastatyti neišjungus įtampos, o įrenginių montavimui trukdė, todėl reikėjo Š1-330 įtampos transformatorius perkelti į kitą vietą. 1995-10-09, užbaigus perkėlimo darbus, išsilaivino darbo zona naujų įrenginių ir ketvirtojo eledujinio jungtuvo montavimui. 1995–1996 m. žiemos maksimumo metu buvo darbe abi 330 kV EL ir abu autotransformatoriai.

1996 m. gegužės mėn. 20 d. buvo išjungta AT-2 ir J-300 skyriklių ir šynuotės montavimui. 1996-07-27 išjungta EL „Šiauliai–Kaunas“ ir Š2-330. Darbe liko 330 kV skirstyklos: linija „Šiauliai–Jelgava“ ir AT-1. Buvo demontuoti Š2-330 įrenginiai, jų pamatai ir šynuotė, rekonstruojami ir statomi nauji kabelių kanalai, nauji įrenginiai. Valdymo pulte sumontuoti nauji valdymo ir RAA skydai. Tarp valdymo pulto ir lauke sumontuotų įrenginių klojami nauji kabeliai. Nuo 1996-11-30 iki 1996-12-22 buvo forsuotai vykdoma L-306, TL-300, AT-2 ir J-300 antrinės komutacijos grandinių montavimo ir derinimo darbai. 1996-12-20 baigta montuoti Š2-330, IT-306, AT-302-0, L2-305-2, L2-306-2, L2-306-0, L1-306-2, L306-0. 1996-12-22 baigta montuoti ir derinti L1-306 ir L2-306 jungtinių valdymo ir signalizacijos grandinės iš naujo valdymo pulto, rekonstruotos ir suderintos L-306 ir AT-2 RAA grandinės. Buvusios „tiltelio“ schemos įrenginiams keičiami dispečeriniai pavadinimai: TL-300 tampa L1-306, AT-302 tampa L2-330, Š2-330 tampa Š-306. 1996 m. gruodžio 22 d. iš naujų valdymo pulto skydų įjungiamas Š-306, L2-306 ir AT-2 pagal naują „keturkampio“ schemą. 1996-12-23 L-305 a.k. grandinės sufazuojamos su naujais L-306 įrenginiais. Po 5 mėnesių trukusio atjungimo įjungiamas 330 kV tranzitas per Šiaulius 330 kV pastotę.

Įjungus AT-2 išjungiamas AT-1 orinio jungtuvo AT-301 ir 330 kV skyriklių

demontavimui ir šynuotės keitimui. Suderinus su Baltijos dispečeriniu centru, kurio valdyme yra EL „Šiauliai–Jelgava“, išjungti 330 kV tranzitą – EL „Šiauliai–Jelgava“ ir Š1-330 rekonstrukcijai buvo leista nuo 1997 kovo 21 dienos. 1997 m. vasario mėn. Baltijos dispečerinio centro (BDC), AB „Lietuvos energija“ VDT, centrinės relinės apsaugos tarnybos, projektavimo organizacijos, statybinės organizacijos ir Šiaulių ET atstovai sudarė Šiaulių 330 kV pastotės rekonstrukcijos darbų vykdymo grafiką. BDC reikalavimu 330 kV „keturkampio“ schemos įrenginių įjungimas numatytas ne vėliau 1997-07-21, o AT-1 RAA rekonstrukciją ir derinimą užbaigti iki 1997-09-30. Per keturis mėnesius buvo demontuota AT-1 330 kV prijungimo aparatai ir jų pamatai, seni L-305 RAA perjungta skydai, kabeliai ir jų kanalai, sumontuota nauji 330 kV įrenginiai, šynuotė, kabelių kanalai, a. d. ryšių aparatūra, L-305 perjungta į naujai sumontuotą narvelį. Valdymo pulte sumontuota ir suderinta L-305 naujo tipo RA, L1-305 ir L2-305 valdymas ir automatika: du RAA blokai REL-511 ir REL-521, du valdymo ir automatikos REB-551 tipo blokai, aukšto dažnio (160kHz ir 216 kHz) siūstuvai.

1997 m. liepos mėn. 17–20 dienomis buvo atlikta L1-306, L2-305 ir IT-305 įtampos ir srovės grandinių derinimas ir tikrinimas darbo srovėmis. 1997 m.

RAET viršininko pavaduotojas J. Gleveckas, inžinierius G. Mikalauskas ir elektrikas J. Girtavičius prie 330 kV „keturkampio“ valdymo skydų

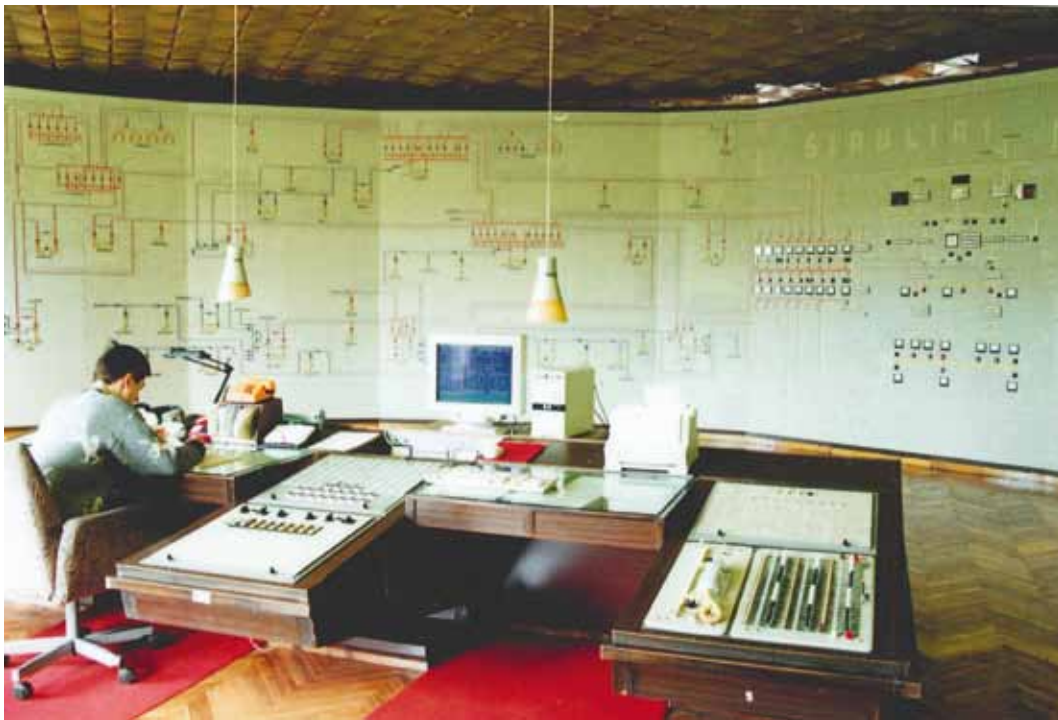
liepos 19 d. 17.00 val. užbaigta 330 kV SĮ „keturkampio“ įjungimo programa, o kitą dieną 18.00 val. įjungtas ir AT-1.

Iš viso 330 kV nauji įrenginiai ir skirstyklos rekonstrukcijos darbai kainavo 16,8 mln. Lt.

CENTRINĖ DISPEČERINĖ TARNYBA

Tobuliausios energijos rūšies – elektros energijos gamybos ir vartojimo procesas vyksta tuo pačiu momentu. Neatrastas elektros energijos sandėliavimo principas. Todėl, kiek energijos vartotojai, išsidėstę visoje respublikos teritorijoje, jos pareikalauja, tiek kiekvienam tuo momentu jos turi būti pagaminta, perduota ir paskirstyta. Be to, kiekvienam vartotojui turi būti patiekta reikiamos kokybės elektros energija. Šiuos uždavinius vykdo energetikos dispečerinis valdymas.

1945 m. gruodžio mėn. 1 d. buvo įkurta Šiaulių energetikos rajono dispečerinė tarnyba. Ji tvarkė vietinio kuro – durpių paruošimą ir transportą, Rėkyvos ir Bačiūnų elektrinių darbo režimus, elektros energijos pateikimą vartotojams. 1956-11-11 įjungus 110 kV elektros liniją „Petrašiūnų VRE–Rėkyvos VRE“, pradėjo funkcionuoti Lietuvos energetinė sistema. Prie jos 110 ir 35 kV tinklų buvo

Šiaulių elektros tinklų centrinis dispečerinis punktas

CDT personalas. Iš kairės: sėdi: J. Vernys, V. Šešelgis, V. Lukoševičienė, K. Degutis, R. Gabrys; stovi: A. Vitartas, S. Jasinskas, V. Grušas, V. Užkuraitis, R. Kudžma, E. Gumuliauskas, A. Lizdenis, E. Povilaitis (nėra O. B. Girdvainienės)

jungiami rajonų, centrų, gyvenviečių ir kaimų elektros energijos vartotojai. Elektros energijos tiekimo patikimumui didinti 10 kV linijos buvo sujungiamos į tranzitines. Elektros tinklų schemas darėsi sudėtingesnės. Elektros tiekimo ir tinklų eksploatacijos saugumo padidinimui 1967 m. elektros tinklų rajonuose buvo organizuotos dispečerinės tarnybos. Jų valdymui priskirta 10 ir 0,4 kV elektros skirstomieji tinklai ir energijos vartotojai.

Mažeikių, Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Kuršėnų, Šiaulių, Radviliškio, Kelmės ir Raseinių elektros tinklų rajonų dispečeriniuose punktuose nuolat budi po vieną dispečerį ir du operatyvinės brigados elektrikus.

Įmonės centrinė dispečerinė tarnyba valdo 330, 110 ir 35 kV linijas ir pastotes, koordinuoja rajonų dispečerių veiksmus, sprendžia bendrus klausimus su gretimų ET įmonių CDT dispečeriais, vykdo Lietuvos energetinės sistemos Vyriausiosios dispečerinės tarnybos nurodymus ir užduotis.

Įvykus elektros įrenginių gedimams ar trumpiems sujungimams elektros linijose nutrūksta elektros energijos tiekimas vartotojams. Dispečerinių tarnybų budintis personalas turi greitai įvertinti gaunamą informaciją, schemų galimybes,

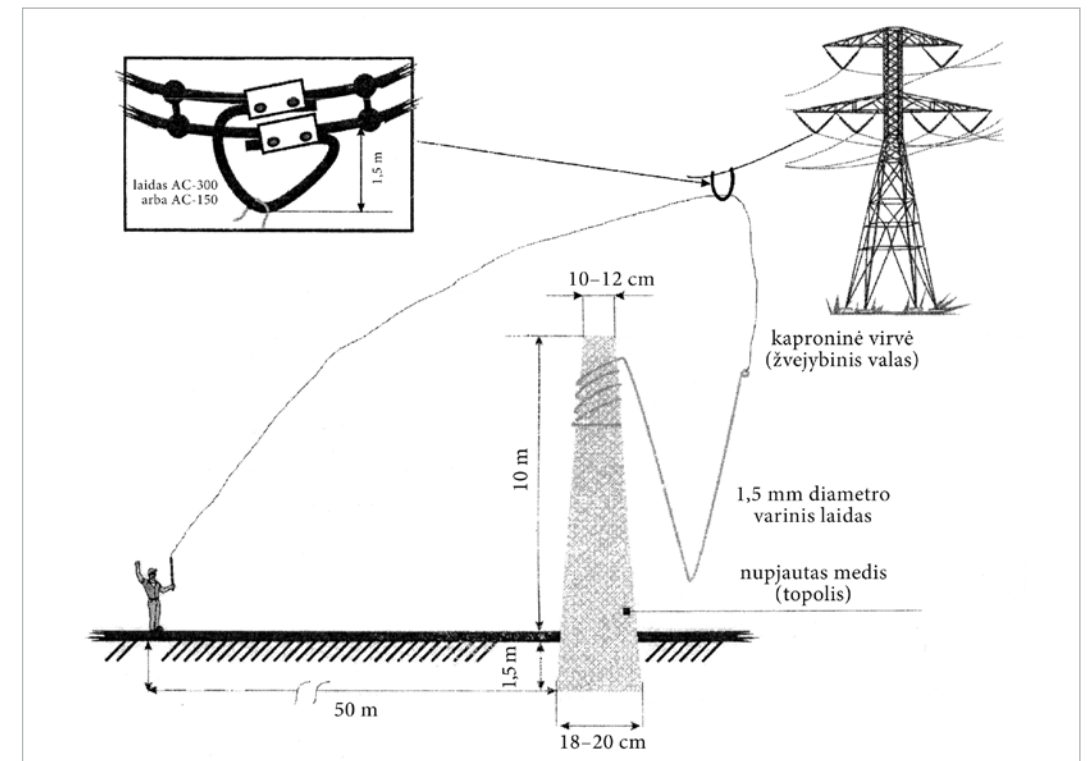
apsaugų nuo trumpų sujungimų ir viršįtampių principus ir sistemas. Toks dispečeris greitai ir tiksliai įvertina avarinę situaciją ir, vadovaudamasis optimaliais sprendimais, greitai atstato elektros energijos tiekimą.

CDT dispečerio valdomuose įrenginiuose per metus įvykdoma apie 10000 planinių perjungiamųjų operacijų. Vykstant perjungimus padaryta klaida gali sugadinti įrenginius, nutraukti elektros energijos tiekimą, sukelti pavojų žmonėms. Todėl budintis personalas privalo dirbti ypač atidžiai, turėti reikiamą kompetenciją ir darbo patirtį.

Dispečeriniam valdymui naudojamos ryšių, telemechanikos, informacijos perdavimo, apdorojimo ir kaupimo priemonės turi veikti patikimai, greitai ir tiksliai. 1995 metais centriniam dispečeriniame punkte pradėta naudoti telesignalų ir telematavimų surinkimo ir pateikimo dispečeriui programa, veikianti laiko tempe (nenutrūkstamai). Kompiuterio atmintyje saugomi paskutinių 7 parų duomenys. Taip pat naudojamos gedimo vietos apskaičiavimo 330 ir 110 kV elektros linijose, režimų ir trumpo sujungimo srovių skaičiavimo bei kitos programos. CDT vykdo du transformatorius turinčių 110/35 kV pastočių tikimybėmis motyvuotą ekonomišką darbo režimą. To rezultatas – elektros energijos nuostoliai pastotėse sumažinami per 3 milijonus kWh per metus.

TRUMPO JUNGIMO BANDYMAS 330 KV LINIJOJE „ŠIAULIAI–JELGAVA“

1997 metais prie 330 kV EL „Šiauliai–Jelgava“ (linijos ilgis 88,8 km) ruože tarp Meškuičių ir Joniškio buvo prijungta 330 kV 93,2 km ilgio linija į Telšius. Dėl montavimo klaidų vienerių metų laikotarpiu įvyko apie 20 šios linijos atsijungimų nuo trumpų jungimų linijoje. Trišakės linijos „Šiauliai–Jelgava“ su atšaka į Telšius relinės apsaugos pagrindinis uždavinys – užtikrinti patikimą ir greitą linijos atjungimą, kilus bet kokio tipo trumpiems jungimams. Analizuojant mikroprocesorinių relių užrašytus procesus rasta RAA poveikių nukrypimų nuo projektinių skaičiavimų. Relinių apsaugų ir automatikos įrenginių darbo efektyvumo, gedimo vietos linijoje nustatymo tikslumo, bei trumpo jungimo srovių ir įtampų skaičiavimų patikrinimui Baltijos dispečerinis centras nusprendė atlikti trumpo jungimo bandymus šioje linijoje. 1999 m., suderinus bandymo programas, buvo atlikti vienfazio ir trifazio trumpo jungimo bandymai Telšių 330 kV pastotėje, vienfazio trumpo jungimo bandymas linijos atšakoje į Telšius tarp atramų Nr. 33–34 ir vienfazio trumpo jungimo bandymas Šiaulių 330 kV pastotėje, linijos į Jelgavą prijungime. Bandymams vadovavo Baltijos dispečerinio centro vadovai, Lietuvos ir Latvijos energetinių sistemų dispečeriai, dalyvavo Šiaulių, bei Jelgavos elektros tinklų relinių ir operatyvinių tarnybų personalas. Atliekant bandymus darbavosi

Trumpo jungimo bandymo 330 kV EL atšakoje į Telšius schema

ir Šiaulių ET linijų tarnybos darbuotojai, o vaizdams fiksuoti buvo pakviesti Latvijos ir Lietuvos televizijų operatoriai su naujausia aparatūra, galinčia fiksuoti vaizdus milisekundžių greičiu. Trumpo jungimo bandymas linijoje buvo atliktas per papildomą varžą, kurią sudarė 10 m aukščio medinis stulpas. Išjungus iš linijos įtampą, ant linijos „B“ fazės laido virš medinio stulpo pritvirtinta kilpa, su per ją pvertu gerų izoliacinių savybių plastmasiniu valu. Prie valo galo buvo pririštas 1,5 mm diametro varinis laidas. Kitas varinio laido galas patikimai pritvirtintas prie medinio stulpo. Įjungus į liniją įtampą, pagal bandymų vadovo komandą, Šiaulių ET linijų tarnybos elektromonteris J. Juškevičius prie izoliacinės lazdos pririštą valą tempė tolyn, kol varinis laidas priartėjo prie kilpos. Artėjant laidui prie kilpos, pradžioje pasigirdo traškėjimas, iš medinio stulpo pradėjo rūkti dūmai. Maždaug po 7 sek. sekė ryškus blyksnis, panašus į bombos sprogimą, net sudrebėjo žemė po dalyvių kojomis. Trumpas jungimas buvo atjungtas per 0,11 sek. Elektros srovės dydis trumpo jungimo vietoje yra apie 5000 A, galia apie 1500 MVA. Bandymai leido išaiškinti keletą defektų ir trūkumų šios linijos relinių įrengimų komplektuose ir juos pašalinti.

PASTOČIŲ TARNYBA

1957 metais Šiaulių ET įmonės aptarnaujamoje zonoje veikė Šiaulių, Radviliškio, Pakapės, Kuršėnų (Daugėlių SMK) ir N. Akmenės 35/6 kV pastotės, šešios 35 kV oro linijos ir viena 110 kV ETL „Rėkyva–Panevėžys“. Buvo organizuotas aukštos įtampos skyrius. Jo viršininku paskirtas Pranas Šimkus. Intensyviai plečiantis pramonei ir elektrifikuojant žemės ūkį, sparčiai didėjo 35-110 kV pastočių ir ETL skaičius. 1960 metais jau veikė vienuolika 35/6-10 kV ir N. Akmenės bei Kuršėnų 110/35/6 kV pastotės.

1962 metais skyriaus viršininku paskirtas buvęs Joniškio ET skyriaus viršininkas S. Gyls.

1969 metais S. Gyls buvo pervestas dirbti į Panevėžio elektros tinklus vyr. inžinieriaus pareigoms. Aukštos įtampos skyriaus viršininku paskirtas V. Buinevičius. 1974 metais V. Buinevičių paskyrus direktoriaus pavaduotoju, aukštos įtampos skyriaus viršininku paskirtas R. J. Čerka.

1980 metų liepos mėnesį įsteigta Raseinių pastočių remonto grupė. Meistru paskirtas J. Radzevičius.

1981 metais aukštos įtampos pastočių ir linijų tarnyba reorganizuota į dvi tarnybas: pastočių tarnybą ir linijų tarnybą. Pastočių tarnybos viršininku paskirtas buvęs saugumo technikos tarnybos viršininkas E. Buivys. Tarnyboje dirbo 44 darbuotojai. Veteranai S. Orlovas, R. Ratkus, R. Karkalas, A. Naginskas, V. Jokubauskas, P. Kaminskas, K. Norkus, V. Ovsionovienė, S. Jazdauskas, J. Navickas, L. Juknevičius ir V. Gudeikis įmonėje kiekvienas išdirbo per dvidešimt metų.

1985 metais E. Buivys buvo paskirtas Šiaulių ET rajono viršininku. Vietoje jo pastočių tarnybos viršininku paskirtas saugumo technikos tarnybos viršininkas V. Dambrauskas. R. Čerka paskirtas tarnybos viršininko pavaduotoju. Tarnyboje dirbo 42 darbuotojai.

1986 metais įsteigta Mažeikių pastočių remonto grupė. Meistru paskirtas B. Balvočius.

1989 metais R. Čerka paskirtas saugumo technikos tarnybos viršininku. Vietoj jo tarnybos viršininko pavaduotoju paskirtas buvęs RAAMT meistras B. Titas.

1990 metais rekonstruota Kelmės 110/35/10 kV pastotės T-2 aušinimo sistema – pastatytas aušinimo blokas su priverstine alyvos cirkuliacija. Transformatoriaus galia padidėjo 20 procentų.

1990 metais, pasikeitus Lietuvos energetinės sistemos darbo režimui, Šiaulių 330/110/10 kV pastotėje atjungtas nuo veikiančių įrenginių sinchroninis kompensatorius.

1993 metais Kuršėnų 110/35/10 kV pastotėje pastatytas naujas valdymo pul-tas, sumontuoti nauji valdymo ir relinės apsaugos įrenginiai.

1994 metais Užvenčio 35/10 kV pastotėje pakeisti 10 kV skirstomieji įrenginiai. Demontuoti paskutiniai VMB – 10 tipo 10 kV jungtuvai.

1995 metais išleisti į pensiją meistras A. Vaišnoras, V. Radavičius ir Mažeikių grupės meistras B. Balvočius. 1996 metais Mažeikių grupės meistru priimtas A. Semenavičius.

1996 metais pradėta Šiaulių 330/110/10 kV pastotės 330 kV skirstyklos rekonstrukcija. Tipinė „tiltelio“ schema rekonstruota į „keturkampio“ schemą.

Sumontuoti ABB firmos Švedijoje pagaminti dujiniai jungtuvai HPL-362, skyrikliai NGA-420 ir kiti įrenginiai. 330 kV „keturkampio“ schema buvo pilnai įjungta 1997 metų liepos mėn. 1997 metais į pensiją išleistas Šiaulių 330/110/10 kV pastotės vyr. meistras S. Orlovas. Šias pareigas užėmė meistras V. Paulikas.

Pradėta Raseinių 110/35/10 kV pastotės rekonstrukcija. Pastatyta uždara 10 kV skirstykla su ABB firmos vakuuminiais jungtuvais ir mikroprocesorinėmis apsaugomis bei valdymu.

Kompleksinio remonto brigada.

Iš kairės: V. Reinikis, K. Feiferis, tarnybos viršininkas V. Dambrauskas, R. Ratkus, P. Laiškonis, P. Pranaitis, A. Butkus, G. Pleskūnas, A. Žalandauskas

ENERGIJOS REALIZAVIMO SKYRIUS

1989 metų rugsėjo 1 dieną reorganizuota Energetikos priežiūros ir energijos realizavimo įmonė. Šios įmonės Šiaulių skyrius buvo sujungtas su Šiaulių elektros tinklų įmone. Įmonėje įsteigtas energijos realizavimo skyrius, kuris koordinuoja rajonų elektros tinklų skyriuose esančių energijos realizavimo grupių darbą. Energetikos priežiūros funkcijas perėmė Energetikos valstybinė inspekcija.

Iki 1990 metų visų energijos realizavimo duomenų apdorojimas buvo atliekamas Lietuvos energetinės sistemos ir Šiaulių skaičiavimo centruose. 1990 metų spalio mėn. pradėta naudoti sava energijos realizavimo pramonės vartotojams aptarnauti kompiuterinė programa. Energijos realizavimo uždavinių kompiuterizavimui įmonėje buvo suteiktas prioritetas. Ryšium su naujomis problemomis privatizuojant ūkį ir einant į rinkos ekonomiką, 1992 metų liepos mėnesį buvo kompiuterizuotas žemės ūkio sektorius, 1993 metais vasario mėnesį – visuomeninis sektorius, o 1995 metų kovo mėnesį – buities vartotojų sektorius.

1992 metų viduryje pradėta diegti dviejų tarifų elektros skaitiklius ir skaičiuoti gyventojų vartojamą elektros energiją pagal dviejų laiko zonų tarifus: dieninį ir naktinį. Sumažinus elektros energijos, vartojamos naktį ir poilsio dienomis, kai-

Elektros skaitiklių laboratorijoje.

Iš kairės: vyresn. inspektorius J. Linkevičius, Šiaulių sk. viršininkas J. Gerulis, įmonės vyr. inžinierius R. Trečiokas ir buvęs skyriaus viršininkas Z. Obolinas

ną, padidėjo vartotojų pareikalaujama galia tomis valandomis. Dėl to šiek tiek išsilygino galios pareikalavimo grafikas ir elektros įrenginių apkrovimas, kartu jų darbas tapo ekonomiškesnis.

1993 metų gegužės mėnesį pradėti eksploatuoti daugiatarifiniai LZMF šeimos elektros energijos skaitikliai. Juose programuojamos tarifų, laiko intervalų zonos įvedant darbo ir poilsio dienų kalendorių, pasirenkamas galios integravimo periodas. Šie skaitikliai turėjo trijų tipų interfeisus ryšiui su kompiuteriais.

1997 metų pradžioje pradėti naudoti modernesni daugiatarifiniai aktyviosios ir reaktyviosios elektros energijos skaitikliai LZKM ir LZQM. LZKM tipo skaitikliai matuoja aktyviąją ir abiejų kryptių reaktyviąją energiją bei integruoja nustatytų periodų vidutinę galią. LZQM tipo skaitikliai matuoja abiejų kryptių aktyviąją ir reaktyviąją energiją bei vidutinę galią.

1997 metų pabaigoje Energijos realizavimo skyrius įsikūrė restauruoto administracinio pastato trečiame ir antrame aukštuose.

RELINĖS APSAUGOS IR ELEKTROAUTOMATIKOS TARNYBA

1951 metais Šiaulių energetinį rajoną perorganizavus į Elektros tinklų skyrių, jo sudėtyje buvo įkurta elektros laboratorija. Laboratorijos vadovu paskirtas S. Ventas. Elektros laboratorija atliko eksploatacinius izoliacijos matavimo ir 30–35 bei 6 kV įtampos radialinių tinklų relinių apsaugų tikrinimo darbus.

1960 metais elektros laboratorija buvo perorganizuota į vietinę relinės apsaugos ir izoliacijos tarnybą. Jos viršininku paskirtas S. Ventas.

1962 metais sujungus 330 kV ETL Jelgava–Šiauliai ir 120 MVA galios 330/110/10 kV autotransformatorių, teko įsisavinti naujų sudėtingesnių įrenginių eksploataciją. 330 kV linijoms su oriniais jungtuvais ir faziniu valdymu buvo sumontuota ir įjungta diferencinė-fazinė apsauga DFA-402 su aukšto dažnio aparatūra ryšiui tarp abiejų linijos galų. 330 kV elektros tiekimo linijų gedimų parametrų registravimui buvo įrengti automatiniai oscilografai, rašantys duomenis ant fotojuostų.

Tarnybos personalas buvo pertvarkytas į dvi specializuotas grupes: relinės apsaugos, automatikos ir matavimų grupę bei izoliacijos matavimų ir bandymų grupę. 1962 metais pradėjęs dirbti jaunas inžinierius A. Šimas buvo paskirtas meistru ir jam pavesta eksploatuoti 330 kV pastotės antrinės komutacijos įrenginius. Įsisavinant 330 kV antrinės komutacijos įrenginių eksploataciją nuolatinę pagalbą teikė CRAAMT inžinierius A. Kisielius.

1966 metais buvo įjungtas 50 MVA galios sinchroninis kompensatorius. Jo, kaip besisukančios elektros mašinos, antrinės komutacijos įrenginiai buvo sudė-

tingi ir analogiški tokios galios generatorių antrinės komutacijos įrenginiams. Tais metais pradėta diegti 330 ir 110 kV ETL gedimo vietos fiksavimo prietaisus FIVO. 1967 metais pradėta naudoti BAURPN tipo automatinio įtampos reguliavimo prietaisus.

1968 metais tarnyba buvo reorganizuota į dvi atskiras tarnybas: vietinę relinės apsaugos, automatikos ir matavimų tarnybą (VRAAMT) – viršininkas A. Šimas bei vietinę izoliacijos ir apsaugos nuo antįtampių tarnybą (VIAAT) – viršininkas S. Ventas. Tarnybos įsikūrė naujame dviejų aukštų laboratoriniame korpuse.

1974 metais Šiauliu 330/110/10 kV pastotėje, keičiant pirmąjį 120 MVA galios transformatorių AT-1 į 200 MVA galios autotransformatorių, buvo pakeisti naujais visi relinės apsaugos ir automatikos paneliai. 1976 metais suderintas ir įjungtas 330 ir 110 kV orinių jungtuvų atsisakymo rezervavimo įrenginys JARĮ-330 ir JARĮ-110. 1976–1978 metais VVN-110 tipo jungtuvai buvo pakeisti į modernesnius VVB-110 tipo jungtuvus. Rėkyvos, Kuršėnų 1,2 linijų ir apeinamojo jungtuvų paneliai buvo pakeisti į naujo principo EPZ-1636 panelius. Diferencinė šynų apsauga (DŠA) pakeista į naują DZŠT tipo diferencinę apsaugą, veikiančią pagal visų prijunginių srovių aritmetinio ir geometrinio sumavimo principą.

1975 metais tarnybos viršininku paskirtas A. Mikalauskas.

1985 metais Šiauliu 330 kV pastotėje sumontuoti ir įjungti 10 kV tinklo talpuminių srovių kompensavimo automatinio reguliavimo įrenginiai BANK ir BANK-6.

1988 metais tarnybos viršininku buvo paskirtas R. Rabikis.

1989 metais sumontuotas ir suderintas eksperimentinis automatinio komandų perdavimo per 110 kV tinklą įrenginys KPA. Dėl 110 kV tiristorinio įrenginio nepatikimumo KPA daug kartų gedo ir buvo tobulinamas. Įsitikinus, kad įrenginys dėl principinių ir konstruktyvinių trūkumų eksploatacijai netinka, 1997 metais jis buvo demontuotas.

1991 metais 330 kV ETL Šiauliai–Kaunas (L-306) apsaugos pakeistos į DZ-500 serijos apsaugas. Rezervinių apsaugų veikimo pagreitinimui ir automatikos komandų perdavimui įrengta aukšto dažnio komandų perdavimo aparatūra ANKA-14.

1993 metų kovo 1 dieną tarnybos viršininko pavaduotoju paskirtas vyresnis meistras J. Gleveckas.

1995–1996 metais rekonstruota Šiauliu 330/110/10 kV pastotės 330 kV skirstytkla, pakeičiant pirminės ir antrinės komutacijos įrenginius naujais ABB firmos įrenginiais.

1996 metais sumontuota ir suderinta naujos kartos mikroprocesoriniai 330 kV jungtuvų valdymo įrenginiai REB-551 ir signalizacijos įrenginiai SACO.

RAAMT darbuotojai.

Iš kairės: J. Gleveckas, V. Baltutis, M. Stelmakovas, J. Jankevičius, R. Butvilas, A. Mikalauskas, T. Povilaitienė, V. Jankevičius, B. Skuodienė, R. Vrubliauskas, S. Petronienė, V. Tupikienė, J. Girtavičius, E. Jurys, V. Čiapas, R. Rabikis, G. Mikalauskas

330 kV elektros tiekimo linijai Šiauliai–Jelgava su atšaka į Telšius sumontuotos ir suderintos mikroprocesorinės apsaugos REL-511, REL-521 ir aukšto dažnio siųstuvai-imtuvai ETL-81.

Įrengtas optinis ryšio kabelis tarp 330 kV ETL Šiauliai–Jelgava–Telšiai (L-305/457) RAA mikroprocesorinių įrenginių ir dispečerio kompiuterio. Kompiuterio pagalba dispečeris gauna informaciją apie gedimo vietos atstumą iki vieno iš trijų linijos galų, trumpo jungimo proceso parametrus ir oscilogramas.

Mikroprocesorinių RAA įrenginių derinimui ir eksploatacijai įsigyta kompiuterizuota patikros ir matavimų įranga. Tarnybos darbuotojai, aptarnaujantys naujos kartos RAA įrenginius, per trumpą laiką įsisavino darbą kompiuteriais ir šių įrenginių bei prietaisų programinę įrangą.

ŠVENTĖS, SUSITIKIMAI, ĮVYKIAI

Kiekvienais metais Šiauliu elektros tinkluose buvo organizuojamos sporto šventės, mėškeriotojų varžybos, dalyvaudavome miesto sporto renginiuose. Įmonėje pastatyta sporto salė su specializuota treniruoklių sale, kur pastoviai tinklų ir miesto žmonės galėjo užsiimti sportu. Gerus prisiminimus tinklų darbuotojams

*Iš kairės: V. Buinevičius, V. Adamkus,
Kauno TU Šiaulių filialo dekanas
V. Laurutis*

paliko sporto metodininkas R. Krasauskas. Jo dėka sportinis gyvenimas įmonėje tapo gerai organizuotas, visiems prieinamas laivintis fiziškai, stiprinti savo sveikatą.

1996 m., prieš rinkimus į Seimą, įmonėje lankėsi JAV gamtos saugos agentūros Penktojo regiono administratorius Valdas Adamkus.

„Mano tikslas – kad LDDP nueitų nuo politinės scenos. Jei matysiu, kad yra galimybė per Seimo rinkimus sujungti politines ir nepolitines grupes, esu nusiteikęs užversti ketvirčio amžiaus profesinio gyvenimo JAV lapus ir grįžti čia,“ – pasakė jis.

Jis paragino įmonės dirbančiuosius aktyviai dalyvauti rinkimuose, papasakojo apie save, atsakė į susirinkusiųjų klausimus.

Lapkričio 11 d. Lietuvos energetinei sistemai sukako 40 metų. Šiai sukakčiai paminėti į Šiaulių šilumos tinklus atvyko AB „Lietuvos energija“ buvęs vyriausiasis inžinierius, energetikų MTD pirmininkas A. Stumbras, buvęs Lietuvos ES vyriausiosios dispečerinės tarnybos viršininkas J. Martusevičius,

*Iš kairės: V. Buinevičius, A. Klupšas, J. Martusevičius,
A. Stumbras, V. Milašius*

Petrašiūnų elektrinės ir buvusios Rėkyvos elektrinės vadovaujantieji darbuotojai, statybos montavimo organizacijų ir respublikos elektros tinklų įmonių atstovai. Šiaulių ET atstovavo V. Buinevičius, M. Laurinavičius, K. Degutis, A. Trečioakas ir P. Šimkus.

Sugrįžus iš Rėkyvos A. Stumbras papa-

sakojo apie tų laikų Lietuvos energetikos būklę ir problemas. Buvę elektros linijų statybos darbų vykdytojai A. Klupšas, S. Bilys ir A. Baronas prisiminė pirmosios Lietuvoje 110 kV EL statybos eigą ir sunkumus. Rėkyvos elektrinės buvę darbuotojai J. Valiukonis, M. Petronis, E. Sapožnikovas, Petrašiūnų elektrinės buvęs darbuotojas E. Sipavičius ir kiti apibūdino atskirai energetiniuose mazguose dirbusių elektrinių darbo režimus, bei problemas ir pasikeitimus, sujungus elektrines į energetinę sistemą. Rėkyvos elektrinė naudojo vietinį kurą – durpes. Atidurbę pamainą elektrinėje darbuotojai važiuodavo į durpyną ruošti durpių. Elektrinės sandėlyje durpių atsargų nepavykdavo sukaupti. Elektrinėje tais laikais dirbęs J. Valiukonis pasakojo, kad supylus į katilų bunkerius paskutines durpes, tekdavo lipti ant elektrinės stogo, stebėti, ar atvyksta traukinys su durpėmis ir spręsti ar reikės stabdyti elektrinę, nesuspėjus atvežti kuro.

Apžiūrėjus buvusios Rėkyvos elektrinės pastatą, susidarė neįtikėtinas įspūdis. Katilinės salėje langai išdaužyti, likę dviejų katilų pakurų likučiai, o kitų – tik pamatai. Valdymo pulte išdraskyti valdymo ir relinės apsaugos skydai. Greta elektrinės pastato sumontuota nedidelė, dujomis kūrenama katilinė, kuri tiekia šilumą Rėkyvos gyvenvietei ir įmonėms.

1997 m. šventėme naujai pastatyto ir dviejų senų suremontuotų administracinių pastatų įkurtuves. Naujasis statinys sujungė du pastatus į vieną – 1447 kvad-

*Šiaulių elektros tinklų administracinio pastato atidarymo šventė.
Juostą kerpa AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius R. Rukšėnas
ir įmonės direktorius V. Buinevičius (1997 m.)*

ratinių metrų bendro ploto, gerai įrengtas įmonės administracinės patalpos. Į šventę atvyko AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius R. Rukšėnas su savo pavaduotojais, visi Lietuvos elektros tinklų įmonių vadovai, statybos įmonių vadovai ir kiti svečiai. Tais pačiais metais šventėme ir įmonės 40-metį. Iškilmingoje šventėje dalyvavo ir išsakė prisiminimus AB „Lietuvos energija“ direktoriaus pavaduotojas V. Paškevičius, buvę įmonės vadovai E. Brasiūnas, A. Klupšas, J. Valiukonis, dirbantys įmonės veteranai. Gruodžio mėnesį, prieš Kalėdas, sveikatos klubo vadovo S. Tolišiaus pakviestas įmonėje lankėsi Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis. Prie arbatos puodelio vyko šiltas ir nuoširdus pokalbis. Vyskupas papasakojo apie save, atsakė į dominančius klausimus, visi sugiedojo šventinę giesmę. Vyskupas pasveikino visus su artėjančiomis šv. Kalėdomis ir iš visos širdies palinkėjo, kad Šventoji Dvasia, kurios pagalbos prašome, ateinančiais metais, besirengiant Krikščionybės jubiliejui, apšviestų visų širdis.

1989 metais pirmą kartą šventėme Užgavėnes ir paskutinį kartą atšventėme Moters dienos minėjimą bei Energetiko dieną. Energetiko dienos proga darbo veteranams įteikėme vardinius laikrodžius, jubiliejinius ženklelius.

1993 m. įmonėje įkurtas sveikatos klubas. Prezidentu išrinktas S. Tolišius, kuris sveikatingumo komplekse vedė mankštas, skaitė paskaitas, organizavo susitikimus su gydytojais, įvairių konfesijų ir religijų dvasininkais, keliautojais,

Šiaulių vyskupas E. Bartulis ir ūkio direktorius S. Tolišius

Veteranų vakaronė, 1994 m.

Iš kairės: S. Ventas, V. Rimkus, J. Navickas, V. Šešelgis, S. Jazdauskas ir S. Jarockis

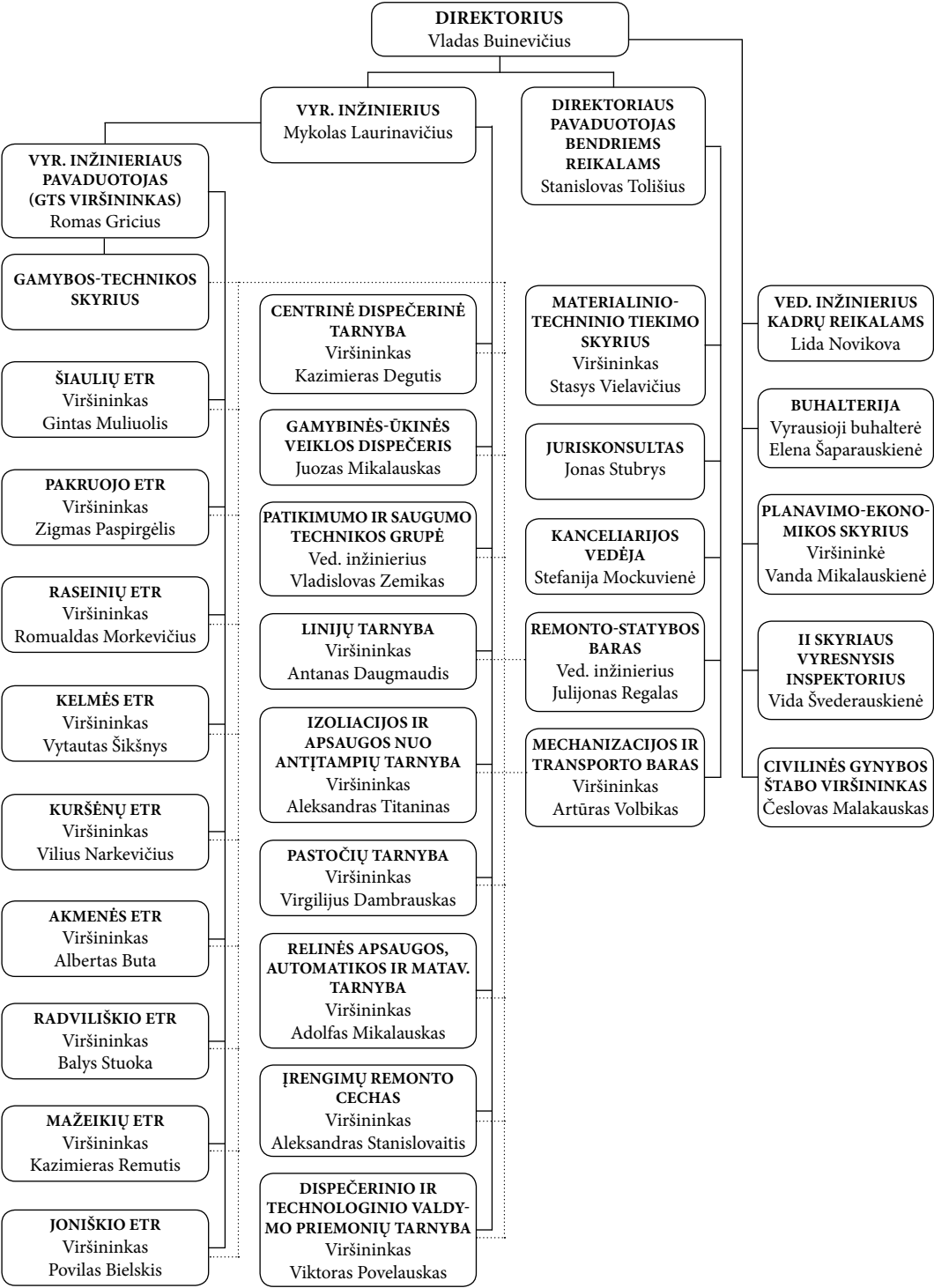
žurnalistais ir kitais žmonėmis, su kuriais pageidauja susitikti sveikatos klubo lankytojai.

Kitais metais šeši įmonės darbuotojai – S. Ventas, V. Rimkus, J. Navickas, V. Šešelgis, S. Jazdauskas, S. Jarockis šventė darbo Šiaulių elektros tinkluose penkiasdešimtmetį. Ta proga įmonėje įvyko veteranų vakaronė. Buvo pagerbtas pirmasis direktorius A. Petrauskas ir pirmasis diplomuotas inžinierius-elektrikas Pranas Šimkus. Po apdovanojimų, veteranams dainavo Tėvynės santaros moterų ansamblis. Sugiedoję ilgiausių metų veteranai išskubėjo sodinti ąžuoliuką. Po to vakarota, dainuota, šokta ir dalintasi prisiminimais.

Pokalbis. Iš kairės: inž. P. Šimkus, S. Jarockis, J. Navickas

Šiaulių elektros tinklų struktūrinė schema 1988 m.

LINIJŲ TARNYBA

1981 metais įkurta Linijų tarnyba, kurioje dirbo 17 darbuotojų, aptarnavo 1635 km bendro ilgio 330, 110 ir 35 kV oro linijų.

Rekonstruotos ir praplėstos senos administracinės patalpos. Įrengtos dirbtuvės su gręžimo ir galandymo staklėmis, bei įrankių ir takelažo sandėliavimo patalpos. Įsigyta naujų mechanizacijos priemonių trąsų valymui ir įžeminimo kontūrų montavimui. Tarnybos viršininku paskirtas, turintis nemažą patirtį šioje srityje Antanas Daugmaudis. Visą savo gyvenimą linijų tarnyboje paskyrė meistras, buvęs tremtinys, Albinas Trečiokas.

Linijų tarnybos, darbo aukštos įtampos linijose, darbuotojų-specialistų pagrindą sudarė žmonės turintys tam darbui didelę patirtį ir sugebėjimus. Tai elektromonteriai A. Tautkevičius, J. Juškevičius, A. Bulionis, V. Žakaitis, A. Kislauskas, A. Beirakas, A. Butkevičius, vyr. meistras A. Stanelis. Jų pastangų dėka pirmą kartą Lietuvoje buvo atliekami izoliatorių girliandų ir sukabinimo armatūros keitimo darbai 330 kV EL „Šiauliai–Kaunas“ neišjungus įtampos. Savo darbinis sugebėjimus ŠET komanda ne kartą yra įrodžiusi tarprespublikinėse varžybose. Tai specialistai, kurie sugebėdavo išmatuoti ne tik įtampos pasiskirstymą girliandoje, bet ir su specialiu dviračiu įvažiuoti į aukštos įtampos linijos atramą.

ŠET komanda (iš kairės): meistras A. Stanelis, brigadininkas J. Juškevičius, elektromonteriai A. Tautkevičius ir A. Beirakas

ANTANO DAUGMAUDŽIO PRISIMINIMAI

Antanas Daugmaudis

Šiaulių elektros tinkluose pradėjau dirbti 1962 metais, Aukštos įtampos skyriuje, linijų elektromonteriu. Prieš dvi savaites šio skyriaus viršininku buvo paskirtas Stasys Gylys. Oro linijų meistras dirbo Jakutijos šalčių užgrūdintas Albinas Trečiokas. Linijų grupė vykdė remonto ir eksploatacijos darbus 35–110 kV oro linijose su medinėmis atramomis. 1961–1962 metais buvo įvestos į eksploataciją 330 kV oro linijos Jelgava–Šiauliai ir Šiauliai–Kaunas. Pagrindinis linijų personalo rūpestis buvo darbai su medinėmis atramomis. Periodiškai reikėjo tikrinti medienos įpuvimą, nustatyti defektus ir keisti brokuotas detales naujomis. Pagal nustatytą grafiką tikrindavome porcelianinių girliandų izoliacijos stovį ir defekuotas jų dalis keisdavome naujomis.

Daug darbo reikėjo padaryti vykdant oro linijų trasų priežiūrą miškinguose linijų ruožuose. Tais metais oro linijų pagrindiniai darbuotojai buvo Juozas Grinius, Kazys Stipinas, Alfonsas Tautkevičius. 1963 m. buvau pervestas į oro linijų eksploatacijos meistro pareigas. Tuo metu 330, 110, 35 kV oro linijos jau buvo tiesiamos metalinėmis, ant gelžbetoninių pamatų, atramomis, arba panaudojant tik gelžbetonines atramas.

Daug sumanumo ir darbo įdėjo mūsų personalas keičiant medines atramas į gelžbetonines 110 kV oro linijoje Rėkyva–Kuršėnai. Darbams vadovavo meistras A. Trečiokas, pagrindinis jo pagalbininkas buvo brigadininkas A. Tautkevičius. Pakeitėme visas tos linijos atramas naudojant traktorių C-100 ir „strėlės“ technologiją, nes kranų neturėjome. Kiek prisimenu, didžiausias oro linijas aptarnaujančio personalo skaičius tuo metu buvo 36 žmonės, paskui su metais, mažėjant oro linijų su medinėmis atramomis skaičiui, personalas mažėjo. Su laiku, keitėsi skyriaus personalas, taip pat ir vadovai. Skyriaus viršininkui S. Gyliui išvykus dirbti į Panevėžio elektros tinklus, aukštos įtampos skyriaus viršininku paskirtas V. Buinevičius, vėliau R. Čerka.

Ilgus metus išdirbę veteranai A. Trečiokas ir A. Tautkevičius buvo aktyvūs racionalizatoriai, pasiekę aukšto profesionalumo aptarnaujant aukštos įtampos linijas. Jis savo žinias perdavė jaunesniems darbo draugams – Jonui Juškevičiui, meistrui A. Staneliui. Ženkiausiai oro linijų remonto brigada buvo įvertinta 1980 m. vykusiose elektromonterių profesinio meistriškumo sąjunginėse varžybose Vitebsko mieste, kur laimėta pirmoji vieta, o komandos nariai – meistras

A. Stanelis, brigadininkas J. Juškevičius, A. Tautkevičius, S. Sakalauskas apdovanoti vertingomis dovanomis, o brigada premijuota krovininiu automobiliu „Ural“.

1981 m., perskyrus linijų ir pastorių tarnybą, buvau paskirtas linijų tarnybos viršininku, o už pusantro mėnesio prasidėjo tikras išbandymas ne tik naujai linijų tarnybai, bet ir visam elektros tinklų kolektyvui. Lapkričio 25 d., esant stipriam vėjui ir prasidėjus apledėjimui, atsijungė 330 kV oro linija Šiauliai–Kaunas, paskui eilė 110 kV ir 35 kV oro linijų. Apšalui ant laidų ir trosų viršijus keturis kartus projektinius apkrovimus, lūžo 330 kV linijos Šiauliai–Kaunas dviejų atramų apsauginius trosus laikę stovai, dėl to trosai gulė ant linijos laidų. Lūžo 110 ir 35 kV linijų gelžbetoninės atramos ir apsauginiai trosai. Ši stichija siautėjo daugiausiai Raseinių, Kelmės ir Radviliškio rajonuose. Aš šią zoną praminiau „Bermudų“ trikampiu. Esančios, visų įtampų oro linijos, ištisais kilometrais gulėjo ant šono.

Avariniams atstatomiesiems darbams buvo atsiųstos brigados iš visų respublikos elektros tinklų linijų tarnybų ir elektros statybos įmonės. Daužyti apšalą su kartimis nuo lengvai pasiekiamų 35, 110 ir net 330 kV laidų buvo siunčiamas mūsų įmonės administracijos ir kitų skyrių bei tarnybų personalas. Pirmiausia reikėjo duoti įtampą į 330 kV liniją Šiauliai–Kaunas, o padaryti tai galėjome tik užinkaravę į žemę apsauginį trosą bei išlaikydami reikiantį atstumą nuo fazinių laidų. Padarius

*Darbų 330 kV EL neišjungus įtampos fragmentas:**Laidų pakabos keitimas tarpinėje atramoje.**Autobokšte J. Juškevičius, izoliuotoje aikštelėje A. Bulionis, aikštelėje ant skersinio H. Kislauskas*

taip, galėjome palikti liniją iki perkūnijos sezono pradžios, kol bus sumontuoti nauji troso stovai rankiniu būdu, varžtų pagalba, viršuje. Pagal svarbumą buvo atstatytos 110 ir 35 kV oro linijos. Tai buvo sunkiausias „egzaminas“ tekęs linijų tarnybai, keliems elektros tinklų rajonams ir visos įmonės personalui.

Įsimintina buvo 1983 m. žiema, kai sausio 6 d. iš gamybinio pasitarimo Raseinių ETS viršininkas neparvažiavo namo, o „užstrigo“ Kryžkalnyje, autobusų stotyje, nes senasis Žemaičių plentas jau buvo užpustytas, buvo matyti tik lengvųjų automobilių stogai. Paskambino direktorius E. Sapožnikovas ir sako: Antanai, siųsk į Kryžkalnį premijinį „Uralą“, parvežk atgal į Šiaulius Araminą. Ta žiema buvo ne tik gili, bet ir šaltis spaudė iki –30 laipsnių, ir nutrūko, gal kiek buvęs pertemptas, gal per daug surūdijęs apsauginis trosas 35 kV linijoje Kelmė–Tytuvėnai. Ir vėl „Bermudų“ trikampyje vėlesniais metais gamta pateikdavo išbandymus Kelmės ETS eksploatuojamoms oro linijoms ir 110 kV linijai Kelmė–Kražiai. Susikaupus apšalui ant laidų ir esant stipriam vėjui įvykdavo perdengimai tarp viršutinės fazės laido ir vieno iš apatinių ir taip sužalojami laidai.

Linijų tarnybos personalui savo profesinį meistriškumą teko pasitikrinti vėlesniais metais atstovaujant Lietuvą elektromonterių profesinio meistriškumo Šiaurės–Vakarų zonos varžybose, kur laimėdavome prizines vietas, o Orenburge vykusiose pirmenybėse, kur svarų indėlį į brigados pergalę įnešė Aleksandras Beirakas, brigados meistriui A. Staneliui buvo suteiktas geriausio TSRS energetinės sistemos meistro vardas.

STANISLOVO TOLIŠIAUS PRISIMINIMAI

Stanislovas Tolišius

Tėvas man nupirko „batareiką“ – įdomiausią žaislą: ją išardžiau, laidais prisijungiau lemputę ir galėjau skaityti knygą po antklode, nes tėvas draudė, nusileidus saulei, vasaros metu skaityti. Pati įdomiausia knyga buvo astronomijos profesoriaus Pauliaus Slavėno „Dangaus spinduliai“. Susipažinau su begaliniu žvaigždynu ir Saulės sistemos planetomis.

Mokiausi Raseinių vidurinėje mokykloje, kurios penktame aukšte, palėpėje, buvo mūsų internatas: du kambariai po 17 berniukų ir tiek pat mergaičių. Per tarybines šventes virš fasado stogelio būdavo iškabinamas Stalino paveikslas, aplink Iljičiaus lemputėmis apšviestas. Mes vakare ruošdavome pamokas, tačiau iš Kušeliškės tiekama elektra dėl blogo tinklo ar ga-

lingumo prigesdavo, iš mūsų lemputės tik raudonas siūlelis likdavo. Mes lemputes padaužydavome, volframinis siūlelis susiregzdavo ir lempos šviesdavo gerai, tik bėda – padidėjus įtampai, jos perdegdavo. Pro langą atsargiai, kad niekas nematytų, užlipdavome ant stogelio ir išsisukdavome lemputes nuo Stalino paveikslas. Mokyklos ūkvedys, pamatęs, kad trūksta lempučių, įsukdavo naujas ir Stalino paveikslas vėl šviesdavo. Mokyklos direktorius S. Teišerskas apsilankė mūsų kambaryje ir pasakė: „Jūs jas išsukate, niekas daugiau mokykloje negyvena. Jei kada nors, jums besukant, būsite nutverti, Sibiras garantuotas.“ Ne vienas prisiminė, kaip iš klasės paimdavo ir išveždavo (iš mano klasės V. Jočių). Supratome, po to nei viena lemputė nebedingo.

Bebaigiant vidurinę mokyklą, sugalvojau toliau nebesimokyti: sportavau ir fizinio darbo nebijojau, per vasaros atostogas laukuose dirbdavau, statėme kiaulidę, gražios kaimo mergaitės. Ir štai, kovo mėnesį pasikviečia mane į direktoriaus kabinetą – atvyko Raseinių rajono komjaunimo sekretorius. Ant stalo anketa, pareiškimo pavyzdys stojimui į komjaunimą. Visa klasė jau komjaunuoliai – aš tik vienas toks. Jo kalba buvo tokia: „Kaip geram mokiniui išimtis, nes be komjaunimo bilieto nėra galimybės įstoti į aukštąją mokyklą.“ Atsakiau aiškiai: „Aš ir negalvoju daugiau mokytis.“ Sekretorius supykęs: „Eik lauk, bandite!“ – sušuko. Ir čia išdygo mano žemaitiškas išdidumas, apsisprendžiau – stosiu, būsiu energetikas. Buvo nemažas konkursas, išlaikiau gerai egzaminus, per visą studijų laiką gavau stipendiją. Per mandatinę komisiją elektrotechnikos dekanas, matematikos profesorius J. Matulionis, pasižiūrėjęs į pristatymą, užantspauduotą charakteristiką, paklausė: „Ką ten prisidirbai mokykloje?“

Gyvenimo kelyje dirbau įvairiausius darbus, daugiausia vadovu, o pagal diplomą užrašytą specialybę „šiluminių elektrinių elektros ūkis“ visai nedirbau. Džiaugiuosi pasirinkęs energetiko specialybę – buvo nemažas konkursas, gaudavau stipendiją. Tie, kurie stipendijos negaudavo, eidavo į kitus fakultetus, į žemės ūkio akademiją, kur ir trejetukais ritantis, galėdavai gauti stipendiją. Mat be jos, pokario laikais, neišgyvendavo niekas.

Beveik pusę savo veiklos laiko pradirbau Šiaulių elektros tinkluose. Daug tremtinių iš Sibiro dirbo elektros tinkluose – kitose miesto įmonėse tremtinių nepageidavo, o elektros tinkluose – pavojingas darbas. Iš viso dirbo apie 1000 žmonių: tinklo eksploatacija, remontas, naujų linijų statyba. Kolektyvą jungė ne tik bendras darbas, bet ir sportas – vykdavo žiemos ir vasaros varžybos. 12 komandų su centrinės valdžios atstovais, rajonai, priekyje – viršininkai. Būdavo vaikų programos, nugalėtojai būdavo apdovanojami kaip ir suaugusieji – medaliais, diplomais, dovanomis. Skiepyta pagarba ir draugystė dažnai leisdavo išvengti nelaimingų atsitikimų.

Draugystė ir patirties pasidalinimas mūsų kolektyvui davė daug naudos: pagal brėžinius pasigaminome agregatus, kuriais galėjome nuvežti atramą, prišti laidus. Nieko mūsų energetikai nepadarė, kad skirstomasis 10 kV tinklas būtų sukabliuotas. Latviai ir dabar mus toli pralenkė: jų 20 kV skirstomasis tinklas – medinėmis atramomis: jos net ilgiau laiko (apie 40 metų), lengva utilizuoti, daug mažesni nuostoliai, geresnė izoliacija.

Dabar kas liko iš tokio kolektyvo? Labai jau mažai! Daugelis išvaryti, įsidarbino kitur, nebegrįš, o naujų per dieną neišmokysi. Nebeliko darbo vietų – tai ne pasiekimas, o nusikaltimas. Nesuprantama mums, veteranams, smulkmeniška kontrolė: lauko darbininkams negalima įsijungti džiovintos rūbams išdžiovinti, pirtis, kuri anksčiau buvo kuriama bent 2 kartus per savaitę, uždrausta – daug nuostolių duoda. Veikė duodantis pelno energetikų mokymo centras. O dabar kiek nuostolių jis duoda valstybei? Iki šiol pas mus šildymas, elektra brangiausia Europoje.

STATYBOS-REMONTO TARNYBA

*Inžinierius A. Jurevičius
ir RSB vadovas J. Regalas*

1973 metais buvo įkurtas Remonto-statybos baras. Vadovu paskirtas elektroremontinio cecho remonto-statybos meistras J. Regalas. RSB pagrindiniai uždaviniai – remontuoti energetinių ir gamybinių objektų statybinę dalį, ūkio būdu remontuoti ir statyti įmonės pastatus. Tais pačiais metais padalinys, pradžioje turėjęs 10 darbuotojų, išaugo iki 30 darbuotojų.

1940 metais pastatytam Šiaulių 30/6 kV pastotės skirstyklos pastatui 1953 metais buvo rekonstruotas dviejų aukštų priestatas, kurio antrame aukšte buvo įrengtas rekonstruotos 35/6 kV pastotės valdymo pultas, ryšių mazgas ir kitos pagalbinės patalpos. 1967 metais, likvidavus 35 kV skirstyklą, pastate liko 10 kV skirstykla (PP-5). Išplėtus 330/110/10 kV skirstomuosius

*RSB statybininkai: J. Bakšys, K. Sirusas, V. Rimkus, I. Povilaitis, A. Anglickas,
V. Taralis, Z. Anglickienė ir kt.*

įrenginius, 1975 metais PP-5 buvo išmontuotas. Pastate liko ūkio sandėliukai ir dirbtuvėlės. Rūsyje telkšojo vanduo, o palėpėje nuo seno gyveno balandžiai.

1974 metais RSB pradėjo šio pastato rekonstrukciją, kurią užbaigė 1976 metais. Buvusioje 30 kV skirstyklos patalpoje įrengta sporto salė, vietoj pastogės pastatytas antras aukštas ir įrengta aktų salė. Rekonstruotame priestate įsikūrė Energetikos priežiūros ir energijos realizavimo įmonės Šiaulių skyrius.

RSB technikos gamybos grupė sukonstravo ir pagamino traktoriui T-150 pritaikytus atramų statymo, atramų rovimu, iškrovimo–pakrovimo, sniego ir puraus grunto planavimo mechanizmus. 1989 metais kovo mėnesį buvo baigtas sukomplektuoti mechanizmais pirmasis T-150 ir kovo 21 d. iškilmingoje aplinkoje perduotas naudoti Raseinių ET rajonui. Tai pirmasis tokio tipo įrenginys respublikoje.

10 ir 0,4 kV elektros oro linijų medinės atramos iškeitus į gelžbetonines, medinių atramų impregnavimo patalpos liko nenaudojamos. Elektros linijų su g/b atramomis eksploatacijai nebuvo reikalingų mechanizmų. RSB vadovybė savo iniciatyva, panaudodama Latvijos Pietinių elektros tinklų įmonės patirtį, sukomplektavo naujos technikos gamybos grupę. Ją sudarė patyrę metalo apdirbimo ir

mechanizmų specialistai E. Drazdauskas, V. Sabaliauskas, S. Markus ir A. J. Jaru-laitis. 1986 metais medinių atramų impregnavimo punktas buvo rekonstruotas į mechanines dirbtuves. Jose buvo sumontuoti įvairiais būdais įsigyti metalo apdirbimo įrenginiai.

Remonto-statybos baras, be pagrindinių remonto užduočių vykdymo, plėtė savo gamybinę bazę.

Elektros oro linijų remontui gaunamos specialios medienos dalis neatitiko standartų ir netiko atramų gamybai. Šios medienos tiksliniam panaudojimui 1975 metais laikinose patalpose buvo įrengta lentpjūvė.

1976 metais buvo pastatytas automašinų plovyklos pastatas. Plovykloje įrengta apytakinė vandens sistema, karštas vanduo. Plovykla dirba ištisus metus.

1979 metais pradėti RSB gamybinės bazės tyrinėjimo ir projektavimo darbai. Bazę suprojektavo RSB inžinierius Algirdas Jurevičius, nes projektavimo organizacijos tokią netipinę mišrios paskirties bazę nesutiko projektuoti. RSB darbuotojai savo gamybinę bazę baigė statyti ir įsikūrė 1983 metų kovo mėnesį. Bazėje įrengtos administracinės, buitinės patalpos, lentpjūvė, stalių cechasis, betono ruošimo cechasis (nebaigtas), sveikatingumo kompleksas ir kitos patalpos.

Vėliau tokio tipo mechanizmai buvo pagaminti Kelmės, Pakruojo, Akmenės, Mažeikių ir Radviliškio ET rajonams.

RSB pastatyti statiniai – tai netipinė statyba. Ji buvo vykdoma nesant išsamių projektų. Techninius sprendimus priėmė RSB darbuotojai, panaudodami savo patirtį, entuziazmą, sugebėjimus kurti ir norą turėti.

1996 metais iš Šaukėnų apylinkės žemės ūkio bendrovės pigiai nupirkta 72 vietų karvidės surenkamų gelžbetonio konstrukcijų pastatas, pervežtas į ŠET. Iš jo konstrukcijų pastatytas garažas, o iš Zoknių aerodromo įsigytų gelžbetoninių konstrukcijų sumontuotas sandėlis.

ŠIAULIŲ ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1944 metais karo frontui nutolus nuo miesto, Šiaulių energetikai ėmėsi atstatyti sugriautus miesto elektros tinklus ir elektros tiekimo linijas. 1944 metų rugsėjo mėnesį pradėjo dirbti A. Petrauskas, J. Navickas, V. Šešelgis, L. Sitnikas, A. Domarkas, kurie įmonėje išdirbo keturis-penkis dešimtmečius.

1945 metais organizuoto Šiaulių energetinio rajono priklausomybėje buvo Rėkyvos ir Bačiūnų elektrinės, durpynai ir 30, 6 bei 0,4 kV elektros tiekimo linijos. Vadovavo V. Bairikovas.

1945 metais gruodžio 1 dieną įkurta Šiaulių energetinio rajono dispečerinė tarnyba. Vyresniojo dispečerio paskirtas V. Klajumas.

Šiaulių miesto savivaldybės elektros tinklo tarnybos darbuotojai 1938 metais.

I eilėje pirmas iš dešinės – vienas seniausių el. tinklų darbuotojų, dabar pensininkas V. Straževičius;

III eilėje antras iš kairės – Šiaulių sk. el. monteris A. Bekeris

1951 metais stambios elektrinės buvo atskirtos į savarankiškas įmones. Šiaulių energetinis rajonas perorganizuotas į Šiaulių elektros tinklų skyrių, pavaldų Lietuvos energetikos valdybos respublikinei elektros tinklų įmonei.

Tais pačiais metais skyriaus dispečerinei tarnybai priskirta 12 darbuotojų. Vyr. dispečeriu paskirtas A. Petrauskas, būdintiais vyr. elektromonteriais – A. Jurėla, V. Danilevičius ir V. Šešelgis. Dispečerinis punktas buvo miesto centre Vilniaus g. 140.

1953 metais Šiaulių elektros tinklų viršininku paskirtas A. Petrauskas. Dispečerinės tarnybos vyr. dispečeriu paskirtas A. Jurėla.

1955 metais dispečerinis punktas perkeltas į Šiaulių 35/6 kV pastotės valdymo pulto patalpas. Budintiems dispečeriams paversta aptarnauti šios pastotės įrenginius. Operatyvinės brigados monterinis punktas įkurtas M. Melnikaitės g. 50.

1957 metais Energetikos ūkio valdybai paėmus iš miestų komunalinio ūkio elektros tinklus ir smulkias elektrines, Šiaulių elektros tinklų skyriaus bazėje

*Miesto oro linijų brigada. Iš kairės (1-oje eilėje): A. Galansas, V. Rimkus, S. Jarockis;
2-oje eilėje: V. Steponavičius, P. Juškevičius, B. Juozapaitis, V. Liaudanskas,
A. Švedas, A. Anceravičius ir V. Vaišnora*

buvo įkurtas Šiaulių elektros tinklų ir elektrinių rajonas, kuriam priskirta trylikos tuometinių administracinių rajonų smulkios elektrinės ir elektros tinklai. Direktoriumi paskirtas A. Petrauskas. Įmonės struktūroje esančiam Šiaulių elektros tinklų skyriui pavesta aptarnauti Šiaulių miesto ir rajono, Kuršėnų ir Radviliškio rajonų elektros tinklus ir smulkias elektrines. Šiaulių ET skyriaus viršininku paskirtas J. Penikas.

Didėjant elektros energijos poreikavimui, didėjo ir 6 kV tinklo apkrovimo srovės. Siekiant padidinti kabelių perduodamą galią, 1962 metais Šiaulių miesto 6 kV elektros linijas ir TP pradėta pervesti į 10 kV įtampą. 10 kV įtampos šaltiniais buvo Šiaulių 330/110/10 kV pastotės 10 kV šynos ir 1962 metais įjungtos Gubernijos 110/10 kV pastotės 10 kV šynos.

1965 metais rajono dispečerinėje tarnyboje buvo sudarytos dvi dispečerinės grupės: rajono ir miesto. Miesto dispečerinė grupė perkelta į Šiaulių 35/6 kV pastotės valdymo pulto patalpas. Miesto dispečerinei grupei vadovavo įmonės dispečerinės tarnybos viršininko pavaduotojas A. Jurėla. 1967 metais miesto dispečerinė grupė perduota Šiaulių ET rajonui. A. Jurėla paskirtas miesto dispečerinės tarnybos viršininku. Vėliau dispečerinei tarnybai vadovavo: F. Andriuškevičius, R. Gričius, J. Lukis.

1972 metais A. Petrauskui išėjus į pensiją, skyriaus viršininku paskirtas M. Žindulis.

1978 metais skyriaus viršininko pavaduotoju paskirtas vyresnysis meistras V. Petronis.

1985 metais M. Žindulis iš pareigų atleistas. Skyriaus viršininku paskirtas buvęs pastočių tarnybos viršininkas E. Buivys.

1987 metais E. Buivys paskirtas Šiaulių ir Panevėžio zonų inspektoriumi. Šiaulių ET skyriaus viršininku paskirtas G. Muliolis.

1996 metų liepos 1 dieną elektros energija buvo tiekiama 55367 abonentams.

JONIŠKIO ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1922 metais Joniškio mieste, dabartinės Žemaičių gatvės ir Miesto aikštės kampe, trijų savininkų grupė (Vestermanas, Kremeris ir Jankūnas) įkūrė bendrovę, pastatė malūną ir įrengė nuolatinės srovės 110 V įtampos generatorių. Pagaminta elektros energija buvo naudojama apšvietimui. 1 kWh kainavo apie 1 litą.

1928 metais geležinkelio stotis įrengė kintamos srovės generatorių. 1934 metais miesto savivaldybė pastatė elektros stotį dabartinėje Vilniaus g. 24 (buvusi ET skyriaus bazė). Elektrinėje buvo sumontuotas 120 AG „Ruston“ firmos dyzelinis variklis ir kintamos srovės generatorius. 1936 metais sumontuotas tos pačios firmos 75 AG variklis ir generatorius. 1942 metais iš Latvijos į Joniškį nutiesta ir įjungta 20 kV įtampos 15 km ilgio oro linija, o elektrinės patalpose sumontuotas 250 kVA transformatorius. Elektrinės varikliai ir generatoriai po karo buvo demontuoti ir išvežti į Kėdainius ir Mažeikius. 1944 metais gyventojų ir energetikų pastangomis atstatyta 20 kV linija, kuri buvo sugadinta per karą ir suremontuotas miesto žemos įtampos tinklas.

Augant energijos poreikiams 250 kVA transformatorius pakeistas galingesniu 315 kVA transformatoriumi. 1956 metais pastatyta stulpinė 50 kVA TP, o valstybiniame malūne Nr. 8 pastatyta 100 kVA TP.

1956 metų lapkričio 11 dieną įjungus 110 kV ETL Kaunas–Panevėžys–Šiauliai, pradėjo formuotis Lietuvos energetinė sistema. Atsirado galimybė plėsti respublikos elektrifikaciją. Žemės ministerijai pasiūlius, 1956 metais Lietuvos TSR vyriausybė nutarė elektrifikuoti labiausiai išvystyto žemės ūkio Joniškio ir Šakių rajonus. 1958 metais iš Šiaulių 35/6 kV pastotės buvo nutiesta 35 kV ETL Šiauliai–Joniškis ir įjungta 1800 kVA galios Joniškio 35/10 kV pastotė. Tais pačiais metais pastatyta 35 kV ETL Joniškis–Linkuva ant vienastiebių medinių atramų su smaiginiiais 35 kV izoliatoriais, ir įjungta 1000 kVA galios Linkuvos 35/10 kV pastotė. 1960 metais Joniškio 35/10 kV pastotėje įjungtas antras 1800 kVA galios transformatorius. Apkrovimai greitai didėjo, abu transformatoriai persikrovė.

Dėl to 1966 metais Joniškio 35/10 kV pastotėje buvo pajungta „Škoda“ firmos 1000 kVA galios kilnojama 35/10 kV pastotė.

Joniškio skyriaus sudėtyje buvo Žagarės gamybinis punktas ir Linkuvos poskyris. Pakruojo gamybiniam punktui 1957–1958 metais vadovavo Jonas Valiukonis. Linkuvos poskyriui vadovavo meistras J. Norvaišas. 1958 metais skyriaus viršininku buvo paskirtas S. Gyls. Jis dirbo iki 1962 metų. S. Gylį paskyrus Šiaulių elektros tinklų aukštos įtampos pastočių ir linijų skyriaus viršininku, Joniškio skyriaus viršininku tapo J. Ramanauskas, meistras – A. Varnas.

1966 metais Joniškio ET skyrius reorganizuotas į du – Joniškio ir Pakruojo. Pakruojo skyriui (bazė Linkuvos m.) perduoti rajono teritorijoje esantys elektros tinklai. Viršininku paskirtas J. Norvaišas. Joniškio skyriaus viršininku liko J. Ramanauskas.

1970 metais Joniškio ERT rajono viršininku paskirtas P. Bielskis.

Sparčiai augant elektros energijos poreikiams jau 1964 metais persikrovė visi trys Joniškio pastotės transformatoriai. 1967 metais nutiesta 110 kV ETL Šiauliai–Joniškis, rekonstruota Joniškio 35/10 kV pastotė ir pastatyta 10000 kVA galios Joniškio 110/35/10 kV pastotė.

Elektros tiekimo patikimumo padidinimui 10 kV ETL buvo žieduojamos. Tinklų schemas darėsi sudėtingesnės. Saugiam darbų organizavimui užtikrinti, 1968 metais operatyvinė būdinčiųjų grupė perorganizuota į dispečerinę tarnybą. Pirmuoju RDT vadovu paskirtas A. Varnas. Dispečeriais dirbo M. Bulys, J. Trumpulis, P. Stubaila ir R. Jonkus. Vėliau RDT vadovais dirbo R. Apinys, R. Jonkus, B. Bagočiūnas. Nuo 1988 metų RDT vadovu dirbo R. Marcinkus. Dispečerinę grupę tilpo mažame kambarėlyje senoje bazėje, Vilniaus g. 24. 1973 metais dispečerinis punktas

Joniškio tinklų skyriaus bazė

buvo perkeltas į Joniškio 110/35/10 kV pastotę ir įsikūrė taip pat mažame kambarėlyje prie pastotės valdymo pulto. Dispečeriams buvo pavesta aptarnauti Joniškio 110/35/10 kV pastotę. 1978 metais prie pastotės valdymo pulto pastatytas dispečerinio punkto priestatas su garažu. Įrengtas vandentiekis ir kanalizacija.

Prie atnaujintos bazės. Veteranai E. Jutinskienė, A. Jutinskas, B. Matulionis

Augant elektros tinklų apimčiai, didėjo darbuotojų ir technikos vienetų skaičius. 1977 metais baigta statyti nauja skyriaus gamybinė bazė Turgaus g. 6.

1978 metų vasario 1 d. viršininko pavaduotoju paskirtas V. Gružas.

1979 metais pastatyta 4000 kVA galios Kriukų 35/10 kV pastotė.

1980 metais nutiesta 35 kV ETL Joniškis–Jankūnai ir pastatyta 4000 kVA galios Jankūnų 35/10 kV pastotė. Pagal sudarytą 1997 m. projektą baigtas skyriaus bazės kapitalinis remontas.

1996 metų liepos 1 dieną elektros energija buvo tiekama 12641 abonentui.

PAKRUOJO ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

„Pokario laikotarpiu Linkuvos miestas gaudavo elektros srovę iš buvusios Žydų pirties. Joje buvo pastatyti du dyzelgeneratoriai, kurie vakarais Linkuvos miestelį aprūpindavo elektros energija. Elektra buvo tiekama pradėjus temti ir išjungiamą 20 valandą. Dyzeliniai varikliai su generatoriais paimti iš nurašytų laivų ir labai dažnai gesdavo. Šiuos elektros įrenginius aptarnavo P. Leimontas ir vienas padėjėjas. Paprastai reikėdavo visą dieną variklį remontuoti, kad vakare kelioms valandoms būtų galima paleisti elektrinę. Buvo ribojamas elektros lempučių skaičius, ne daugiau dviejų vienam butui. Draudžiama naudotis elektriniais

Pakruojo ETS darbuotojai.

Iš kairės: A. Rutkus, P. Zenevičius, viršininkas D. Petrušinas, A. Antanaitis, V. Rutkus

kaitinimo prietaisais – plytelėmis, lygintuvais. Tuo laikotarpiu apie 20 procentų Linkuvos miestelio gyventojų turėjo elektrą. Pakruojo miestas gaudavo elektros srovę iš malūno elektrinės.

1958 metais pasklido kalbos, kad numatoma elektrifikuoti Pakruojo rajono kolūkius. Tuo nedaug kas tikėjo, nors buvo žinoma, kad kai kurių rajonų kolūkiai jau turi elektrą. Kaip tai bus vykdoma ir iš kur atitekės elektros srovė, mažai kas nutuokė.

1959 metų pavasarį į dabartinės Linkuvos pastotės vietą atgabeno transformatorių – patupdė lauke. Pavasaris buvo ganėtinai šlapias, todėl transformatorius gana išpūdingai atrodė patupdytas purve. Darbai vyko visą vasarą. Rudenį pradėjo ryškėti būsimos pastotės kontūrai: atsirado įrenginiai, tvora, buvo nutiesta 35 kV oro linija iš Joniškio. Taip pat tiesiama 10 kV oro linija į buvusį „Pirmyn!“ kolūkį – Titonių kaimą.

1959 metais Titonių kaimas pirmasis Pakruojo rajone gavo elektrą. Taip prasidėjo Pakruojo rajono elektrifikavimas.

1960 metais per Naujuosius metus, Linkuvos mieste įjungta 10 kV oro linija ir stulpinė TP.

Buvusioje Žydų pirties teritorijoje ir įsikūrė būsimi Pakruojo elektros tinklai. 1960 metais nutiesta 10 kV oro linija į Pakruojį medinėmis atramomis. Stulpinė TP sumontuota toje vietoje, kur dabar stovi TP-4.

Linkuvos poskyriui vadovavo meistras J. Norvaišas. Vyr. elektromonteriu dirbo A. Karčinskas.

J. Norvaišas buvo sukūręs originalią oro linijų viršutinių apžiūrų kontrolės metodiką: viršutinės apžiūros metu, įlipus į atramą ir ją apžiūrėjus, reikėdavo ant izoliatoriaus kablo užkabinti vielos žiedą, o kitos apžiūros metu reikėdavo jį nuimti. Taip būdavo kontroliuojama ar darbuotojai sąžiningai atliko viršutinę apžiūrą.

Pakruojo poskyryje dirbo S. Gaubas, Jonas Gaubas, Petkevičius, Valys. Jiems vadovavo vyr. elektromonteris Juozas Gaubas.

Ryšys buvo palaikomas telefonu. Po vieną telefoną buvo Linkuvos ir Pakruojo poskyriuose. Linkuvos poskyris turėjo vieną mašiną GAZ-51 su medine kabina ir traktorių „Belorus“ be kabinos. Pakruojo poskyris turėjo arklį ir automašiną GAZ-51 su medine kabina. Arklys buvo naudojamas 10 kV linijų apžiūroms. Kai arklys nudvėsė, buvo gautas senas traktorius „Vladimirovec“. Traktoriai buvo ap rūpinti vienos ašies puspriekabėmis, kuriomis buvo vežami ir žmonės, medžiagos ir įrankiai“ (iš dispečerio J. Žalnaravičiaus prisiminimų).

10 kV oro linijų atramos medinės su gelžbetoninėmis pakojomis. Magistralinių linijų laidai buvo aliumininiai, o atšakose – plieniniai daugiagysliai arba vienagysliai. Pakruojo ET poskyrio personalas aptarnavo Pakruojo ir Linkuvos miestų 10 kV ETL, 10/0,4 kV TP ir 0,4 kV tinklus, o kaimų ir gyvenviečių 0,4 kV tinklus aptarnavo kolūkių personalas.

1966 metais buvo atskirtas nuo Joniškio ET skyriaus Pakruojo ET skyrius. Jam vadovauti paskirtas J. Norvaišas. Skyriaus gamybinė bazė įsikūrė Linkuvos gamybiniame punkte. Pakruojuje liko skyriaus monterinis punktas.

Kaimo vietovėse 0,4 kV tinklai daugelyje vietų statomi ūkių jėgomis iš įvairių medžiagų. Atramos iš atsitiktinės medienos, laidai įvairūs: aliumininiai, plieniniai, ryšių linijoms naudojami laidai, o kartais – spygliuotos vielos tvoroms skirti laidai. Perimtas linijas reikėjo rekonstruoti. Darbuotojų trūko visą laiką, nes atlyginimai buvo maži. Darbuotojų skaičius svyravo nuo 8 iki 15 žmonių. Pradėjus perimti į įmonės balansą 10 ir 0,4 kV elektros linijas ir TP, buvusias ūkių balanse, sparčiai augo darbų apimtis, didėjo ir darbuotojų skaičius.

1968 metais nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Šeduva–Pakruojis–Petrašiūnai ir pastatyta 3200 kVA galios Pakruojo 35/10 kV pastotė. Greta pastotės pastatytas dviejų butų gyvenamasis namas su tarnybiniu kambariu.

1970 metais inžinierius A. Vaitkevičius paskirtas vadovauti dispečeriniam darbui. Tais pačiais metais skyriaus viršininku paskirtas D. Petrušinas. 1972 me-

Pakruojis ET skyriaus bazė

tais D. Petrušiniui sugrįžus dirbti į elektroremontinį cechą, skyriaus viršininku tapo Anicetas Stanislovaitis.

1972 metais užbaigta skyriaus gamybinės bazės prie Pakruojis 35/10 kV pastotės statyba. Pakruojis skyriaus personalas iš Linkuvos persikėlė į Pakruojis gamybinę bazę.

1974 metais skyriaus viršininku paskirtas S. Gylys, kuris dirbo iki 1986 metų. Jis ypač aktyviai ėmėsi tvarkyti gamybinės bazės aplinką. 1979 metais organizuotame respublikos energetinių įmonių gamybinių bazių aplinkos tvarkymo konkurse Pakruojis ETR gamybinei bazei buvo pripažinta II vieta.

RDT vadovu dirbo D. Lingė. Po jo iki 1975 metų lapkričio 18 dienos dispečerinei vadovavo S. Macaitis.

1974 metais nutiesta ir įjungta 35 kV įtampa į 110 kV ETL Rėkyva–Lygumai, bei pastatyta 1800 kVA galios Lygumų 35/10 kV pastotė.

1975 metų lapkričio 3 d. RDT vadovu paskirtas A. Vaitkevičius. RDT vadovu dirbo V. Vaitiekaitis. Po to dispečerinei vadovavo V. Kauneckas.

1975 metų lapkričio 3 d. RDT vadovu paskirtas A. Vaitkevičius. RDT vadovu dirbo V. Vaitiekaitis. Po to dispečerinei vadovavo V. Kauneckas.

1982 metais nutiesta 110 kV ETL Lygumai–Pakruojis, rekonstruota Lygumų 35/10 kV pastotė į 6300 kVA galios 110/10 kV pastotę. Pakruojyje pastatyta 10000 kVA galios 110/35/10 kV pastotė ir įjungta 110 kV ETL Rėkyva–Lygumai–Pakruojis.

1983 metais prie Pakruojis 110/35/10 kV pastotės valdymo pulto buvo pastatytas pastatas, kuriame įsikūrė rajono dispečerinė tarnyba. Budinčiam dispečeriui pavesta aptarnauti pastotės įrenginius.

1986 metais skyriaus viršininku paskirtas Z. Paspirgėlis.

1989 metais viršininko pavaduotoju paskirtas buvęs Raseinių ETR viršininkas R. Araminas. 1989 metais V. Kauneckui persikėlus dirbti į Mažeikius, viršininko pavaduotojui pavesta laikinai vadovauti dispečerinei tarnybai.

1992 metais balandžio 1 d. RDT vadovu paskirtas P. Vaičaitis.

1993 metais atliktas gamybinės bazės administracinių patalpų kapitalinis remontas.

1996 metų liepos 1 d. elektros energija buvo tiekiamą 10411 abonentų.

RASEINIŲ ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1918 metais pradėjo veikti elektrinė Raseinių mieste. Ją 1920 metais savo žinion perėmė savivaldybė.

1928 metais miesto savivaldybė pastatė naują elektrinės pastatą Vilniaus gatvėje 126, o 1932 metais sumontavo anglišką „Ruston“ dyzelį ir generatorių. Iki 1940 metų Raseinių elektrinėje veikė trys 40, 58 ir 150 kW galios dyzelgeneratoriai. Ariogaloje, brolių Kvantų malūne veikusioje elektrinėje, buvo dvi hidroturbinos po 35 AG ir lokomobilis 25 AG, bei 20 kW galios generatorius. 1944 metais vokiečiai, atsitraukdami iš Lietuvos, Raseinių elektrinę susprogdino.

1948 metais atstatytos Raseinių elektrinės direktoriumi paskirtas V. Daugmaudis. Ant Dubysos upės pastatyta 80 kW galios Kušeliškių HE ir iš jos nutiesta 6 kV oro linija į Raseinius. 1952 metais Raseinių miesto elektrinės direktoriumi paskirtas E. Bronikauskas.

1957 metais Šiaulių elektros tinklų Raseinių ET skyrius iš komunalinio ūkio perėmė Raseinių ir Kelmės elektrines, Kušeliškių HE, 6–10 kV linijas ir miestų 0,4 kV tinklus. Skyriaus viršininku paskirtas V. Kavoliūnas, meistras – E. Bronikauskas.

1958 metais nutiesta 10 kV OL Tytuvėnai–Raseiniai. Per ją Raseinių miestas gavo elektros energiją iš Lietuvos energetinės sistemos. Tais pačiais metais nutiesta 35 kV ETL Kėdainiai–Ariogala. Įjungus 10 kV įtampą, per šią liniją iš Lietuvos ES elektros energija buvo paduota Ariogalos miestui. 1960 metais sumontuota ir įjungta 1800 kVA galios Ariogalos 35/10 kV pastotė. Mažos dyzelinės elektrinės buvo sustabdytos. Ariogalos ET rajono elektros įrenginius iki 1968 metų aptarnavo Kauno elektros tinklai.

1961 metais nutiesta 35 kV ETL Ariogala–Raseiniai ir pastatyta 18000 kVA galios Raseinių 35/10 kV pastotė.

1962 metais Raseinių skyrius turėjo šias transporto priemones: Raseiniuose – traktorių MTZ-5 „Belorus“, motociklą „Java“ ir arklį, Kelmėje – automašiną GAZ-51 ir traktorių MTZ-5, Tytuvėnuose – traktorių T-28.

1963 metais likviduota Kušeliškių HE.

1965 metų balandžio 1 dienos VEEV įsakymu Raseinių ET skyrius reorganizuotas į Raseinių skyrių ir Kelmės skyrių. Raseinių ET skyriaus viršininku paskirtas R. A. Verba, meistras – E. Bronikauskas. Likviduota Raseinių dyzelinė elektrinė.

1968 metais Šiaulių elektros tinklai iš Kauno elektros tinklų perėmė Ariogalos ET skyrių ir įjungė jį į Raseinių ET skyrių poskyrio teisėmis. Poskyrio viršininku paskirtas buvęs skyriaus viršininkas S. Adomaitis. Raseinių skyriaus viršininku paskirtas CDT dispečeris N. Byčenko.

Raseinių dispečeriniam darbui vadovauti paskirtas V. Kačiūsis.

1971 metais įjungta 110 kV ETL Jurbarkas–Raseiniai ir rekonstruota Raseinių 35/10 pastotė į 10000 kVA galios Raseinių 110/35/10 kV pastotę.

1972 metais įjungta 35 kV ETL Raseiniai–Viduklė, 2500 kVA galios Viduklės 35/10 kV pastotė, 35 kV ETL Gudžiūnai–Vosyliškis ir 1800 kVA galios Vosyliškio 35/10 kV pastotė.

1973 metais N. Byčenko grįžo į Šiaulių CDT dispečerio pareigoms, o Raseinių ET skyriaus viršininku paskirtas R. Araminas, o 1975 m. RDT vadovu paskirtas E. Karpius.

1975 metais rekonstruota Ariogalos 35/10 kV pastotė. Įjungti du transformatoriai po 4000 kVA.

1976 metais nutiesta 35 kV ETL Raseiniai–Betygala ir pastatyta 3200 kVA galios Betygalos 35/10 kV pastotė.

1978 metais pastatyta Raseinių ET rajono gamybinė bazė. Į ją perkeltas Raseinių ET rajono dispečerinis punktas. Dispečeriniame punkte įrengta Raseinių 110/35/10 kV pastotės 35 ir 10 kV linijų valdymas ir dispečeriui pavesta aptarnauti Raseinių 110/35/10 kVA pastotę.

1979 metais pastatytas 20 butų gyvenamas namas. 1982 metais nutiesta 35 kV ETL Viduklė–Kryžkalis–Skaudvilė ir pastatyta 4000 kVA galios Kryžkalnio 35/10 kV pastotė. 1984 nutiesta 35 kV ETL Betygala–Ilgiziai–Krakės ir pastatyta 2500 kVA galios Ilgižių 35/10 kV pastotė. Įjungta 35 kV ETL Raseiniai–Žaiginys–Tytuvėnai ir pastatyta 4000 kVA Žaiginio 35/10 kV pastotė.

Rekonstruota Raseinių ET skyriaus gamybinė bazė

1984 metais E. Karpiui persikėlus dirbti į Kauno elektros tinklus, RDT vadovu paskirtas Z. Bagdonavičius.

1985 metais Raseinių ETR viršininku paskirtas R. Monkevičius.

1986 metais Raseinių ETR viršininko pavaduotoju paskirtas S. Rapolas.

Raseinių gamybinės bazės kapitalinis remontas baigtas 1998 metais.

1996 metų sausio 1 dieną elektros energija buvo tiekama 17657 abonentams.

RADVILIŠKIO ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1926 metais Radviliškio geležinkelis turėjo lokomobiliu sukamą 60 kW galios generatorių. Tais metais iš Bačiūnų elektrinės į Radviliškį buvo nutiesta 6 kV oro linija ir pastatyta 6/0,4 kV transformatorinė pastotė su 100 kVA transformatoriumi. Vėliau pastatyta antra 100 kVA galios TP. Iš šių TP elektros energija buvo tiekama malūnui, lentpjūvei, odos fabrikui ir gyventojams. Ant 6 kV oro linijos atramų žemiau buvo montuojami 0,4 kV linijos laidai. Tarp 6 ir 0,4 linijų laidų pakabinamas įžemintas metalinis tinklas.

1938 metais Linkaičiuose pastatyta elektrinė su dviem vokiškais 600 kW galios generatoriais. Juos suko vidaus degimo varikliai, naudojęs iš durpių pagamintas dujas. Vėliau sumontuotas 200 kW galios generatorius. Prieš užeinant vokiečiams elektrinė buvo išsprogdinta. Liko tik 200 kW galios generatorius. Savininkui Pozneriui priklausiusiame Stiklo fabrike buvo dujų variklio sukamas 60 kW generatorius ir 30 kW galios dyzelgeneratorius. Elektrinė pradėjo veikti 1938 metais.

1940 metais nutiesta 30 kV oro linija Rėkyva–Radviliškis–Šeduva–Panevėžys. Radviliškyje pastatyta inžinieriaus A. Gruodžio suprojektuota dviejų aukštų 30/6 kV pastotė su dviem 220 kVA galios transformatoriais. Iš jos nutiestos dvi 6 kV oro linijos, tiekiančios elektros energiją miestui ir pramonės vartotojams.

1947 metais Radviliškio 30/6 kV pastotėje transformatoriai pakeisti į galingesnius 2×640 kVA galios transformatorius. 1948–1949 metais iš pastotės nutiesti du 6 kV kabeliai: vienas į valstybinį malūną, mašinų gamyklą ir geležinkelį, antras – į miesto 6/0,4 kV TP. Elektrą pradėjo naudoti aplinkiniai kaimai ir gyvenvietės.

Radviliškio ET skyriaus viršininku buvo paskirtas K. Steponaitis. Elektrikai budėjo ištisą parą, bet nevedė jokio žurnalo. 1947 metais budėjimo punktas perkeltas iš miesto į 30/6 kV pastotę. Skyriui vadovavo P. Šemeta. 1950 metais viršininku paskirtas technikumą baigęs P. Pagareckas.

„Elektromonteriais dirbo mažaraščiai, savamoksliai darbuotojai. Atramas statydavo monteriai, pasitelkdami pagalbon praeivius. Gedimus šalinti eidavo pėsčiomis. Atramoms iš miško parvežti ir kitiems reikalams samdydavo privatų

arklių transportą. Skyrius vėliau įsigijo nuosavą arklių. Kai elektra užmušė arklių, elektromonteriai dvejus metus darbo įrankius veždavosi dviračiais. Pirmą automatinę GAZ-51 gauta 1961 metais. Pirmą kartą saugumo techniko egzaminus laikėme 1949 metais“, – prisiminė nuo 1937 metų elektromonteriu dirbęs J. Jankauskas.

1949 metais prie Radviliškio 30/6 kV pastotės pastatyta ir prijungta švediška kilnojama 1600 kVA galios 30/6 kV pastotė. 1953–1955 metais tarybiniai ūkiai ir kolūkiai pradėjo tiesti 6 kV oro linijas. Nutiesta 6 kV oro linija į Černiachovskio vardo kolūkį ir Kalno Gražionių tarybinį ūkį. Antra 6 kV oro linija nutiesta iki Šiaulėnų miestelio. Trečia 6 kV oro linija nutiesta į Šilėnus su atšaka į Tyrulių durpyną.

1957 metais Radviliškio ET skyrių prijungus prie Šiaulių elektros tinklų skyriaus Radviliškio monterinio punkto vyr. elektromonteriu dirbo Viktoras Rimkus.

1962 metais įkurtas Radviliškio elektros tinklų skyrius. Skyriaus viršininku paskirtas E. Buivys.

1964 metais įjungta 10000 kVA galios Šeduvos 110/35/10 kV pastotė.

1966 metais rekonstruotas Šeduvos miestelio 0,4 kV tinklas. Medinės atramos pakeistos į gelžbetonines cilindrinės C-12,8 tipo atramas.

1967 metais Šeduvos elektros tinklų skyrius, kuriam vadovavo viršininkas D. Klemanskis, iš Panevėžio elektros tinklų perduotas Šiaulių elektros tinklų Radviliškio rajonui. D. Klemanskis paskirtas Radviliškio ET rajono viršininko pavaduotoju.

1968 metais Radviliškyje pagal tipinį projektą pastatyta pirmoji Šiaulių elektros tinkluose ET rajono gamybinė bazė.

1968 metais nutiesta ir įjungta 110 kV ETL Šiauliai–Rėkyva–Radviliškis–Šeduva ir 10000 kVA galios Radviliškio 110/10 kV pastotė. Įjungus pastotę, Radviliškio miesto 6 kV tinklai pervesti į 10 kV įtampą. Linijų prijungimai buvo rekonstruoti, perkeliant juos iš 35/6 kV pastotės į 110/10 kV pastotę. Nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Šeduva–Baisiogala ir pajungta 3200 kVA galios Baisiogalos 35/10 kV pastotė.

1969 metais nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Tytuvėnai–Šiaulėnai ir pajungta 1800 kVA galios Šiaulėnų 35/10 kV pastotė.

1971 metais rekonstruota Šeduvos 110/35/10 kV pastotė. Įjungtas antrasis 6300 kVA galios transformatorius ir 35 bei 10 kV antrosios šynų sekcijos.

1973 metais dispečerinės grupės viršininku paskirtas J. Švagždys.

1973 metais Radviliškio 110/10 kV pastotėje įjungtas antrasis 10000 kVA galios transformatorius ir antroji 10 kV šynų sekcija.

1975 metais Šaukote pastačius stambų gyvulininkystės kompleksą, nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Vosyliškis–Šaukotas ir pastatyta 4000 kVA galios Šaukoto 35/10 kV pastotė.

1976 metais rekonstruota Baisiogalos 35/10 pastotė. Įjungtas 4000 kVA transformatorius ir 10 kV antroji šynų sekcija.

1977 metais Šiaulėnų gyvulininkystės komplekso reikmėms įjungtas antrasis 1800 kVA galios Šiaulėnų 35/10 kV pastotės transformatorius. Nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Šeduva–Sidabravas–Mitriūnai ir pastatyta 4000 kVA galios Sidabravo 35/10 kV pastotė.

1977 metais E. Buiviui išvykus dirbti į Šiaulių elektros tinklus saugumo technikos tarnybos viršininku, ET rajono viršininku paskirtas J. Švagždys. RDT viršininku paskirtas S. Adomavičius. Vėliau dispečerinei tarnybai vadovavo V. Daujotas ir Z. Nasickas.

1981 metų lapkričio 25 ryte visoje Šiaulių elektros tinklų zonoje pūtė stiprus pietvakarių vėjas, oro temperatūra svyravo apie 0 laipsnių, snigo šlapiu sniegu. Apie šeštą valandą ryto prasidėjo apšalas ant laidų Raseinių ir Kelmės rajonuose, o vėliau ir Radviliškio rajone. Neišlaikę apšalo svorio trūkinėjo laidai, lūžo atramos. Masiškai atsijunginėjo 10 kV ETL. Apie 10 valandą atsijungė 110 kV ETL Radviliškis–Šeduva–Panevėžys. Liko be įtampos Šeduvos 110/35/10 kV pastotė ir Šiaulėnų, Šaukoto, Baisiogalos bei Sidabravo 35/10 kV pastotės. Atlikus apžiūrą, 110 kV ETL Radviliškis–Šeduva perėjime per kelią Šiauliai–Panevėžys rasta, kad

Iš kairės: ETR viršininkas J. Švagždys, ŠET profkomiteto pirmininkė Z. Jarulienė, direktorius V. Buinevičius ir skyriaus profkomiteto pirmininkas B. Stuoka, 1979 m.

ETL laidai dėl apšalo svorio įsvirę ir kabo 1 metro atstumu nuo plento paviršiaus. Automobiliai važiuojo per laukus šalia ETL atramos. Be to, šioje linijoje buvo ir daugiau gedimų. Nudaužius apšalą nuo laidų ir pašalinus gedimus, lapkričio 26 dieną buvo įjungta 110 kV ETL Šeduva–Panevėžys ir Šeduvos 110/35/10 kV pastotė. Iki lapkričio 30 dienos, iškarpius 10 kV ETL ruožus su išlaužtomis atramomis, įjungta įtampa į nesugriautus tinklų ruožus.

1982 metais, J. Švagždį atleidus iš pareigų, skyriaus viršininku paskirtas B. Stuoka.

1990 metais skyriaus viršininko pavaduotoju paskirtas A. Liukas.

1994 metais dispečerinis punktas iš gamybinės bazės perkeltas į naują pastatą.

Vėliau atliktas administracinių patalpų kapitalinis remontas.

1996 metų sausio 1 dieną elektros energija buvo tiekama 19725 abonentams.

KURŠENŲ ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

Iki 1940 metų Kuršėnų miesteliui elektrą teikė savininko M. Nateso lentpjūvėje įrengta elektrinė su dviem 29 ir 20 kW galios generatoriais. Pavenčių cukraus fabrike veikė elektrinė su dviem turbogeneratoriais, kurių galia buvo po 750 kW.

Po karo lentpjūvės teritorijoje įrengta vietinio ūkio valdybai priklausanti elektrinė su anglišku dyzeliniu varikliu ir 50 kW galios generatoriumi, aptarnaujamas Šliūpo.

1954 metais prie 35 kV ETL Rėkyva–Kuršėnai–Naujoji Akmenė buvo prijungta 1800 kVA galios Kuršėnų 35/6 kV pastotė.

1958 metais Šiaulių elektros tinklai perėmė iš vietinio ūkio valdybos elektrinę ir 0,4 kV tinklus. Elektros ūkyje dirbo vyr. elektromonteris A. Žvirblis, elektromonteris A. Malakauskas ir inkasatorius P. Diktanas.

1960 metais buvo pastatyta Kuršėnų 110/35/6 kV pastotė su 5600 kVA galios transformatoriumi. Prie pastotės pastatytas dviejų butų gyvenamasis namas. Jame apgyvendinti du namuose budintieji elektromonteriai – P. Diktanas ir A. Svolkinas.

1962 metais įkurtas Kuršėnų elektros tinklų skyrius. Laikinais einančiu skyriaus viršininko pareigas paskirtas Šiaulių miesto tinklų skyriaus meistras A. Remeikis. Skyriaus personalą sudarė 6 darbuotojai. Kuršėnų skyriui priskirta aptarnauti Kuršėnų miesto 0,4 kV tinklą ir iš Kuršėnų 110/35/6 kV pastotės išeinančias 6 kV ETL bei prie jų prijungtas 6/0,4 kV TP. Skyrius gavo dvi transporto priemones: traktorių T-28 ir arklį.

1963 metais Kuršėnų skyriaus meistru paskirtas V. Narkevičius. Skyriuje dirbo penki elektromonteriai ir du mechanizatoriai. Skyriaus kontora tilpo viename žinybinio gyvenamojo namo kambaryje. Į kieme esantį garažą automašiną GAZ-51 dėl purvo tekdavo įstumti rankomis.

Iš kolūkių ir tarybinių ūkių priėmus jų balanse buvusias 10 kV linijas ir 10/0,4 kV TP, greitai augo darbų apimtis. Linijų atramos buvo supuvę, laidai įvairių markių, atšakų laidai plieniniai. 1960–1962 m. statytų 10 kV oro linijų laidai daugiausia A-25 markės, o tarpstiebių ilgai viršijo 100 m. Tokios linijos nuo stipresnio vėjo ar apšalo masiškai atsijunginėdavo, nes laidų mechaninis atsparumas buvo nepakankamas. Operatyvinės brigados nebuvo. Dėl blogų darbo sąlygų ir menko atlyginimo darbuotojai nuolat keitėsi. Ištikimas įmonei liko tik vienas elektromonteris Vincas Liaugminas, kuris skyriuje dirbo nuo 1963 metų.

1965 metais skyriuje pradėta vykdyti statybos darbus. Gyvenamojo namo antrame aukšte įrengtuose dviejuose kambariuose įsikūrė kontora.

1967 metais panaikinus Kuršėnų administracinį rajoną, Kuršėnų ET rajonas perorganizuotas į skyrių Šiaulių elektros tinklų rajono sudėtyje.

1967 metų bėgyje Kuršėnų miesto 6 kV tinklai buvo pervesti į 10 kV įtampą.

1975 metais ant garažo pastatytas antras aukštas, kuriame įrengti kabinetai meistrams, salė susirinkimams, persirengimo kambariai, dušas, tualetas. Garaže įrengtos dvi vietos automašinoms. Kita technika buvo laikoma kieme.

1983 metų Kuršėnų poskyris buvo perorganizuotas į savarankišką Kuršėnų elektros tinklų skyrių, kuriame dirbo 22 darbuotojai. Skyriui aptarnauti perduota Kuršėnų miesto, buvusio Kuršėnų rajono skirstomieji tinklai ir dalis Šiaulių raju-

Kuršėnų ET skyriaus administracinis pastatas

no teritorijoje esančių skirstomųjų tinklų. Kuršėnų skyriaus aptarnaujamų tinklų apimtis buvo: 627 km 10 kV oro linijų, 28 km 10 kV kabelių, 924 km 0,4 kV oro linijų, 13 km 0,4 kV kabelių ir 321 vienetai 10/0,4 kV TP. Skyriaus viršininku paskirtas V. Narkevičius, pavaduotoju – A. V. Šadlauskas.

Didėjant darbų apimčiai daugėjo darbuotojų ir transporto priemonių. 1985 metais įkurta dispečerinė grupė. Dispečerinės grupės vadovu paskirtas V. Felinskas, dispečeriais – S. Kančiauskas, A. Šapkus, J. Volkvičius, P. Diktanas. Dispečerinis punktas įrengtas Kuršėnų 110/35/10 kV pastotės valdymo pulte. Budintiems dispečeriams buvo pavesta aptarnauti Kuršėnų 110/35/10 kV pastotę.

1992 metais pastatytas skyriaus bazės gamybinis pastatas su garažais, dirbtuvėmis, elektromonterių poilsio kambariu ir kitomis patalpomis.

Rekonstravus Kuršėnų 110/35/10 kV pastotę, 1994 metais dispečerinis punktas buvo įrengtas valdymo pulto pastate.

1995 metais nupirktas automobilis Tojota ir paskirtas operatyvinei brigadai.

1995 metais dispečeriu-vadovu paskirtas V. Ginčas. Jam išvykus dirbti į Vilniaus elektros tinklus, 1996 metais dispečeriu-vadovu paskirtas S. Volskis. 1998 metų pradžioje pastatytas naujas šiuolaikinis administracinis pastatas.

1996 metų liepos 1 d. elektros energija buvo tiekama 11425 abonentams.

MAŽEIKIŲ ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1930 metų geležinkelio elektrinėje veikė 31 ir 45 kW galios dyzelgeneratoriai bei lokomobilio sukamas 31 kW galios generatorius. Elektros energiją gavo 369 abonentai.

1939 metais veikė privatūs malūnai su vandens varikliais ir elektros generatoriais Sedoje ir Tirkšliuose. Mažeikių elektrinėje veikė du dyzelgeneratoriai po 60 kW ir lokomotyvo sukamas 45 kW generatorius. Mažos elektrinės buvo Židikuose, Leckavoje, Ruzgių kaime.

1948 metais Laisvės g. 44, buvusiame kalėjime, įrengta Mažeikių elektrinė su trimis 250, 150 ir 100 kW galios dyzelgeneratoriais. 1953 metais vietoj 100 kW generatoriaus sumontuotas 500 kW galios „Škoda“ dyzelgeneratorius.

Iki 1952 metų Mažeikių elektrinei vadovavo J. Štenbergas. Kadangi jis buvo mažai raštingas, tai jį pakeitė A. Makurinas, o J. Štenbergas liko dirbti elektromonteriu. Visi generatoriai dirbo sinchroniškai į 0,4 kV tinklą. Elektrinė dirbdavo nuo sutemų iki 24 val.

1954 metais, buvusiame Stulpino malūne ant Ventos upės, sumontuotas hidrogeneratorius su 0,4/10 kV 250 kVA galios transformatorine (TP-1). Tuo pačiu metu prie Mažeikių elektrinės buvo sumontuota TP-2 ir abi elektrinės sujungtos

3 km ilgio 10 kV oro linija. Mažeikiuose veikusios įmonės turėjo savo elektrines. 1955 metais tarp Laižuvos ir Pramonės gatvių pastatyta TP-3 (250 kVA) ir iš TP-2 nutiesta 10 kV oro linija.

1956 metais Renavoje, ant Varduvos upės, pastatyta tarpkolūkinė hidroelektrinė. Joje sumontuoti 2 generatoriai, kurių suminė galia 500 kW. Taupant medžiagas, buvo nutiestos dvilaidės 10 kV oro linijos, trečiai fazei panaudojant žemę (DLŽ sistema). Hidroelektrinė tiekė elektros energiją Sedos, Barstyčių, Renavos, Židikų ir Pikelių gyvenvietėms (iš viso 8 kolūkiams).

1957 metais įkūrus Akmenės ET skyrių, Mažeikių gamybiniame punkte prie Mažeikių elektrinės dirbo 4 dyzelistai ir 5 elektromonteriai (A. Masiulis, S. Kazlauskas, A. Astrauskas, P. Petrikas, R. Nemčiauskas). Jiems vadovavo meistras A. Makurinas.

Augant Mažeikių pramonei, 1959 metais iš Kalkinės 35/10 kV pastotės nutiesta 35 kV oro linija Kalkinė–Mažeikiai, pradžioje dirbusi su 10 kV įtampa. Pastotės vieta pasirinkta Senkelio gatvėje (dabartinės Mažeikių 110/10 kV TP vietoje). Iš čia nutiestas pirmasis 10 kV kabelis (SB-10, 3×120) iki TP-3, ir per šiuos įrenginius Mažeikių elektrinė buvo sujungta su energetine sistema. Tas momentas Mažeikių energetiniam ūkiui – istorinis. Atvažiavo vyr. inžinieriaus V. Meko vadovaujami Šiaulių ET atstovai, rajono valdžia. Elektromonteris S. Kazlauskas sinchronizavo Mažeikių elektrinę su Lietuvos energetine sistema, o motoristas Zemblys netrukus sustabdė visus dyzelius. Elektrinėje tapo tylu, bet Mažeikių vartotojai elektrą gavo iš Lietuvos energetinės sistemos.

1959 metais įjungta 560 kVA galios 35/10 kV Mažeikių pastotė.

1962 metais įsteigtas Mažeikių elektros tinklų skyrius. Skyriaus viršininku paskirtas buvęs Akmenės ET skyriaus viršininkas V. Budrys. Skyriuje dirbo 22 darbuotojai. Mažeikių ET skyriui pavedė aptarnauti visas 10 kV ETL ir TP iš Mažeikių 35/10 kV pastotės, Renavos HE su 10 kV ETL, Mažeikių ir Sedos miesto 0,4 kV tinklus. Skyriui perduota automašina GAZ-51, motociklas IŽ-56 ir traktorius DT-20 Mažeikiuose bei traktorius T-28, motociklas M-72 ir arklys Renavoje.

1963 metais nutiesta 10 kV OL ant gelžbetoninių kūginių atramų į Sedą. 10 kV OL Seda–Renavos HE rekonstruota į trilaidę.

1966 metais įjungta 3200 kVA galios Miglos 35/10 kV pastotė. 1967 metais iš Klaipėdos elektros tinklų priimta 6300 kVA galios Sedos 110/35/10 kV pastotė, nutiesta 110 kV ETL Seda–Migla, Miglos 35/10 kV pastotė rekonstruota į 10000 kVA galios Miglos 110/35/10 kV pastotę.

1969 metais vadovauti skyriaus dispečeriniam darbui paskirtas A. Vilkas.

1971 metais Mažeikių ET skyriaus viršininku paskirtas K. Remutis, meistras – S. Kazlauskas.

1973 metais nutiesta 110 kV ETL Kuršėnai–Venta–Migla. Miglos 110/35/10 kV pastotėje įjungtas antras 16000 kVA galios 110/10 kV transformatorius.

1974 metais RDT vadovu paskirtas A. Adeikis. Vėliau RDT vadovais dirbo: P. Kriaučiūnas, V. Gargasas, A. Inta.

1977 metais Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos statybos reikmėms įjungta 6300 kVA galios Juodeikių 110/6 kV pastotė. 1979 metais rekonstruota Mažeikių 35/10 kV pastotė į 10000 kVA galios Mažeikių 110/10 kV pastotę. 1980 metais paleistas Mažeikių elektrinės (ME) 100 MW galios pirmasis blokas. Įjungtos 110 kV ETL ME–Juodeikiai, ME–Migla ir ME–Naujoji Akmenė.

1981 metais nutiesta 110 kV ETL ME–Židikai–Skuodas ir 6300 kVA galios Židikų 110/10 kV pastotė.

1989 metais Mažeikių elektros tinklų skyrius persikėlė į naują gamybinę bazę adresu Naujoji g. 5. Naujoje bazėje įrengti garažai, sandėliai, dispečerinis punktas, administracinės patalpos.

1989 metais Mažeikių ET rajono viršininku paskirtas L. Kairys. 1991 metais spalio mėn. S. Kazlauskas išėjo į pensiją. Viršininko pavaduotoju dirbti priimtas A. Šemeta.

1993 metais gruodžio 31 dieną L. Kairys perėjo į kitą darbą. Nuo 1994 metų sausio 1 dienos viršininko pareigas eina A. Šemeta. 1994 metais kovo 1 dieną viršininko pavaduotoju paskirtas dispečeris K. Kazlauskas, kuris vėliau tapo LESTO Šiaulių direktoriumi.

1996 metais sausio 1 dieną elektros energija buvo tiekiama 23835 abonentams.

Iš kairės: I. Kirilka, V. Marozas, P. Kaubrys, A. Misiulis, A. Krakys, S. Domkus, S. Kazlauskas, A. Valtas, K. Remutis, J. Švažas, A. Bilkauskas, S. Ivanauskas, V. Gailius, 1977 m.

AKMENĖS ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

Prieškario Lietuvoje, dabartinio Akmenės rajono ribose, veikė keletas mažos galios privačių elektrinių. Akmenės mieste L. Kuso ir Niberango malūne veikė 32 AG dyzelis su 9,6 kW galios generatoriumi. Vieکشniuose J. Lesemano malūne hidroturbina suko 55 kW galios generatorių. Papildė J. Mikučiausko malūne-lentpjūvėje veikė vandens turbinos sukamas 19 kW generatorius. Ant Virvytės upės buvo pastatytos Rakiškio ir Kapėnų hidroelektrinės, kuriose dirbo po du 50 kW galios hidrogenatoriai.

1948 metais spalio mėnesį Akmenės cemento gamykla gavo iki tol Vilniuje dirbusį 3000 KW galios energotraukinį. 1952 metais cemento gamyklos reikmėms buvo nutiesta 35 kV ETL Rėkyva–Naujoji Akmenė. ETL ruožas Rėkyva–Kuršėnai buvo pastatytas 110 kV gabaritų ir izoliacijos. Naujojoje Akmenėje įjungta 5600 kVA galios 35/6 kV pastotė.

1958 metais nutiesta 110 kV ETL Rėkyva–Šiauliai–Naujoji Akmenė. Naujosios Akmenės 35 kV pastotė rekonstruota į 110/35/6 kV pastotę ir įjungtas 15000 kVA galios 110/35/6 kV transformatorius.

1957 metais, perėmus komunaliniam ūkiui priklausiusias smulkias elektrines ir elektros tinklus, buvo organizuotas Akmenės elektros tinklų skyrius. Skyriaus viršininku paskirtas A. Liaudanskas. Skyriui pavesta aptarnauti Akmenės ir Mažeikių rajonų teritorijose esančias elektrines ir elektros tinklus. Skyriaus bazė buvo prie Kapėnų hidroelektrinės. Vieکشnių gamybiniame punkte dirbo 12 darbuotojų. Mažeikių gamybiniame punkte prie elektrinės dirbo meistro A. Makurino vadovaujama 11 darbuotojų brigada. 1960 metais Akmenės skyriaus viršininku paskirtas V. Budrys.

1959 metais prie 35 kV ETL Rėkyva–Naujoji Akmenė prijungta Kalkinės 35/10 kV pastotė. 1960 metais Naujosios Akmenės pastotėje įjungtas antras 15000 kVA transformatorius. 1961 metais įjungta 110 kV ETL Kuršėnai–Naujoji Akmenė.

1962 metų kovo 23 dienos Šiaulių ET įsakymu Nr. 178 Akmenės ET skyrius reorganizuojamas į du skyrius: Akmenės ir Mažeikių. Mažeikių ET skyriaus viršininku paskirtas V. Budrys. Laikinais eiti Akmenės ET skyriaus viršininko pareigas buvo paskirtas aukštos įtampos skyriaus vyr. elektromonteris Albertas Buta, meistras – A. Liaudanskas, J. Budzinskas. Akmenės ET skyriui pavesta aptarnauti visas 6–10 kV ETL išeinančias iš Kalkinės, Naujosios Akmenės, Vieکشnių ir Akmenės pastočių ir prie jų prijungtas TP su 0,4 kV tinklais ir elektrinėmis. Akmenės skyriuje dirbo 24 darbuotojai. Skyrius įsikūrė Naujosios Akmenės 110/35/6 kV pastotės valdymo pulto patalpose. Pastotės būdinčio personalo apgyvendinimui, ce-

Akmenės RDT dispečerė A. Augustauskienė

mento gamykla netoli pastotės pastatė 8 butų gyvenamąjį namą. Šiame name vienas kambarys buvo paskirtas skyriaus kontorai.

1964 metais pastotės alyvos ūkio pastate demontuoti įrenginiai ir šiose patalpose įsikūrė skyriaus kontora. Dėl padidėjusio cemento gamyklos antrojo komplekso statybos nugriautas

aštuonbutis gyvenamasis namas. Iš jo statybinių medžiagų ET skyriaus jėgomis pastatyti garažai ir dirbtuvės. ET skyriaus darbuotojams cemento gamykla butus suteikė Naujosios Akmenės mieste.

1970 metais skyriuje organizuota dispečerinė tarnyba. Jos vadovu paskirtas P. Šiušys. Vėliau dispečerinės vadovais dirbo V. Gargasas, V. Kuizinas, F. Račkauskas, G. Muliolis, A. Virvilas, ir L. Padolevičius.

Pastčius cemento gamyklos antrąjį kompleksą, 1971 metais įjungta 16000 kVA galios Naujosios Akmenės 110/35/10 kV pastotė ir dvi po 25000 kVA galios cemento gamyklos 110/6 kV pastotės. Buvusioje Naujosios Akmenės 110/35/6 kV pastotėje demontuota 35 kV skirstykla, supaprastinta 110 kV schema. 110/6 kV pastotei suteiktas Akmenės cemento gamyklos statybos vietoje buvusio Karpėnų kaimo pavadinimas.

1971 metais įjungta 3200 kVA galios Menčių 35/6 kV pastotė. 1972 metais Šaltiškių molio karjero reikmėms nutiesta ir įjungta 35 kV ETL Venta–Šaltiškis ir pastatyta 2500 kVA galios Šaltiškių 35/6 kV pastotė.

Priėmusi iš kolūkių ir tarybinių ūkių skirstomuosius tinklus labai padidėjo darbų apimtis. Skyriaus viršininkas A. Buta rajono vykdomajame komitete įrodė, kad tinkamam žemės ūkio tinklų aptarnavimui būtina statyti gamybinę bazę. Bazės statyba buvo įrašyta į Rajono statybinės organizacijos planus.

1973 metais plečiantis Akmenės statybinių medžiagų kombinatui, Kalkinės 35/10 kV pastotė rekonstruota į 10000 kVA galios Ventos 110/35/10 kV pastotę. Įjungta 110 kV ETL Kuršėnai–Venta–Migla.

1976 metais ET skyriaus darbuotojams naujojoje Akmenėje buvo pastatytas

aštuonių butų gyvenamasis namas, o 1978 metais – antras. Tuo metu skyriuje dirbo 38 darbuotojai. Skyrius turėjo dvi automašinas GAZ-69, sunkvežimius ZIL-133 ir GAZ-51, autobokštą GAZ-51, OIB automašiną su pusprickabėmis GAZ-51 ir GAZ-63 bei traktorinį grąžtą MTZ.

1978 metais viršininko pavaduotoju paskirtas L. Gricius.

1979 metais Akmenės ET rajonas persikėlė į naują gamybinę bazę. Senos patalpos buvo perduotos energijos realizavimo įmonės Šiaulių skyriui.

Vykdant kapitalinį remontą, 10 kV oro linijoje paskutinės medinės atramos 1978 metais pakeistos į gelžbetonines. 0,4 kV linijose medinės atramos pakeistos į gelžbetonines 1985 metais, o 10 kV oro linijose SN-2a tipo (gardelinių) atramų neliko 1997 metais.

1980 metais įjungta 110 kV ETL MTE–Naujoji Akmenė.

1983 metais įjungta 6300 kVA galios Jučių 110/10 kV pastotė.

1987 metais rekonstruota Papilės 35/10 kV pastotė. Įjungta 3200 kVA galios T-2 ir 35 kV ETL Papilė–Molis.

1990 metais, sukakus pensiniam amžiui, iš viršininko pareigų atsistatydino A. Buta. Viršininku paskirtas Leonas Gricius, viršininko pavaduotoju V. Kunickas.

1997 metais skyriuje dirbo 59 darbuotojai, iš kurių 15 proc. su aukštauju išsilavinimu. Autoparką sudarė 13 automašinų ir 6 įvairios paskirties traktoriai bei kita pagalbinė įranga.

1996 metų liepos 1 d. elektros energija buvo tiekama 14430 abonentų.

KELMĖS ELEKTROS TINKLŲ SKYRIUS

1930 metais Kelmės mieste 20 kW galios elektrinė tiekė energiją 210 miesto abonentų.

Iki 1940 metų Kelmės miestui elektrą tiekė savininko J. Šliogerio malūne įrengtos vandens turbinos ir lokomobilio sukamas 50 kW galios generatorius.

Pasibaigus karui, 1945 metais Kelmėje liko tik keletas nesugriautų namų, taip pat malūnas ant Kražantės upelio, kuriame veikė 50 kW galios hidrogenatorius. 1949 metais iš griuvėsiuose surinktų plytų pastatytas pastatas elektrinei, sumontuota 75 AG garo mašina ir 57 kW galios elektros generatorius. Šios komunalinės elektrinės direktoriumi paskirtas A. Antanaitis. 1952 metais iš sudegusio Naudvario malūno parvežtas vokiškas 75 AG dyzelinis variklis. Elektra miesteliui buvo tiekama tik vakarais ir rytais, tamsiu paros metu. 1953 metais, sugedus šiam varikliui, gautas amerikiečių tanko 180 AG variklis, kuris suko 150 kW galios generatorių. Sugedus šiam varikliui 1955 metais iš vokiško laivo atvežtas 320 kW generatorius su 940 AG varikliu.

Kelmės m. dyzelinė elektrinė 1950 metais

Tytuvėnų durpių įmonės reikmėms 1958 metais nutiesta 35 kV ETL Pakapė–Tytuvėnai ir pastatyta 1800 kVA galios Tytuvėnų 35/10 kV pastotė. 1960 metais nutiesta 35 kV ETL Tytuvėnai–Kelmė, į kurią pradžioje buvo įjungta 10 kV įtampa ir prijungta 320 kVA galios 10/0,4 kV TP

Kelmėje. Vakaraus būdavo paleidžiama elektrinė ir ji dirbo sinchroniškai su sistema.

1957 metais įsteigtas Raseinių elektros tinklų skyrius. Jam pavesta aptarnauti Kelmės ir Raseinių elektrines, 100 kW galios Kušeliškių HE ant Dubysos upės ir 10 bei 0,4 kV ETL. Viršininku paskirtas V. Kavoliūnas, meistras – E. Bronikauskas. 1959 metais iš Tytuvėnų 35/10 kV pastotės nutiesta 10 kV ETL į Raseinius. 1960 metais įjungta 1000 kVA galios Kelmės 35/10 kV pastotė, šešios 10 kV linijos, viena iš jų – į Užventį. 1963 metais likviduota Kelmės dyzelinė elektrinė. 1964 metais nutiesta 35 kV ETL Kuršėnai–Užventis ir pastatyta 1800 kVA galios Užvenčio 35/10 kV pastotė.

1965 metais įsteigtas Kelmės elektros tinklų skyrius. Iki atsiskyrimo Raseinių skyriuje dirbo 35 žmonės, iš jų: Kelmėje – 17, Raseiniuose – 12, Užventyje – 4, Tytuvėnuose – 2. Kelmės ET skyriaus viršininku paskirtas V. Kavoliūnas, Raseinių ET skyriaus – R. A. Verba.

1966 metais likviduota Užvenčio dyzelinė elektrinė. Tytuvėnų gamybinio punkto meistras pradėjo dirbti V. Šikšnys. 1969 metais pagal savo jėgomis sudarytą projektą iš kapitalinio remonto lėšų pastatytos Tytuvėnų gamybinio punkto patalpos.

1968 metais Kelmės 35/10 kV pastotė rekonstruojama į 6300 kVA galios 110/35/10 kV pastotę. Greta pastotės pradėta gamybinės bazės ir 8 butų gyvenamo namo statyba.

1968 metais V. Kavoliūną paskyrus Panevėžio elektros tinklų statybos kolonos vyriausiuoju inžinieriumi, Kelmės ET skyriaus viršininku paskirtas Radviliškio ET skyriaus vyr. meistras D. Klemanskis.

1971 metais pastatyta skyriaus gamybinė bazė ir gyvenamas namas. Vyr. meistras dirbęs Z. Lesauskas persikėlė gyventi į Tytuvėnus. Persikėlęs gyventi į Kelmę vyr. meistras paskirtas V. Šikšnys. Jauni specialistai I. Radavičius ir A. Matuliauskas, dirbę elektromonteriais, pervesti į inžinierių pareigas. Elektromonteris S. Šedys paskirtas RDT viršininku, I. Kazlauskas – mechaniku. Autoparką sudarė 8 automašinos ir 3 traktoriai.

LTSR VGEEV 1974 metų spalio 10 dienos įsakymu Nr. 272 ir energetikų profsąjungos respublikinio komiteto 1974 metų rugsėjo 26 dienos nutarimu Nr. 5 Kelmės ET rajonui pripažinta pirmoji vieta už geriausią bazės tvarkymą bei panaudojimą ir suteiktas Lietuvos energetinės sistemos pavyzdinio elektros tinklų rajono vardas.

1976 metais užbaigta Kelmės miesto 0,4 kV tinklų rekonstrukcija.

1977 metais autoparką sudarė 10 automašinų, 2 ratiniai traktoriai su priekabomis, autopriekaba ir kilnojamas suvirinimo agregatas. Automechaniku paskirtas A. Mingilas.

1978 metais nutiesta 35 kV ETL Kelmė–Vaiguva–Užventis ir pastatyta 4000 kVA galios Vaiguvos 35/10 kV pastotė. Kelmės mieste įjungta pirmasis 10 kV paskirstymo punktas PP-1.

1978 metais susikūrė skyriaus estradinis orkestras.

1979 metais, pastačius Gryžuvos 12000 kiaulių kompleksą, padidėjo Tytuvėnų 35/10 kV pastotės pareikalaujama galia. Dėl to buvo rekonstruota Tytuvėnų 35/10 kV pastotė: sumontuota 2×6,3 MVA galios transformatoriai ir nauji 10 kV skirstomieji įrenginiai.

1980 metais užbaigta keisti 10 kV linijinius skyriklius į 20 kV izoliacijos skyriklius su stacionariais žemikliais.

1981 metų lapkričio 25 dienos rytą, pučiant stipriam pietvakarių vėjui ir krintant šlapiam sniegui, ant laidų vietomis susidarė iki 6–7 cm storio sušalusio ledo sluoksnis. Laidų ir atramų mechaninė apkrova žymiai viršijo projektinę. Dėl to masiškai trūkinėjo laidai, lūžo 920 vienetų 10 kV ir 700 vienetų 0,4 kV atramų. Atstatymo darbai, padedant respublikos statybos-montavimo ir elektros tinklų įmonėms, tęsėsi iki 1982 metų pradžios. 1982 metų sausio 6–7 dienomis gausus sniegas ir stipri pūga užpustė kelius ir išlaužytas atramas. Keturias dienas nebuvo susisiekiama su Tytuvėnais. Tokiomis sąlygomis, pasitelkus ūkių vikšrinius traktorius, buvo atstatomos 1981 metų lapkričio 25 dieną išgriautos 0,4 kV ETL į pavienes sodybas. Atstatymo darbai buvo baigti kovo 8-osios šventės išvakarėse. Antrame ketvirtyje, padedant ūkiams, MSV ir Šiaulių MK-2, išrautos ir suvilktos į krūvas išlūžusios atramos, suvynioti likę laidai, išvalyti laukai žemės ūkio darbams.

1982 metų pabaigoje Kelmės ET rajonas buvo įpareigotas tikrinti elektros

energijos apskaitas pas gyventojus. Išaiškinta daug elektros vogimo atvejų. Kai kas elektros energiją vogė su energijos realizavimo inspektorių žinia. Surašyta virš 100 nelegalaus elektros energijos naudojimo aktų.

Vykdam 10 kV ETL kapitalinį remontą, ilguose tarpstiebiuose papildomai pastatytos 186 atramos. Šiaulių MK-2 jėgomis atlikta Kražių, Pašilės, Liolių gyvenviečių 0,4 kV ir apšvietimo tinklų rekonstrukcija.

1984 metais Tytuvėnų 35/10 pastotėse F-2 ir F-9, Kražių 110/10 kV pastotėse F-1, F-2 ir F-5 bei Kelmės 110/10 kV pastotės F-1 pastatyta ir pakeista 200 atramų. Tiek pat atramų pastatyta ir pakeista 0,4 kV oro linijose.

1984 metais iš pilietės Mauragienės už 7000 rublių nupirktą sodybą, kuri yra prie Nūdžio ežero. Čia įrengta poilsio bazė.

1985 metais pastatyta 6300 kVA galios Gailių 110/10 kV pastotė. Tais metais rajone apšalas ant laidų vėl išlaužė 219 vienetų 10 kV ir apie 200 vienetų 0,4 kV ETL atramų. Apšalo padarinius likviduoti padėjo dvi Šiaulių MK-2 brigados, Mažeikių ir Raseinių ET rajonai.

1986 metais Kelmės 110/10 kV pastotėje prie valdymo pulto pastatytas ir įrengtas rajono dispečerinis punktas.

1989 metais skyrius gavo Šiaulių ET statybos-remonto bare ant traktoriaus T-150 sumontuotą atramų rovimo mechanizmą.

1992 metais baigta 20 butų gyvenamo namo statyba. Nupirkto keturios naudotos automašinos.

1992 metais sumontuota dešimt 10/0,4 kV KTP ūkininkų sodyboms elektrifikuoti. Didėjant kuro ir energijos kainoms, daugėjo elektros energijos vogimo atvejų. Elektros energijos nuostoliai išaugo iki 38 procentų. Per metus surašyta 150 nelegalaus elektros energijos naudojimo aktų.

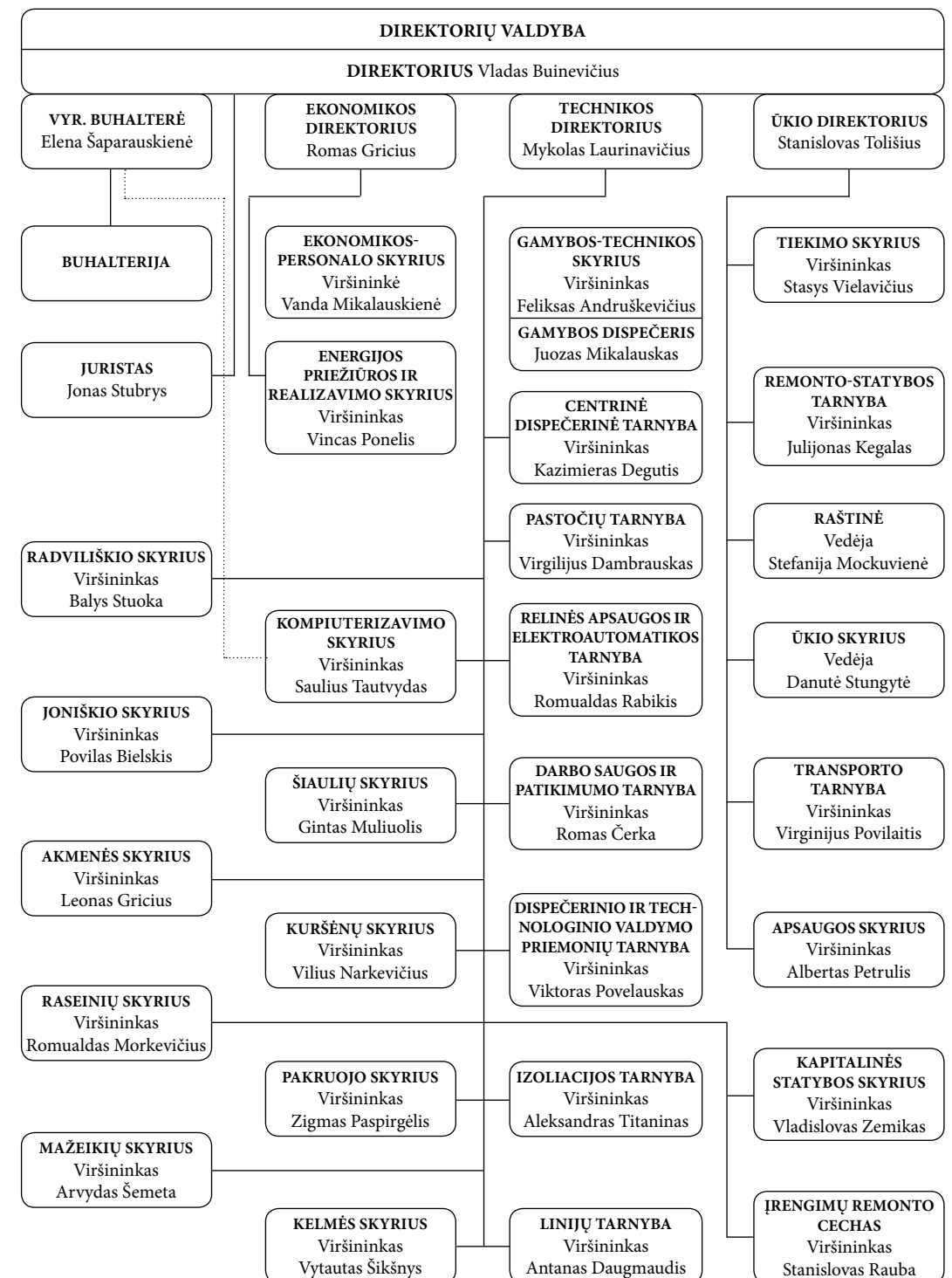

Tytuvėnų gamybinio punkto muzikantai
P. Kačiušis, V. Šikšnys, A. Caporkus ir P. Šimkus

1994 metais į senatvės pensiją išleistas V. Šikšnys. Skyriaus viršininku paskirtas L. Radavičius, pavaduotoju – J. Enzeli.

1996 metų sausio 1 dieną elektros energija buvo tiekama 16250 abonentų.

Vl „Šiaulių elektros tinklai“ struktūrinė schema 1994 m.

RESTRUKTŪRIZACIJOS PRADŽIA

1999-10-19 Šiaulių elektros tinklų direktoriumi paskirtas Energijos realizavimo skyriaus viršininkas Vincas Ponelis. Gruodžio mėnesį į pensiją išleidžiama didelė grupė įmonės darbuotojų, tarp jų ilgamečiai padalinių vadovai: Centrinės dispečerinės tarnybos viršininkas Kazimieras Degutis, Remonto statybos baro viršininkas J. Regalas ir buvusi Ūkio skyriaus vedėja D. Stungytė.

2000 m. įvyko įmonės darbuotojų steigiamoji profesinės sąjungos konferencija, sąjungos pirmininku išrinktas V. Povelauskas. ŠET profsąjunga buvo įregistruota kaip AB „Lietuvos energija“ ŠET profesinė sąjunga, o vėliau patvirtinta jau Lietuvos energetikos darbuotojų profesinių sąjungų federacijos nare. Tais pačiais metais buvo įsteigtas ŠET energetikų veteranų klubas. Išrinkta klubo taryba, jos pirmininku – K. Degutis. Numatyta, kad klubo nariais gali būti išjęję į pensiją ŠET darbuotojai, kurių darbo stažas įmonėje daugiau kaip 20 metų.

Į pensiją išleisti Įrengimų cecho viršininkas S. Rauba, vyriausioji buhalterė E. Šaparauskienė, įsteigti penki Elektros perdavimo tinklo regioniniai skyriai, Šiaulių perdavimo tinklo viršininku paskirtas V. Dambrauskas. Už ilgametį darbą ir nuopelnus plečiant ir eksploatuojant Lietuvos energetinę sistemą padėkos raštais apdovanojami Šiaulių elektros tinklų atstovai. Būrys įmonės darbuotojų pabuvoja 110 metų švenčiančioje Rietavo elektrinėje, o kolektyvas laukė ateinančių permainų ir LEO, kuri Lietuvos valstybei kainavo daug, išperkant elektros energetinę sistemą iš privačios akcinės bendrovės.

Su V. Buinevičiumi atsisveikina ET skyrių viršininkai, 1999 m.

Energetikų veteranų klubo steigiamasis susirinkimas

Vyriausiosios buhalterės E. Šaparauskienės atsisveikinimas su įmone

Kazimieras Degutis

APIE ELEKTROENERGETINĘ SISTEMĄ

Gyvenime yra įprasta, kad įtampa elektros tinkle (instaliacijoje, rozetėje ir kt.) visada yra, kaip oras ar dienos šviesa. Todėl niekada nekyla klausimas, **kodėl yra elektra? Iš kur ji atsiranda?** Tačiau dingus elektros įtampai rozetėje, užgesus elektros lemputei, televizoriaus ekranui ir kt., kiekvienam (mažam, jaunam, senam) iš karto kyla natūralus ir aštrus klausimas: **kodėl nėra elektros?**

Vientisą elektroenergetinę sistemą sudaro **elektrinės**, įvairių įtampų **elektros perdavimo bei paskirstymo linijos** ir **elektros energijos ėmėjai (vartotojai)**. Visus šiuos energetinės sistemos elementus daro neatsiejamus ir priklausomus vienas nuo kito pagrindinė elektros energijos savybė: **elektros energija pagaminama, tiekama dideliais atstumais, paskirstoma ir suvartojama tuo pačiu laiko momentu**. Jau praėjo beveik pusantro šimtmečio nuo elektros energijos atradimo ir

praktinio pritaikymo, tačiau iki šiol neatrasta metodų ir būdų bent kiek didesniai elektros energijos kiekiui sandėliuoti.

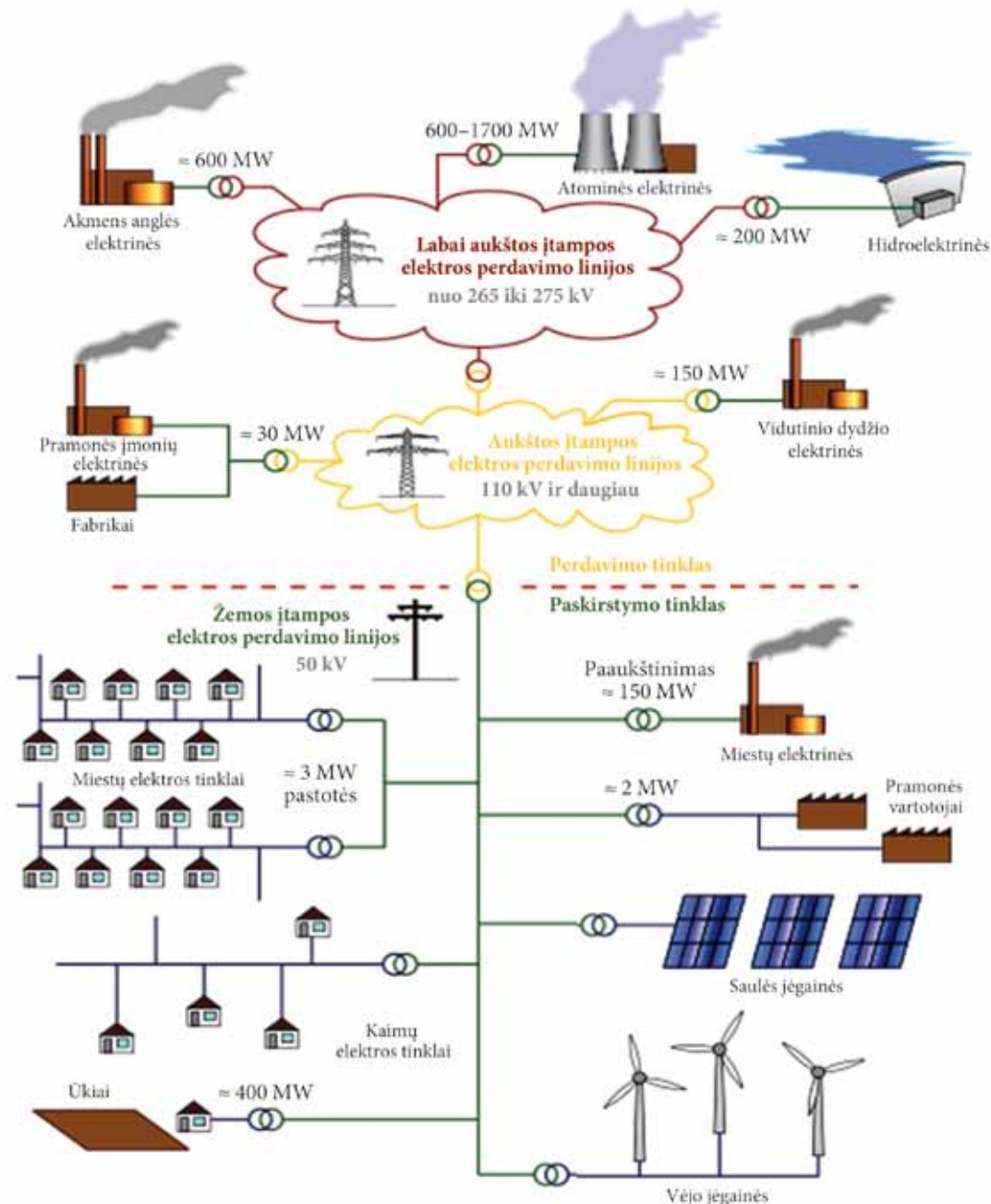
Elektros energija turi didelius privalumus lyginant su kitomis energijos rūšimis. Ją patogiu transportuoti dideliais

atstumais, paskirstyti įvairiais kiekiais, ir paversti kitomis energijos rūšimis: mechanine, šviesos, elektromagnetine, šilumine ir kt. Tačiau dėl elektros energijos gamybos ir sunaudojimo **vienalaikiškumo** (t. y. kiekvienu laiko momentu turi būti pagaminta toks jos kiekis, kiek tuo momentu vartotojai jos reikalauja) labai aktuali problema yra **nenutrūkstamas elektros energijos tiekimas kiekvienam vartotojui**. Elektroenergetinė sistema kiekvienu laiko momentu turi pagaminti vartotojų pareikalaujamą reikiamos kokybės energijos kiekį. Jos generuojama galia kiekvienu laiko momentu turi atitikti vartotojų pareikalaujamą galią. Tačiau vartotojų pareikalaujama galia nuolat kinta laiko bėgyje (tiek paros, tiek ir metų bėgyje). Šios ypatybės kelia elektros ūkiui ir atskiriems jo elementams **griežtus visų sistemos įrenginių darbo patikimumo ir sistemos stabilumo reikalavimus**.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo prasidėjo ūkio objektų privatizavimas, žemės ir kitų objektų grąžinimas buvusiems savininkams. Buvo visuotinai laikomasi nuostatos, kad tik privatus kapitalas visose ūkio šakose gali duoti geriausių rezultatų. Todėl manoma, kad ir energetikos ūkis bus efektyviau valdomas jį privatizavus. Tačiau privatizavimas ir nesugebėjimas sukurti konkurencinių rinkų skatina monopolinio elgesio stiprėjimą. Buvo dedamos intensyvios pastangos privatizuoti elektros ūkį, nes privatizacijos šalininkus pirmiausia skatino vienkartinis pelnas parduodant elektros ūkio objektus.

Į energetinių įmonių vadovaujančius postus buvo paskirti jauni, energingi įvairių sričių vadybininkai, su neadekvačiai dideliais atlyginimais, bet neturintys reikiamos kompetencijos nei kvalifikacijos elektroenergetinio ūkio valdyme. Prasi-dėjo taip vadinamas elektros ūkio „optimizavimas“. Buvo mažinamas darbuotojų, tarp jų ir didelę patirtį turinčių, aukštos kvalifikacijos darbuotojų skaičius. Taip pat buvo mažinami likusių **gamybiniame darbe** kvalifikuotų darbuotojų atlyginimai. **Vientiso, techniškai labai sudėtingo, jautraus klimatinėms sąlygoms energetinės sistemos elektros ūkio eksploatavimas, elektros energijos kokybės, tiekimo patikimumo užtikrinimo klausimai liko nuošalyje**. Nors elektros energijos kilovatvalandės savikainoje solidžią dalį sudaro VIAP (viešąjį interesą atitinkančios priemonės) komponentė, „reorganizatoriai“ veikė tik savo privačiais interesais, tartum vykdydami iš šalies duotą, valstybei ir visuomenei priešišką, užduotį. Pasaulinėje praktikoje buvo žinomi sudėtingų, stambių, visą valstybės teritoriją apimančių objektų (elektroenergetinės sistemos, geležinkelių tinklai ir kt.) nesėkmingo privatizavimo pavyzdžiai. Tai ir gana dažnai kylančios JAV ir Vakarų Europos elektroenergetinių sistemų tarpsisteminės avarijos ir nepavykusi JAV Kalifornijos valstijos elektroenergetinės sistemos, Anglijos geležinkelių tinklo ir kitų objektų privatizacija. Bet, siekiant greito, neuždirbto pelno, teko mokytis ne iš svetimų, o iš savų klaidų.

Energetinės sistemos multisimbolinė schema

Virgilijus Dambrauskas

AB „LIETUVOS ENERGIJA“ PERDAVIMO TINKLO ŠIAULIŲ SKYRIUS

Antroje 2000-ųjų metų pusėje pradėta vykdyti AB „Lietuvos energija“ reorganizacija: AB sudėtyje įsteigtas Perdavimo tinklo departamentas, turintis penkis perdavimo tinklo regioninius skyrius. Šio departamento funkcijos – tiesiogiai valdyti 330 ir 110 kV elektros perdavimo tinklą, vykdyti jo priežiūrą ir eksploataciją, valdyti personalą ir turtą, atskirtą nuo elektros tinklų įmonei liekančio žemesnių įtampų (skirstomojo) elektros tinklo.

AB „Lietuvos energija“ generalinio direktoriaus 2000-11-02 įsakymu Nr. 222 nuo 2000-11-06 įsteigtas Perdavimo tinklo Šiaulių skyrius. Skyriaus viršininku paskirtas V. Dambrauskas, iki tol buvęs Šiaulių ET pastočių tarnybos viršininku. Jis tiesiogiai pavaldus AB „Lietuvos energija“ perdavimo tinklo direktoriui. Viršininko pavaduotoju paskirtas V. Grušas, buvęs centrinės dispečerinės tarnybos viršininku.

Iki 2000-12-15 buvo suformuota skyriaus struktūra ir personalas. Skyriuje suformuotos šios tarnybos: techninio planavimo (viršininkas A. Kaušas), centrinės dispečerinės (viršininkas R. Gabrys), linijų (viršininkas A. Daugmaudis), pastočių (viršininkas V. Paulikas), relinės apsaugos, elektroautomatikos (viršininkas J. Glevėckas) bei materialinio aprūpinimo ir ūkio (viršininkas A. Jokupas).

Visas tarnybų personalas pagal reikalingas kompetencijas buvo sukomplektuotas iš Šiaulių ET įmonės atitinkamų tarnybų darbuotojų. Skyriuje įdarbinta 62 darbuotojai. Skyrius įsikūrė iš Šiaulių ET perimtose Pastočių tarnybos patalpose. Po dviejų metų patalpos buvo rekonstruotos pagal skyriaus funkcionavimo poreikius.

Pagrindiniai perdavimo tinklo skyriaus tikslai – įrenginių techninės būklės diagnozavimas, remontų, techninio aptarnavimo, renovacijų planavimas ir vykdymas, operatyvinis tinklo įrenginių valdymas ir avarijų juose likvidavimas, rekonstrukcijų ir kitų projektų valdymas, vykdymo organizavimas ir techninė priežiūra, rangovų vykdomų darbų kontrolė ir priėmimas. Vykdam šiuos uždavinius mažiausiomis sąnaudomis ir saugiai užtikrinamas patikimas perdavimo tinklo įrenginių funkcionavimas ir nepertraukiamas elektros energijos tiekimas.

Skyriui priskirti įrenginiai: 330 kV oro linijos – 242,2 km, 110 kV oro linijos – 892,4 km, 330/110/10 kV pastotės – 2, 110 kV skirstyklos – 34, 330/110/10 kV transformatoriai – 4, 110 kV transformatoriai – 4, 10 kV, reguliuojamieji transformatoriai – 2.

Perdavimo tinklo Šiaulių skyrius baigė funkcionuoti, kai, reorganizavus AB „Lietuvos energija“, buvo įsteigta perdavimo tinklo operatoriaus įmonė AB LITGRID. 2010 m. pradžioje į šios įmonės Tinklo priežiūros Šiaulių grupę priimta 9 skyriaus darbuotojai. Likusi skyriaus dalis, vykdanči eksplatacinius darbus, integruota į AB TETAS. Per šias reorganizacijas atleista apie pusė kvalifikuotų skyriaus darbuotojų.

Perdavimo tinklo Šiaulių skyriaus darbuotojai.

Iš kairės: A. Petrulevičius, V. Dambruskas, I. Ramanauskienė, G. Mikalauskas, A. Gružas, A. Daugmaudis, A. Kaušas, J. Gleveckas, R. Ratkus ir R. Gabrys

Vincas Ponelis

VAKARŲ SKIRSTOMŲJŲ TINKLŲ ŠIAULIŲ FILIALAS

Po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo buvo įsteigta Energetikos ministerija. Visos elektros ir šilumos ūkių įmonės bei jas aptarnaujančios organizacijos tapo Lietuvos valstybinės energetikos sistemos „Lietuvos energija“ struktūriniais padaliniais. „Lietuvos energija“ buvo didžiulis ir labai svarbus Lietuvos ūkio vienetas. 1994 metais miestų „Šilumos tinklų“ įmonių bazėje buvo sukurtos specialios paskirties akcinės bendrovės, kurios į savo balansą perėmė aplinkinių rajonų šilumos tinklus bei katilines. Daugelis šilumos ūkio įmonių dirbo nuostolingai. Kai kuriuose padaliniuose gaunamos pajamos nepadengdavo produkcijos savikainos. Iki 1997 metų gyventojams tiekiamos šilumos energijos kaina buvo nustatyta **mažesnė už savikainą**. Dėl to valstybė buvo išiskolinusi daugiau kaip milijardą litų. 1997 metais buvo realiai pradėtos energetikos ūkio reformos. Šilumos ūkio bendrovės buvo atskirtos nuo AB „Lietuvos energija“ ir perduotos savivaldybių žinion.

Finansinę padėtį elektros ūkyje lėmė ne vien kolektyvų darbo rezultatai, bet ir iš praeities užsilikę stereotipai, dabar pasireiškiantys keliais pavidalais. Visuomenė labai gerai atsiminė tuos laikus, kai elektros energijos kilovatvalandė kainavo vieną ar keturias kapeikas, todėl formavosi nuomonė, kad elektra negali būti brangi, energetikai gali palaukti pinigų, nes jiems nereikia jos iš kažkur vežti, ji pati atiteka laidais be didelių pastangų. Dažnas ūkinis vienetas savo mokėtinų sumų sąraše mokėstį už elektros energiją įrašydavo paskutinėse eilutėse, todėl nenuostabu, kad tam dažnai nelikdavo pinigų. Energetikų pinigais buvo naudojamosi net sprendžiant su energetika nesusijusias problemas. Pavyzdžiui, Lietuvos Vyriausybė buvo įsipareigojusi apmokėti pridėtinės vertės mokestį už kaimo vartotojų sunaudotą elektros energiją (tai tęsėsi iki 2000-ųjų metų).

LR Seimas 2001 m. birželio 28 d. priėmė AB „Lietuvos energija“ reorganizavi-

mo įstatymą. Pagal jį skaidymo būdu buvo atskirtos elektros gamybos, perdavimo ir skirstymo veiklos. Šiaulių elektros tinklų įmonė tapo AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ filialu.

Greta kasdieninio darbo buvo ir ekstremalių situacijų. Viena iš jų susijusi su skolų už sunaudotą energiją išieškojimu. Iki 2000-ųjų metų susidarė išpūdingas skolinkų sąrašas. Įsiskolinimas siekė 8 milijonus litų. Vartotojai rasdavo užtarėjų valstybės institucijose, todėl visai buvo vilkinamas atsiskaitymas už elektros energiją.

Valstybėje nuolat stokojant pinigų nebuvo atsiskaitoma laiku. Kitas pavyzdys: ištrauka iš Energetikos ministro A. Stasiukyno rašto:

„Energetikos ministerija, atsižvelgdama į sunkią žemės ūkio bendrovių finansinę padėtį, leidžia netaikyti „EEV taisyklių“ 7 punkte numatytų sankcijų žemės ūkio bendrovėms, atsiskaitančioms už einamojo laikotarpio suvartotą elektros energiją, o skolos grąžinimui pasirašiusioms su energijos tiekėju skolos grąžinimo sutartis. Šiam tikslui energetinėse zonose yra sudarytos žemės ūkio vartotojų skolų už elektros energiją ir gamtines dujas likvidavimui nagrinėti komisijos, į kurias įtraukti rajonų valdybų žemės ūkio skyrių atstovai“.

Reikia pasakyti, kad komisijos neturėjo jokių realių svertų įsiskolinimų išieškojimo procedūroje. Praktiškai darbo rezultatas likdavo vienas – didžiulė krūva prirašytų popierių.

Arba toks Vyriausybės nutarimas:

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ
N U T A R I M A S**

1995 m. vasario 20 d. Nr. 256

Vilnius

Dėl įsiskolinimo už energetikos išteklius

Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

1. Įpareigoti Energetikos ministeriją nurodyti jos reguliavimo srities įmonėms laikinai, iki 1995 m. balandžio 10 d., sustabdyti sveikatos priežiūros ir kitų įstaigų, finansuojamų iš Lietuvos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų, įsiskolinimo už energetikos išteklius išieškojimą per ūkinius teismus.

2. Pavesti ministerijoms, departamentams, kitoms valstybinėms tarnyboms ir miestų (rajonų) valdyboms užtikrinti, kad jų reguliavimo sričiai priskirtos sveikatos priežiūros ir kitos įstaigos, finansuojamos iš Lietuvos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų, iki 1995 m. balandžio 10 d. atsiskaitytų už įsiskolinimą energijos tiekėjams ir mokėtų einamąsias įmokas pagal energijos tiekimo sutartis.

*Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministras,
pavaduojantis Ministrą Pirmininką
Finansų ministras*

*Mindaugas Stankevičius
Reinoldijus Šarkinas*

Kiekvienas toks nurodymas įnešdavo sumaištį. Aišku, situacija valstybėje visą laiką buvo įtempta, visiems trūko pinigų, bet kažkodėl vyravo bendra nuomonė dėl atsiskaitymo už energijos resursus: tai nėra pirmaeilis dalykas. Skolos kaupėsi, o tada ūkio subjektai jau nebeišgalėdavo jų apmokėti. Tuo būdu 1999 metų pabaigoje jau turėjome „sukaupe“ **5,4 milijono Lt beviltiškų skolų**. Tokia padėtis negalėjo ilgiau tęstis. AB „Lietuvos energija“ nuosekliai siekė, kad atsiskaitymas už elektros energiją vyktų įstatymų nustatyta tvarka.

Vienu metu buvo susikaupusi beveik 50 milijonų litų skola bendrovei. Priešingai Lietuvos elektros energijos vartotojų 60 milijonų litų skolą ir Baltarusijos 320 milijonų litų skolą, o metinei apyvartai tesiekiant 1,5 milijardo litų, akivaizdu, kad bendrovės finansinė padėtis buvo sudėtinga.

2000 metų pradžioje AB „Lietuvos energija“ dukterinės statybinės įmonės padidino įstatinius kapitalus papildomais įnašais ir tapo savarankiškoms. Tai buvo pirmas bendrovės restruktūrizavimo etapas.

2001-11-05 SPAB „Lietuvos energija“ akcininkų susirinkimas priėmė nutarimą reorganizuoti bendrovę skaidymo būdu – iš SPAB „Lietuvos energija“, kuri tęsia veiklą be specialios paskirties statuso, išskirti turto, teisių bei pareigų dalis ir įsteigti naujas bendroves: AB „Lietuvos elektrinė“, AB „Mažeikių elektrinė“, AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir AB „Vakarų skirstomieji tinklai“. Buvo pradėta dirbti rinkos ekonomikos sąlygomis. Prie to buvo pratinami ir įmonės padaliniai. Jų biudžetas jau priklausė nuo aptarnaujamų linijų ir įrenginių kiekio, nuo darbo rezultatų. Labai svarbu buvo mažinti vartotojų įsiskolinimus už elektros energiją, mažinti perdavimo ir skirstymo technologines sąnaudas, laiku atlikti įrenginių priežiūros ir remonto darbus.

Nors „Elektros energijos naudojimo taisyklėse“ buvo numatytos sankcijos už savalaikį neatsiskaitymą, bet pagal nurodymus „iš viršaus“ buvo daromos išimtys.

Tai patvirtina toks pavyzdys:

2000 m. liepos 27 dieną, už nuolatinį neatsiskaitymą bei skolų augimą, dviem Šiaulių miesto bendrovėms AB „Gubernija“ ir AB „Šiaulių stumbras“, vadovaujantis elektros energijos tiekimo taisyklėmis, buvo nutrauktas elektros energijos tiekimas. Kilo didžiulis triukšmas. Bendrovių vadovai nuvyko pas miesto merę V. Stasiūnaite, ir, pateikę savo versijas dėl atjungtos elektros energijos, susilaukė netikėtai didelio užtarimo. ŠET direktorius buvo skubiai iškviestas pas merę. Prie merės kabineto durų mindžiukuojantis žurnalistų būrelis rodė, kad laukia ne visai malonus pokalbis. Abiejų įmonių direktoriai ir merė buvo gerokai įsiaudrinę ir be užuolankų užklausė, kieno užsakymu Šiaulių elektros tinklai įvykdė diversiją. Paaiškinimas, kad jokia politinė partija ar verslo grupė čia niekuo dėtos, elektros energija atjungta už skolas, visai užrūstino pašnekovus. Ekspromtu per penkio-

lika minučių buvo sukurtas raštas LR Seimui ir LR Vyriausybei. Rašto turinys: „Lietuvos Respublikos Vyriausybė davė nurodymą atjungti elektros energiją veikiančioms įmonėms. Šiauliuose š. m. liepos 27 dieną buvo atjungta elektra bravorui „Gubernija“, AB „Stumbras“. Šios įmonės yra pelningos ir skolų neturi. Sustabdyti technologiniai procesai davė nuostolius – sugadinta produkcija, sugadinti kompiuteriai ir įranga – nuostoliai dar skaičiuojami ir bus keliamos baudžiamosios bylos. Reikalaujame skubiai reaguoti į tokią elektros tinklų darbuotojų savivalę ir vykdomą antivalstybinę politiką. Šiauliuose ekonominė padėtis jau prie socialinio sprogo. Laukiame skubaus atsakymo“. (Kalba netaisyta).

Pirmiausia sureagavo Ūkio ministerija, ir per ELTA išplatino pranešimą, kuriame atsiriboja nuo Šiaulių elektros tinklų veiksmų. AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius A. Keserauskas tvirtai gynė elektros tiekėjų poziciją. Buvo paruošti pranešimai žiniasklaidai, juos išplatino ELTA ir BNS.

Baudžiamųjų bylų kėlimo iniciatoriai aprimo. Baigėsi ir energetikų juodinimo kampanija per žiniasklaidos priemones. Šiaulių merė V. Stasiūnaitė, taip energingai įsijungusi į skolų išieškojimo procesą, taip pat staigiai prarado norą dalyvauti jame. Netrukus akcinei bendrovei „Šiaulių stumbras“ buvo paskelbtas bankrotas. Nemažai dar prieš dešimtmetį buvusių galingų įmonių, neprisitaikiusių dirbti rinkos sąlygomis, ruošėsi bankrotams. Atsiskaitymas už sunaudotą elektros energiją dar kurį laiką buvo aktualiausia problema. Padėtį gelbėjo tarpininkai, už skolas siūlydami įrenginius, specialiąją techniką, automobilius. Situacija stabilizavosi tik po 2000-ųjų metų.

2000-siais metais, po beveik trejų metų pertraukos, buvo padidinti elektros energijos tarifai, palaipsniui pradėta atsiskaitinėti su rangovais už įrenginių remonto darbus. Kai kuriems iš jų atsiskaitymas vėlavo daugiau negu pusę metų.

Kita energetikos ūkį kamavusi problema – tai spalvotųjų metalų ir alyvos vagystės. Tik per 2001 ir 2002 metus Šiaulių elektros tinkluose buvo įvykdytos 604 vagystės. Pavogta 45 tonos transformatorių alyvos, 125 tonos aliuminio laidų. Išleidus transformatorinę alyvą, buvo sugadinami transformatoriai. Be to sutrikdomas elektros energijos tiekimas tiems vartotojams, kurie iki tol gavo energiją per sugadintus ir pavogtus įrenginius.

Kartą, apsilankius grupei LR Seimo narių Elektros tinklų įmonėje, buvo pasiguosta, kad normalų energetikų darbą, be kitų problemų, labai trikdo metalo ir alyvos vagystės. Tuometinis Nacionalinio saugumo komiteto pirmininkas Algimantas Matulevičius tuo susidomėjo, paprašė jo vardu parašyti raštą, ir išsamiai išdėstyti problemą, pateikti pasiūlymus. Pažadėjo visokeriopą pagalbą.

Siunčiamuose raštuose informavome, kad Šiaulių elektros tinklų aptarnaujamoje zonoje vien tik per 2002 metus iš veikiančių elektros įrenginių buvo pavogta

742 km (102573 kg) 0,4–10 kV oro linijų laidų ir 6657 kg transformatorinės alyvos. Per 331 vagystę Elektros tinklams padaryta 963,1 tūkst. Lt žala. Buvo akcentuota ir nusikalstamos veikos moralinė pusė, taip pat įtaka valstybės nacionaliniam saugumui – nebaudžiamai gadinamas valstybinis turtas, be elektros energijos paliekami gyventojai, įmonės, ūkiai. Deja, nei į vieną iš trijų mūsų kreipimusi p. A. Matulevičius nesureagavo, negauta net informacijos, ar bandyta LR Seime tą problemą spręsti.

Tuo tarpu teisėsaugos organai šias vagystes traktavo kaip smulkias ir nepavojingas visuomenei. Teisėsaugos požiūrį į problemą rodo pateikiamas pavyzdys – ištrauka iš nuteisto vagies apeliacinio skundo.

„... A. Grigaitis, bei jo gynėjas advokatas B. Varsackis pareiškė teismui nušalinimą dėl vienašališkumo, tačiau teisėjas nenusišalino... Į mūsų prašymą apklausti civilinį ieškovą taipogi nebuvo atsižvelgta, ir jo neapklausė. Be to buvo atmestas mūsų prašymas iškviesti nepriklausomą specialistą iš Kauno technologijos universiteto docentą A. Morkvėną, kuris teismui būtų patvirtinęs, kiek transformatorius gali dirbti be alyvos ir ar alyva yra transformatoriaus sudėtinė dalis. Todėl teismas pažeidė proceso normas, o būtent: LR BPK 17 str., LR BPK 264 str., LR BPK 267 str. 15 dalies 5 ir 6 punktus, LR BPK 382 str. 1 dalį. Anksčiau išvardinti motyvai įrodo teismo vienašališkumą. Dėl šių aplinkybių aš negalėjau užduoti klausimų specialistui, liudininkams, todėl teismas nesurinko visų įrodymų tokių kaip: kiek laiko transformatorius gali veikti be alyvos, ar alyva iš tiesų yra transformatoriaus sudėtinė dalis, absoliučiai nebuvo nustatyta nusikaltimo metu padaryta žala Nes užpylus alyvą į transformatorių, ji tampa transformatoriaus sudėtine dalimi ir atitinkamai yra nurašoma į sąnaudas. Įmonėje toks turtas nustoja egzistuoti, už jį valstybei nemokamas nei turto, nei joks kitoks mokestis. Manau, kad teismui sunku buvo pripažinti, kad galima pavogti visiškai bevertį turtą ir jį pardavus uždirbti. Todėl teismas pažeidė LR BK proceso kodekso 385 str. 1 dalies 1 ir 4 punktus.“ (Kalba netaisyta).

Tokia advokato „kūryba“, fantazija ir logika pralenkia bet kokias liaudies pasakų fantazijas ir apibūdina teismų darbo kokybę daugumoje analogiškų bylų.

Vagysčių mastai varė į neviltį. Negana to, teisėsaugos organai labai tolerantiškai elgėsi pagautų vagių atžvilgiu. Teismo posėdžiuose energetikai buvo kaltinami bloga turimo turto apsauga (neįrengtos apsaugos sistemos), laisvu priėjimu prie įrenginių. Pranešę apie vagystes, dažnai gaudavome atsisakymą kelti baudžiamąją bylą. Biurokratinio susirašinėjimo apkraunami teisėsaugos organai ir įmonės darbuotojai, o rezultato nėra. Santykiai tarp Elektros tinklų įmonių ir teisėsaugos organų pareigūnų darėsi nenormalūs, įtempti.

Nepažabojamos vagystės, vartotojų įsiskolinimai už elektros energiją, daugiau kaip per pusę sumažėjusi vartotojų naudojama galia (467 MW – 1989 metais ir

207 MW – 1999 metais), maža elektros energijos pardavimo kaina (tik 2000 metais vidutinis tarifas perkopė 20 centų už kWh ribą). Dėl šių priežasčių buvo juntamas nuolatinis pinigų stygius.

Šiaulių elektros tinklų įmonė buvo minima kaip sėkmingai dirbantis kolektyvas.

Nepaisant visokių negandų buvo vykdomi darbai modernizuojant elektros tinklus, didinant elektros energijos tiekimo patikimumą. Rekonstruota, panaudojant naujos kartos įrenginius, Šiaulių 330/110/10 kV TP, Raseinių 110/35/10 kV TP, Radviliškio 110/35/10 TP, Tytuvėnų 35/10 kV TP, Pakruojo 110/35/10 TP 10 kV skirstykla. Pradėti Šeduvos 110/35/10 TP, Miglos 110/10 TP, Joniškio 110/35/10 TP rekonstrukcijos darbai.

Dideli darbai atlikti skirstomajame tinkle iškeliant apskaitas iš privačių valdų. Šio proceso iniciatoriais buvo Šiaulių elektros tinklai, pirmieji paruošę taisykles orinių įvadų kabeliavimui ir apskaitų iškėlimui. Turint tikslą pagerinti elektros energijos kokybę vartotojams ir padidinti tinklo pralaidumą, buvo pradėta montuoti stulpinės transformatorinės.

Kitas labai svarbus momentas dešimtmetyje, tai nuo devyniasdešimtųjų metų, prasidėjusi įmonėje kartų kaita. Sulaukę pensinio amžiaus, praktiškai per dešimtmetį, su įmone atsisveikino nemažas skaičius darbuotojų, visą savo gyvenimą paskyrusių Šiaurės Lietuvos energetikos tinklo kūrimui, puoselėjimui. Tai žmonės, pradėję pirmuosius krašto elektrifikavimo darbus, gyvenę įmonės džiaugsmiais ir rūpesčiais, neretai įmonės interesus laikę viršesniais už asmeninius. Žmonės, palikę gilų pėdsaką ne tik energetikoje, tai direktorius V. Buinevičius, Centrinės dispečerinės tarnybos viršininkas K. Degutis, Gamybinio-techninio skyriaus viršininkas F. Andruškevičius, nuo pat ištakų energetikos priežiūros ir realizavimo srityse dirbęs A. Vozbutas, Remonto-statybos baro viršininkas J. Regalas, Įrenginių remonto cecho viršininkas S. Rauba, finansininkė E. Šaparauskienė, ekonomistė V. Mikalauskienė, rajonų elektros tinklų skyrių viršininkai A. Buta, V. Šikšnys, P. Bielskis, I. Radavičius, E. Buivys ir kiti, neabejoju, dar ir dabar prisimenami kaip dalykiški, operatyviai problemas sprendę vadovai.

O kaip neprisiminti ūkio dalies vadovės D. Stungytės pastangų puoselėjant elektros tinklų gamybinės bazės aplinką, rūpinantis, kad atsakingą darbą dirbė kolektyvo žmonės turėtų galimybę pailsėti po sunkaus darbo, pasidžiaugti savo ar kolegų laimėjimais.

Igaunantys pagreitį restruktūrizacijos bei privatizavimo procesai neigiamai veikė energetikus, kurių kiekvienam buvo į sąmonę įaugęs supratimas sąžiningai vykdyti pagrindinį savo uždavinį – nepertraukiamai tiekti visiems vartotojams nustatytos kokybės elektros energiją. Sumaištį ir abejones padidindavo ateities modelių kūrimo architektai – įvairūs patarėjai restruktūrizacijos bei privatiza-

vimo klausimais. Kaimyninių šalių Latvijos ir Estijos vyriausybės priėmė sprendimus nevykdyti pagrindinių energetinių objektų privatizavimo, o palikti juos valstybės nuosavybėje, įvertinę didžiules problemas, kurias 2000 bei 2001 m. turėjo aprūpinant elektros energija vartotojus vienos iš labiausiai išsivysčiusių JAV valstijų – Kalifornijos energetikai. Ši valstija buvo rodoma pavyzdžiu, kaip rinkos ekonomikos sąlygomis turėtų būti tvarkomas energetikos ūkis. Po restruktūrizavimo bei privatizavimo valstija nesugebėjo patenkinti vartotojų poreikių. Situacija stabilizavosi tik energingų valstybės veiksmų dėka.

Nežiūrint visų abejonių, energetikos pertvarkos procesai Lietuvoje buvo energingai vykdomi ir jau 2002 metais pusė Lietuvos skirstomojo tinklo, kurio sudėtyje buvo ir Šiaulių elektros tinklai, buvo privatizuota. Prasidėjo nauja energetikos era, kuri privertė Lietuvos valstybę išsipirkti elektroenergetinį ūkį iš privačios įmonės.

Lietuvos Energetikų senjorų klubo taryba ir Energetikos muziejaus direktorius V. Šaduikis pasiūlė leidinį „Šiaulių elektros tinklų istorija“ (trys dalys), kuris apima laikotarpį nuo pirmosios elektrinės paleidimo Šiaulių mieste 1902 metais iki valstybinės įmonės „Šiaulių elektros tinklai“ privatizavimo, įvykdyto 2002 m., perduoti saugoti Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejui. Pasiūlymui pritarė LESTO Šiaulių regioninio tinklo valdymo departamento vadovybė ir Šiaulių energetikų senjorų klubo taryba.

Po „ŠET istorijos“ perdavimo Lietuvos Energetikų senjorų klubo atstovams, 2011-10-24. Iš kairės: K. Kazlauskas, L. Vaišvilienė, K. Degutis, prof. L. Ašmantas, S. Bilys ir J. Gleveckas

Jurgis Dumbrava

UTENOS ELEKTROS TINKLAI

Tikslių žinių, kada Utenos elektros tinklų zonoje buvo pradėta naudoti elektros energija, neturima. Pagal vieną šaltinį Anykščiuose elektros lemputės užsižiebė jau 1919 m. Žinoma, kad 1916 m. elektra buvo naudojama Ukmergėje, Vyžuonose, Utenoje, kurioje buvo gana galinga tam laikotarpiui 50 AJ dyzelinė elektrinė. 1921 m. minimos Zarasų, 1922 m. – Molėtų elektrinės. Daugiausia elektros energiją gamindavo tose vietose buvusieji malūnai, lentpjūvės, vakare vietoje girnų ar pjūklo sukdavo elektros generatorius. Elektros energija tebūdavo tamsiu paros metu – vakare ir ryte. Tokios elektrinės buvo Saldutiškyje, Antalieptėje, Užpaliuose, Kurkliuose, Pabradėje, Dūkšte, Dusetose ir kitur.

1935 m. Utenos elektros tinklų teritorijoje (be Ignalinos ir Švenčionių r.) elektros energija naudojosi apie 40000 žmonių. Tuo metu instaliuotas elektrinių galingumas buvo 880 kW, apkrovimo maksimumas – 318 kW, vartotojams parduota 224 t. kWh elektros energijos. Tais pačiais metais elektros tinklų ilgis buvo 106,4 km, iš kurių 100,4 km žemos įtampos ir 6 km 6 kV įtampos (Zarasų r.). Didelė dalis tiekiamos energijos buvo nuolatinės srovės. Iki 1940 m. visi valsčių centrai turėjo didesnes ar mažesnes elektrines. Kai kur elektrinių galingumas buvo gana mažas, pavyzdžiui, Kavarsko elektrinės galingumas buvo tik 6 kW. Pramonės įmonės turėjo savo elektrines, jos dirbo tik įmonių darbo laiku. 1941–1944 m. energetikos ūkių nedidėjo, o karo metu dar kai kur ir buvo nugriauta.

Pokario metais apskričių ir valsčių centruose, o vėliau ir atsiradusiuose kolūkiuose buvo statomos įvairios mažos elektrinės. Pirmiausia esami vandens malūnai buvo pritaikomi sukurti elektros generatorius, o vėliau pradėti naudoti ir įvairūs dyzeliniai varikliai bei lokomobiliai. Iki 1957 m. elektros energetika didžiuosiuose Lietuvos

miestuose priklausė Elektros stočių ministerijai, valsčių ir apskričių centruose – Respublikos Komunalinio ūkio ministerijai, dar buvo statoma eilė tarpkolūkinių elektrinių, kurios priklausė Žemės ūkio ministerijai, ir visa eilė elektrinių kolūkiuose, valstybiniuose ūkiuose ir pramonės įmonėse, kurios priklausė patiems vartotojams.

Didesnės elektrinės buvo Anykščiuose – dvi hidroelektrinės (ant Šventosios ir Anykštos upių) ir dyzelinė elektros stotis. Anykščiuose apie 1950 m. atsirado ir 6 kV įtampa, šios įtampos linijos nutiestos į Kavarską ir Troškūnus, tuo metu buvusius valsčių centrus. Ukmergėje buvo hidroelektrinė ant Šventosios upės ir dyzelinė bei dujų generatorinė elektrinė, Utenoje – dvi hidroelektrinės (Rašės ir Naujasodžio), dyzelinė, taip pat ir lokomobilinė elektrinė. Zarasuose, Dusetose, Švenčionyse, Švenčionėliuose, Ignalinoje ir Molėtuose buvo dyzelinės elektrinės.

1954 m. buvo pradėta statyti tarpkolūkinė Antalieptės hidroelektrinė. Jos tikslas buvo aprūpinti elektros energija tris valsčius – Zarasų, Dusetų ir Dūkšto. Kartu su elektrine buvo statomi ir 35 kV bei 10 kV elektros tinklai. Pagal planus elektrinė turėjo sudaryti savo mažą energetinę sistemą. Taupumo sumetimais 10 kV įtampoje pasirinkta sistema laidas–žemė. Linijos buvo tiesiamos ant nekokybiškai impregnuotų medinių atramų. Vėliau Antalieptės elektrinės statybą atidavus į bendrą energetikos ūkį, norint 10 kV linijas sujungti su gretimų rajonų linijomis, teko jas rekonstruoti. Tačiau linijų dar nespėjus prijungti prie tinklo, spėjo supūti atramos, todėl teko antrą kartą statyti ant gelžbetoninių atramų.

1957 m. Lietuvoje organizuojama Liaudies ūkio Taryba. Šios Tarybos sudėtyje yra energetinio ūkio valdyba. Ji centralizuoja energetinio ūkio valdymą ir vystymą Lietuvoje. Todėl sudaroma Respublikos vieninga energetinė sistema ir jai perduodama energetika ir didžiuosiuose Lietuvos miestuose, ir rajonų centruose, t. y. visos Komunalinio ūkio ministerijai priklausančios elektrinės ir tinklai. Vilniaus elektros tinklų ir elektrinių rajonas priima elektrines ir tinklus Švenčionyse, Švenčionėliuose, Ignalinoje ir įsteigia Švenčionių elektros tinklų ir elektrinių skyrių. Į šio skyriaus sudėtį vėliau įjungiami ir Pabradė, Utena, Molėtai, Zarasai, Dusetos ir Dūkštas priklauso Utenos elektros tinklų ir elektrinių skyriui. Anykščiai, Troškūnai ir Kavarskas priklauso Panevėžio elektros tinklų ir elektrinių rajono Anykščių skyriui. Ukmergės skyrius priklauso Kauno elektros tinklų ir elektrinių rajonui. Tuo metu visos elektrinės dirbo izoliuotai.

1958 m. energetikos ūkio valdybai taip pat perduota ir Žemės ūkio ministerijai priklausančios elektrinės bei elektros tinklai, todėl prie energetinės sistemos prijungiama Padysnio hidroelektrinė su tinklais ir Antalieptės elektros tinklas. 1959 m. įvedama į eksploataciją Antalieptės hidroelektrinė ir įsteigiamas Antalieptės skyrius. Jam, be elektrinės, atiduodami ir elektros tinklai Dusetose, Zarasuose, Dūkšte. Energetikai esant vienos rankos, buvo pradėtos statyti 35 ir 110 kV ETL,

prijungiant rajonų centrus ir likviduojant mažas neekonomiškas elektrines ir rajonų centruose, ir visoje likusioje teritorijoje. Prasidėjo masinis Lietuvos elektrifikavimas. Pirmiausia mūsų teritorijoje prie sistemos tinklų prijungiama Pabradė, kai 1959 m. pastatoma 35 kV ETL (elektros tiekimo linija) ant medinių atramų iš Nemenčinės. 1960 m. iš energetinės sistemos gauna energiją Ukmergė, pastatoma 110 kV ETL jau ant gelžbetoninių atramų iš Jonavos ir 110/35/10 kV pastotė Ukmergėje. 1961 m. pastatoma 35 kV ETL, Ukmergė–Kavarskas. Sumontavus kilnojamą čekišką pastotę Kavarske, per 10 kV ETL Kavarskas–Anykščiai sujungiamos Anykščių elektrinės. Iš jau veikiančios Antalieptės elektrinės per 35 kV ETL pastačius Zarasuose ir Dūkšte 1000 kVA galingumo pastotes, sukurama Antalieptės sistema. Nuo jos 1960 m., pastačius 35 kV ETL (jau ant g/b atramų), pajungiama ir Utena. Tuo metu statoma 110 kV ETL Ukmergė–Skiemonys bei 35 kV ETL Skiemonys–Anykščiai–Vašukėnai. Pajungus Skiemonių pastotę, Anykščiai pilnai gauna energiją iš energetinės sistemos, stabdomos dyzelinės stotys, lieka dirbti tik hidroelektrinė. 1963 m. gale pastatoma ETL iš Skiemonių į Uteną ir, ją prijungus, Antalieptės mazgas su savo sistema prijungiamas prie vieningos sistemos.

Plečiantis elektros tinklui, Vyriausioje energetikos ir elektrifikacijos valdyboje buvo pradėta svarstyti galimybė įsteigti Utenos elektros tinklus, kurie kartu su Utena apjungtų 6 aplink Uteną esančius rajonus. Tuo metu tokie sprendimai visada turėjo būti suderinti su vietine rajono vadovybe. Utenos rajono vadovai, sužinoję apie planuojamą elektros tinklų steigimą, tokiam žingsniui bandė pasipriešinti. Tokią poziciją jie motyvavo darbo jėgos trūkumu Utenos mieste. Jie baiminosi, kad įsteigus elektros tinklų įmonę ir trūkstant darbo jėgos mieste, dalis darbuotojų bus priimta iš kaimo vietovių. Tokiu būdu aplinkiniuose kolūkiuose sumažės dirbančiųjų skaičius. Bet Vilniaus partiniai funkcionieriai neatsižvelgė į tokius Utenos rajono vadovų „argumentus“ ir leido steigti Utenos elektros tinklus.

Ir taip 1964 m. vasario 1 d. Vyriausiosios energetikos ir elektrifikacijos valdybos

Šiame namelyje, esančiame Utenoje, Donelaičio g. 8, prasidėjo Utenos elektros tinklų istorija

Pirmasis Utenos elektros tinklų direktorius Juozas Jaraminas

Ilgametis Utenos elektros tinklų direktorius Vytautas Gaidelis (1930–1996). Jis įmonei vadovavo 22 metus

viršininko J. Nekrašo įsakymu Ukmergės, Anykščių, Utenos, Antalieptės, Švenčionių elektros tinklų skyrių bazėje įsteigiami Utenos elektros tinklai. Ši data yra laikoma Utenos elektros tinklų įsteigimo data. Tais pačiais metais į Utenos elektros tinklų sudėtį įtraukti Molėtų ir Ignalinos elektros tinklų rajonai.

Įkūrus elektros tinklus buvo pradėti organizuoti pirmieji gamybiniai padaliniai, skyriai. Pirmaisiais metais padaryta ypač daug. Paskyrus įmonės vadovybę – direktorius J. Jaraminas, vyriausias inžinierius V. Gaidelis, vyriausias buhalteris J. Bukelskis. Vasario 12 d. paruošiamas pirmas įsakymas, pagal kurį į darbą priimami pirmieji darbuotojai. Vyresniuoju prekių žinovu į darbą priimamas E. Bikulčius, kasininke D. Kviklytė (Mikučionienė), trečiaja į darbą priimama buhalterė B. Grybauskienė, o ketvirtuoju – vairuotojas L. Dulkė, kadangi buvo gautas pirmasis automobilis Zil-157. Pradedamos kurti įmonės tarnybos ir skyriai, toliau į darbą priimami kitų padalinių darbuotojai.

Pirmasis Utenos elektros tinklų direktorius J. Jaraminas įmonei vadovavo iki 1971 metų. Atsiradus tam tikriems nesutarimams su Utenos rajono politine vadovybe jis buvo atleistas iš užimamų pareigų ir pervestas dirbti į Vilniaus elektros tinklus. Po J. Jaramino atleidimo direktoriumi buvo paskirtas Vytautas Gaidelis, iki tol dirbęs įmonės vyriausiuoju inžinieriumi. Tai buvo puikus inžinierius, pareigingas ir labai reiklus pirmiausia sau ir kitiems vadovas. O vyriausiuoju inžinieriumi paskirtas Algimantas Nemickas, iki tol dirbęs Ukmergės elektros tinklų rajono viršininku.

1980 metais pastatyta moderni elektros tinklų bazė, kurioje įsikūrė visos centrinės tarnybos

1969 metais direktoriaus pavaduotoju paskiriamas Antanas Gylys, kuris šias pareigas ėjo iki 1981 metų. Klatinga liga pakirto šį energingą vadovą ir 1981 metais jis išėjo į amžiną poilsį. Tais pačiais metais direktoriaus pavaduotoju paskiriamas Valdas Šilinskas, iki tol dirbęs patikimumo ir saugumo technikos tarnybos (PSTT) inspektoriumi. 2004 metais optimizavus AB Rytų skirstomųjų elektros tinklų valdymą ir pakeitus Utenos elektros tinklų statusą buvo panaikinti direktorių pavaduotojų etatai. Po šios reorganizacijos V. Šilinskas iš šių pareigų buvo atleistas ir būdamas pensinio amžiaus elektros tinkluose toliau nebedirbo.

V. Gaidelis įmonei vadovavo 22 metus – iki 1993 metų. Suėjus pensiniam amžiui iš užimamų pareigų jis buvo atleistas ir paskirtas dirbti į technikos skyrių gamybos dispečeriu. Šį darbą jis dirbo iki paskutinės savo gyvenimo dienos. Ankstų 1996 metų gegužės sekmadienio rytą, eidamas šešiasdešimt šeštuosius metus, jis staiga mirė.

1993 metais atleidus V. Gaidelį, direktoriumi paskirtas Jurgis Dumbrava, iki tol dirbęs įmonės direktoriaus pavaduotoju ekonomikai ir realizacijai. Vyriausiuoju inžinieriumi dirbo Algimantas Nemickas iki išėjimo į pensiją 1998 m. Tais pačiais metais vyriausiuoju inžinieriumi paskirtas Augis Remeikis, iki paskyrimo dirbęs vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju. J. Dumbrava Utenos elektros tinklams vado-

vavo iki 2008 metų. Toliau vykdant Lietuvos energetinės sistemos reorganizaciją ir ruošiantis statyti naują Visagino atominę elektrinę buvo įsteigta akcinė bendrovė LEO LT, kuri sujungė į vieną įmonę visas Lietuvos elektros energetikos įmones. Pakeitus elektros tinklų organizacinę struktūrą buvo pakeistas ir elektros tinklų statusas. Elektros tinklai neteko juridinio asmens statuso ir buvo panaikintas regiono direktoriaus etatas. Elektros tinklai tapo regioniniu Rytų skirstomųjų tinklų struktūriniu padaliniu. Šio padalinio vadovu paskirtas Algimantas Ignatavičius iki tol dirbęs elektros tinklo direktoriumi. 2011 metais sujungus Rytų skirstomuosius tinklus su Vakarų skirstomaisiais tinklais ir jų vietoje įsteigus skirstomųjų tinklų įmonę LESTO, Utenos regioninis padalinys dar kartą reorganizuojamas ir tampa AB LESTO Utenos elektros tinklo eksploatavimo departamentu.

UTENOS ELEKTROS TINKLŲ STRUKTŪRINIAI PADALINIAI IR JŲ STEIGIMAS

Įsteigus Utenos elektros tinklus ir pradėjus veiklą, juose dirbo 290 darbuotojų, iš jų 35 inžineriniai-techniniai darbuotojai. Visam darbuotojų priėmimo ir atleidimo procesui organizuoti buvo paskirta Elena Cironkienė, kuri vadovavo vėliau įsteigiamam kadrų skyriui. Išėjus E. Cironkienei į užtarnautą poilsį, 1987 metais šio

Plečiantis elektros tinklams 1967 metais pastatyta nauja bazė Donelaičio gatvėje

skyriaus vadove paskirta Janina Kulienė. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę kadrų skyrius buvo pervadintas Personalo skyriumi. Nuo 2002 metų šiam skyriui vadovavo Danutė Struckienė. 2010 metų pabaigoje sujungus Rytų skirstomuosius tinklus su Vakarų skirstomaisiais tinklais ir įkūrus skirstomųjų tinklų įmonę LESTO buvo patvirtinta nauja šios įmonės valdymo struktūra ir regionuose nebeliko personalo skyrių. Šios funkcijos buvo perduotos išplėtam LESTO centrinės būstinės personalo skyriui.

Tiekimo skyriui pradeda vadovauti tik ką į darbą priimtas vyresnysis prekių žinovas E. Bikulčius. Toks skyriaus pavadinimas išliko iki 1977 m. Vėliau pervadintas į materialinio techninio tiekimo skyrių (MTTS), kuriam ir toliau vadovavo E. Bikulčius. 1996 m. spalio mėn. jam išėjus į pensiją skyriui vadovauti buvo paskirtas V. Bagužinskas, iki tol dirbęs tame pačiame skyriuje prekių žinovu. 2005 m. gegužės 1 d. keičiantis bendrovės AB „Rytų skirstomieji tinklai“ struktūrai tiekimo skyrius tampa AB „Rytų skirstomųjų tinklų“ Pirkimų ir logistikos tarnybos Utenos aprūpinimo grupe. 2010 metais įkūrus LESTO Utenos regione pirkimų grupėje liko dirbti tik du darbuotojai, kurie tapo pavaldūs LESTO pirkimų departamentui.

1964 m. kovo 1 d. sukuriamas gamybinis-techninis skyrius. Skyriaus viršininku skiriamas E. Nikitinas, prieš tai ėjęs Utenos ETS (elektros tinklų skyrius) viršininko pareigas. Nuo 1977 m. pakeičiamas šio padalinio pavadinimas ir toliau jis vadinamas gamybos-technikos tarnyba (GTT). Ir toliau padaliniui vadovauja E. Nikitinas. 1991 m. kovo 3 d. jis pasiprašo atleidžiamas dėl perėjimo į kitą darbą. O kitas darbas daugumai jo kolegų buvo netikėtas. Išėjęs iš elektros tinklų, jis pradėjo dirbti sentikių šventiku

vienoje Vilniaus sentikių šventykloje. Tai buvo labai įdomus, tvirto charakterio ir žodžio žmogus. Iš viršininko pareigų pasitraukus E. Nikitinui tarnybai vadovauti paskiriamas šios tarnybos viršininko pavaduotojas Jonas Bruklis. 1991 m. GTT pavadinimas buvo

Medinių atramų ruošimo įrenginys

Kol nebuvo specialios technikos, atramas tekdavo statyti ir taip...

pakeistas į TS (technikos skyrių) tuo pačiu prijungiant kapitalinės statybos skyrių. Apjungtam skyriui toliau vadovauja J. Bruklis. 2001 metais netikėtai mirus J. Brukliui, šios tarnybos vadovu paskiriamas ilgametis Molėtų elektros tinklų rajono viršininko pavaduotojas ir vėliau vadovas Jeronimas Balčiūnas.

1964 m. kovo 5 d. įkuriamas kapitalinės statybos skyrius. Tuo metu tai buvo vienas pagrindinių skyrių, organizavusių didžiosios elektrifikacijos darbus Utenos elektros tinkluose. Šio skyriaus vadovu paskiriamas Vincentas Čepas. Jis skyriui vadovavo iki 1989 m., kai pablogėjęs jo sveikatai V. Čepas paliko skyriaus vadovo pareigas. Naujuoju kapitalinės statybos skyriaus viršininku buvo paskirtas Žybartas Jurkūnas prieš tai ėjęs profsąjungos komiteto pirmininko pareigas. V. Čepas toliau dirbo šiame skyriuje inžinieriumi. Kapitalinės statybos viršininko pareigas Ž. Jurkūnas ėjo iki pat mirties 1991-02-09.

1964 m. kovo 16 d. antalieptiškis Vladas Zavackas skiriamas Utenos elektros tinklų dispečerinės-operatyvinės tarnybos vyr. elektromonteriu – taip pradeda formotis dispečerinė tarnyba. Tais pačiais metais elektromonteriai pervedami į dispečerių pareigas. Šie padaliniai vadinami rajoniniais dispečeriniais punktais (RDP). RDP vadovauti skiriamas vyresnysis dispečeris V. Zavackas. 1968 m. kovo mėn. RDP buvo pervadinti į centrinius dispečerinius punktus (CDP), vėliau naujai sukurtuose tinklų rajonuose dispečerinius punktus imta vadinti rajoniniais dispe-

čeriniais punktais. 1970 m. įkuriama Utenos elektros tinklų centrinė dispečerinė tarnyba (CDT), kurios viršininku skiriamas S. Puciatas, o jam tragiškai žuvus tarnybos vairą perima A. Markūnas. 1977 m. rajoninės dispečerinės pervadinamos į operatyvines dispečerines grupes (ODG). 2001 metais reorganizavus AB „Lietuvos energija“ ir atskirus skirstomuosius tinklus, CDT pavaldume lieka tik perdavimo tinklas – t. y. 330–110 kV įtampos linijos ir 330 kV pastotės. Rajonų dispečerinių grupių pavaldumas palaipsniui pereina naujai sukurtam Rytų skirstomųjų tinklų dispečeriniam centrui.

1964 m. kovo 23 d. įsteigiamas planavimo ir ekonomikos skyrius. Skyriui vadovauti paskiriama vyr. ekonomistė A. Barisaitė. 1990 metais šiam skyriui pradeda vadovauti Tamira Skumbinaitė. 1993 metais optimizuojant valdymo struktūrą šis skyrius prijungiamas prie buhalterijos padalinio, kuris pavadinamas buhalterijos-ekonomikos padaliniu, ir jo vadove – įmonės vyr. finansininke – paskiriama T. Skumbinaitė. Vyriausiasis buhalteris J. Bukelskis toliau lieka dirbti šiame skyriuje buhalteriu. 1997 metais, išdirbęs 34 metus elektros tinkluose, jis išsėina į užtarnautą poilsį.

1964 m. kovo 23 d. įkuriama elektros laboratorija ir jos vadovu skiriamas jaunas inžinierius N. Žiedas. Vėliau elektros laboratorija pervadinama į Vietinės relinės apsaugos, automatikos, matavimų, izoliacijos ir telemechanikos tarnybą (VRAMIT). Bėgant laikui iš šios tarnybos išaugo dar dvi: dispečerinio-technologinio valdymo priemonių (DTVPT) ir izoliacijos bei antitampinių apsaugos (IAAT) tarnybos. DTVPT vadovu paskiriamas Kazimieras Šaikus, o IAAT vadovauti pradeda Gintautas Lastauskas. 1977 m. VRAMIT buvo pervadinta į relinės apsaugos, automatikos ir matavimų tarnybą (RAAMT).

RAAMT N. Žiedas vadovavo iki 1990 m. Tais pačiais metais, kaip Lietuvos sąjūdžio atstovas, jis buvo išrinktas Utenos miesto meru. Meru N. Žiedas dirbo 1990–1995 m. Išėjęs N. Žiedui, tarnybai vadovauti paskiriamas V. Žukaitis prieš tai ėjęs RAAMT vyr. inžinieriaus pareigas. 2000 metų pabaigoje restruktūrizavus bendrovę AB „Lietuvos energija“ ir atskirus perdavimo ir skirstomuosius tinklus dalis darbuotojų pereina dirbti į AB „Lietuvos energija“ Utenos perdavimo skyrių. Nuo 2000 metų gruodžio mėn. jau skirstomųjų elektros tinklų sudėtyje tarnybai vadovauti paskiriamas Raimondas Zavackas, prieš tai dirbęs RAAMT viršininko pavaduotoju. 2003 m. vyksta bendrovės struktūros optimizavimo procesas – įkuriama Tinklo eksploatavimo tarnyba (TET). Nuo 2003 vasario 1 d. buvusi RAAMT tarnyba prijungiama prie tinklo eksploatavimo tarnybos ir tampa TET relinės apsaugos grupe. Grupės vadovu išlieka R. Zavackas.

Įkūrus Utenos elektros tinklus, viena iš pirmųjų organizuotų tarnybų buvo transformatorių ir alyvos ūkio tarnyba (TAŪT). Ji įkurta 1964 m. birželio 11 d.

Transformatorių pakrovimas, kol įmonė neturėjo automobilinio kranų

Viršininku paskirtas V. Kazelis. Į šį padalinį per trumpą laiką priimami 34 žmonės. Nuo tų pačių metų rugsėjo mėnesio tarnybai ėmė vadovauti L. Markevičius. Kadangi tarnyba atlikdavo daug statybos darbų, tai 1967 m. šios tarnybos sudėtyje buvo sudaryta atskira statybos-remonto grupė. Joje buvo net 43 darbuotojai, o vadovauti paskiriamas J. Trinkūnas. Statybos-remonto grupė ruošdavo medines atramas, jas impregnuodama taip vadinamuose „autoklavuose“, taip pat atlikdavo daug kitų statybinių darbų.

1969 m. ši grupė buvo reorganizuota į remonto, statybos ir komunalinio ūkio skyrių (RSKŪS) ir buvo atskirta nuo transformatorių ir alyvos ūkio tarnybos. Šiam padaliniui vadovauti buvo paskirtas V. Šimonėlis, o nuo 1970 m. šiam skyriui pradėjo vadovauti A. Rožė. 1976 m. šie abu padaliniai vėl apjungiami į įrengimų remonto cechą (IRC) ir jo viršininku paskiriamas A. Rožė.

1964 m. birželio 14 d. steigama remonto mechanizuota stotis (RMS). Tik susikūrusi RMS buvo gamybinio-techninio skyriaus padalinys ir jam vadovavo E. Nikitinas. Šis padalinys vykdė 110 ir 35 kV pastočių, skirstomųjų punktų (SP) ir 35/110/330 kV elektros tiekimo linijų (ETL) eksploataciją bei remontą. Nuo 1965 kovo mėn. RMS vadovavo V. Dainys. 1971 m. balandžio mėn. padaliniui

vadovauti paskiriamas S. Diškevičius, o tų pačių metų spalio 1 d. ši tarnyba reorganizuojama į aukštos įtampos tinklų ir pastočių tarnybą. 1977 m. birželio 14 d. įsakymu tarnyba pervadinama į elektros tiekimo linijų ir pastočių tarnybą (ETLPT). Nuo 1987 balandžio 21 d. S. Diškevičiui perėjus dirbti į TSRS Energetikos ministerijos inspektavimo tarnybos Lietuvos padalinį ETLPT tarnybai vadovauti paskiriamas A. Vaitkūnas, prieš tai dirbęs tos pačios tarnybos viršininko pavaduotoju.

Svarbus etapas Utenos ET ir tuo pačiu ETLPT gyvenime buvo 330 kV įtampos įrenginių eksploatavimo įsisavinimas. 1990 m. buvo pradėta eksploatuoti Utenos 330/110 kV transformatorių pastotė. Jos viršininku paskirtas Juozas Markūnas, prieš tai dirbęs ETLPT meistras. 1996 m. ETLPT jau eksploatavo vieną 330 kV, 22 110 kV ir 21 35 kV transformatorių pastotes. 35 kV elektros tiekimo linijų ilgis sudarė 541 km, 110 kV elektros tiekimo linijų ilgis sudarė 639 km, o 330 kV linijų ilgis – 299 km.

Toliau vykstant Rytų skirstomųjų elektros tinklų bendrovės struktūros optimizavimo procesui 2003 m. vasario 1 d. apjungiamos ETLPT ir RAAMT tarnybos ir įkuriama Utenos regiono Tinklo eksploatavimo tarnyba (TET). Tarnybos sudėtyje dvi grupės: pastočių-linijų ir relinės apsaugos. Tarnybos viršininku ski-

Utenos 330/110 kV pastotė

riamas A. Vaitkūnas. Nuo 2004 gegužės 1 d. pakeičiamas tarnybos pavadinimas į Utenos regiono Pastočių-linijų skyrių. 2005 metais bendrovėje įkuriama dukterinė bendrovė UAB TETAS, kuriai perduodama dalis pastočių-linijų skyriaus darbuotojų. Likę inžinieriai užsiima tik pastočių defektų nustatymu, remonto planų sudarymu, atlieka apžiūras. Remontus, defektų šalinimus, rekonstrukcijas ir kitus darbus atlieka UAB TETAS darbuotojai. 2010 metais AB LESTO Pastočių departamentui priskiriamas regiono pastočių-linijų skyrius. Tokiu būdu šis skyrius tampa nepavaldu regionui.

1964 m. birželio 15 d. įmonėje esamoms transporto priemonėms (viso 25 automašinos) organizuojamas garažas, o jo viršininku skiriamas A. Eimutis. 1965 m. gruodžio 29 d. garažas perduodamas RMS žinion. Atsakingu už transportą skiriamas RMS viršininko pavaduotojas M. Baliuckas. 1966 m. birželio 1 d. iš garažo, esančio prie RMS, organizuojama atskira transporto ir mechanizacijos tarnyba. Tarnybos viršininku paskiriamas M. Baliuckas, vėliau tarnybai vadovavo V. Bielskis. Nuo 1975 m. sausio 31 d. transporto tarnybai vadovavo P. Vilūnas. 1977 m. birželio 14 d. įsakymu tarnyba buvo pervadinta į mechanizacijos ir transporto tarnybą (MTT).

Pradžia buvo nelengva. Avarinė brigada vyksta šalinti gedimo...

1966 m. gegužės 11 d. įsteigiamą Vietinė dispečerinio-technologinio valdymo priemonių tarnyba (VDTVPT), o jos viršininku paskiriamas K. Šaikus. Steigimo metu tarnybą sudarė keturi darbuotojai: inžinieriai K. Šaikus, A. Bražėnas, N. Traška ir elektromonteris V. Paškevičius.

Tuo metu veikė dvi automatinės telefonų stotys ir aukšto dažnio telefoniniai kanalai per elektros tiekimą linijas su Kaunu, Ukmerge, Švenčionimis bei ryšys su Svėdasų, Antalieptės, Zarasų ir Dūkšto rajoninėmis pastotėmis. Radijo tinklą sudarė 6 radijo stotys Utenoje ir Antalieptėje.

Vėliau ryšio priemonės pasikeitė neatpažįstamai. Tobulėjo aparatūra, didėjo tarnybos darbuotojų skaičius. 1968 m. įdiegiamas aukšto dažnio ryšys su visais Elektros tinklų rajonais, montuojamos automatinės telefono stotys. 1969 m. pradedamas vengriškų radijo stočių įdiegimas. Visos dispečerinės turi patikimą radijo ryšį su operatyvinėmis išvažiuojamomis brigadomis (OIB).

1977 m. birželio 14 d. įsakymu tarnyba buvo pervadinta į dispečerinio technologinio valdymo priemonių tarnybą (DTVPT). Tarnybos darbuotojai intensyviai dirba diegdami telesignalizaciją iš rajoninių pastočių, o kartu ir nuotolinį įrenginių valdymą. 1977 m. radijo ryšio priemonių pritaikymas pastočių televaldymui buvo demonstruojamas tuo metu Maskvoje veikusioje Liaudies ūkio pasiekimų parodoje. Už šį pasiūlymą Utenos elektros tinklų DTVPT specialistai A. Bražėnas ir F. Žalnierius, dirbę prie šio projekto, buvo apdovanoti parodos bronzos medaliais.

1989 metais naudojantis telemechanikos įrenginiais iš rajoninių dispečerinių buvo valdoma 31 transformatorių pastotė (TP).

1993 m. gruodžio 1 d. iš tarnybos atsiskiria informacijos skaičiavimo grupė. Grupės vadovu paskiriamas V. Žalnierius, prieš tai dirbęs DTVPT telemechanikos inžinieriumi. Nuo 1994 m. balandžio 1 d. grupė tampa kompiuterių skyriumi. Skyriuje dirbo 8 darbuotojai. Kompiuterių skyrius taip pat neišvengė struktūrinių

Pirmasis avarinės brigados automobilis

pasikeitimų. 2005 m. gegužės 1 d. keičiantis bendrovės AB „Rytų skirstomieji tinklai“ struktūrai, kompiuterių skyrius tampa Informacinių technologijų skyriaus Utenos grupė. Grupės vadovu priimamas dirbti V. Karnickas. Dėl 2010 metų viduryje prasidėjusios energetikos sektoriaus bendrovių reorganizacijos ITS Utenos grupės specialistai tapo UAB „Technologijų ir inovacijų centro“ darbuotojais.

Nuo 1995 m. dispečerinio ir technologinio valdymo priemonių tarnyba pervadinama į ryšių ir teleinformatikos tarnybą (RTT).

1996 m. Dispečerinio ir technologinio valdymo priemonių tarnyboje dirbo 17 darbuotojų. Tuo metu buvo eksploatuojamos 9 automatinės telefono stotys (ATS), kurių bendras sumontuotas imlumas siekė 730 numerių, 190 radijo stočių, 60 vieno kanalo ir daugiakanalių ryšio sistemų. Visos 110/35 kV rajoninės pastotės telemechanikos įrenginiais buvo valdomos iš rajoninių dispečerinių.

Vykdamas transformatorių pastočių rekonstravimo darbus, keičiami pasenę ryšių ir valdymo sistemų įrenginiai. Viena pirmųjų rekonstruotų Utenos elektros tinklų zonoje buvo 110/35/10 kV transformatorių pastotė „Kvarcas“. 1999 metų pabaigoje šioje pastotėje buvo baigta montuoti ir pradėta eksploatuoti kompiuterinė dispečerinio valdymo sistema SCADA. Tai realaus laiko informacijos stebėjimo, surinkimo, kaupimo bei apdorojimo kompiuterinė sistema. Diegiant šią sistemą daug darbo įdėjo Ryšių ir valdymo sistemų tarnybos darbuotojai. 1999 metų pabaigoje rajoninių dispečerinių dispečeriai nuotoliniu būdu valdė įrenginius 36-iose TP ir 8-iose SP.

Prasidėjęs skaitmeninių sistemų diegimas neaplenkė ir telekomunikacinių įrenginių. 2001 metų gruodį Molėtų ir Švenčionių ET skyriuose sumontuotos ir pradėjo veikti skaitmeninės „Ericsson“ tipo telefonų stotelės. Kituose skyriuose tokios stotelės pradėtos eksploatuoti 2003 metų pabaigoje. Visuose Utenos elektros tinklų skyriuose pradėjus veikti naujoms stotims, pagerėjo telefoninio ryšio kokybė su centrine Elektros tinklų buveine Utenoje.

2001 m. Ryšių ir teleinformatikos tarnyboje dirbo 14 darbuotojų. Nežiūrint į energetikos įmonių struktūrinius pasikeitimus (2000 metų pabaigoje nuo AB „Lietuvos energijos“ atskiriamas skirstomasis tinklas, kurio pagrindu nuo 2002 metų sausio 1 d. įkurtos dvi skirstomųjų tinklų įmonės: AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir AB „Vakarų skirstomieji tinklai“), transformatorinės pastotės rekonstruojamos toliau, o kartu ir valdymo sistemos. 2002 metų pabaigoje rekonstruotoje Švenčionių 110/10 kV TP pradėjo veikti naujai sumontuota pastotės valdymo sistema (PVS).

Procesai, vykstantys energetikos sektoriuje, neaplenkia ir Ryšių ir valdymo sistemų tarnybos darbuotojų. Nuo 2004 metų tarnybai pradeda vadovauti Alis Šliurpa, anksčiau dirbęs valdymo sistemų grupės vadovu. Tarnybos veteranai

užleidžia vietą naujiems darbuotojams, kurie toliau vykdys telekomunikacijų ir valdymo sistemų atnaujinimą.

2004 metais rekonstruojama didžiausia Utenos ET skyriaus 110/35/10 kV transformatorių pastotė „Rašė“ ir pradama eksploatuoti nauja Pastotės valdymo sistema (PVS).

2006 metų spalį vykdant bendrovės valdymo optimizavimą Utenos elektros tinklų Ryšių ir valdymo sistemų tarnyba tampa Ryšių ir valdymo sistemų skyriaus Utenos grupė, kuri pavaldi tiesiogiai Vilniuje, centrinėje buveinėje, įsikūrusiam Ryšių ir valdymo sistemų skyriui. Tuo metu skyriuje dirbo 12 darbuotojų.

Valdymo sistemų modernizavimo investiciniai procesai įsibėgėja. 2007 metais kartu su Anykščių 35/10 kV TP rekonstrukcija modernizuojamas duomenų perdavimas iš Anykščių skyriaus transformatorių pastočių. Seno tipo analoginių ryšių per ETL keičia skaitmeninis radijo modeminis ryšys.

2008 metais pradama eksploatuoti Utenos rajono SCADA valdymo sistema, apimanti visas Utenos rajono transformatorių pastotes. Į Utenos rajono valdymo sistemą integruojama ir „Rašės“ 110/35/10 kV transformatorių pastotės valdymo sistema.

Investiciniai projektai savo keliu, o bendrovės struktūriniai pokyčiai – savo. 2008 metų spalio mėnesį bendrovės Ryšių ir valdymo sistemų skyrius apjungiamas su Pastočių-linijų skyriais, esančiais prie regioninių elektros tinklų filialų ir įsteigiamas Pastočių ir valdymo sistemų departamentas. Utenoje atsiranda Pastočių ir valdymo sistemų departamento Utenos skyrius, kuris susideda iš Pastočių grupės (6 darbuotojai) ir Valdymo sistemų grupės (7 darbuotojai).

2009 metais baigiami du anksčiau pradėti valdymo sistemų investiciniai projektai: birželio mėnesį pradama eksploatuoti Zarasų SCADA, apimanti Zarasų skyriaus transformatorių pastotes, o rugsėjį – Molėtų SCADA, apimanti Molėtų skyriaus transformatorių pastotes. 2009 metų pabaigoje keturiuose iš septynių Utenos regiono skyrių jau eksploatuojamos naujos kartos valdymo sistemos. Naujai diegiamoms valdymo sistemoms duomenų perdavimui naudojamas skaitmeninis radijo modeminis ryšys. Analoginio ryšio per ETL svarba mažėja, nes jis neužtikrina reikiamo ryšio patikimumo ir duomenų srautų apimčių.

2010 metų viduryje prasideda energetikos sektoriaus bendrovių reorganizacija. Iš tuo metu veikusių bendrovių AB „Lietuvos energija“, AB „Rytų skirstomieji tinklai“, AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ atskiriami telekomunikacijų ir valdymo sistemų darbuotojai ir įkuriama dukterinė bendrovė UAB „Technologijų ir inovacijų centras“. Utenos regione atsiranda UAB „Technologijų ir inovacijų centro“ padalinys (7 darbuotojai), kurio uždavinys – elektros energetikos bendrovių telekomunikacinių ir valdymo sistemų įrenginių eksploatavimas.

2012 metais baigiami du valdymo sistemų investiciniai projektai: Ignalinos-Švenčionių SCADA ir Ukmergės SCADA. Įgyvendinus šiuos projektus Utenos regione visose 110/35/10 kV ir 35/10 kV transformatorių pastotėse analoginė ryšių ir valdymo sistemų įranga bus pakeista naujos kartos skaitmenine telekomunikacijų ir valdymo įranga.

Plečiantis elektros tinklams ir daugėjant vartotojų didėjo ir kolektyvas. 1970 metais įmonėje dirbo 656 darbuotojai, o 1998 metais jau dirbo 830 žmonių. AB „Lietuvos energija“ vadovybė matydama tokį išaugusį darbuotojų skaičių ir siekdama racionaliau panaudoti lėšas pradėjo įvairias reorganizacijas. Buvo ieškoma naujų darbo formų, palaipsniui dalis remonto darbų buvo pradėti atlikinėti rangos būdu. Ypatingai didelis postūmis įvyko 2000 metais reorganizavus AB „Lietuvos energija“ ir įkūrus „Rytų skirstomuosius tinklus“. Remonto darbams atlikti buvo įsteigtos dvi dukterinės bendrovės. Tai AB „Elektros tinklo paslaugos“ (ETP) ir AB „Tinklo eksploatavimo tarnyba“ (TET). Šioms bendrovėms buvo perduoti visi darbuotojai, atliekantys įrengimų remonto ir eksploatacijos darbus. Jie ir toliau remontuoja ir eksploatuoja elektros įrenginius, bet jau tik tuo atveju, jeigu laimi

Pasirašoma bendradarbiavimo sutartis su Norvegijos Hedmarko elektros tinklais. Sutartį pasirašo Hedmarko apskrities administracijos viršininkė Siri Austeng ir Utenos elektros tinklų direktorius Jurgis Dumbrava

paskelbtą konkursą. Elektros tinkluose liko tik inžinieriai, kurie atlieka įrenginių patikrinimus, jų defektavimą prieš remontus, taip pat vykdo suremontuotų ir rekonstruotų įrenginių priėmimą. Teritoriniuose skyriuose liko tik operatyvinės išvažiuojamosios brigados (OIB), kurios šalina avarinius gedimus. Visos transporto priemonės ir mechanizmai buvo perduoti naujai įsteigtai dukterinei bendrovei RYTRA. Elektros tinklai reikiamas transporto priemones nuomojasi iš šios bendrovės. Po visų šių pertvarkų elektros tinkluose jau dirbo tik apie 400 darbuotojų.

Vėliau, 2008 metais ir ypatingai per 2010-uosius metus, toliau buvo vykdomi įvairūs valdymo struktūros optimizavimo projektai, kurių rezultatas, kad 2011 metų pradžioje buvusiuose Utenos elektros tinkluose liko dirbti tik 240 darbuotojų. Kiti darbuotojai buvo atleisti arba pervesti dirbti į naujai įsteigtas LESTO dukterines bendroves.

ELEKTROS TINKLŲ RAJONAI

Utenos, Ukmergės, Anykščių, Antalieptės ir Švenčionių elektros tinklų skyrių pagrindu įsteigus Utenos elektros tinklus bei vėliau prijungus Molėtų ir Ignalinos rajonus buvo suformuoti rajonų kolektyvai bei paskirti jų vadovai. Per kelis dešimtmečius keičiantis įmonės valdymo struktūrai elektros tinklų rajonų statusas taip pat buvo keičiamas. Buvo laikotarpis, kai šie padaliniai turėjo net savo atsiskaitomąsias sąskaitas bankuose, savo ūkvedžius, buhalterijas, transporto mechanikus. Bet keičiantis Energetinės sistemos vadovams ir reaguojant į besikeičiančią aplinką Lietuvos ūkinyame gyvenime šie padaliniai netekdavo vis daugiau teisių ir funkcijų. Dalis funkcijų buvo perduodama Utenos elektros tinklų centrinėms tarnyboms, diegiant įvairias kompiuterines programas daug rankinio darbo buvo atsisakoma, pradėjus vykdyti remonto darbus rangos būdu buvo ženkliai sumažintas darbuotojų skaičius. Optimizuojant valdymą ir mažinant eksploatacinius kaštus 2010 metais elektros tinklų teritoriniuose skyriuose buvo ženkliai sumažintas darbuotojų skaičius. Šiuose skyriuose liko tik po vieną elektros tinklo eksploatavimo grupę, kuriai vadovauti buvo paskirti iki tol dirbę skyrių vadovai. Šiose grupėse, priklausomai nuo skyriaus dydžio, liko dirbti nuo 4 iki 6 inžinierių. Dar vienas padalinys skyriuje yra skirtas klientų aptarnavimui, kuris vadinasi klientų aptarnavimo centras (KAC). Šiame padalinyje dirba priklausomai nuo skyriaus dydžio nuo 8 iki 12 darbuotojų. Taip pat skyriuje yra dispečerinė grupė su operatyvine išvažiuojamąja brigada. Abu šie padaliniai yra pavaldūs atitinkamiems skyriams Utenoje. Bendrovėje vykdoma teritorinių skyrių dispečerinių centralizacija sujungiant gretimų rajonų dispečerines. Tokiu būdu toliau mažėja darbuotojų skaičius šiuose skyriuose. Toliau pateikiama informacija apie teritorinius skyrius.

Teritorinių skyrių personalo ir elektros įrengimų augimo dinamika 1965–2011 m.

Rodikliai	Metai	Teritoriniai skyriai						
		Anykščiai	Ignalina	Molėtai	Švenčionys	Utena	Ukmergė	Zarasai
Aptarnaujama teritorija (km²)		1783	1504	1375	1692	1219	1396	1340
Personalo sk.	1965	Viso Utenos elektros tinkluose dirbo 435 žmonės						
	1975	82	58	48	49	43	61	59
	1985	75	50	55	50	50	58	65
	1995	70	59	59	59	65	69	60
	2011	18	16	18	17	38	22	25
Sąlyginiai vnt.	1965	4156	1909	2080	1968	3222	3570	2495
	1975	7470	5108	6094	4265	5515	5346	5420
	1985	7960	6375	7291	5566	7075	6750	6391
	1995	7942	5789	6656	5828	7043	6396	5634
	2005	10513	7898	10032	7078	8516	9965	7883
	2011	10662	8020	10469	7030	10315	9113	9034

Pirmuoju Utenos ET Anykščių skyriaus viršininku buvo paskirtas Petras Pagareckas, šias pareigas ėjęs iki 1972 metų. 1972 m. skyriaus viršininku buvo paskirtas jaunas inžinierius energetikas Jonas Velička, deja, administracinis darbas jam sekėsi ne per geriausiai. 1978 m. skyriaus viršininku tapo Ervidas Šemetulskis,

Anykščių elektros tinklų rajono bazė

šias pareigas ėjęs iki 1997 metų. 1997 m. Anykščių teritorinio skyriaus vadovu paskirtas Vilius Prievelis, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

1964 m. įkūrus Utenos elektros tinklus pirmuoju Utenos skyriaus viršininku paskiriamas Romualdas Dragūnas. Šias pareigas ėjo iki mirties 1973 m.

1974 m. skyriaus viršininku paskiriamas skyriaus inžinierius Eduardas Kuzaitis, kuris skyriui vadovavo iki 2007 m. gruodžio mėnesio. Būdamas jau pensinio amžiaus, išėjo į užtarnautą poilsį.

2008 m. skyriaus viršininku paskiriamas šio skyriaus viršininko pavaduotojas Almantas Subačius, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

1964 m. pirmuoju Ukmergės skyriaus viršininku paskiriamas buvęs Kauno elektros tinklų Ukmergės skyriaus viršininkas Algimantas Nemickas, kuris skyriui vadovavo iki 1971 m., po to buvo perkeltas į Utenos elektros tinklus vyriausiojo inžinieriaus pareigoms.

1971 m. Ukmergės skyriaus viršininku paskiriamas Utenos ET Gamybinės techninės tarnybos inžinierius Antanas Dedela. Skyriui vadovavo iki 2006 m., kuomet būdamas pensinio amžiaus, išėjo į užtarnautą poilsį.

2006 m. skyriaus vadovu paskiriamas ilgametis skyriaus darbuotojas inžinierius Sigitas Vaiciekauskas, kuris optimizavus valdymo struktūrą, 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

Ukmergės elektros tinklų rajono bazė

Švenčionių elektros tinklų rajono bazė

1964 m. pirmuoju Švenčionių skyriaus viršininku paskiriamas Grigorijus Kovalenko, kuris skyriui vadovavo iki 1972 m.

1972 m. skyriaus viršininku paskiriamas inžinierius Mirekas Antanovičius, kuris skyriui vadovavo iki 2008 metų. Jam išėjus į užtarnautą poilsį, tais pačiais metais skyriaus viršininku paskiriamas ilgametis skyriaus inžinierius Giedrius Činčikas, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

1964 m. įsteigus Utenos elektros tinklų įmonę, Antalieptės HES bazėje įkuriamas Antalieptės skyrius, o jo pirmuoju viršininku paskiriamas Algimantas Žilėnas.

Algimantas Žilėnas – Zarasų krašto patriotas, gimęs Dūkšto valsčiuje, Zarasų apskrityje. 1949 m. įstojo į Kauno universitetą, kurį baigė 1954 metais. 1956–1958 m. vadovavo Antalieptės hidroelektrinės statybai. 1968 m. Algimantas Žilėnas apgynė disertaciją ir gavo technikos mokslų kandidato laipsnį (dabar jis prilygintas daktaro laipsniui). Tuo metu tai buvo pirmasis ir vienintelis Energetinės sistemos darbuotojas, turintis technikos mokslų kandidato vardą. A. Žilėno pastangomis suremontavus Tiltiškių malūną 1986 metais jame buvo įkurtas Visuomeninis Energetikos muziejus. Tai buvo plataus matymo ir menininko talentą turintis žmogus. Jis yra nutapęs ne vieną paveikslą, kurie buvo eksponuojami jo įkurtame Energetikos muziejuje. Deja, šis kuklus, beje, vienintelis toks muziejus Lietuvoje, su unikaliais eksponatais, 2012 metų pabaigoje, net neatsiklausus energetikų nuomonės, buvo likviduotas, o jo pastatas parduotas. Muziejaus eksponatai buvo perduoti Zarasų kraštotyros muziejui. Toks sprendimas pribloškė daugelį Lietuvos energetikos veteranų ir darbuotojų.

Antalieptės hidroelektrinė

Energetikos muziejus Tiltiškėse prie Šventosios

Zarasų elektros tinklų rajono bazė

1972 m. pastačius gamybinę bazę Zarasuose, Antalieptės skyrius perorganizuojamas į Zarasų elektros tinklų skyrių ir visi darbuotojai perkeliama į naują gamybinę bazę Zarasuose. Algimantas Žilėnas skyriui vadovavo iki 1993 metų, kai netikėta liga pakirto šį Aukštaitijos ažuolą.

1993 m. skyriaus viršininku paskiriamas skyriaus viršininko pavaduotojas Romualdas Mieželis, kuris skyriui vadovavo iki 2008 m. rudens, po to išėjo į pensiją.

2008 m. skyriaus vadovu paskiriamas inžinierius Alvydas Kavaliauskas, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

1964 m. kovo mėn. įkuriama Molėtų teritorinis skyrius. Pirmuoju skyriaus viršininku paskiriamas Stasys Urbanavičius. Dirbdamas skyriaus viršininku baigė Vilniaus politechnikumą. Molėtų skyriui vadovavo iki 1994 metų rudens.

1995 m. sausio mėn. skyriaus viršininku paskiriamas buvęs šio skyriaus darbuotojas Jeronimas Balčiūnas.

2000 metų gruodžio mėn. J. Balčiūną paskyrus Utenos apskrities viršininku, naujuoju skyriaus vadovu tapo pavaduotoju dirbęs Albinas Žvikas, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

Molėtų elektros tinklų rajono bazė

1964 m. liepos mėn. įkūrus Ignalinos skyrių pirmuoju skyriaus viršininku buvo paskirtas Algirdas Bikulčius. 1971 m. po konflikto su rajono vadovybe dėl žinybinio buto A. Bikulčius persikėlė gyventi ir dirbti į Ukmergę.

1971 m. Ignalinos skyriaus viršininku buvo paskirtas Utenos skyriaus inžinierius Benja-

minas Mikučionis, kuris šias pareigas ėjo iki 1984 metų. Pablogėjus sveikatai jis buvo atleistas iš vadovo pareigų.

1984 m. skyriaus viršininku pa-

Ignalinos elektros tinklų rajono bazė

skiriamas buvęs Anykščių mechanizuotos kolonos aikštelės viršininkas Ipolitas Slidžiauskas.

2008 m. I. Slidžiauskui sulaukus pensinio amžiaus ir pasitraukus į užtarnautą poilsį, skyriaus viršininku paskiriamas Audrius Zarinskas, kuris optimizavus valdymo struktūrą 2011 metais paskirtas elektros tinklo eksploatavimo grupės vadovu.

UTENOS REGIONO DISPEČERINIS VALDYMAS ĮKŪRUS RST

2001 m. prieš pradėdant reorganizuoti valstybinę įmonę AB „Lietuvos energija“ ir pradėjus žengti pirmuosius žingsnius atskiriant perdavimo ir skirstomojo tinklo operatoriaus veiklas, AB „Lietuvos energija“ filiale „Utenos elektros tinklai“ Technikos skyriuje buvo įkurta dispečerio pareigybė. Technikos skyriaus dispečeris turėjo atlikti parengiamuosius darbus perimant kai kurias AB „Lietuvos energijos“ Utenos skyriaus Centrinės dispečerinės tarnybos dispečerio funkcijas valdant 110/35/10 kV ir 35/10 kV transformatorių pastočių 110 kV galios transformatorius ir 35/10 kV tinklą. Centrinės dispečerinės tarnybos dispečeris valdė visą 110 ir 35 kV tinklą, visus 110/35/10 kV ir 35/10 kV transformatorių pastočių įrenginius, o teritorinių skyrių dispečerinių valdymo grupių dispečeriai valdė 10/0,4 kV tinklą. Buvo parengtos ir patvirtintos operatyvinių perjungimų vykdymo, elektros įrenginių atjungimo remontui ir paraiškų tvirtinimo, avarių ir technologinių sutrikimų likvidavimo, veiksmų tarp kelių padalinių vykdymo įvairios tvarkos.

2002 m. pradžioje reorganizavus AB „Lietuvos energija“ ir įsteigus dvi atskiras perdavimo ir skirstomojo tinklo operatorių įmones AB „Rytų skirstomieji tinklai“ filiale „Utenos elektros tinklai“ teritorinių skyrių dispečerinių valdymo grupių dispečeriams buvo perduotas operatyvinis 35 ir 10 kV elektros tinklo, taip pat transformatorių pastočių 35 kV ir 10 kV įrenginių, 110/35/10 ir 35/10 kV galios transformatorių valdymas. Utenos regiono aptarnaujamą elektros tinklą vykdant operatyvinius perjungimus ir šalinant gedimus koordinavo septynios dispečerinės. Jose dirbo po penkis dispečerius ir po aštuonis operatyvinių brigadų elektromonterius. Utenos regiono aptarnaujamoje teritorijoje dispečerinės vykdė perjungimus dvidešimt vienoje 110/35/10 kV ir dvidešimt vienoje 35/10 kV transformatorių pastotėje. 35 kV oro linijų operatyvinis valdymas ir tvarkymas buvo paskirstytas atskiroms dispečerinėms pagal Utenos regiono normaliai atjungtų komutacinių aparatų schemą. Pasirašyti tarpusavio santykių nuostatai ir susitarimai vykdant operatyvinius perjungimus 35 kV oro linijoje Švenčionys–Lentupis su „BelEnerg“ filialu Glubokie ET Baltarusijos teritorijoje.

2002 m. Anykščių dispečerinėje pabaigtas įgyvendinti pirmasis dispečerinio valdymo sistemos HARRIS SCADA projektas Utenos regione. Dispečeris SCADA pagalba galėjo valdyti tris 110 kV ir keturias 35 kV transformatorių pastotes, taip pat gauti papildomą informaciją apie elektros tinklo apkrovas ir režimų nustatymus. Patogiai įrengtame dispečerinės m-nemo schemos skyde dispečeris kompiuterio pagalba pažymėdamas atjungtus komutacinius aparatus jų atvaizdavimą matė m-nemo schemoje uždegant atitinkamą LED lemputę.

Tais pačiais metais Perdavimo tinklo operatoriui pradėta teikti 110 kV oro linijų, 110 kV transformatorių pastočių elektros įrenginių operatyvinių perjungimų vykdymo paslauga atliekant operatyvinius perjungimus, relinės apsaugos ir automatikos režimų nustatymus.

Utenos teritorinio skyriaus dispečerinėje 2004 m. pabaigoje pabaigtas įdiegti antrasis Utenos regione ABB SCADA dispečerinio valdymo sistemų projektas. Dispečeris SCADA pagalba galėjo valdyti penkias 110 kV transformatorių pastotes. Nuo 2012 m. išplėtus SCADA ir įgyvendinus papildomus projektus Utenos dispečerinės dispečeris turės galimybę operatyviai valdyti tris 10 kV skirstomuosius punktus pagrindinėse Utenos miesto gyvenamosiose ir pramoninėse dalyse.

2005 m. sausio 1 d. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ įsteigiam Dispečeriniam centrui buvo perduotas transformatorių pastočių 110 ir 35 kV galios transformatorių, 35 kV oro linijų, 35 ir 10 kV šynų sistemų operatyvinis valdymas. Dispečeriniame centre pamainos metu operatyviniams perjungimams Vilniaus, Panevėžio, Alytaus ir Utenos regionuose vadovavo vienas dispečeris. Perdavimo tinklo operatoriaus dispečeris operatyvinius perjungimus 110 kV oro linijose vykdė tiesiogiai vadovaudamas Utenos regiono teritorinių skyrių dispečeriams, o perjungimus atjungiant 110 kV galios transformatorius ir kitus su Perdavimo tinklu susijusius įrenginius – per Dispečerinio centro dispečerį. 2007 m. pradėta vykdyti iniciatyva dėl bendro kontaktų centro įdiegimo priimant klientų skambučius apie elektros energijos sutrikimus centralizuotai – į vieną kontaktų centrą. 2007 m. viduryje galutinai įgyvendinus klientų kontaktų centro 1802 projektą, iš teritorinių skyrių dispečerių buvo paimtas papildomas krūvis priimant klientų skambučius ir laikas sugaištas bendraujant su klientais buvo efektyviai išnaudojamas ekstremalių situacijų likvidavimui ir gedimų šalinimui. Vykdamas nuolatinius skirstomojo tinklo duomenų kaupimo ir atvaizdavimo TEVIS ir GIS programų projektų tobulinimus kiekvienas elektros energijos vartotojas, Utenos regiono teritorijoje, buvo susietas su tam tikru „elektriniu adresu“, tai reiškia, kad kiekvienas klientas yra prieinamas dispečeriui per atitinkamas programas. Tuo dar efektyviau ir greičiau buvo galima reaguoti į kliento nusiskundimus dėl iškilusių elektros tinklo sutrikimų.

Reorganizuojant Lietuvos elektros energetikos sektorių, panaikinus visuomeninio tiekėjo funkciją VĮ „Visagino energija“, nuo 2010 m. lapkričio 1 d. prie Zarasų dispečerinės buvo prijungtas Visagino padalinys. Prie jau esamų 120,1 tūkst. Utenos regiono elektros energijos vartotojų buvo prijungta dar 13,6 tūkst. Visagino miesto elektros energijos vartotojų. Šiame padalinyje dirba aštuoni elektromonteriai ir vienas inžinierius. Zarasų dispečerinės dispečeris pamainos metu koordinuoja dviejų operatyvinių brigadų darbą.

2011 m. sausio 1 d. įsteigus AB LESTO ir sujungus Rytų ir Vakarų skirstomojo tinklo operatorių aptarnaujamas teritorijas į vieną skirtomųjų tinklų įmonę reorganizuojant ir optimizuojant Utenos regiono dispečerinių darbą buvo įkurtas vienas Utenos regiono dispečerinio valdymo skyrius. Jame, pradėjo dirbti 105 darbuotojai – skyriaus vadovas, keturi vyresnieji inžinieriai, vienas inžinierius, trisdešimt penki dispečeriai ir šešiasdešimt keturi operatyvinių brigadų elektromonteriai, t.y. visi teritorinių skyrių dispečerinių valdymo grupių (DVG) dispečeriai ir operatyvinių išvažiuojamųjų brigadų (OIB) elektromonteriai. Optimizuojant dispečerinių darbą Utenos regiono Dispečerinio valdymo skyriaus vyresnieji inžinieriai pradėjo koordinuoti dviejų dispečerinių veiklą taip: Utenos ir Molėtų dispečerinės, Anykščių ir Ukmergės dispečerinės, Švenčionių ir Ignalinos dispečerinės, Zarasų dispečerinės. 2011 m. pradžioje dispečerinio valdymo sistemos SCADA jau buvo įdiegtos keturiose dispečerinėse – Utenos, Anykščių, Zarasų, Molėtų. Tais pačiais metais pradėtas vykdyti projektas efektyviau panaudojant operatyvines brigadas šalinant gedimus ir vykdant perjungimus kitų teritorinių skyrių aptarnaujamoje teritorijoje. Todėl šiuo metu įvykus ekstremaliai situacijai ar masiniams gedimams bet kurio padalinio operatyvinės brigados gali atskubėti į pagalbą labiau nukentėjusiam padaliniui.

2011 m. Utenos, Ukmergės ir Švenčionių dispečerinių OIB elektromonteriai buvo apmokyti prijungti ir atjungti elektros energijos vartotojų atvadus esant įtampei. 2012 m. šias teises įgijo visi Dispečerinio valdymo skyriaus elektromonteriai.

2012 m. pradžioje optimizuojant Utenos regiono dispečerinių darbą ir Švenčionių dispečerinėje įdiegus SCADA dispečerinio valdymo sistemą apjungtas Ignalinos ir Švenčionių dispečerinių darbas paliekant dispečerį Švenčionių dispečerinėje. Šiuo metu Švenčionių dispečerinės dispečeris koordinuoja dviejų teritorinių skyrių operatyvinių brigadų darbą.

Esant gamybiniam būtinumui ir siekiant efektyviau panaudoti operatyvines brigadas jos pradėjo aktyviai šalinti elektros tinklo defektus ir atlikti kitus smulkius techninės priežiūros darbus. 2012 metų pabaigoje Utenos regiono Dispečerinio valdymo skyriuje dirbo 100 darbuotojų.

ELEKTROS ENERGIJOS REALIZAVIMAS IR SU TUO SUSIJUSI VEIKLA

Utenos elektros tinkluose elektros energijos realizavimo padaliniai įsteigti palyginti neseniai. 1990 metais Lietuvoje nusprendus reorganizuoti Elektros energijos realizavimo įmonę šios įmonės padaliniai buvo likviduoti ir prijungti prie elektros tinklų. Direktoriaus pavaduotoju ekonomikos ir elektros energijos realizavimo klausimais buvo paskirtas Jurgis Dumbrava, iki tol dirbęs Elektros energijos realizavimo įmonės Utenos skyriaus viršininko pavaduotoju. Taip Utenos elektros tinkluose kiekviename teritoriniame skyriuje, o jų tuomet buvo septyni, atsirado elektros energijos realizavimo grupės. Tuo metu jos aptarnavo tik žemės ūkio, pramonės elektros energijos vartotojus ir didžiųjų miestų gyventojus, bei nedidelę dalį kaimo gyventojų. Prasidėjus kolūkių privatizavimui elektros tinklai buvo įpareigoti perimti ir visus kaimuose esančius buitinius vartotojus. Naujai susikūrę grupės, padidėjus darbų krūviams ir klientų kiekiams, neišvengiamai plėtėsi. Jei iš pradžių grupėje buvo du trys inspektoriai ir trys keturi kontrolieriai, tai po plėtros etapo skyriuose jau buvo atskiras realizavimo padalinys, kuriam vadovauti buvo paskirti teritorinių skyrių viršininkų pavaduotojai. Ir darbuotojų grupėse buvo iki dešimties ir daugiau.

Regione buvo įkurtas centrinis realizavimo skyrius, kuriam tuo metu vadovavo ilgametis energetikas Jonas Gutauskas. Jo pavaduotojas buvo Simonas Diškevičius. Kadangi tik pradėjus veiklą nebuvo net elementarių tvarkų, jas reikėjo sukurti, išmokyti darbuotojus jomis vadovautis ir dirbti pagal jas. Patirties dirbant su klientais elektros energijos pardavimų srityje trūko. Buvo palaikomos bet kokios iniciatyvos ar pasiūlymai dėl geresnio klientų aptarnavimo.

Laikui bėgant elektros energijos realizavimo skyriuje buvo sukurta elektros apskaitų grupė, kuriai vadovavo Simonas Diškevičius. 1994 metais įkūrus UAB „Lietuvos energija“ prasidėjo pokyčių laikotarpis. Utenos elektros tinklai buvo reorganizuoti į filialą. Elektros realizavimo skyriuje įkurtas elektros prekybos skyrius. Elektros apskaitų skyrius buvo atskirtas nuo elektros prekybos skyriaus ir jam vadovauti paskirtas ilgametis realizavimo skyriaus darbuotojas Juozas Jankauskas. Elektros prekybos skyriaus vadovu buvo paskirtas iki tol centrinėje dispečerinėje dirbęs Povilas Vaidutis Blažys.

Po tokių pokyčių buvo pradėta daug naujų darbų klientų aptarnavimo kokybei gerinti. Kadangi iki filialo įkūrimo visos pardavimų skaičiavimo operacijos buvo atliekamos rankiniu būdu arba per tuo metu veikusius skaičiavimo centrus, buvo nuspręsta patogesniai darbui sukurti informacinę sistemą. Kiekvienas regionas atskirai, tarp jų ir Utenos, jau iki tol turėjo savas programas, bet jos ne-

galėjo būti integruotos į AB „Lietuvos energija“ sistemą. Buvo sukurta ir įdiegta elektros energijos pardavimų ir elektros apskaitų valdymo sistema „Elektra“. Tuo laikotarpiu buvo suvienodinta daug procesų ir tai davė gerus rezultatus darbo kokybei, informacijos apdorojimui, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui.

2000 m. reorganizavus AB „Lietuvos energija“ Utenos regionas tapo vienu „Rytų skirstomųjų tinklų“ regionu. Po reorganizacinių pertvarkymų elektros energijos tiekimo direktoriumi buvo paskirtas iki tol Utenos teritoriniame skyriuje viršininko pavaduotoju realizacijai dirbęs Romualdas Stundžia. Visa regione elektros tiekimo padalinio struktūra išliko panaši kaip ir buvo esant filialui. Po visų pertvarkymų perėmus visus kaimo buities klientus Utenos regionas aptarnavo per 120 tūkstančių vartotojų, eksploatavo apie 150 tūkstančių elektros apskaitos prietaisų. Tiekimo padalinyje dirbo beveik 120 darbuotojų. Sistemingai diegiant informacines sistemas buvo pasiekta, kad visiems verslo elektros energijos vartotojams buvo išrašomos sąskaitos, visų klientų duomenys suvesti į informacines sistemas. Pasiekta, kad ne tik elektros energijos pardavimai būtų valdomi informacinių sistemų pagalba, bet ir visi elektros energijos apskaitos prietaisai būtų duomenų bazėse. Buvo atliktas didžiulis darbas visų šių duomenų suvedimui ir sutikslinimui.

Toliau vykdant pertvarkymus nuo elektros tiekimo padalinio buvo atskirtas elektros apskaitų padalinys ir prijungtas prie elektros tinklo padalinio. Elektros tiekimo padalinys vykdė tik elektros energijos pardavimo funkciją nuo elektros pardavimo klientui iki pinigų už parduotą elektros energiją išsiieškojimo esant nemokiems klientams ir pan.

Apie 2005 metus sutvarkius duomenų bazes Utenos regionas ėmėsi iniciatyvų klientų aptarnavimui gerinti. Darbuotojams buvo organizuojami mokymai, rengiami įvairūs seminarai. Beveik visi Utenos regiono elektros tiekimo padalinio darbuotojai dalyvavo juose. Klientų patogumui visuose regiono skyriuose buvo įrengtos klientų aptarnavimo salės, darbuotojų patogumui – poilsio patalpos. Šie pakeitimai klientų neliko nepastebėti. Lankydami įvairiais klausimais klientų aptarnavimo skyriuose jie likdavo patenkinti jaukia aplinka, maloni aptarnavimu ir aukšta darbo kultūra.

2010 metų pabaigoje Lietuvoje nusprendus apjungti elektros energijos skirstymo įmones ir įsteigti vieningą elektros skirstymo įmonę LESTO Utenos regione elektros tiekimo padalinys buvo reorganizuotas ir prijungtas prie Vilniaus regiono.

VADOVAMS RŪPĖJO NE TIK GAMYBINIAI REIKALAI...

Utenos elektros tinklų vadovai vystydami ir plėtodami elektros tinklus rūpinosi ir darbuotojų gyvenimo bei poilsio sąlygomis. Tik įkūrus Utenos elektros tinklus ir paskyrus direktoriumi Juozą Jaraminą, iš karto buvo pradėta svarstyti, kaip ir kur apgyvendinti naujai priimamus į darbuotojus. Nemaža dalis naujai priimtų darbuotojų gyveno kaimo vietovėse, todėl gyvenamo būsto klausimai jiems buvo labai aktualūs. 1965 metais direktoriaus J. Jaramino iniciatyva buvo priimtas sprendimas Utenos miesto pakraštyje, Užpalių gatvės gale, pastatyti 20 statybinių vagonėlių, kuriuose galėtų apsigyventi 20 šeimų. Šis planas 1966–1967 metų bėgyje buvo sėkmingai įgyvendintas. 20 šeimų ir viengungių darbuotojų apsigyveno naujuose butuose-vagonėliuose, kurie juos gavusiems darbuotojams buvo tarsi prabangiausi rūmai. Ir šią savotišką gatvę jos gyventojai neformaliai pradėjo vadinti tuometinio elektros tinklų direktoriaus J. Jaramino vardu. Taip gimė „Jaramino gatvė“.

Tuo metu, kada vyko spartus elektros tinklų plėtimasis, lygiagrečiai sparčiu tempu Utenos mieste buvo statomos naujos pramonės įmonės. Šiose įmonėse buvo labai didelis specialistų bei darbininkų poreikis ir jie labiau pasirinkdavo darbą tose įmonėse, kadangi ten buvo mokami didesni atlyginimai.

Kad būtų išlaikyti ir privilioti darbuotojai į elektros tinklus, buvo pradėta vykdyti daugiabučių gyvenamųjų namų statyba.

Pirmasis 18 butų gyvenamas namas buvo pastatytas 1968 metais Basanavičiaus g. 110b. Vėliau, 1969 metais – 45 butų namas Vaižganto gatvėje, 1975 metais – 50 butų namas Aušros gatvėje, 1982–1984 metais – du gyvenamieji namai po 22 butus Užpalių gatvėje.

Vykdant gamybinių bazių statybą elektros tinklų rajonuose (teritoriniuose skyriuose) visur šalia jų lygiagrečiai buvo statomi ir gyvenamieji namai. Kadangi gamybinės bazės ir gyvenamieji namai buvo statomi šiek tiek atokiau nuo miestų, taip šalia rajoninių elektros tinklų pastatytuose daugiabučiuose įsikūrę elektros tinklų darbuotojai su šeimomis sudarydavo savotišką „energetikų bendruomenę“. Energetikų šeimos, žinodamos beveik visas naujienas iš elektros tinklų, netiesiogiai dalyvaudavo kasdieniniuose elektros tinklų reikaluose. Na, o papūtus stipresniam vėjui ir apgadinus elektros linijas, tuose namuose gyvenantys darbuotojai be jokių kvietimų ar raginimų patys ateidavo į dispečerines, kurios irgi buvo šalia gyvenamųjų namų, pasidomėti ar nereikia jų pagalbos. Tai buvo tų bendruomenių „energetinis patriotizmas“, kuris, kad ir kaip būtų gaila, paskutiniu metu po eilės reorganizacijų, kartais ir ne visiškai pasiteisinančių, jau kaip reiškiny išnyko.

Darbuotojų poilsui ir jų sveikatai tuometiniai elektros tinklų vadovai irgi

Poilsio namai prie Galuono ežero

skyrė nemažą dėmesį. Jau 1967 metais buvo gautas leidimas statyti poilsiavietę prie Galuono ežero Molėtų rajone. Per porą metų elektros tinklų įmonė šioje vaizdingoje vietoje pastatė penkių kambarių pastatą, skirtą darbuotojų ir jų šeimų poilsiui.

Utenos elektros tinklai rūpinosi ir istorinių-kultūrinių paminklų išsaugojimu bei jų atstatymu. Vienas iš tokių objektų buvo Minčios malūnas, esantis Utenos rajono pakraštyje, vaizdingame Aukštaitijos nacionaliniame parke, ant Minčios upelio.

Šis malūnas iki II pasaulinio karo priklausė privatiems asmenims. Pokario metais jis buvo perduotas „Ąžuolo“ kolūkiui ir veikė iki 1969 metų. Vėliau nei malūnu, nei užtvanka niekas nesirūpino ir jis tapo griūvančiu pastatu. Šis malūnas buvo įdomus ne tik kaip technikos paminklas, bet ir kaip pastatas, menantis tolimus mūsų istorijos laikus.

Šiame malūne buvo įsikūrę 1863 metų sukilėliai, kurie jame gamino ginklus ir ruošėsi mūšiams su caro armija. Netoliese Minčios girioje yra palaidotos šio sukilimo aukos.

Tuometinės Lietuvos vyriausybės sprendimu 1979 metais šis malūnas buvo perduotas Utenos elektros tinklams. Elektros tinklai užsakė malūno rekonstrukcijos projektą, kuriame buvo numatyta atstatyti begriūvantį pastatą išsaugant

malūno elementus, išlikusius įrengimus, atstatyti užtvanką bei pritaikyti poilsiui, įrengiant poilsiavietę.

1986–1988 metais Utenos elektros tinklų statybininkų brigada atliko visišką šio malūno rekonstrukciją ir išsaugodama atskirus dar išlikusius malūno elementus pritaikė jį poilsiui. Šis nuostabus Nacionalinio Aukštaitijos parko kampelis yra labai mėgstamas visų poilsiautojų ir tapo ne tik poilsio, bet ir įvairių konferencijų bei pasitarimų organizavimo vieta.

Siekiant įamžinti 1863 metų sukilėlių atminimą, Minčios girioje, kur palaidotos šio sukilimo aukos, Utenos elektros tinklai pastatė medinį kryžių.

Taip atrodė Minčios malūnas prieš rekonstrukciją

Minčios malūnas po rekonstrukcijos, kurią atliko elektros tinklų statybininkai

Visų gyvenamųjų namų ir poilsiaviečių priežiūrai, jų eksploatavimui ir poilsio organizavimui buvo įkurtas ūkio skyrius, kuriam nuo pat jo įkūrimo vadovavo Julija Martinėnienė. Jos nuoširdaus darbo ir rūpesčio dėka visos poilsiavietės buvo gerai prižiūrimos, atvykstantiems poilsiautojams visada buvo sudaromos puikios sąlygos maloniai praleisti laiką ilsintis gamtoje.

Dar vienas labai didelis poilsio kompleksas, kuriuo nuo pirmųjų statybos dienų rūpinosi Utenos elektros tinklai buvo Molėtų rajone, netoli Dubingių gyvenvietės, Giraitės kaime esanti taip vadinama Dubingių bazė.

1970 metais pradėjus statyti Ignalinos AE, Lietuvos TSR Ministrų taryba skyrė žemės sklypą Dubingių seniūnijos Giraitės kaime, Molėtų rajone, šalia Asvejos ežero statyti civilinės saugos objektą. Šis statinių kompleksas buvo skirtas Ignalinos AE avarijos atveju perkelti elektrinės personalą, kuris keisdamasis toliau vykdytų elektrinės eksploataciją. Taip pat šiame objekte buvo numatyta įrengti ir Lietuvos energetinės sistemos vadovybės rezervinį valdymo punktą bei rezervinę Lietuvos energetinės sistemos dispečerinę.

Ir iš tikrųjų čia buvo pastatyti keturi gyvenamieji korpusai pritaikyti 400 žmonių poilsiui, administracinis pastatas, prie ežero įrengtas puikus pliažas, pastatyta valgykla, kurioje galėjo maitintis apie 400 poilsiautojų.

Įdomiausias statinys šiame komplekse buvo taip vadinamas „sanitarinis praleidėjas“. Ant stataus Asvejos ežero šlaito, apgaubtas išlakių pušų, tarytum koks

Dubingių bazės korpusai

„Titanikas“ išdygo neįprastos architektūros statinys. Projektinėje dokumentacijoje šis pastatas buvo įvardintas, kaip „sanitarinis praleidėjas“ t. y. atvykusių Ignalinos AE užterštų po avarijos darbuotojų prausimui. Iš tikrųjų tuo metu tai buvo pakankamai modernus SPA kompleksas, kuriuo naudojosi Dubingių bazėje poilsiaujantys Energetinės sistemos darbuotojai.

Kadangi Dubingių bazė buvo statoma Utenos elektros tinklų aptarnaujamoje zonoje, t. y. Molėtų rajone, jos aptarnavimas buvo pavestas Utenos elektros tinklams.

1982 metais šis kompleksas priėmė pirmuosius poilsiautojus. Dubingių bazės vadovu buvo paskirtas energingas ir labai pareigingas žmogus – Stasys Pajeda, kuris šiam kompleksui vadovavo iki 2010 metų pabaigos.

Vykstančios Energetinės sistemos pertvarkos procesai neaplenkė ir šios bazės. Ši bazė buvo iš esmės rekonstruota, visi pastatai atnaujinti, sutvarkyta aplinka, įrengti nauji teniso kortai, krepšinio aikštelė. Na, ir galiausiai, 2010 metais, kada visa bazė buvo visiškai atnaujinta, priimtas sprendimas ją perduoti naujai sukurtai turto valdymo įmonei „NT valdos“. Ši įmonė yra dukterinė kompanija, kurią įsteigė LESTO, Lietuvos energija ir Litgrid. Jai pavesta eksploatuoti ir prižiūrėti visus paminėtų įmonių pastatus ir statinius.

Šiuo metu Dubingių bazė veikia komerciniais pagrindais kaip visiems prieinamas poilsio ir sporto kompleksas ir juo gali naudotis ne tik energetinių įmonių darbuotojai.

Dubingių bazė

PROFSĄJUNGŲ VEIKLA

Netrukus, po Utenos elektros tinklų įsteigimo, 1964 m. balandžio mėn. 27 d. įvyko Utenos elektros tinklų profesinės sąjungos rinkiminė konferencija. Išrinktas komitetas iš 9 narių. Profesinės sąjungos pirmininku išrinktas Vladas Zavackas, pavaduotoja išrinkta Elena Cironkienė, išdininke – Aldona Malaiškienė. Komiteto nariais išrinkti Antanas Jakavonis, Rimantas Gogelis, Algirdas Bikulčius, Aldona Barisaitė, Antanas Saimininkas, Rimantas Girnius.

Liepos mėnesio 11–12 dienomis Šventosios upės pakrantėse prie Antalieptės HES įvyko pirmoji elektros tinklų spartakiada. Spartakiadoje buvo varžomasi šiose sporto šakose: stalo teniso, tinklinio, šaudymo, virvės traukimo, spinningavimo, meškeriojimo, šaškių, šachmatų. Dalyvavo apie 170 darbuotojų sportininkų. Pirmoji vieta ir pereinamoji taurė atiteko Antalieptės elektros tinklų skyriaus kolektyvui.

Tik ką sukurta įmonės darbuotojams 1965 metais buvo suorganizuotos 58 ekskursijos bei išvykos. Įmonės darbuotojai buvo nuvykę į Kaliningradą, Daugpilį, Kauną, Valstybinį Akademinių dramos teatrą.

1969 metais nauju Utenos elektros tinklų profesinės sąjungos pirmininku buvo išrinktas Žibartas Jurkūnas. Jis vadovavo įmonės profesinei sąjungai iki 1989 metų.

1989 metais profesinės sąjungos pirmininku buvo išrinktas Julijonas Rupšys.

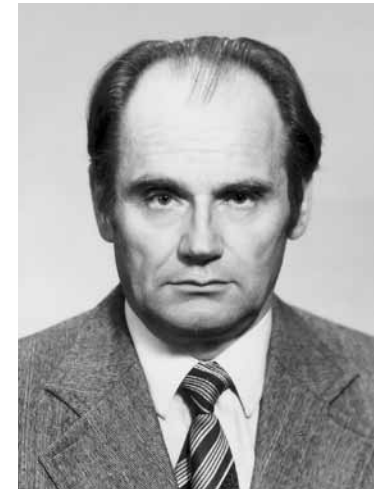
1990 metais įmonėje įsikūrė kita profesinė sąjunga – specialistų ir tarnautojų profesinė sąjunga, kuri jungė didžiąją dalį minėtos kategorijos darbuotojų. Pirmininku buvo išrinktas Arvydas Latvėnas, pavaduotoju – Jeronimas Bukelskis, išdininke – Irena Stuglytė. Bet taip pat ir toliau veikė ir kita – elektros tinklų darbuotojų profsąjunga.

2000 metais jos susijungė ir įkūrė vieną Utenos elektros tinklų darbuotojų profesinę sąjungą, kuri vienijo 68% visų darbuotojų. Naujos profesinės sąjungos pirmininku buvo išrinktas Arvydas Latvėnas.

Profsąjunginė organizacija atstovauja darbuotojų interesus ruošiant ir pasirašant kolektyvinę sutartį, su profsąjungų atstovais derinami darbo apmokėjimo nuostatai ir kiti įmonės teisės aktai, reglamentuojantys darbuotojų darbo sąlygas.

Jau 15 metų Šventojoje vyksta Elektros energetikos profesinių sąjungų Federacijos organizuojamos darbuotojų ir jų šeimų spartakiados. Jose dalyvauja per 3000 darbuotojų ir jų šeimų narių. Spartakiadose gausiai dalyvauja ir Utenos elektros tinklų darbuotojai ir jų šeimų nariai. Kiekvienais metais į Šventąją važiuoja 60–80 darbuotojų ir jų šeimų narių.

Česlovas Lenickas

VILNIAUS ELEKTROS TINKLAI

PRISIMENANT ŽMONES IR JŲ NUVEIKTUS DARBUS, SKIRTUS TIEKTI ELEKTROS ENERGIJĄ VILNIAUS REGIONUI

Šį palyginti ne trumpą didelių darbų laikotarpį galima suskirstyti į tris etapus: iki 1957 metų, nuo 1957 iki 2001 metų ir nuo 2001 metų iki šių dienų.

Šioje apžvalgoje plačiau prisiminti žmonės ir jų nuveikti darbai nuo 1957 iki 2001 metų. Per šį laikotarpį buvo baigtas Vilniaus regiono elektrifikavimas, užtikrintas patikimas elektros energijos tiekimas vartotojams. Be to, tai lengviau padaryti, nes autoriui teko laimėti dalyvauti šiuose darbuose. Šiek tiek apžvelgtas ir trečiasis darbų etapas.

Iki 1957 metų Vilniaus miesto elektros tinklus eksploatavo, rūpinosi jų plėtra Lietuvos energijos rajoninė valdyba „Litovenergo“, Vilniaus regiono rajonų centruose esantys elektros tinklai priklausė Komunalinio ūkio ministerijai. Karo metu jie stipriai nukentėjo, todėl iš karto, praūžus karo audrai, buvo sparčiai atstatomi: remontuojamos, plečiamos dyzelinės elektrinės, mažos hidroelektrinės. Nuo jų tiesiami 0,38 kV įtampos tinklai. Kaimo vietovių elektrifikavimu rūpinosi Žemės ūkio ministerijos padalinys „Selenergo“. Šių tinklų plėtra paspartėjo pradėjus žemės ūkio pertvarką sovietiniu principu, tai yra kuriant kolūkius, tarybinius ūkius. Jiems elektrifikuoti rekonstruojamos senos, statomos naujos mažos hidroelektrinės. Per trumpą laikotarpį buvo pastatytos Lentvario HE (1951 m.), Pastrėvio HE (1953 m.), Druskininkų HE (1954 m.), pradėtos statyti Eišiškių, Kapčiamiesčio, Padysnio, Motiejūnų, Antalieptės HE ir kt. Nuo jų montuojamos 0,38–10 kV įtampos oro linijos (OL), stulpinės transformatorinės (ST).

Siekiant paspartinti respublikos elektrifikavimą, padaryti jį efektyvesnį, pagerinti vadovavimą šioms darbams, 1957-aisiais metais nuspręsta visą respublikos

energetikos ūkį sutelkti vienose rankose. Tam įkuriamą Energetikos ūkio valdyba, kurios viršininko pavaduotoju, o nuo 1958-ųjų metų viršininku, skiriamas energingas inžinierius Justinas Nekrašas.

Elektros tiekimo linijoms, pastotėms, mažoms elektrinėms eksploatuoti 1957-aisiais metais įkuriamos penkios elektros tinklų įmonės. Viena iš jų – Vilniaus elektros tinklai (VET), kuriai pavesta apjungti visus Vilniaus regiono elektros tinklus, juos eksploatuoti bei vystyti. Pirmuoju įmonės direktoriumi skiriamas inžinierius Algirdas Stumbras, vyriausiuoju inžinieriumi – Leonid Semionovič Nečiajevskij. 1958-ais metais A. Stumbrui išėjus dirbti į Energetikos ūkio valdybą, įmonės direktoriumi paskirtas Eduardas Stankus, o vyriausiuoju inžinieriumi – Vytautas Pieslekas.

VET įmonei atiteko visi esami elektros tinklai ir vietinės elektrinės Zarasų, Ignalinos, Švenčionių, Utenos, Molėtų, Vilniaus, Vievio, Šalčininkų, Širvintų rajonų teritorijose bei Vilniaus ir Druskininkų miestuose.

Su kiekviena diena darbų daugėjo, teko priimti iš buvusių žinybų esamą energetikos ūkį, rūpintis jo atstatymu bei plėtra.

Likimas lėmė ir man patekti į šių didelių, atsakingų darbų verpetą. 1957 m., baigęs tuometinį Kauno Politechnikos instituto Elektrotechnikos fakultetą, atvykau dirbti į naujai įkurtą Lentvario statybos-montavimo kontorą. Buvau pasiūstas į Vilniaus rajoną elektrifikuoti šio rajono objektus. Išdirbęs beveik penkerius metus Vilniaus ir Elektros tiekimo linijų statybos-montavimo valdybose, 1962 m. buvau pervestas tolesniam darbui į Vilniaus ET, kur išdirbau iki 2004 metų. Per tuos, daugiau kaip ketverius dešimtmečius, buvau spartaus Vilniaus regiono elektrifikavimo darbų dalyviu ir liudininku.

VET vadovai E. Stankus, V. Pieslekas buvo dideli naujovių entuziastai, naujų valdymo formų ieškotojai. 1962 m. jų iniciatyva įmonėje organizuojama centrinė remonto mechanizuota stotis (CRMS), kuriai buvo pavesta organizuoti, koordinuoti techninės priežiūros, remonto, naujų objektų priėmimo darbus visoje įmonės teritorijoje, išskyrus Vilniaus miestą. Prie CRMS buvo prijungta aukštos įtampos įrenginių grupė, kurios pavaldume buvo 35–110 kV įtampos elektros tinklai. CRMS vadovauti teko man. Pradėjęs dirbti sutikau čia dirbusius, didelę patirtį turinčius darbuotojus: A. Varną, P. Mikalkevičių, A. Vaznioką, V. Overlingą, L. Zubcovą, P. Šepelį, kurie padėjo greitai perprasti naujo darbo specifiką ir sėkmingai darbuotis.

Vilniaus regiono elektrifikavimo, ypač žemės ūkio elektros tinklų statybos, tempai buvo tokie dideli, kad darėsi vis sunkiau aprėpti, prižiūrėti juos tokioje didelėje teritorijoje. Todėl 1962 metų pabaigoje organizuojami Alytaus ET, o 1964 metų pradžioje Utenos ET.

Po šių įmonių sukūrimo Vilniaus ET pavaldume liko Vilniaus miesto, Vilniaus, Trakų, Šalčininkų bei Širvintų rajonų teritorijose esami elektros tinklai.

1965 metais E. Stankui išėjus dirbti į Vyriausiąją gamybinę energetikos elektrifikavimo valdybą (VGEEV), įmonės direktoriumi skiriamas J. Ankudavičius, o metų pabaigoje, mirus V. Pieslekui, vyriausiuoju inžinieriumi buvau paskirtas aš. Nuo pat pirmų darbo dienų teko susidurti su žinomais ir nežinomais darbais. Veiklos sritis labai išsiplėtė. Tačiau tarnybų, skyrių, rajonų vadovų geranoriškas supratimas, nuoširdi pagalba palengvino kasdieninį darbą, leido sėkmingai spręsti iškilusius uždavinius, toliau vystyti Vilniaus regiono elektros energetikos ūkį.

Baigus pirmą elektrifikavimo etapą, išaugusios darbų apimtys ir Vilniaus mieste, ir rajonuose reikalavo stiprinti gamybinius padalinius, organizuoti naujus.

1963 metais įkuriamą pastočių tarnyba, jai vadovauti pavedama A. Varnai. Tarnybos pagrindą sudarė buvusios pastočių grupės darbuotojai. Tuo laikotarpiu veikė penkios 110 kV įtampos, keturiolika 35 kV įtampos transformatorių pastočių (TP). Didėjant elektros energijos poreikiams, vyko sparti naujų TP statyba. 2001 metų pabaigoje tarnyba eksploatavo 2–330 kV įtampos, 34–110/35/10, 110/10 kV įtampos, 25–35/10 kV įtampos TP bei 117 10 kV skirstomųjų punktų. Tarnyboje dirbo daug šiam darbui pasišventusių darbuotojų. Tai V. Narušis, J. Petkevičius, R. Secevič, J. Abromaitis, J. Petraitis, A. Pakalniškis, R. Bublys, I. Lukoševičienė, A. Skardžius, M. Roževič, L. Valiuk, S. Vartač-Varteckis, J. Bosikis, R. Bogačinkienė, M. Survila ir daug kitų. 1983 metais pastočių tarnybos viršininku buvo paskirtas V. Narušis, kuris tarnybai vadovavo iki 2001 metų.

Nuo pat įmonės įkūrimo pradžios vienas iš pagrindinių padalinių buvo relinės apsaugos, automatikos, izoliacijos tarnyba. Tarnybos sudėtyje buvo ir ryšininkai. Pirmuoju tarnybos viršininku buvo A. Čepas. 1959 metais, jam išėjus dirbti į Vilniaus miesto tinklų skyrių, tarnybos viršininku buvo paskirtas K. Žilys. Tarnybos darbuotojai atliko visus relinės apsaugos, automatikos derinimo darbus, kurie užtikrino įjungimą į tinklą tokių objektų, kaip Antalieptės HE, TP „Šiaurinė“ pervedimą į 110 kV įtampą ir eilę kitų objektų. Tarnybai teko dirbti sunkiomis sąlygomis, ne visuomet buvo pateikiami pilni antrinės komutacijos darbo brėžiniai,

J. Ankudavičius, direktoriumi dirbo 1965–1993 metais

*Efremaš Ponamariovas,
ilgametis relinės tarnybos
viršininkas, 1995 m.*

tekdavo juos vietoje taisyti, koreguoti. 1971 metais K. Žiliui išėjus dirbti į VGEEV, tarnybai vadovauti buvo paskirtas J. Rukšėnas, o nuo 1983 metų – E. Ponamariovas. Tarnyba išugdė daug gabių, aukštos kvalifikacijos specialistų, iš kurių pažymėtini K. Sadūnas, A. Poška, V. Rasiukevičius, J. Bubulis, A. Mikelionis, S. Strazdas, A. Sausanavičius ir kiti.

Svarbus vaidmuo eksploatuojant elektros tinklus teko remonto cechui. Jame buvo ruošiami, remontuojami 6–10 kV įtampos jėgos transformatoriai, prie cecho esantis alyvos ūkis aprūpindavo visus padalinius tinkama eksploatacijai transformatorine alyva. Esamos mechaninės dirbtuvės gamindavo nestandartinę įrangą, įvairias metalines detales, konstrukcijas. Cecho sudėtyje buvo statybininkų brigada, kuri remontavo pastorių, transformatorinių statybinių dalį. Prie cecho buvo prijungtas ir įmonės

autotransporto ūkis. Cechui vadovavo B. Vadoklis. 1963 metais B. Vadokliui tapus direktoriaus pavaduotoju ir atskyrus autotransporto ūkį, cechui vadovavo A. Panavas.

Vėlesniais metais cecho vadovais dirbo J. Kvedaras, Z. Ružinskas, E. Kuizinas, M. Koreivo. Remonto cechas atliko ypač didelį darbą pervedant Vilniaus miesto 6 kV įtampos kabelių tinklą į 10 kV įtampą. Be to, cechui buvo pavesta 35–110–330 kV įtampos jėgos transformatorių iškrovimai, pervežimai į pastotes, jų keitimas ir kiti atsakingi takelazo darbai. Remonto ceche ilgus metus dirbo I. Boravikov, B. Bliuj, Tamošius, K. Aleksandrovič, K. Bosikis, K. Lisauskas, Z. Treibšo, G. Nosov, A. Malkov, I. Morkūnas, A. Pranskūnas, Venclovas ir kt.

1964 metais ryšininkai atskiriami nuo relinės tarnybos ir įkuriama ryšių tarnyba. Tarnybos pirmuoju vadovu buvo J. Liaukšminas, vėliau tarnybai vadovavo R. Šikšnelis, A. Misevičius, A. Mockevičius. Tarnybai buvo

*Bronius Vadoklis, pavaduotoju
dirbo 1963–1983 m.*

pavesta užtikrinti patikimą ryšį tarp atskirų gamybos grandžių, reikiamos informacijos perdavimą ryšio kanalais, kilnojamų radijo stočių pagalba organizuoti ryšį tarp remonto brigadų ir dispečerinių. Tarnyba rūpinosi telemechanikos aparatūros įdiegimu. Sparčiai tobulėjant informacinėms technologijoms, atsiradus skaitmeninei technologijai, išsiplėtė tarnybos darbų pobūdis. Tarnyba tapo ryšių ir valdymo sistemų padaliniu. Joje sėkmingai darbavosi S. Naujo-kaitis, J. Smičius, Z. Sedlevičius, A. Makaršinas, V. Bacevičius, A. Golubickas, S. Pleikys ir kiti.

1967 metais izoliacininkai tapo savarankišku padaliniu. Izoliacijos tarnybos vadovu skiriamas B. Simniškis. 1969 metais tarnybai perduodama chemijos laboratorija. Tarnybos darbuotojai atliko visus 10–35–110 kV įtampos elektros įrenginių bandymus ir prieš jų eksploatavimą, ir po jų rekonstravimo ar remonto. Atėjus į tarnybą V. Krikštaponiui įsisavintas 330 kV įtampos įrenginių bandymas, transformatorinės alyvos chromatografija. Tarnyba vienintelė respublikoje 6 kV įrenginius bandė esant apkrovimui, neišjungus įtampos. Didelę tarnybos darbų dalį sudarė 6–10 kV įtampos kabelių planiniai ir po jų remontų bandymai. Daug laiko užimdavo 0,38–10 kV įtampos kabelių gedimų vietų paieška. Šis darbas palengvėjo gavus kilnojamą laboratoriją „Hagenuk“. Tarnyboje ilgus metus dirbo V. Krikštaponis, V. Sunklodas, F. Totorius, A. Vilimas, S. Vilkelis, J. Beinoravičius, S. Pakala, S. Katinas ir kt.

1995 metais izoliacijos tarnyba buvo sujungta su remonto cechu. Naujas padalinys buvo pavadintas Įrengimų remonto ir izoliacijos tarnyba. Jos vadovu tapo V. Sunklodas.

1963 metais įkuriama Centrinė dispečerinė tarnyba (CDT), kuri 1968 metais turint tikslą pagerinti 330 kV įtampos Vilniaus TP operatyvinį aptarnavimą, perkeliama į pastotę. Tarnybai vadovavo V. Raudonikis, režimų dispečeriu dirbo J. Paltanavičius. Pamainoje įvestas dviejų asmenų budėjimas ištisą parą. Budinčiais dispečeriais (BD) dirbo S. Kukcinavičius, V. Noskovas, V. Sedlevičius, A. Šimkaitis, D. Bičiūnas, G. Baliulis. Pastotės budinčiais dirbo E. Liutikovas, R. Linkevičius, R. Miknius, V. Šiaudinis. Vėliau CDT darbuotojų gretas papildė P. Juozapavičius, V. Paškevičius, G. Priešpilis, S. Paukštė, P. P. Škiudas, R. Jundienė, M. Sunklodas. 1968 metais prie CDT organizuota operatyvinė-išvažiuojamoji brigada (OIB) vykdyti operatyvinius perjungimus bei likviduoti įvairius sutrikimus Vilniaus miesto 35–110 kV įtampos TP. OIB nariais dirbo A. Ancevičius, B. Krulikovskis, J. Vanagas, J. Pisarskij, E. Svetlakova.

Vėlesniais metais tarnybai vadovavo J. Paltanavičius, P. P. Škiudas, E. Kuizinas.

1967 metais savo veiklą baigė CRMS, tais pačiais metais buvo įkurta Linijų tarnyba (LT) 35–110–330 kV įtampos oro linijoms eksploatuoti. Tarnybos virši-

ninku tapo V. Kazakevičius. 1976 metais V. Kazakevičiui išėjus dirbti į ETL statybos-montavimo valdybą, tarnybos viršininku buvo paskirtas didelę patirtį OL statybose turintis A. Lukoševičius, kuris šiose pareigose dirbo iki 1989 metų. Vėliau tarnybos viršininkais dirbo J. Paukštė, J. Vaitkevičius. Tarnybos darbuotojai atliko didelį darbą įsisavinant 330 kV įtampos OL techninės priežiūros, remonto darbus, ypač sudėtinga buvo atlikti darbus 330 kV OL Vilnius–Minskas, kurioje buvo panaudotos naujos modifikacijos viens tiebės g/b atramos. Kartu su 35-110 kV įtampos naujų TP statyba vyko dideli 35-110 kV įtampos OL statybos montavimo darbai. 2001 metų pabaigoje LT eksploatavo 163 km – 330 kV, 772 km – 110 kV, 492 km – 35 kV įtampos OL.

Tarnyboje daugelį metų dirbo, P. Šepel, J. Paukštė, V. Dapkus, S. Miškinis, J. Bartaševič, V. Remeika, M. Gil, K. Vaškevič ir kiti.

Elektros tinklų eksploatacija neįmanoma be autotransporto priemonių, specialių mechanizmų. Gamybiniais padaliniais tuo aprūpinti, juos techniškai prižiūrėti, remontuoti 1966 metais buvo įkurta autotransporto ir mechanizacijos tarnyba. Pradžioje autotransporto ūkis buvo gana skurdus, automašinų labai trūko, o ir tos pačios nuolat gedo. Būta tokių atvejų, kad įvykus tinkle avariniams atsijungimams OIB neturėdavo kuo išvažiuoti likviduoti sutrikimų. Padėtis kardinaliai pasikeitė tik nepriklausomybės metais, kada autotransporto parkas nuolat papildydavo naujomis, patikimomis automašinomis, specialiais mechanizmais. Per tuos dešimtmečius autotransporto tarnybai vadovavo M. Paulauskas, A. Augaitis, A. Timofejevas, K. Komičius. Tarnyboje dirbo V. Žukovskij, Z. Petrauskas, V. Brovin, J. Bojarina, J. Jursėnas, G. Trečiokas, Kaškevič ir kiti.

Nuo pat įmonės įkūrimo svarbią vietą užėmė gamybos-technikos skyrius. Metams bėgant jo pavadinimas keitėsi, bet darbas liko tas pats. Pagrindinė tarnybos paskirtis – organizuoti tinklų techninę priežiūrą, remonto apimtį, periodiškumą, diegti darbų procese naują techniką. Antra darbų kryptis – rūpintis elektros tinklų perspektyviniu vystymu, ruošti technines sąlygas, derinti projektus naujiems vartotojams prijungti prie veikiančių tinklų. 1960 metais skyrius tapo tarnyba, jos viršininku pradėjo dirbti V. Gaušys. 1964 metais jam išėjus dirbti į VGEEF, tarnybos viršininku paskirtas J. Tunkevičius, kuris šias pareigas ėjo iki 1997 metų. J. Tunkevičius buvo aukštos kvalifikacijos specialistas, daug nusipelnęs Vilniaus regiono elektros energetikos ūkio eksploatacijai ir plėtrai. Tarnyboje dirbo daug puikių specialistų, palikusių gilius pėdsakus Vilniaus krašto energetikos istorijoje, tai P. Mikalkevičius, A. Pakalniškis, A. Akimova, B. Svirskis, A. Grašys, Č. Jocius, R. Lekavičius, O. Bičiuniene, G. Jočionis, A. Bareikis, o ir dabar sėkmingai dirba K. Janukonis, S. Einoris, R. Mikutaitė, L. Lubauskienė ir kiti.

Įmonė negalėtų funkcionuoti be planavimo, finansų, kapitalinės statybos,

*Įmonės vadovai, pasveikinę VGEEV viršininko pavaduotoją J. Volskį 50-mečio proga.
Iš kairės: B. Vadoklis, Č. Lenickas, J. Volskis, J. Ankudavičius, 1980 metai*

kadru, darbuotojų saugos, materialinio-techninio aprūpinimo, ūkio, kanceliarijos padalinių. Šiuose padaliniuose daug metų dirbo N. Varžgalienė, A. Muliuolienė, G. Navikienė, V. Čepas, B. Kapčius, A. Kazlauskas, M. Samsonov, J. Knezenienė, L. Aniks, J. Repinas, J. Vaskėla, A. Munikas, J. Šukevičius, H. Urbonavičius, R. Subačius, G. Kuzminskas, D. Gegienė, R. Vilkelienė, A. Arkauskienė ir kt.

Iki 1990 metų įmonės struktūra mažai kito. Nuo 1990 metų sausio 1 dienos elektros energijos realizavimo funkcijos buvo perduotos elektros tinklų įmonei. Įmonę užgriuvo naujų darbų lavina, smarkiai išaugo personalo skaičius. Pagrindiniu įmonės uždaviniu tapo elektros energijos realizavimas, savalaikis lėšų už sunaudotą elektros energiją išreikalavimas, kova su skolininkais ir elektros energijos vagystėmis. Tam uždaviniui įvykdyti buvo mesti visi turimi finansiniai-materialiniai resursai: keičiami elektros energijos apskaitos prietaisai, organizuojami reidai neapskaitiniams elektros energijos faktams išaiškinti. Įmonėje organizuojama centrinė realizavimo tarnyba (CRT). Jos vadovu tapo J. Kureckas. Elektros tinklų eksploatacijos reikalai tapo antraeiliais. Elektros energijos realizavimo sferoje dirbo daug jau turinčių patirtį šiame darbe, taip pat naujų žmonių. Tai A. Petrušonis, A. Paltanavičienė, L. Feldman, I. Grambienė, A. Rakštelis ir daugelis kitų.

Stasys Gaidamavičius, Vilniaus ET direktoriaus pavaduotojas, 1996 m.

1992 metais elektros energijos realizavimo klausimams spręsti direktoriaus pavaduotoju buvo paskirtas S. Gaidamavičius. 2001 metais, jam susirgus, kurį laiką direktoriaus pavaduotoju dirbo S. Kasperavičius, o pastarajam išėjus dirbti į AB RST, direktoriaus pavaduotoju paskirtas Č. Maculevič.

Daug naujovių į įmonės veiklą įnešė devintame dešimtmetyje sparčiais tempais plintantis kompiuterizavimo procesas. 1990 metais buvo gauti pirmieji asmeniniai kompiuteriai. Tai buvo palyginti lėtaeigiai, be programinės įrangos kompiuteriai. Tačiau jų skaičius sparčiai didėjo, o kartu ir programų skaičius. 1993 metais buvo įkurtas automatinio valdymo skyrius (AVS), kuriame dirbo trys programuotojai ir grupės vadovas kompiuteriams prižiūrėti. Skyriaus

vadovu buvo paskirtas S. Ivanauskas. Iš pradžių buvo įdiegtos darbo užmokesčio, pagrindinių priemonių ir mažaverčio inventoriaus apskaitos programos. Didelių permainų įmonės veikloje įnešė internetinio tinklo plėtimas, jo panaudojimas praktinėje veikloje. Šiandien darbas be kompiuterio neįsivaizduojamas. Skyriuje dirbo R. Šiugždaitė, A. Vasilavičius, E. Jakubėnas, A. Stakauskas, R. Gencevičius ir kiti.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, iškilo nauji uždaviniai, iš kurių pagrindinis – užtikrinti stabilų, patikimą, elektros energijos tiekimą ir respublikos ūkiui, ir naujoms valdžios struktūroms: Respublikos Seimui, Vyriausybei, kitoms atsakingoms žinyboms. Nors mėginta destabilizuoti padėtį, pradėta naktimis atjunginėti energetikos objektus, kurių metu buvo nutrauktas elektros energijos tiekimas Santariškių ligoninių kompleksui, sostinės Žvėryno, Justiniškių mikrorajonams. Teko imtis papildomų priemonių sustabdyti šiuos neigiamus reiškinius: atsakinguose energetikos objektuose įvesti budėjimus, sustiprinti šių objektų apsaugą. Po šių priemonių atjunginėjimai liovėsi.

1993 metais, mirus J. Ankudavičiui, direktoriumi skiriamas ilgametis įmonės darbuotojas Z. Ružinskas, direktoriaus pavaduotoju paskirtas K. Trinkūnas, vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju R. Šikšnelis.

1994 metais baigta statyti įmonės gamybinė bazė Vilniaus miesto Kirtimų rajone. Visos tarnybos, skyriai, administracija įsikūrė naujoje bazėje. Darbo sąlygos

Vilniaus ET delegatai pirmajame Lietuvos energetinės sistemos inžinierių suvažiavime, 1987 m. Iš kairės – J. Tunkevičius, K. Trinkūnas, J. Bubulis, A. Vazniokas, A. Misevičius, M. Jočionienė, Č. Lenickas ir A. Junda

Vilniaus ET administracija, 1995 m. Iš kairės: Stasys Gaidamavičius, Zenonas Ružinskas, Nijolė Varžgalienė, Česlovas Lenickas, Antosė Muliuolienė, Kazys Trinkūnas

žymiai pagerėjo. Įsikūrus visoms tarnyboms, skyriams, administracijai vienoje vietoje, tapo lengviau, greičiau spręsti įvairius gamybos klausimus.

Sumažėjus elektros energijos poreikiams, mažiau buvo statoma naujų objektų. Visos pajėgos buvo nukreiptos esamų elektros tinklų techninei priežiūrai, remontams, modernizacijai. Ypač daug dėmesio buvo skiriama elektros energijos nuostoliams mažinti.

1996 metais Z. Ružinskui išėjus dirbti į AB „Lietuvos energija“, įmonės direktoriumi paskirtas R. Milišauskas, o 1997 metų pradžioje, vyriausiuoju inžinieriumi – P. P. Škiudas.

Jau 1997 metais pradėta kalbėti ir diskutuoti apie elektros energetikos restruktūrizavimą. Buvo siūlomi įvairūs variantai. 2001 metų spalio mėnesį LR Seimas pritarė AB „Lietuvos energija“ restruktūrizavimo planui, pagal kurį pastaroji išskaldoma į atskiras akcines bendroves. Tarp jų atsiranda AB „Rytų skirstomieji tinklai“ (RST). 2001 metų pabaigoje R. Milišauskas skiriamas RST generaliniu direktoriumi. Vilniaus elektros tinklų filialo l. e. direktoriaus pareigoms skiriamas P. P. Škiudas. Nuo 2002 metų sausio 1 dienos AB RST pradėjo savarankiškai funkcionuoti. AB „Lietuvos energija“ restruktūrizacija buvo vykdoma siekiant, kad respublikos elektros energetikos ūkis taptų efektyvesnis, jo darbas skaidresnis. Tačiau to paties buvo siekta ir 1957 metais, kuomet atskiros elektros energetikos grandys buvo jungiamos į vieną ūkinį vienetą. Manau, ateitis parodys ar tokios, palyginti mažos, tampriais ryšiais susietos energetinės sistemos skaldymas į atskiras bendroves, o tuo labiau respublikos skirstomąjį tinklą į dvi bendroves, buvo teisingas. Jau po kelių metų skirstomųjų tinklų bendrovės buvo sujungtos į vieną bendrovę, tai parodo, kad atlikti pertvarkymai nebuvo gerai apgalvoti.

Vykdam AB „Lietuvos energija“ restruktūrizaciją 2001 metų pabaigoje 330 kV įtampos OL ir Vilniaus bei Neries TP, o taip pat 110/35/10, 110/10 kV TP 110 kV įtampos skirstyklos buvo perduotos AB „Lietuvos energija“ perdavimo tinklo Vilniaus skyriui. Į šį skyrių pervedama tolesniam darbui dalis Vilniaus filialo darbuotojų.

35 kV įtampos OL, 110/35/10, 110/10 kV įtampos TP jėgos transformatoriai ir 35–10 kV skirstyklos, o taip pat 35/10 kV TP liko Vilniaus ET filiale. Jiems eksploatuoti sukurama elektros tinklo tarnyba, jos vadovu skiriamas A. Mikelionis. Tarnyboje dirbo J. Petkevičius, S. Strazdas, A. Sausanavičius, T. Gluchačiova, J. Jarmalis, P. Vyšniauskas, A. Sabonis, R. Bogačėnienė ir kt. 2004 metais ši tarnyba skaldoma į pastochių-linijų skyrių (vadovas A. Mikelionis) ir RST Tinklo eksploatavimo tarnybos Vilniaus skyrių (vadovas J. Jarmalis). Šiam skyriui pavedama vykdyti OL, TP techninės priežiūros, remonto darbus, o pastochių-linijų skyriui – planuoti darbus, kontroliuoti jų vykdymą ir priėmimą. Be to, skyriui pavedama naujai statomų, rekonstruojamų objektų techninė priežiūra.

2002 metų pradžioje Vilniaus filialo direktoriumi pradėjo dirbti J. Šlaičiūnas, o metų pabaigoje, P. P. Škiudui perėjus dirbti į AB „Lietuvos energija“, vyriausiuoju inžinieriumi skiriamas V. Žukauskas. Per 1990–2010 metus daug lėšų buvo skiriama veikiančių elektros energetikos objektų rekonstrukcijai, įrengimų atnaujinimui bei jų modernizacijai. Rekonstruotos, pastatytos naujos gamybinės bazės elektros tinklų rajonuose, skyriuose, darbo vietos aprūpintos asmeniniais kompiuteriais. Visa tai palengvino darbuotojams darbo sąlygas, pagerino klientų aptarnavimą.

2008 metais Vilniaus filialas tampa Vilniaus regionu, jo direktoriumi skiriamas V. Žukauskas, o pastarajam 2008 metų pabaigoje perėjus dirbti į AB RST, regiono direktoriumi paskirtas V. Vengalis.

2011 metais, įkūrus AB „Lesto“, Vilniaus regionas suskaldomas į atskirus padalinius: Vilniaus regiono tinklo valdymo departamentą, Vilniaus regiono pastochių eksploatavimo skyrių, Vilniaus regiono klientų aptarnavimo departamentą.

Reikia pažymėti, kad šio šimtmečio pirmasis dešimtmetis įeis į Lietuvos energetikos istoriją, kaip nuolatinių restruktūrizacijų, atskirų gamybinių padalinių skaldymo, jungimo dešimtmetis.

330-110-35 KV ĮTAMPOS ELEKTROS TINKLŲ PLĖTROS RAIDAI

1951 metais Vilniaus mieste pradėta eksploatuoti pirmoji 35/6 kV įtampos TP. Ši TP, vėliau pavadinta „Šiaurinė“, per 35 kV OL turėjo ryšį su antra termofikacine elektrine (TE-2), o dvi 6 kV įtampos kabelių linijos jungė ją su pirma termofikacine elektrine (TE-1). Reikia pažymėti, kad TE-1 buvo viena iš seniausių elektrinių Lietuvoje, pradėjusi veikti 1903 metais. 1953 metais buvo organizuota grupė 35 kV įtampos TP ir OL aptarnauti. Jos viršininku buvo paskirtas A. Varna. 1958 metais įvedus į eksploataciją 110 kV įtampos OL Kaunas–Vilnius, kuri buvo pirmoji respublikoje pastatyta panaudojant gelžbetonines atramas, Vilniaus energetikos mazgas buvo prijungtas prie Lietuvos energetinės sistemos. Prasidėjo sparti naujų 110 kV įtampos TP ir OL statyba. 1959 metais Šiaurinės TP rekonstruota į 110 kV įtampą. Tai buvo pirmoji 110 kV įtampos TP Vilniaus regione.

1964 metais eksploatacijon įvesta pirmoji Vilniuje 35 kV kabelių linija TE-2–Gražtai su uždara TP.

Didėjant elektros energijos poreikiams bei siekiant užtikrinti elektros energijos tiekimo patikimumą, 1963 metais šalia Trakų Vokės gyvenvietės pradėta 330 kV įtampos TP, pavadinta Vilniaus vardu. Statybos darbus vykdė Petrašiūnų SMV (d. vykdytojas – A. Kuzas), montavimo darbus atliko Minsko EMV (d. vykdytojas – R. Kacevičius). Statybos darbai vyko sparčiai. Vienas įsimintinų Vilniaus TP statybos epizodų buvo 125 MVA autotransformatoriaus pristatymas į

330 kV autotransformatoriaus „kelionė“ į Vilniaus pastotės statybos aikštelę, 1964 m.

pastotės teritoriją. Autotransformatorius buvo iškrautas prie geležinkelio atšakos į Lentvario „Kaitros“ gamyklą. Tais laikais galingo treilerio, tokio gabarito ir svorio kroviniui pervežti nepavyko gauti, todėl autotransformatorius buvo pakrautas ant specialiai tam suprojektuoto plieninio lakšto rogių ir 12 ST-100 traktorių atitemptas į pastotę. 1964 metais lapkričio mėnesį, per 330 kV įtampos OL Lietuvos VRE–Vilnius, AT-1 buvo įjungtas į 330 kV elektros tinklą. Tačiau po kelių darbo dienų, įvykus vijų susijungimui, autotransformatorius sprogo. Pro atsiradusį plyšį išteko transformatorinė alyva, kuri kabelių kanalais pateko į valdymo pultą, kabelių rūšį. Laimė, gaisras neįvyko, todėl didesnių nuostolių išvengta. Tų pačių metų pabaigoje pradėjo veikti 330 kV įtampos OL Vilnius–Minskas. Lietuvos energetinė sistema tapo sujungta su Baltarusijos energetine sistema. 1965 metais buvo gautas kitas AT, kuris po montavimo buvo sėkmingai įjungtas į tinklą. 1968 metais įjungus antrą tokios pat galios AT, buvo baigta Vilniaus TP statyba. 330 kV įtampos atsiradimas Vilniaus energetiniame mazge tapo dideliu žingsniu techninio progreso link.

Pirmuoju pastotės vadovu buvo S. Adžgauskas, vėliau jį pakeitė V. Kamblevičius, kurį laiką pastotėje dirbo J. Jankauskas. Per palyginti trumpą laiką buvo įsisavinti 330–110 kV orinių jungtuvų remonto, derinimo darbai. Nepakeičiamu šių darbų specialistu tapo J. Rudzikas. Sudėtinga relinė apsauga, automatika gulė

ant inžinieriaus P. Stakausko pečių. Eksploatuojant pastotės įrenginius, gerais savo srities specialistais tapo J. Pretkus, P. Tankeliūnas, L. Jasionis, Č. Svirbutavičius, juos puikiai pakeitė atėjęs jaunimas T. Kopčikas, A. Zaremba, D. Murnikovas, relininkas R. Bludnickas ir kt.

Šiuo metu Vilniaus pastotė rekonstruota, sumontuoti modernūs, šiuolaikiški įrengimai, valdomi automatinių sistemų, kurios užtikrina patikimą pastotės darbą be vietinio aptarnaujančio personalo. Pastotės galia išaugo iki 350 MVA.

Atsiradus galingam elektros energijos šaltiniui plėtėsi 110–35 kV įtampos elektros tinklas. Vilniaus miestas buvo apjuostas 110 kV įtampos dvigrandžių OL žiedu, į kurį buvo įjungtos visos 110 kV įtampos TP. Elektros tiekimo patikimumas Vilniaus miesto vartotojams žymiai pagerėjo.

Apie 1970 metus pradėta galvoti, kad artimiausioje ateityje teks didinti Vilniaus TP autotransformatorių galią. Apsvarsčius šį klausimą, buvo nuspręsta miesto šiaurinėje pusėje statyti antrą 330 kV TP, nes keičiant Vilniaus TP autotransformatorius būtų labai sumažintas elektros energijos tiekimo patikimumas Vilniaus regiono vartotojams. Pagal tuometinius civilinės saugos institucijų reikalavimus aikštelė pastotės statybai buvo parinkta toli už miesto, prie Nemenčinės, kairiajame Neries upės krante. Tai žymiai pailgino 110 kV OL, perduodančias elektros energiją į Vilniaus miestą. TP buvo pavadinta Neries vardu.

Neries TP projektavo Energosetprojekto Lietuvos skyrius, statybos darbus vykdė Petrašiūnų SMV (d. vykdytojas – B. Vosylius), montavimo, derinimo darbus atliko montavimo valdyba nr. 8 (d. vykdytojas – R. Kacevičius). Nuo pat statybos pradžios statybos-montavimo darbų techninę priežiūrą vykdė pastočių tarnybos vyr. meistras A. Baltrukonis. Pastotėje buvo sumontuoti du 200 MVA galios autotransformatoriai (AT), naujos kartos patikimesni 330–110 kV oriniai jungtuvai, automatinė gaisro gesinimo sistema. Pastotei maitinti pastatyta 330 kV OL Lietuvos VRE–Neris. Darbai vyko sparčiai. 1973 metais spalio mėnesį įjungtas pirmas AT. 1978 metais pastatyta 330 kV OL Neris–Ignalinos AE ir įjungtas antrasis AE. Neris TP tapo stambiausia Lietuvos energetikos sistemoje. Įvedant į darbą tokios galios energijos šaltinį, didele dalimi darbo sėkmę lėmė tai, kad laiku buvo sukomplektuotas ir paruoštas personalas pastotės įrenginiams aptarnauti. Didelį indėlį užtikrinant patikimą, saugų pastotės įrengimų darbą be A. Baltrukonio įnešė V. Birieta, J. Rėpinas, V. Janov, Č. Bužinskij, H. Stanevičius, K. Jankovskij.

Povilas Stakauskas, 330 kV Vilniaus pastotės relininkas

Šiuo metu pastotėje sėkmingai dirba R. Pivoras, A. Sužiedelis, V. Kaselis, R. Damaeckas ir kiti.

Turint tikslą užtikrinti patikimą elektros energijos tiekimą atsakingiems Vilniaus miesto centro vartotojams bei patenkinti nuolat didėjančius elektros energijos poreikius, 1979 metais baigta montuoti ir įjungta į tinklą pirmoji respublikoje 110 kV kabelių linija (KL) Žvėrynas–Centras su uždara 110 kV TP „Centras“. KL sumontuoti Permės gamyklos „Kamkabel“ alyva užpildyti žemo spaudimo kabeliai. Po dviejų metų į eksploataciją įvesta antra 110 kV KL TE-2–Centras. Centro TP sumontuoti du 40 MVA jėgos transformatoriai. Centro TP tapo svarbiu, patikimu, elektros energijos šaltiniu Vilniaus miesto centrinėje dalyje. Ir toliau 35–110 kV elektros tinklas buvo plečiamas ir Vilniaus mieste, ir aplinkiniuose rajonuose.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pradėta bendrauti su Vakarų Europos firmomis, susipažinta su jose gaminamais įrengimais. Atsiradus finansinei galimybei juos nusipirkti, prasidėjo esamų 110–35 kV TP rekonstrukcijos: nusidėvėjusių, moraliai pasenusių įrengimų keitimas naujais, modernesniais, patikimesniais. Šis darbų procesas ypač paspartėjo po 2000 metų. Per pastarąjį dešimtmetį Vilniaus regione be 330 kV Vilniaus TP iš turimų eksploatacijoje 35–ių 110 kV TP rekonstruotos 17, o iš 17-os 35/10 kV TP – 3. Be to, įvestos į eksploataciją dvi naujos Ažuolynės ir Šventininkų 110/10 kV TP, 2004 metais nutiestos dvi 110 kV KL iš Šiaurinės TP į Centrinę TP, o pastaroji pervesta į 110 kV įtampą.

Šių didelių darbų dėka Vilniaus regionas turi gerai išvystytą, patikimą elektros perdavimo tinklą, užtikrinantį vartotojų poreikius elektros energijai.

0,38-10 kV ĮTAMPOS SKIRSTOMŲJŲ TINKLŲ PLĖTROS RAIDA

1957 metai – skirstomųjų tinklų sparčios plėtros pradžia. Iki tol elektros tinklai, ypač kaimo vietovėse, buvo sumontuoti naudojant medinius, neimpregnuotus stulpus. Jų techninis stovis reikalavo imtis neatidėliotinų priemonių būklei gerinti. Tačiau ir naujos 0,38–10 kV OL buvo statomos naudojant medinius stulpus. Tiesa, jie primityviomis priemonėmis buvo impregnuojami. Vėliau 10 kV OL stulpai buvo statomi su g/b pakojomis. Laidai daugiausia naudoti plieniniai PS arba PSO, nes aliuminio laidų buvo gaunama mažai. Kadangi linijų elektros apkrovos buvo mažos, ypač kaimo vietovėse, tokia padėtis vartotojus tenkino.

Didėjant elektros energijos poreikiams, pradėjus daugiau elektros energijos naudoti gamyboje, esama padėtis netenkino. 1959 metais OL statyboje pradėti naudoti g/b stiebai, o 1962 metais didesnė pusė 10 kV įtampos OL ir trečdalis žemos įtampos OL buvo statoma panaudojant g/b stiebus. Tai buvo didelis žingsnis

OL patikimumui didinti. Pradžioje elektromonteriai g/b stiebus pasitiko nelabai palankiai, nes jie buvo sunkūs, nebuvo gerų įtaisų į juos pasikelti, trūko mechanizmų juos iškrauti, statyti ir t. t., tačiau per palyginti trumpą laiką g/b stiebų panaudojimas OL statyboje buvo įsisavintas. Pradėta daugiau naudoti aliuminio laidų, tik mažose atšakose dar vis buvo naudojami PSO laidai.

Skirstomųjų tinklų statybos-montavimo darbų tempai buvo tokie dideli, kad per metus teko priimti ir įvesti į eksploataciją šimtus kilometrų 0,38–10 kV OL, transformatorinių (TR). Pradžioje buvo montuojamos stulpinės, vėliau pradėta naudoti Minsko komplektines transformatorines (KTP) bei Šiaulių KTP.

Laikui bėgant šiuose tinkluose atsirado daug gedimų, praėjus perkūnijai atsijungdavo ištisos linijos su transformatorinėmis. Vartotojai pagrįstai skundėsi, nes elektros energiją vis daugiau pradėta naudoti gamyboje, gyvulininkystės kompleksuose ir kitur. Vėliau išaiškėjo, kad projektuojant 10 kV įtampos OL būta eilė neteisingų techninių sprendimų, kaip antai 10 kV OL-se suprojektuoti ilgi protarpiai, linijų izoliacija naudojant g/b stiebus buvo nepakankama, nemažai gedimų buvo Minsko KTP. Vėliau tas klaidas teko taisyti: į 10 kV OL protarpus buvo statomos papildomos g/b atramos, vietoje 10 kV izoliatorių pradėta naudoti 20 kV izoliatorius. 10 kV OL magistralėse buvo montuojami tik plieno-aliuminio laidai, keičiami OL skyrikliai į patikimesnius, su įžeminimo peiliais.

Vilniaus regiono skirstomųjų elektros tinklų plėtra tampriai susieta su jų plėtra atskiruose regiono rajonuose, Vilniaus mieste.

Karo metu Vilniaus miesto energetikos ūkis smarkiai nukentėjo. Todėl jau pirmaisiais pokario metais prasidėjo atstatymo darbai. 1944 metais buvo nutiestos į miestą 6 kV įtampos oro linijos iš Grigiškių HE ir N. Vilnios energetinio traukinio (800 kW galios). Kadangi šie pajėgumai netenkino augančių elektros energijos poreikių, 1945 metais Vilniaus miesto Gervėčių gatvėje buvo pastatyti du energetiniai traukiniai (3000 kW galios), kurie kurį laiką tenkino miesto elektros energijos poreikius. Tačiau tai buvo laikinos priemonės elektros energijos poreikiams patenkinti. 1946 metais buvo atstatyta šiluminė elektrinė Žvejų gatvėje, kurioje prie tinklo prijungtas 1800 kW galios generatorius. 1951 metais įvedus į eksploataciją TE-2 pirmąjį bloką (12 MW galios), prasidėjo sparti Vilniaus miesto elektros tinklų plėtra. Be 0,38–6 kV įtampos elektros tinklų plėtros, buvo nutiesta pirmoji 35 kV įtampos oro linija iš TE-2 į RP-3 (vėliau pavadinta Šiaurine). Naujosios Vilnios rajoną aprūpinti elektros energija 1953 metais sumontuota 35/6 kV TP su 3200 kVA galios jėgos transformatoriumi. TP prie tinklo buvo prijungta per 35 kV OL iš Šiaurinės TP. Greitesnei maitinimo šaltinių plėtrai Vilniaus mieste labai padėjo iš Čekoslovakijos gautos kilnojamos 35 kV pastotės, jos buvo sumontuotos Antakalnio rajone, prie Kino studijos, Žvėryne,

Aerouoste, Markučiuose. Ypač sparčiai elektros tinklai pradėjo vystytis 6-me ir po jo einančiais dešimtmečiais.

Vienas po kito atsirado dideli gyvenamieji mikrorajonai. Vyko naujos statybos ir kitose miesto vietovėse: buvo statomi stambūs prekybos centrai, ligoninės ir t. t. Šiems objektams elektrifikuoti buvo klojamos 0,38–10 kV kabelių linijos, statomi 10 kV skirstomieji punktai (SP), stacionarios transformatorinės (ST), vėliau komplektinės (KTP), modulinės transformatorinės (MT). Kadangi statybos tempai buvo dideli, ne visuomet suspėta tinkamai vykdyti kabelių klojimo priežiūrą. Be to, pasitaikydavo, kad klojimų metu kabeliai buvo mechanškai pažeidžiami dėl jų mažo mechaninio atsparumo. Vėlesniais metais, naujuose mikrorajonuose buvo suprojektuoti požeminiai kolektoriai, kuriuose buvo klojami visi inžineriniai tinklai, kartu kabelių linijos. Kolektorių atsiradimas sumažino kabelių pažeidimus vykdant žemės kasimo darbus, pagerino jų priežiūrą.

Eksplatuojant Vilniaus miesto elektros tinklus, didžiausios problemos kildavo dėl didelio 10 kV kabelių linijų avaringumo, žemos įtampos OL dažnų atsijungimų. Per paskutinius du dešimtmečius šiuose tinkluose buvo atlikta daug darbų, kurie padidino jų darbo patikimumą. Iš jų pažymėtini: 10 kV kabelių linijų tinkle sumontuoti antįtampių ribotuvai, kabelių sujungimams, galūnėms, panaudotos naujos kartos movos „Raychem“. Įžemėjimo srovėms kompensuoti 110–35 kV TP sumontuotos kompensacinės ritės su automatiniu reguliavimu. Žemos įtampos OL vietoje neįzoliuotų laidų pradėta naudoti oro kabeliai AMKA. Pirmieji oro kabeliai Vilniaus mieste sumontuoti 1994 metais. Oro kabelių panaudojimas užtikrino šių tinklų patikimesnį darbą, ypač miesto sąlygomis, kur OL pratęstos šalia gatvių augančių medžių.

Ši didelį, sudėtingą Vilniaus miesto elektros tinklų ūkį tvarkė, prižiūrėjo Vilniaus miesto skyriaus, vėliau rajono žmonės. Miesto elektros tinklų vadovais dirbo M. Gerbstas, A. Čepas, V. Danys, B. Kapčius, P. P. Škiudas, G. Jočionis. 2001 metais reorganizavus miesto rajoną į du, Pietinį ir Šiaurinį rajonus, jiems vadovavo V. Česonis, R. Baškys, K. Trinkūnas, jų pavaduotojais dirbo J. Jankauskas, S. Einoris, G. Steikūnas. Be jų miesto tinklams daug metų skyrė S. Žala, G. Griaudzienė, S. Pūtys, A. Vėžys, S. Solovjov, J. Buškevičius, S. Strazdas, M. Lazauskas, S. Aliukonis, J. Maksimavičius, elektrikai broliai Kazakevičiai, S. Staniš, Gataveckas, I. Olševskij ir daugelis kitų.

Svarbus vaidmuo užtikrinant elektros energijos tiekimą miesto vartotojams teko 1963 metais įkurtai Vilniaus miesto dispečerinei tarnybai. Tarnybos vadovais dirbo V. Ragelis, V. Paškevičius, G. Kiprijanovič, BD – V. Kalinauskienė, L. Anisimov, Z. Bogdanov, Aižinas, J. Ragoža, A. Bujokas, J. Jankauskas ir kt. Operatyvinių išvažiuojamųjų brigadų (OIB) nariais dirbo J. Pavliučionok, A. Kuzmickas, V. Šaveiko, Kaškevič, Barilovič ir kt.

1978 metais V. Paškevičius skiriamas vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju, kuris šias pareigas ėjo iki 1990 metų.

Vilniaus rajone, kuris pagal teritoriją yra vienas iš didžiausių rajonų respublikoje, didesnio masto elektrifikavimo darbai prasidėjo 1957 metais. Iki tol atskiros gyvenvietės, ūkiai elektros energiją gaudavo iš vietinių dyzelinių elektrinių bei Vilniaus priemiestyje veikusių N. Vilnios, Verkių TP. 1956 metais nutiesus 35 kV įtampos OL iš Verkių TP iki Nemenčinės ir sumontavus 35/10 kV įtampos TP, prasidėjo Nemenčinės apylinkių elektrifikavimo darbai. Pastačius Nieveriškių HE (1956 m.), buvo elektrifikuotos Lavariškių, Kalvelių apylinkių gyvenvietės, ūkiai. 1960 metais įkurtas priemiesčio elektros tinklų skyrius, jam vadovavo K. Kemeklis.

1961 metais, priimdamas pastatytą 10 kV OL, jis žuvo nuo elektros srovės. Skyriuje dirbo meistrai A. Vazniokas, V. Overlingas, elektromonteriai R. Steišiūnas, A. Pelanis, G. Stupenko, R. Vegys ir kt. 1962 metais priemiesčio skyrius buvo įjungtas į CRMS sudėtį. Rajono elektrifikavimas vyko labai sparčiai, elektros tinklų apimtys labai padidėjo. 1967 metais įkuriamas Vilniaus elektros tinklų rajonas. Rajono viršininku skiriamas A. Vazniokas, kuris šiose pareigose dirbo iki 2005 metų. A. Vazniokas buvo principingas, sąžiningas, sumanus vadovas, sugebėjęs suburti gerą kolektyvą, išugdyti daug gerų specialistų. Jo iniciatyva vietoje KTP vėl buvo grįžta prie stulpinių transformatorinių montavimo, kurios buvo patikimesnės, lyginant su Minsko KTP.

1983 metais rajonas įsikūrė gamybinėje bazėje Nemenčinėje.

Kad pagerinti tokioje didelėje teritorijoje išsidėsčiusių elektros tinklų aptarnavimą, vėlesniais metais buvo įkurtos 0,38–10 kV OL eksploatacinės grupės Vilniaus mieste, Nemenčinėje, Paberžėje, Kalveliuose, Sudervėje. Transformatorinėms aptarnauti organizuotos dvi eksploatacinės grupės Nemenčinėje ir Vilniaus mieste. Kabelių linijoms eksploatuoti buvo įkurta atskira grupė.

Operatyviniams tinklų aptarnavimui Nemenčinėje buvo įkurta dispečerinė grupė, kuriai ilgą laiką vadovavo J. Gurinskas. Budinčiais dispečeriais dirbo J. Stundys, N. Bartoševič, V. Kazakevičius, J. Laptevas, J. Dzemdovič, elektromonteriais – R. Staišiūnas, A. Cvetkovskij ir kt. Rajono viršininko pavaduotojais dirbo J. Vaskela, J. Dirsė, V. Kesiūnas, R. Tamošiūnas. 2005 metais rajono viršininku tapo M. Žiukas. Daug savo gyvenimo metų Vilniaus rajono tinklams skyrė

*Vilniaus rajono ET viršininkas
Algimantas Vazniokas, 1995 m.*

M. Osinskas, V. Prusak, A. Abišala, G. Smolianskis, L. Petuchovas, H. Veržbovič, K. Gasperovič, V. Iščiuk, J. Lisica, R. Brasiūnas, N. Zakarienė, I. Paulionkienė, A. Osinskienė ir kt.

Pokario metais Trakų, Vievio rajonų elektrifikavimas prasidėjo nutiesus elektros tinklus iš Lentvario ir Grigiškių HE. Vievyje ir atskirų ūkių centruose veikė dyzelinės elektrinės. 5-jo dešimtmečio pabaigoje buvo pastatytos Aukštadvario (180 kW), Bagdadonių (90 kW) HE. Nuo jų pastatytais elektros tinklais elektros energija buvo tiekiama aplinkiniams ūkiams, miesteliams. Didėjant elektros energijos poreikiams 6-me dešimtmetyje prasidėjo 35-110 kV įtampos elektros tinklų statyba. 1960 metais įvesta į eksploataciją Vievio 110/35/10 kV TP. Prieš tai 35 kV OL buvo nutiesta į Lentvarį, kur buvo sumontuota 35 kV įtampos TP. Vėliau 35 kV TP sumontuotos Rūdiškėse, Aukštadvaryje. Labai sparčiai buvo vykdoma 0,38–10 kV elektros tinklų statyba.

Labai padidėjus elektros tinklų apimčiai, Lentvario skyriaus bazėje 1966 metais įkurtas Trakų ET rajonas. Pradžioje rajonas buvo įsikūręs Lentvaryje. 1969 metais, pastačius naują gamybinę bazę, rajonas persikėlė į Trakus. Pirmuoju rajono viršininku buvo B. Kosenko, o nuo 1983 metų iki 2002 metų rajono viršininku dirbo J. Šlaičiūnas. Pastarajam tapus RST Vilniaus filialo direktoriumi, rajono viršininku paskirtas J. Malčius. Viršininko pavaduotoju ilgus metus dirbo P. Vaitkūnas, J. Stacevičius. Daug metų rajone išdirbo inžinieriai E. Sokolnik, dispečeris J. Gruzdzevičius, elektrikas V. Skokov, vairuotojas Č. Šumskas, kontrolierė V. Kaluževičienė. Vėliau kolektyve sėkmingai dirbo bei dabar dirba A. Valivonis, Z. Babravičius, A. Matuliūkštis ir kiti.

Iki 1962 metų dabartinio Šalčininkų rajono teritorijoje buvo du administraciniai rajonai: Šalčininkų ir Eišiškių. Elektros tinklai vystėsi abiejuose rajonuose ten, kur atsirasdavo elektros energijos šaltiniai. Pirmoji pokario metais Šalčininkų rajone hidroelektrinė (40 kW) buvo pastatyta 1949 metais Jašiūnų tarybiniam ūkyje ant Merkio upės. Ji tiekė elektros energiją ūkiui ir Jašiūnų miesteliui. 1953 metais buvo sumontuota 35/6 kV TP Baltosios Vokės gyvenvietėje, kuri elektros energija aprūpino durpyną ir šalia esančias gyventojų sodybas. Šalčininkų ir Eišiškių miestuose veikė dyzelinės elektrinės, kurios tiekė elektros energiją miestų bei greta esančių apylinkių vartotojams.

1953 metais buvo pastatyta Eišiškių HE (180 kW) ant Versakos upės, kurios galios pakako aprūpinti elektros energija Eišiškių miestą ir aplinkinius ūkius. Elektros tinklams prižiūrėti įkurtas Eišiškių elektros tinklų skyrius, kuriam vadovavo P. Radiševskis, meistras dirbo S. Kuliešo.

1962 metais administraciniai rajonai buvo sujungti į vieną Eišiškių rajoną. Sparčiai vyko rajono elektrifikavimo darbai. 1960 metais buvo nutiesta 35 kV OL

iš B. Vokės į Šalčininkėlius ir sumontuota 35/10 kV TP. Atsiradus pajėgiam elektros energijos šaltiniui, 10 kV OL buvo nutiestos į Šalčininkų miestą ir gretimius ūkius. Elektros tinklams aptarnauti įkurtas Šalčininkėlių elektros tinklų poskyris, kuriam vadovavo A. Garšva, vėliau jį pakeitė A. Urbanavičius. 1967 metais įkurtas Eišiškių elektros tinklų rajonas.

1972 metais Eišiškių rajono centras buvo perkeltas į Šalčininkų miestą ir pavadintas Šalčininkų vardu. Pastačius Šalčininkuose gamybinę bazę, 1973 metais elektros tinklų rajonas persikėlė į Šalčininkus ir buvo pavadintas Šalčininkų elektros tinklų rajonu. 1979 metais rajono viršininko pavaduotoju paskirtas A. Urbanavičius, kuris šiose pareigose dirbo iki 2007 metų. Išsiplėtusiems elektros tinklams aptarnauti buvo organizuoti Eišiškių ir Dieveniškų elektros tinklų poskyriai, kuriems atitinkamai vadovavo S. Kuliešo ir M. Baranauskas. Elektros tinklų operatyviniam aptarnavimui buvo organizuota dispečerinė grupė, kuriai ilgus metus vadovavo V. Bingelis, BD dirbo V. Maciulevičius, P. Jučas, K. Petkevič, V. Bielskij. 1984 metais mirus P. Radiševskii, rajono viršininku dirbo V. Šengerej, vėliau jį pakeitė S. Ivanovskij. Rajone ilgus metus dirbo, o ir dabar kai kurie dirba: Z. Prišmant, V. Vasilevskij, V. Saunorius, K. Poliakova, A. Borkovska, K. Bingelienė, F. Kviatkovskij, V. Mackevič, Č. Simanovič, Ornovskij, E. Sadovskij ir kt.

Širvintų mieste ir jo apylinkėse elektra atsirado pokario metais, kada 1955 metais pradėjo veikti komunalinė elektrinė. 1959 metais, pastačius Motiejūnų HE, į Širvintų miestą buvo nutiesta 10 kV OL, kuria buvo tiekiama elektros energija šio miesto vartotojams. Tuo metu susikūrusiam Širvintų poskyriui vadovavo E. Sabiničius, elektrikais dirbo Č. Stanevičius, J. Kasinskas, S. Banikonis, J. Dubininkas, L. Misevičius. Ypač išsiplėtė rajono elektrifikavimo darbai, kuomet buvo nutiesta 35 kV OL iš Ukmergės į Širvintas ir sumontuota 35/10 kV TP. 1969 metais įkurtas elektros tinklų rajonas, kurio vadovu buvo paskirtas A. Junda. 1968 metais įkurta dispečerinė grupė, jos vadovu buvo K. Kirtiklis, vėlesniais metais – R. Jundienė, R. Pocius, V. Ruseckas. 1971 metais buvo pastatyta nauja gamybinė bazė. Metams bėgant personalas keitėsi, 1997 metais rajono viršininku skiriamas V. Česonis. Daug metų Širvintų ET paskyrė J. Česonis, L. Pauplienė, V. Vaitkūnas, A. Bareckas, J. Adomaitienė, J. Juodviršienė, A. Pauplys ir kt.

Visų šioje srityje dirbusių žmonių atkaklaus,

Algis Junda, ilgametis Širvintų rajono ET viršininkas, 1995 m.

kasdieninio darbo dėka, Vilniaus regionas turi gerai išvystytą, patikimą skirstomąjį tinklą. Elektra pasiekia atokiausius šio krašto kampelius, palengvindama jo žmonėms kasdienybę.

Be darbo Vilniaus ET darbuotojai aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, kiekvienų metų pabaigoje buvo pagerbiami įmonės veteranai, sveikinami darbuotojai garbingų jubiliejų proga ir kt.

Įmonės darbuotojai noriai dalyvaudavo vasaros ir žiemos spartakiadose, kurios būdavo vedamos Aukštadvario, Dubingių apylinkėse. Geriausiai pasirodžiusieji dalyvaudavo respublikinėse energetikų varžybose. Aktyvus buvo žvejų mėgėjų būrelis, ypač geri žvejai buvo S. Gaidamavičius, E. Gervelė, A. Vazniokas, A. Ancevičius. Įmonės darbuotojai visuomet dalyvaudavo pravedamose respublikinėse profesinio meistriškumo varžybose, kuriose atskirose rungtyse tapdavo prizininkais. Buvo organizuojama daug ekskursijų, išvykų, kurių metu aplankyta daug gražių, istorinių vietovių ir respublikoje, ir už jos ribų.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, užsimezgė tamprūs ryšiai su Lenkijos, Danijos, Vokietijos energetikais.

Vilniaus ET darbuotojai sugebėjo ne tik gerai atlikti pavestą darbą, bet ir puikiai praleisti laisvalaikio valandas.

Pastotininkų profesinio meistriškumo varžybos, 1976 m.

PŠEMISLOVO MIKALKEVIČIAUS PRISIMINIMAI

Darbinę veiklą pradėjau 1950 metais Vilniaus energetikos rajono elektros tinklų skyriuje. Skyriui vadovavo V. Britkinas, kuris šiose pareigose dirbo nuo 1945 iki 1955 metų. Tokie skyriai veikė ir kituose stambiuose Lietuvos miestuose. Sparčiai vystantis elektros tinklams 1951 metais įkurta Lietuvos elektros tinklų įmonė, kuriai priklausė ir Vilniaus skyrius. Įmonės direktoriumi dirbo B. Batanovas, vyriausiuoju inžinieriumi L. Nečijevskis. Vilniaus skyriui 1955–1957 metais vadovavo B. Zapalskis, M. Gerbstas. 1957 metais nutarus respublikos energetikos ūkį sukonsoliduoti vienoje rankose, Lietuvos energijos rajoninė valdyba perėmė visą komunalinį ir dalį žemės ūkio energetikos ūkio. Šiam ūkiui eksploatuoti buvo įkurtos penkios elektros tinklų įmonės. Viena iš jų buvo Vilniaus elektros tinklai. Pastarajai atiteko Vilniaus miesto bei esami elektros tinklai, vietinės elektrinės, esančios teritorijoje nuo Utenos, Zarasų iki Druskininkų. Įmonės direktoriumi buvo paskirtas A. Stumbras, vyriausiuoju inžinieriumi L. Nečijevskis.

Pšemislovas Mikalkevičius

Rajonų centrams elektros energiją tiekė vietinės dyzelinės elektrinės, o žemės ūkiui elektrifikuoti buvo statomos Antalieptės, Padysnio, Bagdanonių ir kitos hidroelektrinės bei nuo jų tiesiami 10–0,4 kV elektros tinklai.

Blogiausia padėtis buvo Antalieptės HE-je, statyba buvo įpusėta, tačiau Vilniaus ET priėmus užsakovo funkcijas, paaiškėjo, kad projekte esama daug netikslumų, klaidingų sprendimų. Jei hidroelektrinės elektros schemoje klaidas pavyko greit ištaisyti, tai 10 kV OL, kurias pagal projektą buvo numatyta vystyti pagal DPZ sistemą, t. y. du laidai ir „žemė“, statybos projektus nelengva buvo pataisyti. Tokių oro linijų buvo pastatyta apie 47 km. Tačiau atkaklaus darbo dėka pavyko įrodyti, kad priimta sistema neperspektyvi ir ji buvo perprojektuota į trifazę, o pastatytos linijos rekonstruotos.

Ne geresnė padėtis buvo komunalinės energetikos objektuose. Nuvykus į Baltosios Ančios HE, kuri buvo skirta tiekti elektros energiją Druskininkų miestui, instrukuoti ten dirbantį personalą, apžiūrint ją, sugriuvo kairės pusės užtvanka. Besiriant vandens lavina naikino viską, ką pakeliui sutiko. Tik laimingo atsitiktinumo dėka ten buvę 8 žmonės nenukentėjo. Ekspertai nustatė, kad HE po 2-ųjų metų eksploatacijos sugriuvo dėl neatliktų geodezinių grunto tyrimų.

Kadangi Druskininkų miestas liko tik su maža Ratnyčios HE, teko skubiai statyti kilnojamas dyzelines stotis, o po metų buvo įrengta nauja Druskininkų dyzelinė elektros stotis. Baltosios Ančios HE buvo perprojektuota ir atstatyta, ji dirba ir šiandien.

Sparčiai vykstant respublikos elektrifikavimui, sunkus, bet malonus darbas įmonės darbuotojų nenuvargino, nes buvo aiškus tikslas: uždegti elektros lemputę kiekvieno mūsų šalies gyventojų name.

Man teko dalyvauti daugelyje vietovių pajungiant prie elektros tinklų tuomet buvusių kolūkių, tarybinių ūkių gamybinės paskirties pastatus, gyvenvietes, atskirus vienkiemius. Žmonių džiaugsmas ir pagarba elektrikams buvo didžiulė.

Tais laikais Lietuvos energetikai, dirbdami didelį ir labai reikalingą darbą, buvo gerai vertinami visuose visuomenės sluoksniuose. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, šis požiūris į energetikus pasikeitė į neigiamą pusę ir tai yra labai skaudu. Kas dėl to kaltas, manau ateitis parodys.

Tikiuosi, kad šių dienų darbuotojai, dirbantys energetikos sferoje, sąžiningai ir kūrybingai dirbdami pasieks gražių darbo rezultatų mūsų Tėvynės labui.

KAZIMIERO SADŪNO PRISIMINIMAI

1958 metais grįžęs iš Sibiro pradėjau dirbti Vilniaus elektros tinkluose, relinėje tarnyboje.

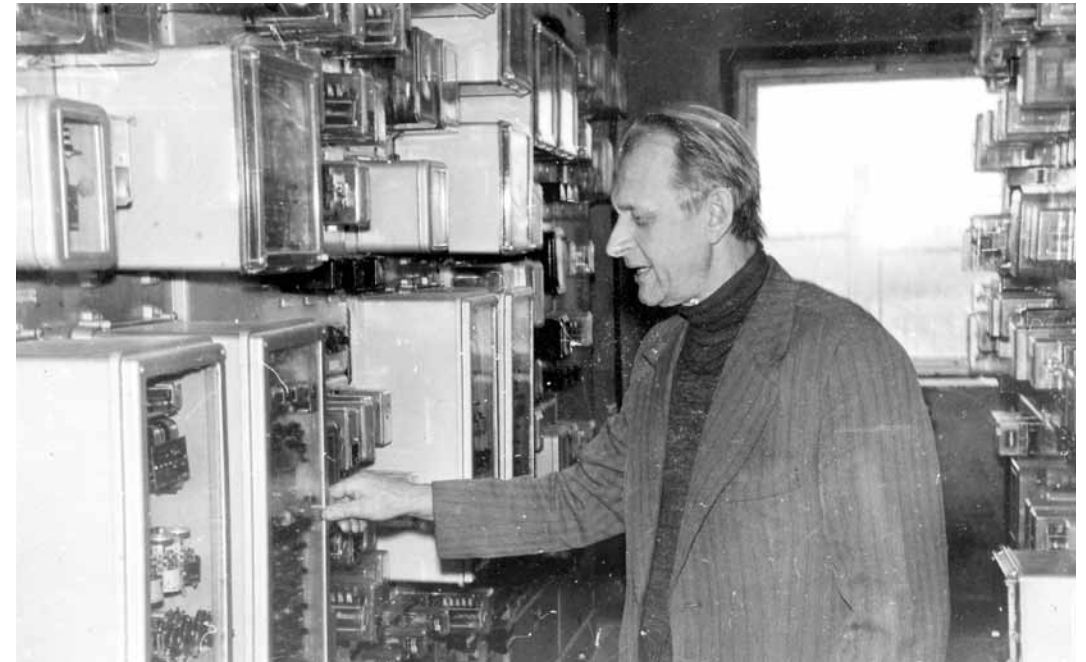
Prisimenu, buvo 1968-ųjų lapkritis. Mano vadovaujamai grupei teko derinti Šiaurinės pastotėje jėgos transformatoriaus relinę apsaugą ir automatiką.

Taip dirbant, prabėgo dvi darbo savaitės ir atėjo eilinis penktadienis. Į pastotę atvyko vyr. inžinierius Č. Lenickas ir relinės tarnybos viršininkas K. Žilys. Pastarasis griežtu tonu prašeko: „Neišeisite iš pastotės, kol nesuderinsite transformatoriaus apsaugos. Į pagalbą Jums atsiųsiu savo pavaduotoją J. Rukšėną“.

Kadangi trijų apvijų transformatoriaus 110 ir 35 kV pusės jau buvo baigtos derinti, griebėmės 10 kV įvado. Ir ką gi? Man su J. Rukšėnu plaukai stojo piestu. Ogi 10 kV įvado yra tik fabrikiniai brėžiniai. Nėra visai projekto pririšimo brėžinių. Prie to dar prisidėjo ir kita bėda. Pasirodo, centrinės signalizacijos senų panelių šynelių pavadinimai dar iš „Nojaus laikų“. Jie tiko tik senoms 6 kV linijų schemoms ir visai neatitiko transformatoriaus principiniams brėžiniams. Taigi teko papraktuoti visą mielą naktelę iki pat ryto. Prisimenu, kad visa brigada dirbo be pertraukos 25 valandas. Transformatoriaus apsaugos buvo suderintos.

Kai kitą dieną atvyko valdžia, mus visus rado labai nuvargusius. Nepaisant to, visų veidai švytėjo pergales džiaugsmu.

Taip šį lapkritį teko dar ilgai prisiminti, net prabėgus daugeliui metų.

Kazimieras Sadūnas

Kiek prisimenu, tas epizodas nebuvo vienintelis. Elektros tinklai tais metais dar nebuvo žieduoti, o gamyklas šiokiadieniais stabdyti buvo negalima. Todėl dirbavome beveik visas išveiktas dienas. Poilsio dienas gaudavome kitomis savaitės dienomis arba apmokėdavo. Neretai teko dirbti ir šiokiadieniais iki vėlyvos nakties.

Tokiomis sunkiomis darbo sąlygomis tuo laikotarpiu dirbo visos brigados ir jų vadovai. Visus derinimo darbus atlikdavom patys. Iš tų laikų prisimenu inžinierius: F. Pavydį, A. Pošką, E. Ponomariovą, V. Kalmantą, P. Šliubauską ir kt. A. Poška šiuo metu yra Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorius. E. Ponomariovas ilgą laiką dirbo relinės tarnybos viršininku.

Vidmantas Bakšys

LIETUVOS ENERGETIKOS STATYBOSE MANO PALIKTOS ŽYMĖS

Gimiau aš tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikinojoje sostinėje Kaune. Tėvai – Bakšys Justinas ir Kondratavičiūtė Veronika, 1929–1930 metų pasaulinės ekonominės krizės paveikti, išplaukė į Argentiną, kur tėvas dirbo staliumi, o mama – tarnaitė milijonierių šeimoje, Rosario mieste, netoli Buenos Airių. Ten jie susipažino ir apie 1935 metus susituokė. Matyt, nieko gero ten neradę, 1936 metais nutarė grįžti į Lietuvą. Tėvas grįžo, o mama dar metus dirbo, kad galėtų nusipirkti bilietą į laivą. Jie įsikūrė Viliampolėje, Veršvų kaime ir pradėjo dirbti 1933 metais įkurtame gumos dirbinių fabrike „Inkaras“, tėvas – meistras, o mama – gumos karpitoja. Vėliau jie persikėlė į Aleksotą, Dariaus ir Girėno gatvę, kur tėvo pusseserė Konstancija Bražėnienė turėjo namą. 1938 metų rugpjūčio 4 dieną gimiau aš, o po paros – sesutė dvynė. Vytauto bažnyčioje mus pakrikštijo Vidmantu Domininku ir Jūrate Marija. Po dvejų metų dar gimė Dalutė, bet ji susirgo plaučių uždegimu ir mirė būdama 10 mėnesių.

Prasidėjo karas. Pirmąją karo dieną vokiečiai bombardavo Kauno aerodromą. Kadangi mes gyvenom šalia, tėvai nutarė, kad čia pavojinga ir išvažiavom į Asmalų kaimą, Kuktiškių valsčiuje, Utenos apskrity, kur tėvas buvo gimęs ir paveldėjęs žemę iš savo tėvo. 1933 metais mūsų senelis, taip pat Bakšys Justinas, padovanojo savo dviem sūnums (Justinui ir Pranui) po 12,9 hektaro žemės ir testamente užrašė, kad už tai „jie privalo dovanotoją ir jo žmoną, o savo motiną Uršulę Bakšius, iki jų gyvos galvos prie savęs gražiai užlaikyti, rėdyti, maitinti ir gerbti, jiems susirgus teikti medicininę pagalbą, jiems reikalaujant, šventadieniais nuvežti ir parvežti bažnyčion ir jiems mirus krikščioniškai palaidoti“. Tėvas pusę senelio trobos nuardė ir perstatė savo žemėj.

Prisiminimai apie karą, ypač jo pabaigą, kai frontas dažnai ėjo iš rankų į ran-

kas, gana ryškūs. Ateina rusai, pastato tanką į mūsų klojimą, „Studebakerį“ – prie namo, maskuotei nuo lėktuvų nukirtę kelis medžius iš mūsų miškelio ir vaišina mus, vaikus, konservuotom amerikoniškom dešrelėm. Po kelių dienų pasikeičia. Atvažiuoja vokiečiai, pastato tanką į klojimą, mašiną prie namo, užmaskuoja miškely nukirstais medžiais ir vaišina mus šokoladu. Taip frontas keitėsi kelis kartus, kol vokiečiai buvo išstumti. Tas laikas buvo ypač pavojingas, nes visur šaudė, virš galvų vyko oro mūšiai, degdami krito lėktuvai. Oro mūšiai vykdavo ir naktimis, tai nakvodavom lauke arba išsikastoj žeminėj. Visur buvo primėtyta įvairios karinės amunicijos ir tėvas mus mokė atsargumo, kaip saugotis nuo įvairių pavojų.

1945 metais su Jūrate pradėjom lankyti maždaug už kilometro esančią Liepiniškių pradinę mokyklą, kuri buvo nuosavo medinio namo vienam gale, klasėj buvo keturios eilės suolų, po vieną kiekvienai klasei. Perkėlus į kitą klasę po metų, pasikeisdavo tik suolų eilė.

Jūratė keturis skyrius baigė per dvejus metus ir turėjo pradėti eiti į Kuktiškių septynmetės mokyklos, esančios už trijų kilometrų, penktą klasę. Aš turėjau ją palydėt, sugrįžt ir eit į savo mokyklą.

Lietuvos kaime tada buvo sudėtingas laikmetis: pradėta nacionalizuoti žemė, žmones prievarta varė stoti į „kolchozus“, tarp žmonių atsirado susipriešinimas, prisimintos senos skriaudos.

Sukūrus „Asmalų“ kolūkį, tėvas, kaip išsimokslinęs, mokėjęs kelias kalbas, rimtas ūkininkas, buvo „išrinktas“ kolūkio pirmininku. Mama verkė, maldavo išvažiuoti į Kauną, bet jis neklausė. Laikrodė ant sienos sustojo 1951 metų sausio 15 dieną 11 valandą 3 minutę. Aš niekada nesužinosiu, ką jautė tuomet dvylikametė mano sesuo Jūratė, vienintelė buvusi su tėvu namie ir žiūrėjusi į atsuktą į ją automato vamzdį, kai žudikams išeinant, vienas pasakė: „palik“.

Tų pačių metų vasarą mama su trimis vaikais persikėlė gyventi į Uteną. Apsigyvenome prie Dauniškio ežero išsinuomotame kambaryje, privačiame mediniame name. Mama buvo pasišventusi mums, vaikams, sakydavo: „Vaikeliai, jūs tik mokykitės“.

Mes su Jūrate, pasveikusia po ligos, pradėjom eiti į antrąją vidurinę mokyklą „prie pašto“ (dabar tai Rapolo Šaltenio pagrindinė mokykla) ir ją kartu baigėm. Apie mokyklą ir jos mokytojus mums likę labai šviesūs ir malonūs prisiminimai. Mes, 1956 metų laidos abiturientai, kas 5 metus susirenkame mokykloje, anksčiau pasikviesdavome savo buvusius mokytojus ir labai nuoširdžiai bei maloniai pabendraudavome.

Tais pačiais metais įstojau į Kauno Politechnikos Instituto statybos fakultetą ir po penkerių metų studijų baigiau pramoninės-civilinės statybos specialybę. Baigęs studijas, 1961 metais gavau privalomą, tais laikais, paskyrimą dirbti. Man

teko TSRS Energetikos ministerija. Rugsėjo pirmąją dieną atsidūriau Lietuvos VRE statyboje prie Vievio.

Čia, pradėjęs dirbti meistrui, po trejų metų susipažinau su Vilniaus konservatorijos studente Janina Staniūte, atvažiavusia pas savo draugę į svečius. Po pusės metų susituokėm. Dar begyvenant Elektrėnuose, mums gimė sūnus Vidmantas ir duktė Rūta.

1973 metais, baigus statyti Lietuvos VRE ir pradėjus Kauno termofikacinę elektrinę, persikėlėm gyventi į Kauną.

TRUPUTIS ISTORIJS

Nutarus statyti hidroelektrinę ant Nemuno, ties Kaunu, 1955 metų lapkričio 12 dienos TSRS Energetikos ministro įsakymu Nr. 237a buvo įsteigta statybos valdyba ir pavadinta „Kaunasgesstroj“ (Kauno hidroelektrinės statyba). Jos viršininku buvo atsiųstas Nikolajus Luchnevas, vyriausiuoju inžinierium – Serafimas Livšinas. Tuo metu statybos valdyba buvo tiesiogiai pavaldi Vyriausiajai hidroelektrinių statybos valdybai („Glavgidroenergostroj“), esančiai Maskvoje. 1960 metais įvedus į eksploataciją paskutinį, ketvirtą, hidroagregatą, visi Kauno HE statybos mechanizmai, autotransportas ir darbuotojai buvo perkelti į naujos šiluminės elektrinės statybą prie Vievio ir pavadinimas pakeistas į „Lietuvos VRE statybos valdyba“. Ji tapo pavaldi Leningrado statybiniam trestui „Sevenergostroj“. Statybos valdybos viršininku buvo atsiųstas Oleg Šadurskij, o vyriausiuoju inžinierium tapo Jonas Velaniškis, visą Kauno HE statybos laikotarpį buvęs pirmosios, pagrindinės, aikštelės viršininku. 1971 metais O. Šadurskij išvažiavo dirbti į Leningradą, J. Velaniškis buvo paskirtas Lietuvos VRE statybos valdybos viršininku, o Vidmantas Bakšys vyriausiuoju inžinieriumi. 1972–1976 metais buvo statoma Kauno termofikacinė elektrinė, 1976–1981 m. – Mažeikių termofikacinė, skirta statomai Naftos perdirbimo gamyklai tiekti garą. Buvo pradėta statyti ir Vilniaus Termofikacinė elektrinė Nr. 3, bet po poros metų jos statyba perduota Energetikos statybos trestui. Kadangi buvo statomos kelios elektrinės vienu metu, statybos valdybos pavadinimas buvo pakeistas į Statybų valdyba „Litovenergostroj“ (tresto teisėmis) („Lietenergostatyba“). Tuo metu lygia-grečiai buvo projektuojama Kaišiadorių hidroakumuliacinė elektrinė ir 1977 metų vasarą buvo pradėti paruošiamieji darbai. Mums buvo pavesta atlikti genrangovo funkcijas, Statybos valdyba iš Kauno perkelta į būsimos elektrinės teritoriją ir pavadinimas pakeistas į „Kaišiadorių HAE statybų valdyba“. Ji vėl tapo pavaldi Maskvos „Glavgidroenergostroj“. Kaišiadorių HAE statybos valdybos viršininku 1981 metais buvo paskirtas Lietuvos statybos ministerijos technikos valdybos viršininkas Valentin Krukis, vyriausiuoju inžinierium tapo Jonas Velaniškis. 1985 metais, pavedus elektrinę statyti Lietuvos Energetikos statybos trestui, Kaišiadorių HAE statybos

valdybos viršininku paskirtas tresto vyriausiasis inžinierius Rimvydas Jakubonis, o vėliau – valdytojo pavaduotojas Vytautas Paznanskis. Vyriausiuoju inžinierium iki pat mirties 1991 metais, dirbo Jonas Velaniškis. Kaišiadorių HAE statybos valdyboje piko metu jau dirbo 3600 darbuotojų, buvo sukurti padaliniai: Kaišiadorių HAE statybos valdyba (viršininkas Edmundas Paulauskas, vyr. inžinierius Aloyzas Danilevičius), Pagrindinių įtvarų statybos valdyba (Vytautas Samsonas, Stasys Gražys), Mechanizacijos valdyba (Vitas Jankauskas, Bronius Pargaliauskas), Autotransporto įmonė (Algimantas Gilaitis, A. Duoba), Pagalbinės gamybos įmonė (Genadijus Djakovas, Algimantas Vilutis), Gamybinio-technologinio komplektavimo valdyba (viršininkais buvo Algis Gudavičius, Mindaugas Tamošiūnas, Jonas Tamonis), Energoaikštelė (Algimantas Žukauskas, Vytautas Petronaitis). 1989 m. prasidėjo žaliųjų mitingai, statybos finansavimas iš Maskvos buvo nutrauktas, Lietuvai atgavus nepriklausomybę buvo nutarta statybą tęsti, bet darbų tempai žymiai sumažėjo. Liko per kelis metus nukraujavusi ir sumažėjusi iki 500 darbuotojų Kaišiadorių HAE statybos valdyba, pervadinta į UAB Kruonio HAE statybą, kuriai nuo 1985 metų balandžio 15 dienos vadovavo Vidmantas Bakšys, vyriausiuoju inžinieriumi buvo Aloyzas Danilevičius, vėliau – Valentinas Karužas. 2004 metų birželio 21 dieną Komisija, paskirta Valstybinės Energetikos Inspekcijos prie Ūkio ministerijos įsakymu, pripažino Kruonio HAE keturis hidroagregatus tinkamus naudoti ir tuo užbaigė statybą, nors suprojektuoti buvo 8 agregatai. 2004 metais UAB „Kruonio HAE statyba“ buvo parduota už 2 milijonus 100 tūkstančių litų „Pajūrio investicijų centrui“, jo savininkas Pranciškus Jurgutis, Latvijos garbės konsulas Lietuvoje, sugebėjo paveikti Turto fondo valdytoją, nors tuo metu, banko sąskaitoje mes turėjome 2 milijonus litų grynujų pinigų ir pagrindinių priemonių bei pastatų dar už šešis milijonus. 2009 metais, išmėlžus iš „Kruonio HAE statybos“ visus turėtus resursus, ji bankrutavo. Darbuotojai, atidirbę statyboje po 20–30 metų, paskutinius metus liko be algų. 2005 metų lapkritį buvo Kauno HE statybos valdybos „Kaunasgesstroj“, vėliau pavadintos „LietuvosVRE statybos valdyba, „Lietnergostatyba“, Kaišiadorių HAE statybų valdyba“, UAB Kruonio HAE statyba, pastačiusios didžiulias Lietuvos elektrines, (išskyrus Ignalinos AE) įkūrimo 50-metis, bet jis jau niekam nerūpėjo ir nebuvo paminėtas.

KAUNO HIDROELEKTRINĖS STATYBA

Kauno hidroelektrinė buvo pradėta statyti 1955 metų pabaigoje, o aš tik 1956 metais įstojau į Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą. Kol studijavau, elektrinę ir pastatė. Atsimenu tik vieną epizodą, kai 1957 m. lapkritį mums, antrakursiams, buvo pavesta išbetonuoti vieno pastato pamatus HES'o statybinėjų bazėj. Vakare, po darbo, mūsų grupę atvežė iš Petrašiūnų prie Geležinkelio sto-

ties ir, pavargę bei šurmuliuodami, pėsti ėjom Lenino (dabar Vytauto) prospektu bendrabučio, prie Soboro, link. Buvo Vengrijos sukilimo metinės, privažiavo mašina, vadinama „voronok“, mus susodino ir atvežė į KGB rūmus prie Laisvės alėjos kampo. Po kelių valandų, išsiaiškinus, buvom paleisti. Naktį dar buvo atėję patikrinti ar mes namie bei ieškojo žmonių, pažymėtų „bananų“ smūgiais.

Iš Kauno HE statybos čia įdedu statytojo prisiminimus.

Juliaus Pakalniškio prisiminimai

1957 metais Maskvoje baigęs hidroelektrinių statybos fakultetą, sugrįžau į Kauną ir rugsėjo 4 dieną pradėjau dirbti hidroelektrinės statyboje. Radau jau pastatytus pagalbinius objektus: garažą, mechanines dirbtuves, mažąją betono gamyklą, armatūrinį cechą, lentpjūvę, sandėlius. Buvo jau iškasta daugiau nei pusė pagrindinės daubos. Besikuriantis inžinierių ir darbininkų kolektyvas buvo labai draugiškas, dinamiškas. Pagrindinis dėmesys buvo pačios elektrinės statybos aikštelėje. Ruošėmės pirmojo betono padėjimui į pamatus. Pagrindinės aikštelės viršininku, visų mūsų darbą jungiančiąja ir vienijančiąja gija, dirbo Jonas Velaniškis. Tolerantiškesnio, sugebančio visus suvienyti vienam tikslui, labiau atsidavusio darbui ir atsakingesnio vadovo neteko sutikti per daugiau nei 40 savo darbo metų. Hidroelektrinės statytojų branduolį sudarė jauni inžinieriai: Romualdas Charūnas, Klemensas Skuodis, Julius Pakalniškis, Jurgis Mankus, Algis Gudavičius, Edmundas Šilinis ir kt. Dailidžių brigadininkai buvo: Jonas Budrevičius, Mečislovas Buinauskas, Rajackas. Armatūros suvirintojams vadovavo: Vytautas Tamašauskas, Karolis Didrikas, betonuotojų brigadininkas – Andrej Besčastnyj ir kt. Pagalbinių įmonių inžinieriai: Petras Janulevičius, Vytautas Kinderavičius, Genadijus Djakovas, Stasys Lastauskas, armatūros ruošinių brigadininkas – Petras Rekevičius.

Julius Pakalniškis

Statyboj dirbo daugybė vairuotojų. Jų visų ir nebeprisimenu. Buvo trys broliai Germanavičiai – Algis, Bronius ir Jonas.

Pamatų paruošimo eigą atidžiai stebėjo geologės: Litvinienė ir Šišmariova, geodezininkai: Šiaučiūnas ir kt.

Statybos priežiūros darbus vykdė užsakovas – elektrinės direkcija: viršininkas – Vladas Stukas, inžinieriai: Silvestras Bagdonavičius, Algirdas Brazauskas, Stanislovas Danila.

1957 metų spalio 23 dieną padėtas pirmasis kubinis metras betono į pagrindinio korpuso pamatus su atminimo plokšte. Darbų tempai kasdien spartėjo. 1958 metų pavasarį pradėjo veikti didžioji betono gamykla. Per visus 1958 ir 1959 metus sta-

tybos darbai vyko dviem–trim pamainom, o neretai ir sekmadieniais. Viršvalandžių dirbusiems niekas neskaičiavo, o ir niekas nereikalavo. Tiesiog reikėjo dirbti ir dirbome – niekas nevertė.

1959 metų vidurvasarį, povandeninė dalis buvo užbaigta. Liepos 19 dieną pertvenkta Nemuno senoji vaga, Kauno mariose pradėjo kilti vanduo. Pirmasis kubinis metras betono su atminimo lenta liko 15 metrų gylyje po vandeniu.

Toliau vyko betonavimo darbai, bet spartėjo ir turbinos, generatoriaus, centro valdymo pulto montavimo ir kiti darbai, reikalingi pirmo agregato paleidimui. Lapkričio 5 dieną, nuo pat ryto, visi laukė, kada bus paleista pirmoji turbina. Ji pradėjo suktis apie 23 valandą. Pagal numeraciją ji buvo ketvirta.

Jau vėliau, 1962 metais, Latvijoje, Pliavinės HE statyboje dirbantis buvęs Kauno HE statybos vyriausiasis inžinierius Serafim Levšin pakvietė mus: J. Velaniškį, K. Skuodį ir mane pasisvečiuoti. Kol mes vaikščiojome po statybą, S. Levšino žmona paruošė pietus. Pietų metu, besikalbant, išryškėjo didelis požiūrio skirtumas į elektrinių statybą Lietuvoje ir Latvijoje. S. Levšino tvirtinimu, dirbant Kaune jautėsi ir Kauno, ir Vilniaus valdžios visokeriopa parama ir pagarba. Visi dirbantieji stengėsi dirbti nuoširdžiai ir labai atsakingai, o Latvijoje jaučiasi kaip tremty, nei rajono, nei Rygos valdžia nesirūpina, nepadeda ir atrodo, kad tos elektrinės statyba yra jiems primesta. Su ašaromis akyse jis prašė Velaniškio, kad bent kurį iš mūsų paliktų dirbti Latvijoje ir jis žinotų, kad gali kažkuo pasitikėti.

1960 metų balandžio 18 dieną pradėjo suktis ketvirtas (1) paskutinis Kauno HE hidroagregatas. 2005–2010 metais „Kruonio HAE statyba“ kartu su firma „Alstom“ atliko hidroelektrinės modernizavimą, buvo sumontuotos naujos turbinos, atliktas patalpų ir fasadų remontas.

Kauno HE fasadas po rekonstrukcijos

Kauno HE 50-mečio paminėjimas.

Kalba AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius Koryzna

2010 metų spalį buvo kukliai paminėtas hidroelektrinės užbaigimo penkiasdešimtmetis ir atidengta atminimo lenta Jonui Velaniškiui.

Kauno hidroelektrinės statybai buvo sukurta gamybinė bazė, iš kurios buvo tiekiamas betonas, armatūros ruošiniai, medžio ir stalių gaminiai. Pirmasis jos direktorius buvo Genadijus Djakovas, vyriausiasis inžinierius – Petras Janulevičius. Betono maišymo cecho viršininkas buvo Algimantas Vilutis, o vėliau, jam tapus gelžbetonio poligono viršininku – A. Brilius. Vėliau, jau statant Kauno termofikacinę elektrinę, daug teko susitikinėti su kombinato darbuotojais, kadangi tuo laiku visko trūko ir daug kas priklausė nuo darbuotojų asmeninių savybių ir sutarimo. G. Djakovas buvo išskirtinio sąžiningumo vadovas, nepasiduodavo miesto valdžios

G. Djakovui 60 metų (1987 m.)

spaudimui, todėl buvo dažnai kritikuojamas partiniuose plenuose ar spaudoje. Jis tą skausmingai kentė ir, kaip koridoje bulius, palenkdavo galvą, tylėdavo ir dirbdavo toliau savo darbą.

Algimanto Vilučio prisiminimai

Algimantas Vilutis

Kombinatą sudarė šie cechai: Gelžbetonio poligonas (vėliau pavadintas Formavimo cechu), Betono maišymo cechas, Armatūros cechas, Medžio apdirbimo cechas, Metalų konstrukcijų, Transporto cechai ir Zatyšių karjeras. Iš pradžių aš dirbau Zatyšių karjero viršininku (po to juo buvo Genadijus Melnikovas), paskui buvau pervestas betono maišymo cecho, o nuo 1962 metų – gelžbetonio formavimo cecho viršininku. Baigus Kauno HE statybą ir Statybos valdybai išvažiavus statyti Lietuvos VRE prie Vievio, GĮK taip pat perduodamas Tresto „Sevenergostroj“ pavaldumui. Vėliau jis vykdė sąjunginės Energetikos ministerijos nurodymus iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

1990 metais perėjo Lietuvos Respublikos jurisdikcijai, buvo pavadintas AB „Petrašiūnų konstrukcija“ ir privatizuotas po truputį, dalimis, kadangi produkcijai rinkos nebeturėjo.

Kombinato direktoriais per visą jo gyvavimo laikotarpį dirbo: po G. Djakovo, kuris, J. Velaniškio pakalbintas, 1982 metais perėjo dirbti į Kruonio HAE statybą (betono gamyklą), Algimantas Stasiukynas, G. Revenko, J. Rutkauskas, Stasys Jakubauskas. Kombinate nuo pat pradžių dirbęs S. Jakubauskas dirbo technologu, gamybinio skyriaus viršininku, vyriausiuoju technologu, vyriausiuoju inžinierium ir paskutiniu direktoriumi iki pat privatizavimo. Vyriausiais inžinieriais dirbo: Petras Janulevičius, N. Zazimko, V. Gricius, A. Bitinaitis, V. Valionkinas, A. Malavička, S. Jakubauskas. Vyriausiuoju technologu po S. Jakubausko buvo B. Kemžūra.

LIETUVOS VRE STATYBA

1961 metų rugsėjo 1 dieną pradėjau dirbti meistru, kurio alga – 100 rublių per mėnesį. Iš KPI pagal paskyrimą atvažiavom šešiese. Keturi statybininkai: Juozas Garmus, Jonas Skaringa, Jurgis Bazilevičius ir aš. Virgis Tamašauskas buvo šilumininkas, o Lionia Trapidas baigė silikatų technologiją. Netoli pradėtoje gyvenvietėje jau buvo pastatyti penki stambiapaneliniai 60 butų penkiaaukščiai gyvenamieji namai. Keturi jau buvo apgyvendinti, o penktame dviejų kambarių

butą – bendrabutį davė mums šešiams. Aplink namą buvo molynas, neužpiltos komunikacijų tranšėjos, gatvės vietoj, riaumodamos važiuojančios didžiulės mašinos, stengdamosi pasiekti kitų namų statybas. Kad galėtum pasiekti namus ir jų laiptines, vietoj šaligatvių buvo numestos lentos. Pirmame ir trečiame namuose, pirmuose aukštuose, buvo įrengtos maisto prekių parduotuvės. Čia pradėta statyti pastovi gyvenvietė statybininkams ir būsimos elektrinės darbuotojams, kuri 1962 metais buvo pavadinta Elektrėnais. Statyba buvo netoli – už poros kilometrų, todėl rytais, artimiausiu keliu, pulkeliais traukdavo žmonės į darbą. Šone buvo šiek tiek anksčiau iš medinių skydų sumontuota Laikinoji gyvenvietė. Joje buvo bendrabučiai pirmųjų statybininkų šeimoms, pirmoji valgykla, klubas. Buvo ir tualetai lauke, ir vandens šildymo pastatėliai. Kiek vėliau, kai nespėjo statyti namų Elektrėnuose, buvo nutiesti geležinkelio bėgiai ir pastatytas traukinys iš 30 vagonų. Ten irgi buvo apgyvendinami statybininkai.

Statyba buvo didžiulė, visur išrausta, pradėta. Tuo metu pagrindinis tikslas buvo kuo greičiau sumontuoti ir paleisti pirmąjį 150 000 kilovatų galingumo agregatą, susidedantį iš katilo ir turbinos. Kadangi statyba vyko plynam lauke, buvusiuose kaimuose, viską reikėjo pastatyti iš pradžių. Buvo kasama pagrindinio korpuso, kuriame bus sumontuoti katilas ir turbina, dauba, lygiagrečiai ruošiama pakelti trijų ežerų lygį 10 metrų, kad galima būtų aušinti jau atidirbusį garą. Būsi-

Taip atrodė laikinoji gyvenvietė

mo vandens baseino teritorijoje nukasinėjo iškilumus bei galimas salas. Kadangi per būsimos vandens saugyklos teritoriją tekėjo Strėva, buvo pilama užtvanka ir statoma greitisvė vandens saugyklos lygiui reguliuoti. Būsimos elektrinės pagrindinis kuras turėjo būti mazutas, dujos, todėl buvo klojamas dujotiekis ir pradėtas statyti mazuto ūkis. Iš Vievio iki elektrinės tiesiamas geležinkelis.

Pagrindinis elektrinės objektų projektuotojas buvo Rygos projektavimo institutas „Teploelektroproekt“, įsikūręs miesto centre, Krišjan Barono gatvėje netoli geležinkelio stoties. Jis ilgai mums buvo lankymosi vieta. Projekto vyriausioju inžinierium buvo Anatolijus Ščerbina, statybinės dalies vadovu – Agris Viba, bet mes daugiausia reikalų turėdavom su projektinės grupės elektrinėje vadovu, Ivaru Kliesmet. Statant elektrinę, reikėjo daryt viską, kas tuo metu reikalinga, bet ne viską jie galėjo numatyti sąmatose. Elektrinės direkcijoje darbus iš mūsų priiminėjo kapitalinės statybos skyrius, jo ekonomistu buvo Leonas Rubinšteinas, kuris jokių būdu nepasirašydavo atliktų darbų aktų, jei jų nebūdavo sąmatose. Todėl mes kiekvieno ketvirčio pabaigoj pasiruošdavome nenumatytų, bet atliktų, darbų sąmatas, vakare sėsdavom į traukinį Vilnius–Ryga, ten gaudavom oficialias sąmatas tiems darbams, kuriuos sugebėdavom įrodyt, nusipirkdavom po keletą dėžučių rūkytų strimelių ir kitą naktį grįždavom. Elektrėnuose, priklausomai nuo atliekamų darbų, darbo projektavimo grupės sudėtis keisdavosi, bet Ivaras Kliesmet vietoje sprendavo daug iškilančių klausimų.

Pirmieji statybininkai atvyko iš baigiamos Kauno hidroelektrinės, turintys jau rimtą stambių darbų patirtį. Iš ten buvo vežami ir atsilaisvinantieji mechanizmai: ekskavatoriai, buldozeriai, kranai, automašinos. Man atvažiavus, statybos valdybos vyriausioju inžinieriumi buvo Jonas Velaniškis, buvęs Kauno hidroelektrinės pagrindinės statybinės aikštelės viršininku. Pirmos aikštelės, stačiosios pagrindinį korpusą, viršininku jau dirbo Romualdas Charūnas. 5-os aikštelės, stačiosios 330 kilovoltų elektros įrenginius, viršininku buvo Tisovas. Iš Kauno hidroelektrinės statybos buvo ir darbų vykdytojai: Julius Pakalniškis, Pranas Juronis, Klemensas Skuodis.

Juliaus Pakalniškio prisiminimai

1960 metų pradžioje pagrindiniai statybos darbai Kauno hidroelektrinėje ėjo į pabaigą. Mes jau žinojom, kad bus statoma šiluminė elektrinė netoli Vievio prie Anykštos ežero.

1960 m. birželio 8 dieną su ant tralų pakrauta statybine technika, statybininkų vagonėliais ir Mečislovo Buinausko brigados vyrais išvažiavom į naują statybą vietę. Pirmoji užduotis buvo pastatyti laikiną gyvenvietę, kurioje turėjo įsikurti statybos valdyba, valgykla, klubas, medpunktas, pirmi gyvenamieji namai iš medinių surenkamų skydų. Po mėnesio atvyko vyr. darbų vykdytojai: Romualdas Charūnas, Kle-

mentas Skuodis, Pranas Juronis su savo komandomis – Jono Budrevičiaus, Ražicko, Andriejaus Besčastno brigadomis. Prasidėjo pačios elektrinės statyba. Statybos viršininku buvo paskirtas iš Kalinino atsiųstas Olegas Šadurskis, vyriausioju inžinieriumi – Jonas Velaniškis.

Plečiantis darbams, sparčiai augo įvairių specialybių darbininkų poreikis. Šadurskis buvo linkęs didelę dalį darbuotojų (iš jų ir inžinierių) kviesti iš tuometinio Leningrado, kur buvo statybos trestas, o Velaniškis ir Trakų rajono valdžia – kviesti vietinius. Įvyko tam tikras konfliktas. Šadurskis siuntė telegramą į Leningradą, kad trestas komandiruočiau į statybą 20 vairuotojų, bet Trakų rajono kompartijos sekretorius ją sulaukė. Paskelbė rajono laikraštyje, kad elektrinės statybai reikalingi vairuotojai. Greitai į kadrų skyrių jų atėjo daugiau negu reikėjo.

1961–1962 metais darbai išsiplėtė. Katilų surinkimo ir mazgų stambinimo aikštelės, vandens aušinimo sistema su siurbline, privedamuoju ir nuvedamuoju kanalais, elektros pastotės su kabelių linijomis, 150 metrų aukščio dūmtraukis, jungtinis tarnybinis korpusas, mazuto ūkis ir dar daugelis didesnių ar mažesnių objektų, be kurių elektrinė negalėjo pradėti veikti. 1961 metų liepos 18 dieną buvo iškilmingai įbetonuota pamatinė plokštė, įvyko didelis mitingas, dalyvaujant valdžios atstovams iš Vilniaus.

1962 metų žiema prasidėjo anksti ir staiga. Lapkričio viduryje temperatūra nukrito iki 10–15 laipsnių šalčio. Pagrindiniame korpuse, be langų ir dalinai be sienų, sustojo visi darbai. Buvo mestos visos jėgos pastato apšiltinimui. Pastatytos stambios šildymo krosnys. Įsivaizduokit krosnį, kuri padaryta iš 2 metrų skersmens ir 5 metrų ilgio plieninio vamzdžio, kurio viduje dega dujos. Arčiau 4–5 metrų prieiti negalima – karšta, o už 12–15 metrų – jau šalta. Kituose aukštuose buvo deginamas koksas, supiltas į prakiurdintas metalines statinaites. Kad koksas neužgestų prie kompresorių ištisai budėjo brigados ir pūtė orą. Po dviejų savaitių korpusas buvo apšiltintas.

Iš kairės: J. Pakalniškis, LTSR Ministrų Tarybos Pirmininkas Juozas Maniušis, Jonas Velaniškis

Labai atsakingai, kruopščiai, su didele įžvalga dirbo Prano Noreikos vadovaujamas elektrinės direkcijos kolektyvas. Į Rusijos, Baltarusijos ir kitas elektrines buvo pasiųsti stažuotis jauni perspektyvūs inžinieriai, kad sugrįžę galėtų vadovauti cechams. Taip buvo suburtas lietuviškas elektrinės kolektyvo branduolys.

Rašant apie žmones, stačiusius Lietuvos elektrinę (tada oficialus pavadinimas buvo Lietuvos valstybinė rajoninė elektrinė), reikia pradėti nuo jos direktoriaus Prano Noreikos. Jis buvo paskirtas nuo pat statybos pradžių, labai daug dirbo, dar statant elektrinę visur pats žiūrėdavo. Atsimenu, montuojant pirmą turbiną, jis apsiliko šimtasiūlę, apsivyniojo šaliką ir įlindo į turbinos korpusą – gal norėjo pamatyti savo akimis, kaip atrodo, ar visiškai nušlifuota bei išvalyta. Kiekvieną rytą, prieš darbo pradžią, jis apeidavo pėsčiomis visus statomus objektus. Bet kuriuo klausimu visada turėjo savo apgalvotą nuomonę, ją aiškiai išreikšdavo. Ir jei pasakė šią sieną nudažyti salotine spalva ar vandentiekio trasą pakloti kitur, niekam nekildavo mintis prieštarauti. Ramus iš išorės, pasitikintis savimi, mokantis įtikinti savo teisumu, toks jis liko visą gyvenimą. Stebėtinas jo ilgaamžiškumas, gebėjimas pritaikyti sau besikeičiančias sąlygas. Išėjo į pensiją išdirbęs Lietuvos elektrinės direktoriumi lygiai 50 metų.

Pranas Noreika daug energijos ir sumanumo įdėjo į naujos būsimos elektrinės aptarnaujančio personalo parinkimą, jų mokymą. Iš tuometinio Kauno Politechnikos Instituto, kitų Lietuvos elektrinių priimdavo jaunos, perspektyvius inžinierius, juos siuntė stažuotis į veikiančias tokio profilio TSRS elektrines. Tada buvo mada atsiųsti iš „plačiosios tėvynės“ patyrusius darbuotojus, bet jis jų atsisakydavo, sakydamas, kad tokioms pareigoms jau mokomas žmogus ir kitas nereikalingas.

Daug darbo ir jėgų jis įdėjo vystydamas ir gražindamas Elektrėnus. Buvo statomi namai, parduotuvės, mokyklos, darželiai-lopšeliai, asfaltuojamos gatvės. Pagrindinius darbus Elektrėnuose vykdė Vilniaus Namų statybos kombinatas. Visus objektus sunku išvardinti. Atsirado šiltnamių kompleksas, dirbtinio ledo čiuožykla, kad paskui išaugtų Elektrėnų „Energijos“ ledo ritulio komanda bei garsenybės: Darius Kasparaitis ir Dainius Zubrus, žaidžiantys už Atlanto. Sužinojo, kad Maskvoj bus griaunamas „amerikietiško kalnelio“ kompleksas, susitarė, nusiuntė brigadą, vadovaujamą inžinierių, kurie visas detales sužymėjo, pervežė į Elektrėnus ir sumontavo „Vaikų pasaulį“.

Toks buvo jų tandemas. Visą laiką direktorius užsiiminėjo statybomis, ryšiais su išoriniu pasauliu, o vyriausiuoju inžinierium, vėliau vadinosi technikos direktorium, dirbo Viktoras Mekas. Jo pagrindinis darbas – vadovavimas elektrinės eksploatacijai. Bendrai, reikia pasakyti, kad elektrinė ilgą laiką nuo pat jos egzistavimo pradžios pradėjo dirbti jauni, gabūs, pasišventę savo darbui inžinieriai: Jan Balinskij, pradėjęs dirbti elektrinėje budinčiuoju elektromonteriu, išaugęs

iki elektrinės direktoriaus pavaduotojo ir Lietuvos vyriausiosios energetikos valdybos direktoriaus pavaduotojo ekonomikos ir finansų klausimais, Stanislovas Barkus, dirbęs budinčiuoju elektromonteriu, vėliau tapęs vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju Kruonio hidroakumuliacinei elektrinei, o nuo 1991 metų – Kruonio HAE vyriausiuoju inžinieriumi, Romualdas Birmanas, dirbęs kapitalinės statybos skyriuje ir daug energijos bei laiko paskyręs Elektrėnų bei vietovių aplink elektrinę istorijai, Stanislovas Bučys, chemijos cecho laboratorijos, o paskui – cecho viršininkas, Rimantas Čeledinas, dirbęs elektrinės budinčiuoju inžinieriumi, vėliau tapęs direktoriaus pavaduotoju ir Vyriausiosios energetikos valdybos viršininko pavaduotoju, Antanas Daniūnas, nuo pradžių dirbęs elektros cecho viršininku, vėliau tapęs Kauno termofikacinės elektrinės direktoriumi, Tomas Dičius, krani-ninkas, mechaninio cecho inžinierius, cecho viršininko pavaduotojas, Jonas Gaidys, bloko vyresnysis mašinistas, katilų ir turbinų cecho viršininko pavaduotojas, Antanas Ivanauskas, elektrinės technikos skyriaus viršininkas, Jonas Jasiulionis, elektrinės metalų laboratorijos viršininkas, Romualdas Juknevičius, direktoriaus pavaduotojas, Liudas Juškevičius, katilų cecho meistras, išaugęs iki direktoriaus pavaduotojo, Alfredas Leicmonas, šiluminių matavimų ir automatikos cecho viršininkas, Antanas Liepinis, gamybos ir technikos skyriaus vyresnysis inžinierius eksploatacijai, saugos darbe tarnybos viršininkas, Romualdas Liutkus, nuėjęs kelią nuo katilų cecho mašinisto padėjėjo iki cecho viršininko, Rimvydas Lyberis, elektros laboratorijos inžinierius, vėliau tapęs Kruonio HAE elektros laboratorijos viršininku, Algirdas Lukaševičius, elektros cecho pamainos viršininkas, vėliau elektrinės vyriausiojo inžinieriaus pavaduotojas, Jurgis Michailovas, dirbęs elektrinės ryšių tarnyboje, Anicetas Mikužis, dirbo cecho viršininku, išaugo iki Vals-tybinės energetikos valdybos viršininko, Rimvydas Rukšėnas, praėjo nuo cecho meistro iki Lietuvos Energetikos sistemos generalinio direktoriaus, Stanislovas Satkauskas, pradėjo katilų cecho meistru ir išaugo iki remonto cecho viršininko pavaduotojo, Vaclovas Spudulis, pradėjo katilų cecho meistru, paskui buvo vyriausiojo inžinieriaus pavaduotojas Kruonio HAE, o nuo 1992 metų tapo jos direktoriumi, Jurgis Steponavičius, kaip ir visi, pradėjo meistru, o nuo 1964 m. buvo ilgametis elektrinės kapitalinės statybos skyriaus viršininkas, Juozas Šiožins, remonto ir statybos baro viršininkas ir daugelis kitų, su kuriais nuo elektrinės statybos pradžios braidyta po purvą bei praleista darbe daug bemiegių naktų.

Tais laikais dar buvo mažai pasitikima vietiniais darbuotojais lietuviais, todėl Kauno hidroelektrinės statybos vadovais buvo Luchnev ir Hiltov, o Lietuvos VRE statybos valdybos viršininku iš Kalinino buvo atsiųstas Oleg Šadurskij, antros aikštelės, kur aš pradėjau dirbti, viršininku buvo Fiodor Chochlov, o mano tiesioginiu vadovu – darbų vykdytoju buvo Aleksej Alyšev. Chochlovas buvo stebėtinai

mažo ūgio – gal metras su puse, labai karštas, greit užsidegdavo ir daug bardavosi. Bet po metų jis išvažiavo. Iš senų darbuotojų, dirbusių Kauno HE statyboje buvo daug girdima apie Petrą Kaziūną, kuris tuo laiku užbaiginėjo Kauno HE užtvankos šlaitus. Kai aš paskui daugiau pažinau jo charakterį ir darbo stilių bei pamačiau jo užbaigtus išpuoselėtus Kauno HE užtvankos šlaitus, supratau, kad tai pasišventęs savo darbui, skrupulingas ir pedantiškas inžinierius. Visiškai užbaigęs darbus Kaune, jis atvažiavo į Lietuvos VRE statybą ir buvo paskirtas antros aikštelės viršininku. Mano pagrindinis objektas tada buvo uždaras nuvedamasis kanalas. Tai požeminis dviejų linijų tunelis, kuriuo galėjo važiuoti autobusas. Jo ilgis – pusė kilometro ir tuo laiku jau buvo visas sumontuotas ir užbetonuotos siūlės. Tik dar ne visas užpiltas žemėm. Kaziūnas atėjo pas mane jau apsiavęs guminiiais batais ir mes abu perėjom tuneliu pirmyn, o paskui, kita linija, atgal, brisdami per vandenį iki pusės aulų. Viską atidžiai apžiūrinėjo, aiškiai pasakydamas, kas gerai, o ką reiks pataisyti. Taip detalai jis priiminėjo visus objektus. Reikia pasakyti, kad antra aikštelė statė daug objektų: uždarą ir atvirą nuvedamuosius kanalus, pirmos eilės mazuto ūkį, greitvietę ant Strėvos upės, elektrinės vidaus geležinkelius, vanden-tiekį ir visų rūšių kanalizacijas, pelenų saugyklą, tepalų ūkį, cheminių reagentų sandėlį, pagalbinį korpusą, kur turėjo būti remonto dirbtuvės, vandens cheminio valymo įrenginiai bei keturaukštis administracinis korpusas su buitinėm patalpom ir dar įvairių objektų, reikalingų elektrinės pirmo bloko įvedimui. Visus objektus reikėjo statyti vienu metu, skubėti, nes buvo duotas uždavinys pirmą bloką įvesti per rekordiškai trumpą laiką – 30 mėnesių nuo statybos pradžios. Ta data buvo 1962 metų gruodžio 31 diena. Aikštelėj tuo laiku dirbo 450 darbininkų. Tada buvo klasikinė statybos organizacinė schema: aikštelės viršininkas vadovavo 2–3 darbų vykdytojams, darbų vykdytojai turėjo po 2–3 meistrus, o tie – po 2–3 darbininkų brigadas. Brigadoje paprastai dirbdavo 10–15 žmonių ir tik patyrę brigadininkai, mokantys gerai organizuoti darbus, tokie kaip Vytautas Kaminskas, Antanas Arlauskas ar Andriejus Besčastnyj galėjo vadovauti 20–30 darbininkų brigadoms. Aš, kaip meistras, turėjau 4 brigadas su 130 darbininkų.

Darbo pradžia tokioj sudėtingoj statyboj, man buvo gana sunki. Kaip sakiau, mano pirmas objektas – uždaras nuvedamasis kanalas, jis buvo visai šalia pagrindinio korpuso ir tarp jų buvo tik 30 metrų tarpas, kuriuo galėjo važinėti kranas. O kranas buvo didelis vikšrinis, čekiškas, vadinosi „Škoda“. Jis buvo atvežtas iš Kauno HE statybos, pabaigus ten darbus. Jo vikšrai pusantro metro pločio ir aukštesni už mane. Strėlė apie 50 metrų ilgio ir kėlė 25 tonas. Kranininkas Piotr Nifatov, irgi atvažiavo kartu su kranu. Greta statomas pagrindinis korpusas, buvo klojami jo pamatai, ten dirbo pirmos aikštelės vyrai, daugiausia seni kadrai iš Kauno HE statybos. Kranininką jie gerai pažinojo, o aš buvau naujokas. Vieną

kartą žiūriu, mano kranas leidžia mano stropus į svetimą mašiną. Pasipiktinęs, klausiu, kas čia darosi? Pasirodo, jam taip liepė brigadininkas iš pirmos aikštelės. Matyt, tas papiktnaudžiavimas buvo tam tikras manęs bandymas. Aš kranininko paklausiau, pas ką jis dirba, ir liečiau pakelt stropus bei ateity klausyt tik manęs. Tuo incidentas ir baigėsi, o mes su tuo brigadininku dar ilgai ir sėkmingai dirbom.

Pirmasis mano brigadininkas buvo Mečislovas Buinauskas. Jo brigados vyrai ruošė pagrindą, betonavo paruošiamąjį sluoksnį, darė hidroizoliaciją, montavo geležinkelio atvežtus iš Kaune, Petrašiūnuose, esančios gelžbetonio gamyklos uždaro nuvedamojo kanalo elementus, ruošė siūlių tarp jų armatūrą ir tas siūles betonuodavo. Tie gelžbetoniniai tunelio elementai buvo 20 tonų svorio, piko metu naktį atvažiuodavo sąstatas su 30–40 elementų ir per kitą parą neišeidavom namo, kol jų nesumontuodavom. Siūlių nepertraukiamas betonavimas buvo gana sudėtingas, ypač žiemą, kai reikėjo užtikrinti teigiamą temperatūrą visą laiką. Tam buvo naudojamas specialus pusės tonos garo katilas, kūrenamas dyzelinu.

Aš atvažiavau į statybą rudenį. Statyba didžiulė. Visur kasama, gruntas, pagal geologus, moreninis priemolis. Prieš pagrindinį korpusą, į ežerą lomoj, tekėjo upelis. Rudenį nuo visur kasinėjamo grunto loma užplaukė purvu, t.y. molio tirpalu. Kad ateitų žmonės į darbą, buvo prkloti takai iš lentų, bet kai kada ir jų nesimatydavo, todėl reikėjo žinoti, kur jie yra. Vieną kartą nepataikė darbų vykdytojas Julius Pakalniškis ir pradėjo grimzti į tą košę. Žodžiu, rezultatas – jis buvo ištrauktas kranu, bet jo guminiai batai liko ten. Tuo laiku žiemos buvo labai šaltos, todėl objektų apšildymas sudarė daug rūpesčių. Buvo ir energotraukinys su vandens paruošimo vagonu bei katiline. Tam ūkiui vadovavo mūsų šilumininkas Virgis Tamašauskas. Ir betono gamyklai reikėjo garo. Ypač žiauri buvo pirmojo energobloko paleidimo 1962 metų žiema. Gruodžio mėnesį laikėsi minus 25 laipsniai ir, kadangi darbai vyko visą parą, net mašinų variklių negesindavom. Sudėtingiausia buvo apšiltinti ir apšildyti pagrindinį korpusą. Jeigu įsivaizduoti pastatą 84 metrų pločio, 60 ilgio ir 30 aukščio ir palaikyti viduj teigiamą temperatūrą, kai lauke minus 25, tai dar ne viskas. Sienose pilna visokių angų, dar nevisiškai įstiklintų langų, pučia skersvėjai. Šildymo elementais buvo visur išstatytos bačkutės nuo karbido, pripiltos kokso. Jos vadinosi „mangalkos“. Kad jose pastoviai rusėtų ugnis, ištisom parom budėjo trys brigados ir pūsdavo suspaustą orą nuo kompresorių. Vieną kartą nuo jų net užsidegė sumontuoti kabeliai ir iškilo grėsmė bloko paleidimui. Tam šildymui buvo pavesta vadovauti Juozui Garmui. Tą gaisro vakarą mes su juo vakarieniavom Elektrėnų kavinėj, kai atvažiavo du KGB darbuotojai ir jį išsivežė. Bet, neradus blogų kėslių, darbus tęsėme.

Antroj aikštelėj pagrindinė medžiagų iš sandėlio pristatymo į objektus priemonė buvo bėras arklys su vežėčiom. Jam vadovavo ir prižiūrėjo 3 kategorijos

arklininkas Zaremba. Iš vakaro turėjom parašyti paraišką, ką reikės atvežti ir jis pakraudavo bei atveždavo į objektą. Jeigu reikėdavo vežti ilgas medžiagas, lentas ar armatūrą, jis pailgindavo vežėčias ir taip sėkmingai atvažiuodavo. Į jo pareigas įėjo ir arklio priežiūra bei šėrimas. Problema iškilo vėliau, kadangi arklys buvo pagrindinių priemonių sąraše, o arklaininkas mirė. Tik vėliau aikštelė gavo sunkvežimą GAZ-66 su vairuotoju Kazimieru.

Mūsų, šešių jaunų specialistų, atvykusių iš Kauno, likimas susiklostė skirtingai. Leonidas Trapidas buvo paskirtas į statybos laboratoriją, kuri daugiausia užsiiminėjo betono gamykla ir pagrindų gruntų tyrimu bei analize. Pablogėjus sveikatai, po pusmečio jis dingo ir grįžo į Kauną. Jurgis Bazilevičius irgi neišlaikė nė metų. Jonas Skaringa taip pat dirbo antrojo aikštelėje, atviro nuvedamojo kanalo meistrui, bet paskui išvažiavo į gimtąją Pasvalio rajoną. Jau paleidus pirmąjį energobloką, kai nebebuvo reikalo kurenti katilines ant ratų, Virgis Tamašauskas perėjo į Kauno radijo gamyklą. Liko Juozas Garmus, bet jo įsitikinimas buvo, kad vienoj vietoj galima dirbti ne daugiau kaip penkerius metus (sutampa su šiandieniniais rotacijos principais), jis išvažiavo į savo tėvoniją – Vilnių.

Kadangi aš buvau sėslaus charakterio, tai ir likau Elektrėnuose. Paskyrė darbų vykdytoju, paskui, kai Petras Kaziūnas išvažiavo į Kauną – Statybos tresto vyr. technologu, 1966 metais mane paskyrė antros aikštelės viršininku. Darbų frontas išsiplėtė.

Anksčiau aš minėjau, kad Statybos valdybos viršininku buvo Oleg Sergiejevič Šadurskij. Vardu ir tėvavardžiu mes jį ir vadindavom pagal rusų papročius. Jis buvo gana griežtas, bet teisingas, gerai mokėjo organizuoti statybos darbus. Laikėsi duoto žodžio. Šiaip jis jautėsi stambios, labai reikalingos Lietuvai, statybos vadovu, žinojo savo vertę, ypač po pirmojo bloko paleidimo per rekordinį 30 mėnesių terminą. Jis dirbo dešimt metų ir, kai 1971 metų gegužę išvažiavo į Leningradą, Jonas Velaniškis buvo paskirtas statybos valdybos viršininku, o aš – vyriausiuoju inžinieriumi.

Jonas Velaniškis – tuo metu iš pagarbos visi jį šaukdavo Jonas Matviejevič, nes taip jis buvo vadinamas visų viršininkų Maskvos Energetikos ministerijoje ar Lietuvos vyriausybėje. Tai legendinis energetinės statybos inžinierius, jau tuo metu buvo garsus, kai baigęs Kauno politechnikos institutą, statęs Gorkio hidroelektrinę, po jos grįžęs į Kauno hidroelektrinės statybą, nežiūrint, kad buvo tremtinio sūnus, apdovanotas aukščiausiu Lenino ordinu ir atvažiuojo į Lietuvos VRE statybą vyriausiuoju inžinierium. Apie jį, kaip energetikos veteraną, rašoma įvairiose knygose („Lietuvos energetika“, „Lietuvos elektrifikavimo istorija“, gal apie jį dar parašys ir jo žmona Liuda, lydėjusi visą gyvenimą ir besidalijusi su juo vargais ir rūpesčiais).

Dirbau su Jonu Velaniškiu iki jo mirties 1991 metų lapkritį – 30 metų. Galiu papasakoti keletą epizodų iš bendro darbo. Niekada nepamiršiu, kaip aš gavau pirmą papeikimą. Buvau darbų vykdytojas, statėm mazuto ūkio išpylimo estakadą. Reikėjo porą metrų nukasti gruntą, bet ta trasaėjo veikianti 10 kilovoltų elektros linija, kuri maitino pusę statybos. Gruntą kasė virtuožas ekskavatorininkas Bronius Plerpa. Velaniškis, važiuodamas pro šalį, pamatė, kaip ekskavatorius po aukštos įtampos linija nuima gruntą. Pasišaukė jis mane į kabinetą, parodė jau paruoštą įsakymą ir sako: „Čia tau papeikimas. Pasirašyk. Ar žinai už ką? Tai buvo pamoka visam gyvenimui, kad negalima nusižengti elektros linijų apsaugos taisyklėms.

Lietuvos VRE statybos valdyba buvo sąjunginės Energetikos ministerijos stambaus tresto „Sevennergostroj“ („Šiaurės energetikos statyba“) vienas iš dvylikos padalinių. Visą statybos laikotarpį, tresto valdytoju buvo Valentin Aleksandrovič Kožėvnikov, o vyriausiuoju inžinierium – Mark Vladimirovič Adler. Kožėvnikovas vėliau tapo TSRS energetikos ministro pavaduotoju ir mums su Velaniškiu buvo lengviau spręsti savus klausimus ministerijoje. Tais laikais visko trūko, reikėjo labai planuoti ir prieš kiekvieną ketvirtį valdybos vadovai važiuodavo į Leningradą atsiskaityti už praeitą ketvirtį, pateikti, ką nuveiks per kitą ir „apsiginti“ tiems darbams reikalingas statybines medžiagas. Kadangi visko duodavo mažiau, negu prašo, tai ir prašydavo daugiau. Dabartiniam jaunimui sunku paaiškinti, ką reiškė deficitas, fondai ar paskyros statybinėms medžiagoms. Jeigu gavai paskyrą, tai dar nereiškia, kad jau turi, tarkim, armatūrinį plieną iš Čeboksarų ar medieną iš Bratsko. Dar reikia pastangų ir lietuviško skilandžio bei „Palangos“. Kai tapau vyriausiuoju inžinierium, į Leningradą važinėdavau ir aš, puikiai pažinau tą virtuvę.

Lietuvos VRE statyboj specializuotus darbus atliko subrangovai. Kadangi Lietuvoj tokių specialistų nebuvo, buvo komandiruojami ištisi padaliniai iš sąjungos. Pagrindinis korpusas buvo suprojektuotas iš surenkamų gelžbetoninių elementų. Juos montavo mūsų tresto iš Leningrado padalinys ir vadinosi „Sevteplomontazh“. Darbų vadovu buvo komandiruotas Viktor Dudarenko, o paskui, jam išvažiavus, ilgą laiką vadovavo pasišventęs savo darbui ir labai pedantiškas, atsakingas inžinierius Vytautas Žemaitis. Tų konstrukcijų montuotojai-aukštaliai – specialios kastos žmonės. Jiems keliami aukšti sveikatos, psichikos ir ypač pusiausvyros reikalavimai, artimi lakūnų ar net kosmonautų. Jie turi dirbti aukštyje, mūsų sąlygomis, 30 ar 40 metrų nuo žemės, kai pagrindinė apsaugos priemonė yra specialus aukštaličio diržas, ir tai, ne visada turi galimybę juo pasinaudoti. Atsimenu, montuojant pastato fermas, pamačiau, kaip montuotojas aukštyje eina per fermos apatinę siją ir nustėra. Nors jis buvo užkabinęs diržo karabiną už įtempto trosą, betėjo per 20 centimetrų pločio siją. Vėliau pradėjau bartis su juo vadovu, bet jis man pasakė: „Priprasi mažiau krepiti į tai dėmesį. Čia gi montuotojai“. Vėliau esu

perėjęs 30 metrų aukštį per 40 centimetrų pločio rygelį, nuo vienos kolonos prie kitos (12 metrų), bet tai savęs bandymas, o ne kasdienis darbas.

Visus įrengimus ir vamzdynus montavo Leningrado tresto „Sevzapenergomontazh“ Lietuvos aikštelė. Jos viršininku, visą laiką montuojant Lietuvos VRE, o taip pat ir Kauno termofikacinės elektrinės pagrindinius įrengimus, buvo Jurij Solomonovič Fraiman. Jo tikras vardas buvo Juda. Jis buvo gabus vadovas, visada malonus su aplinkiniais, ypač genrangovu bei užsakovu, niekada su jais nesiginčydavo ir vykdavo jų nurodymus. Darbus organizuodavo gerai ir vykdavo laiku. Visi montuotojai tais laikais būdavo laikinai komandiruojami iš Leningrado, gaudavo pusės algos priedą už atitrūkimą nuo šeimos. Todėl jų skaičius labai keisdavosi, priklausomai nuo poreikio. Artėjant bloko paleidimo terminui, prasidėdavo darbas dviem pamainom, o paskui ir visą parą. Žodžiu, nuo montuotojų darbo labai priklausė, ar energetinis katilas ir turbina, su dideliu kiekiu įvairių pagalbinių siurblių bei kitų įrengimų, bus laiku sumontuoti, išbandyti ir atliktas jų kompleksinis bandymas.

Elektros įrengimus, variklius, kabelius montavo „Hidroelekromontazh“ elektromontuotojai. Jiems vadovavo iš Armėnijos atvažiavęs Jurij Bagirov. Reikia pasakyti, kad elektromontuotojai save laikė „mėlyno kraujo“ aukštos klasės specialistais. Prisimenu pas juos dirbantį labai atkaklų, tvarkingą brigadininką Algirdą Semėną, kuris paskui baigė Institutą, tapo inžinierium ir ilgą laiką vadovavo aikštelei Kauno TE, Mažeikių TE ir Kruonio HAE statybose.

Negalima įsivaizduoti šiluminės elektrinės be kaminų. Lietuvos VRE jų yra trys: pirmas 150 metrų aukščio, nes aukštesnio tais laikais nederino kariškiai, ir du vėlesni po 250 metrų. Jų statybos technologija gana sudėtinga. Mūsų, kaip genrangovo statybininkų, funkcija buvo iškasti ir išbetonuoti pamatą, o paskui atvažiudavo iš Talino „Specželezobetonstroj“ brigada ir pagal specialią technologiją betonuodavo kamino vamzdį. Mūsų pareiga buvo tik padėti ir patiekti aukštos kokybės betoną pagal jų paraiškas. Kylant kaminui, kartu kilo jo kepurė, panaši į grybą, viduj montuojami laiptai ir du liftai – vienas darbuotojams, kitas betonui. Buvau užlipęs į antro kamino viršų. Kėliausi laiptais, o ne liftu. Galima įsivaizduoti, kaip užlipau į kokį aštuoniasdešimtą namo aukštą per valandą, pavargau, viršų atsisėdau ant atbrailos pailsėti ir pasižvalgyti aplink. Elektrėnų apylinkės labai gražios ir iš viršaus labai įspūdingai matyti.

Statyba vystėsi labai sparčiai. Iš pat pradžių įvairiems darbams buvo, be jokių apribojimų ir didelių reikalavimų, priiminėjami įvairių specialybių, o ir be specialybės darbininkai. Daugelį jaunimo traukė didelės statybos romantika. Atvažiudavo darbininkai ir su šeimomis, juos apgyvendindavo laikinoje gyvenvietėje, barakų tipo bendrabučiuose. Šeimai duodavo vieną kambarį, o virtuve ir kitais patogumais – naudodavosi lauke. Jie gaudavo pažadą perspektyvoje gauti butą Elektrėnuose, kai

tie bus pastatyti. Lietuvos VRE statyba gavo visasąjunginės sparčiosios komjaunoliškos statybos vardą. Tai turėjo ir kažkokių plusų. Tuo laiku buvo jau išibėgęs taip vadinamas Chruščiovo „atšilimas“ politikoje, ekonomikoje bei apskritai žmonių gyvenime. Iš pokarinės tremties vietų Sibire buvo paleidžiami lietuviai, išbuvę ten dešimtmetį, jie grįždavo į Lietuvą, bet jų gyventos vietos buvo arba išplėstos, nacionalizuotos, sudegusios arba neleidžiama į jas grįžti. Taip pat neleidžiama buvo važiuoti į miestus, o, be to, niekas jų ten nelaukė. O į tokias statybas, kaip mūsų, vykti galėjo. Atvyko daug kvalifikuotų darbininkų, kurie sąžiningai dirbo, įleido šaknis Elektrėnuose ir dabar jau gyvena kelinta karta. Taip statyboj išaugo ir pagarsėjo brigadininkai Vytautas Kaminskas, Antanas Arlauskas. Su Kaminsku teko dirbti daug metų ir visą laiką jis dirbo taip gerai, nuoširdžiai, atsakingai, kad aš daugiau tokio pasišventimo darbui savo gyvenime nemačiau. Nors neturėjo jokio statybinio išsilavinimo, puikiai skaitė brėžinius, vadovavo 40 darbininkų brigadai. Kaminsko brigada dirbo pagrindinio korpuso statyboje. Jie įrenginėjo pastato pamatinę plokštę ir pačius pamatus po kolonom. Tai buvo pats atsakingiausias darbas statyboje.

Pirmos aikštelės viršininkas buvo jau gana patyręs inžinierius-hidrotechnikas Romualdas Charūnas, jau nuo 1956 metų dirbęs Kauno hidroelektrinės statyboje. Jis buvo stipraus charakterio, gana pedantiškas, sąžiningas darbuotojas. Kaminskas buvo pripratęs su juo dirbti, jie vienas kitą suprato ir, kai 1969 metais Charūnas išvažiavo dirbti į Kauną Namų statybos kombinato vyriausiuoju statybininku, mane paskyrė pirmos aikštelės viršininku, gavau ne tik atsakingiausią barą, bet ir patyrusius, susigyvenusius darbininkus. Kaminsko brigadoj buvo daug gerų darbininkų. Plečiantis darbams, pastebėjau jo grandininką-suvirintoją elektra – Vytautą Patiejūną. Jį paskyrėm kitos brigados brigadininku. Geras darbininkas, sumanus vadovas, jis paskui Kruonio HAE statyboje pasižymėjo vandens priimtuvo betonavimo darbais nuo pamato iki pat viršaus. Antros aikštelės viršininku, tuo metu, buvo paskirtas patyręs statybininkas,

*Brigadininkas Vytautas Kaminskas 1964 metais
(nuotrauka iš „Jaunimo gretų“ žurnalo)*

neseniai pas mus pradėjęs dirbti darbų vykdytoju, Adolfas Motiejūnas. Jis perėmė visus mano statytus objektus ir darbuotojų kolektyvą.

Antano Arlausko brigada įrenginėjo katilinės pastato ir pačių katilų pamatus. Iškastoj 5 metrų gylio dauboj reikėjo keliuose lygiuose betonuoti pamatus po įvairiais įrengimais, atsakingai sutankinti iš Abromiškių karjero atvežtą ir supiltą smėlį, jo sutankinimą priduoti statybinei laboratorijai ir taip keltis į viršų. Arlausko darbu galėjom visiškai pasitikėti.

Šiandien, praėjus penkiasdešimčiai metų po tų, Lietuvos VRE statybos laikų, aš su didžiausia pagarba prisimenu brigadininkus: Antaną Kondrotą, Joną Budrevičių, Vytautą Sladkevičių, Motiejų Jančiauską, geležinkelietį – Stepą Paulauską, aikštelės mechaniką – Henriką Girnių, meistrus – Kazimierą Narbutą, Juozą Šeškevičių ir daugelį kitų.

Noriu papasakoti apie Simonaičių šeimą. 1948 metais jų šeima buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą. Lietuvoj atsitiktinai liko tik vyriausias sūnus Jonas. Jis dirbo Kauno HE statyboje autobuso vairuotoju, paskui, jau Elektrėnuose – darbininkų aprūpinimo skyriuje, naujai pastatytos universalinės parduotuvės pardavėju. Motina su trimis sūnumis – Juozu, Petru ir Algimantu gyveno tremtyje, vėliau prie jų prisijungė, baigęs kalėti Vorkutoje, tėvas Ignas. 1959 metais jie grįžo į Lietuvą. Juozas pradėjo dirbti statybos autotransporto ūkyje mechaniku, Petras – motoristu, o Algimantas iš pradžių buvo vairuotoju, paskui, pasimokęs, tapo mechaniku ir išaugo iki ATK viršininko. Juo buvo baigiant statyti Lietuvos VRE, taip pat Kauno ir Vilniaus termofikacines elektrines. Kai Vilniaus TE statyba buvo perduota Energetikos statybos trestui, jis ten ir liko. Tai darbštūs, labai komunikabilūs žmonės, su kuriais buvo gera dirbti, o ir dabar malonu susitikti ir prisiminti jaunystės laikus.

Algimanto Simonaičio prisiminimai

Kai po 15 metų gyvenimo Sibire grįžau į Tėvynę Lietuvą, išgirdus traukinyje lietuvišką kalbą ir pranešimą, kad jis atvyksta į Lietuvos sostinę Vilnių, aš neišpasakytai susijaudinau.

Stalino tremtiniam buvo pasakyta – ištremti visam gyvenimui.

Grįžęs į Lietuvą, nuo 1962 metų pradėjau dirbti energetikos sistemoje ir joje išdirbau 40 metų. Dirbdamas perėjau visas pakopas – nuo eilinio vairuotojo, mechaniko iki autoūkio viršininko pareigų. Lietuvos VRE statybos autoūkiui teko vadovauti kartu su vyriausioju inžinieriumi Vytautu Jovu ir vyriausiąja buhalterė Bronislava Kitoviene.

Algimantas Simonaitis

Šie bendradarbiai mane lydėjo ir statant Kauno TE, Mažeikių TE, Vilniaus TE-3 bei Kruonio HAE.

Laikiau didele garbe dirbti šalia tokių gerbiamų žmonių, energetikos veteranų: Jono Velaniškio, Vidmanto Bakšio, Prano Noreikos, Viktoro Meko.

Ypač daug pamokymų gavau iš Jono Velaniškio. Kada būdavo leidžiami energetikos blokai, tai atsirasdavo daug nenumatytų darbų, o Maskva reikalaudavo raportuoti, kad blokas paleistas laiku – kai iš kamino pakyla dūmas, kaip per popiežiaus rinkimus. Ne kartą Velaniškiui sakiau, kad to ar kito darbo neįmanoma laiku padaryti, o jis sakydavo: „Nepadaryti darbo daug proto nereikia, o tu pagalvok, kaip tą padaryti“. Ši pamoka išliko visam gyvenimui. Šią išmintį perdaviau savo artimiesiems, draugams, vaikams ir anūkams.

Statant Mažeikių TE reikėjo pramokt ir žemaitiškai. Vairuotojui pasiskundus, kad puola kuisiai, nesupratau, apie ką jis kalba. Pasirodo, žemaičiai taip vadina uodus.

Pagrindiniai buldozeriai tuo laiku buvo 100 AJ galios „Staliniecai“ S-100, bet vėliau gavom du galingesnius T-130. Tai buvo didesni, galingesni buldozeriai, dėl naujos vikšrų konstrukcijos labai tinkami statyboms. Jie dirbo atsakingesniuose objektuose. Juos patikėjo geriausiems buldozerininkams. Vienu jų dirbo Leonas Dranginis, o kitu – Kasparaitis (matyt, neveltui jo anūkas tapo garsiu ledo ritulininku).

Nė viena statyba neapsieina be betono. Jo poreikis greit augo ir Lietuvos VRE statyboj. Iš pradžių buvo pastatytas taip vadinamas pionierinis betono ir skiedinio mazgas, o paskui – betono gamykla su dviem maišyklėm po 425 litrus talpos. Kai aš pradėjau dirbti, ji jau veikė. Ji dirbo dviem pamainom, o, esant reikalui, visą parą. Man reikėjo priprast gauti betoną, nes gamyklos pajėgumas buvo kelis kartus mažesnis už objektų poreikius. Iš vakaro paduodi paraišką rytdienai, o ryte meistrai susirenka betono gamykloj, taip sudaro gyvąją eilę, kaip kažkada prie duonos. Lauki, lauki ir kai pirmą mašiną gauni, patenkintas sėdi į ją ir važiuoji į savo objektą. Nuo statybos pradžios gamykloj meistrų dirbo Algirdas Stelmokas. Jis vienas iš pastoviausių ir ištikimiausių statybos žmonių. Jeigu iš pradžių buvo betono gamyklos viršininkas ir trys meistrai, tai vėliau liko jis vienas ir gamykla dirbo be priekaištų. Vėliau jis iki pensijos dirbo Kruonio HAE statyboje netipinio surenkamo gelžbetonio poligono meistrų.

Betono kokybę priekabiai tikrino statybinės laboratorijos darbuotojai. Laboratorijos viršininkas buvo Arūnas Makulis, metais anksčiau už mane baigęs KPI, irgi visą gyvenimą išdirbęs elektrinių statyboje. Vėliau jis tapo gamybinio-techninio skyriaus viršininku, o paskui – statybos valdybos viršininko pavaduotoju. Į jo pareigas įėjo visos statybos aprūpinimas medžiagomis ir konstrukcijomis. Tik

tie, kurie dirbo tais amžinų nepriteklių laikais, supras, koks tai sunkus ir atsakingas darbo baras.

Statybos valdyba tuo metu turėjo daug mechanizmų: ekskavatorių, buldozerių, kranų, turėjo du šilumvežius, nes reikėjo pasiimti vagonus su krovniais iš Vievio geležinkelio stoties. Mechanizacijos aikštelės viršininkas buvo Fiodor Grigorjevič Grigorjev. Tai buvo pagyvenęs žmogus, neturėjo jokio išsilavinimo, bet labai gerai suprato mechanizmus. Mechanizmai buvo seni, jau atidirbę savo resursus, gana dažnai gesdavo. Jei mechanizatoriaus žinių sugedusį ekskavatorių pataisyti neužtekdavo, jis palįsdavo po juo, apžiūrėdavo ir iškart pasakydavo, ką reikia daryt. Pagrindinis jo drabužis buvo tepaluota šimtasiulė ir kareiviški batai. Likusiu nuo darbo laiku jis žvejodavo Elektrėnų vandens saugykloj. Vasarą mirkdavo vandenį, o žiemą sėdėdavo ant ledo.

Statybai įsibėgėjus, joje dirbo 1300 darbuotojų, todėl sunku aprašyt tą periodą ir jo žmones. O ir laiko jau nemažai prabėgo. Pirmą bloką paleidom 1962 metų pabaigoje (mes sakydavom – gruodžio 32 dieną). Taip vėliau kas metai buvo paleisti dar trys, tokio pat 150 megavatų galingumo, blokai. Prasidėjo antros eilės statyba, tik jau blokai buvo 300 megavatų. 1972 metų spalio mėnesį pabaigėm paskutinį, aštuntą bloką. Dar kelis mėnesius darėm pagrindinio korpuso apdailą, kad galėtume surengti pabaigos mitingą ir sukviesti valdžios atstovus ir svečius.

Lietuvos elektrinė dabar (R. Birmano nuotr.)

Tuo laiku aikštelės viršininku pas mus dirbo iš Namų statybos kombinato atėjęs patyręs darbų vykdytojas – Edmundas Nausėda.

1972 metais trestas atsiuntė į darbą tris jaunos specialistus, baigusius technikumus Ukrainoje: Valerijų Usenko, Tatjaną (pavardės neprisimenu, bet vėliau ji ištekėjo už mūsų brigadininko ir tapo Radzevičiene) ir Vierą Laizorik. Merginos pradėjo dirbti buhalterijoje, geros ir sąžiningos darbuotojos, Elektrėnai joms tapo antra tėvyne. Valerijus Usenko pradėjo dirbti meistrui, įsitvirtino pas mus, buvo labai aktyvus ir organizuotas. Statybos valdybai pradėjus darbus Kauno termofikacinės elektrinės statyboje, buvo paskirtas Elektrėnų statybinės aikštelės viršininku ir juo išdirbo iki pat statybos valdybos privatizavimo 2004 metais. Per tą laikotarpį, Elektrėnų aikštelė, kadangi statybos valdyba buvo užsiėmusi kitais darbais, dirbo savarankiškai, statydama įvairius objektus Lietuvos elektrinei: Elektrėnų miesto valymo įrenginius Kazokiškėse su spaudiminiais vamzdžiais iki jų, pastatus elektrinės autotransportui, „Žigulių“ autoservisą, renovavo mokyklą ir net tiesė gatves į naują nuosavų namų mikrorajoną. Jau statant Kruonio HAE, Elektrėnuose buvo statoma jos statybinės bazės dalis, kurios prisireiks statybininkams ir ateity: didelė autotransporto bazė su 300 tonų kuro sandėliu bei administraciniu korpusu, surenkamo gelžbetonio poligonas prie betono gamyklos, kuri buvo iš naujo perstatyta.

2000 metais elektrinės direktorius suprojektavo ir prie centrinio valdymo pulto pritvirtino paminklinę marmurinę plokštę, pavadintą „Jie statė Lietuvos elektrinę“.

Apie 1970 metus pradėjo ryškėti, kad mums bus pavesta statyti Kauno termofikacinę elektrinę, nes miestas labai statėsi ir pradėjo trūkti šildymo galingumų. Buvo parinkta aikštelė miesto šiaurinėje dalyje, šalia ažuolyno, netoli autostrados Vilnius–Kaunas.

KAUNO TE STATYBA

1971 metų vasarą buvo pradėti vandens šildymo katilinės statybos darbai. Turėjom per labai trumpą laiką pastatyti du po 100 Gigakalorijų galingumo katilus. Kitais metais pirmas katilas jau buvo sumontuotas, padaryti magistraliniai šilumos tiekimo vamzdžiai iki miesto tinklų. Pradėjom pagrindinio korpuso, kur turės būti sumontuoti katilai ir turbinos, statybą.

Elektrinės projektą ruošė Minsko projektavimo institutas, jis vadinosi „Vnipi Energoprom“. Čia toks rusų mėgtas sutrumpinimas reiškė „Vsesojuznyj naučno issledovatel'skij projektnyj institut energetičeskoj promyšlennosti“. Tai buvo Maskvos projektavimo instituto tokiu pat pavadinimu filialas. Termofikacinės elektrinės projektas buvo naujas, vadinosi TEC-ZIGM. Išvertus tai reiškė „Gamyklinės gamybos dujų-mazuto termofikacinė elektrinė“. Projekto vyriausioju inžinierium buvo

*Kauno TE statybos aikštelės apžiūra.
Iš kairės: V. Bakšys, Goldman, J. Velaniškis, VI. Kučinskas*

Goldman, paskui Semion Chazak. (Jo tikras vardas buvo Samuil). Tuo laiku buvo pradėtos statyti dvi tokios elektrinės: viena Kuibyševe, kita – Kaune. Maskvoje buvo ruošiamas pagrindinis projektas, o Minske jau pritaikydavo mūsų statybai. To projekto vadovu ir projekto vyriausiuoju inžinierium buvo Maskvos žydas su išpūdinga pavarde: Grobokopatel. Mažo ūgio, plikas ir su barzda, labai judrus, mokantis įtikinti savo pašnekovą. Projekte buvo daug naujų techninių sprendimų, kai kada gana neįprastų ir jis labai džiaugdavosi, kai mes sutikdavom juos priimti. Jeigu tradiciniuose elektrinių projektuose pagrindiniam korpuse buvo labai daug sudėtingų pamatų po įvairiais įrengimais, tai čia po visu pastatu buvo išbetonuota galinga armuota 80 centimetrų storio gelžbetoninė plokštė ant smėlio pagrindo, paskui staklėmis su almaginiais grąžtais reikalingose vietose išgręžiamos skylės betone, įstatomi specialūs varžtai, su užankeravimu, vadinama kregždės uodega, ir užmaunamas koks nors siurblys ar kitas įrengimas. Tokia naujoviška konstrukcija visiems labai patiko.

1981 metais šis naujas projektavimo ir statybos būdas, įdiegtas Kauno ir Kuibyševo termofikacinių elektrinių statybose buvo pristatytas TSRS Ministrų Tarybos premijai. Ją gavo projektuotojai, statybininkai ir eksploatacijos darbuotojai – viso 19 žmonių, tarp jų ir Kauno TE statę „Sevzapenergomontaž“ brigadininkas Bronius Svaldenis, Energetikos objektų statybos Lietuvos TSR valdybos

„Lietenergostatyba“ vyriausiasis inžinierius Vidmantas Bakšys ir Kauno TE direktorius Vladas Kučinskas.

Statant Kauno TE jos direktoriumi dirbo buvęs Kauno miesto vykdomojo komiteto pirmininkas ir po to Petrašiūnų elektrinės direktorius Vladas Kučinskas, o vyriausiuoju inžinieriumi – Juozas Rymeikis. Statybom užsiiminėjo direktorius, jis jau turėjo didelę patirtį elektrinių eksploatacijoje, stengėsi naują pastatyti kuo geriau. Mes jau buvom pasiekę Lietuvos VRE statyboje, kad darbų vykdymui turim gauti iš užsakovo 3 egzempliorius brėžinių savo darbams ir po 2 – kiekvienam subrangovui. Jie to neskaitė būtinybe ir mums siūsdavo mažiau. Vieną kartą grąžinom brėžinius, kitą. Po to kartą atvažiuoja ponas Kučinskas, meta gražintus brėžinius Velaniškiui ant stalo ir sako pasipiktinęs: „Sutvarkyk tą savo Bakšį“. Velaniškis išsprendė viską tolerantiškai, sušaukęs pasitarimą su užsakovu ir projektuotojais, bet po to gaudavom reikalingą egzempliorių skaičių.

1972 metais Jonas Velaniškis, būdamas Lietuvos VRE statybos valdybos (1977 metais ji buvo pervadinta į statybų valdybą „Lietenergostatyba“) viršininku, gerai suprato, kad šiai statybai labai reikalingas Petras Kaziūnas su jo pedantišku charakteriu, užsispyrimu, pastangomis viską daryti tik gerai ir sugebėjo jį pavilioti iš Kauno statybos tresto, kur jis dirbo vyriausiuoju technologu. Kaziūnas tapo aikštelės viršininku, pradėjo statyti statybinę bazę. Ant jo pečių gulė visi statybos pradžios vargai. Paskui, plečiantis statybai, jis buvo paskirtas statybos valdybos viršininko pavaduotoju. Tuo laiku statybose buvo diegiama nauja planavimo ir ekonominio stimuliavimo sistema. Visus objektus ir statybos darbus reikėjo sudalinti į atskirus technologiškai išbaigtus etapus. Tai ir buvo pavesta Petru Kaziūnui. Gamybinio-techninio skyriaus viršininku atėjo dirbti iš projektavimo instituto labai darbštus inžinierius Antanas Kedys, jo pavaduotoja – Lilija Palšmitienė. Vyriausiąja buhalterė dar nuo Kauno HE ir Lietuvos VRE statybos laikų dirbusi Anastasija Utlova. Planavimo skyriaus viršininku buvo Žaldokas, savotiškas, bet patikimas darbuotojas. Jeigu jį pasikviesdavo Velaniškis ir liepdavo parašyti kokį nors įsakymą (ypač apie premijas ar kokias išmokas), jis sakydavo, kad tai prieštarauja įstatymams (jei taip būdavo). Tada jam liepdavo parašyti taip, kad neprieštarautų normoms.

Besiplečiančiam miestui reikėjo naujo šilumos šaltinio, todėl miesto valdžia, o ypač jo Vykdomojo komiteto pirmininkas Vladislovas Mikučiauskas puikiai suprato, kad žmones mes galim suvilioti tik suteikdami jiems butus. Termofikacinės elektrinės suvestinėje sąmatoje buvo numatytos lėšos gyvenamajai statybai, bendru sutarimu jos buvo perduotos Kauno miestui ir iš jo buvo perduodami statybai jau pastatyti gyvenamieji namai netoli esančioje Partizanų gatvėje. Taip į elektrinės statybą ir eksploataciją atėjo daug gabių, energingų ir kvalifikuotų žmonių.

Gera prisiminti brolius Didrikus – požeminių komunikacijų klotėjų brigadininką Antaną ir šaltkalvį Karolį. Tai buvo aukštos kvalifikacijos savo srities specialistai. Darbingas ir reiklus brigadininkas buvo Irenijus Norvaišas.

Aikštelės viršininku tapo Elektrėnuose dirbęs tarnybinio korpuso darbų vykdytoju Algis Sakalauskas, o išsiplėtus mazuto ūkio statybai, antros aikštelės viršininku buvo paskirtas Vytautas Mankevičius. Darbų vykdytoju atėjo dirbti Stasys Gražys.

Stasio Gražio prisiminimai

Stasys Gražys

1972 metais, kai aš rudenį atėjau į Kauno TE statybą, buvo vykdomi statybinės bazės įrengimo darbai: administracinio pastato, mechaninių dirbtuvių, buitinio korpuso, autotransporto pastato statybos darbai. Petro Kaziūno vadovaujamoje aikštelėje vyr. darbų vykdytojais dirbo Leonas Alaburda ir Algimantas Sidabras, darbų vykdytojais – Romas Svirskas, Petras Kregždė, Robertas Bakšys, Audrius Jonyla, Aleksandras Kuzminas, Algis Simonaitis, geodezininkas Jonas Sližys. Mechanikų barui vadovavo Marijonas Ramanauskas, mechaniku buvo Albertas Motiejūnas, vyriausiu energetiku dirbo Jonas Gudanavičius.

Lygiagrečiai jau buvo pradėti pagrindiniai objektai: montuojami pagrindinio korpuso pamatai, cheminio vandens valymo korpusas, vandens aušintuvė su siurbline bei baigiami montuoti du termofikacinio vandens šildymo katilai po 100 gigakalorijų, nes Kaunui trūko šildymo energijos.

Dirbo statybinės brigados, vadovaujamos Altonio Juodeikos, Irenijaus Norvaišos, Igno Banevičiaus. Galiu dar paminėti, kad dirbo patyrę specialistai: suvirintojai Karolis ir Antanas Didrikai, Jonas Padriežas, buldozerininkai Juozas Sakalauskas ir Algis Degutis, ekskavatorininkas Juozas Rasiukevičius, santechnikas Karolis Stankevičius, mūrininkas Marius Bareika ir kiti.

Bebaigiant statyti Kauno TE, Vytautas Mankevičius buvo paskirtas naujai sukurtos Mažeikių termofikacinės elektrinės statybos valdybos viršininku, o Stasys Gražys – vyriausiuoju inžinierium.

Brolis Robertas Bakšys, Utenoje baigęs vidurinę mokyklą, mokėsi Vilniaus statybos technikumė, išvažiavo dirbti į Jurbarką, po to – persikėlė į Jonavą, dirbo azotinių trąšų gamyklos statyboje ir 1973 metais atvažiavo į Kauno TE statybą jau turėdamas neblogą apdailos darbų meistro patirtį. Robertas išdirbo septynerius metus, padarė visą Kauno TE objektų apdailą.

Kauno TE iš Taikos prospekto

Bendrai, statybininkų darbas yra padidinto pavojingumo. Prisimenu, tais, dabar jau senais, laikais priimant žmogų į darbą, kadrų skyrius darbuotojui, nesvarbu ar jis dirbs suvirintoju, dažytoju ar darbų vykdytoju, paduodavo reikalavimą praeiti medicininę apžiūrą, ar gali dirbti aukštyje. Po to tą patikrinimą reikėdavo praeiti kasmet. Praeidavau tokią patikrą ir aš. Prisimenu, kaip pas gydytoją reikėdavo sėsti į specialią sukamą kėdę, pasukdavo, ir atsistojus pereiti per grindų lentą ir užsimerkus pataikyti pirštu į nosį. Nepraėję šio testo, būdavo nepriimami į darbą arba įrašomi į negalinčių dirbti dideliame aukštyje sąrašą. Jie buvo darbų vadovų rūpestis, nes atsitikus nelaimingam atsitikimui, už juos buvo visiškai atsakingi. Kiekvienos elektrinės statyboj tokių atsitikimų, susijusių su darbininkų neatsargumu ar jų vadovų neatsakingumu, įvykdavo nemažai. Sudėtingiausi ir skausmingiausi būdavo susiję su kritimu iš didelio aukščio. Nėra nė vieno elektrinės kamino, kurį statant nebūtų nukritęs darbininkas. Taip buvo ir statant tris Lietuvos elektrinės kaminus ir Kauno TE. Įstrigo į atmintį pirmas nelaimingas atsitikimas mazuto ūkio siurblinės statyboje 1962 metų birželio 26 dieną man dirbant dar meistrui. Tada, montuojant siurblinės pastatą, stropuotojas Skarinka nesusėjo pasitraukti nuo kranu keliamo sieninio panelio, nukrito iš 5 metrų aukščio ant pamato klojinių ir žuvo.

Statybos valdybos saugumo technikos inžinieriais per visus 50 jos darbo metų buvo tik du darbuotojai: nuo Kauno HE statybos laikų Antanas Jaras, o paskui visą laiką – Jonas Narkūnas. Antanas Jaras beveik visą laiką vaikščiojo su fotoaparatu. Jų pagrindinė pareiga buvo organizuoti darbininkų apmokymą saugiai dirbti, juos instruktuoti ir dar daug įvairių pareigų, iš jų ir visuomeninių.

MAŽEIKIŲ TE STATYBA

1976 metais mums buvo pavesta pradėti statyti Mažeikių termofikacinę elektrinę. Ji buvo būtina jau pradėti statyti naftos perdirbimo gamyklos (NPG), kuri buvo Lietuvos ir Tarybų Sąjungos vystymo planuose. NPG jau 1964 metais buvo projektuojama statyti prie Jurbarko, ilgai buvo svarstoma ir vilkinama, tačiau 1970 metais Lietuvos vyriausybė, rūpindamasi, kad būtų pašalintas Nemuno žemupio ir Kuršių marių užteršimo naftos produktais pavojus, kreipėsi į TSRS Ministrų Tarybą su prašymu perkelti NPG ir TE statybą į Mažeikių rajoną. Liki-mo ironija – kitoj Nemuno pusėj Kaliningrado srity (ties Jurbarku) Rusija dabar ruošiasi statyti atominę elektrinę ir aušinimui naudoti Nemuno vandenį.

Po ilgų svarstymų ir derybų Maskvoje 1970 metais sutikimas perkelti NPG į Mažeikių rajoną buvo gautas ir parinkta statybos aikštelė 13 kilometrų nuo Mažeikių Juodeikių kaimo teritorijoje dešiniajame Varduvo upės krante. Projektuoti elektrinę buvo pavesta mums gerai žinomam Rygos projektavimo institutui „Te-ploelektroprojekt“. Projekto vyriausiuoju inžinierium tapo Natalija Rustanovič. Nors projektinė užduotis buvo paruošta 1971 metais, tik 1976 metams buvo skirti pirmi pinigai statybos darbams, Lietuvos energetinių objektų statybų valdybai buvo pavestos genrangovo funkcijos ir tų metų sausį dirbti aikštelės viršininku išvažiavo Vytautas Mankevičius.

Susirinkimas Mažeikių TE statyboje.

Iš dešinės: pirmas – S. Šimkūnas, trečias – Vytautas Mankevičius

Jis iš Kauno TE statybos nusivežė kelis brigadininkus, pradėjo vietoje priimi-nėti darbininkus ir užsiėmė statybinės bazės įrengimu. Kai J. Velaniškio įsakymu buvo sukurta Mažeikių TE statybos valdyba ir Vytautas Mankevičius paskirtas jos viršininku, aikštelės viršininku buvo priimtas Albinas Usonis, darbų vykdy-tojais – Romas Lukša, V. Petkevičius. Statomos elektrinės direktoriumi jau dirbo Saulius Vilpišauskas, vyriausiuoju inžinieriumi – Alfredas Sabaliauskas, kurie sėkmingai ir buvo užsakovai iki statybos pabaigos. Bet techniškai visam elektrinės darbui vadovavo katilų-turbinų cecho viršininkas Lungevičius.

Darbai vyko sunkiai. Mažeikių apylinkėse buvo mažai kvalifikuotų statybi-ninkų, reikėdavo siųsti žmones iš Kauno ir Elektrėnų. Tuo metu buvo kažkoks dairymasis: naftos perdirbimo gamyklos statybininkai žiūrėdavo, kad nebus garo, o elektrinės – kad niekam dar to garo nereikia. Dažnai atvažiuodavo A. M. Brazaus-kas, šaukdavo pasitarimus, bardavo ir stengdavosi paspartinti abejas statybas. Labai sunku dirbti būdavo rudenį: aikštelė labai lygi, molynas, palijus visur purvynas. Prisimenu, vieną rudenį atvažiavo Maskvos CK energetikos sektoriaus vadovas Strelcovas. Aplink balos, su guminiiais batais pereiti reikia žinoti kaip. Brazauskas sako: „Tu, Vidmantai, pravesk jam ekskursiją ir atvažiuokit čia“. Ir rodo į savo „Čaiką“. Atidariau dureles ir bijau lipti savo moliniais batais ant raudono kilimo. „Lipk, lipk“, sako vairuotojas.

1979 metų rudenį vyko pirmojo energobloko paleidimo darbai. Buvo pa-statytas mazuto ūkis, vandens cheminio valymo įrenginiai, sumontuoti katilas ir turbina. Nutarta paduoti mazutą į katilo zoną. Mazuto ūky jis įkaitintas ir aukšto slėgio vamzdžiais estakada paduodamas į pagrindiniame korpuse esantį katilą. Prie katilo esančiame bloko valdymo pulte 12 m aukštyje susirinkę viską stebi direkcijos, statybos, montuotojų vadovai. Buvo ir valstybinės komisijos pirmininkas Lietuvos energetikos sistemos viršininko pavaduotojas Pranas Matukonis. Visi šventiškai nusiteikę, pasipuošę. Tuo laiku apžiūrinėjau atliktus darbus po katilu. metaliniais laiptais lipau į valdymo pultą. Staiga į mane iš apačios pasipylė su spaudimu karš-tas mazutas, mano itališkus kailinukus suliejo juoda masė (purslai truputį atšalo skrisdami). Įsivaizduokit valdymo pulte sėdėjusių išgastį, kai įbėgau visas supiltas mazutu, juodas lyg velnias iš peklos, baltom akim ir šaukdamas: „Išjunkit mazutą“.

VILNIAUS TE-3 STATYBA

1976 metais lygiagrečiai su Mažeikių TE mūsų statybos valdybai buvo pavesta ir Vilniaus trečios termofikacinės elektrinės (TE-3) statyba. Mes ten dirbom tik porą metų, statėm statybinės bazės objektus, paskui viską perėmė Energetikos statybos trestas ir įkūrė ten Vilniaus TE-3 statybos valdybą.

KRUONIO HIDROAKUMULIACINĖS ELEKTRINĖS STATYBA

1973 metais, statant Kauno termofikacinę elektrinę, buvo pradėta galvoti apie hidroakumuliacinę elektrinę Lietuvoje, kadangi jau buvo nutarta Ignalinoje prie Drūkšių ežero statyti galingą atominę elektrinę. Elektros energijos poreikis gamyboje, o ypač buityje, paros bėgyje keičiasi, naktį labai sumažėja, todėl pasaulyje buvo pradėtos statyti hidroakumuliacinės elektrinės, kurios naktį naudoja perteklinę atominių elektrinių energiją, o dieną pagamina ir atiduoda į tą patį tinklą.

Maskvos S. Žuko vardo projektavimo institutas „Gidroprojekt“ jau projektavo Zagorsko HAE prie Maskvos ir pradėjo ruošti hidroakumuliacinės elektrinės Lietuvoje projektinę užduotį. Po ilgų tyrimų ir svarstymų jos vieta buvo parinkta Kaišiadorių rajone ant vaizdingo Kauno marių kranto šalia Kruonio miestelio. Galbūt dėl to iš pradžių ji buvo vadinama Kauno HAE, paskui Kaišiadorių HAE, o galutinai – Kruonio HAE.

Hidroakumuliacinės elektrinės darbui reikia didelio aukščių skirtumo tarp aukštutinio ir apatinio baseinų. Lietuvos Mokslų Akademijos Institutas tokių aikštelių rado per tūkstantį, iš kurių 25 pripažintos tinkamiausios techniniu-ekonominiu požiūriu. Iš jų buvo išrinktos 3 perspektyviausios, o tinkamiausia pripažinta aikštelė Kaišiadorių rajone Strėvos žiotyse prie Kauno marių. Čia galima buvo sukurti 100 metrų vandens perkritį, geros geologinės sąlygos statybai, pakankami žvyro, smėlio ištekliai, esantys po Kauno marių dugnu.

Lietuvos VRE jau buvo pastatyta ir 1974 metais jos direktoriaus Prano Noreikos iniciatyva elektrinės kolektyvas apsiėmė tapti naujos galingos elektrinės užsakovu. Mūsų Lietuvos VRE statybos valdyba tuo laiku statė Kauno TE. Prasi-dėjus Kaišiadorių HAE projektavimui, daug darbo įdėjo kaip užsakovo atstovas Lietuvos VRE kapitalinės statybos viršininko pavaduotojas, turintis didelę patirtį nuo Kauno HE statybos laikų, Sebastinas Bagdonavičius. Jis, Petras Kaziūnas ir Vidmantas Bakšys, nuo statybininkų, dažnai turėjom važinėti į Maskvą derinti pri-imamus sprendimus, kurie mums ne visada patikdavo ir bandydavom juos keisti.

1977 metais buvo galutinai nutarta Kaišiadorių HAE statybą pavesti Lietuvos VRE statybos valdybai, pakeistas jos pavadinimas į Lietuvos energetikos objektų statybų valdybą „Lietenergostatyba“ (tresto teisėmis) ir perduota į TSRS Ener-getikos ministerijos Vyriausiąją Valdybą „Glavhidroenergostroj“, kuri statė visas hidroelektrines Sąjungoje bei nemažai – užsienyje.

Tuo metu mūsų statybos valdybos bazė ir kontora buvo Kauno TE teritorijoje, buvom jau baigę statyti Kauno, statėm Mažeikių TE, Vilniaus TE-3 ruošėm staty-binę bazę ir dalyvavom Kaišiadorių HAE projektavime. Projektiniai sprendimai tuo laiku jau buvo nusistovėję, Prano Noreikos iniciatyva Maskvoj buvo gauta 250 tūkstančių rublių statybos pradžia. Nors žemė buvo skirta tik projektavimui

ir HAE techninis projektas TSRS Energetikos Ministerijoj buvo patvirtintas tik 1978 metų balandžio 4 dieną, jokie leidimo statybai nebuvo, P. Noreika susitarė su Kaišiadorių rajono valdžia, sumokėjo kolūkiui už privažiavimo trasoje augusius javus ir 1977 m. liepos 5 d. ant kalniuko susirinkom visi: užsakovo, projektuotojų, statybininkų atstovai, rajono valdžia ir žemės šeimininkai ir buvo duotas nurody-mas atvežto mūsų buldozerio mašinistui Juozui Kepežinskui pradėti privažiavimo kelio statybos darbus. Statybos aikštelės viršininku buvo paskirtas Algimantas Sakalauskas, dirbęs nuo 1960 metų Lietuvos VRE, paskui Kauno TE statybose.

Nenoriu daug kartotis, nes apie Kaišiadorių (vėliau pavadintos Kruonio) hi-droakumuliacinės elektrinės statybos eigą, techninius parametrus buvo išleistos knygos. 1999 metais Algio Kustos sudaryta knyga „KRUONIO HAE didybė ir var-gai“, kurią ruošiant medžiagą rengė L. Ašmantas, S. Danila, V. Spudulis, A. Stum-bras ir kiti (leidykla „Margi raštai“, spausdino „Spindulio“ spaustuvė Kaune). Reikia pasakyti, kad knygoje įdėtų nuotraukų poligrafinė kokybė prasta. 2009 metais buvo išleista Kruonio HAE vyriausiojo hidrotechniko Stanislovo Danilos knyga „KRUONIO HAE – trumpasis radimosi metraštis“ (leidykla „Naujasis LANKAS“, spaustuvė „Morkūnas ir Ko“ Kaune). S. Danila nuo statybos pradžios metodiškai ir pedantiškai rinko medžiagą apie svarbaus Lietuvai ir didingo objekto statybą ir parašė knygą, vertą daktarinės disertacijos. Taip pat apie Kruonio HAE statybą yra Vytauto Paznanskio ir Vidmanto Bakšio parengtas straipsnis 2006 metais išleistoje knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“.

Jau buvo suprojektuota didelė, atitinkanti objekto svarbą ir mastelius statybi-nė bazė, projekte stengėmės numatyti visus būsimos statybos poreikius. Pradėta privažiavimo kelių, požeminių komunikacijų, administracinių, gamybinių pastatų statyba. Kartu su pirmomis darbininkų brigadomis atvežami ir vagonėliai. Atsimenu, statybinės aikštelės, vadovaujamos Algimanto Sakalausko taip vadintą PDU vagonėlį iš trijų kambarių, kurių didžiausiame vykdavo gamybiniai pasitarimai. Lietuvos vyriausybė daug dėmesio skirdavo naujo objekto statybai, nes Ignalinos rajone buvo statoma atominė elektrinė ir akumuliacinė elektrinė turėjo sunaudoti jos gaminamą naktinę elektros energiją. Į gamybinius pasitarimus dažnai atvažiuodavo iš Vilniaus tuometinis Lietuvos Ministrų tarybos pirmininkas J. Maniušis, atsisėsdavo kampe ant paskutinio suolo ir klausydavosi. Tas iš pradžių truputį varžydavo, jis nesikišdavo, bet paskui atskirai turėdavom galimybę išspręsti kai kuriuos rūpimus klausimus.

Stasio Gražio prisiminimai

Pradžioje buvo vykdomi statybos bazės įrengimo ir žemės darbai jėgainės pas-tato dauboje. Taip pat buvo betonuojami privažiavimo keliai. Darbus vykdė Kai-šiadorių HAE statybos aikštelė, kuriai vadovavo Algimantas Sakalauskas, o nuo 1980 metų – Stasys Gražys. Jos pagrindu 1981 metais buvo įsteigta HAE statybos

valdyba. Jos viršininku buvo paskirtas Edmundas Paulauskas, vyriausiuoju inžinierium – Romualdas Charūnas, vėliau – Aloyzas Danilevičius. Darbams vadovavo atvažiavę iš Kauno TE statybos darbų vykdytojai Petras Kregždė, Antanas Kesylis, Antanas Lukšys, Aleksandras Kuzminas. Mechaniku dirbo Vytautas Šimbelis. Už ūkio dalį buvo atsakinga Genovaitė Kaškonienė, kuri paskui ėjo sandėlio vedėjos pareigas iki statybos pabaigos. Dispečere buvo dar nuo Lietuvos VRE statybos laikų dirbusi Stasė Franukevičiūtė.

Tuo metu Lietuvoje labai trūko statybininkų ir, norint kur nors jų pritraukti, reikėjo kažkuo suvilioti. Geriausias jaukas buvo gyvenamas plotas, po to atlyginimas. Statant Kauno TE, elektrinės gyvenamojo ploto statybai skirti pinigai buvo perduodami Kauno miestui ir miestas jau pastatytus namus Dainavos mikrorajone perduodavo mums, kad iš miesto pas mus ateitų kvalifikuoti statybininkai. Į Kruonį, nors Elektrėnuose Vilniaus namų statybos kombinatas statė naujus gyvenamuosius namus, darbininkų visą laiką trūko, ypač kvalifikuotų statybininkų.

1981 metais Lietuvos valdžios iniciatyva daromas pertvarkymas: „Lietenergostatybos“ viršininku paskiriamas Valentinas Krukis, ėjęs Statybos ministerijos technikos valdybos viršininko pareigas, prieš tai vadovavęs Jonavos statybos trestui, stačiosiam azotinių trąšų gamyklą. Vyriausiuoju inžinieriumi paskiriamas Jonas Velaniškis. Aš buvau prieš kelerius metus padavęs dokumentus dėl komandiruotės į užsienį, bet jie užsigulėjo valdžios stalčiuose. Nenorėjo išleisti, nes ir čia buvo reikalingi patyrę specialistai. Po pokalbio su CK statybos skyriaus vedėju Antanu Daukša dokumentai buvo nusiųsti į Maskvą ir 1982 metų gegužės 1 dieną TSRS Energetikos ministerijos pavedimu išvažiavau į Iraną tęsti Ramino šiluminės elektrinės statybą, kuri buvo nutraukta, įvykus ajatolos Chomeini vadovaujamai islamiškai revoliucijai.

Liepos mėnesį visa „Lietenergostatybos“ kontora iš Kauno perbazuojama į naujai pastatytą pastatą prie gražaus miškelio būsimos elektrinės teritorijoje.

IRANAS. TES RAMIN STATYBA

Iranas – tai įspūdinga, mums visai nesuprantama, senoviška Persija, apipinta nuo vaikystės girdėtų, skaitytų pasakų. Sunku aprašyti tą įspūdį, kurį patyriau traukiniu iš Maskvos atvažiavęs į Teheraną, po to autobusu per visą kalnuotą Iraną į Chuzestano provincijos centrą Achvazą, esantį prie Persų įlankos ir netoli nuo Irako, su kuriuo tuo metu Iranas kariavo. Achvazo pakraštį dar prieš revoliuciją buvo pastatyta gyvenvietė šiluminės elektrinės, kuri vadinosi TES Ramin, statybininkams iš Tarybų Sąjungos. Nuo revoliucijos pradžios, kai visi statybininkai buvo skubiai per vieną naktį evakuoti, gyvenvietė buvo apleista, plėšiama ir visaip naikinama. Mes, trisdešimties žmonių grupė, atvažiavom pirmieji po pusantrų

metų pertraukos. Gegužės mėnesio pradžioj oro temperatūra pavėsy buvo 45 laipsniai Celsijaus, visa augalija jau subrendusi, jau matėm kuliamus javus, o gyvūnijai buvo poravimosi metas. Mus pasitiko spiečiai moskitų, ištroškę šviežienos, nuo kurių nukentėjau ir aš.

Žmona Janina, atvažiavusi po 8 mėnesių, pasijautė, kaip pakliuvusi į kitą planetą. Jai teko nešioti islamišką aprangą ir laikytis islamiškų tradicijų.

Darbas Irane buvo neįprastas, įdomus, sudėtingas dėl neįprastų oro sąlygų (labai aukštų temperatūrų – pvz., liepos mėnesį 8 dienas buvo 53 laipsniai karščio pavėsy). Visą buvimo laiką vyko karas su Iraku, gyvenvietės užtemdymas, pastovus naikintuvų skraidymas. Tiesa, elektrinę bombardavo tik vieną kartą – 1983 m. sausio 17 dieną.

VĖL KRUONIO HAE STATYBA

1983 metų pabaigoje, grįžęs iš Irano, iš Maskvos namo važiavau traukiniu ir vagone susitikau Valentiną Krukį, grįžtantį iš ministerijos. Taip po atostogų vėl pradėjau dirbti Kaišiadorių HAE statyboj vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju.

Per tuos beveik du mano nebuvimo statyboje metus vaizdas buvo labai pasikeitęs. Pastatyti statybinės bazės pagrindiniai objektai, gavus naujų galingų mechanizmų ir autosavivarčių „Kamaz“, labai paspartėjo grunto kasimas. Per mėnesį buvo iškasama ir išvežama apie 50 tūkstančių kubinių metrų grunto. Ypač didelis dėmesys buvo skiriamas pagrindinio jėgainės pastato daubos kasimui. Čia darbai buvo vykdomi nepertraukiamai: ne tik dieną bei naktį, bet ir per išeigines.

Statyba plėtėsi, daugėjo dirbančiųjų. Buvo sukurti nauji padaliniai: Kaišiadorių HAE statybos vykdymo valdyba (SVV). Jos pirmuoju viršininku paskirtas Edmundas Paulauskas, vyriausiuoju inžinierium – Romualdas Charūnas. Jie buvo labai skirtingų ir nesuderinamų charakterių, todėl po gero pusmečio R. Charūnas perėjo dirbti pas užsakovą ir vyriausiuoju inžinierium atėjo Aloyzas Danilevičius, dirbęs Jonavos azotinių trąšų gamyklos statyboje.

Pagrindinio jėgainės pastato, reversinio kanalo, slėgiminių vamzdynų statybai buvo sukurta pagrindinių įtvarų statybos valdyba (PIŠV). Jos viršininku tapo Vytautas Samsonas, vyriausiuoju inžinierium – Stasys Gražys, viršininko pavaduotoju – Liudas Budrikis.

Stasio Gražio prisiminimai

Sukūrus pagrindinių įtvarų statybos valdybą, jėgainės pastato statybos darbams vadovavo aikštelės viršininkas Viktoras Ablingis, darbų vykdytojai Genadij Naumčik, Gediminas Čyras, Lukošius, Valerij Marčenko, Michail Kopelovič. Polių lauke dirbo kita aikštelė, vadovaujama Vytauto Gataučio. Darbų vykdytojais dirbo Robertas Dargis, Gintaras Makulis, Arūnas Muliuolis.

Vyr. mechaniko skyriui vadovavo Albertas Motiejūnas, energetikų – Romas Mačiulis. Gamybiniam techniniam skyriui vadovauti buvo paskirta didelę praktiką hidroelektrinių statybose turėjusi Tatjana Konko, jos pavaduotoju – buvęs ilgametis „Lietenergostatybos“ gamybos skyriaus viršininkas, pasižymėjęs darbštumu bei kruopštumu, Antanas Kedys.

Statybos darbams vykdyti suburtos statybininkų brigados, kurioms vadovavo patyrę brigadininkai. Vienai iš pirmųjų, 1984 metų balandžio 21 dieną užbetonavusiai pirmąjį bloką jėgainės pastate, vadovavo Vytautas Kaminskas. Kitoms brigadoms vadovavo Česlovas Suchodolskis, Romas Ignotas, V. Drigotas. Galėčiau paminėti puikius betonuotojus Juozą Matonį, Česlovą Gaižauską, A. Valiušaitį ir dar daugelį kitų, daug prisidėjusių prie sėkmingo valdybos darbo.

Sumažėjus statybos apimtims, 1990 metais, PĮSV buvo prijungta prie Kruonio HAE statybos valdybos.

Žemės darbams atlikti buvo sukurta mechanizacijos valdyba. Iš pradžių jos viršininku buvo paskirtas Adam Goldman, vėliau Jurij Ignatov. Tiesiogiai žemės darbams ilgą laiką vadovavo mechanizacijos valdybos viršininko pavaduotojas Vitalij Verčak. Kasant jėgainės pagrindinio korpuso daubą daug jėgų ir pasišventimo savo darbui įdėjo Minsko Politechnikos instituto auklėtiniai jauni inžinieriai Viktor Padriez ir Leonid Budjko. Nuo 1985 metų, statybos pavaldumui

Iš kairės: Vytautas Samsonas, Stasys Gražys, brigadininkas Česlovas Suchodolskis

Iš kairės: mechanikas A. Aukškalnis, vyr. energetikas Romas Mačiulis, Vytautas Samsonas, Stasys Gražys, vyr. mechanikas Albertas Motiejūnas

perėjus Energetikos statybos tresto žinion, Mechanizacijos valdybos viršininku visą dešimtmetį dirbo Vitas Jankauskas, vyriausiuoju inžinieriumi – Bronius Pargaliauskas, jo pavaduotoju buvo Virgaudas Šimkūnas, o viršininko pavaduotoju Albertas Bieliauskas, kuris vėliau tapo privatizuotos UAB „Ranguva“, tęsiančios mechanizacijos valdybos darbus, generaliniu direktoriumi.

Broniaus Pargaliausko prisiminimai

Sveiki, Vidmantai, kaip prašei, paruošiau sąrašus mechanizatorių, dirbusių Kruonio HAE statyboje (kurios prisiminiau):

Buldozerininkai – L. Dužinskas, V. Dovžko, I. Jonikas, E. Karpičius, J. Skučas, E. Butrimavičius, P. Lebežius, I. Danilov, A. Dobyčtin, E. Slomskas, J. Juodis, V. Rosliak (Guzanovo, manau, ir priminti nereikia). Japoniškais KOMATSU buldozeriais dirbo J. Šitov, J. Marmukonis, P. Rimkus, B. Garajev.

Ekskavatorininkai – J. Dzilbus, J. Katkievič, N. Anaškin, A. Adomaitis, A. Kožėva, E. Maleckas, Gudelis, I. Grigonis, N. Atrochov, A. Radvila, R. Kravčenko, P. Samulevič, T. Lankutis, J. Rednianko, P. Vaškevičius, L. Vaškevičius.

Bronius Pargaliauskas

Jėgainės daubos kasimas

Kranininkai – B. Bezrukov, R. Kulikov, N. Vinogradov, I. Močalin, Jakštas (vardo neprisimenu), L. Jasaitis, P. Kacinkevičius, L. Alkovikas, A. Ramanauskas, J. Zuikov, A. Sabaliauskas, I. Jurionis.

Skreperistai – S. Medzikauskas, A. Navickas, R. Rakšnys, A. Tokarev, A. Kliop, P. Kliop, B. Kneišys.

Įsimintina: prisimenu, kaip sunku buvo išvežti paskutinį gruntą iš pagrindinio korpuso „kotlovano“ dugno. Tą darbą sugebėjo atlikti tik skreperiai ir tai tik galingų buldozerių padedami. Krazai ir Kamazai stačios įkalnės jau nebeįveikė.

Kitas prisimintinas dalykas, kai Strėva pralaužė dambą ir vos nenuskendo buldozeris Komatsu (E. Butrimavičius), pasiūstas užpilti prarają.

1983–1985 metais Kaišiadorių HAE statybą labai šefavo TSRS Energetikos ministerija. Ministras Piotr Stepanovič Neporožnyj dažnai atvažiuodavo į Lietuvą sveikatos reikalais, užsukdavo į statybą. Mes turėjom pastovius leidimus į ministeriją, taip pat ir į „švariąją“ pusę.

Statyba gavo tris japoniškus buldozerius „Komatsu“, su kondicionieriais kabinoje, baltom pirštinėm mašinistui, 400 kW galios varikliais, kurių urzgimas girdėjosi tik esant didžiulei apkrovai. Gavom betono siurblius, išmokom pagaminti ypač slankų betoną jiems. Buvo objektų, kur betono padavimas buvo komplikotas. Gavom amerikiečių gamybos auto betono transporterį „Super Swinger“

su 20 metrų ilgio strėle. Užsakėm jį. Nuvažiavus į objektą, pamačiau tą stebuklą raudonos spalvos, prie jo sėdintį vyrą su švariais rožiniais marškiniais ir spaudantį pultelio ant kelių mygtukus. O betonas konvejeriu važiuoja į bloką. Vienintelis jo mašinistas buvo Alvydas Būga.

Buvom gavę galingą betono konvejerinį klotuvą „Swinger“. Jis galėjo paduoti betoną 60 metrų spinduliu. Sumontavom vandens priimtuvą statyboje. Pradėjom dirbti, labai patiko. Tuo laiku, 1986 metų balandžio 26 dieną įvyko Černobylio AE avarija ir po savaitės gavom nurodymą – atiduoti „Swingerį“ sarkofago statybai. Atvažiavo, išmontavo ir daugiau jo nematėm.

Elektrinių statybose didelį ir nematomą, bet vertą didelės pagarbos darbą atlieka geodezininkai. Nuo jų darbo kokybės priklauso objektų ašių nužymėjimo vietovėje, taip pat pastatų aukščių tikslumas, atliktų darbų kiekių skaičiavimas ir dar daug kitų darbų. Paskambina statybos meistras ar kitas vadovas ir eina geodezininkas, nepriklausomai nuo oro sąlygų – per darganą ar sniegą – užsikabinęs ant peties nivelyrą ar teodolitą, į objektą. Statant Lietuvos VRE, pagrindiniai geodezininkai buvo atvažiavę iš Altajaus Kapčegašev su žmona lietuve (pavardės neprisimenu). Paskui valdybos vyriausiuoju geodezininku buvo priimtas Jonas Kedys, turėjęs didelę patirtį stambių objektų statybose. Dar dirbo Lionia Bystrovienė, Kauno TE statyboje – Jonas Sližys. Galiu pasakyti, kad per mano visą ilgą darbą elektrinių statyboje geodezininkai buvo verti aukščiausios visų darbuotojų pagarbos, niekada nenuvildavo ir savo darbą atlikdavo nepriekaištingai. Jaučiu pagarbą Jonui Kedžiui, Jonui Sližiui ir kitiems geodezininkams.

Statybos laukė dideli betono darbų kiekiai. Betono ūkiui vadovavo patyręs dar nuo Kauno HES statybos laikų, vėliau buvęs Kauno gamybinių įmonių kombinato direktoriumi Genadijus Djakovas. Vėliau, kai jau buvo pastatytas didysis betono mazgas su 4 maišyklėm po 1000 litrų, žvyro rūšiavimo ir skaldos gamybos cechas, bitumo ruošimas įvairiems hidroizoliacijos darbams, buvo sukurta Pagalbinės gamybos įmonė ir G. Djakovas paskirtas jos direktoriumi, o Algimantas Vilutis – vyriausiuoju inžinieriumi.

Labai sparčiai turėjo plėstis autotransporto vežami kiekiai: gruntas, betonas, kitos medžiagos. Elektrėnuose ir Kruonio statybinėje bazėje buvo pastatytos galingų „Kraz“ bei „Kamaz“ savivarčių, kurių per 200 vnt. dirbo statyboje, aptarnavimo bazės. Autotransporto įmonei nuo Kauno TE statybos laikų vadovavo Algis Simonaitis, vėliau A. Gilaitis, A. Duoba, Vidmantas Pilipauskas.

Visam statybos aprūpinimui medžiagomis buvo sukurta Gamybinio-technologinio komplektavimo valdyba. Pirmu jos viršininku tapo Algis Gudavičius, vyriausiuoju inžinierium – Jonas Tamonis, kuris po Mindaugo Tamošiūno 1986 metais tapo GTKV viršininku. Visą statybinių medžiagų tiekimą ir komplektavimą

koordinavo nuo Lietuvos VRE statybos laikų dirbantis statybų valdybos viršininko pavaduotojas tiekimui nenuilstantis Arūnas Makulis.

Statybų valdybos „Lietenergostatyba“ vyriausiuoju energetiku dirbo Algimantas Žukauskas. Kaišiadorių HAE statyboje 1982 metais buvo sukurta Energoaikštelė, kuriai iki statybos pabaigos vadovavo gabus inžinierius Vytautas Petronaitis.

Vytauto Petronaičio prisiminimai

Vytautas Petronaitis

Kruonio HAE statybos reikmėm buvo suprojektuota ir pastatyta galinga inžinerinė infrastruktūra su specifinėmis gamybinėmis bazėmis, visų rūšių požeminiais tinklais, ryšių linijomis, netipinio gelžbetonio gamybos poligonais, betono gamyklomis, garo katiline su mazuto ūkiu, socialiniais buitinais objektais, degalinėmis ir kitais reikalingais statybai objektais. Laikinojoje elektros tiekimo sistemoje veikė 110 kilovoltų elektros pastotės su oriniais ir požeminiais elektros tinklais visoje didžiulėje per 1100 ha statybai skirtoje teritorijoje. Statybos piko metais, 1984–1989 m., elektros energijos sunaudojimas siekė iki 50 milijonų kilovatvalandžių per metus (tai sudarė apie pusę viso Kaišiadorių rajono sunaudojamos elektros energijos).

Viso šio sudėtingo inžinerinio ūkio eksploatavimui buvo įkurta energoaikštelė su savo gamybine baze. Katilinėms ir mazuto ūkiui vadovavo gabus šilumininkas Zenonas Butkus, Elektrikų brigadoms – inžinieriai elektrikai Igor Gryciv ir Valdas Vėželis, vandentiekio-kanalizacijos tinklų su vandenviete ir siurblinėmis eksploatacijai – inžinierius mechanikas Eugenijus Bulovas, ryšių sistemai su automatine telefonų stotimi ir radijo ryšiu (mobiliųjų telefonų tuo metu dar nebuvo) – inžinierius ryšininkas Albinas Lankelis.

Tuo metu buvo vykdoma kvalifikuotų darbininkų į Kruonio HAE statybą pritraukimo programa pagal specialų Lietuvos vyriausybės nutarimą. Sudarius sutartį atidirbti HAE statyboje ne mažiau trejų metų buvo be eilės suteikiamas butas Kauno mieste iš specialaus butų fondo. Tai leido ir į energoaikštelę priimti dirbti aukštos kvalifikacijos specialistus ir užtikrinti nepertraukiamą aptarnaujamų objektų darbą bei stabilų statybos aprūpinimą visų rūšių energija.

Energoaikštelėje dirbo tikri savo profesijos asai, kaip elektrikų brigadininkai Adolfas Verbickas, Leonas Raižauskas ir Stepas Kiaušas, elektrošaltkalvis Juozas Čižikas, šaltkalvis-santehnikas Jonas Lukoševičius, sudėtingų mechanizmų ir mažosios mechanizacijos priemonių priežiūros meistras Vidmantas Vingrys ir kiti specialistai.

Jau buvo sukurtos subrangovinės organizacijos specialioms darbams. Jos buvo

galingų sąjunginių įmonių padaliniai ir jas globojo, padėjo organizuoti darbus, įvairia specialia technika bei patyrusiais darbuotojais.

Vienas iš stipresnių subrangovų, kuris ateity turėjo montuoti pagrindinius hidroenergetinius įrengimus, tai „Spechidroenergmontaž“, kurio trestas buvo tuometiniame Leningrade ir montavo hidroįrengimus visose Tarybų Sąjungos bei užsienio draugų hidroelektrinėse. Elektrėnuose jiems buvo atiduotas baigiamas statyti pastatas bazei įsirengti, o taip pat pastatyta laikina bazė prie elektrinės. Kol nebuvo įrengimų montavimo, jie gamino ir montavo armatūros tinklus ir karkasus mūsų betonuojamoms monolitinėms konstrukcijoms. Valdybos viršininku buvo atsiųstas energingas Samuil Ošerovskij, vyriausiuoju inžinierium – Nikolaj Kizejev. Reikia pasakyti, kad jų vadovaujami montuotojai sėkmingai sumontavo ir paleido visus keturis hidroagregatus. Jie labai aukštai vertino savo firmos garbę, ja didžiavosi.

Anksti pradėjo darbus „Hidrospecstatyba“. Jų trestas Kijeve. Pradėjus kasti pagrindinio jėgainės pastato daubą, jau reikėjo ruošti giluminiam vandens pažeminimui, nes daubos dugnas turėjo būti 38 metrai žemiau Kauno marių lygio. Tam aplink būsimą daubą buvo išgręžti 40–50 metrų gylio gręžiniai, sujungti į vieną kolektorių, vanduo siurbiamas iš giluminių sluoksnių ir išmetamas į Kauno marias.

Tam barui vadovavo inžinierius A. Zaporozec, o vėliau – Piotr Galič. Jiems buvo pavesta ir polių lauko įrengimas po spaudiminiais vamzdžiais.

Kijevo tresto „Hidromontaž“ padalinys turėjo gaminti ir montuoti spaudiminius vamzdynus nuo jėgainės pastato iki vandens priimtovo. Tai ypatingos konst-

Montuojamas pirmas spaudiminis vamzdis

rukcijos, vidaus diametro 7,5 metro, stipriai armuoti, gelžbetoniniai vamzdžiai su 10 milimetrų plieno apdaila iš vidaus. 4,4 metro ilgio elementus gamino specialiai įrengtame poligone ir unikaliu vežimėliu veždavo į vamzdyno ašį. Aikštelės viršininku dirbo V. Gulenko ir technologas korėjietis Li Jen Jen.

Į HAE statinius suklota beveik pusantro milijono kubinių metrų betono. Jam pagaminti reikėjo beveik tiek pat rūšioto žvyro bei plauto smėlio. Kartu su visais pagrindais tai sudarė apie 3 milijonus kubinių metrų inertinių medžiagų. Tyrinėtojai pakankamas nerūdinių medžiagų atsargas surado po Kauno marių dugnu netoli Arlaviškių šalia Paukščių salos. Ten ir pradėjo montuoti savo žemsiurbės Visasajunginio tresto „Hidromechanizacija“ Maskvos valdybos Kauno aikštelės vyrai, vadovaujami Michailo Tulčino. Maždaug 3 kilometrų ilgio plaukiojančiu vamzdynu iš po vandens išgauta žvyro-smėlio pulpa buvo pompuojama į krante prie betono gamyklos esantį rūšiavimo įrenginį. Vėliau ilgą laiką „Hidromechanizacijos“ aikštei vadovavo Albinas Jagelavičius. Daug triukšmo dėl pačios HAE statybos ir ypač dėl inertinių medžiagų siurbimo iš marių dugno 1989 metais kėlė „žaliųjų“ judėjimas. Dėl to net teko nutraukti darbus ir skubiai suprojektuoti bei pastatyti žvyro rūšiavimo įrenginį Zatyšių karjere prie Jonavos ir iš ten į Kruonį žvyrą vežti autosavivarčiais 60 kilometrų.

Visus kabelius, elektros įrenginius montavo bei derino Leningrado tresto „Hidroelektromontaż“ Lietuvos montavimo aikštelė. Jos darbuotojai kartu su mumis dirbo nuo Kauno HE statybos laikų. Paskui kartu statėme Lietuvos elektrinę Elektrėnuose, Kauno TE, Mažeikių TE, Vilniaus TE-3 ir Kruonio HAE. Paskutiniu metu Lietuvos aikštelės viršininku buvo Algirdas Martišius, statant Mažeikių TE buvęs užsakovo elektros cecho viršininku ir po to perėjęs į montuojančią organizaciją. Dar nuo Lietuvos VRE statybos laikų prisimenu galingų elektros transformatorių montuotojų brigadininką Algį Semėną.

„Belenergomontażizoliacija“ nuo Lietuvos VRE statybos laikų buvo mūsų statomų elektrinių subrangovas, vykdavo įvairius vamzdžių, paviršių šilumos izoliavimo darbus. Izoliuojomomis daugiausia kažkodėl dirbdavo moterys ir mes, žiūrėdami į jų darbą su dulkancia stiklo vata, kurios trupiniai lįsdavo į akis, ausis ir po drabužiais, stebėdavomės jų ištverme ir gailėjome už tą vargą. Kruonio HAE pagrindinis BEMI darbas buvo spaudiminių vamzdžių vidaus antikorozinė apsauga epoksidinėmis dervomis. Čia jau dirbdavo vyrai. Vamzdžio ilgis 842 metrai ir valant metalinį paviršių bei dažant kildavo rūdžių dulkės bei dažų garai. Reikėjo dirbti su apsauginiais respiratoriais, dujokaukėmis ir paduoti iš išorės orą kvėpuoti. Darbams vadovavo V. Nasonov.

Noriu pasakyt jauniems skaitytojams ar kažkada energetikos istoriją nagrinėjantiems mokslininkams, kad tais senais sovietiniais laikais, kai elektroninės

skaičiavimo mašinos (dabar vadinama kompiuteriais) užimdavo didelius kambarius, visos statybinės organizacijos sunkiai įveikdavo valdžios paskirtas užduotis ir stengdavosi atsikratyti naujų.

Kruonio HAE statyboje dirbo nemažai Lietuvos respublikinio pavaldumo organizacijų, kurioms vyriausybė pavesdavo įvairias užduotis Kruonio HAE statyboje. Visi privažiavimo keliai, apvažiavimas pro aukštutinį baseiną į Jiezną, viadukai per autostradą, išasfaltuotos Kruonio gatvės – darbai, atlikti Vievio kelių statybos valdybos Nr. 6, kuriai tuo metu vadovavo Juozas Stepankevičius, po to Vladas Molis, Vladas Šaškovas. Žiežmarių melioracijos statybos valdyba vykdė aikštelės sausinimo darbus. Ten daug pasidarbavo jaunas inžinierius Drąsutis Štuopis, o vėliau – Zenonas Kuisys.

Lietuvos energetikos statybos tresto organizacijos daug prisidėjo prie HAE objektų paruošimo ir darbų vykdymo. Statybą reikėjo aprūpinti patikima elektros energija. 110 kilovoltų įtampos elektros perdavimo linijas montavo Vilniaus elektros tiekimo linijų statybos montavimo valdyba. Jai vadovavo tuo metu Simonas Šimkūnas, 1986 metais tapęs Energetikos statybos tresto valdytoju. Tada valdybos vairą perėmė Stasys Bilys, Vigantas Kazakevičius. Kauno kilnojama montavimo kolona, vadovaujama Rimvydo Dargužio, po jo – Petro Kavaliausko, statė gamybinio technologinio komplektavimo valdybos bazę Kaune bei įrenginėjo laikinas oro ir kabelines elektros tiekimo linijas HAE statybos teritorijoje. Čia darbavosi ilgametis Kaišiadorių aikštelės viršininkas Algimantas Pilkis. Petrašiūnų statybos montavimo valdyba, vadovaujama Rimvydo Jakubonio, o nuo 1978 metų jį perkėlus dirbti į Energetikos statybos trestą vyriausiuoju inžinierium, Rimanto Lapelio, o vėliau – Antano Stankaus, statė 110/6 kilovoltų HAE statybą maitinančią skirstyklą, o vėliau – jau elektrinės 110 ir 330 kilovoltų skirstyklos.

Šiluminės trasos statybinėje bazėje, objektų šiluminės sistemas, elektrodinę katilinę bei daug įvairių metalo konstrukcijų montavo kvalifikuoti AB „Lietemas“ montuotojai, kuriems ilgą laiką vadovavo Aleksandras Nikolajevas. Anksčiau tai buvo galinga montavimo organizacija „Sevzapenergomontaż“, kuri sumontavo visus technologinius įrengimus (energetinius katilus, turbinas ir kt.) visose Lietuvos šiluminėse elektrinėse. Ilgą laiką, ypač montuojant Lietuvos VRE, Kauno TE technologinius įrengimus, jai vadovavo Jurij Fraiman.

1982, 1983 metais darbai plėtėsi, ministerija kiekvienais metais skyrė vis daugiau pinigų, įvairių mechanizmų, reikalingų medžiagų ir transporto. Sparčiai didėjo dirbančiųjų skaičius. Jeigu 1981 metais dirbančiųjų statyboje buvo 800, tai kitais – jau 1700, o dar po metų – 2600.

Statyboje dažnai lankydavosi TSRS Energetikos ministras Piotr Stepanovič Neporožnyj, pirmasis ministro pavaduotojas, buvęs Sajanų-Šušensko hidro-

Energetikos ministras P. Neporožnyj statyboje. Iš kairės pirmas R. Charūnas, penktas – ministras, septintas – V. Krukis, aštuntas – J. Velaniškis, dešimtas – J. Nekrašas

A. M. Brazauskas statyboje. Iš kairės V. Krukis, V. Spudulis, Trakų r. KP antras sekretorius A. Fiodorovič, A. M. Brazauskas

S. Sapožnikov statyboje. Iš kairės S. Šimkūnas, V. Kazanavičius, V. Paznanskis, S. Sapožnikov, V. Baksys

elektrinės statybos viršininkas Stanislav Ivanovič Sapožnikov, taip pat Lietuvos vyriausybės vadovai.

Kartu su spartėjančiais darbais, augančiu darbininkų skaičiumi didėjo ir vadovaujančių darbuotojų kontoros pastatė, tada kažkodėl vadintuose „baltaisiais rūmais“. Dirbo jau keturi valdybos viršininko Valentino Krukio pavaduotojai: Arūnas Makulis, T. Kulvinskas, Muratov ir Filin, vyr. inžinieriaus pavaduotojai – Juozas Garmus ir Ždanov, vyriausiasis technologas – Petras Kaziūnas.

Dirbti gamybinio-techninio skyriaus viršininku atvažiavo Jurij Čaban, jo pavaduotoju – Genadij Baturo. Pats skyrius išaugo iki 8 darbuotojų. Išaugo ir sąmatinis skyrius bei buvo sukurta naujų. Nuo Kauno HE statybos laikų, vėliau Lietuvos VRE, Kauno TE statybose sąmatinio skyriaus viršininku pastoviai dirbo Anatolij Deduchov, tik į Kaišiadorių HAE statybą atėjo Antanas Ūsas. Vyriausiuoju buhalteriu dirbo J. Banys. Bet, augant statybos darbų apimtims, mūsų sena buhalterija negalėjo visko aprėpt. Visose valdybose, t. y. „Kaišiadorių HAE statybų valdybos“ padaliniuose, buvo savos buhalterijos, jų darbas – labai sudėtingas. 1986 metais buvo sukurta centralizuota buhalterija ir vyriausiąja buhalterė paskirta prieš ketverius metus iš didžiųjų Sibiro hidroelektrinių statybų su vyru atvažiavusi patyrusi buhalterė Lidija Ždanova.

Lidijos Ždanovos (Genevičienės) prisiminimai

Lidija Ždanova
(Genevičienė)

Visas mano gyvenimas – statybose, kur vyras dirbo statybininku, o aš – buhalterė. Statybininkai neramos dvasios žmonės – tik užbaigus vieną objektą, jau traukia į kitą. Dirbom šiaurėje – Norilske, po to Ust-Ilimo HE statyboje Sibire. Statybininkų darbo negalima pavadinti nuobodžiu. Visada tai tempai, terminai, kokybė. Ir jeigu statyba, tai – purvynas, klampynė, buitiniai vagonėliai ir „madingiausia“ avalynė – guminiai batai.

Ten darbai baigėsi ir TSRS Energetikos ministerijos mums pasiūlė du variantus: važiuoti į Zagorsko HAE arba į Kaišiadorių HAE statybą. Mano tėvynė Baltarusija, tai mes ir nutarėm važiuoti arčiau jos – į Lietuvą. Vyras pradėjo dirbti vyriausiojo inžinieriaus pavaduotoju pas

Joną Velaniškį, o aš vyriausio buhalterio pavaduotoja mechanizacijos valdyboje, kur vyriausiąja buhalterė prieš du mėnesius pradėjo dirbti Klara Milinčiuk. Ir visas gyvenimas grįžo gal 15 metų atgal: purvas, molis, vagonėliai su žiurkėmis, o vanduo ir sanitariniai patogumai – lauke. Mechanizacijos valdybos buhalterijoje tuo laiku buvo daug neaiškumų, nesusipratimų, netvarkos. Pagrindinių priemonių, mechanizmų sąrašai supainioti, pamesti, žiurkių sukapoti. Buhalteriai savo pagrindiniu darbu laikė tik atlyginimų apskaičiavimą. Vitas Jankauskas tuo metu dirbo mechaniku ir tik jo darbo dėka, kai jis pasiimdavo baltų dažų kibirėlį ir teptuką, laipiojo po mechanizmus, surašė visiems inventorinius numerius, mes per pusmetį sugebėjom įvesti tvarką.

Buhalterijoje nebuvo specialistų su buhalteriniu išsilavinimu ir patirtim. Tuo laiku atėjo ir buvo priimtos į darbą Birutė Gaškova, dirbusi Kaišiadorių klijų fabrike meistre ir Nina Lapšina, anglų kalbos mokytoja. Jų darbingumo, tvarkingumo dėka laiku suspėdavom atlikti visus skaičiavimus.

Susidarė draugiškas kolektyvas, kuris bendravo ne tik darbe, bet ir įvairiose šventėse.

1986 metais buvo sukurta centralizuota Kaišiadorių HAE statybos valdybos buhalterija. Visos susibėgom į vieną krūvą. O mūsų susidarė apie 20 darbuotojų. Mane paskyrė centralizuotos buhalterijos vyriausiąja buhalterė. Kolektyvo branduoliu ir mano pavaduotoja tapo Klara Milinčiuk, darbo užmokesčio buhalterės Liudmila Baturo, B. Gaškova, N. Lapšina, materialinių vertybių apskaitos buhalterės – S. Žigunova, Č. Kobelis, R. Čiukšienė. Kitas tekdavo persodinti iš vieno darbo baro į kitą. Buvo ir nuoskaudų, ir nesusipratimų, bet griežtas buhalterinės apskaitos taisyklės mes vykdėme šventai. Su vadovais susiklostė geri santykiai, mumis pasitikėjo ir mes stengėmės tai pateisinti.

Vadovai tais laikais galvojo apie plano įvykdymą, statybos terminus, objektų pridavimą. Nuosavų namų dar nestatė, bizniu neužsiiminėjo, dvigubos buhalterijos nežinojo ir žmonės jungė bendras interesus – darbas. Patys geriausi prisiminimai apie vadovus R. Jakuboną ir J. Velaniškį.

Atėjo 1990 metai. Prasidėjo TSRS byrėjimas, statybos apimtys HAE statyboje ryškiai sumažėjo, buvo likviduojami statybiniai padaliniai, atleidinėjami darbininkai. Buvo likviduota ir Kaišiadorių HAE statybų valdyba, jungusi visus padalinius. Buhalteriją reikėjo vėl išdalinti į likusias vis mažėjančias organizacijas. Mus rinkosi padalinių vadovai, o mes – juos. Mes su L. Baturo, kuri tapo mano pavaduotoja, išrinkom Kaišiadorių HAE statybos vykdymo valdybą, kuri, panaikinus Pagrindinių įtvarytą statybos valdybą, tapo pagrindine genrangovine HAE statybos organizacija. Mes su L. Baturo kartu pradirbome 20 metų, pasitikėdamos viena kita ir gerbdamos viena kitą.

Dėkinga direktoriui V. Bakšiui, kad dirbant man nereikėjo nusižengti savo sąžinei. Visi jo nurodymai buvo įstatymų ribose, o tai labai svarbu buhalterii.

2004 metais mūsų garbinga statybinė organizacija buvo parduota į privačias rankas už 2,1 milijono litų, kai banke mūsų sąskaitoje buvo 2 milijonai litų. Žodžiu, mus nupirko už mūsų pinigus. Tokia buvo strategija. Kolektyvą išvaikė, galutiniam rezultate – bankrutavo.

Toks staigus darbų plėtimas kėlė daug problemų. Darbininkų buvo ieškoma įvairiais būdais. Iš Vidaus reikalų ministerijos buvo gautas leidimas statyboje atidaryti speckomendantūrą, o po to ir griežto režimo koloniją. Tuo metu statybos ūkio dalies vedėja buvo priimta Nijolė Gruškaitė, išdirbusi iki pat „Kruonio HAE statybos“ bankroto 2009 metais: dirbo ilgą laiką archyvo vedėja bei sandėlininke.

Nijolės Gruškaitės prisiminimai

Tuometinėje „Lietenergostatyboje“ pradėjau dirbti 1982 metų sausio mėnesį. Tuo metu administracija kraustėsi iš Kauno į naujai pastatytą kontorą pastatą statybvietyje.

Lygiagrečiai, 1982 metais, specialiai tam pastatytuose dviejuose penkiaaukščiuose paneliniuose pastatuose kūrėsi speckomendantūra, kurioje bausmę atlikinėjo apie 300 nuteistųjų. Viršininkai ten buvo Grigorjevas, V. Stankevičius, Slaveckis. Po metų pastatytame buitiniame korpuse buvo atidaryta kolonija OČ 12/15 su 150 kalinių. Jų griežti viršininkai buvo Blekaitis, Agurkis. Šių įstaigų gyventojai dirbo statyboje ir jos veikė iki 1990 metų balandžio.

Nijolė Gruškaitė

Statyba plėtėsi, tapo tarsi mažas miestelis, kuriame darbas vyko trimis pamainomis. Todėl buvo įsteigtas med. punktas, dirbantis ištisą parą. Buvo du gydytojai – Anziulis ir Rimkus, bei keturios med. seserys. Iki uždarymo dirbo J. Banevičienė ir D. Taparauskienė. Iki 2000 metų veikė stomatologinis kabinetas su gydytoja S. Chamlij.

Nuo statybos pradžios veikė valgyklos, bufetai, parduotuvė vagonuose, 1983 metais jos persikėlė į naujus pastatus – 250 vietų valgyklą ir parduotuvę „Vaiguva“ (pardavėjomis dirbo D. Kavoliūnienė, L. Dunčikienė ir V. Ardanavičienė). Valgyklos gamybos vedėjai buvo K. Vaidogas, R. Malakauskienė ir ilgą laiką dirbusi labai pareiginga, atsakinga Viktorija Paškevičienė. Veikė 5 bufetai objektuose – vagonėliuose. Ilgiausiai statyboje dirbo ir, baigus statybą, perėjo į elektrinės bufetą visada besišypsanti, nežiūrint į asmenines bėdas, bufetininkė Vilma (Vilgelmonija Gataveckienė). Visam tam darbininkų aptarnavimo padaliniui vadovavo Jonas Simonaitis.

Ant visų išvažiavimo kelių buvo apsaugos postai ir juos pravažiuoti galima tik turint išduotą leidimą. Piko metu sargyboj dirbo 33 žmonės, jos vadas buvo Vladas Suslavičius, o nuo 2000 metų, apimtimis sumažėjus, liko apie 15 sargų, kurie buvo pavaldūs man.

Buvo labai sunku viską sukontroliuoti, prižiūrėti. Darbai vyko visuose objektuose, kasinėjamas molingas gruntas visą statybos aikštelę ypač lietingomis dienomis paversdavo klampiu purvynu. Ypač daug jėgų ir rūpesčių kėlė pagrindinio jėgainės pastato daubos kasimas.

Nuo paviršiaus jos projektinis gylis turėjo būti 71 metras, leidžiantis žemyn praeiti keli vandeningi horizontai. Dauboje gruntą kasė 3 ekskavatoriai su 4,6 kubinių metrų talpos kaušais. Išvažiavimo iš daubos keliai buvo pastoviai klojami gelžbetoninėmis plokštėmis. Kasantis gilyn, sąlygos sudėtingėjo. Praeitas Kauno marių horizontas. Tai 44 metrai aukščiau Baltijos jūros lygio. Bet reikia įsikasti iki 6 altitudės, nes pastato pamatai stovi 8 m altitudėje. Maždaug 20 m altitudėje prasidėjo labai seni, Lietuvoje dar nematyti gruntai, geologų vadinami aleuritais. Tai iš išvaizdos kieti, tamsiai pilkos spalvos, smulkaus sijoto, plaukiančio smėlio konsistencijos gruntai. Ant jo galima stovėti, buldozeris juo pravažiuoja, bet po neilgo darbo, nuo judėjimo ir ypač vibracijos, tampa plaukiantis, mechanizmai pradeda klimpti ir skęsti. Jeigu atsistosi ant aleurito su guminiais batais, po kiek laiko po batais jis skystėja, kojos klimpsta ir kuo daugiau stengsies išlipti, tuo daugiau įklimpsi ir galų gale teks, palikus batus, šliaužte pasiekti tvirtesnį gruntą. Geologai nustatė jo amžių. Jie negalėjo paaiškinti, kodėl viršutinių aleurito sluoksnių amžius yra 2 milijonai metų, o giliau, nuo kažkurios altitudės – jau 65 milijonai metų. Buvo iškelta prielaida, kad prieš 2 milijonus metų žemėj įvyko kažkokia kataklizma ir buvo nustumtas, nubrauktas didžiulis 63 milijonų metų sluoksnis.

1984 metais, prisikąsus iki dugno, pradėta ruošti pirmo betono kubo padėjimui. Balandžio 21 dieną tai ir buvo padaryta iškilmingai. Prieš tai jau buvo išbetonuoti nusileidimo keliai į dugną, kuriais nusileido vyriausybės „Čaikos“, sumontuota armatūra pirmam blokui, paruošta tribūna mitingui, paruošta įbetonavimui į pirmą bloką špižinė plokštė su užrašu dviem kalbomis.

1984 metų pabaigoje – 1985 metų pradžioje įvyko vidaus perversmas. Lietuvos Vyriausiosios Energetikos ir elektrifikacijos valdybos vadovybė įtikino Lietuvos vyriausybę, kaip pagerinti Kaišiadorių HAE statybos eigą ją perduodant Energetikos statybos trestui. Tresto valdytoju dirbo Simonas Šimkūnas. Kaip tą padaryti, buvo įtikintas TSRS Energetikos ministras Piotr Stepanovič Neporožnyj ir Kaišiadorių HAE statybų valdybos viršininku paskiriamas Energetikos statybos tresto vyriausiasis inžinierius, energingas, mokantis visus įtikinti savo teisumu bei idėjomis, Rimvydas Jakubonis. Statybos valdybos vyriausiuoju inžinierium liko patyręs, visa savo esybe atsidavęs darbui, negailintis savo jėgų, laiko ir sveikatos – Jonas Velaniškis. Viršininko pavaduotoju ekonomikai paskiriamas tresto ekonomikos skyriaus viršininkas Rimgaudas Rastenis. Viršininko pavaduotoju buities klausimams atėjo Alfonsas Kraujelis. Viršininko pavaduotoju tiekimui liko nuo Lietuvos VRE statybos laikų mums pažįstamas, žinantis visus medžiagų tiekimo koridorius, Arūnas Makulis. Pagrindinėje Kaišiadorių HAE statybos vykdymo valdyboje, išėjus tresto nepageidaujamam jos viršininkui Edmundui Paulauskui, 1985 metų balandžio 15 dieną R. Jakubonis paskiria Vidmantą Bakšį (užėjęs į mūsų kabinetą, kur sėdėjau su Juozu Garmum, sako: na, „slaptieji patarėjai“, laikas į darbą).

Čia turiu trumpai papasakoti apie tuo metu Kaišiadorių HAE statybų valdyboje veikusias įvairias struktūras, organizacijas, kadangi tuo metu jau dirbo 3500 darbuotojų ir darbininkų, jiems reikėjo vadovauti, užimti laisvalaikį, mokyti.

Pagal tarybinius įstatymus, aukščiausia politinė valdžia turėjo būti kompartija. Lietuvos VRE statybos valdybos komunistų sekretoriumi buvo kadryų skyriaus viršininku dirbęs Bronius Litvinas. Po jo – Aldona Čižauskienė. Kaišiadorių HAE statybos valdybos sekretoriumi buvo centro komiteto atsiųstas Valerijus Ponomariovas, po jo – Antanas Paplauskas, Sergiejus Zotovas.

Profsąjungos pirmininkais buvo nuo Kauno TE statybos laikų nepakeičiamas Bronius Litvinas, kuris dar statant Kauno HE ten dirbo ekskavatorininku ir tuo labai didžiavosi. Po jo buvo išrinktas Jurijus Karevas.

1986 metų vasario mėn. buvo pradėtas leisti „Kaišiadorių HAE statybos administracijos, partinės, profsąjunginės, komjaunimo organizacijų“ 4 puslapių laikraštis „Žiburiai“. Jo redaktorius buvo Juozas Girdvainis, vėliau ilgą laiką dirbo Egidijus Skarelis. Spec. korespondentas buvo Stasys Valys, fotokorespondentas – Viktoras Timoninas.

Sporto metodininku dirbo Švermickas.

Buvo stengiamasi vystyti meninę saviveiklą. Vadovėmis dirbo Regina Butkienė, Gražina Kasperavičiūtė.

Veikė ir profesinio mokymo kombinatas. Jam vadovavo Algis Vyšniauskas, paskui – ilgą laiką Jeleną Chomič.

Tokia didžiulė statyba negali apsieiti be dispečerinės tarnybos. Čia reikia organizuoti transporto, mechanizmų srautų judėjimus, pasiskirstymus pamainose ir dar daug visokių organizacinių darbų bei vadovybės parėdymų. Statybos valdybos vyriausiuoju dispečeriu sėkmingai dirbo jaunas inžinierius Aleksandras Dulerainas.

Negaliu nepaminti konstruktorių biuro su Georgijum Chomičiu priešaky. Jiems tekdavo spręsti daug skubių projektinių klausimų ir, reikia pasakyti, su užduotimis susitvarkydavo.

Kaišiadorių HAE statybos vykdymo valdybos (SVV) pagrindiniais objektais buvo statybinės bazės baigimas, požeminių komunikacijų klojimas bei vandens priimtovo, aukštutinio baseino sienučių statyba. Statybos valdybos vyriausiuoju inžinierium dirbo Aloyzas Danilevičius. Kvalifikuotas inžinierius, mokėjo organizuoti darbus, gal kai kada neužtekdavo diplomatijos santykiuose su užsakovu. Kolektyvas jau buvo sukomplektuotas. Viršininko pavaduotojais dirbo iš pradžių Genadijus Djakovas, paskui Leonas Bliujus, nuo 1990 – Algimantas Žukauskas. Gamybinio-techninio skyriaus viršininke dirbo Gražina Gatautienė. Jos ramus charakteris, sugebėjimas bendrauti su visais, ypač su užsakovo atstovais, skrupulingas savo pareigų atlikimas padėjo mums sėkmingai išdirbti kartu iki statybos pabaigos. Tik tai jos pedantiškas, nuoširdus darbas ir neįkainojama kantrybė lėmė, kad buvo sėkmingai priduta visa Kruonio HAE objektų statybos išpildomoji dokumentacija direkcijos gamybinio techninio skyriaus viršininkui Stanislovui Danilai, kuris nepraleisdavo nė vieno netikslumo ar parašo trūkumo pridutamuose aktuose, kurių per ilgą statybos laiką prisikaupė keli kambariai.

Organizuotas, visada sugebantis išspręsti pastoviai kylančius valdybos mechanizmų eksploatacijos ir remonto klausimus buvo vyriausiasis mechanikas Stanislovas Martišius.

SVV kolektyve organizacinius darbus daugiausia dirbdavo Vanda Kelpšienė ir Marytė Balnienė, be pertraukos buvusi profsąjungos pirmininke. M. Balnienė nenuilstamai organizuodavo darbuotojų susijėjimus, įvairias šventes, energetikų suvažiavimus Šventojoje ir kitur.

Marytės Balnienės prisiminimai

Pradėjau dirbti 1983 metų pradžioje sąmatų grupės inžiniere, paskui buvau perkelta į gamybinį skyrių. Po dvejų metų buvau išrinkta statybos valdybos profsąjungos pirmininke. Prisidėjo daug papildomo darbo: socialistinio lenktyniavimo rezultatų

suvedinėjimas, poilsinių kelialapių skirstymas darbuotojams ir jų šeimoms, sporto renginių organizavimas ir vedimas, bendrabučių skirstymas, poilsio Nidoje ir Juodkrantėje organizavimas. Daug padėdavo visos statybos profsąjungos komiteto pirmininkas Jurijus Karevas. „Lietuvos energijos“ profsąjungos komitetas, jo ilgametis pirmininkas Igoris Šarakovas bei pavaduotojas Juozas Kembrė Šventojoje organizuodavo energetikų spartakiadas, kuriose dalyvaudavo ir mūsų darbuotojai su šeimomis. Direktorius Vidmantas Bakšys skirdavo transportą ir pats dalyvaudavo visuose renginiuose.

Valdybos kolektyve dirbo daug darbo veteranų, daugelis dar nuo Lietuvos elektrinės statybos laikų. Visus veteranus pagerbdavome įvairių švenčių, jubiliejų proga, veteranus, išėjusius į pensiją iš valdybos, Naujųjų metų proga aplankydavome su dovanomis. Nepamiršdavome kolektyvo žmonių ir nelaimių atvejais, mirus artimiesiems.

Dėkinga likimui, kad teko man dirbti tokios didingos elektrinės statyboje su tokiais žmonėmis kolektyve, vadovais, bendradarbiais, būti to kolektyvo dalimi.

Sąmatininke dirbo gabi, mokanti gerai susitarti su užsakovo darbuotojais – Vanda Peleckienė.

Kaišiadorių HAE statybos valdyba – tai mūsų senoji, buvusi nuo Kauno HE statybos, Lietuvos VRE statybos laikų, ir man čia viskas žinoma, pažįstami visi darbininkai, darbų vykdytojai, išskyrus tuos, kurie buvo priimti per tuos dvejus metus man išvažiavus į Iraną.

Elektrėnuose liko pirma aikštelė. Jai vadovavo gabus, organizuotas, mokantis dirbti su visais, Valerijus Usenko. Nors jis pas mus atvažiavo prieš 15 metų iš Ukrainos, baigęs statybos technikumą, pagal paskyrimą, čia įsitvirtino, išmoko lietuviškai, vedė lietuvę merginą, įstojo ir baigė aukštąjį mokslą ir sėkmingai dirbo.

Vienas iš pagrindinių statybos objektų buvo vandens priimtuvas. Tai gana sudėtingas hidrotechninis įrenginys, kuris surenka iš aukštutinio baseino vandenį ir jį paskirsto į 8 vamzdžius, kurių vidinis diametras 7 su puse metro, paduodančius vandenį į turbinas, esančias 100 metrų žemiau ir sukančias generatorius, gaminančius po 200 megavatų elektros energijos.

Vandens priimtuvas yra 96 metrų ilgio gelžbetoninis statinys su 7 po 25 metrus atraminėm sienutėm iš kairės ir dešinės. Jo bendras aukštis 70 metrų ir jo konstrukcija turi atlaikyti 50 metrų vandens spaudimą. Tai tokia hidroelektrinės užtvanka.

Kai aš atvažiavau iš Irano, žemės darbus po vandens priimtuvu vykdė Latvijos „Daugavahestroj“ statybininkai. Jie ir pradėjo betonuoti objekto pamatus. Vėliau

Marytė Balnienė

Vandens priimtuvo statyba

darbai buvo perduoti mums. Tai – sunkus objektas, kiekvieną dieną jis reikalavo didelių pastangų. Atsimenu, kiekvieną rytą aš darbo dieną pradėdavau vandens priimtuvo statyboj jau būdamas statybos valdybos viršininku, aptardavom su aikštelės viršininku Eugenijum Goldbergu praeitos paros ir šios dienos darbus ir tik tada važiuodavau į kontorą.

Vandens priimtuve mūsų valdyboje dirbo: aikštelės Nr. 2 viršininku Eugenijus Goldbergas, kuris sakydavo „Goldberg visada rašoma su „d“ – nuo žodžio *gold* – auksas ir Eugenijus Goldšteinas – darbų vykdytoju. Pagal charakterį jie visiškai skirtingi žmonės. Goldbergas – stambaus sudėjimo, aištingas, griežtas, kategoriškas, nieko neklausydavo (kažkodėl mane ir dar Gražiną Gatautienę pripažindavo). Goldšteinas – mažiukas, tylus, ramus, niekam neprieštarėdavo, su darbų vykdytojo darbu puikiai susitvarkydavo, ir, dirbdamas pas mus, išmoko ivrit kalbą – ruošėsi išvažiuoti į Izraelį. Jie abu su šeimom išvažiavo, vieną laišką Gražinai parašė ir dingo, kaip į vandenį. Dar meistrų dirbo Česlovas Petkus, kuris visą laiką vaikščiodavo su portfeliu, kuriame kai kada būdavo vyno butelis.

Vandens priimtuvo statyboje dirbo pagrindinės brigados: Vytauto Patiejūno, Kęstučio Melnikaičio, Vytauto Mazrimo. Galima pasakyti, kad šių brigadų darbininkai pastatė vandens priimtuvą iki pat pabaigos, dirbo sąžiningai ir nuoširdžiai.

Lietuvos spauda daug dėmesio skyrė HAE statybai. Nuo pagrindinio Lietuvos laikraščio „Tiesa“ buvo spec. korespondentas Vytautas Žemaitis, kuris jau pažinojo daugelį darbininkų statyboje ir rašydavo reportažus apie juos. Pateikiu faksimilę iš tų laikų „Tiesos“.

DIRBTI NAŠIAI, GERAİ –PENKMEČIO REIKALAVIMAS

Už sparčius ekonomikos augimo tempus, gamybos efektyvumą reikia kovoti, kovoti atkakliai ir nuosekliai. Į tai ir turi būti suorientuotas socialistinis lenktyniavimas. Ką mes padarysime, sukursime, pastatysime, tą ir turėsime, taip mes ir gyvensime. Kito kelio sukurti gėrybėms, geriau tenkinti didėjančius materialinius ir dvasinius poreikius tiesiog nėra.

Į TSKP Centro Komiteto Kreipimosi į Tarybų Sąjungos darbo žmones

„TIESOS“ ŠEFUOJAMUOSE OBJEKTUOSE

Kaišiadorių HAE: karštymetis rudenį

Ta vieta, kur prieš keletą metų į Kaišiadorių hidroakumulacinės elektrinės pamatus buvo supiltas pirmasis betonas, dabar neatpažįstama. Ji iš visų šonų, į aukštą apaugo daugybe gelžbetonio konstrukcijų. Laviruodami tarp jų, pasiekėme nedidelę aikštelę, kur darbuojasi Romo Ignoto kompleksinė brigada. Jos žmonės kartu su kolegomis iš kitų kolektyvų plokštė po plokštės, įtvares po įtvaro kelia pastatą iš didžiulės, beveik 40 metrų žemiau Kauno marių lygio įrengtos daubos. Čia pat glėžia šachta pirmajai turbina, šalia ruošiamas „guolis“ ant-rajai.

Po kelių mėnesių šalia elektrinės pastato įrengsime ir turbinų surinkimo aikštelę, — paaiškina HAE statybų valdybos viršininkas Rimvydas Jakubonis. — Joje pradės darbuotis montuotojai. Beje, pirmasis agregatas jau pagamintas ir ateinančiais metais bus atgabentas iš Leningrado. Statybos panoramą visai neseniai papildė ir pirmosios sekcijos vamzdynų. Jais vanduo iš Kauno marių naktį kils į viršutinį baseiną, o dieną kris atgal ir suks aštuonias 200 megavatų galingumo turbinas. 7,5 metro skersmens aštuonis vamzdžius (dviem tokiais milžiniais per sekundę nutekės tiek vandens, kiek per tą patį laiką nubėga Nemuna) specialiai įrengtame ceche po atviru dangumi gamina sąjunginio „Hidromontažo“ tresto Kijevo valdyba. Jos kolektyvui talkina galingi kranai, bandymų stendai, kuriuose tarsi žaisliukai vartalojasi daugiatoniai gelžbetoniniai gaminiai. Čecho teritorijoje jau sukrata dešimtys žiedų. „Priklijuoti“ vienas prie kito, jie sudarys gelžbetonines arterijas, sujungiančias hidro-

akumulacinės elektrinės pastatą su viršutiniu baseinu. Vamzdynas montuojamas kol kas per lėtai. Štai ir mums lankantis buvo atsiliekama nuo grafiko: trūko kai kurių nestandartinių įrenginių, medžiagų. Valdybos žmonės išeities ieško patys, nelaukdami malonių iš įmonių tiekėjų, kurios yra už mūsų respublikos ribų. Todėl jau rugsėjo viduryje planuojama pasiekti metų pradžioje numatytą spartą. Ant gelžbetoninių pamatų, kuriuos tiekia Kauno gamybių įmonių kombinatas, kas dieną gula po vieną du žiedai. Iš viso jų teks pagaminti apie du tūkstančius.

Daug, dar labai daug darbų reikia atlikti ir kituose šio stambaus šalies energetikos objekto statybos baruose. Pasiekti sparčių tempų galima tik gerai organizavus darbą, racionaliai panaudojant mechanizmus, kitą tech-

niką. Taip, kaip tai daro Vytauto Patiejūno kompleksinė brigada, dirbanti vandens priimtuvo statyboje. Čia, pačioje viršutinio baseino priegoje, pro kurią rezervuarą užplūs marių vanduo, statybos konvejeris nesustoja nė minutei. Patyrusio brigadininko, stačiusio Lietuvos V. Lenino VRE, iniciatyva visada paruošti atsarginiai darbų frontai.

Nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, o neretai ir visą naktį netyla mašinų gausmas viršutiniame baseine. Virš jį juosiančio betoninio pamato blykčioja suvirinimo įrengimų ugnelės — kyla pirmosios gelžbetonio plokštės, kurios pasiekė 15 metrų aukštį ir turės atlaikyti galingą vandens spaudimą, temperatūros svyravimus. Dabar prie šios „didžiosios klinkios sienos“ savivartės kas dieną atveža tūkstančius kubinių metrų molio ir priemolio, skirto baseino izoliavimui.

...Nuo Kauno marių pusės statybos panorama atsiveria geriausiai. Joje vis labiau išryškėja HAE kontūrai.

Vytautas ŽEMAITIS

„Tiesos“ koresp.

Kaišiadorys

Pirmaujančios Vytauto Patiejūno (iš kairės) brigados nariai: Petras Jekseba, Antanas Radzevičius, Namazas Verdijevs, Antano Gvilo nuotrauka

Kaišiadorių HAE statybos aikštelėje tuo laiku bazes užbaiginėjo 3 aikštelė. Jai vadovavo Valentinas Karužas. Gabus inžinierius, mokėjo gerai organizuoti darbus. Aikštelėj statybinės bazės požemines komunikacijas klojo darbų vykdytojo Romo Lukšo vadovaujami darbininkai. Ilgą laiką darbų vykdytoju dirbo Mindaugas Gustas. Pabaigus bazės statybą, trečios aikštelės visas dėmesys buvo sukonscentruotas į aukštutinio baseino sienučių statybą, kur sėkmingai vadovavo darbų vykdytojas Jonas Balnys. Pagrindinė brigada, betonavusi sienučių pamatus ir pačias sienutes, buvo Antano Ratkevičiaus vadovaujami vyrai. 1983 metų balandžio 26 dieną buvo betonuojamas pirmas atraminės sienutės pamato blokas.

Vieno bloko ilgis 25 metrai, o viso aukštutinio baseino sienutė yra 6400 metrų ilgio.

2000 metais, A. Danilevičiui išėjus į pensiją, Valentinas Karužas paskiriamas Kruonio HAE statybos valdybos vyriausiuoju inžinieriumi.

Tariasi. Iš kairės J. Velaniškis V. Spudulis, S. Sapožnikov, V. Paznanskis

Penktai apdailos aikštei vadovavo Antanas Pakėnas, vėliau – Rimantas Janonis. Aikštelės patyrę darbininkai gamino įvairius, reikalingus statybai, medienos gaminius bei vykdė visų objektų apdailos darbus: tinkavo, dažė, klojo plyteles, statė langus ir duris, stiklino. Daug pasidarbavo, atlikdama išpūdingą jėgainės pastato apdailą pagal žinomo Kauno architekto Gintauto Natkevičiaus projektą, darbų vykdytoja Gražina Petrauskienė.

Nuo 1988 metų R. Jakubonis grįžta į trestą, o Kaišiadorių HAE statybų valdybos viršininku atvažiuoja ilgametis Energetikos statybos tresto valdytojo pavaduotojas Vytautas Paznanskis.

1986–1988 metais statybos darbai jau buvo įsibėgėję. Per metus buvo atliekama iki 5 milijonų kubinių metrų žemės darbų, suklojama iki 200 tūkstančių kub. m betono ir gelžbetonio, statybos objektuose buvo per 3500 dirbančiųjų, įsisavinama virš 40 milijonų rublių investicinių lėšų, per didelį vargą gaunamų iš Maskvos.

1988 metų vasarą Lietuvoje prasidėjo atgimimo judėjimas. Rugpjūčio 19 dieną Kaune per „Atgajos“ mitingą pirmą kartą buvo priimtas nutarimas prašyti sustabdyti Kaišiadorių HAE statybą ir lėšas panaudoti Kauno valymo įrengimų statybai. Statybos parduotuvė „Statybos ekologijos klubas“ pasivadinę organizatoriai pakabino atsišaukimą, raginantį sustabdyti statybą ir rinko parašus, palaikančių šią mintį. Mačiau 300 parašų. Kauno miesto valymo įrengimai tuo metu buvo planuojami statyti Ežerėlyje, miesto vadovybė kelis kartus Joną Velaniškį ir mane su įvairiom komisijom į ten vežiojo apžiūrėti aikštelės, mes rengėmės tiems darbams, buvo net paskirtas žemės sklypas ir suprojektuota statybinė bazė ties autostrados ir Ateities plento sankryža, bet paskui viskas nurimo.

Respublikiniai laikraščiai rašė: „Atėjo konkrečių darbų metas pagal ekologijos programą“ (Sovietskaja Litva, 1988-08-19, Nr. 192). Vilniuj vyksta „apvalūs“ stalai, kur Vyriausiosios GEEV vyriausiasis inžinierius Algirdas Stumbras sakė: „HAE agregatų panaudojimas leis padidinti elektros tiekimo patikimumą ir kokybę. Alternatyvos nėra nei dabar, nei artimiausioj ateity“. Bet niekas jo neklausė.

Prasidėjo „žaliųjų“ judėjimas, protestai. 1989 metų gegužės 13 dieną prie Strėvos žiočių įvyko „žaliųjų“ gegužinė. Ant atraminės sienutės išpurkšti lozungai: „Pinigai rusų – likimas prūsų“, „Čia palaidota Strėva“, „Apsigalvokim, kol nevėlu“. Organizuojami mitingai, piketai, ekologiniai žygiai. Įvairiuose pasitarimuose dalyvauja ir aiškina Kaišiadorių HAE „žalą“ gamtai ir Lietuvai žymūs Lietuvos veikėjai, mokslininkai: akademikas L. Kairiūkštis, Mokslų Akademijos Kauno fizikinių techninių problemų instituto vyr. mokslinis bendradarbis L. Gudelis. Akademikas V. Statulevičius pareiškė įvedęs į kompiuterį matematines formules ir gavo, kad, leidžiant elektrinę, Kauno mariose kiekvieną kartą pakils 1,5 metro aukščio banga, kuri bus pražūtinga krantams bei marių gyviams. Tiesa, jis paskui prisipažino klydęs. Buvo pasiūlymų ant 300 hektarų ploto aukštutinio baseino užtraukti plėvelę, padaryti šiltnamį ir auginti agurkus. Apogėjus, matyt, buvo bandant sutrukdyti vežti į statybą atplukdytus į Kauną iš Leningrado du turbinų darbo ratus. Labai skaudu buvo skaityti tuo metu garsaus JAV aplinkosaugininko, o paskui Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus siūlymą surinkti visą dinamitą ir išsprogdinti Kruonio HAE. Akademikas A. Kudzys, neišsiaiškinęs, kad aukštutinio baseino sienutės pagrindui vietoj viršutinio molio sluoksnio lietingu periodu technologiškai klojamas M25 markės sausas betonas, jį paspardęs, „nustatė broką“.

Sunku pasakyti kiek visuose pasisakymuose, straipsniuose spaudoje, D. Juoče-

rytės televizijos reportažuose buvo rūpesčio dėl ateities, noro pasirodyti kovotoju už gamtos išsaugojimą ar paprasčiausios nekompetencijos. Energetikai ir elektrinių statybininkai buvo pradėti vadinti tautos priešais.

Pasiduodami bendroms nuotaikoms, 1989 metų liepos 10 dieną trečios aikštelės darbininkai, dirbę aukštutinio baseino sienučių statyboje, pradėjo streiką. Kai susitikom, jie surašė savo reikalavimus iš 8 punktų. Darėm susirinkimus.

1990 metų pavasarį, jau paskelbus nepriklausomybę, prasidėjo Lietuvos ekonominė blokada. Baigėsi kuro atsargos autotransportui.

Po visų šių įvykių TSRS Energetikos ministerija beveik visiškai nutraukė statybos finansavimą ir 1990 metams skyrė tik 8 milijonus rublių. „Jums nereikia – ir mums nereikia“. Ir tai buvo paskutinė Maskvos investicija į Kaišiadorių HAE statybą. Taip sumažėjus statybos darbų apimtims, likviduojama Kaišiadorių HAE statybų valdyba, 1990 metų vasario 9 dieną Vytautui Paznanskiui sukanka 60 metų ir jis nieko nelaukdamas, išeina į pensiją.

Statyba pradėjo merdėti. Jei 1989 metais buvo suklota 170 tūkstančių kubinių metrų betono, tai po metų – 38 tūkstančiai. Atgavus nepriklausomybę, Lietuvos vyriausybė išleido potvarkį sumontuoti ir paleisti 2 agregatus po 200 megavatų galingumo ir po to ištirti HAE poveikį Kauno marių ekosistemoms. Šiek tiek vėliau buvo nutarta galingumą padidinti iki 4 hidroagregatų, kad būtų užtikrintas šimtaprocentinis rezervas.

Statybos darbai, aišku, nesustojo, bet poros metų „duobė“ turėjo didelę įtaką tempams ir nuotaikoms.

Pagrindiniu bet kokio objekto statytoju yra užsakovas, turintis savo žinioje pinigų, užsakantis darbus, prižiūrintis jų atlikimą, priimantis atliktų darbų kiekius ir kokybę. Noriu pasakyti, kad Kruonio HAE statyboje turėjom jau patyrusį nuo Lietuvos VRE statybos laikų, labai rimtą, užsakovo kolektyvą. Reiklūs, principingi statybos darbų priėmėjai Romualdas Birmanas, Romualdas Charūnas, Stanislovas Danila. Gera buvo dirbti su hidrotechnikos cecho viršininku Raimundu Vileikiu, inžinierium Vladimiru Ivanovu, mašinų cecho viršininku Povilu Leipum, elektros laboratorijos viršininku Rimvydu Lyberiu, vyriausiąja buhalterė Nijole Sikorskiene ir daugeliu kitų, labai atsakingai žiūrinčių į savo darbą ir objekto svarbą. Greitai įgavo patirties ir iškilo iki elektros cecho viršininko pareigų, o paskui ir iki elektrinės vyriausiojo inžinieriaus jaunas inžinierius Gintaris Mekas. Malonu dirbti su ilgamečiais elektrinės darbuotojais – vyriausiuoju inžinierium Stanislovu Barkum ir direktorium Vaclovu Spuduliu.

Noriu priminti pagrindines HAE statybos baigiamąsias datas. Energetikoje, kaip ir kiekvieno žmogaus gyvenime, viskas vyksta taip pat: pirmo karto visada laukiama su baime, ar pavyks, ir džiaugsmu, kai pavyksta.

1991 m. balandžio 26 d. – baigtas montuoti ir pasukamas pirmas turboagregatas. Tai buvo paskutinis džiaugsmingas įvykis Jono Velaniškio, atidavusio daug jėgų, energijos Lietuvos energetikai, gyvenime.

1992 m. vasario 8 d. – pirmas turboagregatas išbandytas siurblio režimu ir vanduo pirmą kartą pasirodė vandens priimtovo kaušė, pakeltas iš Kauno marių į 100 metrų aukštį.

1992 m. vasario 18 d. – paleidžiamas pirmas hidroagregatas generatoriaus režimu.

1992 m. liepos 14 d. – pradėtas aukštutinio baseino užtvindymas iki 141,5 altitudės. Šventė. Jo Ekscelencija Kaišiadorių vyskupas Juozapas Matulaitis pašventina vandenį aukštutiniame baseine.

1992 m. rugpjūčio 5 d. – paleistas antras hidroagregatas siurblio ir generatoriaus režimu.

1994 m. liepos 14 d. – trečias hidroagregatas paleistas generatoriaus režime ir sinchronizuotas į tinklą.

1998 m. birželio 30 d. – paleistas ketvirtas hidroagregatas.

2000 m. spalio 26 d. – užbetonuotas aukštutinio baseino paskutinis blokas 30-1 pikete. Atraminė baseino sienutė visu perimetru pakelta iki projekto lygio. Mitingas.

Iš kairės: vyr. geodezininkas J. Kedys, A. Danilevičius, N. Kizejev. V. Bakšys, J. Velaniškis

Kaišiadorių vyskupas Juozapas Matulaitis šventina Kruonio HAE aukštutinio baseino vandenį

*Mitingas 1998 m. spalio 4 d. keturių agregatų paleidimo proga.
Iš kairės: V. Spudulis, V. Bakšys, ūkio ministras V. Babilius,
Ministras pirmininkas G. Vagnorius*

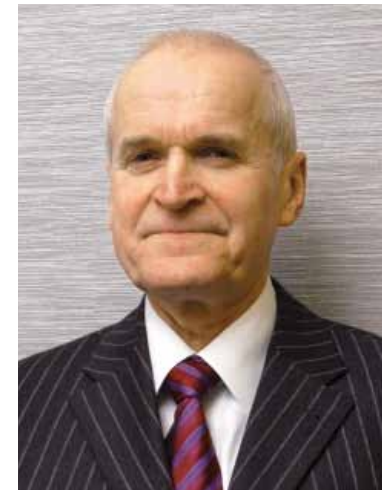
2004 m. birželio 21 d. Valstybinė komisija pasirašė Kruonio HAE pripažinimo tinkama naudoti Aktą.

„Lietuvos energijos“, „Energetikos statybos tresto“ kolektyvai per ilgą pokarinį bendro darbo laikotarpį buvo labai susigyvenę, vienas kitą suprato, bendrai šventė įvairias šventes: Energetiko dieną – gruodžio 22, kuri po nepriklausomybės atkūrimo buvo perkelta į balandžio 17 d. (pirmos elektros lemputės Rietave Oginskio dvare uždegimo 1892 metais metines), buvo minimi darbuotojų jubiliejai bei kitos šventės. Didelį vaidmenį energetikų, energostatybininkų darbe ir buityje vaidino Energetikos profsąjungos komitetas ir jo ilgamečiai pirmininkai S. Žarskis bei J. Šarakovas. Mums, elektrinių statybininkams, visą laiką teko dirbti su griežtu profsąjungų vyriausioju inspektorium Liudu Kinčinu.

Nesugebėjau nuosekliai papasakoti apie visus žmones, kuriuos sutikau per savo gyvenimą ir darbą, statant Lietuvos elektrines. Gal daug kas išsityrė iš atminties, ne visus, su kuriais ilgus metus braidžiota po molį, sugebėjau paminėti, prašau atleidimo, kad kai kurių ir vardus pamiršau.

Leonas Urbonas

ENERGETIKOS TINKLŲ INSTITUTAS

Energetikos tinklų institutas buvo įkurtas 1963 m. gegužės 1 d. kaip Sovietų Sąjungos Visasąjunginio valstybinio energetinių sistemų ir elektros tinklų projektavimo-tyrinėjimo ir mokslinio tyrimo instituto „Energosetprojekt“ (ESP) Šiaurės–Vakarų filialo Lietuvos kompleksinio projektavimo skyrius.

Pokario laikotarpiu respublikos elektros tinklus projektavo daug įvairių projektinių organizacijų: Teploprojekto Leningrado, Rygos ir kiti filialai, įvairūs sąjunginiai technologiniai institutai, respublikinės projektinės organizacijos Pramprojektas, Žemprojektas ir kitos. Elektros tinklų projektavimas daugelyje organizacijų labai apsunkino sparčiai septintame dešimtmetyje besivystančio elektros tinklų ūkio projektavimo darbų koordinavimą. 1962 m. Sovietų Sąjungoje prasidėjusios stambios projektinių organizacijų reformos rezultatas buvo Maskvoje įkurtas specializuotas visasąjunginis institutas „Energosetprojekt“ su filialais stambiauose Sovietų Sąjungos regionuose. Viena iš stambiausių filialų Leningrade, kuris turėjo aprūpinti projektine dokumentacija Šiaurės–Vakarų sistemą (Kolos pusiasalio, Leningrado srities, Pabaltijo respublikų), skyrius 1963 m. buvo įkurtas Lietuvoje.

Lietuvos kompleksinio projektavimo skyrius (Lietuvos KPS, toliau Lietuvos skyrius, Institutas) buvo organizuotas Pramprojekto žemės ūkio elektrifikacijos skyriaus, kuris tuo metu užėmė dalį turbinų gamyklos „Pergalė“ (Kutuzovo g. Kaune) gamybinių patalpų, bazėje. Nuo šio momento skyrius gavo visišką teisę vykdyti visų respublikos elektros tinklų projektavimą. Elektros tinklų projektavimo darbai pateko į vienas rankas ir respublikos elektros tinklų vystymasis tapo tiesiogiai susietas su ESP Lietuvos skyriaus vardu.

Lietuvos skyriui buvo pavesta ruošti:

– perspektyvines respublikos elektros tinklų vystymo schemas (kas 5 metai),

- respublikos kaimo vietovių elektros tinklų vystymo schemas (kas 5 metai),
- visų respublikos administracinių rajonų 10 kV elektros tinklų vystymo schemas (kas 5–10 metų),
- miestų, pramonės mazgų elektros ir šiluminių tinklų išvystymo schemas,
- respublikos energetinės sistemos eksploatacijos organizavimo schemas (kas 5 metai),
- 0,4–330 kV elektros tiekimo linijų (ETL) ir transformatorinių pastočių (TP) statybos ir rekonstrukcijos projektus,
- elektros tinklų įmonių ir rajonų remonto, gamybinių bazių statybos projektus,
- energetinės sistemos valdymo sistemų projektus ir kt.

1963 m. Lietuvos skyriuje dirbo apie 140 specialistų, tačiau jau pradžioje buvo sukomplektuotos visų kompleksiniam projektavimui reikalingų specialistų grupės – perspektyvinių schemų, tyrinėjimų, elektros tiekimo linijų, pastočių pirminių sujungimų, relinės apsaugos ir valdymo, informacijos perdavimo ir ryšių, žemės ūkio elektrifikavimo, sąmatų. Tuometinė buveinė – „Pergalės“ gamyklos administracinės patalpos. 1966 m. Institutas persikėlė į naują jam pastatytą pastatą Kęstučio gatvėje 36, kur veikia iki šios dienos. 1969 m. naujoje gamybos remonto bazėje Chemijos prospekte įsikūrė Instituto autoūkis.

Nuo 1990 m. Institutas – valstybinė įmonė „Elektros tinklų projektavimo institutas“. Nuo 1995 m. – akcinė bendrovė „Energetikos tinklų projektavimo institutas“. Nuo 2001 m. – uždaroji akcinė bendrovė „Energetikos tinklų institutas“.

Vystantis energetinei sistemai augo projektavimo darbų apimtys, augo dirbančiųjų skaičius, kuris buvo pasiekęs 250. Šiuo metu institute dirba apie 40 žmonių.

Instituto vadovai:

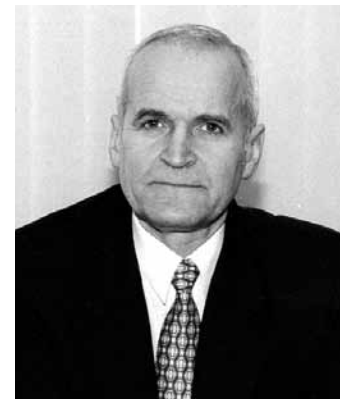
Juozas Bražukas –
viršininkas 1963–1974 m.

Vladas Bulavas –
viršininkas 1974–1982 m.

Algirdas Matulionis –
viršininkas, direktorius
1982–1993 m.

Leonas Urbonas –
generalinis direktorius 1993–2010 m.

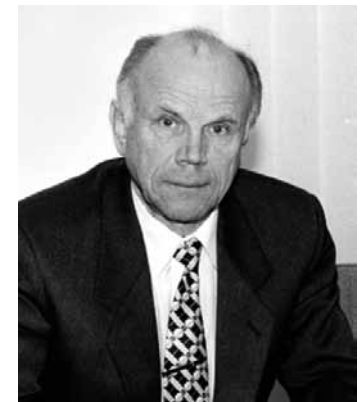

Giedrius Lynykas –
generalinis direktorius nuo 2010 m.

Instituto technikos vadovai:

Viktoras Meškauskas –
vyriausiasis inžinierius 1963–1983 m.

Vytautas Jonas Damijonaitis –
vyriausiasis inžinierius,
technikos direktorius 1983–2005 m.

Antanas Lukošius –
technikos direktorius 2005–2010 m.

Aurelijus Žemaitis –
technikos direktorius nuo 2010 m.

INSTITUTO VEIKLA 1963–1988 METAIS

Skyriuje panaudota ilgamečio instituto vyriausiojo inžinieriaus Viktoro Meškausko surinkta medžiaga, skirta instituto 25-mečiui

Projektavimo darbų apimtys

Organizaciniu laikotarpiu Lietuvos skyrius patyrė daug sunkumų. Atsiskiriant nuo Pramprojekto buvo nustatyti ekonominiai rodikliai, neatitinkantys naujos įmonės pajėgumų, negauta autotransporto priemonių, tyrinėjimų agregatų ir instrumentų, techninės literatūros, skaičiavimo technikos, trūko baldų ir kitų priemonių, reikalingų normaliam skyriaus funkcionavimui. Tačiau nežiūrint į tai, skyrius greitai augo. Per pirmuosius 10 metų (1964–1974 m.) darbų apimtys išaugo beveik 2 kartus. Toks staigus projektavimo darbų augimas buvo sąlygojamas intensyvaus energetinės sistemos vystymo ir tęsėsi iki 1975 m. Devintajame penk-metyje (1975–1980 m.) pagrindinis energetinės sistemos „karkasas“ – perdavimo tinklai – buvo suformuotas, toliau buvo plečiami skirstomieji tinklai. Projektavimo darbų apimtys stabilizavosi. Jeigu iš pradžių buvo projektuojama daugiau naujų objektų, tai vėliau atsirado daug rekonstrukcijų, išplėtimų.

Paruoštų ir išduotų užsakovams projektų kiekiai pagal metus svyravo. Tai priklausė nuo kapitalinių įdėjimų, skiriamų respublikos elektros tinklų bei pramoninių objektų statybai atskirais metais, dydžio. Penkmečių pradžioje ka-pitalinių įdėjimų būdavo skiriama daugiau. Lentelėje matyti, kaip augo projektų sąmatose numatytos statybos darbų apimtys. Per 25 metus Lietuvos skyrius paruošė daugiau kaip 800 km 330 kV ETL, 5000 km 35-110 kV ETL, taip pat 6 330 kV ir 210 35-110 kV transformatorinių pastochių projektus.

ESP Lietuvos skyriaus gamybiniai-techniniai rodikliai

Metai	Atliktų proj. tyr. darbų apimtys, t. rub.	Darbuotojų skaičius (gamybininkų), vnt.	Vid. vieno darbuotojo išdirbis, rub.	Išleista projektinės dokumentacijos statyb. mont. darbų sumai, mln. rub.
1963	354	140	2598	6,7 (D-5,8)
1964	426	170	2652	8,2 (D-5,8)
1965	541 (K – 9,7)	193	2662	11,1 (D-6,6)
1966	534	206	2805	11,2 (D-7,1)
1967	600 (K – 11,8)	217	2854	18,3 (D-10,5)
1968	640 (K – 3,1)	215	2609	16,3 (D-9,1)
1969	542 (K – 3,1) (B – 31,4)	210	3109	13,3 (D-8,4)
1970	659 (K – 35,6) (B – 35,0)	218	3102	15,5 (D – 9,9)

Metai	Atliktų proj. tyr. darbų apimtys, t. rub.	Darbuotojų skaičius (gamybininkų), vnt.	Vid. vieno darbuotojo išdirbis, rub.	Išleista projektinės dokumentacijos statyb. mont. darbų sumai, mln. rub.
1971	422 (K – 37,8)	240	3269	18,3 (D – 9,8)
1972	488 (K – 13,7)	250	3431	16,4 (D – 9,6)
1973	820 (K – 11,8)	238	3531	16,9 (D – 9,6)
1974	842	250	3634	16,7 (D – 7,3)
1975	912	251	3741	16,0 (D – 10,0)
1976	926	247	3849	14,6 (D – 8,9)
1977	922	239	3852	14,7 (D – 7,9)
1978	922	238	3874	14,4 (D – 3,8)
1979	900	229	3932	
1980	900	220	4085	12,0 (D – 2,6)
1981	920	223	4131	17,9 D – 9,2)
1982	875	209	4193	10,4 (D – 3,5)
1983	893	209	4273	15,4 (D – 8,0)
1984	893	208	4293	17,0 (D – 9,9)
1985	900	204	4412	13,5 (D – 5,5)
1986	950	198	4798	13,9 (D – 5,7)
1987	1020	192	5312	17,3 (D – 9,8)

K, B – iš jų Kaliningrado sričiai ir Baltarusijai
D – iš jų didžiajai energetikai (330 kV–110 kV)

Techniniai pasiekimai

Periodiškai kas 5–10 m. atliekamos respublikos, atskirų regionų, miestų iš-vystymo ir eksploatavimo organizavimo schemos visada būdavo iššūkis Lietuvos skyriui. Darbai iš vykdytojų ir vadovų reikalavo ne tik aukštos kvalifikacijos, bet ir respublikos ūkio vystymosi gairių supratimo ir žinojimo. Labai svarbu buvo sugebėti apginti savo pažiūras ir sprendimus, reikalingus Lietuvai, derinant pro-jektus ir respublikoje, ir sąjunginėse institucijose. Paminėtiems darbams vadova-vo energetinių sistemų padalinio specialistai Donatas Kriščiukaitis, Algimantas Kvietka, Algimantas Grašys, Arimantas Dragunevičius, Antanas Jankauskas, Al-girdas Matulionis, Vladas Trutnevis. Padalinys paruošė ir išleido daug aukštos kokybės darbų. Algirdas Matulionis ir Vladas Trutnevis 1971 m. už Kauno miesto Žaliakalnio pramoninio rajono išplanavimo energetinės dalies projektą buvo premijuoti Sovietų Sąjungos Ministrų Tarybos premija.

Tik ką susikūrusiam Lietuvos skyriui buvo pavesta suprojektuoti 330 kV ETL Šiauliai – Panevėžys. Projektas buvo sėkmingai atliktas per 1963–1965 m., nors

Sovietų Sąjungoje tuo metu dar nebuvo pakankamai patyrimo tokius objektus projektuoti.

Pagal Lietuvos skyriaus projektą (1967 m.) buvo pastatyta 330 kV ETL Elektrėnai–Jonava (50 km), tuo pačiu laiku buvo suprojektuota 330 kV transformatorinė pastotė Jonavoje (AT1-125 MVA). 1967 m. suprojektuota ir 1968 m. pastatyta 330 kV linija Jonava–Panevėžys ir TP Panevėžys. Šiems projektams vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Jonas Damijonaitis.

1972 m. buvo paruoštas 330 kV pastotės projektas Jurbarko, tačiau dėl pramoninių objektų dislokavimo respublikoje pakeitimų šios pastotės statyba buvo atidėta. Tik 1981–1982 m. buvo paruoštas ir realizuotas naujas 330 kV pastotės projektas. Pastotė buvo prijungta prie einančios 330 kV ETL Kaunas–Sovietas. Projektui vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Antanas Lukošius.

1986 m. paruošta projektinė dokumentacija Kaišiadorių HAE prijungimui prie energetinės sistemos elektros tinklų.

1966–1967 m. buvo suprojektuota Klaipėdos 330 kV TP 110 kV skirstykla, o 1969–1970 m. prie jos 330 kV dalis, 1971 m. – pastotės išplėtimas. 1969–1970 m. suprojektuota 330 kV ETL Klaipėda–Sovietas (100 km). 1987–1988 m. suprojektuota 330 kV TP Telšiai ir 330 kV ETL Telšiai – Latvijos 750 kV TP. Projektams vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Baškys.

Sparčiai augant elektros energijos poreikiams Vilniui neužteko vienos 330 kV pastotės ir 1970–1974 m. Lietuvos skyrius paruošė naujos 330 kV TP Neris projektą. Pastotės maitinimui buvo suprojektuota 330 kV ETL Elektrėnai–Neris. Projektui vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Jonas Damijonaitis.

1972 m. pradėta projektuoti Alytaus 330 kV pastotės 1-oji eilė (AT1-125 MVA), o vėliau – 1975–1976 m. suprojektuota ir 2-oji eilė (AT2-125 MVA). Projektui vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Kęstutis Šmitas.

Turint tikslą duoti galingumą iš statomos Ignalinos atominės elektrinės į Lietuvos energetinę sistemą, reikėjo skubiai suprojektuoti 330 kV ETL Ignalina–Utena–Panevėžys (165 km) ir Ignalina–Utena–Vilnius (147 km). Projektavimo darbai prasidėjo 1980 m. ir baigėsi 1982 m. Projektams vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Juozas Bražukas.

Utenoje 330 kV pastotė suprojektuota 1987 m. Projektui vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Baškys.

Be paminėtų svarbiausių 330 kV elektros tinklų objektų buvo atlikta daugybė 110–35 kV elektros tinklų objektų projektų. Projektuose panaudoti progresyviausi techniniai sprendimai ir tipiniai mazgai. Tarp suprojektuotų 110 kV pastočių ir linijų buvo gana unikalių. 1973–1975 m. pirmą kartą Lietuvos skyriaus praktikoje teko projektuoti uždara 110 kV pastotę Vilniuje („Centras“) ir tokios pat įtampos

kabelinę liniją Žvėrynas–„Centras“. 1977 m. buvo paruoštas stambios uždarnos 110 kV pastotės projektas Kėdainių chemijos kombinatui. Projektams vadovavo projektų vyriausieji inžinieriai Vytautas Jonas Damijonaitis ir Juozas Bražukas.

Buvo paruošta ir kitokių įdomių ir vertingų projektų. 1971 m. vienas iš pirmųjų Sovietų Sąjungoje Lietuvos skyrius paruošė elektrodinės katilinės su aukštos įtampos katilais ir šilumos akumuliacija Žeimenos kolūkiui Vilkaviškio rajone projektą. Daug galingesnės elektrodinės katilinės buvo suprojektuotos 1977 m. Dainių kiaulių auginimo kompleksui Jurbarko, 1978, 1979 m. Tauragėje ir kitos. Katilinių projektams vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Vladas Trutnevis.

Dėl vieningos ryšių sistemos Sovietų Sąjungos energetinėje sistemoje sukūrimo 1969–1971 m. laikotarpiu buvo ruošiami magistralinių kabelinių ryšio linijų projektai. Per trumpą laikotarpį Lietuvos skyriuje buvo suprojektuotos modernios magistralinės ryšio linijos Elektrėnai–Jonava, Jonava–Dubingiai, Jonava–Bauska (Latvija). Projektams vadovavo projektų vyriausiasis inžinierius Kęstutis Šmitas.

Labai didelį dėmesį Lietuvos skyrius skyrė elektros tinklų eksploatavimo klausimams. Per 25 m. laikotarpį nuo 1963 m. iki 1988 m. skyrius suprojektavo daugiau kaip 30 remonto – gamybinių bazių beveik visuose respublikos rajonuose, tai leido elektros tinklų eksploatavimo lygį pakelti į aukštesnę pakopą.

Progresyvūs techniniai sprendimai

Lietuvos skyrius savo gyvavimo laikotarpiu įdiegė į projektus nemažai savo sukurtų ir iš kitur paimtų progresyvių naujų techninių sprendimų. Visų išvardinti nėra galimybės, tačiau kai kuriuos prisiminti verta. Jau projektuojant pirmąsias 330 kV pastotes Jonavoje ir Panevėžyje pirmą kartą respublikoje 330 kV pusėje buvo suprojektuotos keturkampio schemos, kurios leido žymiai padidinti pastočių patikimumą. Buvo paruoštas individualus pastotės valdymo pulto pastato projektas, nes tuo metu galiojantys tipiniai projektai neatitiko techninių reikalavimų. Vėliau šis projektas buvo panaudotas Klaipėdos ir kitoms pastotėms. Valdymo pulte pirmą kartą buvo suprojektuotas sutapdintas su dispečeriniu punktu mažagabaritinis valdymo skydas, tai leido sumažinti aptarnaujančio personalo skaičių ir gamybinių plotą.

Projektuojant Klaipėdos 330 kV pastotę teko spręsti stambių autotransformatorių gaisro gesinimo problemą. Buvo paruoštas individualus, daug progresyvesnis už ankstyvesnį, gaisro gesinimo siurblinės projektas, numatyta automatinio gaisro gesinimo sistema. Tokie įrenginiai buvo suprojektuoti ir sumontuoti respublikoje pirmą kartą.

1974 m. 110 kV elektros tinklų statyboje buvo pradėta plačiai taikyti kompleksines 110 kV pastotes su įrenginiais linijų prijungimui, tai gerokai paspartino pastočių statybos-montavimo darbų trukmę.

Iki 1975 m. 10 kV uždary skirstyklų bei valdymo pultų pastatai, kaip įprasta, buvo projektuojami mūriniai, o nuo 1975–1977 m. visos skirstyklos buvo perprojektuotos į surenkamą gelžbetonį, tai leido industrializuoti pastočių statybą bei gauti darbo sąnaudų ekonomiją.

1987 m. projektuojant Utenos 330 kV transformatorinę pastotę buvo pritaikyti eledujiniai jungtuvai. Pritaikius šiuos jungtuvus nereikėjo statyti kompresorinės.

1988 m. projektuojant Telšių 330 kV transformatorinę pastotę pirmą kartą Lietuvos skyriaus istorijoje pradėta naudoti integralines antrinių sujungimų schemas. Taip pat projekte numatyta automatinė technologinių procesų valdymo sistema su ESM.

1973 m. elektros tiekimo linijų padalinio specialistai Algimantas Margis, Juozas Veilandas ir kt. suprojektavo keturgrandę 10 kV tarpinę gelžbetoninę atramą tam panaudoję 110 kV ETL statybai naudojamą gelžbetoninį stiebą. Ši naujovė leido išvengti atramų „miško“ 10 kV linijų priėjimuose prie 35–110 kV pastočių.

Nemažai progresyvių pirmą kartą suprojektuotų darbų paruošė dispečerinio technologinio valdymo priemonių ir ryšių padalinys:

- Respublikos energetinės sistemos žinybinio ryšio organizavimo ir perspektyvinio išvystymo schemas (pirmoji schema buvo paruošta 1967 m.);

- Sutapdintas Panevėžio elektros tinklų įmonės dispečerinio punkto ir 330 kV pastotės valdymo pulto projektas, kuriame panaudotas mozaikinis dispečerinis skydas ir pastotės valdymo panelės (1967–1969 m.);

- Kabelinės magistralinės ryšio linijos Kaunas–Jonava sutankinimo įrenginiai 60-čiai kanalų (1973 m.);

- Vilniaus miesto šiluminių tinklų telemechanizavimo projektas, laimėjęs TSRS jaunųjų specialistų konkurse Maskvoje I vietą (1977 m.).

1977 m. specialistai Jurgis Karbauskas, Bencionas Lisycinas, Leonas Urbonas, Mindaugas Pavilionis ir kt. paruošė metalinio inventorinio namelio individualų projektą ryšių ir dispečerinio-technologinio valdymo įrenginių patalpiniui komplektinėse 35–110 kV pastotėse.

Įdomių ir progresyvių projektų paruošė automatizuotų valdymo sistemų (AVS) padalinys, kuriam vadovavo Stanislas Jastremskas:

- Lietuvos energetinės sistemos automatizuotos valdymo sistemos 1-os eilės sukūrimo techninė užduotis (1972–1973 m.);

- Lietuvos energetinės sistemos informacinis skaičiavimo centras ir techninės AVS priemonės (techninis projektas, 1973 m.);

- Lietuvos energetinės sistemos informacijos surinkimo ir perdavimo sistema (1974 m.);

- Kaišiadorių HAES įmonės AVS pagrindiniai sprendimai (techninis projektas, 1975 m.).

Mokslinis-techninis darbas

Be konkretaus elektros tinklų objektų projektavimo Lietuvos skyrius vykdė ir mokslinį-techninį-tiriamąjį darbą. 1970 m. ESP centrinio instituto pasiūlymu Lietuvos skyriuje buvo organizuota mokslinių-tiriamųjų darbų laboratorija, kurios paskirtis – ruošti temas pagal Sovietų Sąjungos Energetikos ir elektrifikacijos ministerijos finansuojamą mokslinę tematiką. 1968–1969 m. Lietuvos vyriausios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos ir Lietuvos skyriaus iniciatyva buvo pradėti platūs moksliniai tiriamieji darbai Lietuvos energetinės sistemos apkrovimo grafikų išlyginimo klausimais, tam panaudojant vartotojus-regulatorius. Šių mokslinių tyrimų ir apibendrinimų darbams labai daug energijos įdėjo vyriausiasis specialistas Vladas Trutnevis, metodinę paramą nuolat teikė Lietuvos Vyriausiosios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos vyriausiasis inžinierius Algirdas Stumbras. Per 1966–1986 m. laikotarpį įtempto ir vaisingo darbo dėka buvo paruošta ir išleista per 50 darbų. Pagrindinė darbų įdėja – ištirti ir sukurti naktį vartojančius elektros energiją vartotojus, kurie padėtų išlyginti energetinės sistemos paros apkrovimo grafiką. Darbuose buvo prieita išvados, kad prieinamiausiais vartotojais-regulatoriais gali būti elektros energijos vartotojai su šilumos akumuliaciniais įrengimais. Rezultatas – Lietuvos skyrius suprojektavo pirmąją Sovietų Sąjungoje visiškai automatizuotą elektrodinę katilinę su akumuliacija Žeimenos kolūkyje Vilkaviškio rajone, kuri buvo pastatyta 1971 m. Po to buvo suprojektuotos ir pastatytos stambesnės elektrokinės katilinės Dainių kiaulių koplekse Jurbarko rajone, „Jūros“ kiaulių koplekse Tauragės rajone ir kt. Tokios katilinės visai pasiteisino, jos ne tik atliko vartotojų-reguliuotojų funkcijas, bet tapo didele parama žemės ūkiui. Už Jurbarko rajono Dainių kiaulių komplekso projektą, kurio dalį atliko ESP Lietuvos skyrius, buvo paskirta LTSR valstybinė premija.

Be elektrokinės katilinių panaudojimo buvo ištirta ir pasiūlyta panaudoti elektros energiją pastatams apšildyti kurortinėse vietovėse, pritaikius akumuliacinius vandens šildytuvus, naudojančius elektros energiją naktį. Kai kurie Lietuvos skyriaus darbai šia tematika buvo eksponuojami Visasąjunginėje liaudies ūkio parodoje ir pažymėti bronzos medaliais.

Darbai, skirti vartotojų-reguliuotojų įdiegimui ir jų eksploatacijos tyrimui buvo vykdomi pastoviai. 1983–1984 m. buvo atliktas darbas „Elektrokinės katilinių

išvystymo schema kaimo vietovėse po 1985 m.“, kurio pagrindu sudaryta plati elektrodinio šildymo programa. 1986–1987 m. atlikta Neringos miesto (Nidos ir Juodkrantės) elektrinio šildymo schema.

Organizacinė struktūra

ESP Lietuvos skyriaus įkūrimo momentu buvo pasirinkta tipinė valdymo struktūra su specializuotais sektoriais. Pradžioje buvo 5 gamybiniai sektoriai: energetinių sistemų, transformatorinių pastočių, elektros tiekimo linijų, tyrinėjimų ir žemės ūkio elektrifikacijos. Projektų vyriausieji inžinieriai buvo elektros tiekimo linijų ir transformatorinių pastočių sektoriuose. Sąmatos buvo sudaromos gamybiniuose sektoriuose. Vėliau buvo sukurti statybos, antrinių sujungimų ir relinės apsaugos, telemechanikos ir dispečerinio valdymo, automatizuotų valdymo sistemų sektoriai, projektų vyriausiųjų inžinierių biuras. Be gamybinių padalinių buvo organizuota keletas administracinių bei pagalbinių padalinių: buhalterija, planavimo grupė, projektinis kabinetas, techninis archyvas, apiforminimo grupė. Kiek vėliau sukurta transporto grupė, gruntų laboratorija, techninė grupė. Valdymo struktūra daug kartų keitėsi, padaliniai buvo stambinami ir smulkinami, kol nusistovėjo optimali specializuotų padalinių struktūra su išskirtais į atskirą biurą kompleksinių objektų projektų vyriausiais inžinieriais.

Energetinių sistemų padalinys

Energetinių sistemų padalinys – tai Lietuvos skyriaus „generalinis štabas“, kuriame buvo formuojamos respublikos elektros tinklų vystymosi kryptys, etapai, todėl į šį padalinį buvo pritraukti kvalifikuočiausi specialistai. 1963 m. vadovauti šiam padaliniui buvo pakviestas Mokslinio-techninio koordinacinio komiteto vyriausiasis specialistas Donatas Kriščiukaitis. Į padalinį iš Pramprojekto buvo pakviesti projektavimo patirtį turintys Algimantas Kvietka, Algirdas Matulionis, Saulius Avižonis. Vėliau atėjo gabūs specialistai Vladas Trutnevis, Algimantas Grašys, Antanas Jankauskas ir kiti. Padalinyje buvo organizuotos miestų, žemės ūkio ir pramoninių mazgų elektros tinklų, miestų šiluminių tinklų ir elektros tinklų eksploatacijos organizacijos schemų projektavimo grupės. Padalinys per visą savo gyvavimo laikotarpį paruošė daug aukštos kokybės darbų. Algirdas Matulionis ir Vladas Trutnevis 1971 m. už Kauno miesto Žaliakalnio pramoninio rajono išplanavimo energetinės dalies projektą buvo premijuoti Sovietų Sąjungos Ministrų tarybos premija.

Energetinių sistemų padalinio darbuotojai 1988 m.

Elektrikų padalinys

Šis padalinys (įvairiais laikais dar buvo vadinamas transformatorinių pastočių sektoriumi) daugiausia ruošė visų elektros tinklų objektų pirmines sujungimų schemas, rinko įrengimus, todėl teisėtai buvo vadinamas kompleksinių objektų technologiniu padaliniu. Organizacinio periodo laikotarpiu šiam padaliniui vadovavo Antanas Ribinskas. Ilgą laiką sujungtam transformatorinių pastočių ir

Elektrikų padalinio darbuotojai 1988 m.

statybos padaliniui vadovavo Napalys Černius. Techniškai šiam padaliniui organizacinio periodo laikotarpiu vadovavo didelį patyrimą turintis Algirdas Misiūnas, vėliau Bencionas Lisycinas. Savo laiku šiame padalinyje gerai padirbėjo grupės vadovai Jonas Bakus ir Jonas Lukoševičius, sėkmingai ilgą laiką dirbo grupės vadovas Stasys Penkaitis, specialistai Henrikas Kamantauskas ir kiti.

Padalinys įdiegė į projektus įvairių naujovių ir progresyvių techninių sprendimų, todėl ne kartą jų projektai užsakovų buvo pripažinti aukštos kokybės projektais.

Statybininkų padalinys

Statybininkų vaidmuo energetinių objektų projektavime labai didelis. Šis padalinys ESP Lietuvos skyriuje kūrėsi beveik nuo nulio, buvo kelis kartus reformuojamas. Padalinio organizacinis ir jo stiprėjimo periodas susietas su Česlovo Stoškaus ir Mindaugo Pavilionio pavardėmis. Pirmasis ilgą laiką buvo padalinio vadovu ir projektų vyriausiuoju inžinieriumi, antrasis – vyriausiuoju specialistu, vėliau – vadovu. Padalinys buvo sukomplektuotas iš darbščių specialistų, besistengiančių įsisavinti energetikos specifiką, tai Vytautas Vitkus, Gražina Makauskaitė, vėliau atėję – Vidmantas Prancūnas, Teodoras Balaišis. Šių specialistų dėka energetinių objektų statybinės dalies projektai tapo aukštos kokybės. Daug energijos ir kūrybiškumo statybininkų kolektyvas pademonstravo įdiegiant centrifuguotas gelžbetonines konstrukcijas pastočių statyboje. Be pastočių statybinės dalies projektų padalinys vykdė monterinių punktų, gamybinių remonto bazių, įvairių spec. pastatų projektavimą. Ne kartą šio padalinio projektai buvo įvertinti aukšta kokybe.

Statybininkų padalinio darbuotojai 1988 m.

Automatikos ir relinės apsaugos padalinys

Šis padalinys per savo gyvavimo laikotarpį perėjo sunkų kelią: buvo jungiamas su kitais profiliais ir vėl išskiriamas.

Iki 1967 m. padalinį sudarė dvi grupės: antrinių sujungimų ir ryšių su telemechanikais. Tais pačiais metais padalinys sujungiamas su pirminių sujungimų padaliniu, o 1972 m. vėl atskiriamas. 1979 m. ryšininkai ir telemechanikai buvo išskirti į atskirą padalinį ir tokiu būdu galutinai susiformavo automatikos ir relinės apsaugos padalinys.

1966 m. padalinyje buvo suformuota relininkų grupė, kuri pradėjo vykdyti 110 kV ir 1971 m. 330 kV objektų relinės apsaugos ir automatikos projektus. Nuo 1982 m. padalinys kartu su energetinių sistemų padaliniu pradėjo projektuoti 110 kV tinklo sisteminės automatikos projektus.

Pirmuoju antrinių sujungimų ir ryšių padalinio vadovu buvo Rimantas Juškys, techniniu vadovu – gabus inžinierius Vytautas Siurbis. Žymių gamybinių laimėjimų padalinys pasiekė, kai 1972 m. jo vadovu buvo paskirtas jaunas gabus specialistas Antanas Lukošius, o vyriausiuoju specialistu – Romualdas Vilčiauskas. Relinės apsaugos profilio vadovu ilgą laiką dirbo Vytautas Pocius, vėliau – Andrius Petrauskas.

Iki 1971 m. 330 kV relinės apsaugos ir automatikos projektai buvo atliekami ESP Šiaurės Vakarų skyriuje Leningrade (dabar Sankt Peterburgas), nuo 1971 m.

Automatikos ir relinės apsaugos padalinio darbuotojai 1988 m.

Vytauto Pocius dėka profilis įsisavino 330 kV objektų relinės apsaugos projektavimą.

Per savo gyvavimo laikotarpį automatikos ir relinės apsaugos padalinys, kuriame savo laiku dirbo veteranai Algirdas Dargužas, Gintautas Puniškis, Palmyra Markevičienė, Gintautas Dekeris, Eugenija Žukauskienė, Irena Damijonaitienė ir kiti, paruošė visą eilę stambių ir sudėtingų antrinių sujungimų, automatikos, relinės apsaugos ir priešavarinės automatikos projektų.

Dispečerinio-technologinio valdymo priemonių padalinys

Šis padalinys pradėjo formotis nuo Lietuvos skyriaus įkūrimo. Jau pirmaisiais metais buvo pradėti ruošti projektai projektuojamų pastočių telefonizavimui ir specializuotoms ryšių priemonėms. Projektai buvo ruošiami darbuotojų, dirbusių kompleksinėse pastočių antrinių sujungimų grupėse. Telemechanikos priemonės taip pat buvo projektuojamos kompleksiskai, atliekant pastočių antrinių sujungimų projektus. Tuo metu antrinių sujungimų grupei vadovavo Vytautas Siurbis.

Atėjus į Lietuvos skyrių jauniems, gabiems specialistams Jurgiui Karbauskui (1966 m.), Leonui Urbonui (1968 m.), vėliau Algirdui Levišauskui (1969 m.), buvo sudarytos atskiros ryšių ir telemechanikos grupės, kurios pradėjo ruošti aukštos kokybės dispečerinio, technologinio valdymo priemonių projektus. Lietuvos skyrius skyrė didelį dėmesį projektuojamų ir esamų energetinės sistemos objektų

Dispečerinio-technologinio valdymo priemonių padalinio darbuotojai 1988 m.

aprūpinimui dispečerinio valdymo priemonėmis, tai ženkliai prisidėjo prie to, kad Lietuvos energetinė sistema tapo viena pirmaujančių Sovietų Sąjungoje šioje srityje.

Didėjant darbų apimtims 1979 m. ryšininkų ir telemechanikų grupės buvo išskirtos į savarankišką gamybinį padalinį, kurio vadovu paskirtas Leonas Urbonas, o jį 1986 m. komandiravus dirbti į Vietnamą – Jurgis Karbauskas. 1982–1985 m. projektavimo darbus Kuboje sėkmingai vykdė Vytautas Kemeklis. Padalinyje savo laiku sėkmingai dirbo Algirdas Kreivėnas, Jūratė Pietarienė, Elvyra Maciukienė, Vida Norvaišienė ir kiti.

Elektros tiekimo linijų padalinys

Padalinys susiformavo nuo pat skyriaus įsikūrimo pradžios. Padalinyje buvo sukomplektuotos dvi grupės, kurių vadovais paskirti Povilas Byla ir Jonas Eidukas. Padaliniui vadovauti iš pradžių paskirtas Vytautas Baškys. Pastarajam perėjus į projektų vyriausiojo inžinieriaus pareigas, padalinio vadovo ir vyriausiojo specialisto pareigoms paskirtas Algimantas Margis. Padalinys jau nuo pirmųjų dienų įsijungė į sudėtingų ir stambių objektų projektavimą. Padalinio specialistai visada buvo išradingi ir stengėsi nepraleisti progos įdiegti į projektus naujų progresyvių techninių sprendimų. Padalinyje šalia patyrusių vadovų sėkmingai darbavosi Gailutė Mikulskienė, Aldona Chodosevičienė, Laimutė Ožekauskienė ir kiti. 1981–1985 m. į Siriją projektavimo darbams buvo komandiruotas grupės vadovas Povilas Byla.

Elektros tiekimo linijų padalinio darbuotojai 1988 m.

Tyrinėjimų padalinys

Šio padalinio organizavimas buvo nelengvas. Lietuvos skyriaus organizavimo metu iš Pramprojekto perėjo topografai Juozas Vaičekas, Alfredas Bartuška, Danutė Mačiulienė, geologas Antanas Jakucevičius. Padalinio vadovu buvo paskirtas Juozas Vaičekas, šias pareigas ėjęs 1963–1973 m.

Nuo pat pirmų dienų prasidėjo darbuotojų, geodezinių prietaisų, geologinių agregatų, automašinų komplektavimas ir remonto gamybinės bazės statybos organizavimas. 1966 m. buvo įkurta gruntų laboratorija.

Vėliau padaliniui vadovavo Steponas Survila (1973–1979 m.), Jonas Brazauskas (1979–1983 m.), Alfredas Bartuška (1983–1992 m.).

Tyrinėtojams teko gerai įsisavinti energetinių objektų tyrinėjimo darbų specifiką ir reikalavimus. Palaipsniui buvo sukomplektuoti geri geodeziniai preitaisai, lengvo tipo gręžimo agregatai ir reikiamas transportas.

Aukštos kvalifikacijos specialistai, dirbę padalinyje įvairiais laikais – Albinas Bugenis, Rimantas Linartas, Vijolė Brazauskaitė, Danutė Gylėnė, Petras Pakštys, Albinas Masys ir kiti užtikrino, kad padalinys visada sėkmingai atliktų pavestas užduotis. Daug metų už aukštus gamybinius pasiekimus Lietuvos skyriaus

Tyrinėjimų padalinio darbuotojai 1988 m.

tyrinėjimų padalinys tarp visasąjunginio Energosetprojekto inžinerinių tyrinėjimų padalinių laimėdavo prizines vietas.

Neatskiriama tyrinėjimų padalinio dalis buvo remonto mechaninės dirbtuvės, kurios eksploatavo geologinę techniką ir automobilius. Savo laiku padaliniui vadovavo Alfonsas Liaugaudas, Algirdas Brazys, Viktoras Kaškelis, Viktoras Kružinauskas. Padalinio veteranai Vladas Januška, Jonas Dambkauskas, Vytautas Bulotas, Onutė Nargelienė ir kiti užtikrino neprikaištingą įrangos ir autotransporto priežiūrą.

Žemės ūkio elektrifikacijos padalinys

Žemės ūkio elektrifikacijos padalinio organizavimui sąlygos buvo kiek palankesnės negu kitiems padaliniams, nes jis buvo kuriamas buvusio Pramprojekto žemės ūkio elektrifikacijos skyriaus bazėje. Tai pats didžiausias padalinys Lietuvos skyriuje. Pirmuoju padalinio vadovu buvo Eugenijus Krušinskas, po to ilgą laiką vadovavo Bronius Buinevičius, Jonas Jonaitis, Algirdas Matulionis, Antanas Vyšniauskas. Projektų vyriausieji inžinieriai, skirtingai nuo kompleksinių padalinių inžinierių, dirbo padalinyje. Pirmaisiais projektų vyriausiais inžinieriais buvo Juozas Barysas, Vytautas Rauba, Antanas Vyšniauskas, vėliau Juozas Radzevičius,

Žemės ūkio elektrifikacijos padalinio darbuotojai 1988 m.

Albinas Modgabis, Kazimieras Andriuškevičius. Nemažą indėlį projektuojant respublikos žemės ūkio elektros tinklus įdėjo darbo veteranai Marija Izabelė Bylienė, Antanas Pronckevičius, Bronius Lukoševičius, Kostas Drąsutis, Napalys Černius, Justinas Papečkys, Vytautas Pileckis ir kiti. Padalinys paruošė didelį kiekį kolūkių bei tarybinių ūkių, gamybinių centrų, gyvenviečių elektrifikacijos projektų, taip pat 10 kV elektros tiekimo linijų. Didele švente 1964 m. buvo pažymėtas projekto įteikimas paskutiniam prie energetinės sistemos prijungiamam Biržų rajono J. Biliūno vardo kolūkiui.

Automatizuotų valdymo sistemų padalinys

Automatizuotų valdymo sistemų įdiegimo energetinėje sistemoje pradžia sutampa su šių sistemų diegimu pramonėje ir kitose ūkio šakose. ESP Lietuvos skyriuje automatizuotų valdymo sistemų padalinys buvo organizuotas 1972 m. Vilniuje. Iš pradžių šis padalinys priklausė energetinių sistemų padaliniui, vėliau atsiskyrė į savarankišką padalinį. Jam vadovauti buvo pakviestas turintis patirimą šioje srityje Stanislavas Jastremskas. Šiame padalinyje sėkmingai darbavosi specialistai Sofija Batalova, Liudmila Kleimionova, Idrakas Dadaševs.

Projektų vyriausiųjų inžinierių biuras

Kaip kompleksinių, taip ir nekompleksinių projektų techniniam vadovavimui skiriami projektų vyriausieji inžinieriai. Kompleksinių projektų vyriausiųjų inžinierių pareigas pirmieji pradėjo eiti tuo laiku buvę pastočių ir elektros tiekimo linijų padalinių vadovai Antanas Ribinskas ir Vytautas Baškys. 1964 m. į transformatorinių pastočių skyrių projektų vyriausiuoju inžinieriumi paskirtas Algimantas Grašys, atvykęs iš Vilniaus elektros tinklų, o vėliau, jam perėjus į energetinių sistemų padalinį, jo vieton paskirtas Vytautas Jonas Damijonaitis. Nuo 1965 m. techninis vadovavimas kompleksiniams projektams buvo centralizuotas. Visi projektų vyriausieji inžinieriai buvo apjungti į projektų vyriausiųjų inžinierių biurą, kurio vadovu paskirtas Vytautas Baškys. Ši struktūra pasiteisino ir išliko iki šių dienų. Savo laiku projektų vyriausiojo inžinieriaus pareigas ėjo Kęstutis Šmitas, Juozas Bražukas, Vytautas Dirvanauskas. Projektų vyriausieji inžinieriai nuveikė didelį darbą organizuojant ir tobulinant kompleksinių projektų projektavimo technologiją, keliant išleidžiamų projektų kokybę. Projektų vyriausiųjų inžinierių biuro pavaldume buvo objektų inžinierinio paruošimo ir suvestinių sąmatų grupės, suformuotos 1975 m. Jų darbą organizavo didelį patirimą turintys Juozas Veilandas ir Aldona Korsakienė.

Projektų vyriausiųjų inžinierių biuro darbuotojai 1988 m.

Techninė grupė

Techninė grupė buvo organizuota 1967 m. Į šios grupės funkcijas įėjo: technoekonominių analizių, įvairių ataskaitų ruošimas, naujų techninių sprendimų,

Techninės grupės darbuotojai 1988 m.

išradimų, racionalizacinių pasiūlymų įdiegimas ir kiti bendro pobūdžio darbai. 1975 m. prie techninės grupės buvo prijungti projektinis kabinetas, techninis archyvas ir skaičiavimų grupė. Pirmieji techninės grupės vadovai buvo Kęstutis Šmitas ir Petras Balazas. Vėliau šias pareigas perėmė vyriausieji specialistai Jonas Lukoševičius bei Algirdas Dargužas. Sėkmingai šiame padalinyje darbavosi Sofija Jakimavičienė, Bonifacas Gruodis, Saulius Avižonis, Valerija Noščenko ir kiti.

Projektų apiforminimo ir išleidimo grupė

Šis padalinys kūrėsi palaipsniui. Iš pradžių (1963 m.) nesant įrengimų projektinė dokumentacija buvo forminama kituose projektavimo institutuose. Vėliau, gavus šviesorašos ir kitokių dauginimo įrengimų, padalinys pradėjo normalią savo veiklą. Pačioje pradžioje padalinio vadove buvo paskirta Kudžmienė, jai išėjus ilgą laiką dirbo Laima Bajarčienė, o nuo 1973 m. – Meilė Zamalienė. Padalinyje sėkmingai darbavosi veteranai Irena Juškevičienė, Kazimieras Kamėnas, Elena Grigaitienė ir kiti.

Projektų apiforminimo ir išleidimo grupės darbuotojai 1988 m.

Skyriaus administracija

Lietuvos skyriaus viršininką ir vyriausiąjį inžinierių parinko ir paskyrė atvykęs iš Leningrado Energosetprojekt Šiaurės vakarų filialo direktorius L. Petersonas. Pirmuoju skyriaus viršininku 1963 m. balandžio mėn. tapo buvęs Vilniaus elektros tinklų įmonės viršininko pavaduotojas Juozas Bražukas. Ant jo pečių užgriuvo visi ESP Lietuvos skyriaus organizavimo darbai. Reikėjo sukomplektuoti kadrus, gauti patalpas, sukurti gamybinės grupės bei aptarnavimo tarnybas, organizuoti autotransporto veiklą. Daug dėmesio Juozas Bražukas paskyrė kolektyvo visuomeninei veiklai. 1966 m. jo iniciatyva buvo suprojektuotas ir pastatytas atskiras pastatas, kuriame iki šiol yra Lietuvos skyrius, dabar – Energetikos tinklų institutas.

Nuo 1974 m. iki 1982 m. skyriaus viršininko pareigas ėjo Vladas Bulavas, buvęs Vyriausiosios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos perspektyvinės vystymo tarnybos viršininkas, o nuo 1982 m. – Algirdas Matulionis, buvęs projektų vyriausiasis inžinierius.

Pirmuoju skyriaus vyriausiuoju inžinieriumi buvo paskirtas buvęs Pramprojekto vyriausiasis specialistas Viktoras Meškauskas. Viktorui Meškauskui išėjus į pensiją 1983 m. į šias pareigas paskirtas buvęs projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Jonas Damijonaitis.

Planavimo grupei nuo 1963 m. iki 1984 m. vadovavo patyręs inžinierius-ekonomistas Artūras Skeberdis, o jam išėjus į pensiją planavimo darbams vadovavo inžinierė-ekonomistė Jūratė Beinarašienė.

Buhalterijai ilgą laiką vadovavo Paulina Rukšienė, o jai išėjus į kitą darbą – Birutė Polianskaja.

Skyriaus administracijos darbuotojai 1988 m.

PRISIMINIMAI APIE INSTITUTĄ IR BENDRADARBIUS

1968–1986 m.

Į Institutą (taip mes – visi darbuotojai ir mūsų paslaugų užsakovai vadino-me Visasąjunginio projektavimo ir mokslinio tyrimo instituto Energosetprojekt Lietuvos kompleksinio projektavimo skyrių) aš buvau paskirtas kaip Kauno politechnikos instituto penkto kurso studentas atlikti priešdiplomines praktikos 1968 m. gruodį. Buvau priimtas techniko pareigoms ryšių ir telemechanikos grupėje, vadovaujamoje Jurgio Karbausko.

Institutas tuo metu buvo gan stambi projektavimo įmonė, kurioje dirbo per 200 darbuotojų. Sukūrus 1963 m. Institutą, jam buvo perduoti visi Lietuvos 0,4–330 kV elektros tinklų ir pastočių ir visos infrastruktūros, reikalingos jų valdymui, aptarnavimui ir plėtrai projektavimo darbai. Institutui nuo pat įkūrimo vadovavo direktorius Juozas Bražukas, vyriausiuoju inžinieriumi dirbo Viktoras Meškauskas.

1969 m. sėkmingai apgyniau diplominį darbą. Buvau paskirtas dirbti į Institutą inžinieriumi į pastočių sektorių. Savo diplominio darbo „Alytaus elektros tinklų Centrinis dispečerinis punktas“ medžiagą turėjau galimybę panaudoti projektuojant Alytaus 330 kV transformatorinę pastotę su Alytaus elektros tinklų Centrinis dispečeriniu punktu. Projektas baigtas 1974 m. ir netrukus įgyvendintas. Projektui vadovavo Kęstutis Šmitas.

Darbas Institute buvo įdomus, reikalaujantis nuolatinės žinių bagažo plėtos, kvalifikacijos kėlimo, kūrybos. To reikalavo ne tik projektuose diegiami nuolat besikeičiantys ir tobulėjantys įrenginiai. To reikalavo Institute vyravusi aplinka, dirbantys aukštos kvalifikacijos specialistai, visur vyraujanti atsakomybės už atlikto darbo kokybę, už Lietuvos energetikos sėkmingą vystymąsi atmosfera.

Gražūs prisiminimai apie Instituto viršininką Juozą Bražuką. Jam teko atlikti didžiulį darbą, organizuojant Instituto – naujos organizacijos – darbą. Neapsiribodamas sėkmingos Instituto veiklos plėtra, jis labai rūpinosi darbuotojų laisvalaikio, buitimi. Pastatyta poilsio stovykla Šventojoje, sukurtas Instituto estradinis ansamblis, kas 2 metus vykusios Pabaltijo Energosetprojekt kompleksinių projektavimo skyrių spartakiados, vykusios iš eilės Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje – tai ne pilnas sąrašas darbų ir renginių, vykusių jo iniciatyva ar jam vadovaujant.

Viktorą Meškauską atsimenu, pirmiausia, kaip labai tolerantišką žmogų, aukštos kvalifikacijos specialistą. Nepamenu, kad per 20 metų darbo vyriausiuoju inžinieriumi jis būtų pakėlęs balsą, ką nors iškoneveikęs. Visada ramus, geranoriškas, visada pasiruošęs padėti – toks jis išliko visų darbuotojų atmintyje.

Didelis autoritetas man buvo projektų vyriausiasis inžinierius Vytautas Baškys. Puikus specialistas, principingas, net griežtas, bet teisingas, visada stengdavęsis padėti, paaiškinti – jis man buvo vadovo etalonas.

Jau 1970 metais buvau paskirtas telemechanikos grupės vadovu. Pirmas rimtas išbandymas man buvo Lietuvos eksploatavimo organizavimo schemos 1971–1975 m. projektavimas. Mūsų grupei buvo pavesta atlikti Lietuvos elektros tinklų dispečerinio valdymo priemonių išvystymo schemą 1971–1975 m. Toks darbas buvo atliekamas Lietuvoje pirmą kartą, trūko patyrimo ir žinių. Šiame darbe visų teleinformacijos priemonių komplekse numatėme 35–110 kV pastočių jungtuvų valdymo būtinumą ir priemones iš elektros tinklų rajoninių dispečerinių punktų, kas tuo metu buvo nauja Sovietų Sąjungoje. Derinant projektą prieš pasisakė mūsų Lietuvos skyriaus tiesioginio vadovo – Energosetprojekt Šiaurės Vakarų skyriaus Leningrade (dabar Sankt Peteburge) specialistai. Teko projektą ginti Maskvoje, ir pavyko. Projektą suderino centrinio Energosetprojekt instituto specialistai, be to, atžymėję mūsų darbą kaip pavyzdinį kitiems Sovietų Sąjungos projektavimo skyriams.

Respublikos, atskirų regionų, miestų elektros tinklų išvystymo ir eksploatavimo organizavimo schemos, atliekamos periodiškai kas 5–10 m., visada būdavo iššūkis Lietuvos skyriui. Darbai iš vykdytojų ir vadovų reikalavo ne tik aukštos kvalifikacijos, bet ir respublikos ūkio vystymosi gairių supratimo ir žinojimo. Labai svarbu buvo sugebėti apginti savo pažiūras ir sprendimus, reikalingus Lietuvai, derinant projektus ir respublikoje, ir sąjunginėse institucijose. Minėtiems darbams vadovavo energetinių sistemų padalinio specialistai Donatas Kriščiukaitis, Algimantas Kvietka, projektų vadovas Algimantas Grašys, Arimantas Dragunevičius, grupės vadovai Antanas Jankauskas, Algirdas Matulionis, Vladas Trutnevis. Mūsų telemechanikos grupė, vėliau dispečerinių ir technologinių priemonių padalinys, atlikdavo šių schemų dispečerinio valdymo priemonių dalį.

Išvystymo schemų kūrimas įpratino visus darbuotojus, ypatingai projektų vyriausiuosius inžinierius, vyriausius specialistus, įvertinti statomų elektros tinklų objektų poveikį visai elektros tinklų sistemai ne tik statybos metu, bet ir perspektyvoje. Prieš pradėdant objekto projektavimo darbus buvo atliekamas objekto prijungimo prie elektros tinklų sistemos projektas, kuriame buvo detalios nagrinėjami objekto prijungimo techniniai rodikliai.

Išvystymo schemų sprendiniai buvo privalomos nuostatos konkrečių darbo projektų atlikimui. Institute komplekse su transformatorinių pastočių statybos projektais ir atskirais objektais buvo ruošiami visų lygių elektros tinklų informacinių sistemų, dispečerinių punktų statybos, rekonstrukcijos projektai. Pagal

Pasitarimas pas Instituto vyriausiąjį inžinierių Viktorą Meškauską

dispečeriniam, operatyviniam elektros pastočių valdymui reikalingos informacijos perdavimo ir atvaizdavimo priemonių lygį, užtikrinantį elektros tinklų darbo stabilumą ir kokybę, Lietuvos energetinė sistema buvo viena iš pirmaujančių Sovietų Sąjungoje, tame buvo nemažas mūsų Instituto specialistų nuopelnas.

Man, kaip telemechanikos grupės vadovui, vėliau dispečerinių ir technologinių priemonių padalinio vadovui, projektų vyriausiajam inžinieriui, teko nuolat lankytis Leningrado (dabar Sankt-Peterburgo) gamykloje „Elektropult“ ir derinti dispečerinių skydų, pultų, telemechanikos įrenginių užduotis gamybai. Dažnai kartu vykdavo ir užsakovo – Lietuvos energetinės sistemos – atstovas, kurio užduotis būdavo suderinti įrangos tiekimo klausimus, nes ši įranga Sovietų Sąjungoje buvo deficitas. Kiekvienas veždavomės po dovanų lauknešėlių gamyklos atsakingiems vadovams ir specialistams. Dažniausiai mūsų vizitai baigdavosi sėkmingai – tarybiniais metais visi Lietuvos dispečeriniai punktai buvo aprūpinti aktyviais skydais ir pultais, kita informacine technika.

Įspūdingi buvo 1977 m., kai man teko pristatyti Maskvoje visasąjunginiame jaunųjų specialistų konkurse mūsų atliktą Vilniaus miesto šiluminių tinklų telemechanizavimo projektą, kuris laimėjo pirmą vietą.

Telemechanikos grupė, vėliau dispečerinių ir technologinių priemonių padalinys, kuriuose dirbau kartu su savo pirmuoju vadovu, aukštos kvalifikacijos specialistu Jurgiu Karbausku, dalyvavo visuose kompleksiniuose pastočių, elektros perdavimo linijų, dispečerinių punktų, remonto-gamybinių bazių ir kt. statybos projektuose, todėl buvo tampriai technologiškai susijusi su relinės apsaugos ir automatikos, pastočių, statybos, ryšių ir kitais sektoriais ir grupėmis, kuriuose atskirais metais dirbo puikūs specialistai Vytautas Siurbis, Romualdas Vilčiauskas, Vytautas Pocius, Antanas Lukošius, Andrius Petrauskas, Algirdas Misiūnas, Bencionas Lisycinas, Stasys Penkaitis, Vytautas Kemeklis, Česlovas Stoškus, Mindaugas Povilionis, Vytautas Vitkus, Algimantas Margis, Povilas Byla, Bronius Buinevičius, Antanas Vyšniauskas, Algirdas Dargužas, Henrikas Kamantauskas, Gražina Makauskaitė, Vidmantas Pranckūnas, Aldona Korsakienė ir daugelis kitų.

Pagal mūsų Instituto atliktus projektus pastatytos Alytaus, Jurbarko, Klaipėdos, Neries (Vilniuje), Utenos 330 kV ir kitos 330 kV ir 110, 35 ir 10 kV pastotės, elektros tiekimo linijos. Visi elektros tinklų objektai iki 1990 m. pastatyti pagal Instituto projektus.

Jau nuo 1969 m. pradėjome dirbti Rusijos Kaliningrado srityje. 1969 m. –

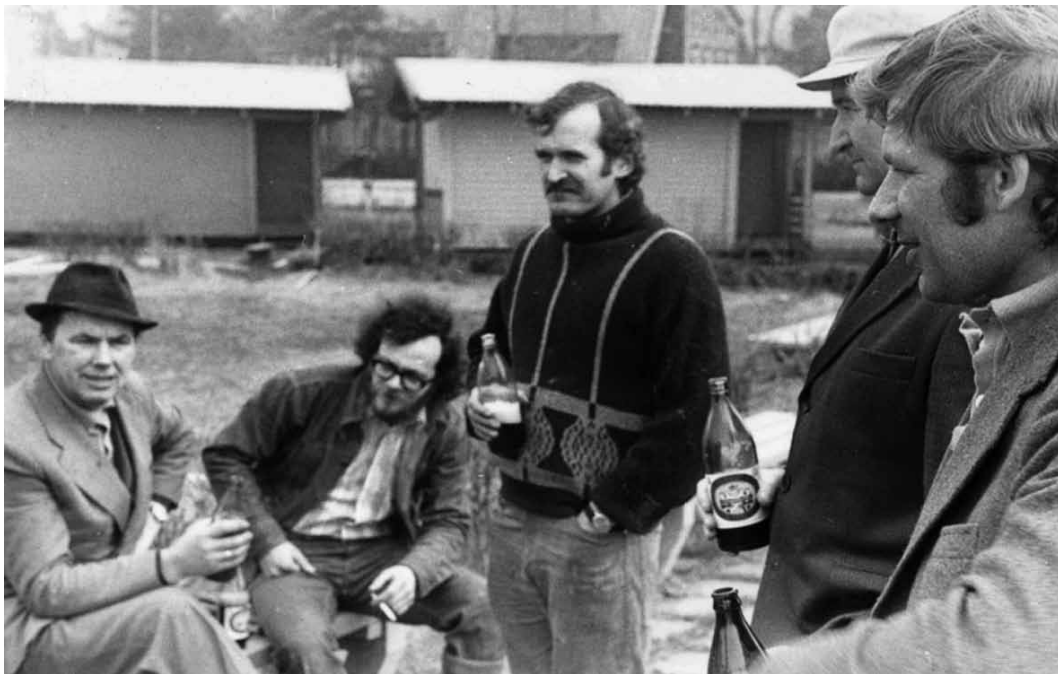

Dispečerinių ir technologinių priemonių padalinio darbuotojai prie Vilniaus miesto šiluminių tinklų telemechanizavimo projekto stendo, 1977 m.

110 kV ETL Centralnaja–Južnaja, 1971 m. – Zelenogradsko 110 kV TP, Svetlogorskaja 110 kV TP, 1983 m. – 330 kV ETL Kaišiadorių HAE – Sovietsk, 1976 m., 1981 m. – Kaliningrado energetinės sistemos eksploatavimo organizavimo schemos penkmečiui – tai tik keli iš kompleksinių projektų, kuriuos teko atlikti.

Instituto specialistų kvalifikacija buvo aukštai vertinama tarp Energosetprojekt padalinių, todėl Instituto aukščiausią kvalifikaciją turintys darbuotojai dažnai buvo atrenkami dirbti užsienyje. 1979–1981 m. Sirijoje dirbo vedantysis inžinierius Vytautas Dirvanauskas, 1983 m. Mongolijoje – vyriausiasis specialistas Vladas Trutnevis, 1981–1985 m. Sirijoje – grupės vadovas Povilas Byla, 1982–1985 m. Kuboje – vedantysis inžinierius Vytautas Kemeklis, 1986–1990 m. Vietname – projektų vyriausiasis inžinierius Leonas Urbonas.

Instituto, kaip jaunos organizacijos, kolektyvas buvo jaunas, energingas, aktualūs buvo poilsio organizavimo klausimai. Man atėjus dirbti jau veikė poilsio stovykla „Naglis“ Šventojoje. Dauguma namukų poilsio stovykloje priklausė Leningrado ir Maskvos Energosetprojekt skyriams, juose vasarą ilsėjosi jų specialistai. Mūsų Institutui buvo skirti 4 nameliai po 2 kambarius, tai buvo maža tuo metu per 200 žmonių kolektyvui, todėl vietos juose buvo skiriamos pagal griežtą profsąjunginės organizacijos nustatytą tvarką.

Pavasarinė talka poilsio stovykloje „Naglis“, Šventojoje

Instituto mišrus vokalinis ansamblis, 1970 m.

Pirmasis Instituto viršininkas Juozas Bražukas buvo didelis saviveiklos mylėtojas, todėl netrukus jam talkininkaujant susikūrė estradinis ansamblis, atsirado dainininkų. Daug entuziazmo parodė saviveiklininkai Aldona Korsakienė, Roma Roseckienė, Antanas Vyšniauskas, Juozas Barysas, Vytautas Jonas Damijonaitis, Valerija Noščenko, Antanas Jankauskas, Nijolė Nikonova, Algirdas Kreivėnas, Leonas Urbonas. Mūsų vokalinis kvartetas (Vytautas Jonas Damijonaitis, Antanas Titirikas, Algimantas Urbonavičius ir Leonas Urbonas) 1971 m. užėmė trečią vietą Respublikiniame „Sidabrinių balsų“ vokalinių ansamblių konkurse Palangoje, o kaimo kapela tapo daugelio respublikinių konkursų prizininke.

1974 m. Instituto viršininku buvo paskirtas Vladas Bulavas, iki tol dirbęs Lietuvos energetinės sistemos perspektyvinės tarnybos viršininku. Tai buvo tvirto charakterio, valingas, aukštos kvalifikacijos, mokantis bendrauti su žmonėmis vadovas. Man visada imponavo jo vadovavimo stilius: iš viršininko kabineto visada išeidavom su vienokiu ar kitokiu problemos sprendimu arba nurodymu, kaip tą problemą spręsti, tai labai svarbu darbuotojui.

1982 m. vadovauti institutui buvo paskirtas Algirdas Matulionis, kuris dirbo direktoriumi iki 1993 m.

1983 m. Instituto vyriausiuoju inžinieriumi buvo paskirtas Vytautas Jonas Damijonaitis, ėjęs tas pareigas, vėliau technikos direktoriaus pareigas iki 2005 m. Tai

aukštos kvalifikacijos specialistas, perėjęs visus karjeros etapus nuo projektuotojo iki Instituto vyriausiojo inžinieriaus, technikos direktoriaus. Visada ramus ir santūrus, turintis savo nuomonę ir nebijantis ją išsakyti jis visada buvo didelis autoritetas Instituto darbuotojams ir užsakovams.

1986 m. gruodžio mėnesį buvau komandiruotas į Vietnamo Liaudies Respubliką kontraktų vadovu, tarybinių specialistų grupės vadovu. Mūsų užduotis buvo sukurti ir pastatyti Šiaurės Vietnamo energetinės sistemos dispečerinio ir operatyvinio valdymo sistemą ir Centrinį dispečerinį punktą Hanojuje.

Grįžau į Lietuvą 1990 m. gruodžio mėn., kai buvo pabaigti šių objektų statybos darbai ir jie pradėti eksploatuoti.

1991–2010 m.

1991 m. kovo mėn. grįžau į Institutą, kur pradėjau eiti savo senas dispečerinio valdymo sistemų sektoriaus viršininko-projektų vadovo pareigas. Tiesa, mano sugrįžimas iš ilgalaikės komandiruotės ne visiems patiko, nes sektoriaus vadovo pareigos 4 metus, kol aš dirbau Vietname, buvo užimtos. Tik Instituto direktoriaus Algirdo Matulionio principingumo ir geranoriškumo dėka buvau priimtas į savo seną darbovietę.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Institutas tapo valstybine įmone – Elektros tinklų projektavimo institutu (mums, darbuotojams, liko Institutu). Teko sparčiai mokytis, nes projektuose pradėjome naudoti vakarietišką įrangą. Ypač tampriai bendravome su „ABB“, „Siemens“ ir kitų firmų specialistais, kurių informacijos surinkimo ir perdavimo įrenginius diegėme į projektus. Buvo labai įdomu susipažinti su naujausia mikroprocesorine įranga ir specialistais Vakarų gamyklose.

Daug užsienio specialistų lankėsi Lietuvoje. Mūsų elektros tinkluose naudojami informacijos surinkimo ir perdavimo įrenginiai techniniu lygiu neprilygo vakarietiškiems, bet galėjome girtis elektros tinklų dispečerinio valdymo ir telemechanizavimo apimtimis.

Tačiau projektavimo darbų apimtys mažėjo. Prasidėjo žmonių masinis atleidimas iš darbo. 1993 m. Instituto darbuotojų skaičius sumažėjo iki 40. Sektoriuose liko po kelis darbuotojus.

1991 m. prasidėjo Instituto privatizavimo procesai. Privatizavimo metu vos nepraradome Instituto pastato, nors jis buvo pastatytas Energosetprojekto lėšomis. Teko rimtai pakovoti su kaimynais – Kauno elektros tinklais – už patalpas. Išgelbėjo tuo metu galiojusi nuostata, kad įmonės privatizavimas vyksta kartu su nuomojamomis patalpomis. Rezultatas – Institutas prarado du aukštus iš penkių ir aktų salę, tačiau džiaugėmės turėdami būstą.

Privatizavimas sukėlė institute didelę sumaištį. Darbuotojai galėjo rinktis Instituto privatizavimo apimtį. Kelis metus vyko nuolatiniai darbuotojų susirinkimai, kuriuose buvo ginčijamasi dėl dviejų privatizavimo krypčių: tapti privataus kapitalo įmone ar likti su dominuojančiu valstybės kapitalu ir galimai pereiti Lietuvos energetinės sistemos žinion.

1993 m. Instituto darbuotojams pavyko išpirkti iš valstybės 51 procentą akcijų. Sprendimas buvo padarytas. Instituto kolektyvas skilo. Lietuvos energetinė sistema iš dalies Instituto darbuotojų organizavo ES strategijos skyriaus projektavimo grupę, kuriai vadovauti paskirtas buvęs Instituto direktorius Algirdas Matulionis.

1993 m. pabaigoje Instituto kolektyvas rekomendavo mane į Instituto vadovus. Gruodžio mėn. energetikos ministro įsakymu buvau paskirtas Elektros tinklų projektavimo instituto direktoriumi.

Instituto padėtis buvo nepavydėtina. Dalis geriausių specialistų išėjo į naujai sukurta projektavimo grupę. Pagrindinis mūsų projektų užsakovas visus darbus permetė naujai sukurta grupei ir keletą metų Institutą ignoravo. Gerai pamenu, kai teko vaikščioti po savivaldybes, kitas organizacijas, vykdančias tais laikais tikrai negausias statybas, ieškant bet kokio darbo. Vienas iš tokių rimtesnių objektų buvo 110 kV elektros tiekimo linijos iškėlimo iš Lapių savartyno projektas, kurį užsakė Kauno m. savivaldybė. Labai padėjo buvęs instituto darbuotojas Arimantas Dragunevičius. Ypatingai svarbus buvo Uosto 110 kV transformatorinės pastotės Klaipėdoje statybos projektas, išleistas 1995 m., kurį užsakė Klaipėdos elektros tinklai. Aš ir dabar dėkingas tuometiniams Klaipėdos elektros tinklų vadovams, padėjusiems „pralaužti blokadą“.

Uosto 110 kV pastotės projekte pirmą kartą buvo numatytos „ABB“ gamybos komutacinių įrenginių valdymo mikroprocesorinės relės. Įdomu tai, kad užsakovas paprašė lygiagrečiai pastatyti įprastinius valdymo įrengimus, rezervui, dėl viso pikto. Tiesa, jų panaudoti nereikėjo.

1994 m. Instituto kolektyvas sumažėjo iki 37 darbuotojų. Iš vadovų likome mu du su technikos direktoriumi Vytautu Jonu Damijonaičiu, kuris vykdė ir projektų vadovo darbus, vyriausioji ekonomistė Jūratė Beinaravičienė, vyriausioji finansininkė Janina Sakalauskiene, personalo inspektorė Alfreda Bradauskienė. Rėlinės apsaugos ir automatikos projektavimo darbams vadovavo vyriausiasis specialistas Vytautas Pocius, statybos – grupės vadovė Gražina Makauskaitė, elektros tiekimo linijų – vyriausiasis specialistas Povilas Byla, automatizuotų valdymo sistemų – inžinierė Jūratė Pietarienė, ryšių – vedantysis inžinierius Algirdas Kreivėnas, inžinerinių tyrinėjimų – grupės vadovas Petras Pakštys, inžinerinio paruošimo – vyriausiasis specialistas Juozas Veilandas, žemės ūkio elektrifikavimo – grupės vadovas Antanas Vyšniauskas, sąmatų skaičiavimo – inžinierė

Roma Bočkuvienė, archyvu – grupės vadovas Bonifacas Gruodis, projektų apiforminimo darbams – skyriaus viršininkė Meilė Zamalienė, transportui – skyriaus viršininkas Viktoras Kružinauskas.

Aš dėkingas minėtiems specialistams ir visiems kitiems darbuotojams, kurie ypatingai sunkiais 1994 m. patikėjo Instituto ateitimi ir savo veikla neleido jo sunaikinti.

Kadangi projektavimo darbų labai trūko, teko ieškoti alternatyvių pragyvenimo šaltinių. Vienas iš jų buvo poilsio stovyklos „Naglis“ Šventojoje veikla (poilsio stovyklos direktore dirbo Danutė Laukžemienė). Pradėjome namelius nuomoti vasaros metu ne tik Instituto darbuotojams, bet visiems norintiems.

1995 m. Instituto pirmame aukšte įrengėme elektros prekių parduotuvę (vedėja Regina Violeta Tarvydienė, vėliau – Gintautas Dekeris) ir kavinę-barą (vedėja Rūta Veličkienė).

Visos šios priemonės leido Institutui išgyventi sunkius porą metų, kol vėl pradėjome gauti užsakymus projektuoti elektros tinklų objektus.

1996–1997 m. atlikome Telšių 330 kV TP, Kauno 330 kV TP autotransformatoriaus pakeitimo, Ignalinos AE generatorių relinės apsaugos grandinių rekonstrukcijos, radijo relinės linijos Ignalinos AE–Vilnius, Šiaulių aerouosto išorės elektros tiekimo, Klaipėdos, Alytaus elektros tinklų informacijos surinkimo ir perdavimo sistemų, kitų energetikos objektų statybos ir rekonstrukcijos projektus. Vyko glaudus bendradarbiavimas su tiekiančiomis įrangą užsienio firmomis „ABB“, „Siemens“, AEG. Pavyko kelis specialistus apmokyti užsienio firmose.

1997–1998 m. atlikome Lietuvos Nacionalinio dispečerinio centro informacijos surinkimo sistemos techninius pasiūlymus ir darbo projektą. Būtingės 110 kV TP statybos projektą pagal „Būtingės Naftos“ užsakymą, Marvelės 110 kV TP statybos ir Kvietišio 110 kV TP rekonstrukcijos projektus.

1997 m. prasidėjo dar vienas Instituto veiklos plėtros etapas. Pagal sutartį su „ABB“ surinkome ir sumontavome Klaipėdos elektros tinkluose du mikroprocesorinius teleinformacijos perdavimo įrengimus RTU-210.

Institutas atsigavo ir lėtai bet užtikrintai stojosi ant kojų.

1996 m. į Institutą grįžo Antanas Lukošius, ilgametis pastočių relinės apsaugos ir automatikos specialistas, priimtas į technikos direktoriaus pavaduotojo pareigas. 1995 m. po ilgų derybų ant Palangos tilto man pavyko įkalbinti grįžti į institutą Henriką Kamantauską, po to ilgus metus vadovavusį pastočių elektros sujungimų projektavimui. 1979 m. į institutą grįžo puiki pastočių relinės apsaugos ir automatikos įrengimų projektavimo specialistė Palmyra Markevičienė. 1995 m. relinės apsaugos ir automatikos grupėje pradėjo dirbti gabus jaunas specialistas Algis Pečiulionis, vėliau tapęs vyriausiuoju specialistu, skyriaus vadovu.

Relinės apsaugos, automatikos ir ryšių padalinių darbuotojai 2003 m.

1998 m. prasidėjusi Rusijos krizė palietė ir instituto veiklą. Dideli užsakovų įsiskolinimai už atliktus projektavimo darbus, sumažėjusios parduotuvės, kavinės-baro, poilsio stovyklos „Naglis“ pajamos privertė imtis radikalių priemonių. 1999 m. akcininkų susirinkimo sprendimu poilsio stovykla „Naglis“, kaip nepagrindinės veiklos socialinis objektas, buvo perduota Klaipėdos apskrities viršininko administracijai socialinėms reikmėms vykdyti, sumažinant valstybei priklausančių Instituto akcijų kiekį. Parduotuvė tais pačiais metais buvo uždaryta. 2000 m. buvo nutraukta ir kavinės-baro veikla.

1999–2000 m. Institutas atliko 400 kV oro linijos Kruonio HAE–Lenkija trasos parinkimo projektą. Tai buvo didelis ir įdomus darbas, pareikalavęs iš projekto vadovo Vytauto Jono Damijonaičio ir inžinerinio paruošimo grupės vadovo Juozo Kasilausko daug laiko, išvermės ir aukštos kvalifikacijos.

2001 m. baigėme Kauno 330 kV TP relinės apsaugos ir automatikos projektą, 2002 m. – Šiaurinės 110 kV, Kelmės 110 kV, Jakų 110 kV ir kt. projektus.

Po truputį augo paskirstomųjų tinklų (0,4–10 kV) projektavimo apimtys, nors nuolat buvo jaučiama stipri konkurencija.

Plėtėsi informacinės technikos ir relinės apsaugos įrengimų surinkimo ir derinimo darbai. 2000 m. sumontavome valdiklius RTU 200 Telšių elektros tinklų skyriuje, relinės apsaugos ir automatikos spintas Ekranos ir Varėnos 110 kV TP, 2001 m. – Aleksoto 110 kV TP.

Instituto 40-mečio minėjimas, 2003 m.

Plečiantis darbų apimtims didėjo darbuotojų kolektyvas. Į Institutą grįžo patyrę, ilgus metus ESP Lietuvos skyriuje dirbę specialistai Gintautas Puniškis, Stasys Penkaitis, Vidmantas Pranckūnas, Andrius Petrauskas, Aldona Korsakienė, iš kitų organizacijų į institutą perėjo dirbti Jonas Baltrimas, Artūras Motiejūnas, Mindaugas Unikas.

Institutas pasipildė jaunimu. 2003 m. pastočių grupėje pradėjęs dirbti inžinieriumi Povilas Žižliauskas 2009 m. tapo projektavimo direktoriaus pavaduotoju, 2000 m. inžinieriumi pradėjęs dirbti Vytautas Sučila 2005 m. paskirtas projektavimo direktoriumi. Nuo 2003 m. Institute dirba vedantysis inžinierius Algis Virbalas.

2005 m. mūsų specialistai atliko 400 kV TP relinės apsaugos įrengimų derinimo darbus Suomijoje.

2006 – 2007 m. suprojektavome Nemuno 110 kV pastotę Kaune. Pastotė uždaro tipo, miesto centre, projektas sudėtingas. Pastotėje sumontavome Instituto gamybinėje bazėje surinktas relinės apsaugos ir valdymo paneles.

2007 m. atlikome valdomo šuntuojančio reaktoriaus Ignalinos AE 330 kV skirstykloje techninį ir darbo projektus.

2007 m. projektavimo direktoriaus padėjėju pradėjo dirbti iniciatyvus, energingas specialistas Giedrius Linykas, prieš tai ilgą laiką ėjęs vadovaujančias pareigas elektros objektų statyboje. Tokia patirtis labai naudinga projektuojant elektros objektus. Nuo 2010 m. Giedrius Linykas – Instituto generalinis direktorius.

Instituto 45-metis, 2008 m. Darbuotojai (iš kairės į dešinę):

I eilėje – Jūratė Beinaravičienė, Vytautas Jonas Damijonaitis, Aldona Korsakienė, Leonas Urbonas, Giedrius Linykas, Antanas Lukošius, Povilas Žižliauskas;

II eilėje – Vilma Parnarauskaitė, Gražina Makauskaitė, Zina Truskauskaitė, Ona Kudrevičiūtė, Danutė Baltrušaitienė, Ina Kamėnė, Palmira Ragauskienė, Jovita Kirklienė;

III eilėje – Nijolė Aleksiūnienė, Zita Puodžiūnienė, Palmira Markevičienė, Alfreda Bradauskienė, Emilija Jurevičienė, Gailutė Kostancija Mikulskienė, Jonas Baltrimas, Petras Pakštys, Henrikas Kamantauskas;

IV eilėje – Robertas Kazlauskas, Gintautas Puniškis, Rolandas Želionis, Edvardas Lebedžinskas, Gintautas Dekeris, Andrius Butkus, Algis Virbalas, Juozas Kasilauskas, Kęstutis Balčiukynas, Juozas Vitkauskas;

V eilėje – Artūras Motiejūnas, Vidmantas Pranckūnas, Egidijus Žaltauskas, Eglė Žilinskaitė, Algirdas Gedminas, Ona Nargėlienė, Vytautas Bulotas, Andrius Baltakojis, Vaidotas Vasiliauskas, Tomas Daukša

2003 m., po nesuskaičiuojamų kelionių automobiliu į Kaliningradą, į kurias mane lydėjo ilgus metus Instituto ūkiui vadovavęs Algirdas Gedminas, po ilgų įvairių leidimų ir licenzijų gavimo procedūrų pradėjome projektavimo darbus Kaliningrado srityje (Rusijos Federacija). Tai buvo naujos Pionersk 110 kV transformatorinės pastotės projektas. Po to buvo 2004–2005 m. Severnaja 330 kV rekonstrukcijos, dviejų 330 kV ir penkių 110 kV pastočių rekonstrukcijos darbo projektai naujos TEC-2 prijungimui prie Kaliningrado energetinės sistemos.

Išėjimas į Rusijos rinką Institutui buvo didelis iššūkis. Iš vienos pusės atsirado nauji darbai, nauji užsakovai, leidžiantys plėsti veiklos apimtį. Iš kitos pusės tai didelė atsakomybė, susijusi su kitos valstybės įstatymais, normomis, pagaliau žmonių mentalitetu. Visiems specialistams teko plėsti savo žinių bagažą. Labai pravertė specialistų, dirbusių Rusijoje tarybiniais metais, žinios ir patirtis.

Instituto vadovams teko gilintis į Rusijos teisinę bazę, sudarant sutartis projektavimo darbams. Šioje srityje nepamainoma buvo vyriausioji ekonomistė Jūratė Beinaravičienė. Ilgametė patirtis ir sukauptas žinių bagažas, kruopštumas ir principingumas – visa tai leido jai labai kokybiškai atlikti savo darbą.

Ypatingai daug darbų teko atlikti projektų Rusijoje vadovui Antanui Lukošui. Savo gilių žinių pastočių ir elektros tiekimo linijų projektavime, statyboje dėka, ilgametės darbo patirties dėka, ramaus būdo ir mokėjimo sutarti sudėtingiausiose situacijose dėka jis įgavo didelį autoritetą ne tik Instituto darbuotojų, bet ir tarp užsakovų Lietuvoje ir Rusijoje.

2006 m. pradėjome dirbti „didžiojoje“ Rusijoje. Čia ir objektai didžiuliai. 2006–2007 m. atlikome Rževskaja 330 kV pastotės Sankt-Peterburge statybos projektą, 2007–2010 m. – Česmenskaja 220 kV pastotės Sankt-Peterburge rekonstrukcijos projektą, 2008–2009 m. – Sias 220 kV pastotės Sankt-Peterburge rekonstrukcijos techninį projektą, 2009 m. pradėjome Primorskaja 220 kV ir Severnaja 220 kV pastočių rekonstrukcijos darbo projektus.

2010 m. kovo mėn. 10 d. baigiau savo darbus Institute.

Savo atsiminimuose pažymėjau tik kai kuriuos įsimintinus atliktus darbus ir įvykius. Be abejo, jų buvo daugiau. Negalėjau surašyti ir visų bendradarbių, su kuriais teko dirbti. Tačiau aš visiems kolegoms, su kuriais man teko bendrauti ilgus 41 metus, ypatingai paskutinius sunkiausius, bet ir įspūdingiausius 16 metų, esu dėkingas už nuoširdumą, supratimą ir palaikymą sunkiais momentais. Manau, kad mes kartu padarėme viską, ką galėjome Lietuvos energetinės sistemos labui.

Vytautas Jonas Damijonaitis

50 METŲ ENERGETIKOJE

Praėjus daugiau kaip penkiasdešimčiai metų, kai teko pradėti savo darbus energetikos srityje, vis dažniau pagalvoju, kas nulėmė, kad pasirinkau šią nelengvą, bet įdomią specialybę. Pokario metais, tai buvo apie 1948-uosius, tėvas dirbo vandens malūne, įrengtame ant Skirpstaujios upelio, Papiškių kaime, netoli Zapyškio miestelio. Šiame malūne buvo įrengta vandens turbina, kuri suko ne tik malūno girkas, bet ir kitus tuo metu pastatytus mechanizmus. Malūno apšvietimui buvo įrengtas 110 voltų 1 kW galingumo nuolatinės srovės generatorius. Kadangi tėvas mokėjo ne tik žemę dirbti, bet ir buvo geras stalius, pasistatė namus, darė baldus bei kitus ūkiui reikalingus padargus, jam kilo mintis pastatyti nuo malūno elektros oro liniją ir įrengti apšvietimą savo namuose. Tai buvo apie 1 km atstumas nuo sodybos. Linija buvo pastatyta ant medinių atramų, padarytų iš miške nukirstų medžių, ant kurių buvo sumontuoti variniai laidai. Ir štai, kada vaikas būna pratęs ruošti pamokas vakare prie žibalinės lempos ir staiga pamato skaisčiai šviečiančią elektros lemputę, apima kažkoks neįprastas jausmas. Tai buvo pirmoji kaime elektrifikuota sodyba. Vėliau, tėvui leidus, prie šios linijos prisijungė dar 4 gyventojai. Būdavo vienas nepatogumas – vakarais tėvas turėdavo nueiti į malūną ir sustabdyti turbiną, kuri sukdavo generatorių.

Galbūt tas pirmas įspūdis dėl išžiebusios elektros lemputės ir nulėmė tolimesnį mano gyvenimą, susijusį su energetika.

Baigęs Kačerginės septynmetę mokyklą, įstojau mokytis į Kauno Politechnikumą, elektros technikos skyrių, kurį baigęs 1955 metais raudonu diplomu, įstojau mokytis į tuometinį Kauno politechnikos institutą, elektrotechnikos fakultetą. Baigęs studijas, buvau paskirtas dirbti į tuometinį pramoninės sta-

tybos projektavimo institutą „Pramprojektas“. Pirmosiomis darbo dienomis gavau ne „elektrišką“ darbą. Teko pantografo pagalba padidinti esamus kolūkių topografinius planšetis iki mastelio 1:5000. Vėliau pradėjau projektuoti žemos įtampos 0,4 kV elektros tinklus tuometinėms kolūkių gyvenvietėms bei gamykliniams centrams. Duomenis apie elektrinius apkrovimus, ir gyventojų, ir gamyklinių centrų, reikėdavo susirinkti pačiam nuvykus į vietą ir pasitarus su kolūkio pirmininku, o kartu ant žemėlapių pažymėti ir gyvenamuosius namus, ir gamyklinius pastatus. Įgavus tam tikrą projektavimo patirtį, vėliau teko projektuoti 10 kV elektros tinklus. Pirmasis toks didesnis darbas buvo 10 kV elektros linijų ir transformatorinių projektavimas Alytaus rajone. Sunkumai būdavo dėl transporto. 10 kV oro linijų trasą reikėdavo nueiti pėsčiomis po 10–15 km. Tai buvo 10 kV linijos į Seirijus, Simną, Miroslovą ir kitur. Žiemos sąlygomis buvo sudėtinga. Kartais pagelbėdavo kolūkių pirmininkai savo transportu. Po įtemptos darbo dienos pirmininkas surengdavo neblogą vakarienę, nes buvo suinteresuotas kuo greičiau elektrifikuoti kolūkį. Kartais po tokios „vakarienės“ būdavo pasirašoma projektavimo užduotis ir sutartys, net galutinai jų neužpildžius.

1963 m. buvo įkurtas instituto „Energosetprojektas“ Lietuvos kompleksinis projektavimo skyrius, pavaldus Leningrado bei Maskvos institutui „Energosetprojektas“. Visus 0,4 kV–330 kV elektros tiekimo linijų bei transformatorinių pastatų projektavimo darbus perėmė Lietuvoje įsikūrusi projektinė organizacija. Jos vadovu buvo paskirtas Juozas Bražukas, anksčiau dirbęs Vilniaus elektros tinkleose direktoriaus pavaduotoju. Jam vadovaujant buvo atliktas didelis darbas, organizuojant ūkinę veiklą bei komplektuojant kadrus. Buvo pastatytos naujos patalpos darbuotojams, garažai, poilsio stovykla Šventojoje ir gyvenamieji butai Kaune. Įsigyta nemažai transporto. Palaikydamas neblogą ryšį su Maskvos instituto vadovais, gaudavo reikalingų lėšų Lietuvos skyriaus reikmėms. Tuo metu jo vadovaujamame kolektyve dirbo apie 250 žmonių. Juozas Bražukas labai mėgo žvejybą, meninę saviveiklą. Jo iniciatyva institute buvo organizuotas estradinis ansamblis, kuriame teko dainuoti būsimam instituto vadovui Leonui Urbonui ir man pačiam. Estradinis ansamblis koncertuodavo ne tik Lietuvos miesteliuose, bet ir Rygoje, Taline, Leningrade. Taip pat susikūręs vyrų kvartetas (Leonas Urbonas, Vytautas Jonas Damijonaitis, Antanas Titirikas ir Algimantas Urbonavičius) 1971 m. Respublikiniame „Sidabrinių balsų“ vokalinių ansamblių konkurse, kuris įvyko Palangoje, užėmė garbingą 3-ią vietą.

Instituto vyriausiuoju inžinieriumi buvo paskirtas Viktoras Meškauskas, anksčiau dirbęs miesto ir pramonės projektavimo institute vyriausiuoju elektriku. Tai buvo aukštos kvalifikacijos specialistas. Jo iniciatyva Lietuvoje buvo

įdiegtos gelžbetoninės atramos bei konstrukcijos elektros linijų ir transformatorinių pastatų statybai. Pirmą kartą Lietuvoje 1968 m. buvo panaudotos gelžbetoninės centrifuguotos atramos Panevėžio 330 kV pastotės įrenginiams. Šį sprendimą tuometiniai Panevėžio elektros tinklų vadovai priėmė skeptiškai, tačiau švenčiant 2008 m. Panevėžio pastotės 40-ties metų jubiliejų, kuriame man teko dalyvauti kaip šios pastotės projekto vadovui, pasakė, kad toks techninis sprendimas pasiteisino. Viktoras Meškauskas buvo vienas iš elektrotechnikos žinyno autorių. Reikia pažymėti, kad tai buvo aukštos kvalifikacijos specialistas, labai tolerantiškas žmogus. Niekada prieš darbuotojus neparodydavo savo valdžios. 1983 m. man teko užimti jo pareigas ir tęsti jo pradėtą darbą daugiau negu dvidešimt metų.

1963 m. iš žemės ūkio elektrifikacijos skyriaus buvau perkeltas į transformatorinių pastatų skyrių grupės vadovo pareigas. Man buvo patikėta ruošti ir derinti pastatų 10 kV narvelių užduotis gamykloms ir jas suderinti. Teko daug keliauti po Sovietų Sąjungą, nes gamyklos buvo Maskvoje, Zaporožėje, Kuibyševė (dabartinė Samara), Chmelnyckyje, Lysvoje, Gorkyje, Taškente. Paliko išpūdį 35 kV pastatų relinių spintų užduočių derinimas Taškento elektrotechnikos

Juozą Bražuką 60-mečio proga sveikina Algirdas Brazys, 1984 m.

gamykloje. Paruoštos užduotys, jų apie dešimt, buvo išsiųstos derinti į gamyklą, tačiau ilgai nesulaukus atsakymo, teko nuvykti į Taškentą ir išsiaiškinti. Atvykus į gamyklą, pasirodė, kad kažkur buvo dingusi dokumentacija. Atsargumo dėlei nusivežiau kitus egzempliorius, kuriuos ir suderinau. Taškentas tuo metu buvo nemažai nukentėjęs nuo 1966 m. įvykusio žemės drebėjimo. Todėl gatvės buvo nusėtos molio dulkėmis, kurias pakeldavo pravažiuojančios mašinos. Visas miestas skendo rausvose dulkėse.

Prisimenu ir nakvynę. Atskridus naktį į Taškentą, nakvojau pas privatų šeiminką. Ten aerouoste jie pastoviai laukdavo keleivių ir siūlydavo nakvynę. Šeiminkas gyveno netoli aerouosto, todėl nuėjome pas jį į namus. Įeiti į kambarį su batais neleido. Jų buvo tokia tvarka. Batus reikėjo palikti verandoje, o mus (dar vienas keleivis buvo iš Maskvos) paguldė ant grindų patiesto kilimo. Siurprizas buvo ryte, kai aš verandoje neradau vieno bato. Pasirodo, šeiminko šuo batą buvo išnešęs į sodą ir truputį apgraužęs. Avėjau žieminius batus, nes skridau sausio mėnesį. Kitas naktis nakvojau pas mūsų instituto darbuotojo pažįstamą žmogų. Jie mane priėmė labai maloniai. Man nekainavo nei nakvynė, nei maistas. Atsidėkodamas už tai, aš padėdavau jų dukrai, besimokančiai septintoje klasėje, ruošti vokiečių kalbos pamokas. Dukra ir tėvai buvo labai patenkinti, kai iš vokiečių kalbos gavo penketą.

1965 m. didėjant ir sudėtingėjant darbų apimčiai, jų koordinacijai, buvo įkurtas projektų vyriausiųjų inžinierių biuras, kuriam vadovavo Vytautas Baškys. Aš buvau perkeltas dirbti į projekto vyriausiojo inžinieriaus pareigas. Einant šias pareigas, reikėjo koordinuoti atskirų skyrių darbą, pritaikyti tipinius projektus bei metodinius nurodymus, gautus iš Maskvos arba Leningrado. Visus elektros tiekimo linijų ir transformatorinių pastočių projektus išleisdavome rusų kalba. Visas techninės ir finansinės veiklos ataskaitas reikėdavo pateikti Leningrado arba Maskvos instituto vadovybei.

Instituto „Energosetprojektas“ šiaurės vakarų skyriaus administracijos nurodymu, nuolat buvo atliekama projektavimo darbų įkainių pritaikymo revizija. Kadangi šiaurės vakarų skyriui priklausė visi Pabaltijo respublikose (Kaune, Rygoje, Taline) įsteigti padaliniai, todėl mes tikrindavome vieni kitus, pasikeisdami, ar teisingai pritaikomi kainynai ir pateikdavome ataskaitas Leningrado vadovybei. Bet tai buvo, galima sakyti, tik formalumas. Mes vieni kitiems daug „nuodėmių“ neprirašydavome.

Einant instituto vyriausiojo inžinieriaus pareigas, dažnai tekdavo vykti į instituto „Energosetprojektas“ vyriausiųjų inžinierių susitikimus. Jie būdavo organizuojami Istros miestelyje, pionierių stovykloje, netoli Maskvos. Dalyvaudavo apie 20 vyr. inžinierių. Ten būdavo daromi pranešimai, Maskvos, Leningrado institu-

to, vyr. specialistų techniniais ir ekonominiais klausimais. Buvo siūloma taikyti vieningą energetikos vystymo politiką, nors ją ne visada buvo galima pritaikyti Lietuvoje. Pamenu savo paskutinį apsilankymą Maskvoje 1990 m. Darydamas pranešimą, pareiškiau, kad atvykau iš nepriklausomos Lietuvos Respublikos. Jie to nelabai suprato. Todėl vis tiek reikėjo informuoti, kokie mūsų ateities planai Lietuvos energetikos projektavimo srityje.

Taip pat būdavo organizuojamos įvairios konferencijos techniniais klausimais įvairiuose Sovietų Sąjungos miestuose. Tai vykdavo Maskvoje, Kijeve, Kišiniove, Taškente, Tibilisyje ir kitur. Dalyvaujant pasidalindavome patirtimi su kitų skyrių specialistais įvairiais klausimais.

Jeigu pažvelgus į tuos metus, kada teko vadovauti mūsų skyriaus leidžiamiems projektams, tiek elektros tiekimo linijų, tiek transformatorinių pastočių, galima būtų paminėti svarbesnius ar įdomesnius to laikmečio objektus. 1979 m. buvo suprojektuota ir pastatyta pirmoji Lietuvoje uždaro tipo 110 kV Centro pastotė Vilniuje. Šios pastotės maitinimui buvo atliktas 110 kV alyvinės kabelinės linijos nuo Žvėryno 110 kV pastotės iki Centro 110 kV pastotės projektas. Vėliau buvo suprojektuotas antras tokio tipo kabelis nuo šiluminės elektrinės TE-2. Šio tipo kabelius Lietuva gavo iš Kamos kabelių gamyklos.

Institute dažnai lankydavosi žurnalistai, kurie imdavo interviu apie projektuojamus objektus, kuriuos paskelbdavo respublikinėje spaudoje. Prisimenu, kad vykdant tą pirmąjį 110 kV kabelinės linijos projektą, atsirado straipsnis laikraštyje „Vakarinės naujienos“ su antrašte „Elektros srovė... po žeme“, kur buvo aiškinamas šio objekto svarbumas ir privalumai.

Atsiradus „sausiams“ 110 kV kabeliams, 2003 m. Vilniuje buvo suprojektuotas pirmasis toks kabelis nuo Šiaurinės 110 kV pastotės iki Centrinės 110 kV pastotės. Šį kabelį pateikė firma ABB. Geresniam susipažinimui su 110 kV kabelių gamyba bei jų techninėmis charakteristikomis teko aplankyti gamyklą „Alcatel“ Norvegijoje ir „Nokia“ Suomijoje. Abiejose gamyklose buvo naudojamas vertikalus gamybos būdas. Tam tikslui gamyklos turėjo įsirengusios apie 100 m aukščio bokštus.

Pastaruoju metu, dėl vertikalios kabelių gamybos technologijos, kelia klausimus rangovinės organizacijos, siūlydamos ir horizontalios kabelių gamybos technologijas, kur gaminami kabeliai savo charakteristikomis atitinka keliamus reikalavimus.

Reikia paminėti, kad pirmoji mūsų instituto suprojektuota 110 kV oro linija buvo Šiauliai–Kuršėnai 1964 m., o pirmoji 330 kV oro linija Elektrėnai–Jonava buvo suprojektuota 1967 m. Visos atramos ir pamatai buvo pritaikomi pagal išleistus tipinius projektus.

Pažvelgus į transformatorinių pastočių projektavimą, galima pasakyti, kad visa įranga, ir pirminių sujungimų, ir relinės apsaugos bei automatikos, buvo naudojama pagaminta tuometinėse Sovietų Sąjungos gamyklose. Pastočių komponentės, valdymo pultai, relinės apsaugos spintos, kompresorinės, gaisro gesinimo įranga, buvo pritaikoma mūsų projektuose pagal tuometinius galiojančius tipinius projektus.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, jau nuo 1990 m. institutas išleidžiamuose projektuose pradėjo naudoti vakarietišką įrangą. Buvo naudojami jungtuvai su eledujine izoliacija, kompaktiški srovės bei įtampos transformatoriai, 10 kV spintos ir mikroprocesorinė technika.

Susipažinti su šios įrangos gamyba bei jos panaudojimu išleidžiamuose projektuose, teko apsilankyti daugelyje šalių: Vokietijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Šveicarijoje, kur buvo įsikūrusios firmos ABB, „Siemens“, „Alstom“ ir kitos.

Pradėjus naudoti vakarietišką įrangą 1995 m. institutas išleido Uosto 110 kV transformatorinės pastotės projektą. Čia buvo panaudota firmos ABB gaminama įranga, tai 110 kV eledujiniai jungtuvai, skyrikliai, srovės bei įtampos transformatoriai bei relinės apsaugos mikroprocesorinė technika. Tai buvo viena iš pirmųjų

*Algirdą Stumbrą 60-mečio proga sveikina
instituto vyriausiasis inžinierius Vytautas Jonas Damijonaitis (iš kairės)
ir instituto viršininkas Algirdas Matulionis, 1987 m.*

pastočių Lietuvoje su tokia įranga. Vėliau tokia įranga buvo naudojama visuose išleidžiamuose pastočių projektuose.

Modernizuojant pastotes ir taupant pastočių skirstyklų plotą, pradėta projektuoti uždaro tipo 35 kV skirstyklos. Viena iš pirmųjų 1998 m. buvo suprojektuota Kvietišio 35 kV uždaro tipo skirstykla (Marijampolės m.). Buvo panaudoti mažo gabarito narveliai, užpildyti eledujomis. Vėliau uždaros 35 kV skirstyklos buvo suprojektuotos Tauragės, Kelmės, Eigulių, Centro ir kitose pastotėse.

2007 m. buvo suprojektuota Nemuno 110 kV uždara transformatorinė pastotė Kaune. Čia pirmą kartą buvo panaudota firmos ABB įranga (GIS). Pastaruoju metu ruošiamas Alytaus 330 kV transformatorinės pastotės rekonstrukcijos projektas, susijęs su 400 kV elektros perdavimo linijos statyba į Lenkiją, kad būtų užtikrintas ryšys su vakarų energetine sistema. Taip pat atliekamas „Rail Baltica“ esamo geležinkelio ruožo Marijampolė–Kazlų Rūda–Kaunas rekonstrukcijos elektrotechninės dalies techninis projektas.

Apibendrinus šiuos visus prisiminimus ir atsukus laiko ratą 50 metų atgal, turbūt šiandieną jaunas specialistas, dirbantis institute, sunkiai įsivaizduoja, kad tuomet inžinierius, sėdėdamas prie braižomojo stalo, darydavo brėžinius ant milimetrinio popieriaus. Paruoštus brėžinius atiduodavo kopijuotojai kopijuoti ant kalkės, nuo kurių vėliau šviesoraščio pagalba buvo pagaminami brėžiniai, reikalingi projektui išleisti. Tai turbūt sunkiai palyginami dalykai, lyginant su šiuolaikine projektavimo technologija. Panaudojus kompiuterius ir įvairias programas specialistas brėžinius gali atlikti žymiai greičiau ir kokybiškiau.

Tačiau reikia pažymėti, kad buvusių instituto specialistų įdėtas darbas, projektuojant energetikos objektus, paliko gilų pėdsaką Lietuvos energetikoje. Dar ir šiandien veikia eilė jų suprojektuotų transformatorinių pastočių bei elektros perdavimo linijų. Jauniems specialistams tai turėtų būti lyg atspirties taškas, projektuojant vis naujus energetikos objektus, kurie užtikrintų patikimą ir kokybišką elektros energijos tiekimą Lietuvos gyventojams.

Tenka prisiminti ir tai, kad institute dirbo ir mano žmona Irena. Ji dirbo relinės apsaugos ir automatikos skyriuje apie 30 metų. Sūnus nepasiekė tėvų pėdomis. Baigė Kauno medicinos akademiją ir tapo gydytoju.

Antanas Lukošius

ENERGETIKOS TINKLŲ INSTITUTO ISTORIJS EPIZODAI

BRĖŽINIŲ RENGIMAS IR DAUGINIMAS

Institutui pradėjus veiklą brėžinių gamybos technologija buvo perimta iš kitų Institutų ir dabartiniu požiūriu buvo labai archajiška. Projektuotojas parengdavo savo brėžinį pieštuku ant milimetrinio popieriaus, t. y. suliniuoto kas 1mm su paryškintomis centimetrinėmis linijomis ruloninio popieriaus. Kopijuotoja uždėjusi kalkę (permatomą ploną popierių), išteptą mašinų alyva, kad būtų geresnis matomumas, kopijuodavo tušu. Kopijavimo klaidos buvo skutimosi peiliuku šalinamos nuo kalkės ir taisomos. Brėžinių dauginimas-tiražavimas ant šviesorašos popieriaus buvo atliekamas Institute Pramprojektas, kuris jau turėjo šviesorašos aparatą. Šviesai jautrus popierius aparate su uždėta ant jo kalke-brėžiniu pervyniojamas praslenka pro stiprios šviesos šaltinį ir toliau pro amoniako garus. To pasekmė – popieriuje lieka brėžinys, kurio linijos rausvai violetinės, o fono baltumas – pagal operatoriaus patirtį – kartais irgi gana raudonas. Parvežti brėžinių rulonai buvo pjaustomi lancetais ant aliuminio skardos ir lankstomi pagal formatą susirišti į bylas. Pagal taisyklės pjaustymas turėjo vykti po rulono pravėdinimo bent vieną parą, tik ne visada tai leisdavo projektų atidavimo grafikai. Todėl sloga buvo rečiau sergama, nes nuo amoniako garų labai „palengvėdavo“ kvėpavimas. Institutas tokį aparatą įsigijo jau vėliau, persikėlęs į naują pastatą Kęstučio gatvėje 1966 m. 1960 m. teko stebėti kaip brėžiniai buvo dauginami Kauno elektros tinkluose. Šviesorašos popierius su ant jo prisegta kalke buvo išnešamas ir palaikomas prieš saulę. Po to popierius palaikomas virš vonelės su amoniaku, kol atsiranda pakankamo ryškumo brėžinio linijos. Vėliau, atsiradus dauginimo aparatams ERA, REM Institutas juos įsigijo ir brėžinių dauginimas ant kalkės su galimybe joje įnešti pakeitimus leido palengvinti ir paspartinti projektuotojų darbą.

RELINĖS APSAUGOS IR AUTOMATIKOS PADALINYS

Pirmaisiais Instituto veiklos metais šis padalinys dažniau buvo vadinamas antrinės komutacijos vardu ir įėjo į pastočių skyriaus sudėtį. Padalinio vyriausiuoju specialistu dirbo aukštos kvalifikacijos specialistas Vytautas Siurbis, kuris kartu ir rengė naujus specialistus. Pagal privalomą atidirbti dvejus metus paskyrimą pradėję dirbti KPI absolventai nebuvo pakankamai pasirengę projektavimo darbams. Šis padalinys pagal kvalifikacijos reikalavimus buvo laikomas vienu iš sunkesniųjų, savarankiškai specialistai pradėdavo dirbti po 3–5 metų darbo. Tuo metu padalinyje buvo du grupių vadovai – Vytautas Jonas Damijonaitis ir anksti miręs Rimantas Juškys bei inžinieriai – Algirdas Dargužas, vėliau dirbęs Kauno ET, Valstybinės Energetikos priežiūros Inspekcijoje, Vytautas Banionis, Vytautas Juška.

1964 m. Institutas įsigijo trumpųjų jungimų (t. j.) srovių ir liekamųjų įtampų skaičiavimo standą. Tai buvo tuo metu pažangus Kauno politechnikos instituto elektrotechnikos katedros darbuotojų rankinio darbo kūrinys. Tai buvo tikslų varžų tiltelių ir stabilizuotos įtampos ir srovės šaltinių rinkinys, kuriame suvedus visų 330–110 kV Lietuvos elektros tinklo elementų varžas ir įjungus maitinimo šaltinius pagal nustatytą mastelį buvo nuskaitomos t. j. srovės ir įtampos. Vėliau į šio padalinio darbą įsijungė A. Lukošius, R. Vilčiauskas, V. Kaselis, V. Pocius, G. Puniškis, A. Petrauskas, I. Zdanytė-Damijonaitienė, P. Borusaitė-Markevičienė, G. Dekeris, E. Tekutytė-Žukauskienė, I. Pucilauskienė, E. Šapalienė, Z. Palčiauskienė, V. Bagdzevičienė, V. Ivoškaitė, V. Gailiūnas, M. Babianskas, V. Šateikis.

Iki 1970 m. pastočių 110–35 kV elementams relinės apsaugos ir automatikos brėžinius teko daryti ant milimetrinio popieriaus su pagrindiniais projektuotojo įrankiais – įvairaus kietumo pieštukais, karininkų (oficerskaja) plono organinio stiklo liniuote ir trintuku. Tipinių projektų tuo metu nebuvo. Po keleto metų, kai jau buvo suprojektuota daugiau pastočių, atsirado galimybė pritaikyti panašius brėžinius įvedant pakeitimus. Tai buvo gana nuobodus darbas, nes tekdavo vieno-dai taisyti po penkis šviesoraščio brėžinius – tiek egzempliorių buvo reikalaujama. Vėliau, atsiradus rotaciniams dauginimo aparatams REM, braižoma buvo ant baltos milimetrinio popieriaus pusės ir spausdinamas ant kalkės iš kurios buvo dauginama šviesoraša.

Aštuntajame dešimtmetyje centriniame Energosetprojekto institute ir jo stambiausiuose padaliniuose buvo intensyviai sudaromi tipiniai relinės apsaugos ir automatikos projektai pastotėms iki 110 kV įtampos, kuriuos gaudavome atspausdintus ant kalkės ir galėjome taikyti kartais ir su nedideliais pakeitimais. Tai palengvino projektuotojų darbą, leido paspartinti projektų rengimą.

AB ELGA10 KV SPINTOS

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę keletą metų nebuvo vykdomas aukštos įtampos pastočių rekonstravimas. Šis procesas prasidėjo tik apie 1996 m. Pirmoji užsienio kompanija pradėjusi tiekti elektros įrangą rekonstruojamoms pastotėms buvo koncernas ABB. Jų gaminamos 10 kV skirstyklos vidaus pastatymo spintos buvo gana brangios. Institutas pasiūlė AB ELGAI pradėti gaminti analogiškas spintas. Instituto neoficialiai pateikti argumentai, kad 10 kV spintos fiziškai ir morališkai pasensta per 30–40 metų, o Lietuvoje esant pastočių apie 200 ir kasmet rekonstruojant po 5–7, kiekvienoje įrengiant vidutiniškai po 15–20 spintų, gamyba būtų tikslinga, prisidėjo prie gamybos organizavimo Lietuvoje. To pasekmė – ir vakarų firmoms teko sumažinti kainas. Pirmųjų spintų reliinės apsaugos ir automatikos dalį su mikroprocesorine įranga projektavo Institutas.

35 KV UŽDAROSIOS SKIRSTYKLOS. ŠIAURINĖ, KAINOS

1996 m. svarstant vienos iš Vilniaus pastočių rekonstravimo būdus ir apimtis Instituto atstovai pasiūlė 35 kV skirstyklą įrengti uždara, su vidutinės įtampos spintomis analogiškais 6–10 kV. Šio pasiūlymo argumentai buvo tai, kad atlaisvinama gana nemaža teritorija, patogesnis statybos darbų organizavimas. Aukštų energetikos sistemos pareigūnų pastabos ir priekaištai, kad projektuotojai pataikaudami rangovams brangins statybą, paskatino palyginti atvirųjų ir uždaryųjų 35 kV skirstyklų kainą. Pasirodė, kad dviejų transformatorių pastotėje su dviem 35 kV linijomis be jungtuvų linijose atviros ir uždaros skirstyklų kainos vienodos nevertinant atviros skirstyklos užimamos žemės kainos. Uždaryųjų skirstyklų su didesniu linijų skaičiumi kaina žymiai mažesnė už atvirųjų skirstyklų. Nuo to laiko Lietuvoje atviros 35 kV skirstyklos nebeprojektuojamos.

TECHNINĖS TARYBOS

Augant ir vystantis Lietuvos pramonei regionuose augo reikalavimai ir energetikos ūkiui. Rygos TEP (šilumos ir elektros projektavimo) instituto suprojektuotų Vilniaus, Kauno, Šiaulių 330 kV pastočių pradėjo neužtekti naujai kuriamiems pramonės objektams toliau nuo jų. 1968 m. pradėta projektuoti 330 kV pastotė Panevėžyje, 1969 m. – Jonavoje. Sudėtingesnės pastotės reikalavo žinių ir aukštesnės kvalifikacijos darbuotojams. Daug probleminių sprendimų buvo priimama techninėje taryboje, į kurios sudėtį įėjo visi projektų vyr. inžinieriai, vyr. specialistai,

padalinių vadovai. Reikia pažymėti, kad Instituto darbuotojai gerai suprato, kad tik bendras darbas užtikrina darbo rezultatus bei didesnę atlyginimą. Tuo metu dar nebuvo tipinių projektų, aišku ir interneto, todėl pasidalijimas žiniomis buvo labai svarbu ir reikia pripažinti, kad konkurencija tarp darbuotojų Institute buvo svetimas dalykas.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje ir devintame dešimtmetyje iš centrinio Instituto buvo gauta daug tipinių projektų, kurie palengvino projektavimą.

KAIP INSTITUTAS PRARADO DU SAVO PASTATO AUKŠTUS IR PUSĘ SALĖS

1963 m. įkurtas „Energosetprojekto“ (ESP) Leningrado Šiaurės–vakarų skyriaus (ŠVS) Lietuvos kompleksinio projektavimo poskyris (KPS) savo veiklą pradėjo nuomojamose turbinų gamyklos „Pergalė“ patalpose. Lietuvos KPS neturėjo savo sąskaitos banke Lietuvoje, o atlyginimai buvo kas mėnesį pervedami iš Leningrado. Nuo 1964 m. centrinis „Energosetprojekto“ Institutas sumažino Lietuvos KPS mokesčio koeficientą nukreipdamas lėšas taupymui nuosavo pastato statybai. Tuometinis skyriaus viršininkas J. Bražukas dėl patogesnio atsiskaitymo su rangovais su centrinio ESP instituto vadovais sutarė, kad pastato statybos finansavimui Maskvos skiriamos lėšos būtų perduotos Lietuvos Vyriausiosios Energetikos ir Elektrifikacijos valdybos Kauno elektros tinklams, kadangi įvairūs Lietuvos KPS mokėjimai dėl vėluojamų pinigų pervedimų iš Leningrado ŠVS gana dažnai užsitiesdavo. Prasidėjus ESP Lietuvos KPS pastatopriestato prie Kauno elektros tinklų pastato Kęstučio gatvėje statybai, Kauno ET pasiūlė prisidėti prie salės pastato kieme statybos ir salę naudoti bendrai, derinant užimtumo grafikus. Pastatytas Lietuvos KPS pastatas-priestatas įvedant eksploatacijon buvo įteisintas Kauno ET balansinėje priklausomybėje. Sovietiniais laikais, kai visas nekilnojamas turtas, pastatai buvo valstybės nuosavybė, tai nekėlė jokių problemų. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir 1991 m. prasidėjus įmonių privatizacijai Kauno ET buvęs direktorius J. Randaikičius ir buvęs ESP Lietuvos KPS viršininkas J. Bražukas jau buvo mirę. Centrinio ESP Maskvoje vadovybė taip pat jau buvo pasikeitusi. Tuometinė Lietuvos KPS administracija nesiėmė jokių priemonių, kad įrodytų kokiomis lėšomis buvo finansuota pastato statyba. To pasekmė – tuometinė Kauno ET administracija sutiko leisti Institutui privatizavimą be dviejų pastato aukštų ir be teisės į naudojamąsi bendra sale. Taip buvo prarasta dalis Instituto pastato ir pusė salės.

PROJEKTŲ VYRIAUSIŲJŲ INŽINIERIŲ (PVI) BIURAS

1963 m. tik įkurtame Institute jau buvo sukurtos visų specialybių grupės ir padaliniai. Bendras vadovavimas pastočių projektams buvo pavestas projektų vyriausiesiems inžinieriams – pastočių sektoriaus viršininkui A. Ribinskui ir linijų projektams – linijų sektoriaus viršininkui ir kartu vyr. specialistui V. Baškiui. Nuo 1964 m. padidėjus darbų apimčiai buvo priimtas trečias PVI – A. Grašys. Toliau augant darbų apimtims nuo 1965 m. buvo sukurtas PVI biuras, kuriame dirbo du PVI – V. Baškys – biuro vadovas ir V. Damijonaitis – PVI. Dar vėliau PVI biuras augo – nuo 1969 m. PVI pareigas pradėjo eiti K. Šmitas, nuo 1974 m. buvęs Lietuvos KPS viršininkas J. Bražukas, nuo 1980 m. – A. Lukošius, nuo 1983 m. – V. Dirvanauskas.

PVI buvo atsakingi už pastočių statybos aikštelių, elektros linijų trasų parinkimą, projektavimo darbų sąmatų sudarymą, projektavimo koordinavimą tarp atskirų Instituto padalinių, atliktų projektavimo darbų aktavimą, projekto suderinimą su rangovine organizacija – Energetikos statybos trestu bei savalaikį projekto pateikimą užsakovui. Pagal tuometinius reikalavimus į kitų metų statybos planus galėjo būti įtraukiami tik tie objektai, kuriems projektai buvo parengti iki einamų metų rugsėjo mėn. 1 d. Dėl šios priežasties didžiausias „projektų šturmas“ ir būdavo rugpjūčio mėn. Paskutinėmis to mėnesio dienomis daugelis projektuotojų imdavosi brėžinių pjaustymo, lankstymo, brošiūravimo bei projektų rišimo.

Reikia pažymėti PVI biuro vadovo V. Baškio ypatingą reiklumą sau ir kitiems, atsidavimą darbui paruošiant naujus PVI ir pagalbą jiems projektavimo eigoje.

Iki 1975 m. topografinių planų surinkimą, pastočių aikštelių ir elektros linijų trasų parinkimą vykdė inžinerinių tyrinėjimų sektoriaus darbuotojas V. Grigonis kartu su PVI. Augant Lietuvos urbanizuotumui ir plečiantis infrastruktūrai sudėtingesniais darbais tapo aikštelių ir trasų parinkimas. 1975 m. PVI biuro pavaldume buvo sukurta inžinerinio paruošimo grupė, kuriai ir buvo pavesti šie darbai. Grupės vadovu buvo paskirtas ilgametis linijų sektoriaus darbuotojas J. Veilandas ir į šią grupę pervestas V. Grigonis. Vėliau į grupę buvo priimtas J. Kasilauskas, kuris ir šiuo metu dirba Institute, D. Cibulskis.

ETI DARBAI UŽSIENYJE

Nuo 2003 m. generalinio direktoriaus L. Urbono iniciatyvos ir pastangų dėka ETI pradėjo projektuoti ir Rusijos Federacijoje. Pirmi Instituto objektai buvo projektuojami Kaliningrado srityje. Tai buvo Pionersk 110/15/10 kV naujos ir aštuonių 110-330 kV pastočių rekonstrukcijos darbo projektai, kuriuose

buvo perprojektuotos šių pastočių 110 kV skirstyklos dėl Kaliningrado TEC-2 statybos ir su tuo susijusių trumpųjų jungimų srovių padidėjimu. Šių pastočių rekonstravimo projektavimo dėl glaustų statybos terminų nesiėmė Rusijos projektavimo organizacijos. ETI sėkmingai susitvarkė su šiuo užsakymu ir toliau gavo kitų užsakymų. Tai buvo svarbu plečiant projektavimo apimtį, nes, palengvėjus projektavimo atestatų gavimui, Lietuvoje atsirado daug smulkių projektavimo firmų ir išaugo konkurencija. Kartu tai buvo ir paslaugų eksportas leidęs padidinti Instituto įnašą į Lietuvos biudžetą. Projektavimo darbų konkursuose buvo vertinama tik mažiausia pasiūlymų kaina, neatsižvelgiant į projektuotojų kvalifikaciją, projektavimo darbų kokybę. Papildomi užsakymai padėjo Institutui išplėsti projektavimo darbų apimtį, vykdyti įvairius projektus, t. y. kelti darbuotojų kvalifikaciją. Įmonių, norinčių projektuoti Rusijos energetikai, aišku netrūksta, tačiau jų galimybes smarkiai riboja kalbos barjeras, skirtingos projektavimo ir elektros tinklų eksploatavimo taisyklės. Institutui šios problemos nebuvo sunkiai sprendžiamos, nes Lietuvos „Elektros įrenginių įrengimo taisyklės“ tuo metu buvo vertimas „Pravila ustroistva elektroustanovok“ iš rusų kalbos. Nuo 2003 m. Institutas pastoviai vykdo projektavimo darbus Peterburge, Maskvos, Kaliningrado srityse. Peterburge suprojektuota naujos 330/110/10 kV pastotės Rževskaja darbo projektas. Pastotės aikštelė buvo skirta ant užpildo sąvartyno, todėl gana sudėtingas buvo pastotės projekto statybinės dalies projektavimas. Kitas gana sudėtingas ir įdomus projektas – Česmenskaja 220/110/35/10/6 kV pastotės rekonstravimo techninis ir darbo projektai. Tai buvo trečioji pastotė pastatyta pagal GOELRO planą Peterburge apie 1930 m., joje išlikę dar kai kurie prieškariniai SIEMENS kompanijos įrengimai. Įspūdinga ir pastotės apimtis – 4 linijos 220 kV, 14 linijų 110 kV, 4 linijos 35 kV, 120 linijų 10 kV, 30 linijų 6 kV, keturi autotransformatoriai 220/110/10 kV po 125 MVA, keturi busteriai 10 kV po 63 MVA, du transformatoriai 110/35/6 kV. Dar vienas stambus panašios apimties projektas padarytas Leningrado (srities pavadinimas nepasikeitė) srityje – Sias 330/220/110/35/10/6 kV su dviem 330 kV, šešiomis 220 kV, vienuolika 110 kV, keturiomis 35 kV linijomis, dviem 330/220/10 kV po 200 MVA, dviem 330/110/10 kV po 125 MVA galios autotransformatoriais, dviem 110/35/6 kV po 25 MVA galios transformatoriais.

Algirdas Dargužas

ATSIMINIMAI APIE ENERGETIKOS TINKLŲ INSTITUTĄ

„Energosetprojekto“ Leningrado ŠVS (Šiaurės–vakarų skyriaus) Lietuvos skyrius (Institutas) buvo įkurtas 1963-05-01. Viršininku buvo paskirtas iš Vilniaus atvykęs J. Bražukas, projektuotojai pervedimo principu sukomplektuoti iš „Pramprojekto“ specialistų, turinčių patirtį projektuojant elektros tinklus bei pastotes. Žemės ūkio elektrifikacijos skyrius, vadovaujamas viršininko E. Krušinsko iš „Pramprojekto“ buvo pervestas „in corpore“. Šiame skyriuje nuo 1961-09-11 dirbau ir aš, Antano Vyšniausko vadovaujamoje grupėje.

Pradėjau dirbti braižytoju dar būdamas nepilnametis. Kadangi dirbdamas tuo pačiu metu studijavau Politechnikumo vakariniame skyriuje, bei Antano Vyšniausko vadovaujamas tobulinausi savarankiškai, vienų metų bėgyje mano pareigos pakilo iki vyr. techniko, o alga padvigubėjo nuo 45 rub./mėn iki 90 rub./mėn.

Įkūrus Institutą iš žemės ūkio elektrifikacijos skyriaus kartu su V. Damijonaičiu buvom perkelti į pastočių skyriaus relinės apsaugos ir antrinių sujungimų grupę, vadovojamą R. Juškio. Didėjant projektavimo darbų apimtims, grupė sparčiai plėtėsi – atėjo dirbti KPI baigę A. Lukošius, R. Vilčiauskas, puse etato buvo įdarbinta daug KPI studentų, prieš tai atlikusių praktiką Institute.

Aš 1964 metais užbaigiau Politechnikumą ir įstojau į KPI elektrotechnikos fakultetą, dieninį skyrių. Tuometinis viršininkas J. Bražukas pasiūlė pabandyti studijas dieniniame KPI skyriuje suderinti su tolimesniu darbu Institute. Sutikau, nes pasiūlė „laisvą“ darbo grafiką. Buvo sunkoka, bet taip dirbau visu etatu net penkerius studijų metus.

Per tą laikotarpį relinės apsaugos ir antrinių sujungimų grupė labai sustiprėjo ir išaugo iki sektoriaus. Įsidarbino iš Sibiro grįžę patirties šioje srityje turintys specialistai V. Pocius, V. Kaselis. Sektoriaus kasmet pasipildydavo KPI ar Poli-

technikumą baigusiais specialistais. Aš, 1969 metais užbaigęs KPI, taip pat gavau paskyrimą į savąjį Institutą ir pradėjau dirbti grupės vadovu. Buvau tuo pačiu metu ir jaunas specialistas, ir aštuonerius metus dirbantis veteranas. Pradėjau vadovauti jaunųjų specialistų veiklai. Ruošėme pranešimus aktualiomis temomis, važinėjom į konferencijas tuometiniame Leningrade, Alma Atoje, Taškente. Pelnėme diplomus. Teko dalyvauti Visasąjunginėje liaudies pasiekimų parodoje Maskvoje. Iš ten parsivežiau medalių „Junomu učatsniku VDNCh“.

Dešimtį metų (nuo 1977 iki 1987 metų) dirbau kitose darbovietėse, o 1987 metais grįžau į Institutą ir iki 1992 metų dirbau techninio skyriaus viršininku.

Institute tikrąja to žodžio prasme virė ir visuomeninis gyvenimas. Būdavo organizuojami bendri Naujųjų metų sutikimai. Instituto vadovai suteikdavo galimybę naudotis autobusiuku išvykoms, grybauti. Repetudavo ir koncertuodavo estradinis ansamblis, vyrų kvartetas. Vėliau pasižymėjo Instituto kaimo kapela, kuri dalyvaudavo bei pelnydavo laurus varžytuvėse „Grok, Jurgeli“. Buvo įrengta fotolaboratorija ir veikė foto būrelis su V. Jusiu ir J. Veilandu.

Moterų taryba rūpindavosi vaikų Naujametinėmis eglutėmis, dovanėlėmis, kiekvieną rudenį – darbuotojų aprūpinimu bulvėmis, todėl per bulviakasį pagal grafiką tekdavo važiuoti į talkas kolūkams.

Gana stipri stalo teniso komanda dalyvaudavo Kauno pirmenybėse. Buvo organizuojamos ir šaudymo varžybos. Egzistavo ir šachmatų komanda. Buvo sudarytos sąlygos treniruotis bei dalyvauti įvairiose varžybose vandens slidžių sporte (galimybė naudotis Tyrinėjimų sektoriui priklausančia motorine valtimi). Instituto kieme buvo įrengta badmintono aikštelė. Pradžioje kasmet, vėliau kas dvejus metus vykdavo labai įdomios ir turiningos Lietuvos, Latvijos ir Estijos „Energosetprojektų“ spartakiados. Vėliau spartakiadose dalyvaudavo ir leningradiečiai.

Kai kurie kiti prisiminimų fragmentai:

– Iš pradžių institutas įsikūrė „Pergalės“ gamyklos patalpose. Vėliau, berods 1966 metais, persikėlėme į patalpas Kęstučio g. 36. Įdomi detalė: kol neturėjome gamybinės bazės, Instituto sandėliai buvo įrengti kitoje Kęstučio gatvės pusėje buvusio sunkiųjų darbų kalėjimo kameroje, nors dalis kalėjimo dar veikė. Ten buvo sandėliuojama Tyrinėjimo sektoriaus inventorių (taip pat ir motorinių valčių varikliai). Tos kameros buvo nesuremontuotos, tos pačios būklės kaip kad buvo naudojamos pagal paskirtį, ir jose net ir neilgai būti būdavo gana nejauku.

– Kai kurie įsimintinesni jaunų dienų bendradarbiai, kuriuos dar ilgokai matydavome per TV: plaukikas, pirmasis Lietuvos plaukimo sporto meistras Bronius Jakštonis, pramoginių šokių šokėja Dalia Bitkevičiūtė-Kamaitienė.

Vilius Šaduikis

VILNIAUS ELEKTRINIŲ IR ŠILUMOS TINKLŲ ISTORIJA

PRADŽIA

Pirmoji centrinė elektrinė pasaulyje buvo pastatyta 1882 m. Niujorke. 1897 m. Vilniuje nedidelė elektros stotis buvo įrengta M. Jelensko name Jurgio prospekte (dabar Gedimino pr. 19). 1900 m. neoficialiai nuolatinės srovės 30 A, 125 V, 1354 aps./min. generatorių, kurių suko 6 AG žibalinis variklis, buvo įsirengęs pirklys Girša Janovas. Panašios elektros stotys netrukus buvo pastatytos generolo leitenanto Kukelio name Antakalnyje, grafo J. Tiškevičiaus dvare Užtrakyje. 1902 m. 12,5 kW 110 V nuolatinės srovės generatorius, kurių suko 20 AG žibalinis variklis, buvo įrengtas Vilniaus miesto salės (dabar Valstybinė filharmonija) pirmame aukšte. Salę apšvietė 42 elektriniai šviestuvai. Tais pačiais metais savo elektros stotį įsirengė ir Vilniaus geležinkelio stotis.

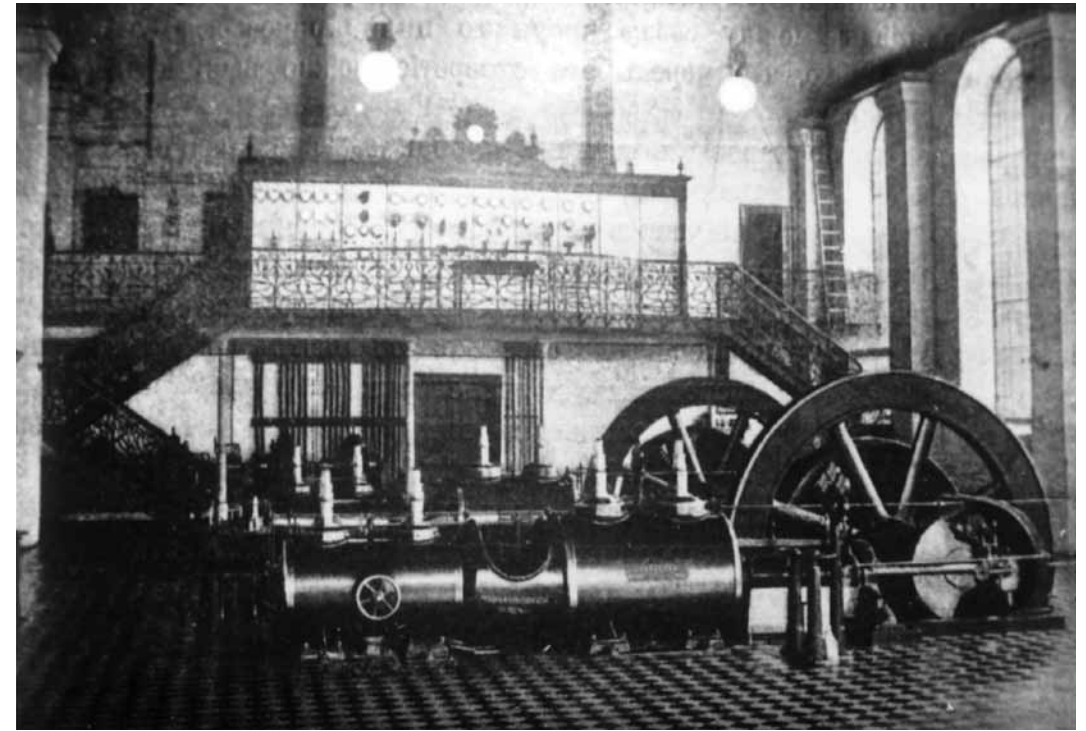
Vilnius XIX a. pabaigoje buvo svarbus Rusijos imperijos šiaurės vakarų krašto pramoninis, strateginis ir administracinis centras. 1862 m. per Vilnių nutiesus geležinkelį, ūkinis ir politinis miesto gyvenimas dar labiau pagyvėjo. 1864 m. generalgubernatoriaus M. Muravjovo iniciatyva Vilniuje įrengtas gatvių apšvietimas – pastatyti pirmieji 44 dujiniai žibintai. Elektros panaudojimą Vilniaus gatvių apšvietimui paskatino besibaigianti 1863 m. sutartis su Lalanso dujų įmone dėl dujinio apšvietimo. 1897 m. gruodžio 5 d. Vilniaus miesto dūma sudarė komisiją, kuri turėjo parengti techninį projektą ir sąmatą elektrinio apšvietimo įrengimui. Atlikus skaičiavimus 1899 m. dūma nusprendė atsisakyti Berlyno bendrovės, kuriai priklausė Lalanso įmonė, paslaugų. Nutarta, kad elektrinis apšvietimas labiau atitinka naujų laikų techninius ir higienos reikalavimus, elektrifikavimas paspartins miesto pramonės augimą, be to, tai leis „arklių“ tramvajų pakeisti elektriniu.

Vilniaus centrinės elektrinės (VE-1) statyba

Vilniaus miesto dūma 1909 m. nusprendė pastatyti centrinę elektrinę ūkio būdu miesto lėšomis, išleidus 750 000 rublių vertės 5% paskolos obligacijų. Elektros apšvietimo ir eksploatacijos koncesijos nutarta neperleisti jokiai bendrovei. Elektrinės projektui parengti ir įrengimui miesto dūma paskelbė konkursą, kuriame dalyvavo daug Rusijos ir užsienio firmų: Peterburgo „Uniono“, Symenso ir Halskės, Berlyno – Brolių Nagelių, Švarckopfo (Schwarzkopf), Kelno – Hellio (Hell), Niurnbergo – Shukerto ir Ko, Varšuvos – „Elektros“, Budapešto – „Ganco“ (Ganz) ir kt. Nors mažiausią kainą pasiūlė „Union“, dūma nusprendė sutartį sudaryti su vokiečių Šukerto ir Ko firma. Iš pradžių buvo numatyta elektrinę statyti šalia Bernardinų sodo (Sereikiškių parkas), tačiau vėliau jos statybos vieta buvo perkelta į užmiestį, į dešinįjį Neries krantą, Petrozavodskaja (dabar Rinktinės) gatvėje, šalia žydų kapinių, prie Neries upės. 1900 m. elektrinės statybai sudaryta komisija, kuriai vadovavo Vilniaus miesto burmistras Juozapas Montvila, nariai generolas A. Antanovičius, inžinieriai Stasys Blaževičius ir J. Parševskis. 1901 m. rugpjūčio mėn. prasidėjo elektrinės statyba. Statybai ūkio būdu vadovavo Vilniaus miesto inžinierius Vladas Malinauskas. Pagrindinis pastatas baigtas 1902 m. sau-

Elektrinės statyba, 1902 m.

Veikiančios garo mašinos, 1903 m.

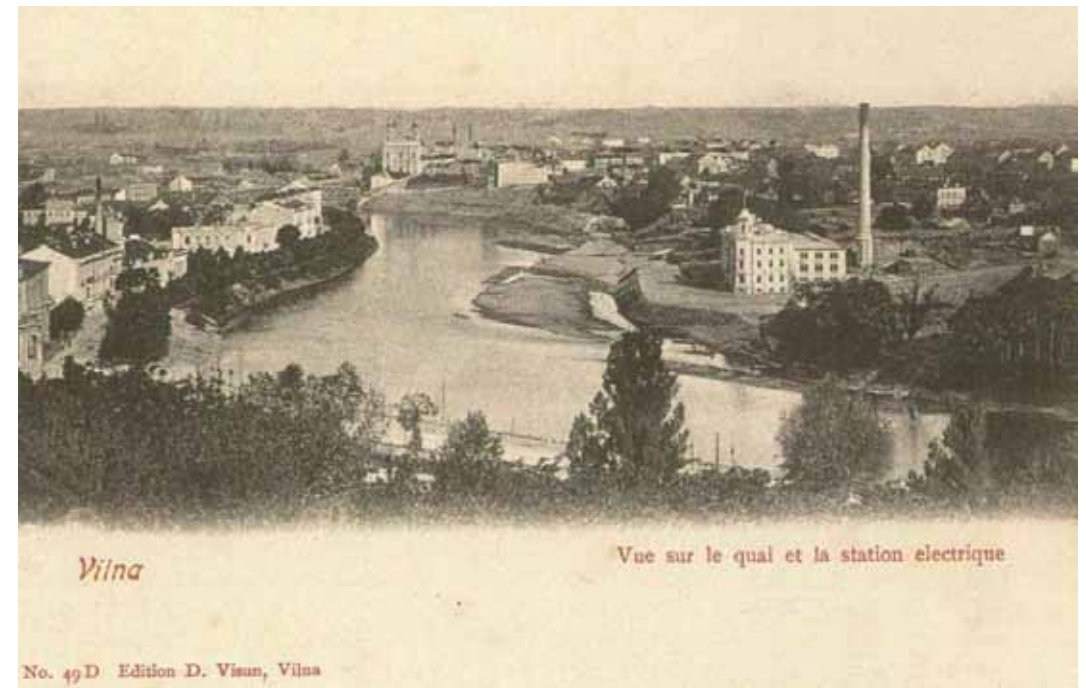
sio mėn., o dar po metų, 1903 m. sausio 17 d. baigta montuoti įranga ir nutiestas skirstomasis tinklas. 1903 m. sausio 22 d. elektrinę ir tinklus priėmė Vilniaus gubernijos valdybos komisija. Elektrinė kainavo 680 000 rublių. Priėmimo akte detalai aprašyti visi elektrinės įrengimai, jų techninės charakteristikos. Elektrinės pastatas buvo dviejų dalių, kurios skyrėsi ir architektūriškai. Vieno aukšto pastate įrengta mašinų salė (numatant vietą 4 garo mašinoms) ir katilinė (numatant vietą 5 kieto kuro garo katilams). Po mašinų sale tokio pat dydžio rūsys, kuriame patalpinti garo kondensatoriai bei garo ir vandens vamzdiniai. Trijų aukštų pastato pirmame aukšte įrengta elektrinės raštinė, antrame – elektrinės viršininko, vyr. mechaniko ir vyr. energetiko butai, trečiame – akumuliatorių baterija, pusrūsyje – penki butai žemesnio rango personalui. Elektrinėje buvo valgykla, remonto dirbtuvės ir kuro sandėlis. Pastatas suprojektuotas taip, kad mašinų salę, katilinę bei kuro sandėlį būtų galima išplėsti. Katilinėje buvo įrengti du po 235 m² kaitinamo paviršiaus 10 atmosferų slėgio Bormano katilai, mašinų salėje dvi po 350 AG (257 kW) 125 aps./min. horizontalios Ortveino ir Karasinskio firmos garo mašinos su 250 kW galios pastovios srovės 440V AEG generatoriais, 3 garo siurbliai, vandens mechaninių ir cheminių priemonių valytuvai. Siurblių našumas – 1,5 tūkst. kibirų vandens per valandą. Garo vamzdžiai apskaičiuoti visai elektrinės galiai –

Energetikos simbolis

1,7 tūkst. AJ. Vandenį elektrinė galėjo imti iš upės arba iš artezinio šulinio. Visose elektrinės patalpose iš pat pradžių buvo įrengtas garinis šildymas, t. y. pirmasis centrinis šildymas Lietuvoje. Tuo metu tai buvo moderniška elektrinė. Į ją praktikai buvo siunčiami studentai iš Peterburgo imperatoriaus Aleksandro III elektrotechnikos instituto. 1906 m. ant administracinio pastato bokštelio pastatyta skulptoriaus Boleslawo Balzukiewicziaus skulptūra „Elektra“ – moteris su laurų vainiku ant galvos, dešinėje rankoje laikanti žibintą su elektros lempute, o iškelta kairioji – skelbia naujos šviesos eros pradžią. Prie jos kojų parkritęs elektros šviesos apakintas vyras – kairiąja ranka prisidengęs akis, o dešiniąją numeta gęstantį fakelą. Ją pastačius mieste sklidino kalbos, kad skulptoriui pozavo garsi Vilniaus kurtizanė Zuzana (tuo pačiu vardu buvo pakrikštyta ir skulptūra).

Šis monumentas 1957 m. buvo nugriautas, o 1995 m. atstatytas (autorius – skulptorius Petras Mazūras). 1903 m. vasario 14 d. Vilniaus viešojoje centrinėje elektrinėje buvo atidaryta. Iš pradžių ji dirbo tik piko valandomis (vakarais iki 23 val.), o dieną elektra buvo tiekama iš akumuliatorių baterijos (ją sudarė 266 elementai). Elektros energijos nuostoliai tais metais elektrinėje sudarė 9,6%, o bendri elektrinės ir tinklo nuostoliai – 13,55%. 1904 m. Vilniaus gatvėse jau degė 189 elektros lemputės, prie elektros tinklo buvo prijungti 264 namai. Nuo 1910 m. elektrinė jau veikė visą parą. 1912 m. vartotojų skaičiui išaugus iki 1660, įrengiama pirmoji Lietuvoje 1290 AG garo turbina ir 950 kW generatorius.

Katilai buvo kūrenami Silezijos arba Donbaso anglimi, kuri iki 1940 m. iš geležinkelio stoties buvo vežama arkliais trisdešimčia vežimų, į kuriuos kraudavo po 1,5 t akmens anglies. Už elektrinės tiekiamą energiją buvo mokama pagal vartojimo valandas. Iki 200 valandų reikėjo mokėti 30 kapeikų už kWh, virš 400 valandų tik 15 kap., o vartojantieji virš 2000 valandų, gavo net 25 proc. nuolaidą. Elektra gamybos tikslams buvo parduodama po 10–12 kap. už kWh.

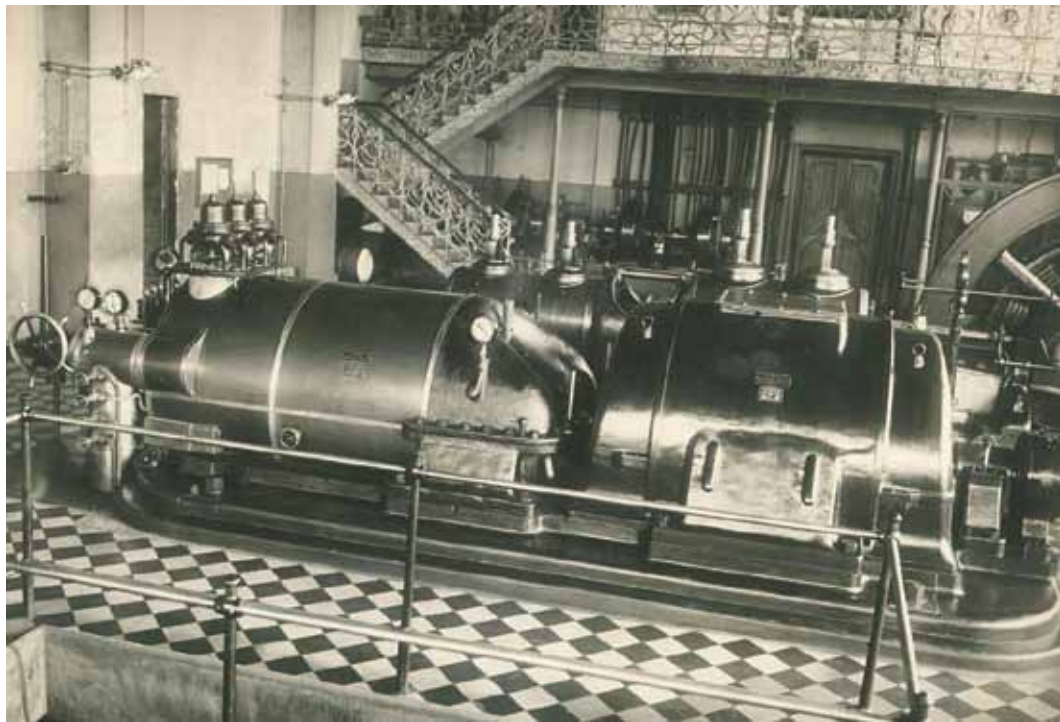
Vilnius ir elektrinė, 1908 m.

1914 m. norėta įrengti elektrinį tramvajų, tam planuota plėsti ir elektrinę, bet prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. 1915 m. traukdamasi rusų armija turėjo elektrinę susprogdinti, tačiau pirmasis jos direktorius Viktoras Nevodničianskis gavo Vilniuje buvusios 10-osios armijos vado kunigaikščio Tumanovo raštišką leidimą jos nesprogdinti. Vokiečių okupacijos metais elektrinė eksploatuota labai blogai. Katilai ir mašinos buvo nuolat perkraunamos, dažnai gesdavo, trūko atsarginių dalių, tepalų ir remonto medžiagų.

Elektrinė lenkų valdomame Vilniuje

1920 m. Vilnių užgrobę lenkams elektrinėje dirbo 200 žmonių. Jie aptarnavo ne tik elektrinę, bet ir skirstomuosius tinklus. Centrinės elektrinės būklė dėl blogo eksploatavimo karo ir pokario metais buvo kritinė. Kadangi įrengimai dažnai neveikdavo, miestui trūko elektros energijos. Padėtis buvo gelbstima mažomis dyzelinėmis elektrinėmis. Tačiau tai negalėjo išgelbėti nuo elektros energijos trūkumo ir dažnai vakarais tamsoje skendėjo ištisi miesto rajonai, atjungti nuo centrinės elektrinės. Tarpukaryje Lenkijos valdžia Vilnių priskyrė prie „Lenkijos B“ grupės, arba antraeilių periferijos miestų, kurių vystymąsi stabdė speciali muitų, transporto tarifų, kreditų sistema ir kitos priemonės. Augo tik ta pramonė, kurios

gaminiai priklausė prie būtiniausių vartojimo reikmenų ir turėjo paklausą vietinėje rinkoje. Nors ir praradęs savo reikšmę buvusių Rusijos gubernijų pramoniniame ir prekybiniame gyvenime, Vilnius, tenkindamas šio krašto gyventojų ūkinius ir kultūrinius poreikius, pamažu vystėsi. Apytikriai iki 1924 m. pramonė pasiekė prieškarinį lygį. Pagyvėjus pramonei ir dėl to pasitaisius miesto finansinei būklei, Vilniaus magistratas susirūpino miesto elektrifikacija. 1924 m. miesto centrinės elektrinės direktoriumi buvo paskirtas inžinierius Juliušas Glatmanas ir jam pavesta parengti elektrinės rekonstrukcijos projektą. Kitų specialistų siūlymai statyti naują elektrinę prie geležinkelio arba hidroelektrinę prie Neries buvo atmesti: tam reikėjo daug lėšų ir laiko. (Prie idėjos statyti 14 MW hidroelektrinę Turniškėse sugrįžta 1938 m., po galingų potvynių Vilniuje 1931 ir 1936 m.). Pirmame rekonstrukcijos etape, 1925 m. sumontuota nauja 1800 kW galios garo turbina ir pakloti nauji kabeliniai tinklai. Prie elektros tinklų buvo prijungta 2150 namų, gatvėse švietė 655 elektros lempos. 1928 m. rugsėjo 1 d. pradėti naudoti dar du garo katilai ir antroji 3000 kW galios turbina. Garo katilai turėjo 400 m² kaitinamąjį paviršių ir tiekė 16 atm slėgio garą. 1934 m. elektrinėje buvo demontuoti paskutiniai seni įrengimai. 1935 m. sumontuotas ir paleistas trečiasis 375 m² kaitinamojo paviršiaus, 16 atm slėgio garo katilas.

Turbinų salėje, 1929 m.

Potvynis Vilniuje, 1931 m.

1931 m. pavasarį balandžio mėnesį įvyko nenumatyta gamtos išdaiga: pakilęs potvynio vanduo apsemė elektrinės rūsius su įrengimais. Teko viską avarine tvarka stabdyti.

Elektrinei ir tinklui rekonstruoti kasmet buvo išleidžiama po 0,7–1,0 mln. zlotų. 1934 m. visas skirstomasis tinklas rekonstruotas į kintamosios srovės tinklą, įrengta 30 transformatorių pastatų. 1937 m. miesto elektros tinklų ilgis siekė apie 330 kilometrų, iš jų 12,0 km buvo aukštosios įtampos (400 V) orinių linijų, 36,4 km aukštosios įtampos kabelinių linijų, 197,3 km žemosios įtampos (220 V) orinių linijų ir 86,5 km žemosios įtampos kabelinių linijų. Orinės linijos buvo nutiestos ant 5920 medinių atramų. 1937 m. gatvių apšvietimo linijų ilgis pasiekė 211,5 km, degė 3162 gatvių šviestuvai. Elektra buvo apšviestos visos miesto centro ir svarbiausios priemiesčių gatvės, didelių gyvenamųjų namų ir pramonės įmonių kiemai bei aikštelės. Gatvių ir aikščių apšvietimui 1937 m. suvartota 1,4 mln. kWh elektros energijos. Už 1 kWh gatvėms ir aikštėms apšviesti elektrinės šeimininkė miesto savivaldybė mokėjo tik 0,14 zlotą.

Rekonstravus elektrinę ir skirstomąjį tinklą, elektrinė dirbo labai ekonomiškai. Augo ir elektros energijos gamyba. Jeigu 1921 m. Vilniuje buvo pagaminta 3,3 mln. kWh energijos, tai 1926 m. – 5,0, 1928 m. – 6,3, 1930 m. – 7,5, 1935 m. – 9,1, 1939 m. –

Elektrinės vaizdas, 1938 m.

13,7, o 1940 m. net 15,2 mln. kWh energijos. 1937 m. elektrinės metinis biudžetas siekė 4 mln. zlotų pajamų. Tiesa, palyginus su Lietuvos miestais, vienam gyventojui elektros energijos teko labai mažai – 1923 m. – 27 kW, 1937 m. – 57 kW, arba 3 kartus mažiau, negu Šiauliuose, 4 kartus mažiau, negu Kaune ir 6 kartus mažiau, negu Klaipėdoje. 1925 m. elektra buvo tiekiama 2150, 1933 m. – 3550, o 1937 m. – 5160 namų. 1937 m. elektrinė turėjo 25,8 tūkst. abonentinę ir 30,7 tūkst. elektros skaitiklių.

Vis daugiau elektros energijos reikėjo ir augančiai pramonei. 1927 m. Vilniuje iš viso suvartota 5,8 mln. kWh elektros energijos; iš to skaičiaus pramonėje – 0,28 mln. kWh. 1938 m. iš viso suvartota 12,3 mln. kWh, iš jų pramonėje – 3,4 mln. kWh, bendras suvartotos elektros energijos kiekis padidėjo 2,5 karto, o pramonės – net 12,5 karto. Didžiausi elektros energijos vartotojai pramonėje buvo spaustuvių ir radijo aparatų gamykla. 1 kWh vidutinė kaina 1937 m. buvo 0,31 zlotas. Elektrinė, tokiomis kainomis realizuodama savo produkciją, davė milžinišką pelną miesto savivaldybei, jos pelnas buvo didžiausias iš visų miesto pramonės įmonių.

1937 m. vasario 3 d. pradėjo veikti trečioji 3700 kW galios turbina. Elektrinės galia pasiekė 8500 kW ir iki 1940 m. daugiau nebebuvo didinama. Elektrinė, turėdama galios rezervą, galėjo pasirinkti ekonomišką įrengimų darbo režimą. Per metus elektrinė sudegindavo apie 10,5 tūkst. t anglių ir apie 0,5 tūkst. t durpių. Vienai kilovatvalandei pagaminti buvo suvartojama 0,9 kg akmens anglių. Tinklo

nuostoliai sudarė 9%. 1938 m., anot lenkų spaudos, Vilniaus elektrinė tapo viena didžiausių ir moderniausių Lenkijoje. Be tiesioginio darbo, elektrinės darbuotojai aktyviai dalyvavo miesto visuomeniniame gyvenime. 1930 m. Vilniuje įvyko visos Lenkijos aštuntasis elektrinių suvažiavimas.

Elektrinė grąžinus Vilnių Lietuvai

1939 m. spalio mėnesį Vilnius buvo grąžintas Lietuvai ir kariškiai Vingio parke pastatė medinį siaurojo geležinkelio tiltą per Nerį. Geležinkelio Vilniaus geležinkelio stotis – Elektrinė statybai buvo panaudota dalis bėgių iš demontuoto siaurojo geležinkelio, lenkų nutiesto tarp Žvėryno ir Antakalnio ginklų sandėlių ir fortų. Nei karo pradžioje, nei vokiečiams atsitraukiant, tiltas nebuvo paliestas ir kuras nuolat buvo gabenamas geležinkeliu. Nebereikalingi tapo arkliai ir vežimai. Tik 1962 m., kai elektrinėje pradėta deginti dujas ir mazutą, „siaurukas“ ir visos anglies ūkis buvo demontuoti.

1944 m. artėjant Raudonajai armijai, vokiečių okupacinė valdžia pareikalavo elektrinės įrengimus demontuoti ir išgabenti į Vokietiją, tačiau patys energetikai stengėsi elektrinę išsaugoti, todėl įsakymų nevykdė. Vokiečiai, nespėję demontuoti ir išgabenti atsitraukdami susprogdino Vilniaus centrinę elektrinę. Liko tik 800 kW galios geležinkelio elektrinė, pirmiausia ji turėjo aptarnauti geležinkelį.

Susprogdinta elektrinė, 1944 m.

1945 m. Vilnius gavo du amerikietiškus „General-Electric“ firmos 3000 kW galios energetinius traukinius, kurie buvo pastatyti Gervėčių g. rajone. Jie pirmuosius 3–4 pokario metus tenkino didžiąją dalį Vilniaus elektros energijos poreikį. Vilniaus senosios elektrinės atstatymas truko pusantrų metų ir tik 1946 m. gruodžio 24 d. pradėjo veikti viena 1 800 kW galios garo turbina ir vienas 13 t/h našumo garo katilas. 1947 m. jau veikė visa dabar Energetikos muziejuje esanti technika – Babkoks – Wilkoks 18 t/h našumo garo katilas, iš Leningrado gautas 3 600 kW galios generatorius bei iš Rytų Prūsijos pargabenta 1911 m. gamybos AEG firmos turbina. Elektrinės atstatyme didelis vaidmuo teko tuometiniam Lietuvos energetinės sistemos vyr. inžinieriui A. Gruodžiui ir Vilniaus energetikos rajono vyr. inžinieriui M. Sargaučiui.

Iki 1951 m. ši elektrinė buvo pagrindinė elektros gamintoja Vilniaus mieste. 1951 m. pastačius naują elektrinę (TE-2), senoji Vilniaus centrinė elektrinė tapo jos padaliniu. 1953 m. elektrinė įjungta į Lietuvos energetinę sistemą. 1961 m. elektrinės garo katilai rekonstruoti ir pritaikyti kūrenti dujomis. 1962 m. antroji turbina buvo rekonstruota, pritaikant šilumos tiekimui. Turbinos rotorius užpakalinės dalies lopetėlės buvo nupjautos, o į kondensatorių vietoj cirkuliacinio vandens paduodamas iš šiluminių trasų grįžtantis vanduo. Sumažėjo turbinų pajėgumas, tačiau žymiai pagerėjo jų darbo ekonomiškumas. Šiluma, kuri anksčiau su cirkuliaciniu vandeniu būdavo išmetama į Nerį, dabar keliavo į gamyklas ir gyventojų butus. 1963 m. pastačius Elektrėnų elektrinę, senoji Vilniaus miesto centrinė elektrinė prarado svarbą elektros energijos tiekimo sistemoje, bet persiorientavo į šilumos tiekimą miestui. 1963–1964 m. pastatyti du 100 Gcal/h našumo vandens šildymo katilai, kurie tiekė šilumą Kalvarijų, Ukmergės gatvių vartotojams bei visam Žirmūnų mikrorajonui. 1981 m. elektrinės turbogeneratoriai buvo sustabdyti, nes įrengimai susidėvėjo, o juos remontuoti buvo netikslinga. Elektrinė buvo pervesta į rezervą. Nuo 1903 iki 1981 m. elektrinė pagamino 1 064 milijardų kWh elektros energijos.

Elektrinės direktoriai:

1902–1924 m. – Viktoras Nievodničanskis (Wiktor Niewodniczański),

1924–1940 m. – Juliušas Glatmanas (Juliusz Glatman),

1941–1944 m. – Ivanas Larionovas (Иван Ларионов),

1946–1948 m. – Ipolitas Špakovskis (Иполит Шпаковский),

1948–1951 m. – Jurijus Glachovskojus (Юрий Глаховской).

VE-1 tampa VE-2 padaliniu:

1951–1973 m. – Aleksandras Markinas (Александр Маркин),

1973–1983 m. – Vitalijus Radzevičius,

1983–1985 m. – Rimvydas Rukšėnas.

VE-1 tampa įmonės „Vilniaus šilumos tinklai“ padaliniu:

1985–1993 m. – Vincas Dambrauskas,

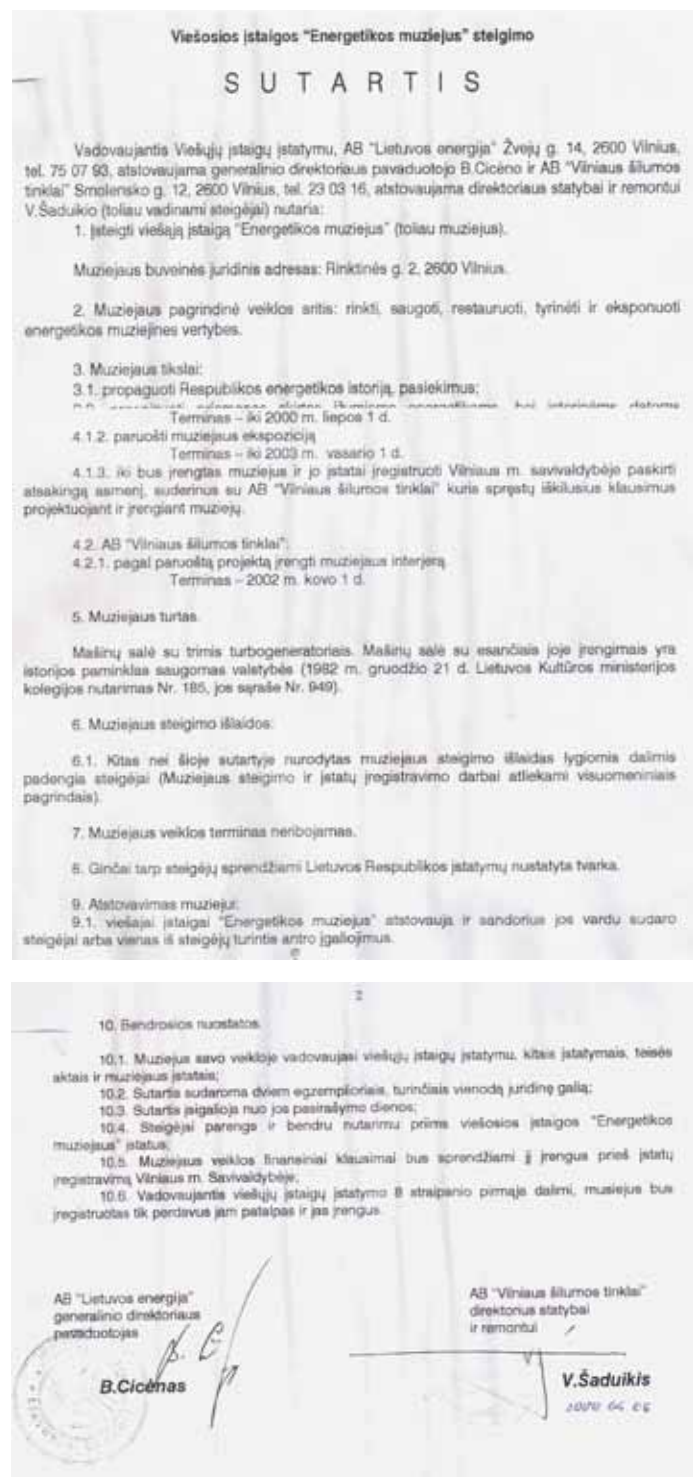
1993–1997 m. – Romualdas Pocius,

1997–1999 m. ir 2000–2002 m. Bronius Cicėnas,

1999–2000 m. – Vytautas Stasiūnas.

Senojoje elektrinėje – Lietuvos Energetikos muziejus

Sutinkamai su energetikos veterano Juozo Martusevičiaus incijuotu prašymu, 1982 m. Lietuvos kultūros ministerija paskelbė, kad Vilniaus centrinė elektrinė su senaisiais katilais, garo turbinomis ir generatoriais yra vietinės reikšmės technikos istorijos paminklas, saugomas valstybės. 1984 m. pradėjus veikti Ignalinos atominę elektrinę nustojo savo reikšmės TE-1 gaminama elektra. Senos ir susidėvėjusios garo turbinos buvo paliktos istorijai, liko tik garo ir vandens katilai, skirti Žirmūnų ir aplinkinių namų šildymui. Garas buvo reikalingas šalia esančiam baldų kombinatui ir termofikacinio vandens ruošimui. 1985 m. TE-1 buvo perduota Vilniaus šilumos tinklams. Tuo laiku Vilniaus mieste vyko intensyvi šilumos ūkio plėtra – buvo statoma daug naujų požeminių termofikacinio vandens magistralių, kurių dėka TE-1 šiluminės trąsos buvo sužiedintos su TE-2 ir kitomis miesto katilinėmis. Viskas pasikeitė paskelbus Lietuvos nepriklausomybę: dėl blokados ir ekonominio nuosmukio pradėjo stoti pramonės įmonės, stipriai sumažėjo šilumos ir garo poreikis. 1997 m. buvo sustabdyti garo katilai, tiekę garą pramonės įmonėms, 1998 m. sustabdyti ir vandens šildymo katilai. Tuo laiku AB „Vilniaus šilumos tinklai“ iš pavaldumo energetikams perėjo į Vilniaus savivaldybės priklausomybę. Jau 1996 m. AB „Lietuvos energija“ paruošė senosios elektrinės turbinų salės pritaikymo muziejui projektavimo užduotį. Tuo pačiu laiku Lietuvos energetikų senjorų klubas kreipėsi į tuometinę energetikos ministeriją ir gavo ministro Sauliaus Kuto pritarimą muziejaus steigimui. 1998 m. spalio 2 d. energetikų buvo pasirašytas Ketinimų protokolas steigti muziejų. Pradėjus projektavimo darbus, išaiškėjo, kad nekeičiant esamos turbinų salės, problematiška muziejui įrengti administracines ir buitine patalpas. Tam reikia paukoti vieną iš senų katilų. Tik po ilgų derybų su paveldosaugininkais pavyko susitarti dėl vieno seno katilo demontavimo. Remiantis Kultūros ministerijos 1999-11-03 raštu Nr. 31-05-2402 energetikai toliau ruošė senąją elektrinę muziejui. 2000 m. balandžio 6 d. AB „Lietuvos energija“ ir SPAB „Vilniaus šilumos tinklai“ sudarė sutartį dėl Energetikos muziejaus steigimo Vilniaus centrinės elektrinės patalpose. Sutartyje buvo numatyta, kad „Vilniaus šilumos tinklai“ atlieka statybinius darbus, o AB „Lietuvos energija“ – projektavimo ir ekspozicijos įrengimo darbus

Energetikos muziejaus steigimo sutartis, 2000-04-06

iki 2003 m. vasario 1 d. Kadangi muziejaus kūrimą rėmė visi Lietuvos energetikai, Teisingumo ministerijoje buvo gautas leidimas naujam muziejui vadintis – „Lietuvos energetikos muziejus“. Situacija pradėjo keistis 2002 metais. Išnuomojus „Vilniaus šilumos tinklus“ „Dalkijai“, neliko pagrindinio muziejaus rėmėjo. Inciatyvos ėmėsi elektros energetikos ir šilumos tiekėjų asociacijos. Paskutiniu momentu muziejumi pradėjo domėtis ir Vilniaus savivaldybė. 2002 m. lapkričio 29 d. buvo pasirašyta Viešosios įstaigos Lietuvos energetikos muziejus steigimo sutartis. Steigėjai – Vilniaus miesto savivaldybė, Nacionalinė elektros energetikos asociacija (NEEA) ir Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija (LŠTA). Muziejus turėjo tik du laikinus darbuotojus: Vilių Šaduikį ir Juozą Martusevičių. Skubiai reikėjo rinkti eksponatus, ruošti ekspoziciją. Daugelį eksponatų, įskaitant ir senuosius turbogeneratoriumus, reikėjo restauruoti. Nežiūrint visų problemų, 2003 m. vasario 15 d. švenčiant Vilniaus elektrinės 100-metį ir Vilniaus šilumos tinklų 45 metus, buvo atidarytas Lietuvos energetikos muziejus. Dalininkai pirmuoju direktoriumi patvirtino daug prisidėjusių prie muziejaus kūrimo energetiką Vilių Šaduikį, vyr. fondų tvarkytoja – Jolitą Daugvilienę. Paruošta ekspozicijai buvo tik turbinų salė (600 kv. m.), tai sudarė tik 15% visų buvusios elektrinės patalpų. Būtinai reikėjo

Veteranai mini Energetikų dieną muziejuje, 2010 m.

sutvarkyti likusias apleistas patalpas. Kadangi tarp muziejaus eksponatų buvo du seni automobiliai, planuota vandens katilų salėje įrengti transporto ekspoziciją. Ši mintis patiko savivaldybės projektuotojui, buvusiam Vilniaus vyr. architektui Danui Ruseckui. Jis pats kolekcionavo senus automobilius, buvo didelis tokios ekspozicijos entuziastas. Praktiškai jo dėka buvo paruošta galimybių studija tolesnei muziejaus plėtrai. Joje buvo numatyta muziejaus II etapo plėtra apjungiant teritoriją ir statinius Olandų gatvėje (dabar – Kauno Karo muziejaus transporto ekspozicija). Su energetikų ir Vilniaus savivaldybės pagalba buvo paruoštas projektas pritaikyti muziejui ir įrengti ekspozicijas visose buvusios elektrinės patalpose, talpinant dvi ekspozicijas, skirtas vaikams, Vilniaus miesto technikos raidą ir Vilniuje naudotą transportą. Laimėjus konkursą šiam projektui buvo gautos ES struktūrinių fondų lėšos ir 2006–2008 m. įvykdyta numatyta rekonstrukcija. Kadangi šį projektą finansiškai rėmė Vilniaus savivaldybė, ji tapo pagrindiniu muziejaus dalininku. Savivaldybei pageidaujant muziejus pakeitė pavadinimą. Dabar jis vadinamas „Energetikos ir technikos muziejus“ ir praktiškai yra pavaldus Vilniaus savivaldybei.

VILNIAUS ELEKTRINĖ NR. 2 (VE-2)

Statyba

Jau pokaryje buvo aišku, kad Vilniui reikia stacionarios galingos elektrinės. Dar 1945 metais žemiau Vingio parko, prie Neries upės, buvo paskirtas 31,8 ha plotas naujai elektrinei statyti. Vilniaus termofikacinę elektrinę projektavo Šiluminių elektrinių projektavimo instituto „Teploelektroprojekt“ Lvovo skyrius. Statyba vyko trimis etapais. Buvo numatyta naudoti vietinių kurą – Baltosios Vokės ir Margių durpynų taip vadinamąsias frezerines durpes, tačiau vėliau, pastačius elektrinę, teko naudoti Radviliškio, Ežerėlio ir net Baltarusijos durpynų durpes. Kurui transportuoti į elektrinę suprojektuotos geležinkelio atšakos iš Panerių ir iš Vilniaus prekių stočių. Visos elektrinės sąmatinė vertė siekė 16 mln. rublių. Statyba buvo pradėta 1948 m., genrangovas – TSRS Statybos ministerijos spec. valdyba „TECstroj“; statybose dirbo ir karo belaisviai vokiečiai. Kartu su pastato statyba buvo montuojami pagrindiniai įrengimai: angliška Parsonso firmos 12 MW turbina su 18 MW našumo boileriu ir tos pačios firmos 6300 V įtampos generatorius bei du Babkok-Vilkoks firmos 75 t/h garo katilai. Pagalbiniai įrengimai ir 6 kV skirstyklos komutacinė aparatūra taip pat buvo angliški. Visi šie įrengimai buvo pagal susitarimą iš sąjungininkų dar karo metais gautos vienos elektrinės dalis; kita dalis – turbinos ir įranga – pateko į Estiją. 1951 m. rugsėjo 27 d. buvo paleistas

Elektrinės bendras vaizdas, 1959 m.

pirmasis turboagregatas. Šis 12 MW agregatas Vilniaus miesto energetinę galią padidino du kartus ir leido atsisakyti nemažai eksplotacinių sunkumų turėjusių energetinių traukinių. Antrame elektrinės statybos etape 1953–1955 m. buvo sumontuota Briansko gamyklos 12 MW turbina ir trečias, Barnaulo katilų gamyklos, 75 t/h našumo garo katilas. Toliau, elektrinės III statybos etape, 1955–1957 m. sumontuojamos dar dvi 12 MW turbinos (Briansko mašinų gamykla) ir ir 3 garo katilai (Barnaulo katilų gamykla). 1958 m. elektrinė pasiekė 48 MW galią ir tuo jos statyba baigėsi. Be pagrindinio korpuso, kuriame buvo katilinė, mašinų salė, elektros energijos skirstyklos, pastatyta daug kitų pastatų ir įrenginių, be kurių tokia elektrinė negali veikti: kuro iškrovimo estakada, vandens valymo įrenginiai, mazuto ir alyvos ūkiai, sandėliai, siurblinės, tarnybinis korpusas ir kt. Durpėms smulkinti buvo įrengti smulkintuvai, o kurui paduoti į bunkerius – dvi juostinių transporterių estakados. Tik durpių sandėlis buvo mažas – 4200 t (vėliau išplėstas iki 8000 t durpių ir 6000 t akmens anglių). Mazuto ūkis irgi buvo mažas – tik 500 t talpos. Šalia elektrinės buvo pastatyti keli gyvenamieji namai, valgykla, parduotuvė, biblioteka, paštas, vaikų darželis, garažai.

Elektrinėje dirbo žmonės, kurie jau tada įgyvendino daug įdomių naujovių. Vienas iš tokių buvo elektros cecho viršininkas Leonas Beniušis, 1958 m. suprojektavęs ir įrengęs 50 kW hidroelektrinę ant atidirbusio gamybinio vandens vamzdžio, prie išmetimo į Nerį (buvo naudojamas didelis aušinamo vandens kiekis, nes garo turbinos dirbo kondensaciniu režimu).

Elektrinės įranga

Visi keturi elektrinėje sumontuoti generatoriai buvo po 12 MW galios, 6300 V įtampos, aušinami oru. Pirmasis generatorius buvo angliškas, antrasis – vokiškas (Sansenverko-Nyderzedlico gamykla), o trečias ir ketvirtas pagaminti Charkovo šilumvežių gamykloje. Kiekvienas generatorius turėjo savo žadinimo mašiną, o rezervinė buvo visų bendra. Generatoriai turėjo išilginę diferencinę apsaugą, įtampos koregavimą ir žadinimo kompaundavimą, automatinį lanko gesinimą ir kitas apsaugas. Elektros ūkio jungtys buvo įrengtos keliose skirstylose. Pagrindinėje, uždaroje dviejų aukštų 6 kV skirstykloje buvo trys jungčių sekcijos, kurių dvi turėjo angliškus Rejrolo firmos alyvinius jungtuvus; 31 toks jungtuvas buvo ir 6 kV uždaroje elektrinės reikalams skirtoje elektros skirstykloje. 35 kV atviroje skirstykloje buvo 3 narveliai su Rejrolo firmos 38,5 kV vienbakiais alyviniais jungtuvais; kiti penki jungtuvai – VDM-35 tipo, pagaminti Rusijoje. Buvo įrengtas ir vienas angliškas įtampos aukštinimui (6/35 kV) „Parsonso“ firmos transformatorius. Iš šios skirstyklos ėjo trys 35 kV elektros tiekimo linijos į miesto „Šiaurinę“ pastotę (pastatytą 1951 m.), į Baltąją Vokę ir į Grigiškes (abi pradėtos eksploatuoti 1953 m.). Iš elektrinės centrinio valdymo pulto buvo galima valdyti visus pagrindinės 6 kV skirstyklos, 35 ir 110 kV atvirų skirstyklų jungtuvus. Jame įrengta ir automatinio sinchronizavimo sistema. 1958 m. pradėjo veikti 110 kV atvira skirstykla; joje sumontuoti MKP-110 ir MKP-160 tipo alyviniai jungtuvai ir du įtampos aukštinimo (6/35/110 kV) Zaporožės transformatorių gamyklos transformatoriai. Iš čia išėjo antroji respublikoje 110 kV elektros tiekimo linija, 1958 m. sujungusi Vilnių ir Kauną; tai buvo pirmoji respublikoje ant gelžbetoninių atramų nutiesta linija, padėjusi pagrindą bendrai respublikos energetinei sistemai. Buvo panaudotos atvežtinės atramos. Nuo 1959 m. šalia elektrinės pradėjo veikti Vilniaus gelžbetoninių atramų gamykla.

Elektrinės plėtra ir rekonstrukcija

Padėtis elektrinėje pradėjo keistis, kai pradėjo veikti Kauno HE (1959) ir Lietuvos VRE (1962). VE-2 – pirmoji didelė pokario metų Lietuvos elektrinė morališkai paseno, nors ji buvo pagrindinė elektros energijos tiekėja Vilniui 1951–1963 m. ir kartu su senąja centrine elektrine aprūpino dideliais industrializacijos žingsniais žengiančią miesto pramonę, sudarė galimybes jai augti ir plėtotis. Jos abi vienintelės nešė šviesą į griuvėsius nusimetusias gatves ir skverus, į atstatytus ir naujus namus, rampų šviesomis nušvitusias teatrų scenas.

Dėl augančio šilumos poreikio 1966–1969 m. visos keturios turbinos buvo re-

konstruotos darbiu termofikaciniu režimu, t. y. turbinos pritaikytos veikti su pablogintu vakuumu – atidirbusiems garams aušinti į kondensatorius buvo tiekiamas ne Neries vanduo, o iš vartotojų grįžtantis 40–50 laipsnių šilumos tinklų vanduo. Kondensatoriuje sukondensuota garų šiluma nebuvo išleidžiama į Nerį, o atiduodama šilumos tinklų vandeniui. Ši turbinų rekonstrukcija nesumažino elektros galios, bet padidino šiluminę, o svarbiausia – pakėlė jos darbo ekonomiškumą. Anksčiau 1 kWh elektros energijos pagaminti buvo sunaudojama po 450 g sutartinio kuro, o po rekonstrukcijos 1975 m. pakako 172 g. Atitinkamai sumažėjo ir 1 kWh savikaina. Augant naujiems Vilniaus mikrorajonams (Lazdynai, Karoliniškės, Justiniškės, Šeškinė) reikėjo vis daugiau šilumos. Dėl to jau 1965 m. sumontuojamas pirmas 100 Gkal/h našumo vandens šildymo katilas, sumontuoti 4 katilai PTVM-100 ir trys katilai KVGM-100. Šių katilų reikmėms išplečiamas mazuto ūkis su dvidešimt šešių tūkstančių tonų mazuto talpomis. Kai Vilnių pasiekė Dašavos dujos, visi katilai pritaikyti deginti dujas. Elektrinė visą laiką turėjo tikrai kvalifikuotus, kūrybingus, didelės erudicijos vyriausiuosius inžinierius: 1951–1976 m. – Maksimilijonas Sargautis, 1976–1988 m. – Kazys Žilys, 1988–1995 m. – Vytautas Miškinis. Jie tobulino visas elektrinės grandis: dar pačioje jos veikimo pradžioje rekonstruoti I ir II angliški garo katilai, 30% padidintas jų garo šildytuvų plotas, buvo automatizuotas katilų bunkerų pripildymas durpėmis, todėl reikėjo mažiau žmonių, jiems nereikėjo dirbti sveikatai kenksmingo, dulkėto darbo; automatizuotas katilų darbas – jie pradėti valdyti iš specialaus pulto. Kadangi nuolat buvo diegiamos naujovės, elektrinė ir šiandien darbinga. Fiziškai ir moraliai susidėvėję įrenginiai demontuojami. 1986–1987 m. nurašyti ir demontuoti garo katilai Nr. 1, 2 bei du turbogeneratoriai, rekonstruotos elektros skirstyklos.

Turbinų salės bendras vaizdas

Dabartinė situacija

Šiandien VE-2 disponuoja 928 MW šilumos galia ir 29 MW elektros galia. Dirbdamos kartu su VE-3, kurios šilumos galia 604 MW, jos turi bendrą 1532 MW galią ir visiškai aprūpina šiluma beveik visą Vilnių. Išimtys – N. Vilnia, kurią šiluma aprūpina RK-2, ir keletas smulkių katilinių (Salininkai ir t. t.). VE-2 ir VE-3 yra sujungtos dviem 1,0 metro diametro magistralėmis. Vandens paruošimo įrenginiuose naudojamas vanduo iš Neries, kuris tiekiamas kranto siurbliuose, o paskui yra tiekiamas nuostoliams padengti šilumos tinklų magistralėse ir garo katiluose. 2006 m. VE-2 rekonstruotas vienas iš garo katilų (kuris anksčiau buvo kūrenamas durpėmis) pritaikant biokuro ir durpių kūrenimui. Tai kol kas galin-
giausias Lietuvoje (60 MW) garo katilas, naudojantis vietinį kurą.

NAUJA VILNIAUS ELEKTRINĖ NR. 3 (VE-3)

Visu pokario laikotarpiu Vilnius sparčiai augo ir gyventojų skaičiumi, ir pramonės potencialu, ir naujais gyvenamaisiais mikrorajonais. Atitinkamai didėjo ir miesto elektros bei šilumos poreikiai. Išnagrinėjęs miesto šiluminės energijos poreikių perspektyvą, „Promenergoprojekt“ instituto Minsko skyrius 1970 m. parengė Vilniaus šilumos tiekimo schemą, kurią 1974 m. kovo 14 d. sprendimu Nr. 28 patvirtino TSRS Energetikos ir elektrifikacijos ministerijos mokslinė-techninė taryba. Šioje schemoje įrodyta, jog Vilniuje būtina statyti naują termofikacinę elektrinę. 1972 m. liepos 10 d. TSRS Energetikos ir elektrifikacijos ministerijos įsakymu paskiriama komisija elektrinės aikštei parinkti. Komisijos pirmininku skiriamas Vyriausiosios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos viršininkas Vladas Grigaravičius. Atsižvelgdama į būsimosios elektrinės aprūpinimą vandeniu, kuru bei kitų poreikių tenkinimą, komisija liepos 12 d. parinko aikštelę pietvakarinėje miesto dalyje, kairiajame Neries krante, Jočionių kaimo teritorijoje, 13 km atstumu nuo miesto centro. Iš pietvakarių jos teritoriją riboja Vilniaus–Kauno automagistralė, iš kitos pusės – Neris. Parinktą aikštelės vietą tų pačių m. lapkričio 30 d. patvirtino TSRS Energetikos ir elektrifikacijos ministras P. Neporožnij. Elektrinės generaliniu projektuotoju buvo „Promenergoprojekt“ instituto Minsko skyrius. Kai kuriems elektrinės objektams projektuoti pasitelkti kiti projektavimo institutai – Pramoninės statybos projektavimo institutas – išoriniams inžineriniams tinklams, „Promtransniiiproyekt“ Minsko skyrius – geležinkelio stočiai, išoriniams ir vidaus geležinkeliams projektuoti. 1974 m. kovo 7 d. TSRS Energetikos ir elektrifikacijos ministro pavaduotojas Justinas Nekrašas patvir-

tino elektrinės techninio projekto parengimo užduotį. TSRS Valstybinis plano komitetas 1977 m. rugpjūčio 3 d. techniniame projekte numatytus pagrindinius įrenginius pakeitė naujesniais: 670 t/h našumo TGME-206 tipo garo katilais ir T-180/210-130 turbinomis. 1978 m. birželio mėn. „VNIPI energoprom“ institutas pateikė pakoreguotą projektą. Tačiau naujajame techninio projekto variante buvo nemaža trūkumų, dėl kurių sumažėjo parinktų naujųjų agregatų elektrinė ir šiluminė galia – parinktos mažo aušinancio paviršiaus ploto aušintuvės, garo tiekimas elektrinės reikmėms numatytas iš karšto tarpinio perkaitinimo linijos per redukcinių aušinimo įrenginį (RAĮ). Todėl blokų termofikacinių šildytuvų našumas sumažėjo nuo 520 iki 433 Gcal/h. Techniniame projekte numatyta metinė elektros energijos gamyba – 2266,4 mln. kWh, o šilumos – 2680 tūkst. Gcal. Visos elektrinės sąmatinė vertė 1984 m. kainomis sudarė 76 961 tūkst. rublių, iš jų įrenginių – 24,6 mln. rb.

VE-3 statyba

Vilniaus TE-3 statybos parengiamieji darbai buvo pradėti 1976 m. Genrangovu paskirta Energetikos statybos tresto Petrašiūnų mechanizuota kolona. Vėliau genrangovo funkcijos paskiriamos Lietuvos energetinių objektų statybos valdybai, kuri specialiai įkūrė Vilniaus statybos aikštelę. Tačiau statybos tempai paspartėjo tik perdavus elektrinės statybą Energetikos statybos trestui. 1981 m. sausio mėn. vietoj Vilniaus statybos aikštelės įkuriamą statybos-montavimo valdyba (Vilniaus TE3 SMV). Tuo metu jau buvo išbetonuotas 250 m aukščio dūmtraukio pamatas ir baigiama kasti pagrindinio korpuso pamatų duobė. 1981 m. rugsėjo 16 d. paklojama pirmoji pamatų plokštė. Kad greičiau būtų suformuotas statybininkų kolektyvas, pasirūpinama šeimyniniais bendrabučiais. Tačiau daugelį naujai atvykusiųjų pirmiausia reikėjo apmokyti statybininko amato, o tik tada jie galėjo visas jėgas skirti darbui. Kolektyvą pavyko padidinti iki 450–500 žmonių. Per 1981 m. statybos darbų atlikta tiek, kiek per visą penkmetį nuo statybų pradžios.

Sunkiausi buvo 1983 metai. Elektrinę statė dešimt subrangovinių organizacijų. Nelengva buvo visus aprūpinti medžiagomis, konstrukcijomis, buitinėmis ir gyvenamosiomis patalpomis. Kauno montavimo valdyba montavo pagrindinį elektrinės korpusą, aušintuvų gelžbetonines ir metalines konstrukcijas, ožinius kranus, turbinos pamatų konstrukcijas. Šiaurės–Vakarų energetinių įrenginių montavimo tresto („Sevzapenergomontazh“) Lietuvos montavimo valdyba montavo visų elektrinės objektų šiluminius energetinius įrenginius ir vamzdynus. Jiems talkino ir kitos „Sevzapenergomontazh“ bei „Centroenergomontazh“ trestų valdybos.

Leningrado Šiaurės montavimo valdybos montuotojai jungtiniame pagalbiniame korpusė sumontavo vandens cheminio valymo ir paruošimo įrenginius. Minsko montavimo valdybos montuotojai sumontavo turbiną ir kitus mašinų salės įrenginius bei vamzdynus. Pabaltijo montavimo valdybos darbininkai sumontavo dūmsiurblius, ventiliatorius bei ortakius dūmsiurblių aikštelėje. Minsko statybos valdybos Lietuvos montavimo aikštelės specialistai sumontavo elektrinius įrenginius, kontrolės ir automatikos prietaisus. Minsko specializuotos valdybos „Bielenergomontažizoliacija“ Vilniaus baras apmūrijo ir izoliavo šiluminius paviršius. Petrašiūnų mechanizuotos kolonos Vilniaus aikštelė pastatė vieną didžiausių objektų – jungtinį pagalbinį korpusą, kuriame tilpo vandens paruošimo ir valymo įrenginiai, mechaninės dirbtuvės, buitinės patalpos, cheminių reagentų ir kiti sandėliai. Elektros tiekimo linijų SMV sumontavo 110 kV pastotę ir elektros tiekimo linijas. Karinė dalis Nr. 33149 nutiesė geležinkelio atšakas į elektrinę ir pastatė geležinkelio stotį. Melioracijos ministerijos Vilniaus valdybos darbininkai įrengė siurblinę prie Neries vandens įsiurbimo angą. Elektrinės darbui ir jos šiluminio potencialo panaudojimui buvo būtina termofikaciniais vamzdžiais sujungti su VE2. Šios 4 km ilgio jungties statyba buvo pavesta Vilniaus šilumos tinklams (faktiškai tai buvo dvi jungtys, kiekviena po du 1000 mm vamzdžius).

Daug sunkumų pridarydavo projektinės dokumentacijos vėlavimas, jos keitimas bei įrenginių tiekimo vėlavimas. Tik 1983 m. gegužės 12 d. pradeda dirbti pagrindinio korpuso turbinų salės 100 t kėlimo galios pirmasis tiltinis kranas, o gegužės 17 d. – antrasis. Gegužės 24 d. katilinės korpusė pradėjo veikti 50 t galios tiltinis kranas ir buvo galima pradėti montuoti pagrindinius įrenginius. 1983 m. gegužės 30 d. Lietuvos montavimo valdybos montuotojai pakėlė ir sumontavo 37 tonų svorio pirmąjį garo katilo karkaso bloką. Šia proga prie pagrindinio korpuso įvyko mitingas, per kurį statybininkai simbolinį raktą įteikė šiluminių įrenginių montuotojams – Lietuvos montavimo valdybos viršininkui V. Brežnevui. Tą pačią dieną Minsko montavimo valdybos montuotojai sumontavo pirmosios turbinos kondensatorių.

1983 m. liepos 12 d. LTSR Vyriausiosios gamybinės energetikos ir elektrifikacijos valdybos viršininkas Justinas Nekrašas sukvietė energetikos sistemos įmonių vadovus ir paprašė visų prisidėti, kad elektrinė pradėtų dirbti laiku. Kiekvienai įmonei pavedamas konkretus darbas, pavyzdžiui: Lietuvos VRE – pagrindinio korpuso pulte pakloti grindis ir atlikti apdailą, Vilniaus šilumos tinklams – pakloti grindis pagrindinio korpuso I etapui ir t. t.

1983 m. liepos 13 d. sumontuojamas pirmasis katilo blokas, o liepos 27 d. – turbinos žemo spaudimo cilindro apatinė dalis. Rugpjūčio 17 d. Talino specializuotos valdybos darbininkai baigė betonuoti 250 m aukščio kaminą, o rugpjūčio

Baigiama elektrinės statyba, 1986 m.

27 d. Lietuvos montavimo valdyba baigė 20 tūkst. tonų talpos mazuto baką. Po hidraulinių bandymų rugsėjo 23 d. jis pradeda eksploatuoti. Rugsėjo mėn. išbetonuojama vandens siurblinė prie Neries ir nutiesiama geriamojo vandens vandentiekio linija. Lapkričio 23 d. baigiamas pagrindinis korpusas. Tą pačią dieną įjungiamas centrinis šildymas. Gruodžio 12 d. pradėjo veikti 6 kV elektros energijos skirstykla elektrinės reikmėms. 1983 m. gruodžio 29 d. 22 val. 15 min. garo vamzdžiams prapūsti užkurtas pirmasis TGME-206 tipo garo katilas. Praėjus lygiai aštuoniasdešimčiai metų, kai buvo pastatyta pirmoji Vilniaus centrinė elektrinė, miesto pietvakariniame pakraštyje pradėjo darbą nauja termofikacinė elektrinė.

Įranga

TGME-206 garo katilą pagamino Taganrogo katilų gamykla. Katilas turi tarpinį garo perkaitintuvą. Pagrindiniai katilo parametrai: našumas – 670 t/h garo, garo slėgis – 140 kg/cm², garo temperatūra (tiekiamo į turbiną ir perkaitinto) – 540° C, mazuto sąnaudos, dirbant nominalia apkrova – 51 t/h, dujų sąnaudos, dirbant nominalia apkrova – 55000 m³/h.

Katile sumontuota 12 dujų ir mazuto degiklių. Į kūryklą tiekiamas oras pašildomas regeneratyviniuose oro šildytuvuose RVP-68. Katilo kūrykla ir konvekcinė

dalį dūmams sandari, todėl katilas gali dirbti be dūmsiurblio, su slėgiu kūrykloje. Tačiau sumontuoti ir du dūmsiurblius.

Turbina T-180/210-130 pagamino Leningrado metalo gamykla. Ši turbina gali dirbti kondensaciniu, termofikaciniu ir mišriu režimu. Dirbdama kondensaciniu režimu, esant normaliai – 27° C – aušinančio vandens temperatūrai ji gali išvystyti 210 MW, termofikaciniu režimu – 180 MW galią. Tačiau šiai galiai išvystyti į turbinos aukšto slėgio cilindrą turi būti tiekiamas 670 t/h garo, t. y. visas garas, kurį gali pagaminti katilas, dirbdamas nominalia apkrova. Kadangi blokui ir elektrinės reikalams reikia apie 115 t/h garo, reali bloko galia yra apie 165 MW, o šiluminė (priklausomai nuo šiluminių tinklų vandens temperatūros) – 270–280 MW. Pagal „Južtechenergo“ derinimo organizacijos 1985–1986 m. atliktus šiluminius bandymus, tiekiant į turbinos ASC 670 t/h garą, turbina išvysto 185 MW elektrinę ir 320 MW šiluminę galią. Tačiau realiai tokiu režimu blokas nedirba. Sumontavus Leningrado metalo gamyklos, Kirovo politechnikos instituto ir Maskvos VTI specialistų sukonstruotą aušinimo įrenginį žemo slėgio cilindre, turbina gali dirbti išmesdama į kondensatorių labai nedaug garo.

TGV-200-2M tipo turbogeneratorių pagamino Charkovo sunkiųjų energetikos mašinų gamykla „Elektrotiažmaš“. Šis turbogeneratorius gali ilgai dirbti 210 MW (247 MVA) apkrova. Galios koeficientas – 0,85, statoriaus įtampa – 15750 V, srovė – 9060 A. Rotoriaus srovė – 1945 A. Sužadinimo sistema – nešepetinė, tiristorinė, BTV-300 tipo. Generatorius aušinamas vandeniliu, o statoriaus apvija – ir distiliatu. Pagrindinis bloko transformatorius TDC-250 000/110-70 UI – dviejų apvijų, 250 MVA galios, su priverstine alyvos cirkuliacija ir aušinimo sistema, įtampa – 121/15,75 kV, srovė – 1,195/9,164 kA. Bloko savoms elektros energijos reikmėms transformatorius TRDNS-25000/35-72 UI – su dviguba antrine apvija, kurių kiekviena 12,5 MVA galios. Bendra transformatoriaus galia 25 MVA, įtampa – 15,75/6,3 kV, srovė – 916/1146×2 A (įtampą galima reguliuoti esant apkrovai). Bloko pagrindinis ir elektrinės reikmėms skirtos elektros energijos transformatoriai pagaminti Zaporožės transformatorių gamybiniame susivienijime. Elektrinės reikmėms skirtos elektros energijos rezervavimui sumontuotas rezervinis dviejų apvijų, 32 MVA galios, TRDN-32 000/110-76 UI tipo transformatorius, įtampa – 115/6,3 kV, srovė – 160,7/1466×2 A. Transformatorius pagamintas Toljačio transformatorių gamykloje.

Elektrinė su energetikos sistema sujungta dvylika 110 kV orinių elektros linijų. Atviroje 110 kV skirstykloje yra trys jungčių sistemos – dvi sekcionuotos ir apeinamoji. 110 kV jungtuvai yra alyviniai, U-110-8 tipo. Elektrinės reikmėms skirtos 6 ir 0,4 kV elektros energijos skirstyklos, sumontuotos iš komplektinių įrenginių. 6 kV skirstykloje panaudoti K-XXV tipo narveliai su mažabakiais alyviniais

VMPE-10 tipo jungtuvais. VE-3 yra didžiulis vandens paruošimo ir valymo ūkis, kurį sudaro 117 t/h našumo nudurkinimo, 300 t/h – šiluminių tinklų maitinimo įrenginiai, kondensato, tepaluotų vandenų valytuvai, katilų ir regeneratyvinių oro šildytuvų plovimo, rūgščių ir šarmingų vandenų neutralizavimo įrenginiai.

Pirmasis energetinis blokas paleistas ir į energetikos sistemos tinklus įjungtas 1984 m. sausio 7 dieną. Su VE-2 jungiančioji šiluminė magistralė buvo nebaigta statyti, todėl 1984 m. šis blokas dirbo tik kondensaciniu režimu. Šilumą jis pradėjo tiekti 1985 m. sausio 18 dieną, pradėjęs veikti šiluminei magistralei. Antrasis energetinis blokas ir įrenginiais, ir galia analogiškas pirmajam, paleistas 1986 m. rugsėjo 11 dieną. Antroji jungiančioji šiluminė magistralė tarp VE-2 ir VE-3 įjungta 1988 m. sausio 18 dieną.

Vytautas Miškinis – VE vyriausiasis inžinierius (technikos direktorius) 1987–1995 m. pasakoja apie elektrinės darbuotojus: *Po Vytauto Stasiūno VTE direktoriumi buvo paskirtas Antanas Pranculis, kuris kaip energetikos specialistas užaugo VTE-3 nuo statybos laikų, buvo remonto organizavimo skyriaus viršininkas, didžiausio cecho – katilų-turbinų cecho viršininkas, mano pavaduotoju remontams, direktoriumi. Pastaruoju metu dirba Kauno termofikacinės elektrinės gen. direktoriumi. Norėčiau paminėti elektrinėse vyriausiojo inžinieriaus (vėliau pavadintą technikos direktoriaus) pareigybę. Aišku, kad direktoriaus pareigos svarbiausios, nes direktorius lemia įmonės strategiją, svarbiausių kadro išdėstymą, ryšius su išoriniu pasauliu. Tačiau elektrinė yra labai techniškai sudėtingų įrengimų visuma ir techninių sprendimų paieška projekto stadijoje, vėliau remontų modernizavimo eigoje ieškant didžiausio darbo patikimumo, saugumo, ekonominio efektyvumo bei ekologiškumo variantų – tai nuolatinis, reikalaujantis aukšto profesinio pasiruošimo ir atsakomybės kolektyvinis darbas. Šio proceso vadovais Vilniaus elektrinėje buvo Maksimilijonas Sargautis, Kazys Žilys, Vytautas Miškinis, Darius Čeledinas, Raimondas Valentinas Styga. Termofikacinėje elektrinėje yra bent 4 energetikos sektoriai, kurių kiekvienam reikia specifinių žinių ir taisyklių, normų, reglamentų žinojimo – tai 1) elektros energetika (generatoriai, varikliai, transformatoriai, skirstyklos, kabeliai, dispečerinis valdymas ir automatika), 2) šilumos energetika (turbinos, katilai, vamzdynai, siurbliai, chemijos cechai, visi įrengimai labai aukštų temperatūrų ir slėgio), 3) dujų tinklas, 4) kuro ūkis su geležinkeliu, iškrovimo estakadomis, dešimties tūkstančių tonų talpyklomis, specifinė*

Vyr. inžinierius
Vytautas Miškinis

statybinė dalis su aukščiausiu 250 m kaminu. Pagrindinę praktinę darbų naštą visada tenka nešti cechų viršininkams – tiek statybos, tiek eksploatacijos metu. Norėčiau paminėti šio rango tikrus profesionalus, dirbusius neskaičiuojant darbo valandų – VTE-2: Anatolij Ziablov, Vaidutis Augustinas Kasperavičius, Valerij Abramov, Jonas Balčikonis, Jonas Katinas; VTE-3: Bronislovas Baniūnas, Antanas Pševluckas, Evaldas Cibulskas, Vidmantas Bumbulis, Antanas Ivanauskas ir daugelis kitų. Kai aš pakeičiau K. Žilį, VTE-3 jau buvo paleisti abu blokai po 180 MW, tačiau su daugybe defektų ir neįvykdytų darbų pagal projekto apimtį, nes tai buvo audringo pramonės ir energetikos vystymosi laikotarpis, įrengimų statybai bei montavimui labai trūko, jie vėlavo. Tokiom sąlygom esant, reikėjo įtemptai visiems dirbti, kad visiškai užbaigti jau veikiantį objektą. Žiemos metu sustabdyti bloką tais laikais buvo ypatingai neigiamas įvykis. Dėl didelio užimtumo cechų viršininkai, pasirodo nebuvo buvę jau seniai veikiančiose Kauno, Mažeikių elektrinėse, nešnekant apie kitas respublikas. Organizavau išvykas į minėtas, vėliau – į Uzbekijos, Sibiro elektrines. Visi bijojo, kad mums išvykus gali sustoti elektrinė, nebus kam spręsti operatyvių problemų. Niekas nesustojo. Tai labai gerai paruošto ir atsakingai dirbančio personalo veiklos rezultatas. Elektrinė per metus gamindavo iki 2 mlrd. kWh (=2TWh) elektros energijos, kuro sąlyginis sunaudojimas siekė ~ 190 g/kWh (palyginimui: geriausia Lietuvoje – Elektrėnų elektrinė – 330–340 g/kWh). Dabartiniai rodikliai tragiškai suprastėję dėl to, kad nebėra vieningos sistemos ir režimų dispečerinės. Vilnius, Elektrėnai, Kaunas priklauso skirtingiems savininkams, o apkrovimai reguliuojami daugiau praktiškai, o ne ekonomiškai.

Dar keletas detalių apie tuos laikus. Paruošus VTE-3 statybos aikštelę, užsitęsę pagrindinę statybos pradžią dėl to, kad Maskva neskyrė blokui dujų-mazuto įrangos, nes gamyklos (dėl didelės paklausos) nespėjo gaminti. Lietuvos valdžia buvo apsisprendusi statyti būtent tokius, nes vyresnė energetikų kaita buvo dirbusi Rėkyvos, Petrašiūnų, VTE-2 elektrinėse, deginusiose durpes ir akmens anglis. Jie didžiavosi, atsisakę to kuro, reikalaujančio daug darbo kuro paruošimo ceche, didesnio katilų remonto bei ekologinių problemų. Pagaliau VTE-3 suprojektuota Gariūnuose, į vakarus nuo Lietuvos sostinės, ir dūmai, esant vyraujančiam vėjui nuo Baltijos jūros, sklis Vilniaus kryptimi (iki 80%). Vladas Grigaravičius, tuometinis Lietuvos energetikos sistemos vadovas, sutiko Maskvoje aukštuose kabinetuose Romualdą Juknevičių, VTE direktoriaus pav. statybai, derantis, norint pagreitinti statybos pradžią, imti 4×50 MW anglies blokus. Grįžus namo, šie veiksmai buvo pasmerkti kaip labai žalingi Vilniui. Per keletą dienų R. Juknevičius buvo atleistas iš pareigų; vietoj jo iš Elektrėnų buvo pervestas Rimvydas Rukšėnas, vėliau tapęs VTE direktoriumi. Po jo direktoriaus pav. statybai dirbo Saulius Vilpišauskas, anksčiau vadovavęs Mažeikių TE statybai.

VE-3 yra trečia pagal pajėgumą Lietuvoje. Už ją galingesnės yra Lietuvos elektrinė ir Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė. Kartu su Vilniaus antra termofikacine elektrine ji yra didžiausia pagal šilumos gamybos pajėgumą Lietuvoje.

VE-3 darbo principai

Elektrinė gali dirbti arba kondensaciniu arba termofikaciniu režimu. Jeigu energetiniai blokai dirba termofikaciniu režimu, tai vienu metu gaminama ir šiluma, ir elektros energija. Jeigu energetiniai blokai dirba kondensaciniu režimu, tai gaminama tik elektros energija. Termofikacinis režimas yra žymiai ekonomiškesnis, nes turbinose atidirbęs garas šildo tinklų vandenį, o tik nedidelis garo kiekis patenka į kondensatorių. Daugiausia VE-3 dirba termofikaciniu režimu, kai turbinoje atidirbęs garas šildo šilumos tinklų vandenį.

VE-3 yra du energijos gamybos blokai su pagalbiniais įrengimais. Energijos gamybos bloką sudaro: garo katilas, garo turbina su tinklo vandens šildytuvais, elektros generatorius, transformatorius. Pagalbiniai įrengimai – tai kranto siurblinė, chemijos ūkio įrengimai, kuro ūkis, paleidimo katilinė, jungtinė siurblinė ir t. t. Gaminant energiją, pagrindiniai naudojami ištekliai yra vanduo, oras ir kuras – gamtinės dujos arba M-100 markės mazutas. Mazuto ūkis pradėtas eksploatuoti 1983 m. gruodžio mėnesį. Mazuto ūkyje yra keturi, kiekvienas po 20000 tonų talpos rezervuarai. Mazutui išpilti įrengta estakada, kurioje vienu metu telpa 52 geležinkelio cisternos.

Kiekvienas garo katilas gali pagaminti 700 t/h perkaitinto garo, slėgis 140 bar, garo temperatūra 545° C. Perkaitintas garas iš katilų patenka į turbino aukšto slėgio dalį. Aukšto slėgio cilindre atidirbusio garo dalis grįžta į katilą ir jis vėl yra perkaitinamas. Šio garo slėgis yra 25 bar ir jis nukreipiamas į vidutinio slėgio turbino dalį, o po to į žemo slėgio dalį. Vienu metu katile galima kurenti ir dujas, ir mazutą. Degimo metu susidarę dūmai šalinami dūmsiurbiais per 250 m kaminą.

Pagal šilumos tiekimo ciklą abi Vilniaus termofikacinės elektrinės sujungtos nuosekliai. Grįžtantis iš šilumos tinklų vanduo pirmiausia pašildomas VE-2 turbinų kondensatoriuose ir šildytuvuose. Po to pirmo pakėlimo tinklo siurbliais nukreipiamas į VE-3 horizontaliuosius tinklo vandens šildytuvus, kuriuose gali būti pašildytas iki 114° C. Tada šis vanduo antrojo pakėlimo siurbliais vėl grąžinamas į VE-2, kur, priklausomai nuo oro temperatūros, dar pašildomas vandens šildymo katiluose (ar daugiau nešildytas) tiekiamas į miesto šilumos tinklus. VE-2 termofikacinė schema gali veikti autonomiškai, t. y. ir be VE-3.

Vanduo kranto siurblinės siurbliais imamas iš Neries upės ir tiekiamas į chemijos ūkį ir aušinimo bokštus. Chemiškai paruoštas vanduo iš chemijos ūkio tiekiamas į energetinius blokus ir šilumos tinklų vamzdynus, nuostoliams padengti. Į garo katilą paduodamas oras ir kuras.

Vilniaus elelektinės, kurią sudaro VE-2 ir VE-3 kompleksas, direktoriai:

Nuo statybos pradžios 1976 m. iki 1983 m. – Vitalijus Radzevičius

1983–1993 – Rimvydas Rukšėnas

1993–2000 – Vytautas Stasiūnas

2000–2002 – Antanas Pranculis

VILNIAUS ŠILUMOS TINKLŲ ĮKŪRIMAS IR TOLESNĖ VEIKLA

Lietuvoje centralizuotos termofikacijos pradžia laikoma 1947 metų birželio 7 d., kai Petrašiūnų šiluminė elektrinė pradėjo tiekti garus Petrašiūnų popieriaus fabriko technologinėms reikmėms. Pagal tuometinio Kauno energijos rajono vyr. inžinieriaus J. Linkaičio projektą iš elektrinės į fabriką ant medinių atramų, 7 m aukštyje nutiesiamas 164 m ilgio, 125 mm skersmens garotiekis, kuriuo fabrikui tiekiamas 24 atmosferų slėgio garas. Po metų iš šios elektrinės Tunelio gatvės namams pradėtas tiekti ir karštas vanduo.

Vilniuje centralizuotas šilumos tiekimas pradėtas įgyvendinti 1955 metais, kai VE-2 pradėjo tiekti šilumos energiją pramonei ir pirmiesiems 5 gyvenamiesiems bei vaikų darželiui, esantiems šalia elektrinės Savanorių prospekte. Jų aptarnavimui elektrinėje buvo išskirtas šilumos tinklų cechasis, kurio pagrindu 1958 m. rugsėjo mėn. buvo įkurta įmonė „Vilniaus šilumos tinklai“ (likimo ironija – VE-2 kartu su VE-3 1997 metais buvo prijungta prie išaugusios AB „Vilniaus šilumos tinklai“ filialo teisėmis). Kaune tokia įmonė atsirado 1963 m., Panevėžyje – 1964 m.

Lietuvos Ministrų Taryba 1963 m. centralizuotu šilumos tiekimu visoje respublikoje pavedė rūpintis Vyriausiajai energetikos ir elektrifikavimo valdybai. Todėl Vilniaus šilumos tinklai perėmė kelias dideles miesto katilines, kurios tapo rajoninėmis katilinėmis. Tai Antakalnio katilinė (34 t/h garo ir 35 MW vandens katilai), Naujosios Vilnios (9,3 MW vandens katilas), Žalgirio gatvės (15 t/h garo katilas) ir statoma nauja katilinė Paneriuose (ji pradėjo veikti 1964 metais). Kiek vėliau buvo perduota „Ventos“ katilinė Ateities gatvėje (40 t/h garo), kuriai buvo lemta išaugti į galingą termofikacinę rajoninę katilinę (465 MW).

Vilniuje 7-me ir 8-me dešimtmetyje statoma daug didelių pramonės įmonių ir gyvenamųjų namų kvartalų. Visa tai reikėjo aprūpinti šilumos energija, o dalį įmonių – ir garu. Tam buvo paruošta miesto pramonės ir komunalinių vartotojų centralizuoto aprūpinimo šilumos energija schemas. Jų įgyvendinimui reikėjo pakloti didelius kiekius magistralinių ir kvartalinių šilumos tinklų. Sistemos patikimumui beveik visi šilumos šaltiniai buvo sužiedinti, pastatyta eilė perpompavimo siurblių, nauja rajoninė katilinė Kirtimuose (1975), išplėtos visos rajoninės katilinės, pastatytos arba priimtose eksploatuoti kvartalinės boilerinės (viso per 170). Karštas vanduo buitiniams reikams buvo šildomas individualiose ir kvar-

talinėse boilerinėse, šilumos trasos – požeminės, nepraeinamuose arba praeinamuose kanaluose, vamzdžiai izoliuoti mineraline vata bei padengti asbocementu (toks padengimas skiediniu reikalavo daug darbo sąnaudų ir jo pradėta atsisakyti padengiant vatą stiklo audiniu, o nepraeinamuose kanaluose – tik ruberoidu). Tokių vamzdžių Vilniuje buvo paklota (kartu su karšto vandens vamzdžiais) apie 600 km. Tik Lietuvai atkūrus nepriklausomybę atsirado naujos bekanalinės technologijos (Švedijos, Danijos ir Suomijos pavyzdžiu), kai vamzdžiai izoliuojami putoplastu, o apvalkalas – plastmasinis vamzdis).

Apie tų metų Vilniaus šilumos tinklų veiklą pasakoja Bronius Cicėnas, darbą įmonėje pradėjęs nuo 1971 m. ir dirbęs per 30 metų įvairiose pareigose: katilinių cecho inžinieriumi, katilinių (Kirtimų, A. Panerių, Aukštaičių) viršininku, vyr. inžinieriaus pavaduotoju 1980–1985 m., vyr. inžinieriumi (technikos direktoriumi) 1985–1997 m., gen. direktoriumi 1997–2003 metais: „Per visą Vilniaus šilumos tinklų veiklos laikotarpį įmonei vadovavo 6 direktoriai ir trys vyr. inžinieriai. Man dar teko dirbti su pirmuoju įmonės direktoriumi Vasilij Bukatin (1958–1972), toliau – su Vincu Dambrausku (1973–1993). Vėliau dirbo Algimantas Stasiukynas, atvykęs iš Alytaus šilumos tinklų ir po poros mėnesių buvo paskirtas Energetikos ministru. Toliau dirbo Romualdas Pocius (1993–1997), kuris išaugo kaip specialistas pačioje įmonėje. Reorganizavus Lietuvos energetikos sistemą 1997 m. ir perėjus į savivaldybių pavaldumą, man teko perimti gen. direktoriaus pareigas.“

Sunkiausias, įdomiausias ir įsimintiniausias darbo Vilniaus šilumos tinkluose laikotarpis buvo 1971–1995 metai. Vilniaus miestas 8-me ir 9-me dešimtmečiuose sparčiai plėtėsi. Gyvenamieji mikrorajonai buvo pastatomi per 2–3 metus. Vykstant intensyvioms statyboms augo elektros ir šilumos poreikiai. Energetikai privalėjo statyti ir rekonstruoti elektrines, katilines, pakloti šilumos trasas ir kabelius, statyti elektros pastotes ir termofikacinio vandens siurbines, karšto vandens boilerines. Chronologiškai noriu paminėti kaip nauji gyvenami rajonai buvo prijungti prie šilumos tinklų: Karoliniškės – 1971 m., Viršuliškės – 1974 m., Naujininkai – 1975 m., Baltupis – 1978 m., Šeškinė – 1979 m., Justiniškės – 1984 m., Pašilaičiai – 1986 m., Fabijoniškės – 1987 m., paskutinis mikrorajonas – Pilaitė – 1991 m. Toliau statybos sulėtėjo, šilumos poreikis ėmė mažėti. Reikėjo tik užbaigti anksčiau pradėtus objektus: 1995 m. pradėjo veikti Saltoniškių siurblinė, o 1996 m. buvo užbaigta 800 mm vamzdžių magistralė į Antakalnio rajoną per Šilo tiltą. Toks greitas šilumos tiekimu

Bronius Cicėnas

vystymas pareikalavo iš energetikų daug jėgų ir darbo. Įmonėje dirbo daug patyrusių ir jaunų specialistų, kurie buvo atsidavę savo darbui. Tik aukšto lygio specialistų dėka buvo galima sėkmingai įvykdyti techniškai sudėtingus darbus. Pagrindinę praktinę darbo naštą ir atsakomybę turėjo prisiimti tarnybų, katilinių, šilumos tinklų rajonų vadovai. Norėčiau paminėti aukštos kvalifikacijos specialistus, su kuriais teko daug metų dirbti kartu: tai Katilinių tarnybos viršininkai Jan Gražul, Boris Pilst, Romualdas Pocius, Ateities raj. katilinės viršininkas Marjan Burinskij, N. Vilnios katilinės ir TE-1 viršininkas Giedrius Rudokas, Kirtimų katilinės viršininkas Jan Gluškevič, šilumos tinklų rajonų viršininkai Viktor Krukovskij, Juozas Abaravičius, Jan Dravnel, Remonto tarnybos viršininkas Anatolij Paramonov, Elektros tarnybos vadovai Vytautas Garnys ir Antanas Černiauskas, Automatikos tarnybos viršininkai Algimantas Matulaitis, Rimvydas Dičius, Dispečerinės tarnybos vadovai Bronius Pladas, Norba Udras ir daugelį kitų. Privalau paminėti du aukštas pareigas užimančius specialistus, kurie vykstant intensyvioms statyboms atsakingai atliko didžiulį darbą koordinuojant gausybės rangovų ir subrangovų veiksmus, o taip pat ruošiant techninę dokumentaciją ir finansavimą. Tai direktoriaus pavaduotojai statybai: Algirdas Maniušis (1969–1976) ir Vilius Šaduikis (1976–2002). Pastarojo iniciatyva buvo įrengtos 2 sporto salės, 3 relaksacijos kompleksai, poilsio bazė Vilkokšnyje.

Su pirmuoju Vilniaus šilumos tinklų vyr. inžinieriumi Henriku Bavarskiu (1958–1984) man teko dirbti kartu 14 metų. Tai buvo aukštos erudicijos ir labai tolerantiškas žmogus, iš kurio man, kaip jaunam inžinieriui, teko daug ko pasimokyti. O mane pakeitė įmonėje išaugęs Marjan Burinskij.

Be abejo, pagrindinis ir svarbiausias įmonėje žmogus yra direktorius, nuo kurio sprendimų priklauso įmonės strategija, kadru parinkimas ir jų išdėstymas, ryšiai su išore ir kt. 1973 metais, sunkiu Vilniaus šilumos tinklams momentu, direktoriumi buvo paskirtas Vincas Dambrauskas, su kuriuo teko dirbti 20 metų. Direktorius buvo jaunas ir energingas, turintis patirties (iki to – Kėdainių chemijos kombinato vyr. energetikas). Permainos buvo būtinos, kadangi 1971/72 metų žiemą įvyko didžiulė avarija A. Panerių katilinėje, o 1972 m. birželio 24 d. įvyko avarija Antakalnio katilinėje. Komisijos nustatė, kad abi avarijos įvyko dėl personalo kaltės. Dėl to buvo atleistas direktorius V. Bukatin.

V. Dambrauskas iš esmės pakeitė įmonės struktūrą: katilinių eksplotacijai, remontui ir plėtrai įsteigta Katilinių tarnyba, mieste šilumos trąsų ir siurblių eksplotacijai, remontui ir statyboms prižiūrėti buvo įsteigti du šilumos tinklų rajonai (jų tarpusavio riba – Neries upė), atskirtos Elektros ir Automatikos tarnybos. Dispečerinėje ir katilinėse buvo įvesti būdinių elektrikų ir automatikos specialistų etatai.

Teigiami dalykai greičiau išsitrina iš atminties, praėjus daugeliui metų, nemalonūs įvykiai išlieka galvoje ilgai. Įsiminė visam gyvenimui 1971–1972 m. įvykusios avarijos.

Nors aš tuo metu, kaip jaunas specialistas, nebuvau tiesiogiai su tuo susijęs, bet jų pasekmes teko šalinti. Papasakosiu viską detaliau: 1972 metų žiemą sausio mėnesį, nakties metu, esant lauko oro temperatūrai žemiau -20°C A. Panerių katilinėje (viršininkas A. Zabavliajev) įvyko įtampos kritimas ir sustojo visi katilinės įrengimai. Atsijungus vienam iš transformatorių, nesuveikė automatinis rezervo įjungimas. Katilinė liko visai be elektros srovės. Būdinių elektriko katilinėje ir dispečerinėje nebuvo. Nakties metu dispečeris ieškojo elektriko namuose, tačiau kol jis buvo surastas ir atvežtas į katilinę, praėjo 4–5 val. Po 5–6 val. katilinę vėl paleidus į darbą ir įjungus cirkuliaciją paaiškėjo, kad gamyklose radiatoriai užšalę ir pradėjo sproginėti. Dėl didelio vandens nutekėjimo, katilinė negalėjo užpildyti šilumos trąsų ir šildymo sistemų. Katilai vėl sustojo. Tik dienos metu, kartu su gamyklų darbuotojais, avarija buvo likviduota. Gamyklų patalpos ir cechai buvo užpildyti vandeniu, patirti dideli nuostoliai, kuriuos turėjo padengti Vilniaus šilumos tinklai. Katilinės viršininkas buvo atleistas iš pareigų, o aš buvau paskirtas į jo vietą. Tai buvo man didžiulis išbandymas.

Antra avarija, kuri įvyko pusmečiui praėjus Antakalnio katilinėje, buvo dar baisesnė: kuriant dujas katilo kūrykloje įvyko sproginimas. Katilų mašinistas (V. Šukšis) kurdamas katilą neuždarė vieno iš šešių dujų kranų į katilo degiklius. Uždegus fakelą kūrykloje įvyko sproginimas. Mašinistas buvo nublokštas nuo katilo ir surastas už 15 metrų, tačiau liko gyvas. Katilinės pastate išbyrėjo langai, nuo pamato nurautas dūmsiurblys, sutrūkinėjo ir vos negriuvo kaminas. Katilas buvo „išrengtas“: neliko mūro ir izoliacijos, vamzdžiai deformuoti. Katilo įrengimų ir pastato remontas kainavo beveik kaip pastatyti naują katilinę.

Vėliau per visą ilgą mano darbo laikotarpį Vilniaus šilumos tinkluose rimtų avarių nebuvo, nes buvo geriau ir atsakingiau ruošiamas įrengimus eksplotuojantis personalas, pravedami mokymai ir avarinės treniruotės, išaugo personalo išsilavinimas ir techninis lygis, daugelis sudėtingų darbų ir katilų kūrimas, automatizuotas.“.

Pastovi problema Vilniuje buvo karšto vandens tiekimas. 1986 metais visas kvartalinės boilerinės su karšto vandens tinklais perėmė Vilniaus savivaldybė, sukūrusi tam ūkiskaitinį barą. Deja, problema tapo dar aštresnė. Jau nepriklausomybės metais tapo aišku, kad vienintelis kelias baigti šią problemą – karštą vandenį ruošti tiesiogiai vartotojų (daugiausia – gyvenami namai) šilumos punktuose.

Vienas iš rimtesnių pokyčių prasidėjo 1994 metais, kai prie AB „Lietuvos energija“ buvo prijungtas komunalinių įmonių, tiekiančių šilumą rajoniniuose miestuose, susivienijimas „Šiluma“. Susivienijimas buvo likviduotas, o katilinės buvo prijungtos prie respublikoje esančių artimiausių šilumos tinklų įmonių. Vilniui teko net 8 rajonų katilinės. Didelis virsmas prasidėjo 1997 metais, kai nuo AB „Lietuvos energija“ visuose miestuose buvo atskirtos miesto elektrinės ir centralizuoto šilumos tiekimo ūkis ir perduoti savivaldybėms. Vilniaus šilumos tinklų įmonė buvo

reorganizuota į specialios paskirties akcinę bendrovę (SPAB „Vilniaus šilumos tinklai“), jos filialais tapo Vilniaus elektrinė (VE-2 ir VE-3), bei buvusio komunalinio susivienijimo „Šiluma“ rajoninės įmonės: Ignalinos, Kaišiadorių, Molėtų, Šalčininkų, Širvintų, Švenčionių, Trakų ir Ukmergės šilumos tinklai. 1998 metais SPAB „Vilniaus šilumos tinklai“ turėjo instaliuotus šilumos galingumus:

Vilniaus mieste	2587,30 MW
Iš jų: Vilniaus šilumos tinklai (bazinė įmonė)	1253,30 MW
Vilniaus elektrinė (TE-2 ir TE-3)	1334,00 MW
Ignalinos ŠT	31,20 MW
Kaišiadorių ŠT	56,46 MW
Molėtų ŠT	42,00 MW
Šalčininkų ŠT	80,03 MW
Širvintų ŠT	26,60 MW
Švenčionių ŠT	67,36 MW
Trakų ŠT	90,60 MW
Ukmergės ŠT	86,84 MW

Bendras instaliuotas galingumas: 3068,40 MW

Instaliuoti elektros galingumai: TE-3 – 360 MW, TE-2 – 24 MW.

Šilumos trąsų (be karšto vandens tinklų) ilgiai: Vilniaus mieste – 516,57 km.

Vilniaus mieste šilumą tiekė N. Vilnios (RK-2), Panerių (RK-4), Aukštaičių (RK-6), Kirtimų (RK-7), Ateities (RK-8) katilinės bei TE-1. Miesto šilumos tinklų scheme buvo 17 termofikacinių vandens siurblių (11 – tiekimo linijoje, 6 – grįžtamoje, 4 – galėjo dirbti pakėlimo ir atsiurbimo režimu); 181 boilerinė (miesto savivaldybė grąžino visas atgal). Miesto šilumos magistralėse buvo 1366 magistralinės ir 3301 kvartalinės šilumos kameros. Pastatuose veikė įrengti 5334 šilumos ir karšto vandens reguliavimo mazgai.

1998 m. bendrovė už parduotą šilumą ir elektrą gavo 372,24 mln. pajamų ir buvo Lietuvos didžiausių įmonių dešimtuose. Esant šilumos tarifui 10,84 ct/kWh, gauta 7,648 mln. Lt gryno pelno.

Toliau intensyviai buvo vystomas šilumos ūkis: baigta nauja magistralė nuo TE-3 iki Antakalnio, pastatyta nauja Saltoniškių siurblinė (1996). Tai įgalino perduoti termofikacinį vandenį tiesiai nuo TE-3 vartotojams. Buvo sustabdytos Antakalnio, Aukštaičių ir TE-1 katilinės. Ignalinoje ir Molėtuose buvo pastatytos naujos biokuro katilinės, sužiedinti beveik visų miestelių šilumos tinklai. Sustiprėjo ir sutvarkyti rajoniniai šilumos tinklai 2001 metais atiteko rajonų savivaldybėms.

Visas šis gerai veikiantis kompleksas (Vilniaus šilumos tinklai su VE-2 ir VE-3) 2002 m. savivaldybės sprendimu buvo išnuomotas Prancūzijos bendrovei „Dalkia“ 15-ai metų, o šiam ūkiui eksploatuoti įkurta UAB „Vilniaus energija“.

Jonas Banelis

UAB „ARMETLINA“ ISTORIJA

Gimiau 1948 m. sausio 10 d. Rinkūnų k., Pasvalio r., ūkininkų šeimoje. Dešimties vaikų būrelyje buvau šeštasis. 1955 m. pradėjau lankyti Rinkūnų septynmetės mokyklos antrąją klasę. Vidurinę mokyklą baigiau 1965 m. Pasvalyje. Po to dirbau statybose, kolūkyje vairuotoju, traktorininku. 1966 m. įstojau į Lietuvos žemės ūkio akademiją, elektrifikacijos specialybę. Nuo trečiojo kurso buvau pagrindinis Mechanizacijos fakulteto neakivaizdininkų konsultantas („daraktorius“) aukštosios matematikos, fizikos, teorinės mechanikos, medžiagų atsparumo srityse. 1971 m. baigęs LŽŪA ir įgijęs inžinieriaus elektriko specialybę buvau paskirtas į Energetikos statybos tresto Panevėžio SKMK (vėliau MK) meistru. 1971–1972 m. tarnavau armijoje. 1973–1976 m. dirbau darbų vykdytoju. Mano vadovaujamas baras ne kartą iškovojo pereinančią gairę, buvau apdovanotas garbės raštais, žymūno ženkleliais. 1976–1978 m. dirbau Panevėžio r. Krekenavos tarybinio ūkio vyr. energetiku. Už gerą elektros ūkio tvarkymą ir racionalų elektros energijos naudojimą 1977 m. buvau apdovanotas Lietuvos TSR žemės ūkio ministro garbės raštu. 1978 m. grįžau į Panevėžio MK, dirbau vyr. darbų vykdytoju. Dirbau kūrybiškai, pateikiau ne mažiau kaip dešimt racionalizacinių pasiūlymų. Nuo 1985 m. pervestas dirbti į Energetikos statybos trestą Šiaulių MK vyriausiuoju inžinieriumi. 1989 m. tapau Šiaulių eksperimentinės elektros konstrukcijų gamyklos (dabar AB „Elga“) gamybos viršininku, nuo 1991 m. – elektros konstrukcijų gamybos direktoriumi.

Kai dirbau eksperimentinėje elektros konstrukcijų gamykloje (dabar AB „Elga“), Lietuvoje ir visoje Tarybų Sąjungoje vyko dideli pokyčiai, nes griuvo senoji planinė gamybos sistema. Dėl to reikėjo ieškoti ir pirkėjų, ir išteklių tiekėjų. Pirmoji mano kelionė buvo į Kijevą – „Ukrelektrokomplekt“. Toje kelionėje susi-

pažinau su puikiu žmogumi, vadybininku Ivan Stepanovič. Šio žmogaus dėka ir pradėjome keliones ne tik po Ukrainą, bet ir daugelį Rusijos miestų. Iš kiekvienos kelionės parsiveždavau susitarimus dėl mūsų produkcijos realizavimo ir žaliavų gaminimo.

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, iš Vakarų, ieškodami savos produkcijos realizavimo rinkų Lietuvoje, pradėjo plūsti verslininkai. Viena iš tokių įmonių buvo ABB, kuri pasiūlė prekiauti „Elgos“ produkcija Europoje, išskyrus NVS šalis. Įmonės generalinis direktorius pritarė, jog ABB įmonė pardavinėdama „Elgos“ produkciją sau pasiimtų 10 proc. prekių antkainio. Dėl to tarp direktoriaus ir manęs kilo ginčas. Dėl šios priežasties pagrasinau, jeigu sutiks dirbti su ABB įmone tokiomis sąlygomis, aš išėsiu. Tačiau sutartis su ABB buvo pasirašyta, „Elga“ tapo „ABB Elga“, ir aš, laikydamasis duoto žodžio, palikau gamyklą. 1993 m. spalio 25 d. su generaliniu direktoriumi draugiškai išsiskyrėme. Jis tikėjosi, kad juokauju ir dar grįšiu.

Netekus darbo, ilgai atostogauti ir gyventi iš santaupų negalėjau. Gyvenome su dukra Lina, kuriai tuo metu buvo 18 metų, todėl nutarėme su ja įkurti savo įmonę. Dukra per du mėnesius sutvarkė įmonės steigimo dokumentus, ir 1994 m. sausio 5 d. atsirado Linos Banelytės elektros įrenginių gamybos, prekybos įmonė

Lina Banelytė

„ARMETA“. Iš pradžių pirkome iš „ABB Elga“ tuščias dėžes ir montuodavome jose įrengimus. Darbas vyko garaže. Kartu su manimi sutiko bendradarbiauti ir buvo priimti ne visai darbo dienai „Elgos“ darbuotojai: Jonas Puniškis, nuo įmonės įkūrimo iki mirties 2005 metais dirbęs technikos direktoriumi, ir Rimas Liaudanskas, nuo įmonės įkūrimo dirbantis PKB viršininku. Pirmas pirkėjas buvo UAB „Klaipėdos energetika“, atstovaujama tiekėjo Gintauto Bružo, kuris dabar vadovauja įmonei „Elektrifikacijos paslaugos“ ir tęsia su mumis bendradarbiavimą.

Darbų atsirado nemažai, mano bendradarbiai, vakarodami sulaukdavo ir ryto. Susipažinus su „Šiaulių tauro detalėse“ dirbusiu technologu

Leonardu Cviliku (kuris nuo 1998 m. dirba mūsų įmonėje vyr. technologu), užsakėme pagal mūsų brėžinius pagaminti mums dėžes. Tais metais Lietuvoje pradėta naudoti dviejų tarifų elektros skaitiklius. Tačiau dėžių jiems niekas dar negamino. Savo įmonėje mes pradėjome kurti naują elektros apskaitos skydą, kuris tiktų visų tipų skaitikliams. Šiaulių ET techninės tarnybos viršininkas F. Andriuškevičius pateikė daug vertingų kritinių pastabų ir neatsisakė keletą kartų sukviesti specialistus, kurie apžiūrėtų mūsų siūlomą gaminį. Kai šiauliečiai pastabų nebeturėjo, vežėme jį į „Lietuvos energiją“, ir 1994 m. balandžio 1 d. Standartizacijos departamente buvo įregistruotos techninės sąlygos įvadinio elektros apskaitos skydo IEAS-1 gamybai. Buvusioje televizorių gamykloje lakštinio metalo apdirbimo įranga buvo žymiai tobulesnė negu kitų elektros įrenginių gamintojų, todėl mūsų produkcija buvo konkurencinga. Pristačiau savo naują gaminį elektros tinklų įmonėms. Naujo elektros įrenginių gamintojo atsiradimą labai teigiamai įvertino Šiaulių ET vadovybė. Su tinklų vadovais aptarėme bendradarbiavimo sąlygas. Šiaulių elektros tinklų ekonomikos direktorius Romas Gričius iš karto užsakė mūsų elektros apskaitos skydų ir sumokėjo 20 tūkst. litų avansą, tai man padėjo plėsti gamybą. Tokie užsakymai iš Šiaulių ET tęsėsi visus 1994 metus. Tačiau iš kitų užsakovų avansinių apmokėjimų negaudavome, žaliavų tiekėjai atidėjimų nesuteikdavo, bet nepaisant finansinių sunkumų įmonės gamybos apimtys augo. Savo veikloje vadovavomės dviem pagrindiniais principais: pirkėjas – visada teisus ir gerai prekei reklamos nereikia. Šių principų nepamiršome ir dabar, todėl reklamai ir parodoms lėšų neskiriame.

1996 m. gegužės mėn. 14 d. mirė dukra Lina, su kuria dviese gyvenome nuo 1987 m. Ji man buvo ne tik dukra, ji buvo visas mano gyvenimas. Labai sunkiai išgyvenau šią netektį. Neišauginus dukros Linos, mano tikslu tapo išauginti jos įmonę „Armeta“, kurią perkrikštijau į „ArmetLiną“.

UAB „ArmetLina“ akcijų pasilikau tik mažąjį paketą, t. y. 34 proc. Kitos akcijos atiteko tiems, kurie daugiausia prisidėjo kuriant įmonę. Šiuo metu esame penki akcininkai. 1996–1997 m. nuomojausi patalpas buvusiojoje Šiaulių „Tauro“ gamykloje. Kai pareiškiau norą nupirkti Šiaulių „Tauro“ dukterinę įmonę „Šiaulių tauro detalės“, atsirado norinčių perimti mūsų verslą. Pavojus buvo rimtas, nes, kai persikėlėme į „Taurą“, visų gaminių brėžiniai buvo pas juos. Dėkoju tuometiniam ŠTD direktoriui Sigitui Dimšai, kuris nuo 1999-ųjų metų dirba mūsų įmonėje. Jis pasiūlyė sąžiningai ir neperdavė naujiems savininkams mūsų intelektualinės nuosavybės. Atsiradus pavojui verslui, teko skubiai ieškoti patalpų, kad galėtume išsikelti iš „Tauro“. Radome patalpas su primityvia lakštinio plieno apdirbimo įranga. Mums pasisekė, kad esama gamykla buvo užstatyta bankui ir vėlavo mokėti palūkanas. Todėl AB „Šiaulių bankas“ vietoj beviltiško skolininko pasirinko rizikingą sko-

Elektros įrengimų surinkėjai Vidas Bogumila ir Mantas Valys

Technikos direktorius Sigitas Rudys (iš kairės) ir gamybos skyriaus viršininkas Dalius Zukas prie modulinės transformatorinės pastotės

lininką, mat UAB „ArmetLina“ neturėjo jokio nekilnojamojo turto ir neatitiko paskolos gavėjo reikalavimų. Paskolą išmokėjome per nepilnus dvejus metus. 1998 m. rugsėjo mėn. persikėlėme į dabartines patalpas ir jau tų metų spalio mėn. su savo įranga pasigaminome pirmąsias savo dėžes. Per dešimtmetį atnaujinome gamybos įrangą. Dabar metalą apdirbame pagal naujausią technologiją kompiuterizuotais įrengimais. Dirbome taupiai, stengėmės kuo mažiau naudotis bankų paslaugomis. Dividendus pirmą kartą išmokėjome 2001 metais ir tai tik pusė 2000 metų pelno. Toliau dividendų neskyrėme daugiau kaip pusės įmonės pelno.

Naudojomės senais automobiliais. Pirmą naują automobilį įsigijome 2001 m. be banko pagalbos. Automobilius be banko pagalbos įsigyjame ir toliau. 2004 m. buvome užmezgę ryšius su Rusijos Kaliningrado „Jantarenergo“ energetikais. Pardavėme jiems įvairių elektros apskaitos skydų. Po to pasitvirtinome Pskove transformatorinių pastočių sertifikatą Rusijai ir sėkmingai dirbome.

Kartą dėl kažkokių tarptautinių politinių ar kitokių ginčų Kaliningrado muitininkai atsisakė praleisti nuvežtas pastotes, teigdami, kad sertifikatas netinkamas, ir liepė važiuoti į Pskovą pataisyti sertifikatą. Po dviejų savaičių mano ir mano kaliningradiečių partnerių važinėjimo nuo muitinės į sertifikavimo centrą Pskove, mums pastotes grąžino. „Jantarenergo“ generalinio direktoriaus pavaduotojo teigimu, visa tai įvyko dėl politinių motyvų, ir jie negali rizikuoti savo objektų įvedimo

Įmonės darbuotojai „Boso“ dieną

terminais. Mums jokių sankcijų už sutarties neįvykdymą netaikė. Atsisveikinome su „Jantarenergo“ įmone tarsi mus būtų kas išskyrę. Su kitomis Rytų Europos šalimis – Ukraina, Baltarusija, Gruzija – prekiauti nedrįsau dėl apmokėjimų, nes avansu niekas nesutiko mokėti.

Šiuo metu gaminame elektros apskaitos, valdymo, paskirstymo įrangą, relinės apsaugos spintas, transformatorines pastotes, vidutinės įtampos skirstomuosius modulinius karkasinius skydus (pastatus), valdymo įrangą vėjo jėgainėms. Visi gaminiai sertifikuoti pagal LST EN 60439-5; LST EN 60439-3+A1+A2+AC; LST EN 61439-1; LST EN 62271-200; LST EN 62271-202:2006 standartus, turime įdiegę kokybės valdymo ISO 9001:2008, aplinkos apsaugos ISO 14001:2004, darbų saugos ir sveikatos OHSAS 18001:2007 standartus.

„Armetos“–„ArmetLinos“ plėtros lentelė

Metai	Įmonės darbuotojų skaičius	Apyvarta, mln. Lt		Patalpos
			iš eksporto	
1994	4	0,21	–	2 garažai
1995	8	0,63	–	4 garažai
1996	11	1,40	–	5 garažai, nuo spalio mėn. patalpas nuomojomės Šiaulių „Tauro“ gamykloje
1997	19	2,60	–	
1998	27	3,90	–	Nuo rugsėjo mėn. savo patalpas Šiauliuose, Liejyklos g. 2
1999	53	5,60	–	
2000	54	7,30	–	
2001	60	8,00	–	
2002	72	9,20	–	
2003	72	7,70	–	
2004	72	7,90	0,60	
2005	75	8,25	–	
2006	71	9,10	–	
2007	76	9,65	–	
2008	71	10,76	–	
2009	67	6,67	–	
2010	66	7,80	1,10	
2011	72	11,70	–	

Vaclovas Spudulis

KRUONIO HAE

Geltonas saulės diskas leidžiasi į ramius Kauno marių vandenį už Lašinių kaimo medžių. Dešinėje lyg balta gūbė snaudžia hidroakumuliacinės elektrinės pagrindinis pastatas ir administracinis korpusas, iš kurių keturi galingi vamzdžiai lyg parėmę laiko ant 100 metrų aukščio kalno užkeltą aukštutinį baseiną, pripiltą daugiau negu 50 mln. kubinių metrų vandens. Kiekvieną sekundę šis milžinas gali atgyti ir 900 megavatų galios jėga priversti krūptelti Kauno marias, suardyti šią gražią gamtos ramybę.

O šiuo metu kairiajame reversinio kanalo krante, kuriame kadaise upė Strėva darė posūkį ir tekėjo į Nemuną, vyksta Kruonio HAE darbuotojų ir jų šeimos narių jubiliejinė dešimtoji šventė „Vėl gegužio žiedai“. Linksmi groja muzika, sporto aikštyne vaikai žaidžia krepšinį – suaugusiųjų varžybos jau baigėsi. Teniso aikštelėje dar vyksta tradicinis „futboliuko“ turnyras, paplūdimio tinklinio aikštelėje – finalinės kovos, baigiasi moterų kvadrato varžybos. Greitai užsiliepsnos laužas, prasidės šokiai, dainos ir kitos atrakcijos. Ką tik išlydėta koncertavusi Jungėnų kaimo kapela tuo pačiu šventės pavadinimu „Vėl gegužio žiedai“, kuri šiemet džiugino šventės dalyvius savo nuotaikinga muzika ir dainomis. Dešimt metų kiekvieną gegužės paskutinį šeštadienį vyko ši tradicinė Kruonio HAE darbuotojų, gal labiau jų vaikų, mėgstama šventė, gražiai apipavidalinama sąmojingo šventės vedėjo, elektros laboratorijos inžinieriaus Algirdo Šėgždos, vedama programa su daugybe įvairių atrakcionų ir prizų. Nebuvo abejingų, visi buvo dalyviais, kiekvienas galėjo susirasti mėgstamą užsiėmimą, sporto rūšį, poilsį ar pasilinksminimo būdą. Neveltui vaikai, dalyvavę šventėse, jau kitą dieną klausdavo savo tėvų, ar kitais metais bus tokia Kruonio HAE šventė.

Pirmą kartą įvykusi 1996 m. birželio 1 d. visą dešimtmetį buvo populiari ir

visų mėgstama, nes dalyviais buvo kiekvienas. Štai pirmosios šventės skelbimas (citata):

„Žmogau...

Ar neatsibodo pilka kasdienybė... Jei taip, tai žinok, kad š. m. birželio 1 d. šviečiant saulei (ir mėnuliui) ant Strėvos kranto įvyks šventė „Vėl gegužio žiedai...“

Dalyvaus sportininkai ir žvejai, „lakūnai“ ir žiopliai (bei jų žmonos ir vaikai). Kas turės – nebadaus, kas norės – nenuobodžiaus, pasistengęs prizą gaus...“

Užaugo vaikai, pasikeitė laikai ir tradicijos, tačiau švenčių dalyviams iš atminties neišdilo gražūs prisiminimai iš vaikystės, jaunystės, sąmojo, kūrybinės minties ir drąsos.

Apie Kruonio HAE, jos projektavimą, statybą, veikimo principą ir paskirtį rašyta daug. Išleistos dvi nemažos apimties knygos: autorių kolektyvo „Kruonio HAE didybė ir vargai“, Stanislovo Danilos „Kruonio HAE trumpasis radimosi metraštis“ (2009 m. Kaunas, leidykla „Naujasis laukas“). Taip pat nedidelės apimties straipsniai knygose: Energetikos objektų statytojų klubas „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ (2006 m. Kaunas, leidykla „Sidabrinis trimitas“), autorių kolektyvas „Lietuvos energetika. II dalis“ (Vilnius, 1992 m., leidykla „Mokslas“) ir kituose Lietuvos ir užsienio valstybių leidiniuose.

Aukštutinio baseino vaizdas

Visą tai kartoti šiame straipsnyje nėra tikslo, tačiau kai kurie epizodai ar mano pamąstymai ir prisiminimai, kaip vieno iš Kruonio HAE statybos ir eksploatacijos 27 metų dalyvio, gal sudomins skaitytoją.

1982 metų vasario 1 d. pirmą kartą atvažiavau į Kruonio HAE (tuo metu Kaišiadorių HAE) statybos aikštelę, kaip užsakovo grupės vadovas. Tuo metu užsakovo statybos techninės priežiūros grupėje jau dirbo patyrę inžinieriai hidrotechnikai: Stanislovas Danila, Romualdas Charūnas, inžinierius-mechanikas, turintis nemažą projektavimo darbų patyrimą Romualdas Birmanas, elektrikas Stanislovas Barkus, įgijęs patirties eksploatuojant ir remontuojant stambius energetinius blokus Lietuvos elektrinėje. Jauni, ką tik baigę mokslus LŽŪU inžinieriai: Bronius Ūdra ir Stasys Mušauskas, VISI absolventas inžinierius-statybininkas Vytautas Budginas. Vėliau prisidėjo V. Paulauskas, K. Vaitukaitis, R. Vileikis, A. Bingelis, G. Mekas. Visa mūsų kompanija, išskyrus kauniečius S. Danilą ir R. Charuną, kartu su vėliau prisijungusia prie mūsų archyvo vedėja Olga Jašinskiene sutilpdavome į „gaziuką“ ir važiuodavome į Kruonio HAE statybą. Visi mes buvome Lietuvos elektrinės darbuotojai, nes užsakovo funkcijos buvo pavestos vykdyti Lietuvos elektrinei ir jos direktoriui Pranui Noreikai. Pranas Noreika tuo metu jau turėjo didžiulę vadovavimo žinių ir darbo patirtį. Lietuvos elektrinėje jau veikė aštuoni blokai, kurių statyba ir eksploatacija suteikė vertingų žinių ir įvairios patirties santykiuose su projektuotojais ir statybininkais. Jis suprato, kiek daug įtakos turi darbų kokybė, kuri suvaidina lemiamą vaidmenį vėlesniame atsakingo energetinio objekto funkcionavime. Todėl, parenkant Kruonio HAE statybos techninės priežiūros personalą ir formuluojant jos veiklos metodus, vadovavosi principu: „kaip pastatysite – taip vėliau toje elektrinėje ir dirbsite“. Todėl nuo pat pirmų dienų mums buvo aišku, kad į projektinius sprendimus, į atliekamų darbų kokybę mes privalome žiūrėti kaip būsimieji šeimininkai, kuriems teks patikimai ir saugiai eksploatuoti hidrotechninius, elektrinius ir visus kitus įrengimus ir už tai visiškai atsakyti. Tai ypatingai buvo suprantama tiems darbuotojams, kurie jau buvo įgiję ilgalaikę eksploatacijos patirtį Lietuvos elektrinėje. Visa mūsų techninės priežiūros grupė tilpo statybiniame vagonėlyje, kartu su dažnai atvykstančiais projektuotojais iš Maskvos ir darbo projektavimo grupės atstovais. Pagal to meto sistemą energetinių objektų projektavimas vyko visą statybos laikotarpį, aplenkiant statybos darbų grafiką, tuo būdu netrukdam statybos darbų. Pasitaikydavo projektavimo grafikų sutrikimų, tekdavo koreguoti darbų atlikimo eiliškumą, kas sukeldavo didelį nepasitenkinimą tarp statybos vadovybės. Užsakovui tekdavo taikdario vaidmuo tarp statybininkų ir projektuotojų. Visa laimė, buvo statybos valdybų vyriausiasis inžinierius Jonas Velaniškis, kuris visada surasdavo kompromisinį sprendimą, už ką buvo labai gerbiamas Maskvoje, tarp instituto „Hidroprojektas“ darbuotojų.

Toks išstestas projektavimas turėjo ir savo privalumų, nes išryškėjus statybos eigoje nenumatytiems atvejams arba nepasiteisinus projektiniams sprendimams, galima buvo operatyviai padaryti korekcijas arba pasiūlyti naujus variantus.

Nemažai pirminių projektinių sprendimų buvo pakeista statybos eigoje. HAE pastato daubos, kurios gylis buvo per 70 metrų, dalies iškasimas buvo numatytas žemsiurbių pagalba iš Kauno marių pusės. Pradėjus darbus paaiškėjo, kad tokio grunto, sudaryto iš moreninio priemolio, žemsiurbės negali įveikti. Tada buvo priimtas sprendimas kasti „sausu“ būdu ekskavatoriais supilant išvežamą gruntą į sąvartas. Kad sumažinti iškasamo grunto kiekį (iš viso apie 5 mln. m³) buvo pakoreguota pastato padėtis plane. Panaši padėtis susidarė ir dėl apsauginės dambos, atribojančios dalį Kauno marių teritorijos reversinio kanalo zonoje, nukasimo. Žemsiurbės jos pagrindo iš tokių pat gruntų neįveikė, todėl teko supilti dar vieną dambą ir atsiurbti vandenį, kad galima būtų suformuoti reversinio kanalo reikalingą profilį.

Beveik pagal tokį pat projektą ir beveik tuo pačiu laiku kaip Kruonio HAE, buvo statoma Zagorsko HAE netoli Maskvos, Rusijoje. Kai kurie projekto sprendimai buvo tipiniai abiem elektrinėms. Zagorsko HAE statybų pradžia buvo pradėta porą metų anksčiau, todėl mums kartais ji pasitarnaudavo kaip bandymų poligonas ir mes pasinaudodavome jos patirtimi, todėl galėjome nepakartoti padarytų klaidų. Atsitikus Zagorsko HAE nenumatytam atvejui ir nuslinkus apie 1 mln. m³ grunto šlaitų, kur montuojami pagrindiniai vamzdynai, Kruonio HAE buvo pakoreguota vandens priimtovo padėtis plane, patraukiant toliau nuo šlaito.

Vienas iš unikalių sprendimų Kruonio HAE yra pagrindiniai spaudiminiai vamzdynai, kuriais turbinos-siurbiai paduoda vandenį iš Kauno marių į aukštutinį baseiną arba atvirkščiai – vanduo, tekėdamas iš aukštutinio baseino, suka turbinas ir išteka į marias.

Vamzdynai 7,5 m vidaus diametro ir 840 m ilgio kiekvienas pagaminti iš surenkamo 40 mm sienelės storio ir kelių sluoksnių didelio diametro iki 40 mm armatūros gelžbetonio. Įvertinant dar vandens svorį, kuris pastoviai yra vamzdyno viduje, į šlaitą persiduoda didžiulės apkrovos. Kad atlaikytų tokį svorį numatytos ir įrengtos kas dešimt metrų atramos iš keturių 16 m gylio ir vieno metro diametro polių sujungtų bendru rostverku. Poliams įrengti buvo suprojektuotos ir pagamintos specialios mašinos ekskavatoriaus pagrindu. Nors tokių mašinų statyboje buvo penkios, tačiau įgręžti vieną polių, tokiai mašinai užtrukdavo beveik savaitę. Įvertinant, kad tokių polių reikėjo įrengti kelis tūkstančius, aišku, ši tarybinė technika buvo bejėgė įvykdyti užduotį pagal direktyvinį grafiką. Šios problemos sprendimui buvo nupirkta italų firmos „Casagrande“ dvi mašinos, su kuriomis sugebėdavo įgręžti ir užbetonuoti polių per vieną parą.

Vaizdas iš statybos laikotarpio

Daug naujų techninių ir organizacinių sprendimų buvo įgyvendinta gaminant ir montuojant gelžbetoninius vamzdynus. Reikia pripažinti, kad pakankamai kokybiškai darbus atliko tresto „Hidromontažas“, Kijevo statybos montavimo valdyba. Labai griežtai jų darbus kontroliavo ir jokių nukrypimų nuo projekto, statybinių normų ir kokybės reikalavimų netoleravo užsakovo techninės priežiūros inžinierius Romualdas Birmanas. Neretai tekdavo taikyti R. Birmaną su montuotojų vadovu A. Gulenko.

Vienas iš sudėtingiausių klausimų statybos eigoje buvo gauti finansavimą, medžiagų ir mechanizmų paskyras. Kadangi HAE statyba buvo visasąjunginės paskirties, visa tai reikėjo gauti Maskvoje, Energetikos ministerijoje. Lengvinanti aplinkybė buvo ta, kad tuometinis energetikos ministras P. S. Neporožnyj gana palankiai buvo nusiteikęs Lietuvos eneregetikų atžvilgiu ir daug kur jo balsas buvo lemiamas sprendžiant ne tik finansinius, organizacinius klausimus, bet ir atskiras technines problemas.

Ir užsakovui, ir statybų vadovams Maskvoje tekdavo praleisti savaites, kol pereidavome visą biurokratinį ministerijos aparatą ir suderindavome metinius planus. Kaip tais laikais buvo priimta, pagelbėdavo lietuviškos dovanėlės. Gėlės,

dažniausiai amarilės, sūris, skilandis, gėrimai: „Palanga“, „Dainava“ – buvo raktas, atverdavęs duris iki aukščiausio valdininko. Šiame statybos etape teko susidurti su rimbomis problemomis. Reikalas toks, kad Tarybų Sąjungos direktyvose buvo nurodyti nerealiūs Kruonio HAE pirmų agregatų paleidimų terminai. Pagal planus pirmi agregatai turėjo pradėti veikti 1985 m., nors pirmas betonas į Kruonio HAE pastato pamatus buvo paklotas tik 1984 m. balandžio mėn. Nerealiūs planai įnešdavo nemažą sumaištį statybos darbuose, užsakant įrengimus gamyklose, ir tokie planai dažniausiai nebuvo vykdomi.

Užsakovo atstovas inžinierius R. Charūnas, turėdamas didelę patirtį Kauno HE, Lietuvos elektrinės, Kauno miesto namų statybose, sudarydavo realius darbų atlikimo grafikus, kurie aiškiai parodydavo, kad juos įvykdyti su turimais statybininkų pajėgumais neįmanoma, tačiau planuotojams iš Maskvos tai nerūpėjo.

Visi įrengimai gamyklose buvo užsakomi centralizuotai per sąjungines kompleksavimo organizacijas, ir gamyklos planus pakankamai gerai vykdė. Pradėjome gauti pagrindinius įrengimus, nors jų montavimui vieta nebuvo paruošta. Tai kėlė nemažai rūpesčių, nes ilgai stovėdami stambiagabaritiniai įrengimai galėjo sugesti. Reikėjo pagalvoti apie jų išsaugojimą, konservavimą, statyti papildomą sandėlį Elektrėnuose. Ne viską pavyko tinkamai išsaugoti, bet kai kas išėjo ir į naudą. Agregatų valdymui ir parametrų kontrolei buvo numatytos „primityvios“ skaičiavimo mašinos. Užsitęsusi statybai, galėjome jų atsisakyti ir įdiegti kompiuterines sistemas, pereiti į kitą informacinę ir valdymo sistemų technologinį lygį.

Visi projekto pakeitimai ir patobulinimai galėjo būti daromi tik geranoriško Maskvos instituto „Hidroprojektas“ darbuotojų ir vadovų požiūriu dėka. Su didele pagarba reikia paminėti Kruonio HAE projekto vyriausią inžinierių I. Agatoną, kuris buvo imlus naujovėms, be jokių ambicijų padarydavo projekto pakeitimus, jeigu matydavo racionalų pasiūlymą. Ypač gerai sutardavo su statybos vyriausiuoju inžinieriumi J. Velaniškiu ne tik sprendžiant opias statybos problemas, bet ir laisvalaikio. Labai gaila, bet likimas buvo negailestingas ir abu vyriausieji inžinieriai neišvydo veikiančio savo kūrinio, kuriam atidavė brandžiausius ir kūrybingiausius savo gyvenimo metus. Institute „Hidroprojektas“ dirbo daug puikių specialistų, turinčių didžiulį patyrimą projektuojant ir statant didžiulias Tarybų Sąjungos hidroelektrines, o taip pat ir projektuojant užsienio valstybių hidroelektrines. Nemažai unikalių sprendimų pritaikyta Kruonio HAE projekte. Šilti prisiminimai išliko bendraujant su inžinieriumi J. M. Adlinu sprendžiant turbinų darbo ratų pervežimą iš Leningrado turbinų gamyklos į Kruonio HAE. Sudėtingas maršrutas jūriniu laivu iš Leningrado iki Klaipėdos, perkrovimas iš laivo į upinę baržą, plukdymas Nemunu iki Kauno HE, o toliau per Kauną, Jonavą, Kaišiadoris iki pat HAE mašinų salės buvo tobulai apgalvotas, patikrintas ir suderintas su daugiau negu dvidešimt organizacijų, iš jų

su elektros tinklais, ryšių tinklais, troleibusų, geležinkelių, traukinių eismo grafiku, kelių, tiltų ir kitomis organizacijomis. Šiame procese pagrindinius vaidmenis atliko užsakovo personalas vadovaujamas inžinieriaus Povilo Leipaus, montuotojų organizacijos „Spechidromontazas“ personalas, Nemuno laivininkystė, Petrašiūnų transporto įmonė, eismo reguliavimo tarnyba ir daug kitų organizacijų atstovų.

Pagal atliktų darbų fizines apimtis Kruonio HAE statyba iš tikrųjų buvo gigantiška, kokios Lietuvoje nebuvo ir greitai turbūt nebus. Vien betono ir gelžbetonio pagaminta ir padėta visuose statiniuose per 1,5 mln. m³. Tokiam betono kiekiui pagaminti reikėjo ir atitinkamai žvyro, smėlio, cemento ir kitų medžiagų. Žvyras ir smėlis buvo gaunamas iš žvyro telkinių Kauno mariose. Jis buvo kasamas žemsiurbėmis, vamzdžiais paduodamas į krantą, o čia rūšiavimo įrenginiais skiriamos žvyro frakcijos ir smėlis, kurie vėliau naudojami betono gamybai ir kitoms reikmėms. Įvairiu laikotarpiu Kauno mariose žvyro karjere dirbo iki trijų žemsiurbių, kurias aptarnavo tresto „Hidromechanizacija“ specialistai. Dėl padidėjusio betono kiekio (ryšium su aukštutinio baseino žemių dambos projekto pakeitimu į vertikalią 15,5 m aukščio betoninę sieną) ir ne visiškai pasitvirtinančių geologinių povandeninių tyrinėjimo duomenų, paaiškėjo žvyro trūkumas. Projektuotojai pasiūlė iškirsti Arlaviškių pusiasalio pušynus, po jais yra pakankami žvyro klodai. Arlaviškių pusiasalis yra Kauno miesto ir aplinkinių gyvenviečių poilsio zona, buvo pradėtas įrengti nedidelis baseinas, tvarkomi pliažai, mėgstama žvejų vieta. Vasarą buvo pakankamai intensyviai lankoma vieta. Kilo konfliktas tarp užsakovo ir projektuotojų. Projektuotojų argumentas buvo dar ir tas, kad pusiasalio miškas auga tiesiai prieš reversinio kanalo žiotis ir, dirbant HAE visais aštuoniais agregatais, ištekančio vandens srovės vis tiek nuplaus pusiasalį. Laimei apie šią problemą nežinojo „žalieji“, nes prie visų jų nepagrįstų argumentų prieš HAE statybą ir darbą šis konkretus klausimas būtų galutinai sužlugdęs objektą. Laimei užsakovui pavyko įtikinti projektuotojus nežaloti gamtos dėl statybos ir ieškoti kitų sprendimų. Pagaliau sprendimai buvo priimti, nors jie pareikalavo ir papildomų darbų, ir lėšų.

Visų pirma buvo pakoreguota reversinio kanalo padėtis plane. Iš tiesaus kaip styga kanalo pasidarė grakščiai lenktas, nukreiptas į šoną nuo Arlaviškių pusiasalio, apsaugant jį nuo plovimo ištekančio vandens srovėmis. Kad galima būtų užbetonuoti reversinio kanalo dešinįjį šlaitą, priartėjusį prie Lašinių kalno, Strėvos upę, kuri jau tekėjo iškastu apvedamuoju kanalu į Kauno marias, nukreipti dviem požeminiais tuneliais, pastatytais iš gelžbetoninių 2×2 m vamzdžių, kurie liko užtvindyti visam laikui pradėjus veikti HAE agregatams.

Žvyro ir smėlio atsargoms kompensuoti buvo nuspręsta pradėti eksploatuoti naują žvyro karjerą Kauno mariose tarp Kapitoniškių ir Rumšiškių. Buvo pradėta 110 kV elektros perdavimo linijos ir kelio už Dovainonių iki Kauno marių statyba.

Šių darbų pradžią užprotestavo „žalieji“ ir darbai buvo nutraukti. Praleista eilinė proga už Maksvos pinigus pradėti eksploatuoti galingą žvyro karjerą po vandeniui, iš kurio būtų užtekę inertinių medžiagų ne tik HAE statybai, bet ir kitiems Lietuvos poreikiams.

Kruonio HAE statytojams teko persibazuoti į Zatyšių karjerą, padidėjo sąnaudos, transporto išlaidos, bet tai jau buvo nesvarbu – triukšmas sukeltas, įgyti politiniai dividendai, nors kaip vėliau pasirodė, jie buvo trumpalaikiai ir greitai pamiršti.

Ėjo 1988-ieji metai. Kruonio HAE statyboje buvo pats darbų įkarštis. Dirbama visuose objektuose dviem arba trimis pamainomis. Statyba finansuojama gerai. Investicijos sudarė 41.0 mln. rublių. Statyboje dirbo per 3300 darbuotojų. Spauda, radijas ir televizija skelbė apie artėjančią „pergalę“ – pirmų agregatų paleidimą. Gamyklos įrengimus tiekė nustatytais terminais. Pagrindinė montavimo organizacija SHEM (spechidromontazh) buvo labai suinteresuota kuo anksčiau pradėti įrengimų montavimą, kadangi didžiųjų Rusijos hidroelektrinių statyba buvo baigta, buvo daug laisvos darbo jėgos ir specialistų. Greitai buvo įsteigtas montuotojų padalinys, iš pradžių priklausęs Maskvos montavimo valdybai, o vėliau peraugęs į savarankišką organizaciją „Baltik-SHEM“, vadovaujamą direktoriaus Samuilo Ošerovskio. Atvyko nemaža grupė specialistų, turinčių praktikos montuojant įrengimus Rusijos, Vidurinės Azijos, Ukrainos didžiosiose hidroelektrinėse. Tai vyriausiasis inžinierius N. Kizejev, aikštelių viršininkas Krivošejev, Rachmanko, brigadininkai Samoilov, Gubanov, Ceredkov ir kiti.

Žaliųjų užrašai ant betono

Iš karto atsirado daug pasiūlymų kaip pradėti įrengimų surinkimą ir montavimą, įrengiant laikinas aikšteles, statant papildomus kranus, standus, net neskaičiuojant nereikalingai sunaudotų medžiagų, darbo ir didžiulių lėšų. Laimei, šito pavyko išvengti ir tų nereikalingų darbų buvo daroma kiek galima mažiau.

Atvyko gamyklų atstovai įrengimų montavimo priežiūrai ir ryšiams su gamyklomis. Gamyklos atsiuntė patyrusius inžinierius, dirbusius ne tik TSRS, bet ir užsienio valstybėse. Tai LMZ gamyklos šef-inžinierius J. Filipov, Charkovo „Elektrotiažmaš“ V. Gončiaruk, vėliau L. Pavlenko.

Jų principingumas, teigiamas požiūris į užsakovo reikalavimus montavimo kokybei padėjo išvengti įvairių nesklandumų įrengimų darbe visu eksploatacijos laikotarpiu. Ir užsakovo personalui, ir montuotojams tai buvo nauji nežinomi įrengimai, gaminami pirmą kartą TSRS, todėl daug problemų ir klausimų buvo sprendžiama kolegialiai, be didelių ambicijų, nors iš pradžių montuotojai, atvykę iš didžiųjų statybų, niekaip negalėjo susitaikyti su didesniais reikalavimais bei atlikimo kultūra.

Tuo pat metu Lietuvoje brendo rimtos politinės permainos. Stiprėjo Sąjūdis, kūrėsi įvairūs kiti judėjimai, taip pat ir žaliųjų. Nuo pat pirmųjų dienų jie atsidūrė politikų rankose, kurie pasinaudojo jais kovodami dėl valdžios, remdamiesi principu, kuo blogiau, tuo geriau. Pirmuoju atakos objektu tapo Ignalinos atominė elektrinė. Po atominės elektrinės visuotino ažiotažo objektu tapo „monstras“ prie Kauno marių – Kruonio (Kaišiadorių) HAE. Meškos paslaugą Lietuvos visuomenei padarė Lietuvos Mokslų akademijos matematikos instituto paskelbtas „mokslinis“ darbas „Kauno marių matematinis modelis“. Jame buvo konstatuojama, kad, veikiant visiems aštuoniems Kruonio HAE agregatams turbinų režimu, Kauno mariose susidarys 1,5 m banga. Ši ataskaita, patvirtinta akademiko V. Statulevičiaus, atliko griauamosios bangos vaidmenį. Išvadas pasidarė visi – kas norėjo ir kokias norėjo. „Nusifilosofuota“ buvo iki tiek, kad tokia banga, nusiritusi iki Kauno HE, sugriautų užtvanką ir nuplautų pusę Kauno miesto. Srovė, išnešusi Kauno mariose susikaupusį labai nuodingą, užterštą sunkiaisiais metalais dumblą, užterš visą Baltijos jūrą, suardys marių krantus su visa augmenija. Apie žuvį nėra ką ir bekalbėti – liks negyvoji jūra.

Toliau dalinei psichozei neblogai pasitarnavo ir informacinės priemonės. Savo televizijos laidoje korespondentė D. Juočerytė demonstruoja kelias nugaišusias žuvis ant marių kranto ir kalba apie HAE žalą marioms, nors HAE dar pradės veikti tik po trejų metų. Arba ta pati korespondentė D. Juočerytė kitoje televizijos laidoje, pasikvietusi akademiką Kudzį, kalba apie betono, naudojamo HAE objektuose kokybę. Akademikas A. Kudzys rankomis laužo kažkur rasto betono gabalėlį, gąsdindamas žiūrovus kaip sugrius aukštutinio baseino siena, pastatyta iš tokio

betono. Kai šitaip buvo formuojama visuomenės nuomonė, ir statybininkams, ir užsakovams, ir visiems energetikams buvo neramu. Nesuprantama ir nepaaiškinama, kaip akademikas, tuometinio VISI gelžbetonio katedros profesorius, su kuriais Kruonio HAE buvo sudariusi sutartį dėl aukštutinio baseino atraminės sienutės betono tyrimo, galėjo šitaip elgtis. Jų atstovai daug kartų lankėsi, matė ir betonavimo procesą, ir medžiagas, ir betono kokybę. Jų išvada buvo priešinga – perdaug armatūros, perdaug cemento dedama į gelžbetonio konstrukcijas. Tai mums buvo suprantama, nes HAE statyboje naudojamas hidrotechninis betonas, kurio fizinės ir mechaninės savybės yra aukštesnės ir reikalavimai didesni negu naudojamo civilinėje statyboje.

Tarp „gamtos draugų“ buvo ir daugiau mokslinio personalo. Tai „žymiosios“ komisijos nariai, po kurios išvadų buvo praktiškai nutraukta Kruonio HAE statyba: komisijos pirmininkas akademikas V. Statulevičius, akademikas V. Kontrimavičius, L. Kairiūkštis, V. Mališauskas, tuometinio Energetikos instituto darbuotojai: J. Vilemas, L. Gudelis, B. Gailiušis, kitų institutų: Z. Vaišvila, R. Pakalnis ir kt.

Paskutinis lašas, perpildęs žaliųjų taupyklę, buvo trečio ir ketvirto HAE turbinų darbo ratų atplukdymas barža prie Kauno HE. Pastebėję Nemunu plaukiančią baržą su dviem 6,3 m diametro nerūdijančio plieno blizgančiais darbo ratais, žalieji suorganizavo piketą prie Kauno HE prieplaukos ir neleido baržai švartuotis. Taip barža su ant jos pakrautais dviem darbo ratais Nemuno farvateryje prastovėjo daugiau nei dvi savaites.

Tuo metu po darbo beveik kiekvieną dieną nuvažiuodavau į Kauną pamėginti įtikinti piketo dalyvius, leisti nors ištraukti ant kranto krovinį, kad nepaskęstų Nemune. Piketuotojai dažniausiai būdavo pagyvenusios moterėlės, vaikai, kartais studentai, moksleiviai. Prie laužo, po Lietuvos vėliava, kartais užsimegzdavo ir nuoširdūs pokalbis. Paaiškinus HAE veikimo principus, jos svarbą Lietuvos energetikai ir jos žmonėms, parodžius brėžinius, projektinius sprendimus, tyrinėjimo medžiagą, sulaukdavau neatremiamų argumentų: „Kodėl mes turime tavimi tikėti, jeigu akademikai ir kiti mokslo ir politikos vyrai sako kitaip. Jūs, energetikai, esate suinteresuoti pastatyti elektrinę, kad turėtumėte darbo ir gautumėte nemažus pinigus“. Panašių argumentų sulaukdavo ir kiti energetikos ir statybos atstovai, kurie mėgindavo įtikinti piketuotojus netrukdyti iškrauti darbo ratus. Po poros savaičių pavyko susitarti ir juos iškrauti, nors pargabenti į pačią elektrinę pavyko gerokai vėliau. Apie to meto nuotaikas liudija dar ir šiandien išlikę autentiški užrašai dažais ant rato, saugomo HAE kieme ir su įdomumu skaitomu turistų. Žaliųjų judėjimas Lietuvoje nebuvo kažkoks išskirtinis atvejis. Tokių judėjimų vyko ir vyksta įvairiose pasaulio valstybėse. Stebina lietuvių žmonių naivumas tikėti nepagrįstais, niekuo neargumentuotais teiginiais ar šūkiais. Prie

Darbo ratas kieme

tokių pamąstymų atveda surengtas žaliųjų mitingas prie Kruonio HAE statybos ant Kauno marių kranto 1989 m. gegužės 13 d. Apie šį mitingą objektyviai su trupučiu jumoro statybos laikraštyje „Žiburiai“, Nr. 10, rašė inžinierius R. Birmanas straipsnyje „Kas ką parduoda“.

„Gegužės 13 d. įvyko žaliųjų akcija prieš KHAE. Kad žalieji sėkmingai galėtų tyčiotis iš KHAE, statybos vadovai suorganizavo du kioskus su limonadu, du autobusus ekskursijoms ir įrengė du laikinus tualetus. Daugiau fantazijos neužteko.

Žalieji gamtos saugotojai limonadą išgėrė, autobusais pasinaudojo, o štai tualetų neįvertino: apdergė miškelį, šūkais išrašinėjo betoną, o tualetus išardė ir lentas sudegino lauže, tuo išreišdami panieką technokratų išmonei.

Žalieji mus, KHAE statybininkus, smarkiai apvylė. Televizijos išreklamuotoje akcijoje dalyvavo vos keletas šimtų žmonių. Nieko efektyvaus visame spektaklyje nebuvo. Viskas dirbtina, nenatūralu.

Penkių metų vaikinukas su didžiuliu plakatu ant nugaros „Mirtis AE ir HAE“. Dvi pagyvenusios moterėlės besikapstančios šlaito smėlyje ir iš gėlių klijuojančios užrašą „Žalieji prieš gigantomaniją“.

Prie mikrofono spraudėsi kovose užgrūdinta žaliųjų gvardija. Tie patys veidai, tie patys šūkiai. Turbūt dešimt kartų buvo šaukiama, kad nėra ekologinio pa-

grindimo, kad 1,5 metro banga nusiaubs krantus (nors kiekvienas mitingo dalyvis buvo gavęs „Žiburių“ Nr. 9 su išsamiais šių nesąmonių paneigimais. Pavyzdžiui, bendras su Kauno HE vandens lygio svyravimas nuo visų 8-ių KHAE turbinų bus tik 0,5–0,65 m). Atsirado net toks, kuris iš 1 ha šios žemės siūlė gauti 6000 rublių (nors eiliniame kolūkyje išspaudžią vos 600 rub.). Vienas geologas „moksline“ užuominomis grąsino žemės drebjimu. Kažkoks statybos žinovas, matyt, koja pa-bandęs reversyvinio kanalo šlaito paruošiamąjį sluoksnį, tvirtino, kad čia betono kokybė nepaprastai bloga ir KHAE subyrės...

Gaila buvo žiūrėti į akademiko miškininko L. Kairiūkščio pastangas įaudrinti žaliąjį jaunimą. Jo šūkliai jau paseno ir veikė silpnai. Tačiau akademikas aplodismentus vis tiek išplėšė, pareiškęs, kad KHAE yra pasityčiojimas iš žmonių, kad žalieji turi parodyti savo griežtumą.

Visa tai naivu, vaikiška, juokinga. Kiekvienas prieš padauginamas savo melą per megafoną šimtus, ar per televiziją – tūkstančius kartų, gali ir privalo pasitikrinti savo teiginius. Bet čia niekam to nereikėjo. Tikslas kitas – pakenkti KHAE statybai. „Pluralizmas“!

Mitingui pasibaigus liko pusšimtis pačių žaliausių. Jie uždegė balaną, tuo įrodydami, kad galima gyventi be elektros. Matyt, pagal scenarijų tai turėjo būti akcijos kulminacija, bet man, pergyvenusiam tikrą „balanos“ laikotarpį, šis įrodymas iššaukė

Žaliųjų mitingas

nemalonius prisiminimus. Karo metu Kaune nebuvo elektros, nebuvo žibalo, nebuvo žvakių. Buvo karbitinės lempos, buvo balanos. Žmonės gyveno, bet jie nebuvo žalieji ir todėl svajojo apie elektrą. Prieš elektrą buvo tik banditai, kurie tamsiose gatvėse nurenginėjo ir žudė praeivius.

Turiu prisipažinti, kad žaliųjų akcija prieš KHAE mane pralinksmino. Staiga atsiskleidė situacijos komiškas.

Iš vienos pusės – plakatų, vėliavų, televizijos kamerų, mikrofonų balaganas. Grupelė savanaudžių, ekologiniu padažu uždažytu melu maitinančių kitokio gyvenimo ištroškusių publiką, pataikaujanti su panieka į darbą žiūrinčiam jaunimui, išnaudojant technokratų apatiškumą. Energingos, viską žinančios kylančios žvaigždės – korespondentės, vikriai ištraukiančios joms reikalingus pasisakymus. Vaikai, įsivaizdavę, kad gali žaisti suaugusiųjų žaidimą. Ir visi kartu rimtais veidais pučia didžiulį absurdišką burbulą.

Iš kitos pusės – energetikos ateitis, Lietuvos ateitis.

Nepalyginami dalykai! O vis dėlto, kol kas laimi... absurdas.“

Įrodymui, kad KHAE neturės pastebimos neigiamos įtakos Kauno marių ir viso regiono ekologijai, energetikai stengėsi išnaudoti visas priemones. Apskritai stalo diskusijos, dalyvavimas įvairiose televizijos diskusijų laidose, pasisakymai įvairiuose susirinkimuose ir susitikimuose – visa tai tik nedidelė dalis priemonių, kuriose teko dalyvauti. Net Rumšiškių klebonas, surinkęs nemažą būrį moterėlių, pakvietė mane ir statybos vyriausiąjį inžinierių Joną Velaniškį pasiaiškinti dėl Kruonio HAE statybos. Nelabai supratome prieš ką turėtume atgailauti – prieš Dievą ar tas moterėles. Tačiau iš klebono gavome „vertingų“ patarimų, kaip Lietuvą aprūpinti pakankamu kiekiu elektros energijos ir sumažinti nuostolius tinkluose. Pakanka iškirsti medžius, augančius po elektros perdavimo linijomis, nes per juos daug elektros nuteka į žemę.

Dauguma energetikų pastangų pakeisti žaliųjų peršamą visuomenei negatyvią nuomonę apie KHAE buvo mažai veiksminga. Todėl 1989 metais Energetikos sistemos generalinio direktoriaus pavaduotojo Rimanto Čeledino iniciatyva buvo suorganizuota ekskursija autobusu į veikiančią Žarnovec hidroakumuliacinę elektrinę Lenkijoje. Žarnovec HAE parametrai panašūs į Kruonio HAE. Apatinis baseinas – Žarnovec ežeras, aukštutinis baseinas – dirbtinis, veikė keturi agregatai po 168 MW kiekvienas. Vandens lygio svyravimai reversiniame kanale dirbant keturiems agregatams – 0,4 m.

Į ekskursiją buvo pakviesti įvairių organizacijų atstovai: energetikai, mokslininkai, žaliųjų organizacijos aktyviausi dalyviai, žurnalistai. Lenkijos energetikai mus maloniai priėmė, apgyvendino profilaktoriuje ant jūros kranto ir stengėsi viską parodyti ir paaiškinti apie HAE veikimo principus ir darbo režimus.

Žarnovec HAE man teko lankytis anksčiau, su elektrinės vadovais ir atskirais darbuotojais buvome susipažinę.

Po ekskursijos ir pokalbio su visais dalyviais jie buvo gerokai nustebę ir klausė manęs, ar daugelis dalyvių yra profesionalūs žvejai, kad beveik visi klausimai ir dėmesys buvo tik apie žuvis. Elektrinės įrengimų darbas, režimai, ekonomiškumas, moksliniai tyrimai ir jų išvados visai nedomino.

Nei ekologinės katastrofos, nei pastebimo elektrinės darbo poveikio ekologijai nepastebėta ir neišgirsta, tačiau „patriotiškai“ nusiteikusiųjų ekskursijos dalyvių nuomonė nepasikeitė. Ir toliau Kruonio HAE buvo monstras, kurį reikėjo sunaikinti.

Iš viso „žaliąja“ tematika rašyta daug įvairioje spaudoje, mėginant įrodyti KHAE naudą be žalos aplinkai, tai įrodė jos dvidešimties metų eksploatacija, tačiau tuo metu viskas buvo pajungta griovimo, o ne kūrybos kryptimi. Kaip kitaip galima paaiškinti būsimo Lietuvos prezidento, save laikančio aplinkos apsaugos specialistu, p. V. Adamkaus frazę „Rinkime dinamitą, sprogdinkime KHAE“ (Kalba Vilnius, 1989-15).

Kuomet 2005 m. prezidentas V. Adamkus su Lenkijos prezidentu A. Kwasniewski pirmą kartą apsilankė Kruonio HAE, savo nuostabą išreiškė klausimu „Nejaugi visa tai jūs padarėte?“ Apie sprogdinimo būdus, aišku, mes jau nebediskutavome.

Nuomonių pasikeitimų ar savotiškų praregėjimų būta ir daugiau. Labai aktyvūs žalieji tuo metu buvo: S. Gricius, S. Pikšrys, Vainius, J. Tamulis, Janauskas, G. Porutis, Braziulis ir daug kitų, aktyviai besireiškiančių prieš HAE statybą.

Prezidento vizitas

Liko atmintyje vienas iš pokalbių su S. Griciumi ant HAE pastato daubos kranto. Iš visų žaliųjų šis jaunas vaikinys buvo pozityviai mąstantis ir mūsų pokalbis buvo pakankamai argumentuotas, be jokių emocijų. Buvo penktadienio pavakarys. Pirmadienio rytą išgirdau žinią apie S. Griciaus pasitraukimą iš gyvenimo. Man šio vaikino iš tikrųjų gaila, gyvenime gal būtų daug pasiekęs.

Būta ir linksmesnių dalykų. Paleidus HAE keturis agregatus, užbaigus apdailą ir sutvarkius aplinką, elektrinė tapo patrauklus objektas ekskursijoms ir kitokiems lankytojams. Teko sudaryti ekskursijų vedimo grafiką paskiriant atsakingus cechų darbuotojus. Vieną dieną man paskambino žaliųjų organizacijos pirmininkas p. Braziulis ir paprašė priimti dviračių žygio po Lietuvą dalyvius ir parodyti elektrinę. Sutartą šeštadienio valandą atvažiavau į Kruonio HAE ir sutikau prie vartų p. Braziulį su dalyviais. Dalyvių sudėtis buvo marga – vaikai, jaunimas ir pagyvenę piliečiai. Pavaikščiojus ir apžiūrėjus elektrinę ir kitus objektus, keletas pagyvenusių žmonių taip užsipulė poną Braziulį sakdami: „Ką mums sakei, kad čia bus mėnulio peizažas, o mes matome vieną iš gražiausių gamtos kampelių“. Kada mes 1988–1989 m. rodėme projektus ir tvirtinome, kad taip padarysime, daug kas nenorėjo girdėti. Tada mes buvome „tautos priešai“ ir vos ne pabaisos.

1990 metais Lietuva tapo nepriklausoma, savarankiška valstybė. Nutilo žaliųjų triukšmas, nutilo ir Kruonio HAE statybos gaudesys. Monstras buvo galutinai parklupdytas. Maskva pinigų nebedavė, Lietuvos energetikai savų neturėjo. Pradėjo išsiskirstyti statybinės, subrangovinės organizacijos. Darbuotojų skaičius nuo trijų tūkstančių sumažėjo iki pusantro tūkstančio, o vėliau iki aštuonių šimtų. Kaip toliau gyventi?

1991 m. gruodžio 12 d. be triukšmo ir demonstracijų naujoji Lietuvos valdžia patyliukais išleido potvarkį Nr. 980 p, kuriame, atsižvelgiant į mokslinių tyrimų rezultatus (?), leido statyti HAE 1600 MW galingumu (projektinis galingumas). Iki tol, nuo 1989 m. vidurio iki 1991 m. gruodžio, elektrinę statėme nelegaliai. Tik dėka Energetikos ministrų L. V. Ašmanto, S. Kuto, Energetikos sistemos (įvairiais metais buvo įvairūs pavadinimai) vadovų A. Mikužio, R. Rukšėno, J. Balinskio, K. Šumacherio ir Finansų ministerijos atskirų darbuotojų Kruonio HAE statyba nesustojo.

Visokeriopą pagalbą jautėme iš Energetinės sistemos darbuotojų: A. Cimermono, J. Pesecko, R. Indrašiaus, I. Belickienės, R. Norkūnienės ir kitų atsakingų skyrių vadovų.

1992 metais pradėjo sukintis pirmieji du agregatai ir dalyvauti energetinės sistemos veikloje. Prasidėjo sudėtingas ir atsakingas HAE eksploatacijos laikotarpis, pareikalavęs iš viso personalo sumanumo, pasišventimo ir didelės atsakomybės. Hidroakumuliacinė elektrinė – skirta užtikrinti greitą galios rezervą ir atlikti elektros energijos reguliavimo ir balansavimo funkciją sistemoje, todėl visi įren-

gimai turi būti visą laiką visiškos paruoštumo būsenos, kad galėtų vykdyti šias funkcijas. Personalas turi sugebėti nedelsiant reaguoti į dispečerių nurodymus ir atlikti tokias operacijas, kurios reikalingos užduotims įvykdyti.

Dar vykstant montavimui buvo pradėtas komplektuoti eksploatacinis personalas.

Baigę Kauno Politechnikos institutą į Kruonio HAE atvyko būsimieji elektrinės pamainos viršininkai: A. Vyšniauskas, V. Grašys, V. Charčenko, A. Šlivinskas, vėliau A. Markevičius, D. Bagdonavičius, G. Alaburda, R. Minkevičius, Mankevičius.

Iš Lietuvos elektrinės atėjo dirbti hidroagregatų mašinistais jau turintys patyrimo: A. Ambrazevičius, R. Paliukas, V. Bartkus, A. Bražinskas, elektromonteriai: Z. Gudelis, V. Tekorius, A. Kulpinas. Iš statybos – elektromonteriai: A. Pranckevičius, V. Guobys, eilė kitų jaunų žmonių.

Pradėjo formuotis mašinų cecho branduolys, vadovaujamas patyrusio gabaus inžinieriaus Povilo Leipaus. Iš Lietuvos elektrinės pavyko prisikalbinti A. Manomaitį, V. Arnatkevičių, Bielskį, iš Kauno energetikos remonto: V. Puidoką, V. Drumstą, atėjo jauni vyrai broliai Ščiuvos, suvirintojas K. Simonavičius, A. Kumeliauskas, M. Breikštas.

Visiems reikėjo iš naujo mokytis, žiūrėti, landžioti po statomus objektus. Pagrindiniai specialistai buvo išvykę stažuotis į jau pradėjusią veikti Zagorsko HAE, tai, suprantama, sustiprino jų pasitikėjimą savo žiniomis.

Jau 1989 metais elektrinės paleidimui eksploatacinis personalas buvo sukomplektuotas, tačiau, prasidėjus žaliųjų akcijoms, statybos tempai sulėtėjo ir visas personalas atsidūrė nežinioje. Tai buvo nelengvas žmonėms, psichologiniu požiūriu, laikotarpis, nes tuo metu niekas negalėjo tvirtai pasakyti, ar elektrinė veiks, ar nebus nutraukta jos statyba. Pasigirdo priekaištų, kad Kruonio HAE statoma ir išlaikoma kitų energetinės sistemos padalinių sąskaita, daroma jiems skriauda. Tai buvo dalis tiesos, vertinant įvykius tuo momentu.

1991 metų rudenį. Politiniai pastarųjų metų įvykiai užgožė Kruonio HAE problemas. Nustojo ja domėtis net patys „aršiausi“ žalieji. Tačiau tuo metu prasi-dėjo patys svarbiausi įvykiai HAE statyboje – buvo ruošama užtvindyti reversinį kanalą ir Kauno marių vandenį atvesti prie HAE pastato. Sumontuoti visų aštuonių agregatų remontiniai uždoriai iš žemutinio bjefo pusės, centrinė drenažinė siurblinė, valomas reversinio kanalo dugnas, baigiami betonuoti šlaitai. Statybos vyriausiojo inžinieriaus Jono Velaniškio buvo pasiūlyta originali reversinio kanalo užtvindymo schema, nukreipiant Strėvos upės vandenį per specialiai sumontuotą vamzdį su sklende. Labai gaila, kad jam pačiam neteko pamatyti šio visam gyvenimui įsimintino vaizdo. Sunki liga, o vėliau ir atėjusi mirtis, neleido šiam tauriam žmogui, daugumos inžinerinių minčių statyboje generatoriui, ne kartą

tikėjusiam Kruonio HAE ateitimi, dalyvauti pirmame elektrinės paleidimo etape.

Atėjo 1991 metų lapkričio 6 diena. Toks jau sutapimas, kad reversinio kanalo užtvindymo pradžia sutapo su dar prieš porą metų švęsta revoliucijos švente. Baigti visi darbai, pasirašyti aktai, pajuokauta užsakovo su statybininkais – kurie atidarys sklendę ir kurie „statys“ šampaną.

Kitu atveju šis įvykis būtų didžiulė šventė – mitingas, sveikinių kalbos, televizija, korespondentai, šampanas. Tą vakarą – nedaug žmonių, mėgėjiška kino kamera, vienas kitas fotoaparato blykstelėjimas, keleto žmonių „valio“ pasirodžius pirmam vandeniui, bėgančiam per Strėvos išleidimo šlaitą.

Pasižiūrėti istorinio momento atvažiavo tik ištikimas Kruonio HAE interesų gynėjas, Energetinės sistemos vyriausiasis inžinierius Algirdas Stumbras su pora bendradarbių ir Elektrėnų klebonas Jonas Sabaliauskas su Lietuvos elektrinės kapitalinės statybos viršininku J. Steponavičiumi.

Tačiau visų dalyvių – statybininkų ir eksploatacininkų širdis užliejo džiaugsmo banga ir akyse išsižiebė vilties kibirkštėlė – Kruonio HAE gyvuos.

Paskutinį kartą pabraidėme reversinio kanalo dugnu po vis plėtėjančią vandens dėmę, suprasdami, kad amžiais po vandeniu niekas nebematys, kiek triūso ir žmonių prakaito įdėta į šį statinį, o greitai bus pamiršti ir tie, kas tai padarė. Prasidėjo nenutrūkstamo budėjimo pamainomis laikotarpis – Kruonio HAE eksploatacijos pradžia, nors jau gerokai prieš tai buvo išbandyta ir paduota elektros energija į skirstyklas ir kitus elektrinės mazgus. Tai buvo pirmas iš svarbiausių elektrinės statybos užbaigimo etapų. Po reversinio kanalo užtvindymo prasidėjo pasiruošimas pirmo agregato paleidimui. O darbų padaryti reikėjo dar labai daug.

Buvo baigiamas montuoti pirmas agregatas, lygiagrečiai vyko montavimas antro ir trečio agregato, buvo baigiami pirmo ir antro agregato vamzdynai, vandens priimtuvai. Reikėjo užbaigti aukštutinio baseino dugno betonavimą.

Didelius pasiruošimo darbus būtina buvo atlikti elektrinėje dalyje. Prieš paleidžiant pirmą agregatą turėjo pradėti veikti bendrastotinės sistemos: savų reikalų skirstykla, kompresorinės, tepalo ūkis, drenažinės sistemos ir siurblinės,

Kruonio HAE emblema

vandens priimtuvo skirstykla ir siurblinės, matavimo prietaisai, eilė kitų sistemų ir įrengimų. Būtina buvo nesusalti ir neužšaldyti vamzdžių, kuriuose jau cirkuliavo vanduo. Tuo tikslu buvo sumontuota pora elektrodinių žemos įtampos katilinių ir tik gerokai vėliau, po kelių metų, pradėjo veikti pagrindinė elektrinės katilinė su 2000 m³ talpos akumuliaciniais bakais, kuri dabar tiekia termofikacinį vandenį visiems Kruonio HAE objektams. Vienas iš didžiausių rūpesčių buvo agregato paleidimo siurblio režimu įrenginys – dažnuminis keitiklis.

Tokie galingi agregatai kaip Kruonio HAE 225 MW galingumo turbinos siurbliai negali būti paleidžiami siurblio režimu tiesiogiai jungiant į tinklą. Dėl didelių metalo ir vandens masių pradiniu momentu generatoriuje-variklyje išaugtų didžiulės paleidimo srovės, kurių neatlaikytų jo konstrukcija. Tokiems atvejams pasaulyje naudojamos įvairios paleidimo sistemos: paleidimo varikliai, paleidimas nuo greta esančio agregato „back to back“ sistema, dažnuminis keitiklis ir kt.

Kruonio HAE agregatų paleidimui siurblio režimu priimta paleidimo sistema su dažnuminiu keitikliu, vandens atspaudimu iš turbinos darbo rato kameros 40 kg/cm² suspaustu oru. Elektrinėje sumontuoti du tokie įrengimai, pagaminti vienoje iš Talino gamyklų Estijoje. Prieš paleidžiant pirmą agregatą buvo sumontuotas tik vienas įrenginys. Tai buvo vienas vienintelis toks įrenginys visoje buvusioje TSRS, ir niekas nežinojo, ar patikimai jis veiks. Su panašaus tipo įrenginiu Zagorsko elektrinė turėjo daug problemų, todėl ne be reikalo buvo baiminamasi, ar pavyks pasukti agregatą.

Nuo pat pradžių su šiuo įrenginiu pradėjo užsiiminėti elektros laboratorijos meistras – jaunas inžinierius Jolantas Valmantas. Jam dažnai konsultacijomis padėjo vienas iš projekto autorių maskvietis inžinierius A. Kolokolkinas. Reikia pripažinti, kad dėka šių dviejų inžinierių daug buvo padaryta, perdaryta, sugalvota ir patobulinta, tai užtikrino patikimą įrenginio darbą, nors neramių minčių, kol atsirado antrasis paleidimo įrenginys, būta nemažai.

Didžiulis krūvis montuojant, derinant ir paleidžiant dirbti elektrinius įrenginius teko elektros cecho ir laboratorijos inžinieriams: G. Mekui, A. Tumosai, V. Šeškevičiui. Vadovaujami patyrusio elektros laboratorijos viršininko Rimvydo Lyberio, jauni inžinieriai A. Šėgžda, R. Jorudas, A. Kasanavičius, V. Mikalauskas, elektros cecho meistras A. Kaminskas, A. Steponavičius, dieną ir naktį neišeidami iš elektrinės, padarė taip, kad visos sistemos galėtų funkcionuoti be didesnių sutrikimų.

Nemažas krūvis teko automatinio valdymo sistemų ir ryšių skyriaus darbuotojams E. Varneliui, A. Lankeliui, O. Galiauskui, G. Mackevičiui, kurie užtikrino ryšius ir automatinio valdymo bei informacijos sistemų darbą.

Buvo didžiulis noras pirmą agregatą paleisti 1992 metų vasario 16 dieną. Viskas tam buvo paruošta, sistemos išbandytos, tačiau paleisti sutrukdė nenuma-

tytos aplinkybės, neleidžiančios atvykti į paleidimo iškilmes energetinės sistemos vadovams ir energetikos ministrui. Dėl šios priežasties oficiali pirmo agregato paleidimo data buvo pasiūlyta 1992 metų vasario 18 diena.

Išaušo 1992 metų vasario 18 dienos rytas. Pradėjo rinktis statybininkai, eksploatacininkai. Atvyko daug svečių, tarp jų ir tie žmonės, kurie dirbo anksčiau šioje statyboje. Po trumpo mitingo prie HAE pagrindinio pastato Kruonio HAE pamainos viršininkui V. Kurlavičiui raportavus apie agregato paruoštumą paleisti, priėmimo komisijos pirmininkas Lietuvos energetinės sistemos vyriausiasis inžinierius A. Stumbras pasuka paleidimo raktą ir agregatas pradeda suktis. Įsisukęs iki visų 150 apsisukimų per minutę agregatas sinchronizuojamas su energetine sistema ir įjungiamas į tinklą.

Tik dabar pajuntame, kad įvyko kažkas svarbaus. Milijonai kubinių metrų grunto, betono, tūkstančiai tonų metalo, ir Kauno marios pradėjo pulsuoti nauja gyvybės forma.

1992 m. rugpjūčio 15 dieną paleistas antras agregatas. HAE statyba buvo tęsiama ir 1994 m. paleistas trečias, o 1998 m. – ketvirtas agregatas. Elektrinėje buvo užbaigtas pirmas etapas su keturiais agregatais ir projektiniu aukštutiniu baseinu.

2012 metais sukanka 20 metų nuo KHAE pirmo agregato paleidimo. Per tą dvidešimtmetį buvo susiformavęs puikus draugiškas darbuotojų kolektyvas. Čia dirbo ir dirba daug puikių specialistų, tokių kaip A. Manomaitis, V. Puidokas,

Agregato paleidimo mitingas

A. Levanavičius, A. Kudrevičius, S. Černiauskas, R. Jocienė, A. Gusarovas, V. Ivanovas, V. Lukoševičius, A. Kulieša, N. Sikorskienė, B. Rinkevičienė, V. Petrauskas, A. Blokis, broliai P. ir VI. Aliukoniai, E. Bulovas ir daug kitų, atsidavusių savo profesijai žmonių.

Elektrinėje buvo kreipiamas didelis dėmesys darbuotojų socialinėms reikmėms. Savo laiku veikė medpunktas, vadovaujamas patyrusios gydytojos M. Aleksiuk ir slaugytojos R. Guobienės, gerai įrengtas stomatologinis kabinetas. Darbuotojai džiaugėsi gražiai įrengta ir skaniais patiekalais maitinančia valgykla ir jos darbuotojais V. Gataveckiene ir F. Puidokiene.

Kiekvienas vadovaujantis darbuotojas turėjo atskirą kabinetą gražiam administraciniame korpuse. Įrengta 200 vietų susirinkimų salė, posėdžių salė, sporto aikštynas. KHAE garsėjo krepšininkais, kurie ilgus metus dalyvavo Kaišiadorių rajono pirmenybėse, stalo tenisininkais – Lietuvos pirmenybėse. Vyko tarpcechinės varžybos. Aktyviai dalyvauta „Lietuvos energijos“ rengiamuose sportiniuose renginiuose.

Prasidėjusi „Lietuvos energijos“ restruktūrizacija palietė ir Kruonio HAE kolektyvą. Buvo sumažintas žmonių skaičius, pasikeitė santykiai tarp darbuotojų, uždarytas medpunktas, dėl centralizacijos panaikintas tiekimo-transporto skyrius, buhalterija. Dalis funkcijų perleista kitoms organizacijoms sutartiniais pagrindais.

Mašinų salės vaizdas

Kruonio HAE yra vienintelis stambus energetinis objektas pastatytas ir pradėjęs savo veiklą per dvidešimt Lietuvos nepriklausomybės metų. Kaip įdomus, gerai sutvarkytas ir estetiškai atrodantis energetinis objektas buvo gausiai lankomas ir Lietuvos, ir užsienio valstybių svečių. Nemažai apsilankiusių žymių žmonių ir specialistų teigiamai įvertino Kruonio HAE. Su didžia pagarba norisi paminėti Česlovo Kudabos apsilankymą Kruonio HAE statyboje

Lietuvos energetikos ministras Saulius Kutas (kairėje) ir Vaclovas Spudulis

žaliųjų protesto laikotarpiu, po kurio jis vienintelis iš mokslo vyrų išdrįso pasakyti ir parašyti apie hidroakumuliacinės elektrinės reikalingumą ir jos naudą, paneigdamas menamą žalą aplinkai ir gamtai. Lankėsi specialistai iš Zagorsko HAE, Žarnovec HAE Lenkijoje, įvairių šalių ir firmų specialistai, prezidentai, premjerai, moksleiviai, studentai. Daug kam kėlė nuostabą, kad Lietuvoje pastatytas toks unikalus energetinis objektas.

Apie patirtus įspūdžius, apsilankius 1994 m. elektrinėje, ir kai kurias išvadas apie jos reikalingumą bei kitas peripetijas taikliai apibūdina žymus mūsų išeivijos veikėjas JAV, pasaulio lietuvių draugijos vicepirmininkas, inžinerijos magistras, biomechanikos daktaro laipsnį turintis Stasys Bačkaitis. Priedu jo atsiųsto laiško ir straipsnio „Kruonio hidroakumuliacinė – gigantomanijos muziejus ar rimtas faktorius Lietuvos energetikos balanse“, išspausdinto JAV išeivijos leidžiamame technologiniame žurnale „Techninis žodis“ fragmentus.

„Nemanyčiau, kad reikėtų nurašyti KHAE į nuostolius. Ji yra jau pastatyta ir veikia. Jos ketvirtą bloką reikėtų užbaigti taip, kaip reikėtų užbaigti ir rezervuaro sienų iškelimą iki planuoto 13,5 m aukščio. KHAE yra geroje strateginėje padėtyje užtikrinti greitą dažnumo reguliavimą bei rezervą, patenkinti avarinius bei pikinius energijos poreikavimus tiek pačiai Lietuvai, tiek bendro energetinio tinklo nariams. Vietoje to, kad operuoti KHAE pilnu galingumu, reikėtų ją leisti tik tiek, kiek reikia patenkinti

Lietuvos pikinius poreikius ir galimai kitą dalį parduoti užsieniui, kada yra jų pikiniai pareikalavimai ir galimas didžiausias uždarbis. Operuojant mažesniu skaičiumi energetinių blokų, KHAE galėtų ištęsti pastoviai elektros gamybą net iki kelių dienų. Jeigu KHAE baseino pakrovimui nebūtų galimybės gauti energijos iš Ignalinos, geriausias variantas būtų ją pirkti iš užsienio nepikiniu laiku. Tuo būdu būtų galima apsirūpinti palyginus nebrangia energija, bei apsaugoti Lietuvos gamtą ir orą nuo sieringų užteršimų. Atrodytų, kad KHAE turi dar ir kitų privalumų, dėl kurių reikėtų baseino aukštį pakelti iki jo originaliai planuoto lygio. Nežiūrint dabartinio ekonominio atoslūgio, Lietuvos pramoninis energijos pareikalavimas ateityje kils. Tuo pačiu didės ir pikinis energijos pareikalavimas. KHAE duoda šiuo atveju didelį lankstumą, nes įjungiant reikiamą skaičių energetinių blokų, bus galima tokius trumpalaikius pareikalavimus nesunkiai patenkinti dar dešimtmečiais. Gi neturint šio lankstumo, tektų svarstyti naujų jėgainių statybą arba pirkti brangius energijos importus pikiniu laiku. Kitas privalumas pakelto baseino aukščio yra galimybė geriau sureguliuoti Nemuno pavasarinį vandens perteklių, perpumpuojant jį į aukštesnį baseiną kritišku laiku. Tuo būtų sumažinamas potvynių pavojus Nemuno žemupiui, ne taip, kaip atsitiko šių metų pavasarį.

KHAE baseinas galėtų taip pat sudaryti užtikrintą rezervą apylinkės miestų vandens tiekimo sistemoms. Šimto metrų aukštumoje iškeltas rezervuaras ne tik galėtų teikti palyginti švarų vandenį, bet ir nereikėtų tolimesnio pumpavimo išlaikyti pastovų spaudimą vandens tiekimo sistemoje.

Baigiant, susidaro išvada, kad KHAE yra įdomus, gigantiškas, ir mano manymu, Lietuvai vertingas energetikos statinys. Nors kiekviena argumentuojanti pusė turi tam tikrą dalį tiesos, operacinė patirtis parodė, kad santūriai dirbant, kritikų iškelti ekologiniai bei gamtosaugos nuogastavimai nepasiteisino. KHAE duoda Lietuvai tam tikrų privalumų ir lankstumų elektros energijos gamyboje ir jos kontrolėje. Jos neturint, Lietuva būtų daug daugiau priklausanti nuo užsienio energijos šaltinių, ypačingai pikiniu laiku ir tuo pačiu politinių bei ekonominių manipuliacijų. Reikia taip pat pripažinti, kad laikui bėgant Lietuvos energijos poreikiai augs, ir tą, ką KHAE gali duoti, žymiai palengvins energetikos klausimo sprendimus dabar ir ateityje. Nėra abejonės, kad KHAE suvaidins didelį vaidmenį Lietuvos energijos poreikių sprendime, bet ar KHAE bus našiai panaudojama elektros energijos gamybai, priklausys didele dalimi nuo sugebėjimų tų, kurie planuoja ir valdo visos energetinės sistemos operacinį ciklą.“

Alfonsas Kraujelis

ENERGETIKOS OBJEKTŲ STATYTOJAI VERTI, KAD IŠLIKTŲ ŽMONIŲ ŠIRDYSE

Ėjo antrasis tarpukario nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis. Seniai buvo baigta žemės reforma. Sparčiai buvo dalijama rėžinių kaimų žemė ir ūkininkai kėlėsi į atskiras sodybas. Kas norėjo dirbti – darbą surasdavo. Mano tėvukas su broliu valdė 9 ha smėlėtos, nederlingos, kalvotos žemės Labanoro girios pakraštyje, prie gražuolio Aiseto ežero, kur derėdavo tik grikliai, avižos, iš dalies žirniai, rugiai ir bulvės. Ten, Utenos apskrities Paeisetės kaime, 1931-ųjų pavasarį ir išvydau pasaulį. Buvau vyriausias 5-ųjų vaikų šeimoje. Po metų gimė brolis, o dar po metų antras, todėl vaikystės metus daugiausia leidau mamos tėviškėje Serlėdiškio kaime, Labanoro girios glūdumoje. Vienas mamos brolių, Albertas, buvo didelis gamtos mylėtojas ir žinovas, taigi ir man įdiegė tą jausmą. Kasmet žinojome ir saugojome po kelis kurtinių, vanagų ir pelėdų lizdus, jau nekalbant apie smulkesnių paukščių lizdavietes. Gal todėl netapau nei medžiotoju, nei aistringų žveju, nors vėliau, dirbant, ne kartą buvau kviečiamas į medžiotojų draugiją, tačiau atsisakydavau. Paaugęs, gal nuo 7-erių metų amžiaus, jau padėdavau ūkio darbuose: nuravėdavau daržą, džiovindavau šieną, jį kraudavau į daržinę ir kt. Labiausiai nemėgau rauti grikių ir ganyti gyvulių, nors tai teko daryti 5 vasaras, kol nuo rugsėjo reikėdavo eiti į mokyklą. O ji buvo Pašėkščių kaime, vieno iš ūkininkų pirkioje, visi 4 skyriai vienoje klasėje – apie 25–30 vaikų. Pamenu, atrodo, buvau 2-oje klasėje, 1939 m. rašėme dailyraštį pagal lentoje parašytą pavyzdį – „Vilnių atvadavom!“ Aš rašau ir nededu šauktuko, tiesiog nepastebėjau. Priėjo mokytojas V. Zabiela ir taip pasuko ausį, kad ji visą dieną skaudėjo, buvo patinusi, tačiau, kai mama paklausė kas yra – sakiau, kad netyčia kažkur užkliuvau, nes buvo gėda prisipažinti.

Nors grybauti mėgau, vasarą vaikui keltis vos auštant būdavo labai sunku, tačiau grįžus su 100 ar daugiau jaunų juodagalvių baravykų būdavo smagu. Kitokių

grybų nerinkdavome, nes niekas jų nevertino, o baravykus, mamos sudžiovintus, žiemą supirkdavo atvykstantys žydėliai iš Labanoro. Taip mama gaudavo keletą litų. Dabar apie tokius laimikius galima tik pasvajoti, visai pasikeitė Labanoro giria.

Karo ir pirmuosius pokario metus praleidau tėviškėje – Paeisetės kaime. Teko patirti visus buitines nepriteklus ir išgyventi baimės, smurto ir siaubo akimirkų. Pamenu, kartą, netyčia pasakiau – „skrabai ateina“, taip žmonės vadindavo tarius „liaudies gynėjus“. Tuomet nuo jų gavau rimbu, kad ilgai negalėjau atsigulti ant nugaros. Teko išgyventi kaimynų ir net vyresnių mokyklos draugų netektis – žuvo išėję partizanauti K. Žala, A. Rusteika, A. ir K. Mizeikiai, J. Pelakauskas.

1946 m. rudenį įstojau į Utenos 1-osios berniukų gimnazijos 2-ąją klasę. Tuo metu mokiniai gaudavo korteles maisto produktams nusipirkti. Kas savaitę turėjau teisę pirkti 1 kepaliuką juodos forminės duonos ir kartą per mėnesį 0,5 kg cukraus. Labiausiai laukdavau dienos, kada gausiu cukraus – pusę jo, kol pareidavau pas šeimininkus, suvalgydavau kaip ir beveik visą kepaliuką duonos...

Atostogų metu jau karvių neganiau, nes gimnazisto statusas to neleido. Tačiau rublių reikėjo nors minimalioms reikmėms tenkinti. Todėl kartu su broliais rišau ir plukdžiau sielius. Iki 1951 m., kol buvo baigta priverstinė kolektyvizacija, aplinkinių rajonų ūkininkai privalėjo žiemą arklių tempiamomis rogėmis vežti nukirstus Labanoro girioje rąstus prie Aiseto ežero, ir čia susandėliuodavo tūkstančius kubinių metrų medienos. Pavasarį ir vasarą mes rąstus suridendavome į vandenį, juos surišdavome metaline viela, o vėliau apie 10 dienų plukdydavome į Vilnių maršrutu: Aiseto ežeras – Alsetos upė – Kiauno ežeras – Kiaunos upė – Žeimenos upė – Neris. Darbas buvo nelengvas, ypač blogu oru – per lietų, darganą, tačiau, gavus uždarbį, jau galima buvo nusipirkti ne tik švarkelį ar brezentinius baltus sportbačius, bet, po poros vasarų, ir dviratį. Taigi nuo mažens žinojau, kaip J. Baltušis sakė, „su kuo valgoma druska“.

1952 m. baigiau Utenos 1-ąją vidurinę mokyklą ir vos nebuvau pašauktas į kariuomenę, tik šviesios atminties direktoriaus ir literatūros mokytojo R. Šaltenio dėka buvau išgelbėtas nuo to „malonumo“. Mokykloje geriausiai sekėsi matematiniai mokslai gal ir todėl, kad turėjome puikų mokytoją P. Puslį, kuris jau tada pramokė „laužyti integralus“. Taigi pasirinkau inžinerinius mokslus Lietuvos žemės ūkio akademijoje – įstojau į mechanizacijos fakultetą. Nemažą reikšmę turėjo ir tai, kad čia mokėjo apie 30% didesnę stipendiją negu kitose aukštosiose mokyklose. Pirmame kurse gavau 290 rublių, kai kitur buvo 220 rublių. Studijų metu išitraukiau į visuomeninę veiklą, buvau išrinktas kurso, vėliau fakulteto profsajungos vadovu, dar vėliau akademijos studentų kultūros klubo pirmininku. Čia įgijau nemažą organizacinio darbo patirtį, kas labai padėjo vėliau, pradėjus dirbti gamyboje.

Malonu prisiminti, kad teko kartu dirbti su kompozitoriumi ir dirigentu Viktoru Kuprevičiumi, choro dirigentu Albinu Čeičiu, nusipelnusia choreografe Elena Morkūniene ir kt., viso septyniais meno kolektyvų vadovais. Daug bendravau su Lietuvos patriotu, akademijos rektoriumi Jonu Bulavu, fakulteto dekanu Jonu Dromantu. Pamenu, kaip jie mus palaikė, kai akademijos choras aukštųjų mokyklų konkurse padainavo kompozitoriaus Juozo Naujalio „Lietuva brangi“, nes Kauno miesto komjaunimo funkcionieriams tai labai nepatiko.

1957 m. gavau inžinieriaus-mechaniko diplomą ir iškart buvau paskirtas į vyriausiojo inžinieriaus pareigas Vilkaviškio mašinų-traktorių stotyje, tačiau dar nepradėjus dirbti, fakulteto dekanas J. Dromantas pranešė, kad aš perkeltas į akademijos prof. Antano Kondrato vadovaujamą ž. ū. mašinų katedrą, eiti asistento pareigas. Tačiau čia dirbti teko neilgai. Tų metų rudenį Kaune, Vytauto prospekte, buvusiose kapinėse, patriotiškai nusiteikusio jaunimo (daugiausia studentų) buvo surengtas nelegalus viešas Vengrijos revoliucijos metinių minėjimas. Nelaikau savęs disidentu, tačiau, sužinojęs per draugus, ir aš dalyvavau šiame renginyje. Prasidėjus mitingui, į jį greit susirinko daug žmonių, ypač jaunimo, pasigirdo patriotinės kalbos, pagaliau – buvo iškelta trispalvė prie Dariaus ir Girėno buvusio kapo. Aišku, tuojau atsirado būriai milicijos ir ėmė tramdyti mitinguotojus, tačiau, patriotinių jausmų apimti, mitingo dalyviai išsiveržė į Vytauto prospektą ir su šūkais už Vengriją bei su patriotinėmis dainomis patraukė į Laisvės alėją. Čia jau iš Donelaičio ir Kęstučio gatvių apsupo Kauno įgulos kariuomenė ir ėmė visus grūsti į „voronokus“. Kiek buvo sulaikytų, tais laikais niekas neskelbdavo, man pasisekė pasprukti. Tai buvo pirmas ne tik Kaune, bet ir visoje Lietuvoje atviras pasipriešinimas režimui. Aišku, tokiame renginyje negalėjo nebūti KGB agentų ir provokatorių. Todėl nemažai mitingo dalyvių – studentų ir dėstytojų buvo išmesti su „vilko bilietais“, t. y. su atitinkamais įrašais darbo knygelėse. Rytojaus dieną man, dekanu J. Dromantu ir rektoriaus J. Bulavo dėka, pavyko išeiti „sausam“, atleido pagal straipsnį „asmeniškai prašant“. Pasirašant atleidimo įsakymą, įstrigo J. Bulavo žodžiai: „...tokiais metodais vargu, ar ką pakeisite...“ Aš tik žymiai vėliau supratau gilią šių žodžių prasmę...

Turint šviesią darbo knygelę ir inžinieriaus diplomą, 1957 metais gauti darbą problemos nebuvo. Įsidarbinau besikuriančioje Geologijos ir gelmių apsaugos valdyboje prie Ministrų tarybos, vyriausiuoju mechaniku. Čia ir gavau pirmuosius gamybinio darbo įgūdžius. Darbas pagal specialybę – automobilių, traktorių, gręžimo įrenginių ir mechanizmų eksploatavimo ir remonto organizavimas, mechanizatorių mokymas, technikai ir medžiagoms paraiškų – skaičiavimų rengimas. Vėl pasisekė – laikinai viršininku dirbo žemietis aukštaitis geologijos mokslų daktaras Adolfas Vala, todėl greitai pritapau prie kolektyvo. Smulkius

nesklandumus išspręsdavome be didelių problemų. Sistemoje pradėjo dirbti daug draugiškų, nekarjeristų žmonių, nemažai buvusių tremtinių. Supratau, kad tai – patriotiškai nusiteikęs A. Valos dėka. Darbai sparčiai plėtėsi. Man dirbant buvo atrasta ir nustatyta: žvyro atsargos Jurbarko ir Trakų rajonuose, molio telkiniai Švenčionėlių, Kuršėnų ir kt. radimvietėse, šiaurės Lietuvos dolomitų telkiniai, Naujosios Akmenės klintys. Išgręžta šimtai artezinių šulinių kolūkiuose, tęsiama vandenviečių plėtra prie didžiųjų miestų. Dvejus metus vykdėme gintaro paieškas Kuršių mariose, kol pagaliau, audros metu, nuskendo mūsų gręžimo įrenginys su visa platforma. Laimei, išvengta aukų. Pradėjome naftos paieškas ir pirmoji nafta buvo atrasta Marijampolės rajone Kalvarijos gręžinyje. Tai buvo vienas iš pirmųjų man, kaip vyriausiajam mechanikui, dalyvaujant išgręžtas 1000 m gylio gręžinys Lietuvoje, tuo laiku sudėtingu hidrauliniu įrenginiu Zif-1000. Liberalių A. Valos pažiūrų negalėjo nepastebėti „organai“, todėl jis buvo perkeltas į vyr. inžinieriaus pareigas, o viršininku paskirtas Vladas Mikalauskas, vidaus reikalų ministro M. Mikalausko brolis. Jis, turėdamas stiprų užnugarį, geologijos valdyboje įvedė savo diktatūrą. Kai kuriais klausimais, ypač technikos, neturėjo kompetencijos, tačiau jo nuomonė turėjo būti neginčijama. Žinoma, aš neteisingų sprendimų aklaui vykdyti negalėjau. Kilo keli konfliktai, todėl, kai parašiau pareiškimą mane pervesti į Energetikos statybos trestą, jis tą pačią dieną jį pasirašė. Taip baigiau darbą, kaip geologai tarp savęs šmaikštaudavo, „aukso ieškotojų draugijoje“.

Pradėjus dirbti treste vyriausiuoju mechaniku, paaiškėjo, kad 6-iose statybos-montavimo valdybose ir 2-ose remonto mechaninėse gamyklose eksploatuojami apie 120 vnt. krovininių Gaz ir Zil tipo automobilių, 80 vnt. DT-54 ir T-80 traktorių, keliolika 3–5 t kėlimo galios kranų, keli 50–80 arklių galios buldozeriai ir ekskavatoriai, skyriuje radau vieną darbuotoją – topografijos specialistę Alisą Belotelovą, kuri surašydavo ataskaitas, t. y. įvairius popierius ir išsiųsdavo aukštesnėms organizacijoms. Taigi apie technikos tinkamą eksploatavimą ir remonto organizavimą nebuvo kalbos. Tuo metu, t. y. 1961 m., jau buvo įsibėgėjęs kolūkių elektrifikavimas, todėl didėjo elektros tiekimo linijų statyba. Šviesaus atminimo tresto valdytojas Šolomas Grodzenskis, suprasdamas mechanizacijos reikšmę elektrifikavimo darbuose, pavedė sukomplektuoti skyrių ir imtis darbų. Susipažinus su darbų vykdymu, paaiškėjo, kad duobes stulpų statymui darbininkai net esant įšalui kasa laužtuvų ir kastuvų pagalba, medinius stulpus objektuose iškrauna rankomis. Tai vergiškas fizinis darbas, o apie darbų našumą netenka kalbėti. Du darbininkai per dieną iškasa 2–3 duobes stulpų statybai. Reikėjo skubiai spręsti šių darbų mechanizavimo problemas. Į skyrių buvo priimti technikai-mechanikai Konstantinas Krysovas ir Antanas Jundulas. Pakvietėme inžinierių-mechaniką Povilą Uogintą, kuris vėliau išaugo iki tresto valdytojo pavaduotojo. Susidarė ko-

manda, kuri, subūrusi statybos organizacijų vyriausiuosius mechanikus Kazimierą Žvirblį, Algį Pečiūrą, Praną Jakštą, Juozą Augutį, ėmėsi darbo.

Kasmet buvo sudaromi darbų mechanizavimo planai ir jų pagrindu iš TSRS energetikos ir elektrifikavimo ministerijos buvo gaunama technika: gręžimo-stulpų statymo mašinos, teleskopiniai bokšteliai, ekskavatoriai, kranai ir kt. Per 2–3 metus praktiškai buvo mechanizuoti svarbiausi darbų procesai: žemės kasimas, stulpų statymas, pakrovimo-iškrovimo darbai. Buvo įdiegta statybos technikos planinė techninio aptarnavimo ir remontų sistema, kas žymiai sumažino mašinų gedimus objektuose ir kartu statybos-montavimo brigadų prastovas.

Tais laikais už techniką apmokėdavo centralizuotai TSRS energetikos ir elektrifikavimo ministerija, taigi visi stengėsi gauti sau kuo daugiau. Ministerijos paskyra dar nereiškė, kad tikrai gausi tą ar kitą techniką, todėl tekdavo važiuoti į gamyklas, dažnai su lietuviškais „lauknešeliais“. Kasmet važiuodavom gręžimo-stulpų statymo mašinų į Uralo, Volgogrado gamyklas, teleskopinių bokštelių į Lucko, įvairių kranų į Lvovą, Sankt-Peterburgą, net Krasnojarską, automobilių į Maskvą, Gorkį, Minską. Šiam darbui nepakeičiami buvo Algis Statuliavičius ir

*Paminklas atramų statymo elektros tiekimo linijoms mašinai BKG0, Anykščiai, 2007 m.
Iš kairės: J. Pauliukaitis, A. Tautkus, B. Telyčėnas, S. Bilys, S. Bernatavičius,
B. Džiovėnas, J. Balčiūnas, A. Kraujelis*

Vytautas Juodelis. Dauguma nuvykusių reikalus „sutvarkydavo“. Energetikos ministerija kas 2–3 metus organizuodavo sąjungines mechanizatorių konferencijas, jose dalyvaudavome ir mes. Ten užmegzdavome asmeninius kontaktus su gamyklų ir institutų vadovais. Kartą tokioje konferencijoje Kijeve – ypač kietų medžiagų institute (ten buvo sukurti ir gaminami dirbtiniai deimantai), teko skaityti pranešimą tema „Išalusio grunto gręžimas Lietuvos sąlygomis“. Juo susidomėjo vienos laboratorijos vedėjas; po to sudarėme sutartį. Jie tiekia mūsų trestui kietmetalio peiliukus, o mes kas ketvirtį, apibendrinę darbo rezultatus, siunčiame jiems pažymas. Taip buvo išspręsta kietmetalio peiliukų problema, nes jie buvo ypač didelis deficitas visoje TSRS.

Apie gerus santykius su TSRS energetikos ministerija liudija ir tai, kad iš dešimties pirmųjų sąjungoje pagamintų sudėtingų kranų traktorių T-100 bazėje KLEP-7 aukštos įtampos elektros linijų stulpų statybai Nr. 4 ir Nr. 7 buvo paskirti lietuvai.

Aišku, pagrindinį darbą, įsisavinant naują techniką, Lietuvos elektrifikavime atliko statybos organizacijų mechanikai ir darbų vykdytojai. Ypač daug profesionalumo parodė Vytautas Bargelis, Jurgis Endziulaitis, Klemensas Matelis, Algis Šlaitas, Algis Pečiūra, Bronius Žakelis.

Buvo ir kurioziškų atvejų. Pamenu, 1964 m., baigiant pirmąją Lietuvos elektrifikavimo etapą, buvo organizuotas vyriausybės mitingas paskutinio kolūkio prijungimo prie Lietuvos energetikos sistemos proga Biržų rajono Biliūno kolūkyje. Ten pagal programą buvo surengta statybinės technikos paroda, todėl į valstybinės komisijos sudėtį buvau įtrauktas ir aš. Komisija jau prieš dieną turėjo būti mitingo vietoje ir laukti respublikos vyriausybės, taip pat ir CK pirmojo sekretoriaus Antano Sniečkaus. Mitingas turėjo vykti spalio mėnesį, o kaip tik tuo metu, matyt, jau buvo rengiamas Nikitos Chruščiovo „nuvertimas“, todėl net du kartus išvakarėse mitingas buvo atidedamas, nes negalėjo atvykti A. Sniečkus. O kolūkio pagamintas alus laukti negalėjo, todėl pirmininkas prievarta pakviesdavo komisiją į salę, padėdavo puspaltį lašinių, keletą ąsočių alaus ir neleisdavo išvažiuoti, kol jų neištuštinsime. Kartą taip užsisėdėjome gal iki 22 val. ir, gerokai sušilę po žvARBOKO rudens oro, paskubomis išvykome keliais „viliukais“. Atvažiavę į Panevėžį, pasigedome tresto vyr. inžinieriaus Alfredo Petravičiaus, pasirodo jį palikome lauke prie kolūkio kontoros. Laimei jį pastebėjo rajono vadovai ir parsivežė į Biržus.

Kitą kartą, apie 1963 metų ankstyvą pavasarį, pirmą valandą nakties, man paskambino A. Petravičius ir pareiškė: „Staigiai imk „ožį“, t. y. Gaz-69 automobilį ir važiuok pas mane!“ Pasirodo, sėkmadienį vienas gręžimo mašinistų talkino kolūkiečiui gręždamas duobes kažkokiais tvorai Kelmės rajone. Vėliau, jau naktį,

matyt „pasivažiinęs“ grįždamas į bazę plentui, ties Kryžkalniu įvažiavo į griovį ir „užbuxsavo“. Norėdamas išvažiuoti, įjungė hidraulinį įrenginį bei netyčia gręžimo aparatą ir pataikė tiesiai į tarptautinių ryšių kabelį Ryga–Tilžė–Berlynas. Atvažiavę į vietą apie 5 val. ryto, radome jau kelis ekipažus ryšininkų iš Šiaulių ir Skaudvilės kabelių punkto, kurie jau baigė atstatyti laikiną ryšį. Persigandę ryšininkai pranešė, kad nutrauktas ir TASS'o kabelis, o tai jau kvepia diversija, tuo labiau, kad tuo metu Nikita Chruščiovas svečiavosi Švedijoje, kur „auklėjo“ juos už Karolio XII pagerbimą. Laimei, trestas atsipirko keliasdešimties tūkst. rublių bauda, o mes netekome premijų. Tačiau vargšai ryšininkai už visus metus neteko premijų, nors buvo visai nekalti dėl to įvykio.

Kitą kartą Marijampolės rajone, statant elektros tiekimo liniją, pelkėtoje vietoje įklimpo traktorius T-100 ir ėmė skęsti dumble. Darbų vykdytojai paprašė konsultacinės ir techninės pagalbos ištraukti 20 t sveriantį traktorių. Atvykus į vietą, jau buvo matyti tik traktoriaus išmetimo vamzdis (kaminas). Kol bandėme organizuoti vilkikus, traktorius paskendo į 3 m gylio dumblą. Teko jį „palaidoti“ visam laikui.

Dar vienas įsimintinas atvejis kaip kūrėme (steigėme) Petrašiūnų autotransporto įmonę. Baigus statyti Kauno HE, Petrašiūnuose liko statybos autoūkis ir jo gamybinė bazė, priklausanti Leningrado tresto valdybai „Litovenergostroj“. Į ją pretendavo Lietuvos automobilių transporto ir plentų ministerija ir energetikos statybos trestas, besirengiąs steigti savo autotransporto įmonę. 1963 metų pavasarį iš Leningrado tresto į Kauną atvyko įgaliotas darbuotojas perduoti autoūkį mums ir autotransporto ministerijai. Iš mūsų pusės tresto valdytojas Š. Grodzenskis įgaliojo mane ir su maža „premija“ komandiravo į Kauną, įpareigodamas, kuo naudingiau priimti autobazę ir automobilius. Derybas vedėme kartu su energingu Petrašiūnų SMV autoskyriaus viršininku Petru Čižausku. Leningrado tresto atstovas N. Jamovas pasirodė „sukalbamas“ žmogus ir lietuviško vaišingumo gerbėjas. Dalykinė bazės, remonto įrengimų bei automobilių apžiūra vyko nuo 10 iki 12 val., o vėliau „derybos“ buvo tęsiamos gražiame miškelyje ant Kauno marių kranto... Ir taip tris dienas, kol pagaliau sutarėme visą bazę su remonto įrengimais perduoti trestui, įskaitant 80 krovininių automobilių. Ketvirtą dieną toje gražioje gamtos aplinkoje pasirašėme perdavimo-priėmimo aktą. Po poros mėnesių buvo įkurta Petrašiūnų autotransporto įmonė, čia sukoncentruota apie 80% viso tresto autotransporto. Viršininku buvo paskirtas Vytautas Gritėnas, dirbęs Petrašiūnų SMV vyriausiuoju mechaniku. Pažymėtina, kad šios įmonės vadovu jis dirbo 33 metus iki pat likvidavimo 1996 metais. Tai vienintelis atvejis iš visų 13 tresto įmonių ir organizacijų, kai vadovu dirbama nuo įmonės įsteigimo iki jos likvidavimo. Grįžtant prie tresto statybos darbų mechanizavimo, tenka pabrėžti, kad apie 1970 metus jau visi pa-

grindiniai statybos-montavimo darbų procesai – žemės kasimas, konstrukcijų montavimas, pakrovimas-iškrovimas buvo vykdomi mechanizuotu būdu. Tresto organizacijos jau naudojo per 400 vnt. įvairių automobilių, per 200 ekskavatorių, buldozerių ir kt. žemės kasimo mašinų, apie 100 įvairios paskirties ir kėlimo galios stacionarių ir savaeigių kranų, daug kompresorių, siurblių ir kt. mažosios mechanizacijos prietaisų. Aišku, pagrindinis rūpestis kaip efektyviai ir saugiai panaudoti šią techniką, gulė ant darbų vykdytojų ir meistrų pečių. Tačiau techninę mechanizmų eksploataciją, jų remontą, mechanizatorių mokymą saugių darbo metodų betarpiškai vykdė mechanikų tarnybos. Tresto vyriausiojo mechaniko skyriuje aktyviai pasidarbavo inž. mechanikai: Povilas Uogintas, Henrikas Sirgedas, Antanas Kazickas, Jonas Kiauleikis, Alfredas Jakeliūnas bei darbuotojai: Konstantinas Krysovas, Anatolijus Timofejevas, Elena Kaziulienė, Zenonas Cikanavičius. Didžiausias darbo krūvis vis dėlto teko organizacijų vyr. mechanikų skyrių darbuotojams. Profesionaliai ir sumaniai mechanizavimo problemas sprendė inžinieriai mechanikai: Vytautas Bargelis, Bronius Žakelis, Jurgis Endriulaitis, Klemensas Matelis, Juozas Repšys, Algis Pečiūra, technikai Algis Statulevičius, Algis Dudėnas ir kt.

Sparčiai didėjant Lietuvos elektrifikavimo ir stambių energetikos objektų statybos darbams, augo darbuotojų skaičius, todėl iškilo būtinybė įkurti tresto organizacijų profesines sąjungas jungiantį organą. Kaip žinoma, sovietiniais laikais įmonių ir organizacijų kolektyvai beveik 100% jungėsi į profesines sąjungas, nes materialiai buvo suinteresuoti. Ne profsąjungos narys ligos ar kitu nedarbingumo atveju galėjo pretenduoti tik į 50% įstatymais numatytos socialinės pašalpos, sunkiau buvo apsirūpinti būstu, turėjo 100% sumokėti už sanatorinio gydymo ar poilsinį kelialapį ir panašiai. Septintojo dešimtmečio pabaigoje tresto sistemoje dirbo per 2000 profsąjungos narių. Taigi 1979 m. įvyko visų energetikos statybos tresto įmonių ir organizacijų profsąjungų konferencija, kuri išrinko tresto profsąjungų jungtinį komitetą. Jo pirmininku buvau išrinktas aš, pavaduotoju – inžinierius Šarūnas Vabuolas, nariais – visų tresto organizacijų atstovai, daugiausia profkomitetų pirmininkai, dirbantys visuomeniniais pagrindais.

Bene formaliausiai darbas vyko gamybinio-masinio darbo komisijoje, kur vadinamasis „socialistinio lenktyniavimo“ organizavimas praktiškos reikšmės neturėjo, nes „nugalėtojais“ buvo paskelbiami kolektyvai, pasiekę geriausių gamybinių rodiklių pagal administracijų duomenis. Tiesa, socialinio draudimo, kurortinio gydymo ir poilsio respublikos ir sąjungos kurortuose klausimai priklausė šiai komisijai, tad sanatorinio gydymosi kelialapiais, kam to reikėjo, per kalendorinius metus, nebūtinai vasaros sezono metu, buvo aprūpinami visi norintieji pasigydyti.

Nemažą darbą profsąjungos jungtinis komitetas vykdė gerinant darbų saugą. Ypač neblogai padirbėta, kai darbų saugos komisijai vadovavo energingas ir ini-

Energetikos statybos tresto įmonių profsąjungų komitetų pirmininkai, 1981 m.

Iš kairės sėdi: A. Griganavičienė, A. Kraujelis, J. Luciuk;

stovi: A. Jauniškis, nežinomas, A. Nognius, A. Jakutis, V. Maleckas, nežinomas, B. Kazlauskas, A. Šermukšnis, R. Pieškus, P. Bilyš

ciatyvus Kauno MK profkomiteto pirmininkas Algimantas Jauniškis. Du kartus per metus buvo šaukiami bendri su administracija išplėstiniai jungtinio komiteto posėdžiai, kuriuose dalyvaudavo visų EST organizacijų vadovai bei profsąjungų aktyvas. Buvo išklausoma vadovų ir atsakingų už darbų saugą ataskaitos, išanalizuojami trūkumai ir numatomos priemonės darbų saugumui užtikrinti. Šios priemonės buvo planuojamos iš anksto, todėl organizacijų atsakingi darbuotojai stengdavosi šio darbo neapleisti – mokydavo personalą saugių darbo metodų, tikrindavo statybinės technikos būklę, stiprindavo darbo drausmę. Kas žino, gal visos šios priemonės išgelbėjo ne vieną energetikos statytoją nuo invalidumo, o gal ir nuo žūties. Juk visi žino, kaip pavojinga dirbti arti veikiančių elektros įrenginių, su sudėtinga ir pavojinga statybine technika, tuo labiau, kad darbai vienu metu buvo vykdomi visoje Lietuvoje, praktiškai visuose rajonuose.

Nežiūrint į tai, kad tresto organizacijų darbuotojai dirbo visoje Lietuvoje, buvo bandoma muzikos ir dainos mylėtojus suburti į meno saviveiklos kolektyvus. Tokie kolektyvai ilgiau ar trumpiau gyvavo Petrašiūnų ATĮ, Šiaulių EEG, Klaipėdos MR, Vilniaus TE-3 SMV. Pastarosios kolektyvui profsąjungos jungtinis komitetas nupirko ir perdavė modernių estrados muzikos instrumentų komplektą. Tačiau žymesnio meninio lygio šie kolektyvai nepasiekė. Daugiau kultūrinio darbo baruo-

se nuveikta organizuojant pažintines keliones po to meto sovietines respublikas. Kasmet buvo surengiamos dvi trys turistinės kelionės po 30–40 profsąjungos narių, asmeniškai apmokant 20–30% kelialapio kainos. Taip buvo aplankyta: Uzbekijos įžymybės – Samarkandas bei Buchara, Sankt Peterburgas ir Krymas, Maskva ir vadinamasis Rusijos auksinis žiedas (Jaroslavlis, Suzdalė, Nižnij Novgorodas), Talinas ir Užkarpatė, Tbilisi ir Archangelsko srities Rusijos šiaurės architektūros paminklai ir kt. Darbuotojų vaikams moksleivių atostogų metu kasmet už simbolinę kainą būdavo organizuojamos pažintinės ekskursijos į Sąjungos respublikas ir kultūros centrus – Maskvą, Sankt Peterburgą, Rygą, Taliną, Minską, Krymą.

Turbūt daugiausia, suburiant tresto organizacijų kolektyvus, pasitarnavo kasmet rengiamos spartakiados. Daugelyje organizacijų buvo įkurti sporto kolektyvai, ypač tose, kurios turėjo geresnes sporto bazines. Tai Elektros tiekimo linijų SMV, Vilniaus TE-3 SMV, Petrašiūnų gelžbetoninių atramų gamykla, Šiaulių eksperimentinė elektros konstrukcijų gamykla, Anykščių MK.

Pirmoji energetikos statybos tresto organizacijų spartakiada įvyko Marijampolės MK 1964 metais, į kurią atvyko apie 60 sportininkų iš 7 tresto organizacijų ir čia buvo nutarta spartakiadas rengti kas metai. Tačiau iki jungtinio komiteto įkūrimo jos buvo nereguliarios, silpnai organizuotos, vykdavo vieną dieną, todėl nebuvo tokios efektyvios ir mėgstamos. Tik įkūrus jungtinį komitetą, pasitelkus

Vasaros spartakiada. Finišuoja kroso rungties sportininkai, 1981 m., Šventoji

Nugalėtojų apdovanojimas. EST spartakiada, Šventoji, 1985 m.

Iš kairės: K. Žvirblis, S. Bilys, A. Kraujelis, J. Petronis, T. Versockaitė, A. Gaidimauskas, E. Vitkauskienė, nežinoma, V. Gritėnas, P. Kavaliauskas, P. Verksnys, A. Barzdaitis

sporto metodininkus ir ypač sporto entuziastą, tresto inžinierių Vytautą Kiaušą, jungtinio komiteto darbuotojus: Adolfą Mainelį, Teresę Versockaitę, spartakiados tapo gerai organizuotais renginiais. Per paskutinį dešimtmetį kasmet vykdavo dvi spartakiados – vasaros ir žiemos, su sezonais atitinkančiomis sporto šakomis. Į vasaros spartakiados programą įeidavo sporto rūšys: krepšinis, tinklinis, krosas, svarsčių kėlimas, virvės traukimas, sportinė žūklė. Žiemos spartakiadų programoje: slidinėjimas, stalo tenisas, šachmatų ir šaškių turnyrai, poledinė žūklė. Tresto gyvavimo laiku įvyko per 30 spartakiadų. Jos kas metai buvo rengiamos vienoje pagal eilę organizacijų, kuri buvo vadinama spartakiados šeimininke. Į vasaros spartakiadas atvykdavo apie 150, o į žiemos spartakiadas – 100 sportininkų, todėl spartakiadų šeimininkams teko nemažai organizacinio darbo aprūpinant dalyvius nakvyne, maitinimu, sporto bazėmis, saugumo ir tvarkos užtikrinimu. Spartakiados tapdavo kolektyvų draugystės šventėmis, ypač po varžybų dienos įsiliepsnojus laužui arba salėje vakaronės metu, nes sporto aikštelėse ar rungtyse jie buvo priešininkai, o vakare draugai ir bičiuliai. Kaip įprasta, pasibaigus spartakiadai, buvo operatyviai susumuojami sporto rezultatai, nustatomi nugalėtojai ir prizininkai pagal sporto rūšis ir apskritai visoje spartakiadoje. Iškilmingoje aplinkoje teisėjų

kolegija paskelbdavo rezultatus ir įteikdavo nugalėtojų komandai tresto ir jungtinio komiteto pereinamąją taure, apdovanodavo prizininkus. Nugalėtojais daugiausia kartų tapo Šiaulių EEG sportininkai. Prizininkais dažniausiai tapdavo Petrašiūnų GAG, Marijampolės MK, energetikos statybos tresto aparato ir gamybinio-technologinio komplektavimo valdybos jungtinė komanda, Petrašiūnų ATĮ, Vilniaus TE-3 statybos-montavimo organizacijų sportininkai.

Prizininkų komandos I, II ir III vietos laimėtojos buvo apdovanojamos tauremis ir prizais, o komandų nariai asmeninėmis dovanomis. Spartakiados šeiminkai suruošdavo atsisveikinimo vakarienę, kurios metu atsirasdavo ir alaus statinaitė, todėl, truputį pailsėję, pabendravę su kitais kolektyvais, sportininkai pakilios nuotaikos grįždavo į namus. Įsimintiną įspūdį spartakiados paliko dar ir todėl, kad jos buvo rengiamos gražiausiose Lietuvos vietovėse – Dubingiuose, Neringoje, Juodkrantėje, Anykščių Šilėlyje, Šventosios poilsio bazėje „Energetikas“, Birštono turistinėje bazėje, Kačerginės kurorte ir kt. Labai geranoriškai organizuojant spartakiadas prisidėjo organizacijų vadovai: Alvydas Bitinas, Viktoras Antanavičius, Vytautas Gritėnas, Vytautas Danilevičius, Petras Kavaliauskas. Daug darbo, sugebėjimų ir pasišventimo šiame darbe įdėjo spartakiadų vyriausieji teisėjai: Vytautas Paznanskis ir Alfonsas Kraujelis, o taip pat Vytautas Kiaušas.

Aktuali buvo apsirūpinimo būstu problema bei tinkamų buities sąlygų gamyboje užtikrinimas. Taigi profsąjungos jungtinis komitetas nemažai nuveikė organizuojant ir pravedant konkursus geriausiai gamybos bazei, darbuotojų bendrabučiams ir ypač kilnojamiems bendrabučiams išaiškinti.

Kaip žinome, sovietų laikais gyvenamieji daugiabučiai namai likdavo kaip valstybės nekilnojamas turtas. Būstas darbuotojams juose buvo suteikiamas nemokamai, naudotis neribotam laikui. Tai buvo didelė socialinė parama žmonėms, gaunantiems, palyginus, nedidelį atlyginimą už darbą. Būstas darbuotojui buvo skiriamas bendru administracijos ir profsąjungos komiteto sprendimu, todėl čia profsąjungos, kaip kolektyvinio organo, reikšmė socialiniu požiūriu teisingai paskirstyti butus buvo lemiamą. Organizacijose buvo sudaromos eilės būstui gauti pagal vyriausybės patvirtintų nuostatų kriterijus.

Reikia pažymėti, kad per 14 profsąjungos jungtinio komiteto gyvavimo metų, nei korupcijos, nei didelių pažeidimų atvejų šiais klausimais nebuvo. Žengiant į Lietuvos nepriklausomybės metus, įskaitant Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statytojus, jau buvo suteikiama kasmet apie 150 butų tresto sistemos darbuotojams, didelę dalį jų pastatė pačios tresto organizacijos.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad tresto profsąjungų jungtinis komitetas įnešė svarų indėlį į darbuotojų socialinių reikmių tenkinimą: butų – buities sąlygų gerinimą, saugių darbo sąlygų kontrolę, poilsio ir sanatorinio gydymo organizavi-

*Energetikos statybos tresto darbuotojai „Baltijos kelyje“, 1989 m.
(autostrada Vilnius–Panevėžys, 17 km)*

mą, kultūros priemonių lankymą, sporto vystymą, sveikatingumo propagavimą. Šiame darbe daug energijos ir pasišventimo įdėjo profkomitetų pirmininkai: Kauno MK Antanas Jauniškis, Petrašiūnų ATĮ Jadvyga Luciuk, Marijampolės MK Elena Vasiliauskienė, Petrašiūnų MR Vytas Maleckas, Kruonio HA SMV Marytė Balnienė, elektros tiekimo linijų SMV Antanas Šermukšnis, Vilniaus TE-3 SMV Janina Lapėnienė, Panevėžio MK Antanas Gaidamavičius.

1984 metais trestui buvo perduota Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyba. Vadovu paskirtas Rimvydas Jakubonis, jo pavaduotoju Rimgaudas Rastenis, o aš – tresto valdytojo pavaduotoju Kruonio HAE socialiniams reikalams. Pradėjus darbą, paaiškėjo, kad ne visiems mes pageidautini, ypač sprendusiems būstų aprūpinimo klausimus. Tačiau malonu, kad mus geranoriškai sutiko pagrindinių statybos padalinių vadovai: Vidmantas Bakšys, Vytautas Samsonas, Algimantas Vilutis, statybos vyriausiasis inžinierius Jonas Velaniškis. Sutelktomis jėgomis, ypač pasiaukojamu R. Jakubonio darbu, jau po metų statyba ėmė vykdyti statybos-montavimo darbų planus, ko per ankstesnius metus nebuvo pasiekta. Tačiau reiklumas gerai dirbti ir spręsti socialines problemas, remiantis socialinio teisingumo ir tada galiojusių įstatymu pagrindu, ne visiems patiko. Pasipylė skun-

dų, ypač iš subrangos (sąjunginių) organizacijų, srautas Ministrų tarybai, respublikos profesinių sąjungų Tarybai, LKP centro komitetui, dažnai nurodant, kad skriaudžiami atvykę iš didžiosios Tėvynės. Šių skundų nepagrįstumo įrodinėjimas atimdavo daug laiko ir bereikalingos nervinės įtampos. Ne kartą buvome kviečiami „ant kilimo“ į Ministrų tarybą, LKP CK. Dažnai tokie svarstymai baigdavosi niekuo arba net kurioziškai. Kartą aš, VGEEV viršininkas A. Mikužis, EST valdytojas S. Šimkūnas ir profsąjungos respublikinio komiteto pirmininkas S. Žarskis buvome pakviesti pas LKP CK skyriaus vedėją L. Maksimovą. Atvykus, jo sekretorė įspėjo, kad vedėjas smarkiai supykęs. Ir iš tikrųjų, jis vietoje pasisveikinimo, pareiškė, kad blogai dirbame su žmonėmis, skriaudžiamė atvykusius į statybą dirbti, pagaliau neteisėtai iškeliame iš butų ir bendrabučių, ypač rusų tautybės žmones. Baigdamas plejadą kaltinimų, pareiškia: – „kuris pirmas kalbėsitė?“ S. Šimkūnas paveda pirmam kalbėti man, kaip betarpiškai kuruojančiam šiuos klausimus statyboje. Aš paaiškinau, kad reikalavimai ir darbo drausmės, ir apsirūpinant būstais taikomi visiems, neatsižvelgiant į tautybę. Pasakiau keletą pavardžių ir pareiškiau, kad tie skundikai atvyko į statybą ne dirbti, o apsirūpinti būstu. Pabrėžiau, kad ir ateityje reikalavimai bus taikomi visiems vienodai. Savavališkai užgrobę arba apgaulės keliu gavę per didelį būstą, ir ateityje, įstatymais nustatyta tvarka, bus perkeliami teismo sprendimu į mažesnę plotą. Toks mano aiškinimas vedėjo netenkino, todėl mane nutildęs, pikta tarė: – Kažkoks teisėjukas nusprendžia ir jūs imate vykdyti! Supratęs, kad rimto dialogo nebus ir pasigavęs išsireiškimą „teisėjukas“, atsakiau: – „Vedėjau, ne teisėjukas, o liaudies teismas Lietuvos TSR vardu!“ Trumpam tapo visiška tyla, tik Mikužis, atrodo truputį šyptelėjo. Matyt, pataikiau taikliai atsakyti, todėl vedėjo tonas visai pasikeitė. Nereikalavo kitų pasisakyti ir jau ramiai paprašė pasistengti, kad nebūtų skundų. Tuo šis iškvietimas ir baigėsi.

Kruonio HAE statybvietė buvo 30 km nuo Kauno ir tiek pat nuo Elektrėnų, o absoliuti dauguma statybininkų gyveno kaip tik šiuose miestuose. Autobusais mus aptarnavo Kauno autobusų parkas ir Vievio ATJ. Reikėjo dirbti net trimis pamainomis per parą, todėl jie nebuvo suinteresuoti šiuo darbu. Kildavo konfliktų dėl darbininkų vežimo grafikų nesilaikymo. Jie savo ruožtu keldavo didelius reikalavimus keliams arba prie visų statybos barų įrengti žmonių išlaipinimo platformas. Pagaliau radome kompromisą ir didelių problemų nekildavo, nors tuo metu Vievio ATJ vadovavo reiklus ir principingas vadovas Stasys Dailydka (dabartinis Lietuvos geležinkelių vadovas).

Daug energijos ir darbuotojų sumanumo reikalavo darbininkų maitinimas, tuo labiau, kad dauguma statybos padalinių dirbo dvi pamainas, o kai kurie – net tris per parą. Statyboje veikė gerai įrengta 250 vietų savitarnos valgykla ir 10 bufetų, pateikiančių šiltą maistą. Dirbo pramoninių prekių parduotuvė. Taigi aprū-

pinti maisto ir pramonės prekėmis, esant visuotiniam deficitui, reikėjo nemažai pastangų ir išradingumo. Šiame darbe buvo nepakeičiamas, matyt prekybininku gimęs, Elektrėnų darbininkų aprūpinimo skyriaus darbuotojas Jonas Simonaitis. Dėl maisto kokybės ir asortimento nusiskundimų buvo nedaug.

Bene sunkiausiai buvo sprendžiami darbininkų aprūpinimo būstu klausimai. Tuomet, esant darbo jėgos trūkumui, telkti darbininkus tokiai stambiai statybai galima buvo tik suteikiant gyvenamąjį plotą. Ši problema išspręsta Prano No-reikos pasiūlymu – atsisakyti gyvenvietės (barakų) statybos Kruonyje, o statyti gyvenamuosius namus Elektrėnuose, laikinai paverčiant juos bendrabučiais. Taip iki 1990 metų iš Kruonio HAE sąmatos Elektrėnuose Vilniaus namų statybos kombinatas pastatė per 30 daugiabučių namų (apie 1000 butų). Dauguma jų buvo laikini bendrabučiai, todėl tik atėjus dirbti, iškart buvo suteikiamas būstas. Dabar šie namai yra Elektrėnų gyvenvietės puošmena, čia ir dabar gyvena dauguma Kruonio HAE eksploatacinio personalo. Be to, suteikėme 250 butų Kauno mieste darbininkams, neprikaištingai dirbusiems statyboje ne mažiau kaip 3 metus. Būstas buvo visiems aktualus, todėl kildavo kurioziškų incidentų. Kartą į mano darbo kabinetą užėjo apie 10 statybos autotransporto įmonės vairuotojų, užspendė mane į kampą ir griežtai pareikalavo pakeisti, jų nuomone, neteisingą sprendimą. Po poros valandų aiškinimosi, teko imtis diplomatijos – kviesti arbitru vyr. inžinierių Joną Velaniškį. Jis, kaip neginčijamas autoritetas, mane „išlaisvino“.

Bene daugiausia psichologinio smurto patyrėme, kai statybą užsipoilė „žalieji“ ir jiems talkinę garsūs mokslininkai, aiškiai norėdami užsidirbti politinių dividendų. Vienas akademikas paskelbė, kad avarijos metu Kauno mariose nuvilnys 1,5 m aukščio banga, kuri nušluos ne tik hidroelektrinę, bet ir Kauno miestą. Kitas, medicinos žinovas, pareiškė, kad kasant žvyrą Kauno marių dugne bus paliestos buvusios Napoleono karo laikų kapinės su mirusių nuo maro palaikais ir kils maro epidemija. O garsus akademikas, pirštais patrynęs betono gumulą, nustatė, kad statybinės konstrukcijos subyrės nuo pirmų virpesių... Dar gražiau, kai žymus JAV gamtosaugininkas, vėliau tapęs Lietuvos prezidentu, vieno spaudos leidinio korespondentui pareiškė, kad jis surinktų visą Lietuvos dinamitą ir pakištų po elektrinės pamatais.

Patikėjęs šiais populistiniais, nieko bendra su realybe neturinčiais pareiškimais, Kauno miesto ir Kaišiadorių rajono jaunimas, daugiausia moksleiviai ir paaugliai, blokavo atplukdytų iš Sankt Peterburgo hidroturbinų darbo ratų iškrovimą prie Kauno hidroelektrinės.

Pagaliau atėjo Sąjūdžio laikai. HAE statyboje susibūrė iniciatyvinė grupė Sąjūdžiui remti. Ji surengė mitingą, į kurį, 800 vietų salėje, susirinko apie 1000 statybininkų. Buvo ir skeptiškai nusiteikusių, tačiau absoliuti dauguma buvo pakilios

nuotaikos, tuo labiau, kad pirmą kartą buvo iškelta trispalvė. Į mitingą atvyko ir Kauno Sąjūdžio vadovų delegacija su būriu jaunimo. Vos prasidėjus mitingui į statybininkus kreipėsi Česlovas Stankevičius (vėliau 2008–2012 m. ėjęs Lietuvos Seimo pirmininko pavaduotojo pareigas) ir pareiškė, kad visi esame Lietuvos priešai!.. Turime mesti darbą HAE statyboje ir eiti statyti Kauno valymo įrenginių. Žinoma, po tokio akibrokšto niekas nenorėjo kalbėti ir veltis į beprasmiškus ginčus. Einant iš salės kartu su šviesios atminties HAE statybos vyriausiuoju inžinieriumi Jonu Velaniškiu, jis giliai susijaudinęs pasakė – aš visą gyvenimą paaukojau Lietuvos energetikos statybai, galvodamas, kad dirbu Lietuvos žmonėms, savo šalies gerovei. O šė tau – esu jos priešas! Tai aiškus pavyzdys, kaip siekiant politinių dividendų, nesiskaitoma su bendravimo kultūra bei etika. Nežiūrint viso to psichologinio smurto, statybininkai tęsė darbus, kol buvo paleisti 4 energoagregatai vietoje, pagal projektą, numatytą 8. Šiandien Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė, viena moderniausių tokio tipo elektrinių Europoje, dirba nešdama energiją ir šviesą Lietuvos žmonėms.

Trumpai apie energetikos objektų statytojų klubą (EOSK).

Kaip buvo pažymėta „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ knygoje, išleistoje 2006 m., įkūrėme EOSK, kuriam šiais metais sukako aštuoneri. Turime paramos gavėjų statusą, todėl pirmaisiais metais mus paremdavo Klaipėdos, Vilniaus, Kauno, ypač Marijampolės, statybos organizacijos. Tačiau, paskutiniu metu, per

Po Energetikos objektų statytojų klubo steigiamojo susirinkimo, Kaunas, 2004 m.

Septyniiasdešimtmečio proga sveikinami A. Patkanka, J. Nekrašas, A. Stumbras, 1997 m.

Iš kairės sėdi: A. Kraujelis, J. Uldinskas, A. Patkanka, J. Nekrašas, A. Stumbras, E. Lopataitė; stovi: V. Merkys, S. Šimkūnas, V. Šlekys, J. Pauliukaitis, S. Bilys, V. Paznanskis, P. Uogintas

Energetikos objektų statytojų klubo narių susitikimas Kaune 2007-12-18.

Iš kairės stovi: V. Bargelis, J. Endziulaitis, P. Uogintas, V. Merkys, J. Pauliukaitis, S. Černauskas, B. Džiovėnas, A. Vilutis, J. Tamonis, A. Andriuškevičius, V. Bakšys, A. Dragunevičius, J. Uldinskas; sėdi: B. Telyčėnas, S. Bilys, V. Gritėnas, A. Kraujelis, V. Paznanskis, B. Žakelis

didelius vargus, gauname tik tikslinę paramą – išleisti knygas ar įrengti bareljefą nusipelnusiam energetikos statytojui. Mūsų pagrindinė veikla yra sekti energetikos vystymosi tendencijas Lietuvoje ir už jos ribų, pasveikinti klubo narius jubiliejų proga, susirgusius – aplankyti, išėjusius anapilin – palydėti į amžino poilsio vietą, organizuoti knygų leidybą ir kt. Kasmet surengiame klubo nariams ekskursijas į energetikos objektus ir žymias Lietuvos vietas. Įrengėme atminimo lentas buvusiems energetikos statytojams: T. Bitinui, A. Petravičiui, R. Jakuboniui, K. Žvirbliui technikos muziejuje Vilniuje, J. Nekrašui ir J. Velaniškiui Lietuvos elektrinėje Elektrėnuose.

Aktyviausiai klubo veikloje dirba jo pirmininkas V. Gritėnas, V. Merkys, V. Petronaitis, S. Bilys, pastarasis jau išleido tris knygas apie Lietuvos energetikos istoriją. Ši knyga taip pat yra EOSK darbo rezultatas. Klubo narių susirinkimams bei šios knygos redkolegijos darbui patalpas geranoriškai suteikia technikos (energetikos) muziejus Vilniuje. Už tai reiškiame padėką jo direktorei Rasai Augutytei.

Juozas Bartlingas

KAUNO HE

Kauno hidroelektrinė (Kauno HE) – didžiausia elektrinė Lietuvoje, naudojanti elektros energijos gamybai atsinaujinančius išteklius.

Tik Kauno HE ir Kruonio HAE gali pačios pradėti veikti ištikus visuotinei (totalinei) energetinės sistemos avarijai ir užtikrinti sistemos autonomiją atsistatymą po avarijos.

KHE žemių užtvankos statybos pradžia

KHE agregatų pamatai (apie 1958 m.)

KHE mašinų salė po statybos

Svarbiausios Kauno HE statybos datos:

- 1955 m. 10 mėn. – statybos pradžia;
- 1959-07-10 – užtvindyta dauba;
- 1959-07-19 – užtvėnkta Nemuno vaga;
- 1959-11-05 – įjungtas pirmas hidroagregatas;
- 1959-12-23 – įjungtas antras hidroagregatas;
- 1960-02-26 – įjungtas trečias hidroagregatas;
- 1960-04-19 – įjungtas ketvirtas hidroagregatas.

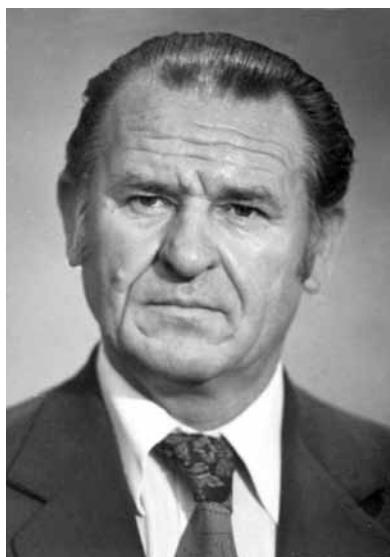
Pagrindiniai hidroelektrinės duomenys:

- Kauno HE – vagos tipo hidroelektrinė, nutolusi nuo Nemuno žiočių 224 km;
- Galia 100,8 MW;
- Hidroagregatų skaičius – 4;
- Viršutinio bjefo altitudė 48 m;
- Nominali patvankos altitudė 44 m;
- Nupylimo uždorių skaičius – 3.

Pirmasis elektrinės direktorius, dirbęs nuo statybos pradžios iki 1960 m., Vladas Stukas.

KHE mašinų salė po rekonstrukcijos

Mykolas Mankevičius

Antrasis direktorius, dirbęs nuo 1960 m. iki 1992 m., Mykolas Mankevičius (1929-10-05–2010 m.).

Nuo 1992 m. elektrinei vadovauja Juozas Bartlingas.

Pastačius Kauno HE, jos galia buvo 90 MW (4×22,5 MW agregatai) ir tai buvo tuo metu galinčiausia elektrinė Lietuvoje, nuo kurios 110 kV skirstyklos buvo nutiestos elektros linijos į Vilnių ir Šiaulius, taip prasidėjo energetinės sistemos kūrimas.

Elektrinėje dirbo daug aukštos kvalifikacijos inžinierių, kurie užtikrino įrangos ir statinių patikimą darbą: Vytautas Porutis, Stanislovas Danyla, Sebastinas Bagdonavičius, Gediminas Stankevičius, Ramūnas Muralis ir kt.

Šių specialistų dėka elektrinės įranga buvo nuolat tobulinama ir septintame bei aštuntame dešimtmetyje buvo pakeistos turbinų darbo ratų kameros, rekonstruoti generatoriai bei kitos sistemos ir elektrinės galia padidinta iki 100,8 MW.

Elektrinė sėkmingai dirbo 45 m. ir tuomet, pagal Nacionalinės energetikos strategijos įstatymą, buvo pradėta ruošti elektrinės rekonstrukcijos galimybių studija (2002–2004 m).

Kartu buvo pasinaudota galimybe, tik įstojus Lietuvai į Europos Sąjungą, gauti negrąžinamą paramą iš Europos struktūrinių fondų – 29,2 milijonų Lt.

Rekonstrukcijos sutartis buvo pasirašyta 2005-07-05, su ALSTOM koncernu, 125 milijonams litų.

Pagrindiniai projekto uždaviniai buvo – elektrinės visos įrangos atnaujinimas, valdymo ir reguliavimo procesų tobulinimas, aplinkos apsaugos gerinimas.

Rekonstrukcijos Projekto vadovu ir Inžinieriumi buvo paskirtas Kauno HE direktorius Juozas Bartlingas.

Rekonstrukcijos darbai vyko dviem etapais:

I etapas – 2-jo bloko, jo pagalbinių įrengimų ir bendrastotinių įrengimų atnaujinimas, vyko nuo 2006-10-30 iki 2008-12-12.

II etapas – 1-jo bloko, jo pagalbinių įrengimų ir bendrastotinių įrengimų atnaujinimas, vyko nuo 2009-01-04 iki 2010-03-19.

Pasiekti projekto rezultatai:

- 4 proc. didesnis agregatų veiksmingumas, naujų turbinų maksimalus efektyvumas – 94,5%;

Turbinos darbo rato modelis

Naujas KHE turbinos darbo ratas

- 3 kartus didesnis patikimumas ir garantuota energetikos sistemų atkūrimo po visuotinės avarijos galimybė;
- užtikrintas reikiamas hidroelektrinės reguliavimo diapazonas ir kokybė;
- daugiau nei 25 metais pratęstas hidroelektrinės eksploatavimo laikas;
- agregatų kapitalinių remontų periodiškumas prailgintas nuo 5 iki 25 metų;
- mechaninių teršalų, patenkančių į Nemuną aukščiau Kauno HE, surinkimas ir utilizavimas iki 90 proc.

- veiksmingesnė aplinkos apsauga;
- užtikrinta priešgaisrinė sauga, pagal galiojančius standartus,
- elektrinė atitinka ENTSO techninius reikalavimus, keliamus lygiagrečiai dirbančių energetikos sistemų elektrinėms.

Kauno hidroelektrinė iki rekonstrukcijos vidutiniškai per metus gamino 360 TWh elektros energijos, bet rekonstravus įrangą elektros energijos gamyba išaugs iki 380 TWh.

Ši elektrinė ne tik gamina daug energijos iš atsinaujinančių šaltinių, bet vykdo kitas labai svarbias valstybei, miestui ir LR energetikos sistemai funkcijas – tarnauja geležinkelio ir autotransporto tiltu, saugo Kauno miestą nuo potvynių, dalyvauja elektros energetikos sistemos reguliavime.

Pranas Noreika

IŠ DANGAUS MANA NEBYRĖJO

Lietuva jau skaičiuoja antrą šimtmetį nuo pirmosios lemputės, įžiebtos Rietave 1892 metais. Ilgas ir sunkus buvo kelias iki Biliūno „Laimės žiburio“, kol visa Lietuva buvo visiškai elektrifikuota, turėjo 6.156 MW galingumą ir gamino 28 milijardus kilovatvalandžių per metus.

Didysis elektrifikavimo žygis prasidėjo nuo Kauno hidroelektrinės statybos 1950 metais. Pildėsi tautos svajonė turėti pigios elektros. Nematyti statybos mastai, galingos technikos gaudimas ir daugybė skubančių statytojų pakerėdavo lankytojus iš visos Lietuvos. Spauda, radijas daug pasakojo apie jaunus inžinierius, kurie dirbo Kauno HE statyboje. Visi žinojo Joną Velaniškį ir kitus žymiausius elektrinės statytojus. Tai įkvėpė pasitikėjimą savo jėgomis, kad mes – lietuviai – galime padaryti fantastiškus darbus. Bet tai buvo tik pradžia...

Dar buvo toli iki Kauno HE statybos pabaigos, kai tuometiniai Lietuvos vadovai Antanas Sniečkus ir Motiejus Šumauskas, Aleksandras Drobnys, mokslininkai Algirdas Žukauskas, Kazimieras Baršauskas, energetikai Justinas Nekrašas, Algirdas Stumbras, Juozas Linkaitis ir kiti suprato, kad norint pakeisti Lietuvos žmonių gyvenimą, vystyti pramonę, reikia galingo energijos šaltinio. Planinėje sistemoje turėtų būti viskas paprasta – projektuotojas paskaičiavo, planuotojai patikrino, valdžia patvirtino ir – pirmyn. Visi gaus elektros iš bendro tinklo. O jeigu tame tinkle trūksta, reikia skubiai jį papildyti. Štai čia ir prasidėjo karas su Latvija. Jie nori statyti hidroelektrines ant Dauguvos, bet statybos užtruktų ilgai, ir elektros būtų mažai. Lietuvos nuomone, šiluminę elektrinę galima pastatyti kelis kartus greičiau ir elektros užtektų abiem šalims. Šiame kare jėgos buvo nelygios. Latvija savo tautiečius turėjo aukščiausiuose valdžios lygiuose. Be to, juos palaikė TSRS elektrinių ir statybos ministras Ignatas Novikovas, jo pirmasis pavaduoto-

jas Piotras Neporožnis, abu hidrotechnikai. Lietuvos pusėje buvo didelis noras ir TSRS Plano komiteto palaikymas. Mums palankios buvo Nikito Chruščiovo vykdomos reformos. Jis suprato, kad neužtenka įvardinti Josifo Stalino nusikaltimus, bet reikia išlaisvinti žmonių iniciatyvas respublikose ir srityse. Lietuviai tuo pasinaudojo. Naujai įkurta Liaudies ūkio taryba per trumpą laiką atliko milžinišką darbą visose srityse, tarp jų ir energetikoje. Tuo metu buvo įkurta Energetikos ūkio valdyba (1957). Jos vadovais tapo jauni, bet jau patyrę energetikai – Justinas Nekrašas (viršininkas), Algirdas Stumbras (vyriausiasis inžinierius) ir vyresnės kartos energetikas Antanas Gruodis. Energetikos vystymui didelę įtaką turėjo naujai įkurtas LTSR ministrų tarybos valstybinis mokslinis technikos komitetas ir jo pirmininkas Algirdas Žukauskas. Jo iniciatyva 1958 m. buvo įkurta nuolatinė Energetikos ugdymo komisija, kurioje dirbo 22 įvairių specialybių atstovai, dauguma – energetikai. Jie ruošdavo kvalifikuotus pasiūlymus Vyriausybei.

Prasidėjo istorinis žygis už visos Lietuvos elektrifikavimą. Visi suprato, kad pradžių pradžia yra galingos šiluminės elektrinės statyba. Iš čia, kaip ir saulės spinduliai, nusidrieks aukštos įtampos linijos po visą šalį.

Man teko būti šių įvykių liudytoju ir dalyviu. 1957 m. spalio 11 d. iš Petrašiūnų elektrinės buvau pervestas į LTSR ministrų tarybos reikalų valdybą, kur dirbau referentu energetikos klausimais.

Pradėjus planuoti šiluminės elektrinės statybą, svarbiausias klausimas buvo, koku kuru bus kūrenama. Iš pradžių buvo galvojama panaudoti akmens atsijas iš Ukrainos šachtų. Šis variantas nedžiugino. Po ilgų derybų buvo sutarta naudoti mazutą iš Polocko naftos perdirbimo gamyklos. Jau geriau... Vėliau sužinojome, kad Ukrainoje surasti gana dideli Šebelinkos gamtinių dujų telkiniai ir Ukraina atsisako trijų milijardų m³ dujų per metus iš Dašavos. Čia jau visai gerai: pagrindinis kuras – dujos, o rezervinis – mazutas.

Latviams šis variantas taip pat patiko. Jie skubiai paruošė projektinį pasiūlymą statyti šiluminę elektrinę už Rezaknės miesto prie Lukno ežero. Prasidėjo variantų aptarimai ir palyginimai. Lietuvos elektrinės variantas buvo geresnis – mažesni kapitaliniai įdėjimai į dujotiekio atšaką nuo Vilniaus–Kauno magistralinio dujotiekio. Elektrinė būtų arčiau stambių elektros energijos vartotojų Vilniuje ir Kaune, sumažėtų sąnaudos 330 kV linijų statybai ir kainuotų net 132 mln. pigiau nei statybos Latvijoje. Apie šiluminės elektrinės statybos vietą diskusijos vyko įvairiose organizacijose ir įvairiuose lygiuose. Diskutavo ministerijų darbuotojai, projektuotojai, planuotojai. Nuomonių buvo daug, o laikas bėgo. Delsimas visada gali pagimdyti nenumatytų kliūčių. Reikėjo veikti. Į kovą įsijungė ir aukščiausioji valdžia. 1959 m. gruodžio mėnesį Antanas Sniečkus ir Motiejus Šumauskas parašė raštą TSRS Ministrų tarybai, kad Lietuva jau

pasiruošusi pradėti statyti 1200 MW galios šiluminę elektrinę. Pasirinkta vieta prie Strėvos upės, padarytas techninis-ekonominis projektas, suderintas kuro tiekimas. Raštas padėjo. TSRS Plano komitetas pradėjo ruošti TSRS Ministrų tarybos posėdžiui reikalingus dokumentus.

Pagaliau 1960 m. kovo 9 d. TSRS Ministrų taryboje svarstomas Lietuvos VRE statybos projektas. Posėdžiui pirmininkavo Ministrų pirmininko pavaduotojas Frolovas Kozlovas. Išgirdęs, kad mazutą bus galima tiekti iš Polocko, Anastasas Mikojanas pasiūlė pažiūrėti, gal galima elektrinę statyti arčiau Polocko ir mazutą tiekti vamzdžiais. Frolovas Kozlovas nedavė pasisakyti nei Piotru Neporožnui, nei Konstantinui Gabdankui. Protokole buvo suformuluota, kad priimamas pasiūlymas 1960 m. statyti šiluminę elektrinę ir pavedama Aleksejui Kosyginui ir Zasiadkai patikslinti elektrinės vietą. Mūsų delegacija grįžo nusiminusi, nes vieta ir buvo svarbiausias kautynių objektas.

Pirmos mintys buvo niūrios. Kaip įrodyti, kad vežioti mazutą geležinkeliu bus pigiau negu elektrą perduoti laidais. TSRS Plano komitete dirbo aukštos kvalifikacijos specialistai. Lietuvą globojo maloni moteris Zinaida Portala. Ji patarė remtis ne šia diena, bet ateities argumentais. 1960 m. bus atvestas dujotiekis iš Dašavos į Lietuvą, vartotojai nebus pasiruošę vartoti dujas, todėl kelis metus elektrinėje bus kūrenamos dujos. Vėliau Lietuvoje bus pastatyta naftos perdirbimo įmonė, todėl mazuto vežti nereikės iš toli. Mes su Juozu Linkaičiu pateikdavome reikalingus skaičius, o Zinaida Portala redagavo tekstą ir dėliojo argumentus. Raštas turėjo būti trumpas – vienas lapas, ilgesnių niekas nemėgsta skaityti.

Baigus rašyti, reikėjo rinkti parašus. Pirmą pasirašė TSRS Plano komiteto darbuotojai. Pas ekonomikos komiteto pirmininką Zasiadkąėjome kartu su J. Nekrašu. Buvo malonus pokalbis, bet teko atsakyti į kelis „elektriškus“ klausimus. Nekrašas nustebo, kad buvęs Anglies pramonės ministras gerai orientuojasi energetikoje. Išgirdome įdomią istoriją, kaip jis inžinierius-elektrikas šachtos energetinio ūkio viršininkas tapo Anglies pramonės ministru ir pasirašė ant mūsų rašto.

Konstantinas Gabdankas rūpinosi A. Kosygino parašu. Jis pažinojo TSRS Ministrų tarybos reikalų valdytoją, todėl parašą gavo greitai.

1960 m. kovo 19 d. TSRS valstybinis plano komitetas antrą kartą Ministrų tarybai pateikė svarstyti paruoštą pasiūlymą. Šį kartą į Maskvą važiavo LTSR Ministrų tarybos pirmininko pirmasis pavaduotojas Eduardas Ozarskis, Mokslo ir technikos komiteto Energetikos skyriaus viršininkas Juozas Linkaitis ir aš, LTSR Ministrų tarybos referentas Pranas Noreika. Maskvoje prie mūsų prisijungė K. Gabdankas ir Valstybinio plano komiteto darbuotojai. Visi buvo gerai pasiruošę apginti savo pozicijas. Posėdžiui pirmininkavo Anastasas Mikojanas.

Salėje – triukšmas, kaip armėniškame turguje. Už ilgo stalo sėdi ministrai, komitetų pirmininkai, Vyriausybės nariai. A. Mikojanas ima iš didelės krūvos aplanką, pasako, koks svarstomas klausimas, paskaito, koks siūlomas sprendimas, ir deda į kitą krūvelę. Viskas vyko taip greitai, kad net P. Neporožnas nespėjo pasakyti, kad elektrinės negalima statyti, nes ten labai blogas gruntas.

Išėję iš salės pasisveikinome, pasidžiaugėme ir nuvažiavome pas K. Gabdanką. Jis paskambino TSRS Ministrų tarybos reikalų valdytojui ir sužinojo, kad visus posėdžių protokolus pasirašo N. Chruščiovas, net būdamas atostogose. Generalinis sekretorius tomis dienomis atostogavo, todėl kelias dienas reikėjo palaukti.

Kitą dieną TSRS Elektrinių statybos ministerijoje sužinojau, kad buvo atvažiavęs Kauno HE statybos vyriausiasis inžinierius Serafinas Levšinas su įrodymais, kad gruntas labai blogas, ir jis nedalyvaus elektrinės statyboje.

Atsirado naujas pavojus. Jeigu Ministerija pateiktų tokią medžiagą TSRS Ministrų tarybai, ši sprendimą galėjo sustabdyti. Tuomet trečio svarstymo nebūtų buvę. Reikėjo skubiai organizuoti atsakingų specialistų išvadą. Sudarome sąrašą ir einame pas P. Neporožną prašyti leidimo važiuoti į vietą. Jis sutinka ir paragina skubėti.

Atvažiavome į aikštelę. Projektuotojai žino, kur bus elektrinės pastatas, geologai išgręžė papildomų gręžinių – visur tas pats sluoksniuotas molis, kaip „Napoleono“ tortas. Minkant jis suminkštėja. Komisijos specialistai sako, kad tokį gruntą reikia apsaugoti nuo vandens ir vibracijos, pridengiant storu sluoksniu žvyro, ir viskas bus gerai. S. Levšinas nesutinka ir žada rašyti atskirą nuomonę. Besiginčijant praėjo dvi dienos. Trečią dieną Kauno HE statybos valdyboje renkamės pasirašyti „išvadą“. Prieš važiuodamas iš Vilniaus, aš užbėgau į savo kabinetą pažiūrėti popierių ir radau jau pasirašytą Potvarkį Nr. 819. Supratau, kad dabar jau tikrai statysime elektrinę. Kaune visi susirinkę ir jau paruošę teigiamą „išvadą“. Komisijos nariams rodau jau pasirašytą Potvarkį Nr. 819. Visi skaito ir džiaugiasi. S. Levšinas atsiėmė savo atskirą nuomonę, bet „išvados“ nepasirašė. Netrukus jis išvažiavo į Latviją, nes latviai gavo leidimą pradėti projektuoti Pliavino HE. Į Ministeriją buvo nuvežta „teigiama išvada“, o laikas parodė, kad gruntas nebuvo blogas.

Kas toliau? Reikia statybos direktoriaus. Visi jauni, neturi didelės statybų patirties, rinktis nėra iš ko. Dirbant Ministrų taryboje man teko organizuoti Kauno HE vandens saugyklos paruošimą: iškelti daug sodybų, pastatyti naujus kelius, elektros linijas, apsauginius pylimus, išvalyti būsimų marių dugną.

Didelė problema buvo tai, kad reikėjo nuspręsti, ką daryti su užliejamaisiais ne visiškai sudurpėjusiais plotais, kurie gali iškilti, vėjo genami nuplaukti prie HE ir užkimšti vandens pratekėjimus. Šių darbų vykdytojų buvo daug – savivaldybės,

kolūkiai, atitinkamos ministerijos, mokslininkai, medžiagų tiekėjai. Man reikėjo ruošti pavedimus ir kontroliuoti, kaip vyksta darbai. Trejus metus sėkmingai dirbome, vandens saugykla buvo paruošta laiku, komisija įvertino geru balu, o aš kartu su HE statytojais gavau pirmą ordiną. Įteikiant apdovanojimus, malonu buvo stovėti greta Jono Velaniškio ir kitų statytojų.

Darbas Ministrų taryboje buvo gera pareigos ir atsakomybės mokykla.

Kai J. Nekrašas paklausė mano nuomonės dėl darbo statyboje, pasakiau, kad mes bekovodami esame įsipareigoję paleisti pirmą bloką per 2,5 metų, todėl trauktis nėra kur. J. Nekrašas nuėjo pas M. Šumauską, kalba buvo sunki – nenori atleisti. Kitą kartą nuėjau geriau pasiruošęs. Vietoj manęs siūlo Simoną Šimkūną, kuris vėliau padirbęs Ministrų taryboje perėjo į Energetikos statybos trestą ir padarė daug gerų darbų Lietuvai. Taip atsirado tuščių laukų direktorius be pastogės ir be kadrų. TSRS Elektrinių statybos ministerija pavedė statybos darbus vykdyti atsilaisvinusiems HE statytojams, bet darbai nevyko. Viršininkas Nikolajus Luchnevas nenorėjo statyti šiluminės elektrinės, kaltino užsakovus, kad nėra projektų, nėra žvyro, nėra kelių, elektros ir t. t. Supratau, kad be Lietuvos statybinių organizacijų pagalbos statyba bus sužlugdyta. Į statybos darbus reikėjo įtraukti Statybos ministeriją, kelių statytojus, melioratorius, energetikus ir daug kitų žinybų. Čia man pravertė darbo Ministrų taryboje patirtis. Ruošiau vyriausybei nutarimus,

„Orientyras“ prie keliuko į Lietuvos elektrinės statybą

potvarkius, grafikus, konkrečias užduotis ir terminus. Lietuvos organizacijos dirbo sparčiai ir per pirmus statybos metus įvykdė daugiau darbų negu rangovas. Svarbiausias pirmų statybos metų laimėjimas – privertėme rangovą pripažinti, kad čia užsakovas yra šeimininkas.

Kalbant su projektuotojais paaiškėjo, kad projektą vėl reikia daryti iš naujo. Katilų gamintojai negali pagaminti 200 MW blokams katilų, kurie galėtų kūrenti dujas ir mazutą. Taganrogo gamykla galėjo pagaminti tik 300 MW blokus. Mes išsigandome, kaip tokie galingi blokai dirbs mažoje energetinėje sistemoje. Buvo nutarta pirmus du blokus statyti mažesnius – po 150 MW galingumo. Vėliau teko pastatyti dar du tokio pat galingumo blokus. Tuo laikotarpiu 4 blokai po 150 MW turėjo teigiamų savybių, bet ekonomiško požiūriu 150 MW blokai 10 proc. daugiau naudojo kuro negu 300 MW blokai.

Tokia buvo pradžia elektrinės, pakeitusios Lietuvos žmonių gyvenimą, o prabėgus 50 metų tapusios Lietuvos energetinės nepriklausomybės garantu.

Elektrinės kūrime dalyvavo tūkstančiai specialistų. Sunku pasakyti, kas čia svarbiausias. Visi pasaulio stebuklai pastatyti žmonių protu ir nuoširdžiu darbu.

Lietuvos energetikos istorijoje tarp įžymių inžinierių yra Juozas Linkaitis, aukščiausios kvalifikacijos inžinierius, inteligentas, ne žodžiais, bet darbais mylėjęs Lietuvą. Jo nuopelnai atstatant sugriautas elektrines ir plėtojant energetiką – nepamatuojami. Daug jo mokinių dalyvavo elektrifikuojant Lietuvą. Jis spinduliavo protu ir erudicija. Jis mokėjo labai įtaigiai kalbėti, maloniai bendrauti. Maloni šypsena sužavėdavo kiekvieną. Visados norėjosi su juo kartu pabūti ilgiau. Lietuvos elektrinės istorijoje J. Linkaitis dalyvavo nuo pirmo puslapio iki statybos pradžios. Prašiau J. Linkaičio dirbti kartu statant elektrinę, bet dėl sveikatos negalėjo. Labai trūko J. Linkaičio išminties ir patirties sunkiame statybų kelyje.

Didžiausias direktoriaus rūpestis ir turtas buvo darbuotojai. Kvalifikuotų specialistų reikėjo daug – šimtų inžinierių ir tūkstančių įvairių specialybių darbininkų. Lietuvoje tokių nebuvo, o kviesti iš sąjungos elektrinių – nenorėjau. Todėl organizavau Kauno politechnikos instituto ir Kauno politechnikumo filialus Elektrėnuose. Dėstytojai atvažiuodavo iš Kauno, dėstydavo ir vietiniai inžinieriai. Mokymo įstaigų direktoriais dirbti buvo paskirti A. Liepinis ir A. Norušis. Eksploatacininkus ruošėme Azerbaidžiano ir Kanakovo elektrinėse. Didelė parama buvo entuziastai, perėję dirbti iš veikiančių Lietuvoje elektrinių. Taip buvo pastatyta lietuviškai kalbanti piramidė. Apie šio kolektyvo vargus ir džiaugsmus reikėtų parašyti atskirą knygą.

Po 40 metų man vėl teko statyti jaunos pamainos piramidę, kuri perimtų ir tėtų tradicijas. Jaudinausi kalbėdamas su jaunais bakalaurs – ir mes tokie buvome...

KRUONIO HAE

Hidroakumuliacinės elektrinės statyba nenudžiugino Lietuvos valdžios ir Lietuvos energijos vadovų. Prieštaravo ir TSRS plano komitetas. Priežastys rimtos. Vieni bijojo, kad tokio masto statybai reikės apie trijų tūkstančių įvairių specialybių statytojų, todėl Lietuvos statybos ir žemės ūkis neteks vairuotojų, mechanizatorių, suvirintojų, elektrikų ir statybininkų. Kai kas bijojo, kad iš kitų respublikų privažiuos specialistų ir jie čia pasiliks gyventi, o butų trūko ir lietuviams. Kiti nesuprato, kam reikalinga tokia brangi elektrinė, kuri elektros energijos ne tik negamins, bet dar sunaikins 25 proc. kitose elektrinėse pagamintos energijos pildydama vandenį aukštyn – žemyn. Planuotojai manė, kad naktinę elektrą geriau parduoti pigiai – už kuro dedamąją – arba nakčiai stabdyti šiluminės elektrinės, ir taip išlyginti vartojimo grafiką. Taip atrodė sėdintiesiems kabinetuose. Tačiau dirbantieji šiluminės elektrinėse jau žinojo, kad galingų blokų dažni stabdymai labai gadina įrengimus, prasideda avarijos, neplaniniai remontai, ženkliai padidėja kuro sunaudojimas.

Prabėgus 10 metų nuo aikštelės parinkimo hidroakumuliacinei elektrinei (1963 m.), prasidėjo Ignalinos atominės elektrinės statyba, bet hidroakumuliacinės elektrinės statybos nejudėjo. Supratome, kad laukti nebegalime. Pasiūlėme Vyriausiosios gamybinės energetikos ir elektrifikavimo valdybos viršininkui Vladimirui Grigaravičiui perduoti Kruonio HAE užsakovo funkcijas Lietuvos elektrinei be papildomo atlyginimo. Sutiko! Nuo 1975 m. sausio 25 d. Lietuvos elektrinė perėmė statybos sutartį su „Hidroprojekt“. Pirmaeilis uždavinys buvo parengti techninį projektą. Reikėjo specialistų, o elektrinėje neturėjome nė vieno hidrotechniko. Daug išmokau važinėdamas pas projektuotojus, modeliotojus, statybininkus, išklaUSDamas pražilusius specialistus. Tada išgirdau svarbiausią taisyklę – su vandeniu, kaip ir su ugnimi – žaisti negalima. Ši taisyklė mane lydėjo visus 17 metų, projektuojant ir statant elektrinę. Hidrotechniniai įrengimai statomi šimtmečiams, jie turi būti labai patikimi.

Maskvos „Hidroprojekt“ tuo metu buvo didžiausias hidroenergetinių objektų projektavimo susivienijimas. Jie projektavo galingiausias hidroelektrines Rusijoje ir kitose šalyse. Čia dirbo geriausi specialistai. Darbas organizuojamas pagal vertikalę – sprendimus priima ir pasirašo vyriausieji specialistai (iki instituto direktoriaus imtinai).

Pirmasis būsimos elektrinės variantas buvo labai įdomus: reikia užšaldyti žemę visam statybos laikui, išbetonuoti didelį šulinį, agregatus sustatyti ratu, o vandens privedimo ir nuvedimo vamzdžius sumontuoti tuneliuose. Visi tokio projektu žavėjosi, daug diskutavo, bet nugalėjo formulė – su vandeniu žaisti negalima. Grįžome prie klasikos. Didžiausia statybų rizika buvo dėl grunto. Praslinkę

3 ledynmečiai iš Skandinavijos sunešė įvairiausio akmenų grunto sąvartyną. Nukalus 80 m iki pamatų lygio buvo rastas smulkus melsvas vandeningas smėlis – alevritai. Rastos kriauklės bylojo, kad prieš daug milijonų metų čia tyvuliavo vanduo. Buvo neaišku, kaip alevritai elgsis nukalus milžinišką svorį. Elektrinės pastatas planuojamas monolitinis ir sunkus – jei bus nusėdimų, pastatas gali lūžti. Prognozės nelinksmos, bet statyboms kito kelio nebuvo. Dabar galime džiaugtis, kad su Dievo palaima Kruonio HAE dirba 20 metų.

Bet grįžkime prie techninio projekto. Pradžioje mano komanda nebuvo didelė: Jurgis Steponavičius, Sebastinas Bagdonavičius, Algimantas Balčiūnas ir Leonas Rubinšteinas. Dirbome kartu su projekto vyriausiuoju inžinieriumi Georgiju Avdejevu. Tai buvo aukščiausios klasės specialistas, turintis didelę darbo patirtį, labai mielas ir linksmas žmogus. Ilgą ir sudėtingą kelią reikėjo nueiti iki techninio projekto patvirtinimo. S. Bagdonavičius buvo pirmas patyręs specialistas. Dirbo Petrašiūnų elektrinėje, buvo Kauno hidroelektrinės užsakovas, ją statė ir ilgus metus vadovavo eksploatacijai. Labai malonus, nuoširdus žmogus, fantastiškai mylėjo hidrotechniką. Pirmoji ir skaudžiausia netektis buvo S. Bagdonavičiaus mirtis. 1979 m. gruodžio mėn. jį ištiko insultas. S. Bagdonavičių pakeitė Kauno HE statytojas, vyriausiasis hidrotechnikas Stanislovas Danila, Kruonio HAE statyboje dirbti pradėjęs nuo 1978 m. pradžios. Vėliau statybose dirbti pradėjo patyręs Kauno HE statytojas Romualdas Charūnas. Ant šių žmonių pečių laikėsi visa Kruonio HAE hidrotechnika. S. Danila buvo atsakingas už viršutinį baseiną, R. Charūnas – už pagrindinį elektrinės pastatą.

Labai atsakingas darbas buvo viršutinį baseiną sujungti su pagrindiniu pastatu. Ilgai ieškojau tinkamo specialisto, kuriuo galėčiau pasitikėti. Netikėtai gavau laišką iš Ričardo Birmano, kuris dirbo Projektavimo institute. Jis pageidavo dalyvauti didelėje statyboje. Pakvietėme statyti Kruonio HAE ir neapsirikome. Laikas yra geriausias darbų vertintojas. Po 20 metų dėl Kruonio HAE statybos neturime jokių priekaištų.

Bet vykdant statybas įvairių trukdžių buvo apstu. Pradėjus skaičiuoti statybos sąmatą, paaiškėjo, kad vieno įrengto kilovato kaina žymiai viršija galiojantį paprastų hidroelektrinių statybų normatyvą, todėl Sąjunginio statybos komiteto ekspertai nepraleido šio projekto. Darbas sustojo. Aiškiname, kad negalima lyginti akumuliacinės elektrinės su paprasta hidroelektrine. Ekspertai supranta, bet pasirašyti nesutinka, reikia naujo normatyvo. Padaryti ir patvirtinti naują normatyvą užtruktų metus, o gal dar ilgiau. Šis kelias netinka, reikia ieškoti kitos išeities. Projektuotojai tyliai siūlo mums pakeisti užduotį ir projektuoti ne 6 agregatus po 200 MW galios, bet 8 po 200 MW ir bendrą kainą dalinti iš 8. Du papildomi agregatai, lyginant su hidrotechniniais įrengimais, kainuoja nedaug, todėl vieno

įrengto kilovato kaina bus mažesnė. Ekspertai supranta – daugiau vandens viršutiniame baseine neatsiras ir papildomi agregatai nedirbs, bet pasirašyti sutiko. Dabar visi klausia, kada statysime visus 8 agregatus. Tokia galimybė yra, tačiau techniškai ir ekonomiškai užtenka šešių po 200 MW.

Negalėjome laukti, kol bus patvirtintas techninis projektas ir paskirtas finansavimas. Nuvažiavau pas Justiną Nekrašą, kuris tuo metu dirbo TSRS Energetikos ir elektrifikavimo ministro pavaduotoju. Sutarėme, kad reikia gauti pinigų ir pradėti paruošiamuosius darbus: statyti kelius, laikinus pastatus ir kitus ne pagrindinius objektus, tiesti elektros linijas. Kartu nuėjome pas TSRS plano komiteto pirmininko pavaduotoją. Pokalbis nebuvo lengvas, nes Plano komitetas nenorėjo statyti šios elektrinės. J. Nekrašas aiškina, kad mes labai mažai prašome – tik 200 tūkst. rublių. Pavaduotojas atsako: duok jums pirštą, tai kitamet prireiks ir rankos. Jis suprato, kad pradėta statyba automatiškai bus tęsiama. Mes to ir siekėme.

Grįžome į Ministeriją, čia sukūriau raštą, kurį Ministerijos vardu pasirašė J. Nekrašas ir nunešiau į Plano komitetą. Kitą dieną gavau teigiamą atsakymą ir namo važiavau turtingas. Kaip pradėti statybas plyname lauke, jau žinojau.

Pinigai gerai, bet juos reikėjo paversti darbais. Jeigu nebus įvykdyti planai, vėl viską gali reikėti pradėti iš pradžių. Nežinia, kas gali atsitikti per metus, kas bus valdžioje ir kokios bus nuotaikos. Entuziazmo dėl šių statybų nebuvo nei Maskvoje, nei Lietuvoje.

Statybose sunkiausia yra pradžia ir pabaiga. Žemė neskirta, laukai užsėti, žmonės gyvena. Nuo ko pradėti? Nuo kelio. Žinoma, nuo kelio į elektrinę. Bet kur bus ta elektrinė?

1977 m. liepos 5 d. stovime ant Alytaus kelio aukščiausioje vietoje, dairamės. Visur banguoja rugių laukai. Vietinis gyventojas klausia, ko ieškome. Pradedame aiškinti: čia statysime elektrinę. O štai čia, kur stovime, bus didelis ežeras. Šitas kelias bus po vandeniu ir visos gyventojų sodybos bus po vandeniu. Nemunas pasisuks į kalną ir viską užlies. Panašu į pasaką – tokia galinga upė – Nemunas – pradės tekėti į 100 m aukščio kalną. Nepatikėjo kruonietis.

Suradome siaurą vingiuojantį keliuką ir nutarėme vietoj jo pastatyti 12 m pločio betoninį kelią. Bet reikia turėti žemės, ant kurios statysime, o žemė – kolūkio. Laukai apsėti, banguoja neprinokę rugiai. Einu pas kolūkio pirmininką, prašau parduoti rugius ir žadu gerai sumokėti. Jis galvojo, kad juokauju, teko papasakoti apie visus planus. Sumokėjome ir leidome nusišienauti žaliajam pašarui. Pirmininkas nežinojo, kad čia buvo tik pradžia, vėliau paprašėme pusės geriausios kolūkio žemės.

Kitas vizitas buvo pas Kaišiadorių rajono Vykdomojo komiteto pirmininką Mykolą Gudžių su prašymu leisti remontuoti vietinį keliuką. Pirmininkui pasakiau

Su Sebastinu Bagdonavičiumi ieškome, kur bus HAE

tiesiai: jeigu šiais metais nepadarysime darbų už 200 tūkst. rublių, tai kitais metais reikės vėl prašyti leidimo statyboms pradėti. Maskvoje viskas greitai keičiasi, visko gali būti. Dabar viskas priklausė nuo mūsų.

M. Gudžius garsėjo kaip vienas geriausių šeimininkų šalyje, todėl ilgai įkalbinėti nereikėjo – sutikimą davė iš karto. 1977 m. liepos 11 d. nusipelnęs statybininkas-buldozerininkas Juozas Kepežinskas pradėjo žemės darbus pirmojo HAE privažiavimo kelio trasoje. Mažas vingiuotas keliukas virto 12 m pločio betoniniu keliu į didžiąją statybą.

Vaikščiojau po šimtametes sodybas, kalbėjausi su gyventojais, aiškinau, kad jiems teks apleisti gimtuosius namus – čia žemės užlies Nemuno vanduo. Žemė čia buvo gera, dideli sodai, gražios sodybos, gražūs miškai – ažuolynai. Nelikome skolingi šios žemės šeimininkams – jie gavo pakankamai pinigų, kad galėtų įsikurti naujoje vietoje. Istorinis Kruonio miestelis neatpažįstamai pasikeitė.

Kas vyko toliau – labai gražiai aprašyta Stanislovo Danilos knygoje.

1978 m. balandžio 4 d. patvirtintas techninis projektas, 1978 m. lapkričio 16 d. – titulinis sąrašas.

Buvo įprasta naujoms statyboms organizuoti sudaryti užsakovo direkciją, kuri dirbo, kol vyksta statybos, o eksploatuoti ateidavo kvalifikuoti specialistai su dideliais atlyginimais. Aš norėjau šeimininkus užauginti statyboje – jie statė sau, nes

liko eksploatuoti. Geresnio stimulo, kaip dirbti sau, nebūna. Didžiausias įmonės turtas yra kadrai – įmonės šeimininkai. Tuščioje vietoje suburti gerą kolektyvą yra svarbiausias direktoriaus rūpestis. Žmonių kviesti iš kitų sąjungos elektrinių nenorėjau. Nutariau į Kruonį pasiųsti geriausius Lietuvos elektrinės specialistus. Labai apsidžiaugiau, kad sunkaus darbo ir vargo nepabūgo remonto tarnybos viršininkas Vaclovas Spudulis ir kiti aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Jie darbe augo ir grūdinosi, iškentėjo statybų vargus ir įvairaus plauko priešininkų patyčias, paleido 4 agregatus, sutvarkė aplinką. Šiandien turime gražią, patikimai veikiančią elektrinę – Lietuvos pasididžiavimą. Tai nepakartojamas energetikos stebuklas.

Statyboje dirbo tūkstančiai nuoširdžių ir gabių žmonių. Matydavau jų sunkų kasdieninį darbą. Su didele pagarba prisimenu puikius vadovus ir darbininkus. Jų rankomis ir protu pastatyta elektrinė, kuri dirbs ne mažiau kaip šimtą metų. Tai paminklas jos statytojams. Norėčiau apie tuos žmones parašyti daug gražių prisiminimų, bet netilptų į šią knygą. Vis dėlto apie vieną žymiausią Kruonio HAE statytoją privalau parašyti. Išskirtinė asmenybė Kruonio HAE istorijoje yra Vaclovas Spudulis, kuris praėjo visą vargo ir didybės kelią.

Baigęs Kauno politechnikos institutą Vaclovas pradėjo dirbti Lietuvos elektrinėje meistrui. Iš didelio būrio jaunų inžinierių V. Spudulis pasižymėjo darbštumu ir atsakomybe. Talentingas inžinierius greitai suprato sudėtingą elektrinės techniką, buvo reiklus vadovas, todėl sparčiai keitėsi ir jo pareigos. V. Spudulis buvo paskirtas remonto tarnybos viršininku, vadovavo dideliame specialistų kolektyvui. Nors darbas remonte buvo įdomus, bet tai buvo per siaura sritis V. Spudulio potencinėms galimybėms. Kruonio HAE statybos buvo puiki proga atskleisti jaunojo inžinieriaus-vadovo talentą. V. Spudulis gerbė žmones ir vertino jų darbą. Jis suprato sunkų statybininkų darbą ir tai, kad statybos sėkmės pagrindas – kai statybininkai ir užsakovas supranta bendrą tikslą ir dirba darniai. Aš tuo metu buvau TSRS Aukščiausiosios tarybos deputatas, todėl galėdavau užėiti pas ministrus, jų pavaduotojus, pas kitus aukštus vadovus. Tuo pasinaudojome. Statybininkai kasmet paruošdavo specialius ministro įsakymus dėl statybos aprūpinimo autotransportu, ekskavatoriais, unikaliais kranais, statybinėmis medžiagomis. Mes su Petru Kaziūnu ir Jonu Valaniškiu vaikščiodavome po kabinetus rinkdami parašus. Deputatų niekas neišvadydavo, bet derybos būdavo sunkios.

Ministras Petras Neporožnas asmeniškai sprendavo sunkiausius klausimus. Kartą nuėjome pas ministrą su prašymu leisti viršutinio baseino sienelę daryti gelžbetoninę, kadangi Lietuvos klimato sąlygomis negalima daryti gruntinio pylimo, kaip numatyta projekte. Ministras, patyręs hidrotechnikas, ilgai žiūrėjo brėžinius, svarstė, iš kur gauti tiek metalo, cemento, skaičiavo, kiek pabrangs statybos. Įtikinėjome ministrą, kad čia ne vieno metų tiekimo apimtys, sienelę

statysime dviem etapais ir tai nesutrukdys agregatų įvedimui pagal planą. Ministras leido pakeisti projektą. Vėliau P. Neporožnas ne kartą buvo atvažiavęs į statybas, džiaugėsi geru sprendimu ir glostydamas sienelę juokaudavo: „Auksinis betonas“.

V. Spudulis dirbo statybos aikštelėje, mano, kaip užsakovo, pareiga buvo padėti komplektuoti statybininkų kolektyvą, juos apgyvendinti, statyti gyvenamuosius namus, bendrabučius, buitinius objektus, mokyklas, vaikų darželius. Užsakovo komanda užaugo. Man tekdavo dalyvauti svarbiuose pasitarimuose, kalbėtis su statytojais, projektuotojais, pasirašinėti dokumentus. Paleidus pirmąjį agregatą, prasidėjo eksploatacija, užsakovo kolektyvas galėjo dirbti savarankiškai.

Alvydas Bitinas

ANYKŠČIŲ ENERGETINĖ STATYBA. PRISIMINIMAI

1969 m. baigiau Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialo Mechaninės technologijos fakultetą, gavau inžinieriaus-mechaniko diplomą ir karinį leitenanto laipsnį. Tais metais Mechaninės technologijos fakultetas išleido dvi inžinierių grupes ir kažkodėl mūsų grupės vaikinams buvo įteikti siuntimai tarnauti dvejus metus Tarybinėje Armijoje, o kitos grupės vaikinai palikti Lietuvoje ir gavo siuntimus dirbti į Lietuvos gamyklas. Per diplomų įteikimo ceremoniją fakulteto dekanas Kazimieras Liaudis mums įteikė diplomus, atminimo knygas, palinkėjo sėkmingos tarnybos armijoje.

Kitą dieną atėję į Vilniaus miesto Spalio rajono karinį komisariatą buvome paskirstyti po TSRS karines apygardas. Šį kartą pasisekė, nes skirstymas vyko pagal pavardes, rusiško alfabeto tvarka. Dėl to aš su grupės geriausiu draugu Gintautu Vėbra buvome paskirti į Pabaltijo karinę apygardą ir po trumpų atostogų išvažiavome į Kaliningrado srities Sovietsko miestą. Atvykę susiradome karinį dalinį ir prisistatėme bataliono štabo viršininkui majorui I. Šabūninui. Jis iš karto liepė sėstis prie stalo ir rašyti raštu, o po to šriftu šūkį: „Slava sovietsoj armijai“. Pasistengėme įvykdyti užduotį. Pažiūrėjęs kaip parašyta, pasakė man: „Būsi mano padėjėjas“. O G. Vėbrą paskyrė būrio vadu. Taip nuo 1969 m. rudens iki 1971 m. rugpjūčio mėn. tarnavau plaukiojančių-desantinių mašinų bataliono štabo viršininko padėjėju ir sprendžiau bataliono kareivių maitinimo klausimus, rašiau bataliono įsakymus, tvarkiau karininkų asmens bylas, turėjau prižiūrėti bataliono ryšininkus ir kitų pagalbinių padalinių kareivius. Kiek prisimenu, buvo apie 30 žmonių. Grįžęs į Lietuvą įsidarbinau gamybos meistru Vilniaus gelžbetoninių atramų gamykloje.

1973 metais buvau pervestas dirbti inžinieriumi į Energetikos statybos tres-

tą. Iš pradžių dirbau vyr. technologo skyriuje, o vėliau tresto techninio skyriaus vyresniuoju inžinieriumi.

1977 m. rugpjūčio 9 d. Vyriausios gamybinės energetikos ir elektrifikavimo valdybos įsakymu aš buvau paskirtas Anykščių mechanizuotos kolonos viršininku. Energetikos statybos tresto kolektyvas rugpjūčio 14 d. įteikė aplanką su tresto darbuotojų parašais, palinkėjo geros kloties einant naujas pareigas ir nuo tada prasidėjo mano nelengvas ir įtemptas 35 metų įmonės vadovo darbas Anykščių mechanizuotoje kolonoje.

1991 metų balandžio 18 d. Anykščių mechanizuotos kolonos pavadinimas pakeičiamas ir ji pavadinama Anykščių energetikos statybos valdyba. 1992 m. gruodžio 28 d. – Anykščių valstybinė energetikos statybos įmonė, o 1994 m. sausio 28 d. – Anykščių valstybinė akcinė energetikos statybos įmonė. Mūsų įmonė nors pakeitė keletą pavadinimų, bet vis dar buvo pavaldi Energetikos statybos trestui. Tuo metu respublikoje jau prasidėjo įmonių privatizavimas, bet Energetikos statybos trestas įmonėms privatizuotis neleido ir galvojo, kad jos turi būti tresto žinioje. Tuo laiku labiausiai privatizavimo klausimais buvo „pasikaustęs“ Klaipėdos MK viršininkas Albinas Šeimys. Po vieno gamybinio pasitarimo treste mes penkiese, t. y. Albinas Šeimys, Donatas Čeponis, Vytautas Danilevičius, Antanas Stankus ir aš nuėjome pas energetikos ministrą Leoną Ašmantą ir paprašėme, kad mums leistų privatizuotis, o ministras atsakė, kad jis pats elektros perdavimo linijų nestatys bei neremontuos ir jam statybininkai reikalingi. Bet greitai ministras L. Ašmantas buvo atleistas iš darbo, Energetikos statybos treste irgi vyko pokyčiai ir neužilgo gavome tresto raštą, kad įmonei leidžiama privatizuotis.

Pagal Valstybinių įmonių įstatymą iš įmonės lėšų (sukaupto pelno) galima buvo didinti nominalų akcinį kapitalą, išleisti naujas akcijas ir perduoti jas įmonės akcininkams nemokamai. Kadangi 1993 m. turėjome sukaupti nemažai pelno, tą ir padarėme. Įmonę 1994 m. spalio 28 d. perregistravome į akcinę bendrovę „Anykščių energetinė statyba“.

1994 metais Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės departamentas vykdymas Seimo pavedimą patikrino įmones, kurios didino įstatinį (akcinį) kapitalą iš įmonės pelno ir nustatė, kad 49 respublikos įmonės didino akcinį kapitalą neatsiskaičiusios su biudžetu, Sodra, banku. Į sąrašą pateko ir mūsų įmonė. Energetikos ministerijai buvo duotas nurodymas aiškintis, kodėl mūsų įmonė nesiėmė įstatymų. Teko surinkti reikalingus dokumentus ir važiuoti į Energetikos ministeriją pas ministrus A. Stasiukyną, vėliau pas A. Leščinską aiškintis. Patikrinti ar mūsų įmonė nusižengė valstybės įstatymams buvo paskirtas Energetikos ministerijos revizorius J. Rukšėnas. Jis buvo geras specialistas, savo darbo srities žinovas ir daugiau kaip po metų susirašinėjimų tarp Ekonomikos ir Energetikos ministe-

rijų bei Valstybės kontrolės komiteto buvo prieita išvados, kad akcinis kapitalas buvo didintas teisėtai. 1996 m. kovo 26 d. buvo gautas Valstybės turto kontrolės skyriaus viršininko V. Jarmalos raštas, kuriame rašoma: „Išnagrinėjus pateiktus AB „Anykščių energetinė statyba“ dokumentus nustatyta, kad AB „Anykščių energetinė statyba“ 1994 m. liepos 5 d. privatų akcinį kapitalą didino teisėtai“.

Lengviau atsikvėpėme po daugiau kaip metų bereikalingo bėgiojimo ir aiškinimosi, o problema buvo paprasta, tai Liaudies kontrolės komiteto darbuotojų nekompetencija – sumaišytos mėnesių dienos. 1995 m. birželio 29 d. Energetikos ministerijos sekretoriaus V. Valentukevičiaus rašte, adresuotame Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės departamentui ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei sakoma: „Pagrindinė valstybės kontrolės departamento pretenzija, kad įmonė 1995 m. liepos 5 d. būklei padidino akcinį kapitalą, esant įsiskolinimui neatitinka tikrovės, nes akcinis kapitalas buvo padidintas 1994 m. gegužės 28 d., po pagrindinių priemonių indeksavimo.“

1995 metais akcinės bendrovės „Anykščių energetinė statyba“ kolektyvas atliko statybos montavimo darbų (SMD) savo jėgomis už 6,3 mln. Lt arba 17% daugiau negu 1994 metais. Labai sumažėjo bendrastatybinių darbų apimtys. Per metus jie tesudarė 1,5% nuo bendros atliktų SMD apimties per metus, kai ankstesniais metais buvo apie 20%. Pastoviai trūko objektų ir elektrifikacijos aikštelėms.

Didžiausia 1995 m. problema (kaip ir 1994 m.) statybos objektų paieška. Pagrindiniai užsakovai – akcinė bendrovė „Lietuvos energija“ ir Žemės ūkio ministerija dėl piniginių lėšų trūkumo labai sumažino elektrifikuojamų objektų skaičių ir jeigu nebūtume „įlindę“ į Vilniaus elektros tinklų aptarnaujamą zoną, SMD būtų atlikę apie 2,5 mln. Lt mažiau. Atsimenu, paskambino man Vilniaus ET vyriausiasis inžinierius Č. Lenickas ir pasiūlė važiuoti į N. Vilnią statyti bei remontuoti elektros oro linijas. Aš kaip tais laikais dar sąžiningas statybininkas, paskambinau Vilniaus mechanizuotos kolonos viršininkui Č. Glebui ir paklausiau, ar jis nieko prieš, jeigu važiuosime dirbti į jų aptarnaujamą zoną. Jis pasakė: „Važiuok, nes mes nespėjame.“ Ir taip mes po 28 metų pertraukos vėl pradėjome elektrifikuoti Vilniaus kraštą.

Visus 1995 metus buvo sunki finansinė padėtis, nes užsakovai laiku neatsiskaitė už atliktus darbus. Dėl to negalėjome laiku atsiskaityti su biudžetu, Sodra ir tiekėjais. Dėl sumažėjusių darbo apimčių buvome priversti mažinti žmonių skaičių. Bendrovėje liko dirbti 140 darbuotojų vietoje anksčiau buvusių 250.

Pradėjome gyventi pagal rinkos dėsnius. Atsirado konkurencija, užsakovai renkasi sau tinkamą rangovą, vykdomi objektų rangos darbų konkursai, todėl didelę reikšmę įgavo atliekamų darbų kokybė. Nebus kokybės – nebus darbų, nebus darbų – nereikės ir mūsų. Todėl privalome dirbti ne tik našiai, bet ir kokybiškai, kad

užsakovai mūsų darbu būtų patenkinti. Nutarėme dalyvauti ir AB „Lietuvos energija“ organizuojamuose 35–330 kW ETL metalinių atramų dažymo konkursuose.

1996 metų birželio 1 d. sukako 50 metų, kaip buvo įkurta mūsų įmonė UAB „Anykščių energetinė statyba“.

Į iškilmingą minėjimą buvo pakviesti įmonės veteranai, Energetikos statybos tresto, „Lietuvos energija“, energetikos įmonių vadovai, svečiai iš Vitebsko ir Daugpilio miestų.

1996 metais statybos montavimo darbų atlikome 5% daugiau, negu 1995 metais. Darbų apimtys augo ir 1997–1998 metais. 1998 metais SMD atlikome už 11,5 mln. Lt. Bet prasidėjo kitos bėdos. Labai išaugo AB „Lietuvos energija“ įmonių skolos už atliktus darbus. Susitarti nepavyksta. Kaip ir generalinio direktoriaus, taip ir pirmojo pavaduotojo nuomonė vienoda: „kol nebus gražintos paskolos užsienio bankams, apie įsiskolinimo padengimą negali būti kalbos. Siūloma ieškoti kitų užsakovų, nevykdyti darbų.“

Sudėtinga finansinė situacija buvo ir 1999 metais. Rugsėjo mėn. užsakovų įsiskolinimas išaugo iki 3,5 mln. Lt. Negalėjome laiku išmokėti atlyginimų (vėlavome net tris mėnesius). Išleidome darbuotojus nemokamų atostogų, nepirkome naujos technikos, neremontavome pastatų.

Pradėjo trūkti elektrifikacijos objektų ir 2000 metais. Vasario ir kovo mėnesiais bendrovė praktiškai nedirbo. Turėjome imti paskolas apyvartinėms lėšoms papildyti.

Ekonominė padėtis pradėjo gerėti 2001 metais. Pradėjome vykdyti statybos ir remonto darbus 35–330 kW elektros perdavimo linijose bei transformatorinėse pastotėse. Per pirmą metų ketvirtį darbų jau atlikome už 2,5 mln. Lt. Balandžio mėn. jau turėjome sudarę sutarčių 5,5 mln. Lt sumai. Reikėjo atlikti daug kabelinių linijų klojimo darbų. 2001 metai buvo geri, SMD atlikome už 11,4 mln. Lt. Užsakovai už atliktus SMD atsiskaitinėjo neblogai. Gerai ir pelningai mūsų bendrovė dirbo ir 2002–2008 metais.

2008 metų pabaigoje prasidėjo pasaulinė ekonominė krizė. Labiausiai krizė jaučiama statybų sektoriuje. Pastarasis kenčia todėl, kad statybos įmonių teikiamų paslaugų poreikis sumažėjo, o konkurencija išaugo. Bankai padidino paskoloms taikomas palūkanų normas. Nerealų, kad esant tokioms aukštomis palūkanų normoms (>10%), kas nors ims paskolas ir ką nors statys ar remontuos.

Iš mūsų 2009 m. pirmojo ketvirčio SMD įvykdymo rezultatų matyti, kad jau išgyvename sunkmetį, kitais metais situacija, matyt, bus dar blogesnė.

2009 m. sausio mėn. atlikome darbų tik už 216 000 Lt; vasario mėn. – už 275 000 Lt, o kovo mėn. – už 153 000 Lt.

Mums išgyventi sunkmetį galimi du keliai:

*UAB „Anykščių energetinė statyba“,
administracijos darbuotojai ir darbų vadovai, 2004 m.*

– Mažinti sąnaudas – pradedant nuo atlyginimų mažinimo, baigiant darbuotojų skaičiaus mažinimu.

– Užsitikrinti stabilų pajamų srautą ateityje (užsitikrinti pakankamą SMD kiekį).

2008 m. laimėjome atvadų ir įvadinių apskaitos spintų projektavimo ir montavimo konkursą RST Utenos regiono teritoriniuose skyriuose.

2009 m. pradžia labai sudėtinga ir sunki. Labai sunkiai sekasi laimėti kitus, bet statybos darbų konkursus RST ir VST zonose. Mažai statybos darbų konkursų skelbia AB „Lietuvos energija“.

2009 m. nelaimėjome atvadų ir įvadinių apskaitos spintų projektavimo ir montavimo konkursų Vilniaus regiono teritoriniuose skyriuose, todėl buvome priversti panaikinti dvi elektromontuotojų brigadas. Tai didelis nuostolis mums. Žmonės buvo paruošti elektromontuotojo darbui, turėjo kelias specialybes.

2009 m. pirmąjį ketvirtį dirbome tris dienas per savaitę, visiems darbuotojams sumažinome pareigybinius atlyginimus 20%.

Įmonės kolektyvas mano, kad sunkmetį turime išgyventi. Neturime paėmę paskolų iš bankų, turime savų rezervų ir jeigu būsime supratingi ir išmoksime taupyti, viskas bus gerai.

2009 metais bendrovė dirbo net 22-uose respublikos rajonuose, bet per metus atliko darbų tik už 4,7 mln. Lt arba 63% mažiau, negu 2008 metais.

2009 m. atleista iš darbo 31 darbuotojas.

Nors jau nuo 2001 m. bendrovėje įdiegtos kokybės standarto sistemos ISO-9001, ISO 14001 ir OHSAS 18001, bet mūsų pagrindiniai užsakovai AB „Rytų skirstomieji tinklai“ kokybės vadybos sistemų į darbų pirkimo konkursų sąlygas neįjungia, motyvuoją tuo, kad bus maža konkurencija.

2010 metų pirmą ketvirtį SMD atlikome tik už 86 000 Lt. Dideli šalčiai ir gilus iššalas praktiškai sustabdė kabelių klojimo darbus. Darbuotojai buvo išleisti eilinių ir neapmokamų atostogų. Pavasaris pasitaikė irgi gana šaltas. Nežiūrint to, per tris likusius ketvirčius dirbome geriau ir per 2010 metus SMD atlikome už 5,3 mln. Lt arba 13% daugiau, negu 2009 metais. Užsakovai už atliktus SMD atsiskaitinėjo laiku. Finansinė padėtis pagerėjo, laiku išmokėdavome atlyginimus dirbantiesiems, laiku atsiskaitinėdavome su tiekėjais. Dalyvavome daugelyje darbų pirkimo konkursų, bet daug konkursų pralaimėjome. Viešųjų pirkimų įstatymo pagrindinė sąlyga – mažiausia pasiūlyta kaina! Atsirado daug statybinių organizacijų, dirbančių pagal patentus, verslo liudijimus, o jų kainos 40% mažesnės negu AB ar UAB. Taigi tiek netenka legaliai dirbantys statybininkai ir dėl to iškraipoma konkurencinė veikla. Labai gaila, bet 2009 metais ir 2010 metais mūsų įmonė dirbo nuostolingai.

2011 metais UAB „Anykščių energetinė statyba“ pradėjo dirbti geriau ir per metus atliko SMD už 7,5 mln. Lt arba 37% daugiau negu 2010 metais. Metus užbaigėme pelningai.

Geriau dirbome ir 2012 metais, atlikome SMD už 8,5 mln. Lt arba 13% daugiau, negu 2011 m. SMD vykdėme net 1200 objektuose.

Vytautas Gritėnas

ENERGETIKOS OBJEKTŲ STATYTOJŲ KLUBAS

Gimiau 1932 m. Ėriškių kaime, Upytės seniūnijoje, Panevėžio rajone. Mokiausi Panevėžio berniukų gimnazijoje Nr. 1. Vėliau man persikėlus gyventi į Kauną, mokiausi Kauno darbo jaunimo vidurinėje mokykloje Nr. 2. Šią mokyklą baigiau 1952 m., įgydamas brandos atestatą. 1952–1957 m. mokiausi tuometinėje Lietuvos žemės ūkio akademijoje, kurią baigęs įgijau inžinieriaus mechaniko kvalifikaciją. Tais pačiais metais pradėjau eiti Šilutės mašinų melioracijos stoties techniko-dešimtininko pareigas. Pažymėtina, kad tuo metu Šilutės MMS direktoriumi dirbo Bernardas Vosylius, kuris vėliau daug metų buvo Petrašiūnų SMV darbų vykdytojas ir vienas iš geriausių energetikos objektų statytojų.

1958 m. savo iniciatyva įsidarbinau Petrašiūnų statybos montavimo valdyboje meistru, vėliau dirbau vyr. mechaniku. 1963 m. tolimesniam darbui buvau pervestas į Petrašiūnų energetikos autoūkį, kur dirbau iki 1996 m., t. y. 33 metus. 1965–1968 m. mokiausi Kauno KPI vakariniame ekonomikos fakultete, kur įgijau inžinieriaus ekonomisto kvalifikaciją. 1994–1999 m. dirbau visuomeninį darbą, Energetikos statybos organizacijų asociacijos prezidentu. 2000 m., būdamas 68 m., išėjau į pensiją ir trejus metus niekur nedirbau.

Rašant šiuos prisiminimus labai apgailestavau, kad pradėjęs darbinę veiklą nerašiau dienoraščio, kuris man dabar būtų labai reikalingas ir leistų tiksliai prisiminti reikšmingesnius mano gyvenimo įvykius. Šiuolaikiniam jaunimui patarčiau rašyti, nebūtinai dienoraščius, užtektų ir savaitraščių, kuris būtų rašomas savaitgaliais. Jame atsispindėtų svarbesni savaitės įvykiai. Labai gaila, kad aš pradėjau rašyti, kai man suėjo 80 metų.

Darbą Energetikos sistemoje pradėjau 1958 m. meistru. Pirmasis mano objektas šioje valdyboje buvo 110 kV ET linijos Kaunas–Vilnius statyba, nuo Žiežmarių

iki Grigiškių. Čia įgijau pirmuosius energetikos statytojo įgūdžius. Vėliau dirbau šios valdybos vyriausiuoju mechaniku.

1958 m. buvo įkurtas Energetikos statybos trestas, kurio veikla nulėmė spartų energetikos vystymąsi Lietuvoje. Be to, šis įvykis palietė ir Petrašiūnų SMV, nes įkurto tresto valdytoju buvo paskirtas šios valdybos viršininkas Šolomas Grodzenskis.

Naujuoju Petrašiūnų SMV viršininku Š. Grodzenskis paskyrė Algirdą Mykolą Brazauską, kuris tuo metu dirbo Kauno HE direkcijoje ir vykdė Kauno HE statybos techninę priežiūrą. Knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ A. Brazauskas rašė: „Drįsčiau pasakyti, kad tais metais elektrifikuojant Lietuvą padaryta labai daug. Didžiavausi savo valdybos žmonėmis, kai kurie jų buvo tikri savo specialybės „asai“, geri gamybos organizatoriai, mokėjo džiaugtis atliktu visuomenei naudingumu darbu, ko dėka aš įgijau gyvenimo patirties ir tai man labai padėjo tolimesniuose darbuose.“

1963 m. buvo įkurtas Petrašiūnų energetikos autoūkis, kurio vadovu buvau paskirtas aš. Apie šį autoūkį labai plačiai buvo aprašyta knygoje „Lietuvos elektrifikavimo istorija“, I tome, todėl plačiau apie autoūkio darbą čia nerašau.

2004 m. gegužės mėn. 6 d. Energetikos objektų statytojų klubo įkūrimo iniciatyvinė grupė, kurią sudarė V. Antanavičius, V. Gritėnas ir A. Kraujelis, sukviėtė EST organizacijų veteranų susirinkimą, inicijavo klubo įkūrimą. J. Pauliukaitis pasiūlė klubo įsteigimą vykdyti neatidėliojant, ir jo centrą organizuoti Kauno m., kadangi bus žymiai patogiau atvykti į susirinkimus. Toliau buvo išrinkta klubo taryba, klubo revizorius bei patvirtinti įstatai. Klubo tarybos pirmininku buvau išrinktas aš. Be to, susirinkimas nutarė pirmaeilio klubo veiklos uždaviniu laikyti knygos „Lietuvos elektrifikavimo istorija“ I tomo išleidimą. Ši knyga buvo išleista 2006 m. 1500 egz. tiražu. Šia proga dar kartą norėčiau padėkoti tuo metu buvusiam ūkio ministrui Kęstučiui Daukšiui ir buvusiam AB „Lietuvos energija“ gen. direktoriui Rymantui Juozaičiui, kurie geranoriškai parėmė knygos išleidimą.

Šįkart noriu pažymėti pagrindinius Energetikos objektų statytojų klubo nuveiktus darbus. Įrengta dešimt atminimo lentų su bareljefinėmis skulptūromis: Jonui Velaniškiui – Lietuvos VRE ir Kauno HE, Teodorui Bitinui – Anykščiuose, Antanui Gruodžiui – Kauno HE, Justinui Nekrašui – Lietuvos VRE, Rimvydui Jakūboniui, Alfredui Petravičiui, Justinui Nekrašui, Teodorui Bitinui ir Kaziiui Žvirbliui – Lietuvos energetikos muziejaus šlovės kambaryje. Ta proga norėčiau pažymėti, kad klubo taryba glaudžiai bendradarbiavo su Energetikos muziejaus vadovais. Visi klubo nariai visuomet buvo kviečiami į muziejuje organizuojamus renginius, geranoriškai suteikdavo patalpas klubo tarybos posėdžiams. Klubas dėkingas muziejaus vadovams už jų paramą.

Kiekvienais metais buvo organizuojamos 2–3 ekskursijos po Lietuvą. Klubo nariai aplankė Rokiškį, Anykščius, LR Seimą, Ventės Ragą ir kt. Ypatingai įdomi ekskursija buvo organizuota į Klaipėdos kraštą, klubo nariai buvo nustebinti klaipėdiečių organizuotų priemonių įvairumu ir šiltu priėmimu. Nuoširdžiai dėkojame AB „Klaipėdos energetika“ gen. direktoriui Vytautui Kymantui bei mūsų klubo nariui klaipėdiečiui Jurgiui Endziulaičiui už jų įdėtą triūsą, sudarant sąlygas įdomios ekskursijos organizavimui. Klubo nariai lankėsi Klaipėdos jūrų uoste, iš čia plaukdami jūriniu laivu susipažino su uostu, po to aplankė istorijos muziejų ir kitas Klaipėdos istorines vietas. Rytojaus dieną aplankė Palangą, grožėjosi jūra nuo tilto, vėliau išvyko į Kretingą, kur apžiūrėjo grafo Tiškevičiaus rūmuose įsikūrusį muziejų – pirmąją Lietuvos hidroelektrinę. Būtina paminėti, kad klubo nariai keletą kartų lankėsi Anykščiuose, kur ekskursijas organizuodavo AB „Anykščių energetinė statyba“ gen. direktorius Alvydas Bitinas. Jis visuomet geranoriškai priimdavo.

Kita klubo veiklos sritis – klubo narių jubiliejų pažymėjimas. Juos organizuoja klubo taryba. Toliau – ligonių lankymas ir kita.

Energetikos objektų statytojų klubo pirmininko V. Gritėno 80-čio paminėjimo proga, 2012 m. sausio 30, Kaunas. Iš kairės sėdi: V. Šaduikis, A. Bitinas, S. Bilys, S. Šimkūnas, V. Gritėnas, V. Merkys, S. Černauskas, A. Bačauskas, A. Kraujelis; stovi (II eilėje): B. Džiovėnas, V. Bargelis, A. Simonaitis, A. Dragunevičius, A. Velutis, V. Paškevičius, V. Kazakevičius, D. Krikščiukaitis, P. Kavaliauskas, V. Bakšys, A. Jauniškis, V. Petronaitis; III eilėje: B. Žakelis, V. Paznanskis, P. Uogintas, B. Telyčėnas, R. Rastenis, R. Andriuškevičius, J. Endziulaitis

2013 m. klubas švęs 10-mečio jubiliejų, jo metu bus aptarti visi darbai, padaryti per šį laikotarpį.

Tuo tarpu šis, II „Lietuvos elektrifikavimo istorijos“ tomas, daugiau skirtas elektros tinklų ir elektrinių istorijai.

TURINYS

Mieli skaitytojai	5
Leidėjo žodis	7
<i>Vladas Paškevičius</i> . Lietuvos elektros energetikos asociacija	9
<i>Saulius Kutas</i> . Lietuvos elektrifikavimas ir branduolinė energetika	13
<i>Anzelmas Bačauskas</i> . Lietuvos elektros energetika ir KTU elektros sistemų katedra	23
Permainos nepriklausomos Lietuvos elektros energetikoje	36
<i>Zigmas Griškėnas</i> . Alytaus elektros tinklai	55
<i>Boleslovas Paškevičius</i> . Kauno elektros tinklai	89
<i>Antanas Šakalys</i> . Klaipėdos elektros tinklai	113
<i>Gražvydas Jonas Gudynas</i> . Panevėžio elektros tinklai	133
<i>Vladas Buinevičius</i> . Šiaulių elektros tinklai	147
<i>Jurgis Dumbrava</i> . Utenos elektros tinklai	231
<i>Česlovas Lenickas</i> . Vilniaus elektros tinklai	265
<i>Vidmantas Bakšys</i> . Lietuvos energetikos statybose mano paliktos žymės	289
<i>Leonas Urbonas</i> . Energetikos tinklų institutas	345
<i>Vilius Šaduikis</i> . Vilniaus elektrinių ir šilumos tinklų istorija	395
<i>Jonas Banelis</i> . UAB „ArmetLina“ istorija	425
<i>Vaclovas Spudulis</i> . Kruonio HAE	431
<i>Alfonsas Kraujelis</i> . Energetikos objektų statytojai verti, kad išliktų žmonių širdyse	453
<i>Juozas Bartlingas</i> . Kauno HE	471
<i>Pranas Noreika</i> . Iš dangaus mana nebyrėjo	477
<i>Alvydas Bitinas</i> . Anykščių energetinė statyba. Prisiminimai	489
<i>Vytautas Gritėnas</i> . Energetikos objektų statytojų klubas	495

????? Lietuvos elektrifikavimo istorija. Antra dalis / Vilnius: Trys žvaigždutės, 2013, – 500 p., iliustr.

ISBN ?????????

Šioje knygoje tęsiamas Lietuvos elektrifikavimo istorijos I tome pradėtas darbas. Čia plačiau nušviečiama elektros tiekimo linijų eksploatatorių, elektros tinklų veteranų prisiminimai, pateikiami išlikę dokumentai. Knygos sudarytojai stengėsi, kad tie energetikų prasmingi darbai, specialistų vardai išliktų tiek mūsų, tiek ateities kartoms.

UDK ??????????

LIETUVOS ELEKTRIFIKAVIMO ISTORIJA

Antra dalis

Nuotraukos iš asmeninių archyvų

SL 369. 2013. 31,25 sp. l. Tiražas ????? egz.

Vyriausiasis redaktorius Jeronimas Laucius

Redaktorė Marija Stanionienė

Dizainerė Jelena Malinovskaja

Leido „Trys žvaigždutės“, Kalvarijų g. 159, LT-08313 Vilnius

tel./faks. (8 5) 276 2408, el. p. JaronimasL@takas.lt, www.tryszvaigzduotes.lt

Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

www.spauda.com